“ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” นิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชน ของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โดย

นางสาวภิรัชญา วีระสุโข

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ)
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” นิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชน ของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โดย

นางสาวภิรัชญา วีระสุโข

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ)
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“PUNISHMENT ACCEPTED BUT NO GUILT ADMITTED” LEGAL CONSCIOUSNESS ON JUSTICE IN COMMUNITY RIGHTS AMONG BAN GRUT- BANGSAPHAN ENVIRONMENT AND NATURAL RESOURCE CONSERVATION GROUP, PRAJUABKIRIKHAN PROVINCE

BY

MISS PIRACHAYA WERASUKHO

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
DOCTOR OF PHILOSOPHY IN INTEGRATED SCIENCE
COLLEGE OF INTERSDISCIPLINIARY STUDIES
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิทยาลัยสหวิทยาการ

ดุษฎีนิพนธ์

ของ

นางสาวภิรัชญา วีระสุโข

เรื่อง
"ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด" นิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสหวิทยาการ

เมื่อ วันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ _____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศรุต พึ่งสุนทร)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก _____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทจิรา เอี่ยมมยุรา)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม _____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษม เพ็ญภินันท์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ _____
(รองศาสตราจารย์ สมชาย ปรีชาศิลปกุล)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ _____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยุกติ มุกดาวิจิตร)

คณบดี _____
(ศาสตราจารย์ วันทนีย์ วาสิกะสิน)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	“ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” นิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ชื่อผู้เขียน	นางสาวภิรัชญา วีระสุโข
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ)
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จันทจิรา เอี่ยมมยุรา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษม เพ็ญภินันท์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

“ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” เป็นคำกล่าวของจินตนา แก้วขาว ในฐานะแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด-บางสะพาน (กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน) เธอสะท้อนนิติสำนึกบนฐานความสัมพันธ์ระหว่างความยุติธรรมและกฎหมายภายหลังเธอถูกศาลตัดสินจำคุก 4 เดือน เธอถูกฟ้องร้องดำเนินคดีหลังการบุกรุกรบกวนสิทธิการครอบครองที่ดินของ บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13005/2553 ในคดีของจินตนา แก้วขาว กับบริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน “หินกรูด” เธอตกลงใจที่จะยอมรับการลงโทษโดยยอมให้ตนเองเป็นเหยื่อเพื่อให้สาธารณชนตระหนักรู้และตั้งคำถามกับความยุติธรรมในสิทธิชุมชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๔๐

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความยุติธรรมในสิทธิชุมชนและนิติสำนึกโดยการนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นกรณีศึกษา ในการตอบโต้โครงการพัฒนาในพื้นที่บ้านกรูด-บางสะพาน การเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาไม่เพียงแต่มีเจตจำนงในการปกป้องประโยชน์ชุมชนหรือสาธารณะ แต่ยังเป็นการตั้งประเด็นคำถามต่อนโยบายสาธารณะและความยุติธรรมในกฎหมาย

บนหลักแนวคิดการรื้อสร้าง ดุษฎีนิพนธ์นี้ได้กำหนดให้นิติสำนึกในสิทธิชุมชนอยู่บนความสัมพันธ์ที่ย้อนแย้งกันระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม คู่สัมพันธ์นี้ได้เผยให้เห็นถึงการใช้และการละเมิดของ “กฎหมายในทางปฏิบัติ” โดยกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้แสดงให้เห็นถึงประเด็นดังกล่าวนี้เมื่อพวกเขาได้ปกป้องต่อสู้กับการบังคับใช้กฎหมายที่อยู่เหนือสิทธิชุมชน

บนหลักแนวคิดความยุติธรรมคือคุณค่าสูงสุดของกฎหมายในทางปฏิบัติ กลุ่มชาวบ้านได้ใช้กฎหมายเพื่อปกป้องพวกเขาจากความอยุติธรรม ในขณะเดียวกัน พวกเขาได้อาศัยกฎหมายในเชิงกลยุทธ์เพื่อโต้ตอบการกระทำที่ไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีทางกฎหมายให้ปรากฏต่อสาธารณชน บทสรุปของดุษฎีนิพนธ์นี้คือว่านิติสำนึกไม่เพียงแต่เป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดความเป็นไปได้ของความยุติธรรม แต่ยังมีความสอดคล้องกันกับสิทธิชุมชนในฐานะสิทธิที่จะปกป้องคุ้มครองการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชุมชน

คำสำคัญ: สิทธิชุมชน การรื้อสร้าง กฎหมายกับความยุติธรรม นิติสำนึก

Thesis Title	“PUNISHMENT ACCEPTED BUT NO GUILT ADMITTED” LEGAL CONSCIOUSNESS ON JUSTICE IN COMMUNITY RIGHTS AMONG BAN GRUT-BANGSAPHAN ENVIRONMENT AND NATURAL RESOURCE CONSERVATION GROUP, PRAJUABKIRIKHAN PROVINCE
Author	Miss Pirachaya Werasukho
Degree	Doctor of Philosophy in Integrated Science
Major Field/Faculty/University	College of Interdisciplinary Studies Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Jantajira Iammayura, Ph.D.
Thesis Co-Advisor	Associate Professor Kasem Phenpinant, Ph.D.
Academic Years	2015

ABSTRACT

“Punishment accepted but no guilt admitted” was Jintana Keawkao’s speech. As the leader of Ban Grut - Bangsaphan environment and natural resource conservation group (Ban Grut-Bangsaphan conservation group), she reflected her legal consciousness upon the relationship between justice and law after being sentenced to jail for four months. She was prosecuted after invading Union Power Development Co., Ltd.'s right to exclusive possession of property according to the Supreme Court's decision no 13005/2553 in the case of Jintana Keawkao v. Union Power Development Co., Ltd., the owner of "HinKrut" coal-fired power plant project. Ms. Keawkao was willing to accept punishment by victimizing herself to raise public awareness. Her will called into questions an idea of justice in community right prescribed in the 1997 Constitution.

By using Ban Grut-Bangsaphan conservation group as a case study, the purpose of this dissertation is to study an idea of justice in community rights and its legal consciousness. In response to the development projects on the Ban Grut - Bangsaphan area, the group’s political movement is not only willing to protect

public/community interests, but it also poses a series of questions on public policy and justice in positive law.

Based on the deconstruction approach, the dissertation locates legal consciousness on community rights in the paradoxical relation between law and justice. It unveils the use and abuse of "law in action." The Ban Grut-Bangsaphan conservation group demonstrates this aspect, when protecting against the enforcement of law over community rights. Based on the idea that justice is the highest value of legal practice, the group uses law to protect itself against injustice. At the same time, it strategically abides law to protest the unjust act of legal prosecution to the public. The dissertation comes to the conclusion that legal consciousness is not only an impetus to seek the possibility of justice, but it also coincides with community rights as the rights to preserve the community's political mobility.

Keywords: Community Rights, Deconstruction, Law and Justice, Legal Consciousness

กิตติกรรมประกาศ

"พ่อไม่มีมรดกอะไรให้ลูก นอกจากการศึกษา" เป็นคำกล่าวของบิดาของผู้วิจัยที่ปลูกฝังให้มีจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้ ศึกษาหาความรู้หลากหลายศาสตร์เท่าที่สติปัญญาจะไปถึง และจากคำพูดของมารดาที่ว่า "อย่ายืมจมูกผู้อื่นหายใจ" ทำให้ผู้วิจัยเรียนรู้ที่จะทำอะไรด้วยตนเองโดยไม่พึ่งพิงใครและไม่ทำให้ใครเดือดร้อน แม้ว่าผู้วิจัยจะจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีและทำงานในอาชีพที่มั่นคงแล้ว ก็ยังคงศึกษาต่อในระดับปริญญาโทอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเริ่มศึกษาระดับปริญญาโท ปริญญาบัตรหลักสูตรที่ 2 มารดาและบิดาก็ได้จากโลกนี้ไปในเวลาไล่เลี่ยกัน เป็นการจากไปที่ทำให้ผู้วิจัยต้องทบทวนตนเองใหม่ว่าการเรียนรู้นับจากนี้ไปจะขอสร้างพระให้บิดาและมารดาคือการทำความดีให้กับสังคม จึงเป็นที่มาของการศึกษาแบบนับหนึ่งใหม่ในหลักสูตรนิติศาสตร์ ระดับปริญญาตรีภาคบัณฑิต และระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนกระทั่งมาถึงปริญญาสุดท้ายคือปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ) นี้ เป้าหมายของการศึกษาเพียงเพื่อจะทำอะไรสักอย่างให้กับสังคม ความรู้ที่มีอยู่เดิม เพียงช่วยตนเองให้ประกอบอาชีพในหน้าที่การงานอย่างมั่นคง ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้เป็นการเผยแพร่สิ่งดีงามและนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ให้กับวงการวิชาการและสังคม เพื่อหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นวิทยาทานและแสดงความกตัญญูกตเวทิตาแก่บิดาและมารดา ครูคนแรกของลูก บุญกุศลที่ได้จากผลแห่งการศึกษาขออุทิศให้กับบุพการีของลูก

บัณฑิตที่ดี ไม่ได้วัดที่ปริญญา แต่อยู่ที่คุณค่าที่ให้แก่สังคม...เป็นคำคมที่ข้าพเจ้าได้อ่านผ่านตาเมื่อเดินเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาบัตรไม่ว่าจะกี่ใบ ระดับสูงแค่ไหน จะไม่มีประโยชน์อันใด หากสิ่งที่ทุ่มเทลงไปไม่ได้ก่อประโยชน์อันใดแก่ส่วนรวม และไม่ได้เป็นไปเพื่อลดละกิเลส การเปลี่ยนผ่านจากคนหนึ่งไปเป็นอีกคนหนึ่งไม่ใช่ดีกรีดอกเตอร์ สำหรับผู้วิจัยแล้วประสบการณ์ที่ได้รับจากการสัมผัสถึงกระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านธรรมดาสามัญเพียงเพื่อจะขอมีลมหายใจท่ามกลางอากาศบริสุทธิ์ เพียงเพื่อจะขอใช้ชีวิตอยู่อย่างปกติธรรมดาเรียบง่ายเหมือนที่เคยเป็นมา เป็นสิ่งล้ำค่าที่เปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้วิจัยให้เห็นคุณค่าของการ "เป็นปกติสุข" โดยไม่ต้องมีค่าหรือให้ค่ากับอะไรมากนัก มาถึงจุดนี้ได้ จึงเป็นความซาบซึ้งใจที่ขอแสดงความขอบพระคุณในคุณงามความดีและความเมตตาของผู้เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ทุกท่าน

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จันทจิรา เอี่ยมมยุรา ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักที่ให้คำปรึกษา ให้สติปัญญา ให้แง่คิดและให้กำลังใจในการทำงานแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลากว่าสามปี ขอบพระคุณท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษม เพ็ญภินันท์ ที่ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกได้ถึงความหมายของคำว่า "ครูและพ่อพระ" ที่ไม่เคยพบเห็นจากครูคนไหนมาก่อนในชีวิต

ขอบพระคุณท่านอาจารย์ กรรมการวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ได้แก่ ท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ สมชาย ปรีชาศิลปกุล ที่แนะนำแนวคิด “นิติสำนึก” ท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยุกติ มุกดาวิจิตร ที่กรุณาชี้แนะให้เข้าใจคำว่า “วิพากษ์” และท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิศรุต พึ่งสุนทรที่ช่วยกรุณาจุดประกายความคิดใคร่ครวญในประเด็นต่างๆ โดยละเอียดรอบคอบ ขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ยุวนุช ทินนะลักษณ์ที่กล่าวคำว่า “ปริญญาเอกใบเดียวต่างกับปริญญาโทหลายใบ” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกจนมาเป็นดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ คุณค่าไม่ได้อยู่ที่ระดับปริญญาแต่อยู่ที่ “ปัญญาทางโลก” ที่ริเริ่มสร้างสรรค์ กว้างขวางลุ่มลึกขึ้น สามารถแยกแยะความจริงออกจากความเชื่อได้ และ “ปัญญาทางธรรม” ที่ทำให้รู้สึกอ่อนน้อมถ่อมตนต่อทุกคนบนโลกใบนี้และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ขอบพระคุณคนข้างกายผู้เป็นที่รัก ซึ่งปฏิบัติตนเป็นสะพานบุญให้เดินทางไปพบกับพี่ ๆ กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน และการให้ความสนับสนุนทุกด้านตลอดช่วงระยะเวลากว่าสามปี ขอบพระคุณน้องชายและครอบครัวที่ร่วมทุกข์ ร่วมสุขกัน

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณชาวบ้านผู้มีหัวใจยิ่งใหญ่ พี่น้องชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานที่เป็นแบบอย่างของผู้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฯ ผู้ซึ่งพึ่งพิงตนเองและเสียสละตนเองเพื่อส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน พี่จินตนา แก้วขาว ผู้ซึ่งไม่เพียงแต่ให้ข้อมูลประสบการณ์อันล้ำค่าหาได้ยาก แต่ยังถ่ายทอดวิธีคิด จิตวิญญาณของการเป็นผู้นำที่มีพลังอันบริสุทธิ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการต่อสู้แบบชาวบ้านที่ต่อรองกับผู้มีอำนาจเหนือกว่าทุกด้านนั้นจะต้องใช้ความบริสุทธิ์ใจ มือสะอาดและยึดหลักนิติรัฐเป็นที่ตั้ง ตลอดจนบุคลิกลักษณะที่สมควรนำมาเป็นแบบอย่าง ได้แก่ การเป็นผู้มีหัวใจนักรบ สัจจะและจาคะ การเสียสละความสุขตนเองเพื่อส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากคำกล่าว “การยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” ทำให้นึกถึงโสเครติสที่ปฏิเสธการหลบหนีออกจากคุกและยอมรับโทษประหารชีวิตด้วยการดื่มยาพิษ ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่แม้ว่ากฎหมายจะเลวก็ตาม ยังแสดงให้เห็นว่าความตายในอีกมิติหนึ่งคือการปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระเพื่อผดุงความยุติธรรม

นางสาวภิรัชญา วีระสุโข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(7)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1. บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 โจทย์ในการศึกษาวิจัย	12
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	12
1.4 สมมติฐานของงานวิจัย	13
1.5 ขอบเขตการศึกษา	13
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย	13
1.6.1 พื้นที่วิจัย (Research Site)	14
1.6.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	18
1.6.2.1 ประชากรที่ศึกษา	18
1.6.2.2 กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก	19
1.6.3 วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล	20
1.6.3.1 การวิจัยภาคสนาม	20
1.6.3.2 การวิจัยเอกสาร	23
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	24

บทที่ 2. วรรณกรรมปริทัศน์ 26

2.1 แนวคิดรื้อสร้าง (Deconstruction) 26
2.1.1 คู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม 27
2.1.2 การรื้อสร้างกฎหมาย 28
2.1.3 รูปแบบการรื้อสร้างในทางนิติศาสตร์ 31
2.2 นิติสำนึก (Legal Consciousness) 33
2.2.1 ความเป็นมาของแนวคิดนิติสำนึก 33
2.2.2 ความหมายของนิติสำนึก 37
2.2.3 การทบทวนวรรณกรรมแนวคิดนิติสำนึก 41
2.3 แนวคิดสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 49
2.3.1 แนวคิดพื้นฐานสิทธิชุมชน 49
2.3.2 สิทธิชุมชนในระบบกฎหมายไทย 57

บทที่ 3. บริบทและนิติสำนึกของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด 60

3.1 กรอบคิดด้านพื้นที่และเวลา 61
3.1.1 หลักฐานทางประวัติศาสตร์สะท้อนความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม 61
3.1.2 ความเป็นอยู่บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ 64
3.2 จักรวาลวิทยาและความเชื่อทางศาสนา 67
3.3 อัตลักษณ์และตัวตน 69
3.3.1 การก่อตัวเป็นกลุ่มอนุรักษ์ในชุมชนบ้านกรูด 69
3.3.1.1 จิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ 69
3.3.1.2 ภาวะผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ 83
3.4 ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมชุมชน 101
3.4.1 รูปแบบกลุ่ม 101
3.4.2 การพึ่งพิงตนเอง 113
3.4.3 การทำมวลชนและเครือข่าย 121
3.5 ความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมและวิธีพิจารณาความ 133

บทที่ 4 นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมาย: การระบุเหตุการณ์ (Naming) และการกล่าวโทษ (Blaming) 139

4.1 การระบุเหตุการณ์ (Naming) 139
4.1.1 การปรากฏตัวของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด 139
4.1.2 จากข่าวรั่วสู่การเปิดเผยความจริง 147
4.2 การกล่าวโทษ (Blaming) 154
4.2.1 มลพิษกับชีวิตในชุมชนล่มสลาย 154
4.2.2 สูญเสียอาชีพ 160

บทที่ 5. นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน 174

5.1 สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ 180
5.1.1 ยิ่งปิดกั้น ยิ่งผลักดันให้ขุดคุ้ย 180
5.1.2 ความจริงที่ต้องเปิดเผยตามกฎ กติกา 190
5.2 การคัดค้านประชาพิจารณ์ 194
5.2.1 “ใบอนุญาตประชาชน” 194
5.2.2 เวทีรับฟังความคิดเห็นคู่ขนาน 199
5.3 “จับเท็จ EIA” 202
5.3.1 ปะการังโขด 202
5.3.2 EIA ทับพื้นที่ชุ่มน้ำ 217
5.4 แผนพัฒนาจังหวัดและผังเมือง 224
5.4.1 แผนพัฒนาจังหวัด วิสัยทัศน์จากประชาชน 224
5.4.2 เฝ้าระวังผังเมืองรวมชุมชน 227

บทที่ 6. นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรม “ยอมรับโทษแต่ไม่ยอมรับผิด” 245

6.1 เสรีภาพในการชุมนุมและการเจรจายื่นข้อเรียกร้อง 245
6.1.1 เส้นทางสู่การชุมนุม : ด่านกักกันปะทะ “กฎหมู่” 245

6.1.2 ม็อบสีเขียว...หัวใจเดียวกันเพื่อการอนุรักษ์ 257
6.1.3 ศิลปะแห่งการเคลื่อนไหวบนกฎ กติกา 265
6.2 การตรวจสอบที่ดินสาธารณะ 280
6.2.1 “เราไม่ยึดครอง แค่ร้องขอความเป็นธรรม” 280
6.2.2 จับทุจริตการออกเอกสารสิทธิ 291
6.3 การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย (civil disobedience) 309
6.3.1 กฎหมู่ กับ กฎหมาย 309
6.3.2 “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” เส้นแบ่งความยุติธรรมกับกฎหมาย 317

บทที่ 7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ 327
7.1 บทสรุป 328
7.1.1 นิติสำนึกว่าด้วยสิทธิของชุมชนท้องถิ่น 328
7.1.2 ใบอนุญาตจากประชาชน 336
7.1.3 รัฐกับชุมชนบนหลักนิติรัฐ 341
7.1.4 “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” กับความเป็นไปได้ของความยุติธรรม 347
7.2 ข้อเสนอแนะ 355
7.2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษากฎหมายกับสังคม 355
7.2.2 การใช้สิทธิชุมชนและการยึดหลักนิติรัฐของชาวบ้านในชุมชน 356

รายการอ้างอิง 360

ภาคผนวก 378
ก ลำดับเหตุการณ์ 379

ประวัติการศึกษา 406

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	แผนที่อำเภอบางสะพาน	16
1.2	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานในการเคลื่อนไหวปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	20
3.1	ชายหาดทะเลบ้านกรูด	61
3.2	ลายพระหัตถ์เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.”	63
3.3	หมู่บ้านประมงและอาชีพประมงเรือเล็กริมหาดทะเลบ้านกรูด	64
3.4	พระหลวงปู่ม่วงในวัดถ้ำคีรีวงศ์	69
3.5	สถานที่ประชุมของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน	95
3.6	เยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเดินขบวนถือป้ายคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่หน้าสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย	100
3.7	เยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร่วมประชุมยื่นข้อเรียกร้องคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)	100
3.8	เวทีสัมมนา “กระบวนการยุติธรรมกับการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนและฐานทรัพยากรภาคใต้” เมื่อวันที่ 14 – 16 กรกฎาคม 2555 ที่โรงแรมไดอิชิ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	101
3.9	การประชุมกลุ่มทุกวันจันทร์	105
3.10	ชาวบ้านเดินขบวนไปชุมนุมและยื่นหนังสือที่กระทรวงอุตสาหกรรม	108
3.11	เสื้อเขียวรุ่นคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน	114
3.12	เสื้อเขียวรุ่นลูก-หลาน กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด	114
3.13	เสื้อเขียวรุ่นคัดค้านโรงถลุงเหล็ก	114
3.14	สถานีวิทยุชุมชนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน	117
3.15	ชาวบ้านติดป้ายคัดค้าน CSR ของ กฟผ.	120
3.16	จินตนาเป็นวิทยากรที่หมู่บ้านฉางเกลือ จังหวัดตราดเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนโดยเน้นเรื่องการพึ่งพิงตนเอง	121

3.17	การติดธงเขียวคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน	128
3.18	การประชุมคืนวันศุกร์ของชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน	138
4.1	ท่าเรือประจวบ ตำบลแม่รำพึง มีวัตถุประสงค์หลักในการให้บริการขนถ่ายวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์เหล็กที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	159
4.2	อาชีพประมงเรือเล็ก ออกทะเลหาปลาได้ จับขึ้นฝั่งแบ่งไว้กินและไว้ขาย	161
4.3	ภาพจำลองสะพานและท่าเทียบเรือขนถ่ายถ่านหิน	163
4.4	โรงเรียนเกษตรกรของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด	165
4.5	สวนมะพร้าวอินทรีย์ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด	168
5.1	สิ่งปลูกสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด	178
5.2	จินตนา แก้วขาวเป็นวิทยากรร่วมในเวทีเสวนา	180
5.3	กล่องน้ำยาสารเคมีที่ชาวบ้านยึดมาจากกลุ่มนักวิชาการ	206
5.4	ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานร่วมชุมนุมยื่นหนังสือขอให้ทบทวน EIA โครงการโรงถลุงเหล็กและท่าเรือน้ำลึก บางสะพาน หน้ากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	218
5.5	ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ เผาโลงประท้วง EIA โครงการโรงถลุงเหล็กและท่าเรือน้ำลึก บางสะพาน หน้ากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	218
5.6	ผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานถูกกำหนดเป็นสีม่วงปี พ.ศ. 2546	231
5.7	ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานคัดค้านผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานที่มีการนำป่าสงวนและพื้นที่ชุ่มน้ำมารวมเป็นเขตสีม่วง (เขตอุตสาหกรรม)	232
5.8	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมาร่วมชุมนุมที่สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมือง: จินตนา แก้วขาวชี้ให้ดูผังเมืองสีม่วง	235
5.9	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมาร่วมชุมนุมที่สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมือง: จินตนา แก้วขาวให้ข้อมูลนักข่าว	235
5.10	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมาร่วมชุมนุมที่สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมือง: ชาวบ้านนั่งรอฟังผลการเจรจาอยู่ด้านนอก	239
6.1	เด็กชายวัย 4 ขวบ ถือธงเขียว นำขบวนประท้วงหน้าทำเนียบรัฐบาล พ.ศ. 2542	259
6.2	โรงงานของบริษัทเอกชน	266

6.3	ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเจรจายื่นข้อเรียกร้องกับผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	271
6.4	ตัวแทนชาวบ้านครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานอธิบายพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งวางไข่ปลาทู	272
6.5	การประชุมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเพื่อเตรียมการสำหรับการลงพื้นที่ของผู้ว่า กนอ. ที่ ศาลาประชุม อบต. แม่รำพึง อำเภอบางสะพาน	274
6.6	ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานพาลูกหลานมานอนเฝ้าศาลาประชุม อบต. แม่รำพึง	274
6.7	ผู้ว่า กนอ. และคณะฟังคำชี้แจงให้ข้อเท็จจริงของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน	275
6.8	ผู้ว่า กนอ. และคณะลงสำรวจที่ดินเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึงและเขตวนอุทยานแม่รำพึง ซึ่งบริษัทเอกชนเคยอ้างการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์	276
6.9	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานร่วมประชุมบอร์ดการนิคมอุตสาหกรรมเพื่อชี้แจงการกระทำละเมิดและผิดสัญญาของกลุ่มทุนเหล็ก พร้อมนำเสนอยกเลิก MOU	278
6.10	ต้นสนที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดช่วยกันปลูกริมชายหาดบ้านกรูด	284
6.11	ทางสาธารณะที่ชาวบ้านช่วยกันทำเป็นทางลงชายหาดทะเลบ้านกรูดโดยเป็นเส้นทางผ่ากลางที่ดินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด	288
6.12	ศาลาชวนประชารักษ์ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร่วมกันสร้างเพื่อเป็นที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวที่แวะมาเยือนและที่พักสำหรับชาวบ้านที่แวะมาพัก	288
6.13	ที่ดินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ที่มีทางสาธารณะผ่ากลาง ปัจจุบัน ชาวบ้านพาวัวมาปล่อยให้แวะเล็มหญ้าที่นี่	288
6.14	ที่ดินชายหาดชายทะเลบ้านกรูดบริเวณหน้าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด	291
6.15	วนอุทยานแห่งชาติแม่รำพึง	294
6.16	คลองแม่รำพึง	295
6.17	ตัวแทนชาวบ้านนำ ผู้ว่า กนอ. ไปเดินสำรวจป่าพรุ	295
6.18	ชาวบ้านล้อมกรอบกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งถูกชาวประมงต้อนขึ้นมาบนฝั่ง โดยมีตำรวจมาถึงที่เกิดเหตุบริเวณชายหาดบ้านกรูดแล้วและกำลังเจรจาขอให้ชาวบ้านเปิดทาง	315
6.19	เสื้อเขียวที่แสดงถึงอุดมการณ์ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	321

6.20	ชาวบ้านชุมนุมหน้าเรือนจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รอให้กำลังใจจินตนา ซึ่งกำลังถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ พ.ศ. 2554	322
6.21	จินตนากำลังถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ พ.ศ. 2554	322
6.22	คุกจำลองหน้าเรือนจำประจวบคีรีขันธ์ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ผลัดกันไปนั่งและนอน พ.ศ. 2554	323
6.23	จินตนา แก้วขาว เป็นวิทยากร ปาฐกถา 39 ปี 14 ตุลา ประจำปี 2555 หัวข้อ “ประชาธิปไตย กับ การปกป้องทรัพยากรชุมชน	324
7.1	ชาวประมงและชาวบ้านกรูดนำเรือประมงขนาดเล็กนับพันลำจอดเรียงราย อยู่หน้าอ่าว	332
7.2	จินตนา แก้วขาวได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรการเสวนาเรื่อง “ปฏิรูปประเทศไทย: การกระจายอำนาจอย่างไรให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง”	354
7.3	ผู้วิจัยร่วมประชุมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน	359

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การต่อสู้ของชุมชนมีมาอย่างต่อเนื่องยาวนานคู่ขนานไปพร้อมกันกับเส้นทางการพัฒนาสู่ความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้เกิดปัญหาการไม่มีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือชุมชนท้องถิ่นถูกผลักออกให้มีความแปลกแยกจากแหล่งทรัพยากรที่เป็นฐานเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เนื่องจากการดำรงอยู่ของชุมชนท้องถิ่นขึ้นอยู่กับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เปรียบเหมือนอู่ข้าวอู่น้ำหล่อเลี้ยงชีวิต แต่รัฐซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่ "ผูกขาดเป็นผู้เดียวที่ใช้กำลังรุนแรงได้โดยชอบด้วยกฎหมาย (monopoly legitimate violence)"[1] กลับพรากสิทธิที่ชุมชนท้องถิ่นมีอยู่โดยธรรมชาติออกไปจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง ทั้งนี้ นับตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 จนถึงก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540) เป็นการประกาศแนวทางการพัฒนาที่มีผลเปลี่ยนแปลงทิศทางการผลิตจากฐานทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพแบบพอเพียงในชุมชนเป็นการผลิตเพื่อภาคอุตสาหกรรม โดยมีการตรากฎหมายให้อำนาจจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตกอยู่ในการควบคุมดูแลของรัฐ ผลของกฎหมายที่ส่งเสริมการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและการกระทำของรัฐทั้งกรณีที่รัฐเป็นผู้กระทำการด้วยตนเองหรือส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเป็นผู้กระทำการในโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศ ล้วนแล้วแต่เป็นการมุ่งเน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยขาดมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

จากการมุ่งเน้นการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชนดังกล่าวทำให้ประชาชนในท้องถิ่นหลายพื้นที่จำต้องเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมและการรุกล้ำทรัพยากรธรรมชาติที่เคยเป็นแหล่งทำมาหากินและเป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หลายกรณีตัวอย่างของชุมชนที่ล่มสลายและมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง อันได้แก่ ชุมชนแม่เมาะกรณีโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ชุมชนมาบตาพุดกรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และชุมชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนราษีไศล เป็นต้น ทำให้ตลอดระยะเวลาเกือบยี่สิบปีที่ผ่านมาได้มีความตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติอย่าง

---

[1] คำจำกัดความของแมก เวเบอร์ (Max Weber) อ้างถึงในฉัตรทิพย์ นาถสุภา, *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน*, (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2553), 9.

กว้างขวาง อีกทั้งยังได้มีการผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ รวมถึงการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม อาทิ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อม ศาลปกครอง และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้น ประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิทั้งในด้านการบุกรุกที่อยู่อาศัย หรือได้รับผลกระทบจากปัญหาสภาพแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ยังมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับค่าชดเชยจากความเสียหายที่เกิดขึ้น เนื่องจากการขาดอำนาจต่อรอง การขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม การขาดความรู้ทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องในการพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นเมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ตลอดจนต้นทุนที่สูงในการดำเนินคดีและความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทั้งหมดส่งผลให้ผู้ถูกละเมิดจำใจรับความเสียหายที่เกิดขึ้น[2] อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในความเป็นจริงแล้ว การละเมิดสิทธิเช่นว่านั้น ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิทางธรรมชาติที่พวกเขามีอยู่มาดั้งเดิมอย่างยาวนานหลายชั่วอายุคนโดยไม่จำเป็นต้องมีการรับรองตามกฎหมาย สิทธิที่หลายคนรู้จักกันดีและเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า “สิทธิชุมชน” นี้ พวกเขาถือว่าเป็นสิทธิตามสภาพความเป็นจริง (de facto) ที่ไม่ว่าจะมีการรับรองทางกฎหมายหรือไม่ พวกเขาก็ได้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันและเท่าเทียมกันโดยเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษให้แก่ทุกคนในชุมชนและโดยไม่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดผู้หนึ่ง จนกระทั่งเมื่อมีการนำแนวคิดกรรมสิทธิ์ของโลกตะวันตกมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย ประกอบกับรัฐมีนโยบายโครงการพัฒนาตามกระแสทุนนิยมเข้ามาแทรกแซงจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งมีผลให้เกิดปรากฏการณ์กรณีเอกชนบุกรุก แย่งชิง ถือเอาประโยชน์ส่วนตนจากที่ดินและทรัพยากรในชุมชน จนเข้าข่ายการละเมิดสิทธิทางธรรมชาติของประชาชนผู้พึ่งพิงอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีการประกาศรับรองสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แต่การละเมิดต่อชุมชนซึ่งถือว่าเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบยังคงดำรงอยู่ ซึ่งดูเหมือนว่ากฎหมายรับรองเฉพาะลายลักษณ์อักษร แต่รัฐโดยหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้ประกอบการไม่ได้ยอมรับสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งสะท้อนถึงผลของการใช้กฎหมายที่ปรากฏในทางปฏิบัติ (law in action) ไม่มีความสอดคล้องกับกฎหมายที่บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญ (law on books)

กฎหมายลำดับรองส่วนใหญ่หลายฉบับที่บัญญัติไว้ก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ถูกนำมาบังคับใช้ในทางปฏิบัติ อันได้แก่ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยาน

---

[2] แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557 - 2561), กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, กันยายน 2556, http://www.rlpd.moj.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/2556/thaigov_Plan3/1plan3.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2557).

แห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้อำนาจรัฐในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่เปิดช่องให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเท่าที่ควร กฎหมายดังกล่าวนี้มีศักดิ์ลำดับต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ แต่เจ้าหน้าที่รัฐผู้มีอำนาจกลับนำมาตีความและบังคับใช้ในทางปฏิบัติแทนที่บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ซึ่งทำให้รัฐธรรมนูญดูเหมือนเป็นเสือกระดาษหรือตัวอักษรอันว่างเปล่า หากว่าชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นไม่ร่วมแรงร่วมใจกันยกสิทธิชุมชนของตนเองที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญขึ้นมาต่อรองและต่อสู้กับอำนาจที่เหนือกว่า

กล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ จนมาถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และมีการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ในทางปฏิบัติแล้ว ชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบหรือคาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐต้องต่อสู้เสมือนชีวิตแขวนอยู่บนเส้นด้าย จนมีคำกล่าวในกลุ่มนักต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนว่า “ไม่ตายก็ติดคุก” ตัวอย่างเช่น คดีเจริญ วัดอักษร แกนนำชุมชนต่อต้านคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ตำบลบ่อนอก ซึ่งถูกยิงเสียชีวิต[3] และคดีจินตนา แก้วขาว กับบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด ซึ่งศาลฎีกาตัดสินให้เธอจำคุก 4 เดือนในข้อหาบุกรุก รบกวนสิทธิการครอบครองที่ดินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด[4] ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมที่ถูกตั้งคำถามว่าทำไมเสียงของชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบกลับไม่ถูกรับฟังหรือกว่าความยุติธรรมจะไปถึงพวกเขาก็สายเกินไป ตัวอย่างเช่น คดีโรงไฟฟ้าแม่เมาะที่ชาวบ้านต่อสู้เรียกร้องให้เยียวยาความเสียหายเป็นเวลายาวนานกว่ายี่สิบปี จนชาวบ้านหลายคนเสียชีวิตไปแล้วก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ[5]

---

[3] พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด กับ นายเสน่ห์ เหล็กล้วน ที่ 1, นายประจวบ หินแก้ว ที่ 2, นายธนูหรือนรสภณ หินแก้ว ที่ 3, นายมาโนช หินแก้ว ที่ 4, นายเจือ หินแก้ว ที่ 5, คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ 22467 (ศาลอุทธรณ์ 2555).

[4] พนักงานอัยการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับ นางจินตนา แก้วขาว, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13005 (ศาลฎีกา 2553).

[5] นายคำ อินคำปาหรืออินจำปา โดยนายดิบ อิ่นคำปาหรืออินคำปา หรืออิ่นคำปา หรืออินจำปา ผู้เข้าแทนที่คู่กรณีซึ่งถึงแก่ความตาย กับ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. 730-748 (ศาลปกครองสูงสุด 2557).

นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายคดีที่สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและไม่ได้แสดงความเห็นอย่างแท้จริงในโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขา อย่างเช่น คดีโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซียของบริษัท ทรานส์ไทย-มาเลเซีย (ประเทศไทย) จำกัด ในพื้นที่ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งชาวบ้านเป็นโจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โดยศาลพิจารณาว่าการจัดประชาพิจารณ์มิได้มีผลบังคับให้รัฐต้องรับฟังความเห็น เนื่องจากหน่วยงานรัฐมีดุลพินิจจะนำไปฟังหรือไม่ก็ได้[6] ดังนั้น การประชาพิจารณ์ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539 ที่บังคับใช้ในขณะนั้น จึงมิได้เป็นมาตรการที่เป็นหลักประกันการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงตามหลักกฎหมาย และในคดีมาบตาพุด ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาว่าการทำรายงาน EIA เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งในการดำเนินการตามมาตรา 67 วรรคสองของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เพราะยังมีขั้นตอนที่จะต้องดำเนินการอีก ได้แก่ การศึกษาและประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย โดยในที่สุดศาลปกครองสูงสุดได้มีคำสั่งให้ระงับโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง[7]

ตัวอย่างคดีที่ยกมากล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงต่อชีวิตและเสรีภาพของนักต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนและความล้มเหลวในกระบวนการต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐถูกผลักออกเป็นเสียงส่วนน้อยหรือคนกลุ่มน้อยที่ต้องเสียสละเพื่อประโยชน์สาธารณะที่รัฐนำมาอ้างในการ

---

[6] นายกิตติภพ สุทธิสว่างและพวกรวม 17 คน กับ กรมเจ้าท่า (กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี เดิม) ที่ 1 คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านโครงการโครงสร้างพื้นฐานและอื่น ๆ ที่ 2 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เดิม) ที่ 3, คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ. 963 (ศาลปกครองสูงสุด 2556).

[7] สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนและพวก รวม 36 คน กับคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ที่ 1 เลขาธิการสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ 2 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ 3 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ที่ 4 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ที่ 5 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ที่ 6 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ที่ 7 และการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ที่ 8, คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ 592 (ศาลปกครองสูงสุด 2552).

กำหนดเป็นนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นสำคัญจึงมีความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการก่อสร้างโครงการที่ส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมและเกิดกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านจนเป็นคดีในชั้นศาลและจากการทบทวนคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในหลายชุมชน จะเห็นว่าประเด็นข้อพิพาทเป็นกรณีที่เกิดปัญหามลภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไปแล้ว กล่าวคือโครงการที่รัฐสนับสนุนได้แก่ เขื่อน โรงไฟฟ้าถ่านหิน โรงงานอุตสาหกรรมหนัก เหมืองแร่ ฯลฯ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในหลายชุมชน โดยที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีโอกาสรับทราบข้อมูลของโครงการที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของตนเองมาก่อนที่โครงการจะเข้ามาในพื้นที่ ดังนั้น เมื่อชาวบ้านได้รับทราบภายหลังและออกมาเคลื่อนไหวคัดค้าน ก็ไม่อาจปกป้องชุมชนของตนเองได้ เนื่องจากพวกเขาไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา

หลายชุมชนที่ล่มสลายหรือแม้ว่าอาจจะดำรงอยู่ แต่ก็ได้รับผลกระทบจากการที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกช่วงชิง ถูกรุกล้ำ หรือถูกทำลายให้เสื่อมโทรม จนต้องสิ้นสภาพที่เคยอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านผู้อยู่อาศัยในชุมชนท้องถิ่นบางแห่งประสบกับโรคภัยไข้เจ็บที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ไม่สามารถพิสูจน์ เอาผิด เรียกร้องหาความยุติธรรมจากใครได้ กรณีตัวอย่างเช่น ชาวบ้านในชุมชนแม่เมาะกรณีโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ชาวบ้านในชุมชนมาบตาพุดกรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้กลายเป็นตำนานเล่าขานในกลุ่มชาวบ้านนักเคลื่อนไหวในชุมชนท้องถิ่นแห่งอื่นที่ไม่ประสงค์จะซ้ำรอยหายนะเหมือนที่ชุมชนกรณีศึกษาดังกล่าวประสบมา จึงเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่เป้าหมายสำหรับโครงการพัฒนาของรัฐมีความตื่นตัวในการออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกป้องท้องถิ่นตนเองให้พ้นจากการละเมิดสิทธิทางธรรมชาติของพวกเขา กรณีการเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่นในการต่อต้านรัฐและผู้ประกอบการที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การชุมนุมประท้วงในคดีชุมนุมคัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย[8] คดีวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ อดีตแกนนำชาวบ้านเขื่อนปากมูล ซึ่งถูกการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แจ้งความดำเนินคดีข้อหาบุกรุกสถานที่ราชการและทำให้เสียทรัพย์[9] คดีไพจิตร ศิลารักษ์

---

[8] นายเจะเด็น อนันทบริพงศ์และพวก รวม 30 คน กับ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 1 จังหวัดสงขลา ที่ 2 กระทรวงมหาดไทย ที่ 3, คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ. 711 (ศาลปกครองสูงสุด 2555).

[9] พนักงานอัยการจังหวัดอุบลราชธานี กับ นางสาววนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ 1 และนายทองเจริญ สิหาธรรม ที่ 2, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5553-5554 (ศาลฎีกา 2556).

บุกรุกสถานที่ราชการ กรณีที่กลุ่มสมัชชาคนจนบุกเข้าไปชุมนุมที่หัวงานเขื่อนราษีไศล อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ[10]

จากการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมหลายคดีที่เกิดขึ้นและการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กลุ่มอนุรักษ์ฯ) หลายชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวทางการเมือง (political mobility) ของแกนนำชาวบ้านและชุมชนผู้ได้รับผลกระทบหรือเดือดร้อนเสียหายจากโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งพวกเขาต้องการชี้ให้เห็นถึงข้อเรียกร้องของพวกเขา อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อชี้ให้เห็นถึงข้อเรียกร้องของชุมชน กรณีตัวอย่างคดีจินตนา แก้วขาวบุกรุกเข้าไปขว้างปาและเทของเน่าเสียในงานเลี้ยงบริษัท ยูเนี่ยนฯ เพื่อแสดงออกถึงการคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด และคดีอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกันของเธอและของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ไม่เพียงแต่เป็นเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อแสดงออกถึงข้อเรียกร้องของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังตั้งคำถามภายในกระบวนการจัดการทางการเมือง นโยบายสาธารณะ และความยุติธรรมในบทบัญญัติกฎหมาย โดยเรียกร้องผ่านการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสิทธิชุมชน

ทั้งนี้ ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อแสดงออกถึงการคัดค้านในสิ่งที่จินตนาและกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเชื่อว่าไม่เป็นธรรมต่อพวกเขานั้น กลับกลายเป็นการกระทำความผิดในสายตาของกฎหมาย และทำให้จินตนาต้องถูกกล่าวหาในคดีต่าง ๆ มากมาย จึงทำให้ความยุติธรรมในกฎหมายที่มีการบัญญัติไว้ (positive law) ถูกตั้งคำถาม ยกตัวอย่างคดีหนึ่งในหลายคดีที่จินตนาตกเป็นจำเลย ในฐานะแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เธอถูกตัดสินตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13005/2553 ให้จำคุกเป็นเวลา 4 เดือน โดยไม่รอลงอาญาในข้อหาบุกรุกรบกวนการครอบครองที่ดินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83[11], 362[12], 365[13]

จากคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีดังกล่าวนี้ จินตนาได้ให้สัมภาษณ์หลังจากพ้นโทษออกจากเรือนจำว่า

---

[10] พนักงานอัยการจังหวัดศรีษะเกษ กับ นายไพจิตร ศิลารักษ์, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7644 (ศาลฎีกา 2555).

[11] “ในกรณีความผิดใดเกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ผู้ที่ได้ร่วมกระทำความผิดด้วยกันนั้นเป็นตัวการ ต้องระวางโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น” ปรากฏใน *ประมวลกฎหมายอาญา*, มาตรา 83, *สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา*, http://web.krisdika.go.th/data/law/law4/%bb06/%bb06-20-9999-update.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2558).

สิ่งที่น่าแปลกใจ คือ การที่ศาลฎีกาเห็นว่า การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ใช่สาระที่ควรได้รับการวินิจฉัย ทั้งที่ก่อนจะมีคำพิพากษา ปปช. (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ) เคยชี้มูลว่าที่ดินที่เตรียมจะสร้างโรงไฟฟ้านั้นมีการออกเอกสารสิทธิ์ทับที่ดินสาธารณะจริง ทั้งให้กรมที่ดินเพิกถอนเอกสารสิทธิ์และให้เอาผิดกับเจ้าหน้าที่กรมที่ดินและเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า... อย่างคดีนักการเมือง นักการเมืองทำผิดมากเลยนะ แต่เขา (ศาล) บอกว่า เคยทำประโยชน์ให้กับสังคม ให้รอลงอาญา คดีผู้มีอิทธิพลก็ให้รอลงอาญาได้ แต่พอคดีที่จำเลยเป็นชาวบ้าน ไม่เคยเลยที่จะบอกว่า อ๋อ... จำเลยได้ทวงคืนที่ดินสาธารณะ อ๋อ... จำเลยทำให้คนไทยไม่ต้องเสียค่าโง่ อ๋อ... จำเลยทำให้สิ่งแวดล้อม แนวปะการังยังเหลืออยู่ จำเลยได้ตรวจสอบกลไกของรัฐ อย่างนี้ ไม่มีเลย ประโยชน์ให้กับชาวบ้าน[14]

ดังนั้น คำสัมภาษณ์ที่เธอมักจะกล่าวผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ภายหลังศาลฎีกามีคำพิพากษา การให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัย[15] และแม้กระทั่งในเวทีเสวนา “ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ” เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2555 ที่ศาลาหมู่ 6 ฉางเกลือ ตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมือง จังหวัดตราด ที่เธอไปบรรยาย เธอก็จะเน้นย้ำคำเดียวกันนี้อยู่เสมอที่ว่า

“หนูยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด”[16]

---

[12] “ผู้ใดเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่นเพื่อถือการครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือเข้าไป กระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของเขาโดยปกติสุข ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ปรากฏใน เรื่องเดียวกัน, มาตรา 362.

[13] “ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 362 มาตรา 363 หรือ มาตรา 364 ได้กระทำ

(1) โดยใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย

(2) โดยมีอาวุธหรือโดยร่วมกระทำความผิดด้วยกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป หรือ

(3) ในเวลากลางคืน

ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” ปรากฏในเรื่องเดียวกัน, มาตรา 365.

[14] “จากคดีจินตนา...ถึงเวลาปรับกระบวนการยุติธรรม?,” *ilaw* (วันที่ 15 ธันวาคม 2554), http://.or.th/node/1310 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555).

[15] จินตนา แก้วขาว แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2555.

คำว่ายอมรับโทษของเธอหมายความว่าเธอ “เคารพเชื่อฟังกฎหมาย” ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญแห่งกฎหมาย ไม่ว่ากฎหมายนั้นจะเป็นอย่างไร ทั้งนี้ เพราะกฎหมายมีผลบังคับใช้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเธอยอมรับการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งคนทั่วไปพึงต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะเดียวกัน การไม่ยอมรับผิดของเธอหมายถึงความพยายามในการเรียกร้องหาความยุติธรรมในสิ่งที่เธอเชื่อว่าเธอไม่ได้กระทำความผิด โดยเป็นสิทธิที่เธอสมควรออกมาเรียกร้อง และการเรียกร้องนี้ตอบโจทย์ในเชิงนิติสำนึก (legal consciousness) เพราะเธอคิดว่าชุมชนของเธอเป็นผู้ถูกกระทำจากรัฐในเชิงนโยบายและการจัดการ ซึ่งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนของเธอไม่ได้รับความเป็นธรรม การไม่รับผิดตามคำกล่าวของเธอจึงมาจากความเชื่อที่ว่าสิ่งนั้นมันไม่ยุติธรรม และเธอก็กำลังเรียกร้องความยุติธรรมที่เธอสำนึกได้ว่าจะต้องมีอยู่ในกระบวนการทางกฎหมาย (legal process) จากคำกล่าวของจินตนาข้างต้นสะท้อนมุมมองของเธอที่ว่าความยุติธรรมไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับกฎหมาย โดยเธอเปรียบเทียบให้เห็นว่า

> กฎหมายคือการควบคุม การกำหนดและการใช้โดยผู้มีอำนาจ เช่น รัฐ ตำรวจ ศาล อัยการ แต่ไม่มีความยืดหยุ่น ไม่มีอะไรที่น่าเข้าใกล้หรืออยากพูดถึงคำนี้ แต่ความยุติธรรม ฟังแล้วมันเป็นเหมือนความอบอุ่น พูดถึงได้ อยากปรึกษาหารือ อยากยอมรับผิด และเชื่อฟังได้ พร้อมพูดคุย และแก้ไข กฎหมายกับความยุติธรรมจึงเป็นคนละอย่างที่ห่างไกลกันแต่ถ้าสองคำอยู่ด้วยกันก็จะต้องทำให้มันละเอียดอ่อนมากขึ้น[17]

การไม่ยอมรับผิดของเธอเป็นการไม่ยอมรับว่ากฎหมายมีความยุติธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความยุติธรรมไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกันกับกฎหมาย ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมตามแนวคิดการรื้อสร้าง (Deconstruction) ของฌาคส์ แดร์ริดา (Jacques Derrida) ผู้ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากฎหมายกับความยุติธรรมมีความสัมพันธ์กันจนดูราวกับว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ทั้งที่ในความเป็นจริง สองสิ่งนี้อยู่ตรงข้ามกันโดยลักษณะของตัวมันเอง โดยกฎหมายมีสภาพการบังคับใช้และบทลงโทษ ในขณะที่ความยุติธรรมไม่จำเป็นต้องมีผลบังคับใช้ แต่เกิดขึ้นเพื่อความเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ที่เรามีอยู่

เนื่องจากคนทั่วไปรับรู้ราวกับว่าเป็นสิ่งเดียวกัน โดยความยุติธรรมซึ่งเป็นอุดมคติและมีความเป็นนามธรรมอันหาคำนิยามความหมายให้เป็นที่ยุติไม่ได้นั้นถูกเข้าใจหรือถูกคาดหมายว่าปรากฏอยู่ในกฎหมาย ซึ่งนักปรัชญาตั้งแต่ยุคกรีกจนถึงปัจจุบันให้ความสำคัญกับ “กฎหมาย”

---

[16] จินตนา แก้วขาวมักใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า “หนู” เมื่อต้องขึ้นเวทีบรรยายหรือให้สัมภาษณ์กับใครก็ตาม เพื่อแสดงความเคารพผู้ฟัง

[17] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

ในฐานะที่เป็นรูปธรรมที่สามารถทำให้ "ความจริงของความยุติธรรม" นั้น สามารถจับต้องได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพวกเขาจะให้ความสำคัญกับกฎหมาย แต่กฎหมายก็มิอาจจะเข้ามาแทนที่หรือทดแทนความยุติธรรมได้[18]

ดังนั้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าสองสิ่งแตกต่างกันอย่างไร จึงต้องมีการรื้อสร้างเพื่อให้เห็นถึงคู่ตรงข้าม (binary opposition) นี้ โดยการรื้อสร้าง จะทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของคู่ตรงข้าม ซึ่งเมื่อทำให้คู่ความสัมพันธ์ดังกล่าวเท่ากัน ก็จะทำให้เห็นว่าสิ่งหนึ่งอยู่เหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ในชั้นแรก เราจะเห็นว่ากฎหมายอยู่เหนือกว่าความยุติธรรม ซึ่งเกิดจากการตัดสินไว้แล้วโดยคนส่วนใหญ่ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งก็คือกฎหมายมีอำนาจและผลบังคับใช้ แต่ในกรณีที่มีการเรียกร้องความยุติธรรม โดยกลุ่มคนบางกลุ่ม ความยุติธรรมก็จะกลับมาเหนือกฎหมาย ซึ่งก็คือลักษณะของ "double bind" นั่นเอง

การเรียกร้องความยุติธรรมของจินตนาและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน นับตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จนกระทั่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ถูกยกเลิกไปเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 รวมตลอดระยะเวลา 17 ปี สะท้อนให้เห็นถึงคู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมดังกล่าว โดยเธอและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ร่วมกันต่อสู้อย่างต่อเนื่องจากกรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด สู่กรณีโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้มาเป็นพี่เลี้ยงให้กับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน เพื่อร่วมกันต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก และในเวลาต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2552 เธอได้กลายเป็นแกนนำของทั้งสองกลุ่ม ซึ่งในกรณีที่กล่าวถึงกลุ่มอนุรักษ์ฯ สองกลุ่ม จะเรียกว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน

การต่อสู้ปกป้องสิทธิชุมชนของชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดเกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ไม่นาน จนกระทั่งเมื่อรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิชุมชนไว้และมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 เธอจึงได้เคลื่อนไหวรณรงค์ให้ชาวบ้านในชุมชนตระหนักว่าพวกเขาทุกคนมีสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญที่รับรองไว้อย่างเป็นทางการ เธอต่อสู้คัดค้านกรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดตั้งแต่ พ.ศ. 2540 – 2546 ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 มีมติคณะรัฐมนตรีให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ่อนอกและบ้านกรูด จากนั้น เธอเล่าว่าชาวบ้านได้ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินอย่างสงบอีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2547 – 2549 จนเมื่อ พ.ศ. 2550 มีกระแสข่าวโรงงานอุตสาหกรรมเหล็กต้นน้ำและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานเข้ามาในพื้นที่อีก ซึ่งทำให้ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ที่มีประสบการณ์การต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินมาแล้ว ได้มาเป็นพี่เลี้ยงให้กับชาวบ้าน

---

[18] เกษม เพ็ญภินันท์, "October 10 Justice Issue," *Political Economy & International Relations*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ openbooks, 2554), 19.

ตำบลแม่รำพึง ซึ่งมีพื้นที่ติดกันในอำเภอบางสะพาน โดยในเวลาต่อมาได้มีการก่อตั้งเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานขึ้นมาอีกหนึ่งกลุ่มและร่วมกันต่อสู้ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพวกเขาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) ทั้งนี้ แม้ว่าการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) จะแจ้งผลการยกเลิกโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานไปแล้วเมื่อเดือนธันวาคม 2555[19] แต่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ก็ยังคงเฝ้าระวังจับตามองและฟังข่าวการเคลื่อนไหวของรัฐและทุนอยู่ตลอดเวลาบนฐานความเชื่อที่สรุปได้ว่าทุนไม่มีวันตาย แต่ชาวบ้านยังมีวันหมดลมหายใจ หากไม่ลุกขึ้นมาต่อสู้เป็นตัวอย่างให้ลูกหลานเดินตาม

การใช้สิทธิและการเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดเป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติ การเคลื่อนไหวของพวกเขากลับถูกมองว่าเป็นการต่อต้านอำนาจรัฐและท้าทายกฎหมาย โดยเจ้าหน้ารัฐส่วนใหญ่ไม่ยอมรับและอ้างกฎหมายลำดับรองมาบังคับใช้ เช่น กฎหมายจราจร กฎหมายอาญา ข้อหาบุกรุก เป็นต้น จึงเห็นได้ชัดเจนว่าการรับรองสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นครั้งแรกนั้น หามีผลบังคับใช้ได้จริงไม่ ในทางปฏิบัติชุมชนหลายแห่งยังคงต้องต่อสู้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชนด้วยตัวของพวกเขาเอง ชุมชนใดเข้มแข็งก็มีแนวโน้มที่จะต่อรองหรือยกประเด็นสิทธิชุมชนเป็นข้อต่อสู้กับหน่วยงานภาครัฐได้ ปัญหาจึงขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายที่จะเลือกปฏิบัติต่อชุมชนท้องถิ่นใด ประกอบกับ สิทธิชุมชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยสภาพแล้วมีความเป็นนามธรรม หากว่าไม่มีกฎหมายลำดับรองบัญญัติให้มีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติ ชาวบ้านผู้ทรงสิทธิชุมชนก็จะยังคงต้องต่อสู้เรียกร้องสิทธิชุมชนให้เป็นรูปธรรมเช่นนี้เรื่อยไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าช่องว่างความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมในสิทธิชุมชนยังไม่มีข้อยุติ

เมื่อพิจารณาถึงความมั่นคงในนิติฐานะ (legal security) ของการบังคับใช้กฎหมายเพื่อเป้าประสงค์ของรัฐ จะเห็นว่ากฎหมายที่เป็นบทบัญญัติและที่นำมาปรับใช้โดยผู้มีอำนาจทางกฎหมายอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าความยุติธรรมที่กลุ่มชาวบ้านเรียกร้อง ทั้งนี้ ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรื้อสร้างได้ เพราะความยุติธรรมไม่สามารถนิยามความหมายให้เป็นที่ยุติได้ โดยมีลักษณะของความเป็นอุดมคติ แต่เราทราบกันดีว่าความยุติธรรมแฝงอยู่ในกฎหมาย ดังนั้น แนวคิดการรื้อ

---

[19] มติที่ประชุมคณะกรรมการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ครั้งที่ 13/2555 วันที่ 28 พฤศจิกายน 2555 เห็นชอบให้ยุติการดำเนินการโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดย กนอ. มีหนังสือแจ้งผลการยกเลิกโครงการดังกล่าวให้เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานทราบเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2555, ข้อมูลจากจินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, บ้านแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

สร้างจะทำให้มองเห็นแนวคิดหรือความหมายของความยุติธรรมในกฎหมาย เพราะกฎหมายเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้น จึงสามารถรื้อสร้างได้

ส่วนใหญ่ในการศึกษางานวิชาการด้านกฎหมายของประเทศไทย จะพบว่าเป็นการศึกษาบทบัญญัติทางกฎหมาย สถาบันทางกฎหมาย คำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยของศาล และบุคคลอ้างอิงที่เป็นนักกฎหมาย ซึ่งวิธีวิทยามักจะใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก ในขณะที่การรื้อสร้างกฎหมายนั้นเป็นการตั้งคำถามกับความยุติธรรมในกฎหมาย เพื่อให้เห็นถึงคู่ตรงข้ามระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม และความเชื่อมโยงระหว่างความยุติธรรมทางสังคมและสิทธิทางกฎหมายนี้เองที่กระตุ้นให้เกิดงานวิจัยเชิงวิชาการหลายสาขาวิชาในโลกตะวันตก กล่าวคือประเด็นเรื่องสิทธิไม่เพียงแต่เป็นการเรียกร้องความเป็นเจ้าของของผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย แต่ยังเป็นการเรียกร้องความยุติธรรมและความชอบธรรมโดยการต่อต้านอำนาจ สิทธิจะช่วยคุ้มครองปัจเจกบุคคลจากการกระทำที่ไม่ชอบธรรมโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และยังเป็นกลไกที่ปัจเจกบุคคลใช้ปกป้องและแสดงตัวตนของพวกเขาในชุมชน สังคมและองค์กรต่าง ๆ และมักจะเป็นรากฐานในเชิงกลยุทธ์สำหรับการปฏิรูปทางสังคม ดังนั้น งานวิจัยด้านกฎหมายจึงไม่สามารถที่จะอยู่แต่เฉพาะการศึกษาตำรา เอกสารหรือความเห็นของนักกฎหมาย ศาล ผู้เชี่ยวชาญในวงการกฎหมายเท่านั้น เพราะผู้ที่ใช้กฎหมายและ/หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายอย่างแท้จริงคือชาวบ้านธรรมดาสามัญนั่นเอง งานวิจัยนี้ จึงมุ่งศึกษาคู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมที่ปรากฏผ่านนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด โดยกระบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวนี้ ทำให้โครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต้องยุติลง ดังนั้น การศึกษาวิจัยชาวบ้านกลุ่มนี้จะเป็นตัวอย่างที่ทรงคุณค่าและมีคุณูปการสำหรับงานวิชาการด้านสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหาได้ยากนักที่จะมีชุมชนท้องถิ่นที่ปราศจากอำนาจทางการเมืองหนุนหลัง สามารถเคลื่อนไหวจนในที่สุดพวกเขาไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติให้ใครและมีลมหายใจที่เป็นปกติสุขท่ามกลางสิ่งแวดล้อมเช่นเดิม สิ่งที่น่าสนใจศึกษาคือนิติสำนึกของพวกเขาเกี่ยวกับสิทธิชุมชนที่เขามีและใช้อย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนการรับรู้ เข้าใจ และตีความความไม่ยุติธรรมเกี่ยวกับการกระทำของรัฐและผู้ประกอบการที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ โดยการศึกษาความไม่ยุติธรรมในมุมมองของชาวบ้านธรรมดาสามัญ จะนำไปสู่การทำความเข้าใจนิติสำนึกเกี่ยวกับความยุติธรรมในสิทธิชุมชนว่าพวกเขามีความคิดเห็นและเชื่อมั่นอย่างไรต่อกฎหมายที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพื่อให้เกิดความเข้าใจในกฎหมายที่มีอยู่ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและกฎหมายที่ใช้ในทางปฏิบัติ

กรณีศึกษาวิจัย “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” นิติสำนึกและความยุติธรรมในสิทธิชุมชน กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยแกนนำคือจินตนาได้สะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ไม่ใช่เพียงเพื่อประโยชน์สาธารณะ (public interest) หรือประโยชน์ชุมชน (community interest) แต่เป็น

การท้าทายในเชิงหลักการ ซึ่งหลักการนี้มีความขัดแย้งในตัวเองผ่านคำกล่าว “ยอมรับโทษแต่ไม่ยอมรับผิด” ของจินตนาดังกล่าวมาแล้ว และเหนือสิ่งอื่นใด สิ่งที่จินตนาและชาวบ้านกลุ่มนี้ต่อสู้มาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจนกระทั่งถึงนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน รวมระยะเวลาประมาณ 18 ปี (พ.ศ. 2540 – 2558) เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มชาวบ้านที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะ ไม่เหมือนกับกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นอื่น อันได้แก่ การพึ่งพาตนเองโดยไม่พึ่งพาเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ องค์กรไม่แสวงหากำไร ฯลฯ ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยังได้รับการยกย่องจาก ปปช. ในเรื่องการเป็นชุมชนเข้มแข็งแห่งแรกที่ร่วมมือกันตรวจสอบทุจริตเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ออกเอกสารสิทธิทับที่ดินสาธารณะให้กับบริษัทเอกชนเพื่อก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด และการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของพวกเขาในที่สุดแล้วนำมาซึ่งชัยชนะ โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดสำหรับกรณีโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก-บ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อพฤศจิกายน 2546 และ กนอ. ประกาศยกเลิกการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานสำหรับกรณีโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อพฤศจิกายน 2555

1.2 โจทย์ในการศึกษาวิจัย

1.2.1 รูปแบบการก่อตัวของความยุติธรรมในสิทธิชุมชนปรากฏให้เห็นผ่านการรับรู้เข้าใจและตีความของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานอย่างไร

1.2.2 กฎหมายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกับความยุติธรรมในสิทธิชุมชนที่ปรากฏในนิติสำนึกของชาวบ้าน กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อศึกษาการรับรู้ เข้าใจและตีความเกี่ยวกับสิทธิชุมชนของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน และกระบวนการต่อสู้เพื่อโต้แย้งคัดค้านตามความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชนอันมีสาเหตุมาจากโครงการพัฒนาของรัฐและผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรม

1.3.2 เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างความยุติธรรมในสิทธิชุมชน ที่ปรากฏในนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน กับกฎหมายที่เป็นทางการและกฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้บังคับกับชาวบ้าน

1.4 สมมติฐานของงานวิจัย

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมีนิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมผ่านการตีความเรื่องสิทธิชุมชนและการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนโดยกระบวนการทางกฎหมาย เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมตามที่ชาวบ้านเข้าใจ อันสะท้อนถึงนัยความยุติธรรมตามนิติสำนึกของชาวบ้าน ซึ่งมีความแตกต่างกันกับความยุติธรรมตามบทบัญญัติกฎหมาย

1.5 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษารูปแบบการก่อตัวของความยุติธรรมในสิทธิชุมชนที่ปรากฏให้เห็นผ่านการรับรู้เข้าใจและตีความของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน โดยการเรียกร้องความยุติธรรมด้วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาไม่ใช่เพียงเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือประโยชน์ชุมชนเท่านั้น เหนือสิ่งอื่นใดคือการท้าทายในเชิงหลักการผ่านคำกล่าว “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” ของจินตนา ซึ่งสะท้อนถึงความขัดแย้งในตัวเองของกฎหมายที่เป็นรูปธรรมของความยุติธรรม แต่กลับไม่ได้สร้างความยุติธรรมในสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญในสายตาของชาวบ้านผู้ทรงสิทธิชุมชน โดยชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ได้ต่อสู้ในกระบวนการทางกฎหมาย ตามหลักนิติรัฐจนกระทั่งชาวบ้านรู้สึกว่าถูกกระทำจนไม่ได้รับความเป็นธรรมจึงได้เกิดการดื้อแพ่งต่อกฎหมาย (เช่น คดีล้มโต๊ะจีน) ซึ่งในการต่อสู้ทั้งตามกระบวนการทางกฎหมายและการดื้อแพ่งต่อกฎหมายของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จำเป็นที่จะต้องศึกษาให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างกฎหมายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับความยุติธรรมในสิทธิชุมชนที่ปรากฏในนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ทั้งนี้การทำความเข้าใจถึงความแตกต่างดังกล่าว นำไปสู่การผลักกฎหมายไปสู่ความยุติธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือทำให้กฎหมายมีความเป็นไปได้ของความยุติธรรม (possibility of justice)

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” นิติสำนึกและความยุติธรรมในสิทธิชุมชน กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยเชิงพรรณา (descriptive research) จากการประมวล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม (field research) และการศึกษาเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความ

เข้าใจเรื่องเล่าตามประสบการณ์และการตีความของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นนิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชนกับการต่อสู้คัดค้านโดยการขับเคลื่อนทางกฎหมาย

งานวิจัยนี้เป็นการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (purposive selection) บนฐานแนวคิดการรื้อสร้างและแนวคิดนิติสำนึก โดยผู้วิจัยได้ติดตามข่าวสารทางสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ และศึกษาเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเดินทางไปสำรวจพื้นที่จริงและสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นหรือสัมภาษณ์นักวิจัยผู้ทำงานในท้องถิ่นนั้น ๆ ก่อนตัดสินใจเลือกพื้นที่ที่บ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตอบโจทย์นิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชน

1.6.1 พื้นที่วิจัย (Research Site)

การเลือกศึกษาเฉพาะเจาะจงที่ตำบลธงชัยและตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องมาจากการต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด กรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2540 เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้เริ่มประกาศใช้อย่างเป็นทางการ โดยกลุ่มชาวบ้านได้ยืนยันกับผู้วิจัยว่าพวกเขาเริ่มกระบวนการต่อสู้ก่อนรัฐธรรมนูญดังกล่าวประกาศใช้ได้ไม่นาน และเมื่อมีรัฐธรรมนูญมารับรองสิทธิชุมชน พวกเขาจึงอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกระบวนการต่อสู้ มิติด้านเวลาที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นับว่าเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้พวกเขาเคลื่อนไหวต่อสู้จนบรรลุเป้าหมาย พวกเขาจึงเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ทรงคุณค่าในการนำมาถอดบทเรียนเพื่อเป็นต้นแบบของการขับเคลื่อนเชิงกฎหมายในกระบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชน และมิติด้านพื้นที่ที่เป็นบริเวณชายหาดทะเลไม่ว่าจะเป็นทะเลบ้านกรูดและแม่รำพึง ล้วนเป็นบริบทเชิงสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ อันเป็นแหล่งประกอบอาชีพประมงมานานนับร้อยปี แต่กลับเป็นพื้นที่เป้าหมายในการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน โรงถลุงเหล็กและนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ซึ่งรัฐเรียกว่าโครงการพัฒนา ในมุมตรงข้าม ชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่กลับเห็นว่าเป็นการพัฒนาเฉพาะอุตสาหกรรมของภาคเอกชนฝ่ายเดียว ไม่ได้เป็นการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืนของชาวบ้านและไม่ได้เป็นการพัฒนาวิถีชีวิตของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน

ย้อนเวลากลับไปเมื่อ 18 ปีที่ผ่านมา (ปัจจุบัน พ.ศ. 2558) ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ที่ชาวบ้านหลายตำบลในตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้รวมตัวกันต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่มีพื้นที่เป้าหมายการก่อสร้างบริเวณชายทะเลบ้านกรูด ตำบลธงชัย ซึ่งคณะรัฐมนตรีในสมัยนั้นมีมติอนุมัติโครงการเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2537 ตามมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติที่เสนอนโยบายในการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนในรูปของ Independent Power Producer (IPP)[20] โครงการนี้ถูกคาดหมายว่าจะมีผลกระทบต่อชุมชนในวงกว้างไม่แตกต่างจากกรณีตัวอย่างโรงไฟฟ้าแม่เมาะและนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ดังนั้น ชาวบ้านในตำบลธงชัยและญาติพี่น้องตลอดจนมิตรสหายของพวกเขาในตำบลใกล้เคียงของอำเภอบางสะพาน จึงได้รวมตัวกันและเรียกชื่อกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดว่ากลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด แต่ในความเป็นจริงแล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมกันต่อสู้คัดค้านไม่ได้มีเฉพาะชาวบ้านตำบลธงชัย แต่ยังมีชาวบ้านในตำบลใกล้เคียงที่ต้องพึ่งพิงอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลอันเป็นสมบัติร่วมกัน

ในงานวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ซึ่งไม่ได้หมายความเฉพาะชาวบ้านตำบลธงชัยเท่านั้น แต่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลใกล้เคียงในอำเภอบางสะพาน โดยพวกเขาเห็นตรงกันว่าหากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเกิดขึ้นที่ชายหาดทะเลบ้านกรูดสำเร็จเมื่อไร นั่นหมายความว่าทุกชีวิตในชุมชนใกล้เคียงที่ต้องพึ่งพาอาศัยผืนทะเลเดียวกันเพื่อการดำรงชีวิต จะได้รับผลกระทบไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน อันประกอบด้วยกลุ่มชาวบ้านหลายตำบลในอำเภอบางสะพานที่รวมตัวกันต่อสู้ในช่วง พ.ศ. 2552 – 2558 ซึ่งโครงการโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานได้เข้ามาในตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน ในกรณีที่กล่าวถึงกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด จะหมายถึงชาวบ้านที่ร่วมต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดช่วง พ.ศ. 2540 – 2546 และกรณีที่กล่าวถึงกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จะหมายรวมถึงสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ที่ร่วมต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน

พื้นที่วิจัยที่ทำการศึกษาอยู่ในชุมชนบริเวณทะเลบ้านกรูดกรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด และชุมชนบริเวณทะเลแม่รำพึงกรณีโรงถลุงเหล็กและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน

---

[20] หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรีสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร 1206/5503 ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2537.

สำหรับภาพรวมของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภูมิศาสตร์ด้านการปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ[21] 48 ตำบล 388 หมู่บ้าน โดยเรียงอำเภอจากทิศเหนือจรดทิศใต้ของจังหวัด ทุกอำเภอของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีพื้นที่ติดทะเลทั้งสิ้น พื้นที่วิจัยที่ผู้วิจัยได้เดินทางไปสำรวจและทำการศึกษาอยู่ในตำบลธงชัยและแม่รำพึง ซึ่งเป็นสองตำบลในเจ็ดตำบลของอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามภาพที่ 1.1 แผนที่อำเภอบางสะพาน ประกอบด้วย 7 ตำบล มี 69 หมู่บ้าน และจำนวนประชากรประมาณ 67,668 คน[22]

ภาพที่ 1.1 แผนที่อำเภอบางสะพาน

ที่ตั้งของตำบลธงชัยมีระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศเหนือประมาณ 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 74 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 58,750 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.73 ของพื้นที่อำเภอบางสะพาน ตำบลธงชัยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลาดชัน ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน[23]

---

[21] จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ประกอบด้วย 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอหัวหิน อำเภอปราณบุรี อำเภอสามร้อยยอด อำเภอกุยบุรี อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และอำเภอบางสะพานน้อย ข้อมูลจากเอกสารทบทวนแผนพัฒนา พ.ศ. 2553 – 2556 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

[22] ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, http://prachuapkhilikhan.kapook.com/ (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2555).

[23] ตำบลธงชัยประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน ได้แก่ 1. บ้านถ้ำคีรีวงศ์ 2. บ้านปากคลอง 3. บ้านกรูด 4. บ้านทุ่งเรือยาว 5. บ้านดอนแหลมใหญ่ 6. บ้านหนองตาเมือง 7. บ้านหนองมงคล

มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลและพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลอ่างทอง อำเภอทับสะแก

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลกำเนิดนพคุณ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลชัยเกษม

ที่ตั้งของตำบลแม่รำพึงอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอบางสะพาน มีระยะห่างประมาณ 6 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมประมาณ 36.08 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 22,550 ไร่ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน[24] ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ เหมาะสำหรับทำการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง มีพื้นที่บางส่วนเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ บางส่วนเป็นที่ตั้งของวนอุทยาน ป่าไม้ ชายทะเลด้านทิศตะวันออกติดทะเลอ่าวไทย ประกอบด้วยป่าชายเลน ชายหาด แหล่งท่องเที่ยว บางส่วนเป็นที่ตั้งของทะเลน้ำลึกขนาดใหญ่ สะพานปลาท่าเทียบเรือประมง รวมถึงอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการประมงตั้งอยู่

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลพงศ์ประศาสน์ อำเภอบางสะพาน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับชายทะเลอ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลกำเนิดนพคุณ อำเภอบางสะพาน

ทั้งสองตำบลเป็นพื้นที่เป้าหมายโครงการพัฒนาของรัฐในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แต่กระบวนการต่อสู้ที่ต่อเนื่องยาวนานของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานสะท้อนมิติเดียวกันบนภูมิศาสตร์ทางทะเลผืนเดียวกัน

---

8. บ้านตะเคียนสองพี่น้อง 9. บ้านทางสาย 10. บ้านชัยมงคล 11. บ้านดอนสูง ข้อมูลจากเอกสารแผนพัฒนาตำบล 5 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) ของตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปัจจุบันมีหมู่บ้านเพิ่มอีก 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หนองระแวงและห้วยตะเคียน รวม 13 หมู่บ้าน ข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, http://prachuapkhilikhan.kapook.com/ (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2555).

[24] ตำบลแม่รำพึงประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ 1. บ้านดอนสำราญ 2. บ้านท่ามะนาว 3. บ้านอ่าวยาง 4. บ้านท่าขาม 5. บ้านปากคลอง 6. บ้านกลางนา 7. บ้านทุ่งลานควาย 8. บ้านล่าง ข้อมูลจากทะเบียนราษฎร์อำเภอบางสะพาน พ.ศ. 2552.

1.6.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.6.2.1 ประชากรที่ศึกษา

ชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด โครงการโรงถลุงเหล็ก และโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน โดยมีหลักเกณฑ์พิจารณาดังนี้

(1) ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน คือผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือคาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ อันได้แก่ โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด โครงการโรงถลุงเหล็ก และโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน โดยเริ่มกระบวนการต่อสู้คัดค้านเพื่อสิทธิชุมชนในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก่อนที่มีการรับรองสิทธิชุมชนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญได้ไม่นาน และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดก็ได้เคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเป็นทางการโดยรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนตระหนักว่าสิทธิชุมชนที่พวกเขามีโดยธรรมชาตินั้นบัดนี้ได้รับการรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญแล้ว จึงเป็นตัวอย่างชุมชนท้องถิ่นที่ต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของตนเอง อันเป็นการเรียกร้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญให้ปรากฏชัดเจนในทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องยาวนานนับตั้งแต่มีการรับรองสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) ซึ่งมีการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 รวมระยะเวลาการต่อสู้ต่อเนื่อง 18 ปี ตลอดระยะเวลาดังกล่าวกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ดำเนินกิจกรรมและมีการเคลื่อนไหวเพื่อการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งเป็นการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดในชุมชนบ้านกรูดของตนเอง รวมถึงเป็นพี่เลี้ยงและร่วมต่อสู้กับชาวบ้านตำบลต่าง ๆ ในอำเภอบางสะพาน กรณีคัดค้านโครงการโรงถลุงเหล็ก ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา จนกระทั่งมีการก่อตั้งชื่อกลุ่มอนุรักษ์ฯ “เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน” เมื่อ พ.ศ. 2552

(2) ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีลักษณะโดดเด่นคือการพึ่งพิงตนเองโดยไม่ยอมให้มีหน่วยงานรัฐ องค์กรไม่แสวงหากำไร หรือองค์กรใด ๆ เข้ามาให้ทุนสนับสนุน ส่งเสริม หรือช่วยเหลือไม่ว่าจะโดยวิธีใด เพื่อป้องกันไม่ให้การเมืองเข้ามาแทรกแซงกระบวนการต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชนของพวกเขา การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในแต่ละครั้งจะใช้วิธีการ “ลงขัน” ช่วยกันบริจาค และในกรณีที่จะต้องจัดเวทีชุมนุมใหญ่ จะใช้วิธีการเรี่ยไรเงินในกลุ่มชาวบ้านจัดคอนเสิร์ตการกุศล และทำเสื้อเขียวแสดงสัญลักษณ์ของกลุ่มจำหน่ายเพื่อนำเงินเข้ากองทุนกลุ่มสำหรับการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา

(3) ภาวะผู้นำแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

จินตนาในฐานะแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีภาวะผู้นำที่โดดเด่นในเรื่องอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อความยุติธรรมในสิทธิชุมชนอย่างชัดเจนและทำหน้าที่ในฐานะแกนนำกลุ่ม

อนุรักษ์ฯ บ้านกรูดตั้งแต่ พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) และเมื่อ พ.ศ. 2552 ได้มีส่วนในการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานและเป็นแกนนำร่วมด้วย โดยเมื่อเปรียบเทียบกับแกนนำกลุ่มในอดีตคนแล้วคนเล่าได้เบนเข็มเข้าสู่การเมืองท้องถิ่นหรือหายไปจากกระบวนการต่อสู้ จะเห็นว่าจินตนาไม่เคยล้มเลิกหรือยุติการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อชุมชนของเธอเลย นอกจากนี้ จินตนายังได้รับการยกย่องจากองค์กรและชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแบบอย่างแกนนำชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่ต่อสู้กับอำนาจรัฐและอำนาจทุนเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรในเรื่องสิทธิชุมชนกับกระบวนการยุติธรรมหลายเวทีและหลายครั้ง ตลอดจนได้รับรางวัลจากหลายองค์กรที่ให้การสนับสนุนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.6.2.2 กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก

จากการลงพื้นที่สนามวิจัยโดยการเข้าร่วมประชุมกับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน การเดินทางติดตามไปสังเกตการณ์กระบวนการเคลื่อนไหวชุมนุมยื่นข้อเรียกร้อง และการเดินทางไปสังเกตการณ์การเป็นวิทยากรของแกนนำกลุ่ม ตลอดระยะเวลาประมาณ 3 ปี 3 เดือน (4 พฤษภาคม 2555 – 11 สิงหาคม 2558) ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงกลุ่มชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ที่สำคัญสำหรับการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยจากการสัมภาษณ์และหารือร่วมกันกับแกนนำกลุ่ม มีข้อสรุปที่ว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่ร่วมเคลื่อนไหวคัดค้านต่อสู้โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจนถึงโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานสามารถจัดแบ่งออกเป็น 5 วงหลัก ได้แก่

วง 1 แกนหลัก เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “หน่วยวางแผน” มีประมาณ 5 คน

วง 2 แกนรอง คือหน่วยบริหารจัดการแต่ละสาขา โดยแบ่งสาขาตามจำนวนหมู่บ้าน ซึ่งแกนรองแต่ละสาขาอาจมี 2-3 คน

วง 3 ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกวันจันทร์และวันศุกร์

วง 4 ผู้ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวชุมนุมและ/หรือทำกิจกรรมของกลุ่ม

วง 5 กลุ่มชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนเป็นเงิน เครื่องอุปโภคบริโภค หรือให้ความช่วยเหลือทางใดทางหนึ่งโดยไม่เปิดเผยตัวโดยตรง

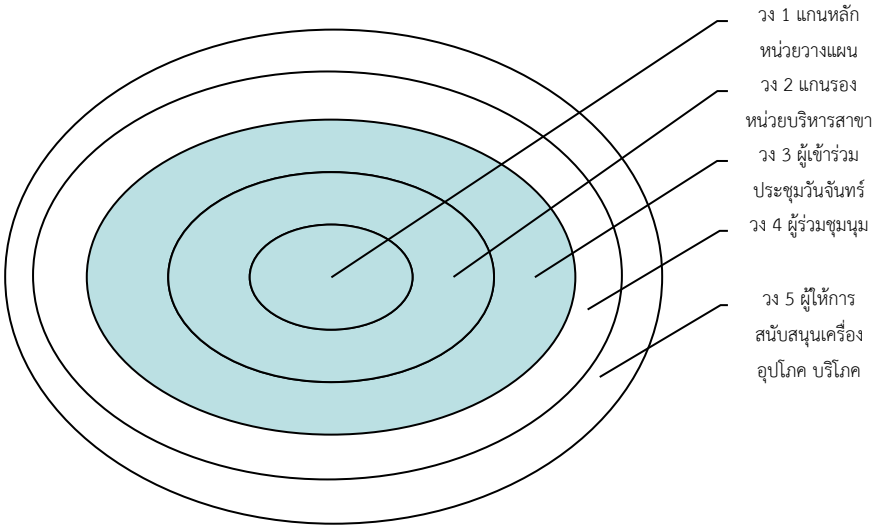

ภาพที่ 1.2 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานในการเคลื่อนไหวปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์คือชาวบ้านที่อยู่ใน 5 วงหลักดังกล่าวข้างต้น รายละเอียดบทบาทหน้าที่ของ 5 วงหลักอยู่ในบทที่ 3 บริบทและนิติสำนึกของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด

1.6.3 วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

งานศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภาคสนามและจากเอกสารเพื่อนำมาตอบโจทย์คู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและความยุติธรรมผ่านนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ดังนี้

1.6.3.1 การวิจัยภาคสนาม

(1) การสัมภาษณ์ แนวการสัมภาษณ์กำหนดไว้อย่างกว้าง โดยสร้างเป็นประเด็นในรูปของกรอบคำถาม เนื้อหาสาระส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยได้รับมาจากการบอกเล่าประสบการณ์นอกเหนือจากแนวการสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ กล่าวคือผู้วิจัยได้มีประสบการณ์ร่วมและมีส่วนร่วม[25] ในกิจกรรมการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ตลอดระยะ

---

[25] การมีประสบการณ์ร่วมในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการเข้าไปมีส่วนในการประชุมหรือการดำเนินงานเตรียมการต่อสู้ในช่วงใดเวลาหนึ่งของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เพื่อทำความเข้าใจนิติสำนึกเกี่ยวกับความยุติธรรมในสิทธิชุมชน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ โดยการให้ข้อเสนอแนะด้านกฎหมายและสนับสนุนงานด้านเอกสารที่

เวลาประมาณ 3 ปี (4 พฤษภาคม 2555 – 11 สิงหาคม 2558) จนชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักรู้สึกคุ้นเคย เต็มใจและเป็นอิสระที่จะเล่าเรื่องการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดให้ผู้วิจัยรับฟังด้วยความภาคภูมิใจและอยากให้เป็นวิทยาทานแก่เพื่อนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน ทั้งนี้ แม้ว่ากระบวนการต่อสู้จะผ่านมายาวนานกว่า 16 ปีในช่วงเวลาที่ให้สัมภาษณ์ แต่ผู้ให้ข้อมูลก็ยินดีที่จะรื้อฟื้นความทรงจำและค้นหาหลักฐานต่าง ๆ มายืนยันประกอบเรื่องเล่าประสบการณ์ของพวกเขา ได้แก่ รูปถ่ายในอดีต การอ้างอิงบุคคลสำคัญและข่าวจากสื่อมวลชนในช่วงเวลานั้น โดยพวกเขาแต่ละคนต่างเลือกที่จะเล่าเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หรือมุมมองตามที่พวกเขาเข้าใจในเหตุการณ์นั้น ๆ

การเล่าเรื่องประสบการณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งให้ผู้วิจัยฟังสะท้อนให้เห็นว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่พวกเขาจดจำฝังใจอย่างมาก ในขณะที่บางช่วงตอนของเหตุการณ์ พวกเขาบางคนก็หลงลืมและเล่าข้ามไป ในการรับฟังและประมวลเรื่องเล่าประสบการณ์ของกลุ่มชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเห็นด้วยกับยศ สันตสมบัติ ที่กล่าวไว้ใน “มานุษยวิทยาไทยกับงานวิจัยภาคสนาม” ว่า

> แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ยินดีถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตให้ผมได้รับฟัง แต่บุคคลเหล่านั้นก็ทำการตัดตอน ซ่อนงำและเก็บกดประสบการณ์บางอย่างเอาไว้ การแสดงออกหรือการบอกเล่าประสบการณ์ที่เราได้ยินได้ฟังจากผู้ให้ข้อมูล จึงเป็นเสมือนภาพแทนความจริง (self-constructed image) ที่ผู้เล่าเสกสรรขึ้นเป็นตัวบทที่เขาต้องการให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจ การเล่าทุกประเภทเป็นการเลือกกำหนดบริบทและความหมายบนความทรงจำ เขาเลือกเน้นประเด็นบางประเด็นปัจจัยบางปัจจัยและมองข้ามหรือเพิกเฉยสิ่งอื่น ๆ การเล่าหรือการแสดงออกทุกครั้งจึงเป็นการแปลประสบการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้กำหนด ประสบการณ์ทุกอย่างมีมิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องและการถ่ายทอดประสบการณ์ออกมาเป็นคำพูดเป็นการถ่ายทอดโดยอิงอัตตา

แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนจะเลือกเล่าเรื่องบางเหตุการณ์ แต่ว่าหลายเรื่องราวที่พวกเขาเล่ามาเมื่อนำมาประกอบกัน สามารถกำหนดเป็นประเด็นให้เห็นถึงนิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชนและนิติสำนึกโดยการขับเคลื่อนทางกฎหมายตามรายละเอียดในบทที่ 3 – 6

เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและวิถีทางที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานต่อรองและเรียกร้องความยุติธรรมตามกระบวนการกฎหมาย

วิธีการสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลมีลักษณะแบบเจาะลึกอย่างเป็นธรรมชาติ และไม่เป็นทางการ เหมือนกับการสนทนากัน แต่เป็นบทสนทนาที่มุ่งเน้นไปที่การตอบคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดแนวทางไว้อย่างกว้างและปล่อยให้บรรยากาศของการสัมภาษณ์เป็นกันเอง ไม่เร่งรีบ ไม่เคร่งครัดต่อลำดับคำถาม ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกสบายใจ ผ่อนคลายและอยากเล่าเรื่องที่เป็นประสบการณ์ส่วนตัวที่ตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องในเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งของกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด โรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ทั้งนี้ในการดำเนินการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ทั้งวิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการและขอให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องจากประสบการณ์ประกอบกับการตรวจสอบข้อมูลการให้สัมภาษณ์ระหว่างเรื่องเล่าเหตุการณ์เดียวกันและข่าวสารที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์สมัยนั้น

(2) การจดบันทึก ผู้วิจัยเริ่มเข้าไปศึกษาพื้นที่วิจัยคือบ้านกรูด อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555 โดยผู้วิจัยแนะนำตัวเองอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับบทบาทของผู้วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด (จินตนา แก้วขาว) ทราบ พร้อมทั้งหนังสือรับรองจากวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงแรกของการวิจัย ระหว่างวันที่ 4 พฤษภาคม 2555 – 7 มิถุนายน 2555 เป็นการเข้าพื้นที่วิจัยครั้งแรก ผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่จริงที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามแผนที่ภูมิศาสตร์โดยมีชาวบ้านในพื้นที่นำทาง ได้แก่ พื้นที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด พื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมเหล็ก และพื้นที่โครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน และพื้นที่ที่มีข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดกับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ประกอบการอุตสาหกรรม หลังจากนั้นตลอดระยะเวลา 3 ปี ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- การมีประสบการณ์ร่วมในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการเข้าไปมีส่วนในการประชุมหรือการดำเนินงานเตรียมการต่อสู้ในช่วงใดเวลาหนึ่งของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เพื่อทำความเข้าใจนิติสำนึกเกี่ยวกับความยุติธรรมในสิทธิชุมชน
- การให้คำปรึกษาหารือข้อกฎหมายและช่วยเหลืองานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เพื่อพยายามเข้าไปทำความเข้าใจวิถีทางที่ชาวบ้านต่อรองและเรียกร้องความยุติธรรมตามกระบวนการทางกฎหมาย
- การทำความเข้าใจบทบาทของแกนนำและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อสู้ ต่อรองและเรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชน

ในการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะทำการถ่ายภาพ อัดวิดีโอเทป บันทึกเสียง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจดบันทึกประสบการณ์ดังกล่าวทั้งในขณะที่อยู่ในสนามวิจัยและเมื่อออกมาจากสนามวิจัย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาประมวลความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ยินและได้พบเห็น ตลอดจนแกะเทปบันทึกเสียงด้วยตนเองแล้วจดบันทึกไว้ โดยจัดเก็บอย่างเป็นระบบตามเหตุการณ์และตามรายบุคคลที่ให้ข้อมูลและเล่าเรื่อง เพื่อรอการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งระหว่างผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยกัน ประกอบกับการตรวจสอบเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีการบันทึกเอาไว้ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือและสื่อออนไลน์

ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานที่มีชื่อเรียกย่อว่า “กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน” ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักบางคนไม่ประสงค์ให้แสดงชื่อและนามสกุลจริง ซึ่งผู้วิจัยได้หารือกับจินตนา แกนนำกลุ่มแล้ว โดยสรุปว่าให้ใช้นามสมมติสำหรับชาวบ้านบางคนที่ไม่ประสงค์ให้ใช้ชื่อและนามสกุลจริง ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อความปลอดภัย การประกอบอาชีพ และความสัมพันธ์กับครอบครัว ญาติพี่น้องและบุคคลที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ในการนำเสนอเรื่องเล่าประสบการณ์และคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ผู้วิจัยจะอ้างอิงการให้คำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคน สถานที่และเวลาในครั้งแรกของแต่ละบท หากว่าเป็นการให้ข้อมูลในสถานที่และเวลาเดียวกัน และบางกรณีการเล่าเรื่องประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ไม่ใช่การสัมภาษณ์โดยตรง ผู้วิจัยจึงขอยกคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักมาอธิบายเหตุการณ์ในแต่ละประเด็นที่กำหนดไว้ โดยไม่ระบุสถานที่และเวลาที่มีการสนทนา เนื่องจากการสนทนาเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหลายครั้งในระหว่าง พ.ศ. 2555 – 2558 ที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน

1.6.3.2 การวิจัยเอกสาร

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาจากเอกสารที่เป็นงานวิจัย งานวิชาการ บทความ คำวินิจฉัยและคำพิพากษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งข่าวสารทางสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ รายงานประชุม/สัมมนา หนังสือของหน่วยงานราชการ/องค์การต่าง ๆ ภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง รวมถึงหนังสือโต้ตอบระหว่างกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานกับหน่วยงานราชการและองค์กรต่าง ๆ โดยแบ่งกลุ่มเอกสารออกเป็นดังนี้

กลุ่มเอกสารที่ 1 ศึกษาเอกสารงานวิจัย งานวิชาการ บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเกี่ยวกับสิทธิ ชุมชนท้องถิ่น สิทธิชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสาขาวิชาการด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และนิติศาสตร์

กลุ่มเอกสารที่ 2 ศึกษาเอกสารงานวิจัย งานวิชาการ บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเกี่ยวกับแนวคิดการรื้อสร้าง และแนวคิดนิติสำนึก

กลุ่มเอกสารที่ 3 ศึกษาเอกสารงานวิจัย บทความ ข่าวสารทางสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์เกี่ยวกับคำวินิจฉัยและคำพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม และการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ชุมชนต่าง ๆ ที่ต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ

กลุ่มเอกสารที่ 4 ติดตามและศึกษาข่าวสารทางสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ รายงานประชุม/สัมมนา หนังสือของหน่วยงานราชการ/องค์การต่าง ๆ ภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการพัฒนาของรัฐและผู้ประกอบการภาคเอกชนในพื้นที่

กลุ่มเอกสารที่ 5 เอกสารที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานรวบรวมจัดเก็บเอาไว้ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด โรงถลุงเหล็ก นิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ได้แก่ หนังสือร้องเรียน เอกสารการโต้ตอบระหว่างชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดกับหน่วยงานของรัฐและบริษัทเจ้าของโครงการ ตลอดจนข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่ชาวบ้านค้นคว้าศึกษาและเก็บไว้เป็นข้อมูลในการอ้างอิงเพื่อตอบโต้คู่กรณี

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ผลการศึกษานิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จะทำให้ทราบการรับรู้ เข้าใจและตีความเกี่ยวกับสิทธิชุมชนและปฏิบัติการทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนอันมีสาเหตุมาจากโครงการพัฒนาของรัฐ และเข้าใจการเรียนรู้และตีความจากประสบการณ์กระบวนการยุติธรรมที่พวกเขาเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องอันสืบเนื่องมาจากการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการใช้หรือไม่ใช้กฎหมายของพวกเขาในการต่อสู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการศึกษามุมมองสะท้อนกลับจากชาวบ้านธรรมดาสามัญที่ไม่ใช่นักกฎหมายแต่เป็นผู้ทรงสิทธิชุมชนที่มีการรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญ

1.7.2 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงกฎหมายที่เป็นอยู่หรือกฎหมายที่เป็นทางการกับกฎหมายที่มีการนำไปใช้ในทางปฏิบัติว่ามีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงไร และตรงตามเจตนารมณ์ของสิทธิชุมชนที่มีการรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะทำให้เห็นถึงการเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายที่บัญญัติไว้กับกฎหมายที่ใช้ตามความเป็นจริงว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร ทั้งนี้ โดยการเรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชนของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จะทำให้เกิดความเป็นไปได้ของความยุติธรรม ซึ่งทำให้ช่องว่างระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมลดลง

บทที่ 2
วรรณกรรมปริทัศน์

งานวิจัย “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” นิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มุ่งศึกษาคู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมที่ปรากฏผ่านนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งได้รับผลกระทบหรือคาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐและผู้ประกอบการที่เข้ามาจัดการทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่นของพวกเขา โดยการศึกษาครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดหลัก ได้แก่ แนวคิดรื้อสร้างและนิติสำนึกประกอบกับการทบทวนแนวคิดสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเป็นการศึกษาในเชิงสหวิทยาการ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของวิชานิติศาสตร์ สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา เพื่อบูรณาการศาสตร์ดังกล่าวที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ อันสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษากฎหมายที่มิได้มุ่งเน้นที่สถาบันทางกฎหมายหรือนักกฎหมายเป็นศูนย์กลาง แต่เป็นการศึกษาชาวบ้านผู้ทรงสิทธิชุมชนที่เป็นผู้ใช้กฎหมาย นับตั้งแต่มีการประกาศรับรองสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

2.1 แนวคิดรื้อสร้าง (Deconstruction)

แนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดาที่ปรากฏใน “Force of Law: The Mystical Foundation of Authority”[1] เริ่มต้นด้วยการแยกกฎหมายกับความยุติธรรมออกจากกันบนฐานคิดของธรรมชาติสองสิ่งนี้ที่มีความแตกต่างกัน แต่มีความยึดโยงระหว่างกัน กล่าวคือโดยธรรมชาติกฎหมายเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้น จึงรื้อและสร้างขึ้นใหม่ได้ แนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดาได้ทำหน้าที่ชี้ให้เห็นถึงคู่ตรงข้ามระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมและอาศัยความยุติธรรมมาตรวจสอบเพื่อให้กฎหมายดีขึ้น (betterment) รองรับความยุติธรรม หรือผลักกฎหมายเข้าหาความยุติธรรมเพื่อทำให้เกิดความเป็นไปได้ของความยุติธรรม

---

[1] Jacques Derrida “Force of Law: The “Mystical Foundation of Authority” in Acts of Religion, Gil Anidjar, ed. (New York : Routledge), 2002.

2.1.1 คู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม

คำกล่าวของแดร์ริดาที่ว่า " 'C'est pour moi un devoir, je dois m'adresser a vous en anglais.' This is for me a duty, I must address myself to you in English."[2] เกิดขึ้นในเวทีที่แวดล้อมไปด้วยคนส่วนใหญ่ที่ใช้ภาษาอังกฤษ ในฐานะผู้บรรยายชาวฝรั่งเศส เขาเริ่มต้นด้วยคำกล่าวเช่นนี้เพื่อที่จะวางฐานความคิดคู่สัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม คำว่า "must" ที่ใช้ แสดงถึงความจำเป็นที่ต้องพูดภาษาอังกฤษเพื่อให้อยู่ในกฎกติกาชุดเดียวกัน และเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง กล่าวคือหากประสงค์ที่จะสื่อสารกันให้รู้เรื่อง จะต้องอยู่ในเกมภาษา (language game) ชุดเดียวกันตามแนวคิดลุดวิก วิตต์เกนสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) ดังนั้น สำหรับแดร์ริดา มันจึงเป็นหน้าที่ที่เขาเห็นว่าเราจะต้องเชื่อฟังโดยอยู่บนความสัมพันธ์ของกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นภายใต้การบังคับใช้ของกฎ ซึ่งกำกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเกมภาษา นอกจากเป็นไปตามกฎของภาษาแล้ว แดร์ริดายังเห็นว่าการใช้ภาษาอังกฤษของเขายังเป็นสิ่งเหมาะสมเพื่อความยุติธรรมสำหรับทุกฝ่าย

จากคำอธิบายนี้ จะเห็นว่ากฎหรือเกมภาษา ซึ่งมีนัยยะถึงกฎหมาย (positive law) มีสภาพของการบังคับใช้ เขาจึงต้องใช้คำว่า "must" (devoir) เพื่อที่จะบอกว่าเขา "doing justice" กับผู้ฟัง เขาแสดงให้เห็นว่ากฎหมายกับความยุติธรรมมีความสัมพันธ์กัน จนดูราวกับเป็นสิ่งเดียวกัน ทั้งที่ในความเป็นจริง สองสิ่งนี้เป็นคนละสิ่ง ซึ่งอยู่ตรงข้ามกันโดยลักษณะของตัวมันเอง กล่าวคือกฎหมายมีสภาพการบังคับใช้ดังกล่าวมาแล้ว ในขณะที่ความยุติธรรมไม่จำเป็นต้องมีผลบังคับใช้ แต่เกิดขึ้นเพื่อความเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ที่เรามีอยู่ แดร์ริดาได้ให้ข้อสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

> เนื่องจากกฎหมายสามารถรื้อสร้างได้ มันจึงใช้ความยุติธรรมวัดไม่ได้ แต่วัดได้ด้วยความเที่ยงตรงของกฎหมายเอง นอกจากนี้ กฎหมายยังมีความชอบธรรมในตัวกฎหมายเองแม้ว่ามันอาจจะถูกวิพากษ์ถึงความไม่ยุติธรรมก็ตาม กฎหมายมีทั้งสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย/ไม่ชอบด้วยกฎหมาย มีทั้งวิธีพิจารณาความที่ค้นพบแล้ว/ยังไม่ค้นพบเพื่อที่จะผดุงขอบเขตแห่งความชอบธรรมอันเป็นข้อจำกัดของกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง การวัดกฎหมายขึ้นอยู่กับท่าทีที่ยืนยันถึงอำนาจที่มีผลบังคับใช้ให้เรายอมจำนนต่ออำนาจ เราต้องเชื่อฟังกฎหมาย เพราะมันเป็นกฎหมายในความหมายของกฎเกณฑ์ข้อบังคับ เราพิจารณากฎหมายว่าเป็น

---

[2] Ibid.

ระบบการพิจารณาคดี กฎเกณฑ์ของกฎหมายหมายความรวมถึงการมีผลบังคับใช้ อีกนัยหนึ่งกฎหมายมีอำนาจตราบเท่าที่การบังคับใช้ของกฎหมายสามารถนำมาใช้กับความเป็นไปได้ในการสร้างความชอบธรรม กฎหมายมักเป็นเรื่องอำนาจบังคับ ด้วยเหตุนี้อำนาจสามารถที่จะตัดสินหรือถูกตัดสินในการนำไปปฏิบัติได้[3]

จากคำอธิบายข้างต้น จะเห็นว่ากฎหมายมีอำนาจบังคับใช้ ซึ่งอาจจะมีความยุติธรรมหรือไม่มีความยุติธรรมก็ได้ แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่ประชาชนจำต้องเชื่อฟังโดยดุษฎี มิฉะนั้นด้วยอำนาจบังคับใช้และบทลงโทษของกฎหมาย จะส่งผลกระทบต่อผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนโดยไม่ได้คำนึงว่ากฎหมายจะมีความยุติธรรมหรือไม่ มากน้อยเพียงไร

2.1.2 การรื้อสร้างกฎหมาย

สำหรับแดร์ริดา การรื้อสร้างคือความยุติธรรม จากคำกล่าวของเขาที่ว่ากฎหมายสามารถประกอบสร้างขึ้นและรื้อสร้างได้ ปฏิบัติการรื้อสร้างโดยพื้นฐาน จึงมักจะเริ่มที่การตั้งคำถามเกี่ยวกับกฎหมายและเริ่มที่เนื้อหาของกฎหมาย ได้แก่

1. การรื้อสร้างเกี่ยวกับกฎหมาย อันได้แก่ ความชอบด้วยกฎหมาย ความถูกต้องตามกฎหมาย หรือการมีสิทธิทางกฎหมายทำให้การรื้อสร้างเป็นไปได้

2. การไม่สามารถรื้อสร้างเกี่ยวกับความยุติธรรมทำให้การรื้อสร้างเป็นไปได้ ในความเป็นจริงก็คือไม่สามารถแยกออกจากการรื้อสร้างได้

3. ผลก็คือการรื้อสร้างเกิดขึ้นในช่วงระหว่างที่มีการแบ่งแยกการไม่สามารถรื้อสร้างได้เกี่ยวกับความยุติธรรม (undeconstructibility of justice) ออกจากการรื้อสร้างได้เกี่ยวกับกฎหมาย (deconstructibility of law) อันได้แก่ อำนาจ ความชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น[4]

---

[3] Kasem Phenpinant, The Seduction of Jacques Derrida: Deconstruction and the Ethicalization of the Political, April 2004, 190.

[4] Jacques Derrida “Force of Law: The “Mystical Foundation of Authority” in *Acts of Religion*, 243.

กฎหมายเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นมาได้ และสิ่งที่กฎหมายสร้างคือตัวตนที่เรียกว่า "ความยุติธรรม"[5] ซึ่งไม่ใช่ความยุติธรรมตามทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ แต่เป็นความยุติธรรมตามทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองที่เป็นการก่อตั้ง "สิทธิ" ที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายและใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อให้มีผลบังคับใช้และผดุงความยุติธรรมของกฎหมายอีกต่อหนึ่ง ซึ่งตามความหมายของทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง กฎหมายกับความยุติธรรมจึงดูเหมือนเป็นสิ่งเดียวกัน จากความพยายามของนักกฎหมายส่วนใหญ่ที่เสนองานวิชาการจำนวนมากที่มีลักษณะปฏิฐานนิยมและปฏิเสธความเป็นอุดมคติของความยุติธรรมที่ซึ่งกฎหมายและสถาบันทางกฎหมายควรจะปฏิบัติตาม[6] แต่กฎหมายโดยตัวมันเอง ไม่ใช่ความยุติธรรมที่โดยธรรมชาติตัวมันเองมีความเป็นอุดมคติตามทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

การรื้อสร้างหรือวิธีวิพากษ์แบบถอนรากถอนโคนเป็น "การรื้อแล้วเข้าไปแทนที่ด้วยสิ่งอื่น"[7] ซึ่งเป็นการยอมรับความเป็นอื่น (Otherness) โดยปลดปล่อยสิ่งที่เคยถูกเก็บกดจากการครอบงำของอำนาจให้สามารถเปิดเผยปรากฏตัวตนขึ้นมา โดยไชยรัตน์ เจริญสินโอฬารกล่าวว่าแดร์ริดาได้ทำการวิพากษ์สิ่งที่เรียกว่า "ความรุนแรง" ผ่านการวิพากษ์สิ่งที่เรียกว่า "กฎหมาย" ซึ่งเป็นความรุนแรงที่จะต้องสลาย ล้มล้างหรือสั่นคลอน โดยแบ่งความรุนแรงออกเป็นสองระดับ คือความรุนแรงในระดับของการบังคับใช้กฎหมายกับความรุนแรงในระดับของการสร้างกฎหมาย[8]

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายจึงสามารถถูกตรวจสอบ สืบค้นเพื่อทำการทบทวนกฎหมายที่มีอยู่ว่ามีความเป็นไปได้ของความยุติธรรมมากน้อยเพียงไร และแทนที่ด้วยการปรับแก้เพิ่มเติมบทบัญญัติใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาความยุติธรรมของกฎหมาย

---

[5] "ความยุติธรรม" (Justice) หมายถึงการบริหารจัดการกฎหมายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม (The fair and proper administration of laws) ความหมายตามนัยนี้เป็นไปตามแนวทางทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law) ดูรายละเอียดใน Bryan A. Garner, ed., Black's Law Dictionary, 8th ed. (St. Paul, MN: Thomson West , 2004), 881.

[6] John Bell, "Justice and the law" in *Justice: interdisciplinary perspective*, edited by Klaus R. Scherer, (New York: the Press Syndicate of the University of Cambridge, 1994), 116.

[7] ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*, พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), 16.

[8] เรื่องเดียวกัน, 17.

ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมและยุคสมัย และเป็นไปตามกระแสเรียกร้องของคนส่วนใหญ่และ/หรือผู้มีอำนาจในการออกกฎหมาย ตัดสินตีความและบังคับใช้กฎหมาย

จรัญ โฆษณานันท์ อธิบายว่าตามแนวคิดหลังสมัยใหม่มุ่งเน้นการพิจารณากฎหมายในแนวปฏิบัตินิยม (pragmatism) โดยยกตัวอย่างทรรศนะของแดร์ริดาที่เชื่อว่า "การตัดสิน/ตีความกฎหมายของผู้พิพากษาเป็นทั้งการบังคับใช้กฎหมายและการสร้างกฎหมาย/บรรทัดฐานใหม่ขึ้นมาพร้อม ๆ กันในทุก ๆ คดีโดยผ่านการตีความ จนราวกับว่าที่สุดแล้วไม่มีกฎหมายใด ๆ ดำรงอยู่มาก่อน หรือราวกับว่าผู้พิพากษาเป็นผู้ปฏิบัติ สร้างกฎหมายขึ้นมาใหม่ ๆ ในทุก ๆ คดี"[9] โดยอาจกล่าวได้ว่า "ไม่มีประมวลกฎหมายที่ดำรงอยู่ใด ๆ จักสามารถหรือควรเข้ามายืนยัน/ประกันผลลัพธ์แห่งคำพิพากษาได้อย่างสมบูรณ์แท้จริง ความไม่สามารถกำหนดตัดสินได้แน่นอน (Undecidable) จัดเป็นประเด็นที่เกี่ยวพันใกล้ชิดกับการรื้อสร้าง (Deconstruction)"[10] โดยนัยนี้ การรื้อสร้างกฎหมาย เพื่อตรวจสอบความยุติธรรมในแง่มุมต่าง ๆ จึงอาจเกิดขึ้นในทางปฏิบัติจากคดีต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นโดยคำพิพากษาที่ไม่สามารถกำหนดได้แน่นอน หรือไม่มีบรรทัดฐานที่ชัดเจน สามารถอ้างอิงให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปได้

J. M. Balkin ได้นำเสนอบทความเรื่อง "Deconstructive Practice and Legal Theory" โดยให้ความเห็นต่อแนวคิดรื้อสร้างของแดร์ริดาว่าเมื่อเรารื้อสร้างหลักกฎหมาย เรารื้อสร้างอุดมการณ์ หรือโลกทัศน์ที่ทำให้เราทราบเกี่ยวกับหลักกฎหมายดังกล่าว เราสามารถใช้การรื้อสร้างเพื่อแสดงว่าหลักการไม่สมบูรณ์ หรือว่าข้อถกเถียงสำหรับหลักการที่ให้ไว้ "undo" โดยตัวมันเอง เราใช้การรื้อสร้างเป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ได้ด้วย[11] ตามความเห็นนี้ การรื้อสร้างจึงสามารถนำมาใช้กับงานวิชาการด้านกฎหมาย เพื่อสำรวจ สืบค้นหา และตรวจสอบความชอบธรรมทางกฎหมายว่ามีหลักการอะไรบ้างที่ไม่สมบูรณ์และจำเป็นต้องแก้ไขเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ของความยุติธรรม

---

[9] Jacque Derrida, "*Force of Law: The Mystical Foundation of Authority*", Op.cit., pp. 23-41 อ้างถึงใน จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญาแนววิพากษ์*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2555), 171-172.

[10] เรื่องเดียวกัน, 172.

[11] J. M. Balkin, *Deconstructive Practice and Legal Theory*, Yale Law Journal, (March 1987): 9.

2.1.3 รูปแบบการรื้อสร้างในทางนิติศาสตร์

ในทางนิติศาสตร์ สรุปได้ว่าแนวคิดการรื้อสร้างได้นำมาใช้สองรูปแบบ[12] ประการแรกผ่านตัวบทของกฎหมาย และประการที่สองผ่านการเชื่อมโยงของกฎหมายกับโครงสร้างทางสังคม

1. การรื้อสร้างเกี่ยวกับตัวบท กล่าวคือในการแสวงหาความจริงของกฎหมายจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการตีความตัวบท บทบัญญัติกฎหมายจึงมีความหมาย โดยการรื้อสร้างเป็นเทคนิคในการแสดงให้เห็นว่ากฎหมายตามบทบัญญัติเปิดช่องสำหรับการลดทอนความมั่นคงในตัวบทกฎหมายเอง

2. การรื้อสร้างระเบียบทางสังคม เป็นการกล่าวย้ำถึงการเรียกร้องในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งเป็นนิติศาสตร์กระแสหลัก แดร์ริดาได้หันกลับไปมองที่รากฐานของนิติปรัชญาสมัยใหม่ในสมัยนักคิดอย่างฮ็อบส์แล้วเห็นว่ากฎหมายคือแนวคิดของการใช้อำนาจบังคับใช้ ความชอบด้วยกฎหมายทุกรูปแบบจึงสามารถถูกรื้อสร้างได้ ในขณะที่ความยุติธรรมเป็นเพียงการแสวงหาความยุติธรรมเท่านั้น หรือก็คือความเป็นไปได้ของความยุติธรรมนั่นเอง

การศึกษากฎหมายกับความยุติธรรมในมุมมองของแดร์ริดาเป็นการรื้อสร้างทั้งสองรูปแบบดังกล่าวโดยตั้งคำถามกับกฎหมายสมัยใหม่ ซึ่งก็คือกฎหมายบ้านเมือง[13] โดยใน “The Force of Law” แดร์ริดาเน้นว่า “การบังคับใช้” ของกฎหมายคือผลผลิตของ “ความแตกต่าง” ที่จำเป็นในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและ “ความเป็นอื่น” กฎหมายเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจ ความยุติธรรมไม่ใช่ลักษณะเช่นว่ามานั้น ความยุติธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับจริยศาสตร์ แต่เมื่อถูกเข้าใจว่ามันอ้างถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและ “ความเป็นอื่น” ความยุติธรรมโดยนัยนี้จึงไม่ได้มีความหมายเชิงนามธรรม และไม่ได้สัมบูรณ์ มันเพียง “ดำรงอยู่” เพื่อเป็นการแสดงออกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงนี้ ซึ่งไม่มีความยุติธรรมที่สัมบูรณ์[14] สอดคล้องกับ

---

[12] Wayne Morrison, *Jurisprudence: from the Greeks to the post – modernism*, (London : Cavendish Publishing Limited,1997), 521.

[13] กฎหมายบ้านเมืองถูกกำหนดโดยมนุษย์เพื่อวัตถุประสงค์ของมนุษย์ โดยเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจของรัฐ ดูรายละเอียดใน Wayne Morrison, *Jurisprudence: from the Greeks to the post – modernism*, (London : Cavendish Publishing Limited), 1997, p. 521.

[14] Ian Ward, *An Introduction to Critical Legal Theory*, (London : Cavendish Publishing Limited, 1990), 180.

งานวิจัยนี้ ที่มุ่งศึกษาการแสวงหาความยุติธรรมผ่านนิติสำนึกของ “ความเป็นอื่น” หรือ “คนอื่น” ซึ่งก็คือชาวบ้านชายขอบกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน

กล่าวโดยสรุปว่ากฎหมายกับความยุติธรรมตามแนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดามีความน่าสนใจในประเด็นความคิดที่เกี่ยวกับความยุติธรรมนั้นเป็นการเสนอเครื่องมือบางอย่างที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางสังคม ความยุติธรรมที่ไม่ใช่เรื่องของการนิยามความหมายหรือมโนทัศน์ในลักษณะเดียวกันกับกฎหมายธรรมชาติ (natural law) แต่เป็นเรื่องของการนำมาใช้ในทางปฏิบัติ (praxis) คำถามเกี่ยวกับความยุติธรรมจึงไม่ใช่เรื่องการนิยามความหมายที่เป็นสากล แต่อาจจะเป็นการตั้งคำถามเช่นว่า ในช่วงเวลาและสถานที่ใดสถานหนึ่ง เราสามารถที่จะมุ่งไปสู่ความยุติธรรมได้อย่างไร[15] เป็นต้น

ตามคำอธิบายมาแล้วข้างต้นว่าเมื่อพิจารณาการศึกษานิติศาสตร์แนววิพากษ์จะพบว่าไม่ได้แยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม แต่ได้นำแนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดามาอธิบายในเชิงการตีความภาษาที่หลากเลื่อนไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งเป็นประเด็นเนื้อหาสาระ จากการทบทวนวรรณกรรมที่นำแนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดามาปรับใช้ในงานวิจัยด้านนิติศาสตร์ และสังคมวิทยากฎหมาย พบว่าเป็นการรื้อสร้างภาษา โดยเฉพาะคำพิพากษาศาลซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์[16] ในขณะที่งานวิจัยนี้ มุ่งเน้นการรื้อสร้างระเบียบทางสังคม โดยอาศัยการรื้อกฎหมายผ่านบทบัญญัติกฎหมายไทย ตามระบบซิวิลลอว์ ทั้งนี้ หากพิจารณาตามแนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดาที่แยกความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมบนฐานคิดของธรรมชาติที่แตกต่างกันของคู่ตรงข้ามนี้ เมื่อนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการศึกษา จะพบว่าความยุติธรรมในสิทธิชุมชนจะต้องมองผ่านนิติสำนึกของชาวบ้านผู้ทรงสิทธิชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิและใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ คำตอบเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ได้รับ จะผลักกฎหมายให้เข้าไปใกล้ความยุติธรรมหรือสร้างความเป็นไปได้ของความยุติธรรมขึ้นมา

---

[15] Mariana Valverde, “Derrida's Justice and Foucault’s Freedom: Ethics, History, and Social Movements,” *Law and Social Inquiry*, (Summer, 1999): 1 - 2.

[16] ดูรายละเอียดงานวิจัย Jack M. Balkin, “Deconstructive Practice and Legal Theory,” *Yale Law Journal*, (March 1987), Madeleine Plasencia, “Who's Afraid of Humpty Dumpty: Deconstructionist References in Judicial Opinions,” *Seattle University Law Review*, (Fall 1997).

2.2 นิติสำนึก (Legal Consciousness)

2.2.1 ความเป็นมาของแนวคิดนิติสำนึก

นักคิดคนสำคัญซึ่งทำให้คนทั่วไปเริ่มสนใจว่าการศึกษากฎหมายไม่ใช่ดูแต่เฉพาะระบบกฎหมายเองเท่านั้น แต่ต้องดูว่าระบบกฎหมายมีบริบท หรือข้อความแวดล้อมอย่างไร อยู่ในสังคมไหน ยุคประวัติศาสตร์อะไร คือมองเตสกิเยอร์ (Montesquieu) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสผู้มีชื่อเสียงในศตวรรษที่ 18 ซึ่งเขียนหนังสือ "L' esprit des lois" (Spirit of the Laws) ขึ้นต้นหนังสือด้วยถ้อยคำที่น่าสนใจว่า "กฎหมายคือความสัมพันธ์ที่จำเป็นจะต้องเป็นเช่นนั้นที่เกิดขึ้นจากเหตุผลของเรื่อง"[17] มองเตสกิเยอร์เป็นผู้ส่งสารให้เห็นว่าการศึกษากฎหมายจะต้องศึกษาสังคมด้วย จึงถือได้ว่าเขาเป็นผู้ริเริ่มวิชาสังคมวิทยากฎหมาย สืบเนื่องต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 19 ซาวินยี (Savigny) ผู้ศึกษากฎหมายในลักษณะงานภาคสนามได้ส่งเสริมงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และงานวิจัยเชิงประจักษ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลของสังคมมาช่วยวิชานิติศาสตร์ โดยเป็นผู้นำทางความคิดในยุคแรกและนำไปสู่สาขาวิชาใหม่[18] ได้แก่ สังคมวิทยากฎหมาย มานุษยวิทยากฎหมาย ชาติพันธุ์วิทยากฎหมาย

ดังนั้น แนวทางการศึกษานิติศาสตร์จึงเริ่มมีแนวโน้มนำสาขาสังคมศาสตร์มาปรับใช้ในลักษณะเป็นสหวิทยาการตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งต่อมาทรรศนะของนักคิดหลังสมัยใหม่ได้โต้แย้งความคิดเกี่ยวกับกฎหมายสมัยใหม่ที่เชื่อว่า "กฎหมายเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง (legal centralism) หรือเป็นองค์อภิสิทธิ์ ยิ่งใหญ่ของสังคมโดยมีรัฐเป็นผู้ผูกขาดศูนย์รวมอำนาจนี้และรัฐยังเป็นแหล่งกำเนิดเดียวของกฎหมายอันชอบธรรม"[19] โดยแนวคิดหลังสมัยใหม่ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างหลากหลายที่ไม่ได้มีที่มาจากรัฐเพียงแหล่งเดียว กล่าวคือในแต่ละรัฐ (ประเทศ) มีสังคมชุมชนเฉพาะกลุ่มที่ดำรงอยู่ร่วมกัน และมี "ระเบียบทางกฎหมายและชุมชนทางกฎหมายอันแตกต่างและเหลื่อมซ้อนกัน"[20] จึงเป็นที่มาของแนวคิดนิติศาสตร์หลังสมัยใหม่ที่เห็นว่าข้อที่ควรกระทำคือ

---

[17] ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา*, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอบคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), 280 – 281.

[18] เรื่องเดียวกัน, 282.

[19] จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญาแนววิพากษ์*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2555), 167.

[20] เรื่องเดียวกัน, 169.

> การรื้อถอนระบบศูนย์รวมอำนาจรัฐในการกำหนดความเป็นกฎหมายและหันมาสนับสนุนความเป็นไปได้ในการมองความมีอิสระแห่งกฎหมายในแง่เป็นระบบแห่งกฎระเบียบของสังคม (Autonomy of Law As a System of Social Regulation) โดยทำลาย/ลดทอนอำนาจที่รวมศูนย์ของรัฐ ด้วยการยอมรับต่อความหลากหลายของระเบียบแห่งกฎหมาย ทั้งนี้โดยให้รัฐและสิ่งที่มิใช่รัฐ ต่างสามารถดำรงอยู่บนพื้นที่ทางการเมืองเดียวกัน เน้นการขยายตัวของพื้นที่สาธารณะ (Public Spaces) ที่ซึ่งตัวแทนสังคม (Social Agents) จะมีขีดความสามารถเพิ่มมากขึ้นในการจัดการดูแลตัวเอง (Self-management) เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ และในแง่นี้ย่อมกินความถึงการยอมรับความหลากหลายของกฎหมายซึ่งอาจมีที่มาจากชุมชนท้องถิ่นหรือประชากรเฉพาะกลุ่ม[21]

ตามแนวคิดดังกล่าวนี้ การศึกษากฎหมายจึงมีความหลากหลายมิติยิ่งขึ้น โดยวัตถุที่ศึกษาหมายถึงผู้กระทำการทางกฎหมายอาจเป็นกลุ่มสังคม หรือชุมชนท้องถิ่นกลุ่มใดก็ได้ แนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและสังคมในเชิงนิติสำนึกของผู้กระทำการทางกฎหมายที่มิใช่รัฐ จึงได้พัฒนาขึ้นมาในช่วงระหว่างทศวรรษ 1980 และ 1990 เพื่อสื่อประเด็นความเป็นใหญ่ของกฎหมายที่ว่ากฎหมายค้ำจุนอำนาจสถาบันทางการเอาไว้ได้อย่างไร ทั้งที่มีช่องว่างระหว่างกฎหมายตามบทบัญญัติและกฎหมายในทางปฏิบัติที่ดำรงอยู่ในสังคม การศึกษาในช่วงทศวรรษดังกล่าวนี้ เป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับเหตุผลที่ผู้คนยอมเชื่อฟังต่อระบบกฎหมายและการที่รัฐให้คำมั่นสัญญาว่าจะปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน แต่โดยระบบกฎหมายเองกลับยังคงผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นศึกษาวัฒนธรรมกฎหมายโดยทั่วไป และในปลายทศวรรษ 1990 งานศึกษาเชิงประจักษ์ว่าด้วยนิติสำนึกจึงได้ก่อกำเนิดขึ้น[22] ทั้งนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่มาจากสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันก็เป็นที่สนใจแพร่หลายในยุโรปด้วยเช่นกัน โดยแนวคิดนิติสำนึกสายอเมริกาส่วนใหญ่สะท้อนความคิดสำคัญของรอสโค พาวด์ (Roscoe Pound) พร้อมกับการตั้งคำถามที่ว่า “ประชาชนมีประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมายทางการอย่างไร” ขณะที่แนวคิดนิติสำนึกสายยุโรปซึ่งถูกแนะนำให้เป็นที่รู้จักครั้งแรกโดยนักทฤษฎีกฎหมายชาวออสเตรเลียยูเจ็น เยียริช (Eugen

---

[21] เรื่องเดียวกัน.

[22] Susan S. Silbey, “After Legal Consciousness,” *Annual Review of Law and Social Science*, no. 1 (2005): 323.

Ehrlich) ได้มุ่งเน้นศึกษาว่า "ประชาชนมีประสบการณ์ทางกฎหมายอะไรบ้าง" [23] ตามแนวคิดของเยียริชจะเป็นการตีความความคิดของผู้คนที่มีต่อกฎหมายและสิทธิ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแนวความคิดนิติสำนึกสายอเมริกา ซึ่งสะท้อนงานศึกษาของพาวด์จะเน้นกฎหมายทางการที่ใช้ในทางปฏิบัติ ขณะที่แนวคิดนิติสำนึกสายยุโรปที่นิยมแนวทางการศึกษาของเยียริชจะให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจความคิดส่วนตัวและความคาดหวังเกี่ยวกับกฎหมายของผู้คนทั่วไป[24] นั่นเอง

ช่วงระยะเวลาที่มีการศึกษาแนวคิดนิติสำนึกสายอเมริกาและยุโรปมีความห่างกันเพียงเล็กน้อย ในสหรัฐอเมริกา พาวด์ได้ตีพิมพ์บทความที่มีชื่อว่า "Law in Books and Law in Action" เมื่อ ค.ศ. 1910 ในขณะที่ในยุโรป เยียริชได้แนะนำแนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมายที่มีชีวิต (living law) เป็นครั้งแรก เมื่อ ค.ศ. 1911 และสองปีต่อมา เขาก็ได้ตีพิมพ์หนังสือสำคัญเล่มหนึ่งซึ่งเป็นหลักการของสังคมวิทยากฎหมาย[25] โดยเยียริชมีความเห็นว่ากฎเกณฑ์ที่ศาลใช้และกฎหมายที่รัฐตราขึ้นคือบรรทัดฐานสำหรับคำพิพากษา (norms for decision) ซึ่งเป็นแนวทางให้ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่รัฐถือปฏิบัติ และสังคมคือภาพรวมที่ถูกพิจารณาว่าเป็นการรวมกลุ่มผู้คนที่มีความหลากหลายให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยตระหนักถึงกฎระเบียบเกี่ยวกับความประพฤติบางประการที่ผูกพันให้ทุกคนยึดถือปฏิบัติ เยียริชเรียกกฎเกณฑ์เหล่านี้ว่ากฎหมายที่มีชีวิต ซึ่งคือกฎหมายที่อยู่เหนือชีวิต แม้ว่ามันอาจจะไม่มีสถานะเป็นบทบัญญัติกฎหมายก็ตาม โดยนัยนี้บรรทัดฐานสำหรับคำพิพากษามีความจำเป็นเฉพาะกรณีที่มีข้อพิพาทและความขัดแย้ง ขณะที่กฎหมายที่มีชีวิตจะดำรงอยู่ภายใต้พฤติการณ์ปกติ ความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญมากที่สุดระหว่างทัศนะของพาวด์และเยียริชที่มีต่อกฎหมายและสังคมคือการมุ่งเน้นวัตถุที่ศึกษาแตกต่างกัน โดยพาวด์จะเน้นพฤติกรรมของผู้ร่างกฎหมาย ผู้พิพากษา นักกฎหมายและเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย ส่วนเยียริชจะเน้นพฤติกรรมของประชาชนในสังคมทั้งภายในและภายนอกสถาบันกฎหมาย นอกจากนี้ เยียริชยังมีความเห็นว่ากฎหมายที่มีชีวิตไม่เหมือนกับกฎหมายในทางปฏิบัติ เนื่องจากกฎหมายที่มีชีวิตอ้างอิงบรรทัดฐานที่ยึดถือบังคับแทนที่จะเป็นเรื่องการกระทำ[26]

บทความเรื่อง "A 'European' Conception of Legal Consciousness: Rediscovering Eugen Ehrlich" โดยมาร์ค เฮอร์โท (Marc Hertogh) ได้ทำการศึกษางานวิจัยแนว

---

[23] Marc Hertogh, "A 'European' Conception of Legal Consciousness: Rediscovering Eugen Ehrlich," *Journal of Law and Society*, 31, 4 (2004): 475.

[24] Ibid, 480.

[25] Ibid, 472.

[26] Ibid, 473-474.

นิติสำนึกสายอเมริกาที่มีชื่อเสียง ได้แก่ แซลลี เองเกล เมอร์รี่ (Sally Engle Merry) แพทริเซีย อีวิค (Patricia Ewick) ซูซาน เอส. ซิลบีย์ (Susan S. Silbey) และลอรา เบ็ธ นีลสัน (Laura Beth Nielsen) ซึ่งได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายและสังคมของพาวด์มาใช้ ประการแรกคือการมุ่งเน้นศึกษาช่องว่างระหว่างกฎหมายตามบทบัญญัติ และกฎหมายที่ใช้ในทางปฏิบัติ ประการที่สองคือหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่มีผลบังคับใช้จะต้องถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจในสังคมการเมืองเท่านั้น ประการสุดท้าย พาวด์ถือว่ากฎหมายเป็นตัวแปรอิสระ องค์ประกอบเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดนิติสำนึกสายอเมริกามุ่งเน้นศึกษากฎหมายทางการที่นำมาใช้ในทางปฏิบัติ[27] เพื่อให้เห็นแนวคิดดังกล่าวนี้อย่างชัดเจน จึงขอสรุปผลการศึกษาของเฮอร์โทเกี่ยวกับงานวิจัยของเมอร์รี่ อีวิคและซิลบีย์ และงานวิจัยของนีลสัน ดังนี้

(1) งานวิจัยของเมอร์รี่เกี่ยวกับนิติสำนึกของชนชั้นกรรมาชีพชาวอเมริกันมีข้อค้นพบว่าแรงงานชาวอเมริกันยังคงพึ่งพิงศาลแม้ว่าพวกเขามักจะรู้สึกผิดหวังอย่างมากกับวิธีที่ระบบกฎหมายปฏิบัติต่อพวกเขา เมอร์รี่อธิบายว่าการพึ่งพิงศาลของแรงงานชาวอเมริกัน เนื่องมาจากพวกเขาไม่มีที่พึ่งสำหรับการเรียกร้องความยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยของเธอ ไม่ได้ระบุว่าประชาชนที่ให้สัมภาษณ์เกิดความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมขึ้นมาได้อย่างไร

(2) อีวิคและซิลบีย์ได้วิเคราะห์ถึงกลุ่มคนที่ต่อต้านกฎหมาย (Against the law) โดยให้ความเห็นคล้ายคลึงกับเมอร์รี่ว่าพวกเขากระทำการฝ่าฝืนธรรมเนียมปฏิบัติและบรรทัดฐานทางกฎหมายด้วยความคิดที่รุนแรงต่อความยุติธรรมและสิทธิที่พวกเขาควรจะมี อย่างไรก็ตาม อีวิคและซิลบีย์ไม่สามารถระบุสาระสำคัญของความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างที่พวกเขาไปสัมภาษณ์มาได้

(3) นีลสันสรุปงานวิจัยของเธอว่ากลุ่มตัวอย่างมักจะคัดค้านกฎเกณฑ์ของกฎหมายเกี่ยวกับการปราศรัยแบบโจมตีในที่สาธารณะ แต่เธอไม่ได้ตั้งประเด็นคำถามว่าอะไรที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างของเธอนิยามว่าเป็นกฎหมาย และสิ่งที่พวกเขารู้สึกว่าเป็นกฎหมายนั้นควรมีลักษณะอย่างไร

ประเด็นสำคัญที่งานวิจัยทั้งสามชิ้นนี้มีร่วมกันคือการไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ว่าประชาชนมีความรู้สึกและความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการตีความกฎหมายตามประสบการณ์ของพวกเขา การตอบคำถามเช่นนี้ได้นั้น เฮอร์โทเสนอว่ามีความจำเป็นที่ต้องวิเคราะห์กฎหมายว่าเป็นตัวแปรตามหรือไม่[28] กล่าวคือนิติสำนึกเป็นการอ้างถึงความคิดของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย

---

[27] Ibid, 465-6.

[28] Ibid, 472.

โดยกฎหมายถูกพิจารณาให้เป็นตัวแปรตามหมายความว่าคำอธิบายกฎหมายไม่ได้ถูกนิยามโดยนักวิจัย แต่เป็นส่วนหนึ่งที่ได้มาจากประสบการณ์[29]

แนวทางการศึกษานิติสำนึกในช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง โดยการศึกษาครั้งแรกในทศวรรษ 1970 เป็นการสำรวจเชิงสถิติเพื่อวัดความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายของประชาชน แต่เมื่อเร็ว ๆ นี้ แนวทางการศึกษาใช้วิธีการสังเกตโดยละเอียดเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการประกอบสร้างของกฎหมาย การศึกษาเหล่านี้เสนอภาพลักษณ์ของกฎหมายในเชิงบริบทและให้รายละเอียดมากขึ้น ซึ่งปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชน อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวยังคงจำกัดอยู่ที่กฎหมายทางการ ดังนั้น แนวทางการศึกษาต่อไปจะเป็นการพัฒนานิติสำนึกแบบบูรณาการแนวการศึกษาสายยุโรปและอเมริการ่วมกัน ซึ่งทั้งสองแนวมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับประสบการณ์ทางกฎหมายของประชาชนทั่วไป กล่าวคือความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อกฎหมายและความยุติธรรมไม่สามารถถูกแยกศึกษาออกจากทัศนคติที่มีต่อกฎหมายทางการได้[30]

จึงกล่าวได้ว่านิติสำนึกเป็นงานวิจัยกฎหมายเชิงประจักษ์ภาคสนามแบบหนึ่งที่เป็นการศึกษากฎหมายในชีวิตประจำวันของผู้คน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาชนทั่วไปสามารถเป็นผู้กระทำการทางกฎหมาย ซึ่งไม่ใช่ผู้มีอำนาจตามกฎหมาย หรือรัฐไม่ได้เป็นศูนย์กลางในฐานะผู้กระทำการทางกฎหมายอีกต่อไป โดยเป็นการสนใจศึกษาการปฏิบัติการของกฎหมายมากกว่าการศึกษาบทบัญญัติกฎหมาย สอดคล้องกับแนวการศึกษาสังคมวิทยากฎหมาย ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความสนใจกับสิ่งที่กฎหมาย “เป็น” น้อยกว่าสิ่งที่กฎหมาย “กระทำ”[31] ในงานวิจัยนี้ จึงเลือกที่จะศึกษาปฏิบัติการของกฎหมายผ่านจิตสำนึกของชาวบ้านธรรมดาสามัญที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมายกับความยุติธรรมอย่างไร และการเรียกร้องความยุติธรรมของพวกเขาทำให้มองเห็นช่องว่างระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมมากน้อยเพียงไร

2.2.2 ความหมายของนิติสำนึก

คำว่า “Legal Consciousness” มีการอ้างอิงในวงวิชาการเมื่อปลายทศวรรษ 1970 และต้นทศวรรษ 1980 แต่คำดังกล่าวปรากฏเป็นประเด็นงานวิจัยที่แพร่หลายในหมู่นักวิชาการ

---

[29] Ibid, 475.

[30] Ibid, 480.

[31] Susan S. Silbey, “After Legal Consciousness,” *Annual Review of Law and Social Science,* no. 1 (2005): 324.

สังคมวิทยากฎหมายเมื่อประมาณ 8 – 10 ปีที่ผ่านมานี้โดย “Legal Consciousness” เป็นแนวคิดหรือกลุ่มความคิด ซึ่งทำการวิจัยเกี่ยวกับความต้องการทางกฎหมาย วัฒนธรรมทางกฎหมาย การเกิดกระบวนการข้อพิพาท และอุดมการณ์ทางกฎหมาย [32]

ซิลบีย์ได้ให้ความหมายนิติสำนึกว่ารวมถึงความคิด การกระทำ การเล่าเรื่อง การร้องเรียน การร้องทุกข์ การทำงาน การเล่น การแต่งงาน การหย่า การฟ้องร้อง หรือแม้แต่การปฏิเสธที่จะโทรเรียกตำรวจ[33] และจากหนังสือ “The Common Place of Law- Stories from Everyday Life” ที่เขียนโดยซิลบีย์และอิวิคสรุปความได้ว่านิติสำนึกเป็นรูปแบบของการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการประกอบสร้างความชอบด้วยกฎหมาย (legality) ซึ่งสะท้อนถึงกระแสการศึกษางานวิจัยสังคมวิทยากฎหมายส่วนใหญ่ในปัจจุบันที่ให้ความสนใจในการสำรวจช่องว่างระหว่างสถาบันทางกฎหมายกับการประกอบสร้างทางสังคมเกี่ยวกับกฎหมาย กล่าวคือกฎหมายปฏิบัติการในชีวิตประจำวันอย่างไร และถูกหลอมรวมในบริบททางสังคมอย่างไร ผ่านรูปแบบของนิติสำนึก 3 ประการ ได้แก่ เราอยู่ต่อหน้ากฎหมาย (before the law) เราใช้กฎหมาย (with the law) และเราต่อต้านกฎหมาย (against the law) โดยอีวิคและซิลบีย์ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงคำถามเชิงทฤษฎีของกฎหมายจากการค้นหาความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลระหว่างกฎหมายและสังคมมาเป็นการสืบค้นหาร่องรอยการปรากฏตัวของกฎหมายในสังคม[34]

งานวิจัยเกี่ยวกับนิติสำนึกหลายชิ้นที่ปรากฏออกมาทำให้เราเข้าใจว่าอำนาจของกฎหมายไม่เพียงมาจากสถาบันที่มีอำนาจรัฐและกฎเกณฑ์ของตัวกฎหมายเอง แต่อำนาจของกฎหมายยังมาจากประชาชนผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมาย ซึ่งส่งผลสะท้อนออกมาเป็นปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม โดยอาจกล่าวได้ว่าเราไม่สามารถเข้าใจกฎหมาย หากไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมมาประกอบด้วย งานวิจัยตามแนวทางการศึกษานิติสำนึกนี้ช่วยพัฒนาความเข้าใจของเราว่าประชาชนคิดอะไรบ้างเกี่ยวกับกฎหมาย พวกเขาตัดสินใจบนพื้นฐานความรู้และการรับรู้ที่อาจมีอิทธิพลต่อการใช้สิทธิทางกฎหมายของพวกเขาอย่างไร นอกจากนี้ งานวิจัยตามแนวทางการศึกษา

---

[32] David M. Engel, “How Does Law Matter in the Constitution of Legal Consciousness”, in Bryant G. Garth and Austin Sarat (eds), *How Does Law Matters?*, (Northwestern University Press, 1998), 109.

[33] Susan S. Silbey, “After Legal Consciousness,” 334.

[34] Dave Cowan, “Legal Consciousness: Some Observations,” *The Modern Law Review*, Vol. 67, No. 6 (November, 2004): 928.

ดังกล่าวยังสามารถช่วยให้เราเข้าใจปฏิกิริยาคู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับวัฒนธรรมได้ดียิ่งขึ้น และทำให้เราเข้าใจว่ากฎหมายได้แทรกซึมเข้ามาในชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างไรบ้าง[35]

สำหรับแนวทางวิจัยด้านนิติสำนึก มิได้กำหนดให้สถาบันทางกฎหมายที่เป็นทางการและกระบวนการทางกฎหมายเป็นศูนย์กลางของการศึกษา แต่จะชูประเด็นคนธรรมดาสามัญที่สามารถเป็นผู้กระทำการทางกฎหมาย โดยเป็นการศึกษาอิทธิพลที่มีต่อกฎหมายและความชอบด้วยกฎหมายในปัญหาชีวิตประจำวันที่ผู้คนต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ที่โรงเรียน ที่ทำงานและสังคมใกล้ตัว

เดวิด เอ็ม เองเกล (David M. Engel)[36] ได้ตั้งคำถามให้ฉุกคิดว่าแทนที่จะถามว่ากฎหมายคืออะไร ควรสนใจคำถามที่ว่ากฎหมายอยู่ที่ไหน เองเกลได้อธิบายให้เห็นว่าส่วนใหญ่นักวิชาการและนักศึกษากฎหมายมักจะค้นหากฎหมายของสังคมใดสังคมหนึ่งในตำรากฎหมายในสถาบันกฎหมาย (รัฐสภา ศาล) หรือในความคิดเห็นของผู้พิพากษาและนักวิชาการด้วยกันเอง แต่จริง ๆ ยังมีอีกแห่งหนึ่งที่กฎหมายเข้ามามีบทบาทกับผู้ที่อยู่ในสังคม เช่น ในบ้าน หมู่บ้าน ตลาด ที่ทำงาน รวมทั้งบริเวณข้างถนนซึ่งจะทำให้เราได้เรียนรู้เกี่ยวกับความคิดและพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของคนธรรมดาทั่วไป

---

[35] ดูรายละเอียดงานวิจัยเกี่ยวกับนิติสำนึก ได้แก่ David M. Engel and Jaruwan S. Engle, *Tort, Customs and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand*, (Stanford University Press , 2001), Elizabeth A. Hoffmann, “Legal Consciousness and Dispute Resolution: Different Disputing Behavior at Two Similar Taxicab Companies,” *Law and Social Inquiry*, Vol. 28, No. 3 (Summer, 2003), Kathleen E. Hull, “The Cultural Power of Law and the Cultural Enactment of Legality: The Case of Same-Sex Marriage,” *Law & Social Inquiry*, Vol. 28, No. 3 (Summer, 2003), David M. Engel and Frank W. Munger, “Rights, Remembrance, and the Reconciliation of Difference,” *Law & Society Review*, Vol. 30, No. 1 (1996), Patricia Ewick and Susan S. Silbey, *The Common Place of Law: Stories from Everyday Life*, (Chicago: University of Chicago Press, 1998).

[36] ปาฐกถาของ Professor David M. Engel ณ ห้องประชุมชั้น 2 สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ITSC) วันที่ 21 มกราคม 2554 เนื่องในโอกาสพิธีพระราชทานปริญญาบัตรประจำปี 2553 ดูรายละเอียด http://www.midnightuniv.org/globalization-and-legal-consciousness, (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555).

เองเกลให้ความเห็นว่าแม้ว่ามีงานวิจัยด้านกฎหมายและสังคมมาเป็นระยะเวลาสิบปีที่แสดงว่ากลุ่มสังคมที่แตกต่างกันย่อมมีกฎหมายที่แตกต่างกัน แต่งานศึกษาส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นกฎหมายทางการ อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่จำเป็นต้องเป็นเครื่องมือของอำนาจรัฐและความเชื่อมโยงของกฎหมายกับรัฐเป็นปัญหาที่ต้องศึกษาแทนที่จะเป็นความจริงที่คาดคะเนได้ ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าจะมีการมุ่งเน้นที่กฎหมายทางการ แต่เราก็ยังคงค้นพบว่ามีการพึ่งพิงโครงสร้างกฎเกณฑ์ไม่เป็นทางการหรือจารีตประเพณีเพื่อตัดสินบรรทัดฐานของความสมเหตุผลหรือความเป็นธรรม เองเกลจึงได้เรียกมุมมองนี้ว่าเป็นนิติสำนึกจากเบื้องล่าง[37] ซึ่งหมายถึงนิติสำนึกของชาวบ้านธรรมดาสามัญที่ไม่ใช่นักกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ในสถาบันทางกฎหมาย

ในกรณีที่งานวิจัยใดให้คำนิยามว่านิติสำนึกเป็นการรับรู้หรือภาพลักษณ์ของกฎหมายแทนที่จะให้คำนิยามว่าคือศักยภาพในการจัดการปัญหาเกี่ยวกับกฎหมาย นั่นอาจคาดหมายได้ว่าความหลากหลายของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญมากกว่าตัวกฎหมายในการสร้างนิติสำนึกให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา[38] ในทางกลับกัน หากว่าเราให้ความหมายเรื่องศักยภาพในการจัดการปัญหาด้านกฎหมาย กฎหมายก็จะมีความสำคัญต่อนิติสำนึกยิ่งกว่าคำนิยามว่าการรับรู้

สำหรับซาแรท (Sarat) อีวิคและซิลบีย์ กฎหมายมีความสำคัญอย่างมากในการประกอบสร้างนิติสำนึก บางคนใช้กฎหมายเพื่อจะสื่อให้เห็นถึงปัญหาทางสังคม ในขณะที่ในสถานการณ์เดียวกัน หรือแม้กระทั่งในสถานการณ์คับขันที่กฎหมายช่วยบรรเทาความเดือดร้อนได้ บางคนก็ลังเลที่จะใช้กฎหมาย[39] หากพิจารณาในแง่มุมนี้ นิติสำนึกคือการมีส่วนร่วมของแต่ละปัจเจกบุคคลในกระบวนการประกอบสร้างความชอบด้วยกฎหมาย[40] ความหมายของนิติสำนึกจึงมีมิติที่

---

[37] Marc Hertogh, “A ‘European’ Conception of Legal Consciousness: Rediscovering Eugen Ehrlich,” 472.

[38] David M. Engel, “How Does Law Matter in the Constitution of Legal Consciousness,” in Bryant G. Garth and Austin Sarat (eds), *How Does Law Matters?*, (Northwestern University Press, 1998), 120.

[39] ดูรายละเอียดงานวิจัย Nielsen, Laura Beth, “Situating Legal Consciousness: Experiences and Attitudes of Ordinary Citizens about Law and Street Harassment,” *Law and Society Review* 34(4) (2000): 1056-90.

[40] ดูรายละเอียดงานวิจัย William L.F. Felstiner, Richard L. Abel and Austin Sarat, “The Emergence and Transformation of Disputes: Naming, Blaming, Claiming...,” *Law and Society Review* 15(3/4): 631-54.

หลากหลายโดยที่ไม่ได้มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับแนวทางการศึกษาของผู้วิจัยที่จะนำนิติสำนึกมาศึกษาคู่กับอะไรโดยให้ความสำคัญกับเรื่องใดเป็นสำคัญ และมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบโจทย์อะไรบ้าง

2.2.3 การทบทวนวรรณกรรมแนวคิดนิติสำนึก

ในการนำนิติสำนึกมาปรับใช้ในงานศึกษา ผู้ศึกษาวิจัยมักจะมุ่งเน้นปฏิบัติการทางสังคมในชีวิตประจำวัน ซึ่งตอกย้ำและท้าทายกฎหมายที่มีผลบังคับใช้อยู่ สิ่งสำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือผู้ศึกษาวิจัยยอมรับการสลายความเป็นศูนย์กลางของกฎหมาย[41] และให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เรื่องเล่าประสบการณ์ของประชาชนธรรมดาสามัญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมจากการที่กฎหมายมีผลต่อชีวิตประจำวันของพวกเขา ทั้งนี้ เพื่อที่จะตรวจสอบความคิดและการกระทำของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และสำรวจประสบการณ์และการรับรู้เกี่ยวกับกฎหมายของพวกเขาว่าเป็นอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายบ้านเมืองที่มีผลบังคับใช้กับพวกเขาว่ามีความยุติธรรมหรือชอบธรรมสำหรับพวกเขาหรือไม่ อย่างไร

งานวิจัยเกี่ยวกับนิติสำนึกมักจะตั้งคำถามเกี่ยวกับความหมายของกฎหมาย (legal meanings) ที่ผู้คนยึดโยงอยู่กับเหตุการณ์และประสบการณ์ ซึ่งก็คือวิธีที่ประชาชนธรรมดาสามัญทำความเข้าใจและใช้กฎหมาย งานวิจัยตามแนวนี้จึงนำมุมมองประกอบสร้าง (constitutive perspective) มาใช้ แทนที่จะวางหลักให้กฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับการแก้ไขความขัดแย้ง แนวทางนี้ได้ตั้งคำถามว่ามโนทัศน์ทางกฎหมายมีอิทธิพลต่อเป้าหมาย ทางเลือกและปัญหาของปัจเจกชนธรรมดาสามัญได้อย่างไร ในการสร้างรูปแบบนี้ขึ้นมา นิติสำนึกไม่ใช่การสรุปอย่างง่าย ๆ เกี่ยวกับทัศนะและความคิดเห็นของแต่ละคนที่มีต่อกฎหมายและระบบกฎหมาย ในทางกลับกันนิติสำนึกถูกสะท้อนในเรื่องราวที่ผู้คนบอกเล่าเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและในปฏิบัติการทางสังคมของพวกเขา ได้แก่ การไปศาล การพูดคุยเกี่ยวกับปัญหา การเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทและการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง[42]

---

[41] Anna -Maria Marshall and Scott Barclay, “Introduction: In Their Own Words: How Ordinary People Construct the Legal World,” *Law & Social Inquiry*, vol. 28, no. 3 (Summer, 2003): 617.

[42] Ibid, 621.

ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยของเดวิด เอ็ม. เองเกล และจารุวรรณ เอส. เองเกล (David M. Engel and Jaruwan S. Engle)[43] ศึกษาเกี่ยวกับผู้บาดเจ็บและคดีที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางกฎหมายและการรับรู้กฎหมาย พวกเขาได้ทำการศึกษาสองช่วงระยะเวลา ครั้งแรกช่วง พ.ศ. 2508 – 2517 และครั้งหลังช่วง พ.ศ. 2535 – 2540 ในงานวิจัยนี้ มีการนำเสนอองค์ประกอบสำคัญของนิติสำนึก 5 ประการ ได้แก่

1. กรอบคิดด้านพื้นที่และเวลา (Spatial and temporal framework)
2. อัตลักษณ์และตัวตน (Concept of Self)
3. ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมชุมชน (Community, Social network and relationship)
4. ความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมและวิธีพิจารณาความ (Justice and Procedure)
5. จักรวาลวิทยาและความเชื่อทางศาสนา (Cosmology and religious belief)

ประเด็นคำถามที่สำคัญในงานวิจัยนี้คือว่าโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดผลอะไรต่อวัฒนธรรมทางกฎหมายและการรับรู้กฎหมายของคนทั่วไป จากข้อสันนิษฐานที่ว่าคนส่วนใหญ่คิดว่าโลกาภิวัตน์มีส่วนทำให้ผู้คนเคารพและเชื่อมั่นในกฎหมาย และยังเชื่อว่าโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการตื่นตัวเรื่องสิทธิ และพร้อมที่จะใช้กฎหมายในการเรียกร้องความยุติธรรม เองเกลและจารุวรรณเห็นว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่วิจัยที่เหมาะสมในการพิสูจน์ทฤษฎีนี้ เพราะจังหวัดเชียงใหม่ได้รับอิทธิพลต่าง ๆ จากทั่วโลก ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ประชากร เทคโนโลยี และสื่อต่าง ๆ โลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงระหว่างการวิจัยครั้งแรกและครั้งที่สอง ซึ่งเป็นไปได้ไหมว่าโลกาภิวัตน์มีผลต่อการรับรู้กฎหมายของผู้คนในจังหวัดเชียงใหม่ พวกเขาจะรับรู้ถึงสิทธิและจะใช้กฎหมายมากกว่าในอดีตหรือไม่ พวกเขาได้เชื่อมโยงคำถามนี้ไปถึงเรื่องบาดเจ็บ อย่างไรก็ดี ข้อค้นพบที่ปรากฏคือว่าโลกาภิวัตน์มีผลต่อการรับรู้กฎหมายต่างจากที่คาดหวังไว้ กล่าวคือแม้ว่าจะเข้าสู่สังคมโลกาภิวัตน์ ซึ่งเข้าใจว่าจะมีการใช้กฎหมายมากขึ้น แต่กลับพบว่าผู้คนรับรู้กฎหมายและใช้สิทธิทางกฎหมายน้อยลงกว่าเดิม และมีแนวโน้มที่จะมอง

---

[43] David M. Engel and Jaruwan S. Engle, *Tort, Customs and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand*, (Stanford University Press , 2001).

กฎหมายในแง่ลบและไม่ใช้กฎหมายเลยด้วย[44] ทั้งนี้ เนื่องมาจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

อีวิคและซิลบีย์ได้เขียนหนังสือ The Common Place of Law: Stories from Everyday Life[45] โดยกล่าวถึงผลการศึกษาของพวกเขาว่าจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง 141 คนที่อาศัยในนิวเจอร์ซี สหรัฐอเมริกา พวกเขาพบว่าปฏิบัติการของกฎหมายที่ปรากฏในชีวิตประจำวันทำให้คนธรรมดาทั่วไปที่มิใช่ผู้กระทำการทางกฎหมายที่เป็นทางการ เปรียบเสมือนเป็นผู้สร้างกฎหมาย ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายคือสิ่งที่คนทั่วไปคิดว่าเป็น คือสิ่งที่คนทั่วไปพูดว่ามันเป็น และสิ่งที่พวกเขากระทำ เพื่อที่จะนำความหมายที่พวกเขาสร้างขึ้นนี้ไปใช้ในทางปฏิบัติ[46]

นอกจากนี้ อีวิคและซิลบีย์ยังได้ทำการศึกษานิติสำนึกของพลเมืองจากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยตั้งคำถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับเหตุการณ์

---

[44] ข้อค้นพบของงานวิจัยที่ว่ามีการใช้กฎหมายน้อยลงและมีแนวโน้มที่จะไม่ใช้กฎหมายสามารถอธิบายที่มาสรุปได้ว่างานวิจัยนี้เริ่มดำเนินการในปี 2518 ก่อนที่โลกาภิวัตน์จะทำให้เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมล้านนาเปลี่ยนไปอย่างมาก กฎหมายในหนังสือกับกฎหมายประเพณีซึ่งชาวบ้านยอมรับมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี หลังจากการประกาศใช้กฎหมายละเมิดฉบับ พ.ศ.2478 ยังมีการไกล่เกลี่ยระดับหมู่บ้านในล้านนาต่อไปอีกหลายปี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคนทรงยังมีบทบาทสำคัญอยู่ พุทธศาสนาและการนับถือผีเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายประเพณี ผู้ได้รับบาดเจ็บเชื่อว่าหลังจากที่มีการบาดเจ็บ ผีและลูกบ้านทั้งหลายต้องการการเยียวยาและพิธีกรรมที่เหมาะสม แต่หลังยุคโลกาภิวัตน์การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีในหมู่บ้านหายไป ผู้ได้รับบาดเจ็บเริ่มพูดถึงพุทธศาสนาในมุมที่ต่างออกไป ไม่มีการอ้างถึงผีประจำหมู่บ้านเลย ตามความเข้าใจเรื่องพุทธศาสนาสมัยใหม่ การฟ้องคดีหรือเรียกร้องค่าเสียหายเป็นการก่อกรรมชั่วเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นเหตุให้ประสบเคราะห์กรรมและความทุกข์ทรมานทั้งในชาตินี้และชาติหน้า การใช้สิทธิทางกฎหมายอาจทำให้ตัวเองหรือสมาชิกในครอบครัวได้รับอันตราย จึงคิดว่าควรให้อภัยและปล่อยวางจะดีกว่า และเชื่อว่าศาสนาพุทธกับข้อบังคับของกฎหมายอยู่ในทิศทางที่ตรงข้ามกัน กรรมชั่วก่อให้เกิดการบาดเจ็บ แต่ในที่สุดกฎแห่งกรรมก็จะตอบสนองต่อผู้ที่ทำให้เราบาดเจ็บเช่นกัน

[45] Patricia Ewick and Susan S. Silbey, *The Common Place of Law: Stories from Everyday Life*, (Chicago: University of Chicago Press, 1998).

[46] Anna - Maria Marshall and Scott Barclay, “Introduction: In Their Own Words: How Ordinary People Construct the Legal World,” *Law & Social Inquiry*, Vol. 28, No. 3 (Summer, 2003): 621.

และประสบการณ์ประจำวัน ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความรำคาญ จากนั้น ทำการตรวจสอบและวิเคราะห์การเล่าเรื่องเพื่อตีความเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมาย ข้อค้นพบคือการจัดกลุ่มความคิดของคนทั่วไปที่มีต่อกฎหมายนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่งมีความเคารพต่อกฎหมายโดยเห็นว่าทุกคนเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมาย กฎหมายเป็นใหญ่และมีความเป็นกลาง กลุ่มที่สองเห็นว่ากฎหมายเป็นกลยุทธ์ที่ให้ผลประโยชน์พิเศษแก่ผู้ที่มีทักษะเฉพาะในการใช้กฎหมายและกลุ่มที่สามคือผู้ที่ต่อต้านกฎหมายโดยเชื่อว่ากฎหมายเป็นพลังอำนาจกดขี่ สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ พวกเขาได้เสนอความแตกต่างของแนวคิดระหว่าง “กฎหมาย” และ “ความชอบด้วยกฎหมาย” โดยผู้วิจัยทั้งสองคนได้ใช้คำว่า “กฎหมาย” เพื่ออ้างอิงถึงผู้มีอำนาจของรัฐตามกฎหมาย ขณะที่คำว่า “ความชอบด้วยกฎหมาย” ถูกใช้เพื่ออ้างอิงถึงความหมาย แหล่งที่มาของอำนาจ และปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นกฎหมาย โดยไม่คำนึงว่าใครจะเป็นผู้ใช้กฎหมายเพื่อเป้าหมายอะไร[47] อีวิคและซิลบีย์ มองว่าความชอบด้วยกฎหมายแสดงออกในรูปแบบของจิตสำนึกพลเมือง (citizen consciousness) จิตสำนึกในความหมายนี้อ้างอิงถึงรูปแบบปฏิบัติการทางวัฒนธรรม (modes of cultural practice) เพื่อที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติภายในโครงสร้างชีวิตทางสังคม ดังนั้น จิตสำนึกจึงไม่ได้แยกออกมาจากหรือไม่ได้เป็นผลกระทบของโครงสร้างทางสังคม แต่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม[48]

งานวิจัยสังคมวิทยากฎหมายที่นำแนวคิดนิติสำนึกมาใช้ในงานศึกษาส่วนใหญ่มักไม่ได้ให้ความสำคัญกับทัศนคติ แต่จะให้ความสำคัญกับการค้นหาวิธีที่คนทั่วไปยึดโยงวัฒนธรรมเข้ากับประสบการณ์ของพวกเขา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีนี้ไม่ได้เน้นความสนใจในสิ่งที่ผู้คนคิด แต่ให้ความสนใจในวิธีคิดของผู้คน (what they "think with") งานวิจัยของไอดิท คอสไทเนอร์ (Idit Kostiner) ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการศึกษาดังกล่าว โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจว่าคนทั่วไปนิยาม ประเมินและตัดสินบทบาทของกฎหมายในกระบวนการเคลื่อนไหวอย่างไร คอสไทเนอร์ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยตั้งคำถามปลายเปิดแบบไม่มีโครงสร้างหรือมีโครงสร้างบางส่วนกับนักเคลื่อนไหวด้านความยุติธรรมทางสังคม จำนวน 25 คน ในซานฟรานซิสโก ระหว่าง คศ. 1999 - 2002 เพื่อค้นหาคำตอบว่าวัฒนธรรมทางกฎหมายมีวิธีปรากฏตัวออกมาอย่างไร และนำมาใช้เพื่อตัดสินการกระทำที่ปรากฏอย่างไร ตลอดจนค้นหาว่ากฎหมายมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร นอกจากการสัมภาษณ์แล้ว คอสไทเนอร์ยังเข้าไปมีส่วนร่วมในการ

---

[47] Patricia Ewick and Susan S. Silbey, *The Common Place of Law: Stories from Everyday Life*, (Chicago: University of Chicago Press, 1998), p. 22.

[48] Ibid, 224.

ประชุมสาธารณะ การจัดสัมมนา และการปราศรัยของนักเคลื่อนไหวด้านความยุติธรรมทางสังคม จำนวน 12 ครั้ง และได้รวบรวมเอกสาร สิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่โดยองค์กรของนักเคลื่อนไหวดังกล่าว เนื่องจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้คือกำหนดให้นิติสำนึกอยู่ในประเด็นคำถามความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คอสไทเนอร์จึงเลือกที่จะสัมภาษณ์กลุ่มคนที่พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลกระทบต่อพวกเขามากที่สุด สิ่งที่ศึกษาไม่ได้เป็นการมุ่งเน้นความคิดเห็นทั่วไป แต่ประสงค์ที่จะทำความเข้าใจว่าวัฒนธรรมทางกฎหมายทำงานอย่างไรในเชิงปฏิบัติการและกฎหมายมีความเกี่ยวข้องอย่างไรต่อประสบการณ์ของกลุ่มคนนั้น ๆ จึงเป็นการศึกษาทั้งเรื่องวิธีคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเป็นผู้กระทำการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย[49]

คอสไทเนอร์อธิบายว่านักเคลื่อนไหวทางสังคมเข้าใจว่ากฎหมายถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคม เพราะกฎหมายมีอำนาจบังคับในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม แต่ก็ยังมีนักเคลื่อนไหวทางสังคมบางกลุ่มที่ใช้กลยุทธ์ทางการเมืองประเมินกฎหมายบนพื้นฐานที่ว่ากฎหมายนั้น ๆ สร้างอำนาจต่อรองในการเคลื่อนไหวทางสังคมมากน้อยเพียงไร ซึ่งมุมมองนี้มีความสำคัญสำหรับกลุ่มคนชายขอบที่เป็นเสียงส่วนน้อยในสังคมในแง่ที่ว่าพวกเขาจะต้องประเมินสถานการณ์ก่อนการเคลื่อนไหวว่ากฎหมายที่จะนำมาใช้ทำให้อำนาจต่อรองของพวกเขาลดลงหรือไม่ ในขณะที่มีนักเคลื่อนไหวทางสังคมบางกลุ่มได้นำทฤษฎีมาร์กซ์มาอธิบายว่ากฎหมายสะท้อนถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่และผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมทางสังคม[50] ซึ่งแน่นอนว่าสำหรับกลุ่มคนชายขอบเสียงส่วนน้อยอาจต้องหลีกเลี่ยงที่จะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนต่อสู้เพื่อความยุติธรรมของพวกเขา ข้อสรุปสำคัญที่ได้จากงานวิจัยนี้คือนักเคลื่อนไหวทางสังคมมองว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แม้ว่าพวกเขาอาจจะวิจารณ์ว่ากฎหมายเองก็เป็นข้อจำกัดในการบรรลุเป้าหมายกล่าวคือในเชิงกลยุทธ์ทางการเมืองนักเคลื่อนไหวทางสังคมเห็นว่ากฎหมายในบางกรณีอาจเป็นการป้องกันมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเป็นไปเพื่อการสืบทอดอำนาจ อย่างไรก็ดี พวกเขายังมีความหวังว่าในบางสถานการณ์กฎหมายอาจถูกนำมาใช้เพื่อโต้ตอบการครอบงำทางสังคมของกลุ่มผู้มีอำนาจเหนือกว่า

ข้อสรุปจากงานวิจัยของคอสไทเนอร์ทำให้เห็นว่าแนวทางการศึกษานิติสำนึกมีการขยายผลไปถึงการศึกษาในกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีเจตนารมณ์จะใช้กฎหมายในการ

---

[49] Idit Kostiner, “Evaluating Legality: Toward a Cultural Approach to the Study of Law and Social Change,” *Law & Society Review*, vol. 37, no. 2 (June, 2003): 329 - 331.

[50] Ibid, 350-353.

ขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสิ่งที่พวกเขาเรียกร้อง นิติสำนึกในรูปแบบนี้เรียกว่านิติสำนึกในการขับเคลื่อนทางกฎหมาย ซึ่งในการศึกษาเรื่องนี้โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การระบุปัญหา การกล่าวโทษ และการเรียกร้องสิทธิเกี่ยวกับกฎหมายโดยนักเคลื่อนไหวทางสังคม[51] ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากปัญหาความไม่ยุติธรรมในสังคมที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งพบว่ากฎหมายทางการและผู้กระทำการทางกฎหมายไม่สามารถเป็นที่พึ่งพิงได้ จนพวกเขาต้องรวมตัวกันออกมาเคลื่อนไหวโดยอาจใช้สิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่ต่อสู้หรือไม่มีกฎหมายใดเลยที่จะใช้อ้างต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งกฎหมายที่มีความเป็นไปได้ของความยุติธรรม

อลิซาเบธ เอ. ฮอฟแมน (Elizabeth A. Hoffmann) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับนิติสำนึกและการระงับข้อพิพาทของพนักงานขับรถแท็กซี่สองบริษัทว่ามีพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทภายในองค์กรแตกต่างกันอย่างไร งานวิจัยดังกล่าวนี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการสำรวจนิติสำนึกโดยมุ่งเน้นที่การศึกษาทัศนคติของพนักงานในองค์กรที่ประสงค์จะยื่นข้อพิพาทหรือยื่นเรื่องร้องทุกข์อย่างเป็นทางการ[52] โดยเป็นการขยายผลจากสังคมวิทยากฎหมายว่าด้วยนิติสำนึกในปัจจุบัน ทั้งนี้วัตถุประสงค์ก็เพื่อศึกษาการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในสถานที่ทำงานและการรับรู้เกี่ยวกับความขัดแย้งในสถานที่ทำงาน วิธีการศึกษาเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การสัมภาษณ์แบบปลายปิด จำนวนพนักงาน 33 คน จากคำพูดของกลุ่มตัวอย่างเปิดเผยให้ทราบถึงความเข้าใจในกฎเกณฑ์ ระเบียบ และขั้นตอนปฏิบัติในการร้องทุกข์ รวมถึงความสัมพันธ์เชิงปัจเจกบุคคลกับทางเลือกในการแก้ไขปัญหาร้องทุกข์ในสถานที่ทำงาน

การยื่นเรื่องร้องทุกข์อย่างเป็นทางการมีหลายขั้นตอน ขั้นตอนแรกเกี่ยวข้องกับการดำเนินการเปลี่ยนให้เหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกลายเป็นข้อพิพาท คู่กรณีที่ได้รับผลกระทบจะต้องตระหนักถึงปัญหาที่ยังคงมีอยู่ เรียกว่า “naming the experience” (การระบุเหตุการณ์/สิ่งที่เกิดขึ้น) โดยกล่าวอ้างที่มาของปัญหาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรียกว่า “blaming” (การกล่าวโทษ) และประการสุดท้าย การนำประเด็นข้อพิพาทให้คู่กรณีที่ถูกกล่าวหารับทราบ และแสวงหาวิธีเยียวยา

---

[51] Michael McCann, “Law and Social Movements: Contemporary Perspectives,” *Annual Review of Law and Social Science*, (June 5, 2006): 21.

[52] Elizabeth A. Hoffmann, “ Legal Consciousness and Dispute Resolution: Different Disputing Behavior at Two Similar Taxicab Companies,” *Law & Social Inquiry*, vol. 28, no. 3 (Summer, 2003): 691-716

แก้ไข ซึ่งเรียกว่า “claiming” (การเรียกร้องสิทธิ) หากว่าการเรียกร้องสิทธิที่จะให้มีการเยียวยาแก้ไขได้รับการปฏิเสธจากคู่กรณีที่ถูกกล่าวหา[53]

ข้อค้นพบคือว่าพนักงานส่วนใหญ่ในบริษัทแท็กซี่สหกรณ์มักจะยื่นเรื่องร้องทุกข์อย่างเป็นทางการ ขั้นตอนการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการถือว่ามีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญอันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการร้องทุกข์ จำนวนพนักงานในบริษัทแท็กซี่สหกรณ์มากกว่าสองในสามของจำนวนพนักงานทั้งหมดเชื่อว่าขั้นตอนการร้องทุกข์และจิตสำนึกเรื่องสิทธิเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับอัตลักษณ์ของพวกเขาในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์กรที่มีรูปแบบสหกรณ์[54] ในขณะที่พนักงานในบริษัทแท็กซี่เอกชน ซึ่งมีโครงสร้างองค์กรตามสายบังคับบัญชาแทบจะไม่ยื่นเรื่องร้องทุกข์อย่างเป็นทางการ พวกเขาเลือกที่จะอดทนต่อปัญหา ลาออกจากงาน หรือพยายามแก้ไขปัญหาอย่างไม่เป็นทางการด้วยการเจรจาอย่างสันติ หรือไม่ก็เผชิญหน้าอย่างก้าวร้าว หรือร้องเรียนหัวหน้างาน โดยลักษณะเช่นว่านี้จะตรงกันข้ามกับบริษัทแท็กซี่สหกรณ์ที่เปิดรับการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการมากกว่า[55] งานวิจัยของฮอฟแมนสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษานิติสำนึกแนวขับเคลื่อนด้วยกฎหมาย (Legal Mobilization) ซึ่งมีขั้นตอนการระบุเหตุการณ์ การกล่าวโทษ และการเรียกร้องสิทธิ โดยเฉพาะการเรียกร้องสิทธิ ฮอฟแมนจะเปรียบเทียบให้เห็นว่ารูปแบบ โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กรมีผลต่อวิธีการเรียกร้องสิทธิเพื่อเยียวยาแก้ไขปัญหาของพนักงานผู้ได้รับความเดือดร้อน

งานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับนิติสำนึกในเรื่องสิทธิชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ วิทยานิพนธ์เรื่อง“นิติสำนึก ‘โทษจำคุก’ ของพลเมืองผู้ดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” [56] โดยกฤษณ์พชร โสมณวัตรได้ศึกษานิติสำนึกต่อ “โทษจำคุก” ของประชาชนผู้ดื้อแพ่งต่อกฎหมาย เน้นสองประเด็นหลัก คือ นิติสำนึกของประชาชนว่าให้ความหมายต่อ “โทษ” หรือสภาพบังคับของรัฐอย่างไร และนิติสำนึกดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตามแนวคิดนิติสำนึกของเดวิด เอ็ม. เองเกล เป็นกรอบในการกำหนดวิธีการศึกษากลุ่มเป้าหมาย 3 ขบวนการ คือ 1) ขบวนการคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) ขบวนการปฏิรูปที่ดินโดยประชาชนในจังหวัด

---

[53] Ibid, 693.

[54] Ibid, 712.

[55] Ibid, 714.

[56] กฤษณ์พชร โสมณวัตร, “นิติสำนึก ‘โทษจำคุก’ ของพลเมืองผู้ดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555), 171.

ลำพูน 3) ขบวนการคัดค้านการทำเหมืองทองคำ ที่อำเภอวังสะพุงจังหวัดเลย ซึ่งทั้งสามขบวนการมีจุดร่วมเดียวกันคือเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ต้องคดีอาญา ผลสรุปของการศึกษา เขาชี้ให้เห็นว่าการที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ยอมติดคุกเพื่อท้าทายกฎหมาย ไม่ยอมก้มหัวให้อำนาจแห่งสภาพบังคับของกฎหมายไม่ได้เกิดจากกระบวนการที่ไร้ที่มาและไม่ได้เกิดจากลักษณะเฉพาะบุคคล แต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 7 ด้าน ได้แก่

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจที่มั่นคงขึ้น
2. โครงสร้างทางการเมืองที่เปิดรับประชาชนมากขึ้น
3. สาธารณูปโภคและการสื่อสารที่กว้างขวาง
4. ประสบการณ์ในการเผชิญหน้ากับความรุนแรงทั้งทางตรงและทางโครงสร้าง
5. ประสบการณ์ทางกฎหมายของพลเมือง
6. การได้รับยอมรับจากสาธารณชน
7. ความสำเร็จและประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการเคลื่อนไหว

การปรับตัวด้านสำนึกต่อกฎหมายเป็นหลักฐานของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของ “ชาวบ้าน” จากความไม่รู้กฎหมายพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองเต็มรูปแบบ ข้อสรุปของกฤษณ์พชรสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพิจารณาศึกษางานวิจัยนี้ในเรื่องนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในบทสุดท้ายต่อไปว่าคำตอบที่ได้รับเกี่ยวกับนิติสำนึกของชาวบ้านในเรื่องกฎหมายกับความยุติธรรมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประเด็นนิติสำนึก “โทษจำคุก” ของพลเมืองผู้ดื้อแพ่งต่อกฎหมายอย่างไร

จากการทบทวนงานวิจัยและแนวทางการศึกษานิติสำนึกพบว่าการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษานิติสำนึก[57] และแนวคิดนิติสำนึกสามารถนำมาใช้ในการศึกษานิติสำนึกของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เพื่อวิเคราะห์การรับรู้ เข้าใจและตีความเกี่ยวกับปฏิบัติการทางกฎหมายที่เกิดขึ้น ตลอดจนศึกษาการเรียนรู้และตีความจากประสบการณ์ของพวกเขาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม และวิเคราะห์ความคิดและความคาดหวังเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

---

[57] ดูรายละเอียด Patricia Ewick and Susan S. Silbey, *The Common Place of Law-Stories from Everyday Life,* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1998) และ Laura Beth. Nielsen, “Situating Legal Consciousness: Experiences and Attitudes of Ordinary Citizens about Law and Street Harassment,” *Law and Society Review*, 34 (2000):1055-1090.

ในการศึกษาเกี่ยวกับนิติสำนึกของกลุ่มดังกล่าว ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐก็ดี หรือจากกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของพวกเขาก็ดี สิ่งจำเป็นที่ต้องศึกษาควบคู่กันไปด้วยก็คือความยุติธรรมในสิทธิชุมชนที่ปรากฏในนิติสำนึกของพวกเขา โดยแนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดาจะตรวจสอบให้เห็นถึงคู่สัมพันธ์ระหว่างความยุติธรรมในนิติสำนึกกับกฎหมายที่เป็นทางการว่าเป็นอย่างไร และการเคลื่อนไหวหรือปฏิบัติการของพวกเขาทำให้เกิดความมั่นคงในนิติฐานะอย่างไร เพื่อให้เสียงเรียกร้องความยุติธรรมนั้นเท่าเทียมกับกฎหมายหรือเหนือกว่ากฎหมาย นิติสำนึกในการแสวงหาความยุติธรรมของชาวบ้านนั้น ในที่สุดแล้วจะนำไปสู่การลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรม

2.3 แนวคิดสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3.1 แนวคิดพื้นฐานสิทธิชุมชน

ในแง่ทฤษฎีทางกฎหมายนั้น ชุมชนกับประชาชนมีความหมายอย่างเดียวกันคือ "หมายถึงกลุ่มบุคคลซึ่งรวมกันอยู่ใต้บังคับของสถาบันหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตหรือการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่ง"[58] ซึ่งในมุมมองของนักกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างเช่น Ian Brownlie กล่าวว่าคำว่า "ชุมชน Community" ตั้งบนฐานทางความคิดทำนองเดียวกันกับ "ชนชาติ (nationalities)" "ประชาชน(peoples)" "ชนกลุ่มน้อย (minorities)" และ "ชนพื้นเมือง (indigenous populations)"[59] สิทธิชุมชนจึงอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่าสิทธิของประชาชน (Peoples' Rights) โดยเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะการรับรองสิทธิของประชาชนในประเทศอาณานิคมของมหาอำนาจต่างๆ[60] อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา สิทธิชุมชนก็ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างเป็นทางการ เนื่องจากกระแสสิทธิมนุษยชนด้านสิทธิปัจเจกบุคคลเป็นที่นิยมอย่างสูงและกว้างขวางในระดับสากลมากกว่า

---

[58] กิตติศักดิ์ ปรกติ, *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: บริษัทมิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด, 2550), 53.

[59] Ian Brownlie, "The Right of Peoples in Modern International Law", in J. Crawford (ed.) The Rights of People, (1988), p. 5 อ้างใน กิตติศักดิ์ ปรกติ, *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550), 53.

[60] เรื่องเดียวกัน, 56.

กล่าวคือในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (The International Convention on Civil and Political Rights 1966) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้รับการรับรองจากสหประชาชาติเมื่อ พ.ศ. 2509 (ค.ศ.1966) โดยมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2519 (ค.ศ. 1976) จนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2557) มีประเทศที่ลงนาม (Signatories) จำนวน 74 ประเทศ และภาคี (Parties) 168 ประเทศ[61] รวมทั้งประเทศไทยนั้นได้มีการกำหนดเรื่องสิทธิชุมชนนั้นไว้ในมาตรา 1[62] ซึ่งเป็นการรับรองสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง หรือสิทธิอัตวินิจฉัย (Right to Self Determination) และสิทธิในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเสรี ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในกลุ่ม การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม การนับถือและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือการใช้ภาษาของกลุ่มตนเอง ประกอบกับมาตรา 27[63] ได้ให้การรับรองเชื้อชาติ ศาสนาและภาษาของกลุ่มชนส่วนน้อย โดยกำหนดว่าบุคคลที่ดำรงชีวิตในกลุ่มชนส่วนน้อยจะไม่ถูกปฏิเสธสิทธิในชุมชน แต่ทว่าในเอกสารของสหประชาชาติเอง ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ได้อธิบายว่าสิทธิตามมาตรา 27 ดังกล่าวนี้มิใช่สิทธิของหมู่คณะในฐานะที่เป็นสิทธิรวมหมู่แต่

---

[61] https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src= TREATY& mtdsg_no=IV-4& chapter=4&lang=en, (accessed March 20, 2014).

[62] International Covenant on Civil and Political Rights 1966, Article 1

"All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.," United Nations Human Rights, http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx (accessed July 12, 2014).

[63] International Covenant on Civil and Political Rights 1966, Article 27

"In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practise their own religion, or to use their own language.," United Nations Human Rights, http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx (accessed August 25, 2014).

เป็นสิทธิของบุคคลแต่ละคน ซึ่งเป็นสมาชิกของชนชาติส่วนน้อยนั้น”[64] จึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลอย่างมาก ซึ่งใช้เป็นแนวคิดอธิบายสิทธิของสมาชิกแต่ละคนที่รวมหมู่คณะกันแล้วเรียกว่าสิทธิรวมหมู่

สิทธิรวมหมู่ปรากฏว่าเป็นยุคที่ 3 ในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีการแบ่งออกเป็น 3 ยุค โดยพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนมีความเชื่อมโยงกับหลักการอุดมคติของสิทธิมนุษยชนในแต่ละยุค สอดคล้องกับคำขวัญของการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1789 : อิสรภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ ดังต่อไปนี้

- ยุคที่ 1 ของสิทธิมนุษยชน เน้นคุณค่าอุดมคติเรื่อง “อิสรเสรีภาพ” ของมนุษย์เป็นยุคเริ่มต้นแห่งสิทธิของพลเมืองและการเมือง (Civil and Political Rights)
- ยุคที่ 2 ขยายคุณค่าอุดมคติไปสู่เรื่อง “ความเสมอภาค” ทำให้เกิดการปรากฏตัวของสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
- ยุคที่ 3 มุ่งสู่หลักความเป็น “ภราดรภาพ” หรือความสมานฉันท์ของเพื่อนมนุษย์ทั้งมวลในโลก เกิดเป็นสิทธิมนุษยชนใหม่ที่เรียกรวม ๆ ว่าสิทธิในความสมานฉันท์หรือสิทธิของประชาชน (Rights of Peoples)[65]

ในยุคที่ 3 นี้ เรียกได้อีกชื่อว่าคือยุคสิทธิรวมกลุ่ม (Collective Rights) โดยในกรอบของสหประชาชาติ ได้มีการนำเสนอให้มีการรับรองสิทธิต่าง ๆ ไว้ด้วย ได้แก่ “สิทธิที่จะมีสันติภาพ” (right to peace) “สิทธิที่จะมีการพัฒนา” (right to development) “สิทธิที่จะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี” (right to a healthy environment) “สิทธิในการเป็นเจ้าของสมบัติอันร่วมกันของมนุษยชาติ” (right to the common heritage of mankind) เป็นต้น[66]

---

[64] Economic and Social Council, Commission on Human Rights, UN Doc. E/CN. 4/sub.2/384/Rev.1, 1979 quoted in F. Capotorti, “Study on the Rights of Persons belonging to Ethic, Religious and Linguistic Minorities,” New York: The United Nations, 1991, p.35, อ้างในกิตติศักดิ์ ปรกติ, *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: บริษัท มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด, 2550), 62.

[65] จรัญ โฆษณานันท์, *รัฐธรรมนูญ 2540 : “จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” สู่ “ธัมมิกสิทธิมนุษยชน”*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), 46 – 47.

[66] วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2538), 43 – 44.

สิทธิชุมชนมีลักษณะที่แสดงถึงสิทธิรวมกลุ่มในการใช้และดูแลรักษาฐานทรัพยากรด้านต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพ (Status Negativus) แม้ว่าทรัพยากรเหล่านั้นจะมีปัจเจกชนหรือรัฐเป็นผู้ใช้หรือผู้ครอบครองดูแล เนื่องจากมุมมองที่เห็นว่าคนไม่ได้ดำรงอยู่เป็นอิสระแต่รวมตัวกันเป็นชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้น คนและชุมชนจึงแยกกันไม่ออก ชุมชนจะมีสภาพบุคคลในลักษณะของคณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีจุดมุ่งหมายและแบบแผนร่วมกันตามสภาพข้อเท็จจริง ซึ่งในระดับระหว่างประเทศนั้น สิทธิชุมชนมีความหมายรวมถึงสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชนพื้นเมืองดั้งเดิม (ที่อยู่อาศัยมาก่อน) รวมทั้งสิทธิของกลุ่มชนในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น สิทธิในการศึกษา สิทธิในการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของตน[67]

ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ จึงได้ให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิชนพื้นเมือง (Indigenous Peoples) หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติตามจารีตประเพณีของชุมชน ทั้งนี้ จะเห็นตัวอย่างได้จากหลักการข้อที่ 22 ของคำประกาศริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ซึ่งได้กล่าวถึงสิทธิพลเมืองไว้ดังนี้

> ชนพื้นเมือง และชุมชนของตน และชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ มีบทบาทสำคัญในการจัดการและพัฒนาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติของตน รัฐควรรับรองและส่งเสริมการมีตัวตน วัฒนธรรมและผลประโยชน์ของชุมชนและช่วยให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ[68]

---

[67] กอบกุล รายะนาคร, *พัฒนาการของหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน*, (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549), 32 อ้างถึงใน กรรณิกา สุทธิประสิทธิ์, สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานทางปกครอง, *วารสารวิชาการ ศาลปกครอง,* 13, ฉ. 1 (มกราคม - มีนาคม 2556): 2-3.

[68] The Rio Declaration on Environment and Development (1992)

Principle 22 “Indigenous people and their communities and other local communities have a vital role in environmental management and development because of their knowledge and traditional practices. States should recognize and support their identity, culture and interests and enable their effective participation in the achievement of sustainable development.” อ้างถึงใน กรรณิกา สุทธิประสิทธิ์, สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานทางปกครอง, *วารสารวิชาการ ศาลปกครอง,* 13, 1 (มกราคม - มีนาคม 2556): 3.

สำหรับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามที่ปรากฏในคำประกาศริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. 1992 ดังกล่าวข้างต้น ในความเป็นจริงเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาของสังคมโลกนับตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่องค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกได้คำนึงถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก และให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย[69] เป็นไปตามกระแสทุนนิยมที่มุ่งเน้นการบริโภคมากจนเกินไปโดยให้หันกลับมาใส่ใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดำรงรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยปกป้องคุ้มครองฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นมรดกตกทอดที่ทรงคุณประโยชน์ให้กับคนรุ่นหลัง ซึ่งเป็นไปตามคำนิยามของคณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) เมื่อ ค.ศ. 1987 (พ.ศ. 2526) ที่ให้ไว้ในรายงาน “Our Common Future” ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอน ความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง”[70]

จากการพิจารณาหลักการข้อที่ 22 ในคำประกาศริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. 1992 ประกอบกับคำนิยามของคณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เมื่อ ค.ศ. 1987 เป็นการให้สิทธิพลเมือง ทั้งที่เป็นชนพื้นเมือง ชุมชน และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีบทบาทสำคัญในการจัดการและพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นต่อไปในอนาคต โดยเป็นแนวคิดที่มีมานานกว่าสามสิบปีแล้ว ประกอบกับปฏิญญาสากลของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนพื้นเมือง ค.ศ. 2007 (พ.ศ. 2550) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศในยุคต่อมาได้ให้การรับรองสิทธิเอาไว้ทั้งใน 2 ลักษณะคือ ได้ให้การรับรองสิทธิเอาไว้ทั้งในระดับปัจเจกชนและในระดับกลุ่ม (ชนกลุ่มน้อย ชนพื้นเมือง) ในลักษณะของสิทธิแบบรวมการ (Collective Rights)[71] ตามมาตรา 1[72] ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิในสองระดับที่มีลักษณะของการ

---

[69] โสภารัตน์ จารุสมบัติ, *นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), 49.

[70] เรื่องเดียวกัน, 50.

[71] ขรรค์เพชร ชายทวีป, “ผู้ทรงสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), 83.

เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และที่สำคัญก็คือปฏิญญาสากลของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนพื้นเมือง ค.ศ. 2007 ระบุถึงการมีสิทธิและการใช้สิทธิในการกำหนดการตัดสินใจด้วยตนเอง (right to self-determination) ไว้ในมาตรา 3[73] และมาตรา 4[74] โดยสิทธิดังกล่าวถือว่าเป็นหัวใจของสิทธิชุมชนในการให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นกำหนดชะตาชีวิตหรือวิถีชีวิตชุมชนของตนเอง

เมื่อพิจารณาแนวคิดสิทธิชุมชนในระดับสากลดังกล่าวข้างต้นแล้ว มองย้อนกลับไปพิจารณาแนวคิดสิทธิชุมชนในบริบทของประเทศไทย มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

เสน่ห์ จามริก ให้ความหมาย “สิทธิชุมชน” ว่า

> สิทธิชุมชน คือ การให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของตนเอง เป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระโดยตัวเอง ในสถานการณ์ปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นจะต้องเรียนรู้ชุมชนที่เขาอยู่ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่โลกกำลังจ้องอยู่ หนึ่ง เขาต้องเรียนรู้ที่จะเชื่อมสิ่งที่เขามีอยู่กับความต้องการ ความคาดหวังจากโลกภายนอกเท่านั้นที่จะปกป้องสิทธิของเขา ในขณะเดียวกัน ก็ใช้สิทธิที่จะพิสูจน์ให้โลกเห็นว่าเขาสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้อย่างน้อยที่สุดปกปักรักษาทรัพยากรของโลก สอง อาจจะบอกว่าเขาก็สนใจอยากจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมที่จะทำวิจัย สาม อาจจะบอกว่า เขายินดีจะร่วมมือ

---

[72] United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 2007, Article 1 “Indigenous peoples have the right to the full enjoyment, as a collective or as individuals, of all human rights and fundamental freedoms as recognized in the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights and international human rights law.,” http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf (accessed August 27, 2014).

[73] Ibid, Article 3 “Indigenous peoples have the right to self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.”

[74] Ibid, Article 4 “Indigenous peoples, in exercising their right to self-determination, have the right to autonomy or self-government in matters relating to their internal and local affairs, as well as ways and means for financing their autonomous functions.”

> ทำอะไรต่อมิอะไรที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านี้อย่างเป็นประโยชน์ยั่งยืน ในเวลานี้เวลาเราต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนแค่เรื่องสิทธิทำกินว่าต้องให้อยู่ตรงนี้ ถ้าเป็นแค่นี้ไม่พอ มีอะไรหลายอย่างที่เราต้องคิด วิจัย ศึกษา[75]

โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภายใต้การประสานงานของศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ได้นิยามคำว่า "สิทธิชุมชน" ไว้ว่า "สิทธิที่ชาวบ้านจะกำหนดตัวตน จัดการทรัพยากรซึ่งเป็นฐานชีวิต การพัฒนาตนเอง เพื่อความอยู่รอดและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม"[76]

> เสน่ห์ จามริกและยศ สันตสมบัติ ให้คำนิยาม "สิทธิชุมชน" ว่าหมายถึง 'สิทธิร่วม' เหนือทรัพย์สินของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาเท่านั้นจึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน แม้สมาชิกชุมชนจะมี 'สิทธิตามธรรมชาติ' ในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม แต่ชุมชนก็สามารถออกกฎเกณฑ์เพื่อความเป็นธรรมทางสังคม สิทธิการใช้เพื่อความยั่งยืนของระบบนิเวศและเพื่อความอยู่รอดของชุมชนจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน[77]

และนิธิ เอียวศรีวงค์ กล่าวเกี่ยวกับ "สิทธิชุมชน" ไว้ว่า

> แนวความคิดเรื่อง สิทธิชุมชน สำหรับสังคมไทยอาจดูเป็นเรื่องใหม่ แต่อย่างน้อยที่สุดขณะนี้เราก็สามารถปลูกฝังสิ่งนี้ลงไปในสังคม โดยผ่านกระบวนการนอกระบบศึกษา จนในที่สุดมันซึมเข้าไปในระบบการศึกษากลายเป็นสิ่งที่ชาวบ้านใช้ในการต่อสู้หลายต่อหลายเรื่อง สิ่งสำคัญคือทำอย่างไร ที่จะทำให้แนวคิดเรื่องสิทธิ ซึ่งในความเข้าใจของคนทั่วไปนั้น ยังเป็นความหมายเพียงแค่ขอบเขตของปัจเจกบุคคล ได้ขยายความหมายของคำนี้ออกไปตามแนวคิดของโครงสร้างสังคมสมัยใหม่ได้ ผมคิดว่าเราไม่ควรไปติดกับชุมชนที่มีความหมายเป็นแค่เพียง

---

[75] จดหมายข่าวสิทธิชุมชน, ฉ. 3 (3 ธันวาคม 2546 – มกราคม 2547), อ้างถึงใน กนกวรรณ วงศ์กวี, "ความเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนตาม กฎหมายไทย พื้นที่และมุมมอง: เรื่องของไท (ย) ถึงสากล," *วารสารไทยคดีศึกษา*, 4, ฉ.1 (2550): 239-240.

[76] วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, ม.ล., "ความเคลื่อนไหวทางวิชาการ สันติวิธี : ตัวอย่างจากผลการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่องสิทธิชุมชน," *วารสารไทยคดีศึกษา*, 3, 2 (เม.ย.-ก.ย. 2549): 261.

[77] โสภารัตน์ จารุสมบัติ, *นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 72.

> พื้นที่เพียงอย่างเดียว เพราะในเมืองไทยมีสำนึกเกี่ยวกับชุมชนที่ไม่ได้เป็นแค่เพียงพื้นที่เพียงอย่างเดียวมากมาย เช่น กรณีคนพิการขอให้มีบันไดเลื่อนถึงแม้จะต่างคนต่างอยู่แต่เป็นประโยชน์ร่วมของเขา จากการที่เขานับตัวเองเป็นคนหนึ่งของผู้พิการ ดังนั้น เรื่องของชุมชนกับเรื่องของอัตลักษณ์เป็นเรื่องเดียวกัน หมายความว่า ตัวเองมีผลประโยชน์ร่วมกับคนอื่นอย่างไร หรือควรจะมีทรัพยากรของตัวเองร่วมกับคนอื่นอย่างไร เหล่านี้เองคือความเป็นชุมชน และการที่คนเหล่านั้นมีจินตนาการว่าตัวตนของตนเองส่วนหนึ่งร่วมอยู่กับส่วนอื่น เพราะเหตุผลอย่างนั้น ผมว่านี่คือสิทธิชุมชน[78]

กล่าวโดยรวมแล้ว คำว่า “สิทธิชุมชน” เกิดจากการบัญญัติของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก และนักวิชาการที่ร่วมกันบัญญัติคำ ๆ นี้ เพื่อต้องการให้เห็นจิตวิญญาณและความมีภูมิปัญญาของชุมชนที่ถูกลิดรอนมาเป็นเวลานานในสังคมไทยและต้องการรื้อฟื้นสิ่งเหล่านี้ที่ได้บัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมา[79] จากการพิจารณาความหมายแนวความคิด “สิทธิชุมชน” ตามที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น สรุปได้ว่า “สิทธิชุมชน” คือสิทธิที่ชุมชนมีอยู่โดยธรรมชาติในการที่จะกำหนดชะตาชีวิตตนเองบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ เพื่อความอยู่รอด และเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างยั่งยืน สมาชิกทุกคนในชุมชนจึงมีสิทธิที่จะใช้และได้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน และมีหน้าที่ที่จะปกป้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ ซึ่งตามนัยนี้ สิทธิชุมชน จึงเป็นสิทธิร่วมที่สมาชิกในชุมชนมีสิทธิเหนือทรัพยากรร่วมกันในการที่จะดูแลรักษาและจัดการเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยการมุ่งเน้นที่การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ความหมายของชุมชนจึงไม่จำกัดเพียงแค่พื้นที่ตามเขตการปกครองเท่านั้น แต่มีความหมายกว้างถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างตนเองกับผู้อื่นบนฐานทรัพยากรนั้น ๆ รวมตลอดถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาณาบริเวณเดียวกันอันอาจมีผลกระทบซึ่งกันและกัน ภายใต้แนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนดังกล่าวมานี้ ความเป็น ‘ชุมชน’ จึงได้รับ “การสถาปนาใหม่ให้กลายมาเป็น ‘หน่วยทางสังคม‘ ที่มีนัยสำคัญในฐานะผู้ถือกรรมสิทธิ์หรือเจ้าของทรัพยากร นอกเหนือไปจากกรรมสิทธิ์เอกชนและ

---

[78] จดหมายข่าวสิทธิชุมชน, อ้างถึงใน กนกวรรณ วงศ์กวี, “ความเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนตามกฎหมายไทย พื้นที่และมุมมอง: เรื่องของไท (ย) ถึงสากล,” *วารสารไทยคดีศึกษา*, 240.

[79] “สิทธิชุมชน : มิติใหม่ของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 67,” *จุลนิติ 7*, ฉ.3 (พฤษภาคม – มิถุนายน 2553): 39.

กรรมสิทธิ์ของรัฐ”[80] แต่ทั้งนี้ การมีสิทธิเหนือทรัพยากรดังกล่าว ไม่ใช่เป็นการที่ชุมชนหรือกลุ่มจะยึดเอาทรัพยากรมาเป็นกรรมสิทธิ์เด็ดขาดของตนเองทำนองเดียวกับการมีกรรมสิทธิ์ของเอกชนเหนือทรัพย์สิน ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จึงเป็นกรณีที่เอกชนมุ่งครอบครองหรือเอาประโยชน์จากทรัพยากรเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมอันเป็นการผิดหลักแนวคิดพื้นฐานสิทธิชุมชนในข้อที่ว่าสิทธิร่วมนั้นเป็นการถือเอาประโยชน์เหนือทรัพยากรร่วมกันบนพื้นฐานของการทำหน้าที่ดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วย

2.3.2 สิทธิชุมชนในระบบกฎหมายไทย

ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของกระแสการยอมรับสิทธิมนุษยชนในหลังยุคสงครามเย็นหรือยุคโลกาภิวัฒน์ ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทยได้เข้าทำภาคยานุวัติต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2540 จากแนวคิดดังกล่าวได้นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน เกิดการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เกิดการเคลื่อนไหวขององค์กรเอกชนในทางที่จะปฏิเสธอำนาจรัฐทั้งส่งผลต่อจิตสำนึกของประชาชนที่ว่าหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นหน้าที่ของรัฐมิใช่ของประชาชนส่งผลให้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่บังเกิดผลเท่าที่ควร ต่อมาหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งได้สะท้อนแนวความคิดใหม่ในการที่จะประสานบทบาทระหว่างรัฐและประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยถือว่ารัฐยังคงมีภาระหน้าที่ในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอยู่เช่นเดิม แต่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรดังกล่าวร่วมกับรัฐ นอกจากจะได้ให้การรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 แล้ว หลักการเหล่านี้ยังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยปรากฏอยู่ในมาตรา 6 ถึงมาตรา 8[81] และต่อมาก็ทำการภาคยานุวัติต่อกติกาสากลว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2542 โดยมีผลบังคับกับประเทศไทย เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2542 ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่เข้าใจได้ด้วยว่าการ

---

[80] ยศ สันตสมบัติ, “สิทธิชุมชน : พัฒนาการและการปรับกระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา,” ใน *พลวัตรสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา*, ชลธิชา สัตยาวัฒนา บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน), 2546), 89.

[81] อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), 64-65.

รับรองสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นั้น ก็ได้เกิดขึ้นท่ามกลางบรรยากาศของความตื่นตัวทางความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่รับรองสิทธิชุมชนไว้อย่างเป็นทางการครั้งแรก ซึ่งได้บัญญัติหลักการและข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ในหลายมาตรา จนมีการเรียกขานว่าเป็น **"รัฐธรรมนูญสีเขียว"** ในการรณรงค์ผลักดันให้ผ่านรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้ใช้ธงเขียวเป็นสัญลักษณ์[82] ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวไปแล้ว แต่หลักการสำคัญยังคงปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 โดยการรับรองสิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณี และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ หรือการให้สิทธิแก่บุคคลในการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนเกิดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและร่วมมือกันในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยรัฐจะให้การสนับสนุนและส่งเสริมในการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมดังกล่าว ส่วนสำคัญเกี่ยวกับบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้แก่ การตัดเงื่อนไขที่ทำให้เกิดปัญหาในการตีความออกไป นั่นคือถ้อยคำที่ว่า "ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ" โดยก่อนหน้าที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ปรากฏให้เห็นว่าชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถยกสิทธิชุมชนเป็นข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ได้ เนื่องจากยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายลูกตามมาหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ในกรณีเช่นว่านี้ นักวิชาการด้านกฎหมายหลายคนได้มีความเห็นแย้งคำวินิจฉัยดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ ให้ความเห็นว่า "'ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ'" เป็นแต่เพียงการตั้งข้อสงวนเพื่อประโยชน์ในการกำหนดรายละเอียด หรือกำหนดขอบเขตแห่งการคุ้มครองในภายหลังเท่านั้น มิได้หมายความว่าหากไม่มีบทกฎหมายใดบัญญัติรับรองไว้โดยเฉพาะแล้วสิทธิขั้นพื้นฐานนั้น ๆ ที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ก็จะไม่มีอยู่เลย"[83] ประกอบกับกระแสการเคลื่อนไหวของกลุ่มและองค์กรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก จึงเป็นที่มีของการตัดถ้อยคำดังกล่าวออกไป

---

[82] บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์, "กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมในระยะเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย," 5.

[83] วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 43.

ดังนั้น ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ประชาชนจะสามารถใช้สิทธิได้โดยไม่ต้องรอให้มีการออกกฎหมายใหม่มารองรับ นำมาซึ่งการยอมรับการมีอยู่ของชุมชนมากยิ่งขึ้น จากกระบวนทัศน์เดิมที่ยอมรับเฉพาะสิทธิของรัฐ สิทธิของเอกชน มาเป็นยอมรับสิทธิของชุมชนเหนือทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพิ่มขึ้นในฐานะสิทธิอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว สิทธิชุมชนเป็นแนวคิดดั้งเดิมในกฎหมายไทยก่อนการรับเอาแนวคิดของกฎหมายภาคพื้นยุโรปมาปฏิรูประบบกฎหมายไทย[84] อาจถือได้ว่าสิทธิชุมชนเป็นกฎหมายจารีตประเพณีที่ได้มีการนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญ 2540 และ 2550 ที่มีผลใช้บังคับจนกระทั่งยกเลิกไปแล้วนั้น ปรากฏว่าหลายโครงการไม่ได้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ เช่น โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียที่มีการอนุมัติและดำเนินการโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ต่อเมื่อเกิดกระแสคัดค้านโครงการจากประชาชนจำนวนมาก รัฐบาลจึงได้จัดทำประชาพิจารณ์โครงการขึ้น ซึ่งประชาชนเห็นว่าเป็นการทำประชาพิจารณ์ที่ไม่จริงใจ เพียงเพื่อต้องการสร้างความชอบธรรมให้แก่โครงการที่ได้อนุมัติไปแล้วเท่านั้น[85] จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมของไทยยังไม่ได้มีการปฏิรูปให้เป็นไปตามบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ กรณีปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่สะท้อนถึงปัญหาในส่วนนี้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในกรณีโครงการก่อสร้างโรงงานถลุงเหล็ก จ.ประจวบฯ นำไปสู่ความรุนแรงจนมีผู้เสียชีวิตจากการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนกับผู้คัดค้านโครงการ[86] ซึ่งจะกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวในบทต่อไป

---

[84]http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/article/ article_20120829143243.pdf, (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2557).

[85] คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน : กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจากโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546), 12.

[86] บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์, “กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมในระยะเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย,” 10.

บทที่ 3
บริบทและนิติสำนึกของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด

การนำเสนอ “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” นิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมในสิทธิชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด-บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในส่วนของการศึกษานิติสำนึกกับการขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน แบ่งเป็น 4 บทที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ บทที่ 3 “บริบทและนิติสำนึกของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด” บทที่ 4 “นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมาย: การระบุเหตุการณ์ (Naming) และการกล่าวโทษ (Blaming)” และในส่วนของนิติสำนึกในการขับเคลื่อนทางกฎหมาย: การเรียกร้องสิทธิ (Claiming) ประกอบด้วย บทที่ 5 “นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน” และบทที่ 6 “นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรม ‘ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด’”

กรอบเนื้อหาในบทที่ 3 จะให้ภาพบริบทความเป็นชุมชนบ้านกรูดที่มีประวัติศาสตร์อ้างอิงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 และสภาพภูมิศาสตร์ ตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิมที่พึ่งพิงอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติในช่วงก่อนและขณะที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดปรากฏตัวเข้ามาในชุมชน เมื่อ พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เริ่มประกาศใช้ จากนั้นผู้วิจัยได้นำบทสัมภาษณ์ เรื่องเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสังเกตพฤติกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์กับบริบทของชุมชนเพื่อสะท้อนให้เห็นนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ตามแนวคิดนิติสำนึกของเองเกลที่เสนอองค์ประกอบสำคัญของนิติสำนึก 5 ประการ ได้แก่

1. กรอบคิดด้านพื้นที่และเวลา
2. จักรวาลวิทยาและความเชื่อทางศาสนา
3. อัตลักษณ์และตัวตน
4. ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมชุมชน
5. ความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมและวิธีพิจารณาความ

แนวคิดนิติสำนึกทั้ง 5 องค์ประกอบข้างต้นจะทำให้เห็นภูมิหลัง วิธีคิด การรับรู้ การตีความ ประสบการณ์ และการก่อตัวมาเป็นกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนิติสำนึกที่นำเสนอในบทที่ 3 นี้ จะส่งต่อไปยังบทที่ 4 ที่กล่าวถึงนิติสำนึกในการขับเคลื่อนทางกฎหมาย: การระบุเหตุการณ์ (Naming) และการกล่าวโทษ (Blaming) ส่วนการเรียกร้องสิทธิจะกล่าวถึงในบทที่ 5 และ 6 ตามลำดับ เนื่องจากการเรียกร้องสิทธิเป็นประเด็นที่จำเป็นต้องนำเสนอควบคู่ไปพร้อมกับ

กฎหมายที่ชาวบ้านนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิ ซึ่งมีรายละเอียดข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายหลายประเด็นที่จะต้องนำเสนอในเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในกระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานอันเป็นการสร้างความมั่นคงในนิติฐานะของพวกเขา และนำไปสู่การทำความเข้าใจความยุติธรรมเพื่อสิทธิชุมชนที่กลุ่มชาวบ้านอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เพียรพยายามเรียกร้องมาตลอดระยะกว่า 18 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558)

3.1 กรอบคิดด้านพื้นที่และเวลา

3.1.1 หลักฐานทางประวัติศาสตร์สะท้อนความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

ทะเลบ้านกรูดคือเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านกรูดมายาวนานหลายชั่วอายุคน ผู้เฒ่าผู้แก่วัยแปดสิบกว่าปี ชาวบ้านตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใช้ชีวิตในบ้านกรูดมาตั้งแต่เกิด จำความได้ว่าวัยเด็ก ๆ ปู่ย่าก็ได้อาศัยทำมาหากินในบ้านกรูดอยู่แล้ว แต่จะยาวนานย้อนหลังนับแต่พุทธศักราชใด ไม่สามารถทราบได้

ภาพที่ 3.1 ชายหาดทะเลบ้านกรูด ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาในมิติประวัติศาสตร์ มีคำบอกเล่าสืบกันมาว่า บ้านกรูดที่เป็นหมู่บ้านในตำบลธงชัยนั้น คำว่า “ธงชัย” มีที่มาจากในสมัยพระเจ้าเอกาทศรถได้ยกพลเพื่อเดินทางไปปราบพระยาตะนาวศรี และทรงผ่านมาและชุมนุมพลที่ตำบลนี้ โดยมีทัพหน้าพักค้างแรม

พร้อมทำพิธีกองธงชัยเฉลิมพลที่นี่ ชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อว่า “บ้านธงชัย”[1] ระยะเวลาโดยประมาณจากสมัยนั้นจนถึง พ.ศ. 2540 ราว 400 ปี นับว่าเป็นระยะเวลายาวนานเพียงพอที่จะถือได้ว่าบ้านกรูดเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม[2] แห่งหนึ่ง

จินตนาในฐานะแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเล่าว่าความเป็นชุมชนท้องถิ่นของบ้านกรูดมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พิจารณาได้จากการค้นพบร่องรอยทางประวัติศาสตร์คือพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 (รัชกาลที่ 5) เธอให้ชาวบ้านสองคนพาผู้วิจัยไปที่วัดถ้ำคีรีวงศ์ เมื่อไปถึงที่นั่น ชาวบ้านได้ชี้ให้ดูพระปรมาภิไธยย่อ "จปร." ของรัชกาลที่ 5 อยู่ที่เพดานถ้ำเหนือพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์ ชาวบ้านเล่าว่าพบลายพระหัตถ์นี้เป็นเวลานานแล้ว แต่ไม่ทราบว่าอะไร คิดว่าเป็นยันตร์ ทางสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี จึงได้ส่งเจ้าหน้าที่เดินทางไปสำรวจวัดถ้ำคีรีวงศ์โดยรายงานผลการตรวจสอบว่าสถานที่พบลายพระหัตถ์ตั้งอยู่ภายในถ้ำบนเขาหินปูนขนาดย่อมสูงประมาณ 60 เมตร อยู่ทางทิศตะวันตกของวัดถ้ำคีรีวงศ์ห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ 1 กิโลเมตร ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านถ้ำคีรีวงศ์ ตำบลธงชัย ตัวถ้ำสูงจากพื้นประมาณ 40 เมตรมีบันไดก่ออิฐถือปูนเป็นทางขึ้นไปถึงตัวถ้ำ ภายในถ้ำชิดไปทางผนังถ้ำทางทิศตะวันตกมีพระพุทธไสยาสน์ปูนปั้นยาวประมาณ 3.5 เมตร สองข้างมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิและปางมารวิชัย จำนวน 19 องค์ ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีปูนปั้นเรียงรายอยู่ชิดผนังถ้ำ นอกจากนี้ ยังมีรอยพระพุทธบาทจำลองดินเผา 1 รอย และรอยพระพุทธบาทไม้แกะสลักอีก 1 รอย สำหรับตัวลายพระหัตถ์เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ของรัชกาลที่ 5 เรียงอยู่ระดับเดียวกัน 3 ตำแหน่ง ซึ่งเป็นการเขียนลงบนผนังหินโดยมีการรองพื้นด้วยผงสีขาวอาจเป็นดินสอพอง สีที่เขียนเป็นสีแดงออกสีน้ำตาลอาจเป็นสีฝุ่นผสมกาว ปรากฏอยู่บนผนังถ้ำทางทิศ

---

[1] สภาตำบลธงชัย, เอกสารแผนพัฒนาตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2538.

[2] ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในระบบกฎหมายไทย หมายถึงชุมชนที่มีอยู่เดิมก่อนที่ชนชาติไทยจะตั้งอำนาจรัฐขึ้นเหนือดินแดน โดยปรากฏหลักฐานทางมานุษยวิทยาและทางประวัติศาสตร์ในระยะใกล้ที่สุด นับเวลาได้ในสมัยรัชกาลที่ 5 ดูรายละเอียดในกิตติศักดิ์ ปรกติ, *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550), 105.

ตะวันตกเหนือองค์พระพุทธไสยาสน์ตามแนวโค้งของเพดานถ้ำสูงจากพื้นประมาณ 2 เมตร สำหรับถ้ำคูหาสวรรค์มีประวัติสร้างเมื่อ พ.ศ. 2412 ในสมุดราชบุรีมีข้อความกล่าวถึงเขากรูด[3]

ภาพที่ 3.2 ลายพระหัตถ์เป็นพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดใช้กล่าวอ้างในหนังสือร้องเรียนที่ยื่นไปยังหน่วยงานราชการต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าบ้านกรูดเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีประชาชนอาศัยอยู่มาอย่างยาวนาน และรัชกาลที่ 5 ได้เคยเสด็จมาประพาสที่วัดถ้ำคีรีวงศ์ ดังนั้น บ้านกรูดแห่งนี้จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวยิ่งกว่าการเป็นพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด จากข้อมูลที่ชาวบ้านเล่าให้ฟังก็ดี จากหลักฐานการสร้างที่พำนักสงฆ์ในถ้ำและรอยพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ย้อนหลังไปนับกว่าร้อยปีก็ดี คือสิ่งที่ชาวบ้านกล่าวอ้างเพื่อใช้เป็นข้อต่อสู้กับหน่วยงานรัฐและโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดว่าชุมชนบ้านกรูดมีรากฐานทางประวัติศาสตร์อันยาวนานสืบย้อนไปถึงสมัยรัชกาลที่ 5 หรืออาจจะก่อนหน้านั้น และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาส

ความเป็นชุมชนเล็ก ๆ ของบ้านกรูดที่มีเสน่ห์ทางธรรมชาติที่น่าหลงใหล อันเนื่องด้วยมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ทำให้ทะเลบ้านกรูดมีความโดดเด่นในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกเหนือจากแหล่งทำมาหากินของชาวประมง จากชายฝั่งออกไปเพียง 1,000 เมตร เป็นที่ตั้งของแนวปะการังกลางน้ำที่มีชื่อเรียกว่า “หินกรูด” ซึ่งถือว่าเป็นแนวปะการังขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รองลงมาจากเกาะจานที่อยู่ในเขตสัมปทานรังนก โดยการเดินทางไป

---

[3] เรียบเรียงจากหนังสือของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี ที่ ศธ 0708.08/760 ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2541 เรื่องรายงานผลการตรวจสอบการพบลายพระหัตถ์รัชกาลที่ 5 ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

ท่องเที่ยวเกาะจานจะไม่สะดวกเท่ากับทะเลบ้านกรูดที่อยู่ไม่ไกลจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเยือนทะเลบ้านกรูดหลายคนอยากเห็นแนวปะการังกลางน้ำ “หินกรูด” และนามว่า “หินกรูด” นี้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางไม่เพียงแค่ชื่อเรียกแนวปะการัง แต่คือชื่อเรียกโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่ทำให้ชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดจดจำไม่มีวันลืม

3.1.2 ความเป็นอยู่บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ

ตลอดแนวชายฝั่งทะเลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่ยาวไกลกว่า 225 กิโลเมตร จะพบเห็นหมู่บ้านชาวประมงจำนวนมาก มีท่าเรือขนาดเล็กและขนาดใหญ่ รวมทั้งแพปลากระจัดกระจายหลายแห่ง บนผืนหาดทรายสีขาวเม็ดละเอียดของชายทะเลบ้านกรูดก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับชายฝั่งทะเลอื่น ๆ ที่มีหมู่บ้านชาวประมงอยู่ร่วมกันเป็นเครือญาติใกล้ชิดเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชวนกันออกทะเลล่องเรือหาปลา วันไหนไม่ได้ออกเรือพวกเขาก็ทำการเกษตรบนที่ทางของตนเอง บางครอบครัวจึงทำทั้งอาชีพประมงและเกษตรกรรม หรือแม้ว่าจะประกอบอาชีพใดเพียงอาชีพเดียว พวกเขาก็ไม่อดตาย เพราะครัวธรรมชาติขนาดใหญ่ของพวกเขารายรอบทั่วสารทิศบนพื้นฐานวิถีชีวิตที่สัมพันธ์ยึดโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ภาพที่ 3.3 หมู่บ้านประมงและอาชีพประมงเรือเล็กริมหาดทะเลบ้านกรูด ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

หมู่บ้านประมงริมชายหาดทะเลบ้านกรูดเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาวประมงเรือเล็กที่ลุงช่วย เนตรอนงค์ ชาวประมงวัย 80 ปี (พ.ศ. 2558) อาศัยอยู่มานานแล้ว แม้ว่าลุงช่วยจะไม่ใช่คนในพื้นที่โดยกำเนิด แต่เมื่อเขาย้ายจากที่อื่นมาอยู่ที่นี่ ก็พบว่าหมู่บ้านประมงแห่งนี้มีมาช้านานแล้ว แม้ว่าอาจจะไม่หนาแน่นเท่ากับปัจจุบันนี้ ส่วนชัยณรงค์ น้อยผล ชาวประมงวัย 55 ปี (พ.ศ.

2558) ผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านประมงด้วยเช่นกัน ครอบครัว ญาติพี่น้องของเขาส่วนใหญ่ก็อาศัยอยู่ที่นี่ จำความได้ว่าอยู่กันมาสามรุ่นแล้ว ทะเลบ้านกรูดแห่งนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดเท่านั้นที่จะมาหาปลา อาจเป็นชาวประมงจากพื้นที่อื่นเข้ามาหากินในพื้นที่นี้ก็ได้ บนผืนทะเลเดียวกันนี้ ไม่มีหลักเขตแบ่งกั้นเป็นหมู่บ้าน ตำบลเหมือนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ มีข้อตกลงเพียงข้อเดียว คือวิธีการทำมาหากินในรูปแบบประมงเรือเล็กตามวิถีพอเพียง ถ้าไม่ใช่เรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ ชาวบ้านต่างพื้นที่ก็สามารถล่องเรือหาปลาแวะเวียนมาพักชั่วคราวแถวทะเลบ้านกรูดได้

> อาชีพของพวกเราชาวประจวบฯ เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยธรรมชาติเพื่อหาอยู่หากิน เพื่อเลี้ยงชีวิตและครอบครัว บ้างทำประมงตามวิถีทางที่ถนัดมาจากบรรพบุรุษ บ้างทำสวนมะพร้าว เพาะเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์และบ้างทำเรื่องการท่องเที่ยว ความสุขและความอบอุ่นที่บรรพบุรุษได้วางรากฐานจากทรัพยากรธรรมชาติในผืนแผ่นดินนี้ ทำให้ชาวประจวบคีรีขันธ์ได้ใช้ชีวิตแบบพึ่งพิงตนเองโดยใช้ฐานทรัพยากรที่ตัวเองเป็นเจ้าของมาเป็นรากฐานของชีวิตได้เป็นอย่างดี[4]

จินตนาได้เล่าเรื่องราววิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่คุ้นชินมานานกว่าสามสิบปีนับตั้งแต่ได้ย้ายจากอำเภอหัวหินมาใช้ชีวิตร่วมกับสามีที่นี่ สิ่งบ่งชี้ถึงความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมคืออาชีพที่ผูกติดยึดโยงกับฐานทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยแก่การเพาะปลูกสับปะรดและมะพร้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้จังหวัดเป็นอันดับหนึ่งและสองตามลำดับ[5] อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558)

> ชาวบ้านบ้านกรูดทำประมง เกษตรกรรม ทำสวนมะพร้าว เมื่อมะพร้าวโตแล้วจะออกผลเดือนละครั้ง ชาวบ้านทุกคนมีความสุขส่วนประมงเป็นอาชีพหลักที่ทำให้ชาวบ้านบ้านกรูดมีเศรษฐกิจที่ดีมาก ชาวประมงมีรายได้อย่างต่ำเดือนละประมาณ 2 หมื่นบาท ตกวันละ700 บาทหักรายจ่ายค่าน้ำมันค่าโสหุ้ยต่าง ๆ แล้วเหลือวันละ 300 – 400 บาทไม่รวมที่ฟลุก คือบางวันออกเรือจับปลาก็ติดอวนไปจับปูด้วยเอาอวนไปปล่อยลงทะเลสามวัน พอกู้อวนขึ้นมามีปูติดอวน เอาปูไปขายได้ถึงครั้งละ

---

[4] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2556), 30.

[5] เอกสารแผนพัฒนาตำบล 5 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) ของตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 17.

> 7,000 บาท นี่คือที่เรียกว่าฟลุก ยิ่งหน้าร้อนแถวนี้จะมีปลาทูเยอะชาวบ้านจับได้เต็มลำเรือ หรือที่ชาวบ้านได้พะโล้มาเต็มลำขายปลาได้มากกว่าปกติ[6]

นอกจากอาชีพประมงและเกษตรกรรมในพื้นที่ชุมชนบ้านกรูดแล้ว ชายหาดบ้านกรูดเองก็มีเสน่ห์งดงามดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชอบความสงบเรียบง่าย ความโดดเด่นของวิถีชีวิตที่มีขุมทรัพย์ธรรมชาติเพียบพร้อมอุดมสมบูรณ์เช่นนี้ จึงไม่จำเป็นต้องหักเหไปประกอบอาชีพอย่างอื่นเช่นเดียวกับผู้คนในเมือง หรือประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ที่เริ่มเปลี่ยนแปลงอาชีพทำกินตามกระแสทุนนิยมที่ถาโถมเข้ามา อีกทั้งนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐที่มุ่งเน้นภาคอุตสาหกรรมเป็นหลักโดยไม่คำนึงว่าการพัฒนาที่รัฐหยิบยื่นให้มีความยั่งยืนเพียงไร และชาวบ้านที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเช่นว่านั้นหรือไม่

วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่โดยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีสิ่งที่ปรากฏควบคู่อยู่เสมอ นั่นคือความเกื้อกูลกันในชุมชนฉันท์เครือญาติ โดยย้อนหลังไปก่อน พ.ศ. 2540 ทุกคนที่อยู่อาศัยกันในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ประกอบอาชีพลักษณะเดียวกัน แบ่งปันเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ถ้อยทีถ้อยอาศัยในการออกเรือตามแหล่งหาปลา และแลกเปลี่ยนอาหารการกิน ผลิตผลจากธรรมชาติที่เพาะปลูกหรือหามาได้เหลือกินในครอบครัว หากไม่แบ่งปันให้ญาติมิตร ก็นำไปขาย แต่ละกลุ่มอาชีพมีหัวหน้าที่พวกเขายอมรับและเลือกตั้งกันมาให้ช่วยจัดการแบ่งปันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน หรือเป็นผู้ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาปากท้องของสมาชิกกลุ่มที่ประกอบอาชีพเดียวกัน กติกาที่พวกเขาใช้ร่วมกันแม้ไม่มีอำนาจบังคับใช้เช่นกฎหมาย แต่ก็เป็นสิ่งที่พวกเขาเต็มใจปฏิบัติตาม

> อาชีพที่หลากหลายของชาวบ้านที่นี่เป็นชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพาอาศัยกันแบบชุมชนที่เป็นญาติพี่น้อง แบ่งปันเรื่องการกินการอยู่ และการใช้ทรัพยากรในพื้นที่แบบกติกาดั้งเดิมที่ชุมชนตกลงปัญหาการจัดการแบ่งปันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ ไม่ได้ใช้กติกาหลวงหรือใช้ข้อกฎหมายมาเป็นตัวกำหนด สำหรับแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนวัฒนธรรมและสังคมแบบดั้งเดิมที่มีวิถีแบบเด็กต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่เป็นวิถีที่เป็นชนบท เป็นสังคมที่เรียบง่าย เมื่อเกิด

---

[6] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, “ทำไมชาวบ้าน ไม่เอาโรงไฟฟ้า,” *สารคดี,* 201 (พฤศจิกายน 2544): 97.

ปัญหาในชุมชนและต้องการแก้ไขปัญหาแบบสังคมชนบทที่มีผู้ใหญ่ที่คนในสังคมให้ความเคารพนับถือสามารถเรียกทุกฝ่ายมาพูดคุยเพื่อยุติปัญหาที่เกิดขึ้นได้[7]

ในกรณีที่มีผู้ใดละเมิดกติกาก็อาจจะถูกลงโทษด้วยมาตรการทางสังคมที่ทำให้ไม่สามารถใช้สอยประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติแหล่งเดียวกันได้ และต้องหนีออกจากชุมชนไป ความเป็นเครือญาติในชุมชนช่วยผ่อนหนักให้กลายเป็นเบา ยามใดเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่ามักจะแก้ไขสถานการณ์ที่เลวร้ายให้กลับคืนสู่สภาวะปกติได้เสมอ กล่าวคือบุคคลที่เป็นที่เคารพยกย่องในชุมชนจะได้รับการขอร้องจากคู่ขัดแย้งให้มาแก้ไข ปัญหาไกล่เกลี่ยให้การทะเลาะเบาะแว้งไม่ลงรอยกันนั้นเป็นที่ยุติ จึงไม่จำเป็นต้องนำกฎหมายมาบังคับใช้กับสมาชิกในสังคมชุมชนที่มีลักษณะเครือญาติเช่นนี้ จินตนาเล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับภาพความทรงจำของชุมชนบ้านกรูดก่อนที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจะเข้ามาในพื้นที่เมื่อ พ.ศ. 2540 วิถีชีวิตดั้งเดิมของพวกเขาก่อนหน้านั้นไม่ว่าจะกี่วัน กี่เดือน กี่ปีก็เหมือนเดิม เต็มไปด้วยความสงบสุขและความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันในหมู่เครือญาติและมิตรสหายเช่นเดียวกับลักษณะชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ

3.2 จักรวาลวิทยาและความเชื่อทางศาสนา

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วใน 3.1.1 หลักฐานทางประวัติศาสตร์สะท้อนความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมว่ามีการค้นพบพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ของรัชกาลที่ 5 ในวัดถ้ำคีรีวงศ์ จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน ยังพบว่ามีประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านานที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวัดถ้ำคีรีวงศ์แห่งนี้ และต่อไปนี้เป็นข้อความตอนหนึ่งในหนังสือร้องเรียนที่แสดงให้เห็นถึงการอ้างความเก่าแก่ของพื้นที่และประเพณีโบราณ

> วัดถ้ำคีรีวงศ์ เป็นวัดเก่าแก่มีงานประจำปีเรียกว่า “งานถ้ำ” ทุกปีภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้น อายุหลายร้อยปี เป็นที่สักการะบูชาของชาวตำบลธงชัยมาหลายชั่วอายุคน และมีพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 อยู่ที่เพดานถ้ำเหนือพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรมาสำรวจแล้ว และวัดดังกล่าวนี้อยู่ติดกับบริเวณที่จะทำการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ทางบริษัทยูเนี่ยน เพาเวอร์ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด นั้น ก่อนจะมาซื้อที่ดินก็ทราบดีว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะบริเวณนี้มีรีสอร์ทถึง 5 แห่ง แต่ทางบริษัท ยูเนี่ยนเพาเวอร์ดีเวลลอป

---

[7] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, 30.

> เม้นท์ จำกัด ก็จงใจจะซื้อที่ดังกล่าวนี้จนทำให้เกิดปัญหา ทางบริษัทฯ ใช้อำนาจเงินกว้านซื้อที่ดินแหล่งท่องเที่ยว แม้จุดที่ตั้งของสำนักงานโครงการฯ ก็เป็นบริเวณของหาดแก้วบีชรีสอร์ท และบริเวณที่ตั้งโรงงานไฟฟ้าพลังถ่านหินห่างจากโรงเรียนวัดถ้ำคีรีวงศ์เพียงไม่กี่สิบเมตร รวมถึงบริเวณที่ซื้อที่ดินไว้เป็นที่ทิ้งกากขี้เถ้าจำนวน 800 ไร่[8]

กวงเล้ง ศรีช่วงประเสริฐ[9] คือหนึ่งในชาวบ้านสองคนที่พาผู้วิจัยเดินสำรวจภายในถ้ำคีรีวงศ์ เขาเล่าให้ฟังเกี่ยวกับ “งานถ้ำ” ว่าคืองานประเพณีวัดถ้ำคีรีวงศ์ที่มีมาช้านานสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จัดขึ้นเป็นประจำในเดือน 6 ของทุกปี เขาเล่าว่า “เกิดมา จำความได้ ก็มีประเพณีนี้อยู่แล้ว” ลักษณะงานเหมือนงานวัดประจำปีทั่วไป มีการทำบุญ มีการแสดงศิลปวัฒนธรรม มีการรำโนราห์ ประเพณีดังกล่าวเปรียบเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวและเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเอาไว้ ความเคารพศรัทธาในหลวงปู่ม่วง พระเจ้าอาวาสนักปฏิบัติที่เป็นที่เคารพศรัทธามาแต่บรรพบุรุษ เป็นผู้ริเริ่มพัฒนาสร้างที่พำนักสงฆ์ในถ้ำเมื่อ พ.ศ. 2412 และต่อมาได้สร้างพระพุทธรูปหลายองค์ในถ้ำด้วย ตามความเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านยึดถือ ทำให้พวกเขาอนุรักษ์ประเพณีวัดถ้ำคีรีวงศ์เอาไว้ แม้ว่าจะอยู่ในช่วงเวลาที่วิกฤติก็ตาม กล่าวคือสิ่งที่ผู้วิจัยรับทราบจากชาวบ้านคือว่าในช่วงเวลาที่เกิดความแตกแยกในชุมชนบ้านกรูดกรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเข้ามาในชุมชน กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านสงสัยว่าวัดสนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าหรือไม่ จากคำกล่าวของพระบางรูปที่เปรียบเทียบว่าโครงการโรงไฟฟ้าให้เงินบริจาคเยอะกว่าชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยมาทำบุญที่วัดและไม่ค่อยนิมนต์พระไปประกอบพิธีทางศาสนา หรืองานมงคลต่าง ๆ แต่สิ่งที่ชาวบ้านไม่เคยละทิ้งและยังคงดำรงไว้อยู่เสมอคือการอนุรักษ์ประเพณีวัดถ้ำคีรีวงศ์เอาไว้โดยสามารถร่วมกันจัดงานประเพณีในถ้ำโดยไม่พึ่งพาอาศัยวัด ซึ่งคือข้อสังเกตเบื้องต้นที่ผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ที่เข็มแข็ง การอนุรักษ์ประเพณีความเชื่อดังกล่าวได้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน

---

[8] หนังสือของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 6 สิงหาคม 2541 เรียนเลขาธิการสำนักนโยบายพลังงานแห่งชาติ เรื่องให้พิจารณายกเลิกการสร้างโรงไฟฟ้าของบริษัทยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด

[9] กวงเล้ง ศรีช่วงประเสริฐ อายุ 66 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 21 กรกฎาคม 2555.

ภาพที่ 3.4 พระหลวงปู่ม่วงในวัดถ้ำคีรีวงศ์ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

ข้อสังเกตนี้ ได้นำไปสู่การพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่ว่า “การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพประมง จึงมีประเพณีทำบุญกลางบ้านที่ปากคลอง พระ 9 รูป สวดกลางบ้าน มีการทำเรือจำลองเล็กๆ ใส่เสื้อผ้าเล็กๆ อาหารคาวหวาน สวดทำพิธี ลอยเรือออกไปเป็นสิริมงคล มีไม้ระกำวางในเรือ ทำพิธีบวงสรวง ลอยเรือออกไปกลางน้ำ มีธงทิว ทำทุกวันที่ 1 มกราคม” ประเพณีความเชื่อดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงความเคารพนอบน้อมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และต่อธรรมชาติทางทะเลแล้ว ยังได้สร้างขวัญและกำลังใจให้ชาวบ้านที่ใช้ชีวิตหากินอยู่กับทะเล รู้สึกมั่นคงปลอดภัย เหนือสิ่งอื่นใด ประเพณีนี้ทำให้ญาติพี่น้องชาวประมงมารวมตัวกันทำบุญและทำพิธีบวงสรวงอันสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงสัญลักษณ์ของการมีจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล

3.3 อัตลักษณ์และตัวตน

3.3.1 การก่อตัวเป็นกลุ่มอนุรักษ์ในชุมชนบ้านกรูด

3.3.1.1 จิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์

การรวมตัวกันของชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดเมื่อรับรู้ว่าโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินจะเกิดขึ้นที่นี่ มีลักษณะร่วมไม่แตกต่างกันคือไม่รู้จะเริ่มต้นตรงไหน จับต้นชนปลายไม่ถูก มีการจับกลุ่มพูดคุยกันเพียงไม่กี่คนในระยะแรก และขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากสิบคน เป็นหลายสิบคน นับร้อยและนับพันคน ชาวบ้านหลายคนจำเป็นต้องวางมือจากการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน เพื่อหารือกันว่าจะหาแนวร่วมและทำมวลชนกันอย่างไร ชาวบ้านที่เป็นแกนนำประมาณ 5 คน เห็นพ้องกันว่าจะต้องทำใบปลิวแจกชาวบ้านในชุมชนเพื่อนัดหมายการชุมนุมขึ้นครั้งแรก

> ลุงต่อสู้ตั้งแต่โรงไฟฟ้า เห็นเขามาเปิดเวทีแถวสถานีรถไฟบ้านกรูด ลุงพาแฟนไปฟังผลกระทบของโรงไฟฟ้าต่อสิ่งแวดล้อม มันมีมลพิษ ถึงตายได้เลย แล้วก็มีเวทีชุมนุมจัดขึ้นหลายครั้ง ลุงไปทุกครั้ง มีครั้งหนึ่ง พี่น้องแม่เมาะขึ้นเวที ลุงได้ยินพี่น้องแม่เมาะบอกว่า 'พี่น้อง ถ้ารวมตัวกันได้เสาต้นเดียวก็อย่าให้เขาสร้าง มันจะคัดค้านกันยาก' ลุงก็เชื่อมาตลอด และไม่ยอมหยุดการต่อสู้เลยแม้แต่ครั้งเดียว ลุงไปไม่ได้ ก็ให้แฟนไป แฟนไปไม่ได้ ก็ให้ลูกให้หลานไป [10]

ลุงช่วย เนตรอนงค์เล่าให้ฟังด้วยสีหน้าภาคภูมิใจในวีรกรรมเมื่อ พ.ศ. 2540 ว่าขณะนั้นอายุ 62 ปีแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ออกมาต่อสู้ มีอายุไล่เลี่ยกับลุงช่วยทั้งนั้น คนยิ่งสูงวัยยิ่งรักบ้านเกิด เพราะมีความผูกพันในพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินมากกว่าและต้องการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้ลูกหลาน กอปรกับการที่จะต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกหลานออกมาเจริญรอยตาม แม้สังขารจะไม่ไหวแล้ว ลุงช่วยได้เล่าให้ฟังถึงลุงสัปเหร่อคนหนึ่ง อายุกว่า 70 ปี ในสมัย พ.ศ. 2540 ที่เริ่มการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดมาด้วยกัน จนกระทั่งชาวบ้านได้รับชัยชนะ แม้ว่าลุงสัปเหร่อคนนั้นจะเสียชีวิตไปหลายปีแล้ว แต่ลุงช่วยก็บอกว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังชื่นชมและกล่าวขวัญถึงลุงสัปเหร่ออยู่ โดยลุงสัปเหร่อมีวิธีคิดและพฤติกรรมที่ชัดเจนเกี่ยวกับ "การไม่เผาผี" กล่าวคือลุงสัปเหร่อปฏิเสธการประกอบพิธีฌาปนกิจศพให้กับผู้สนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ซึ่งลุงช่วยบอกว่าแบบนี้ถือว่าเป็นการคว่ำบาตร ไม่เผาผีกันเลย สิ่งที่ลุงช่วยเล่าให้ฟังเกี่ยวกับลุงสัปเหร่อที่ไม่เผาผีฝ่าย "เอาโรงไฟฟ้า" สอดคล้องกับข้อความที่จินตนาเขียนไว้ในหนังสือประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน

> การที่สัปเหร่อซึ่งมีหน้าที่เผาศพประกาศทางสื่อมวลชนว่าจะไม่เผาผีให้กับชาวบ้านที่สนับสนุนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าเด็ดขาด และไม่ให้เผาในวัดที่สัปเหร่อท่านนี้รับผิดชอบ ผู้สนับสนุนโรงไฟฟ้าก็ต้องไปหาวัดที่สนับสนุนเผาศพญาติพี่น้องของตัวเอง ทำให้เป็นเรื่องที่น่าอดสูเป็นอย่างมากในสังคมที่เป็นสังคมเมืองพุทธ การแยกวัดกันทำบุญและการแยกวัดกันเผาศพมีให้เห็นจริงในพื้นที่ที่เกิดการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ สิ่งที่ได้พบและพยายามบอกกล่าวอย่างไม่อายว่าความต้องการให้สังคมได้สื่อสารในประเด็นเหล่านี้ให้เป็นที่รับรู้เพื่อรัฐบาลจะได้ทบทวนก่อนที่สังคมในแต่ละพื้นที่จะแตกแยกมากขึ้น

---

[10] ช่วย เนตรอนงค์ อายุ 78 ปี อาชีพชาวประมง ชาวสวนและช่างไม้, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

เพราะที่ใดที่เกิดความแตกแยกระหว่างสังคมที่ลุกลามมาในศาสนาย่อมชี้ให้เห็นความเสื่อมนั้นได้ไม่ยาก[11]

จินตนาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า "ย้อนหลังไปดูข่าวทางสื่อหลายช่องมีสัปเหร่อคนหนึ่งที่บอกว่าใครหนุนโรงไฟฟ้า จะไม่เผาผี ตอนสู้โรงไฟฟ้า แกอายุ 70 กว่า สัปเหร่อจะมีระเบียบของเขา ถ้าแกไม่เผา ญาติก็ต้องเอาไปเผาวัดอื่น ไม่มีใครเผาให้ เพราะแกเผาประจำ เป็นวิธีอหิงสา" จินตนาเล่าเสริมว่าความรู้สึกของชาวบ้านที่มีความเห็นไม่ตรงกัน "ตายก็ไม่ไปเผาผี ถ้าพี่น้องมีความเห็นไม่ตรงกันก็ตัดขาดกันได้เลย" ลุงสัปเหร่อเสียชีวิตไปเมื่อสามปีที่แล้ว (พ.ศ. 2555) ขณะอายุได้ 84 ปี

เมื่อสิ้นลุงสัปเหร่อไปแล้ว ลุงช่วยจึงได้รับการยกย่องให้เป็นปูชนียบุคคลที่อาวุโสสูงสุดในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด โดยออกมาเคลื่อนไหว ประชุมและชุมนุมแทบทุกครั้ง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีประสบการณ์โดยตรงจากการเห็นลุงช่วยเข้าร่วมประชุมกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่บ้านแกนนำที่จัดให้มีการประชุมในวันจันทร์ของทุกสัปดาห์ ลุงช่วยมีบทบาทสำคัญในการช่วยวางแผนกลยุทธ์ในการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้าน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นลุงช่วยเดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อร่วมชุมนุมกับพี่น้องกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน กรณีคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) เมื่อ พ.ศ. 2555 จนกระทั่งมีการประกาศยกเลิกโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน เมื่อเดือนธันวาคม 2555

นอกจากลุงช่วยแล้ว ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานอีกหลายคน โดยอาจกล่าวได้ว่าเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานมีกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นพี่เลี้ยงและสนับสนุนให้ต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ซึ่งทุกคนล้วนมีจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน อยู่ที่ว่าพวกเขามีบุคลิกภาพและศักยภาพอะไรที่จะช่วยสนับสนุนกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มและอยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือบริบทใดที่พวกเขาจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

สิ่งที่น่าสนใจในการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดคือการดึงศักยภาพของชาวบ้านแต่ละคนออกมาแล้วชูให้เป็นตัวแทนของกลุ่มในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นกระบอกเสียงให้เห็นว่าชาวบ้านได้รับผลกระทบในเรื่องอะไรบ้าง อย่างเช่น นงพล แสงสุวรรณ[12] ที่เป็นตัวแทนกลุ่มชาวประมงเรือเล็ก เสียงของเขามีน้ำหนักและมีความน่าเชื่อถืออย่างมากที่จะสื่อ

---

[11] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน*, 84.

[12] นงพล แสงสุวรรณ อายุ 58 ปี อาชีพชาวประมงเรือเล็ก, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

สะท้อนให้เห็นว่าชาวประมงจะได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างไร หากมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่นี่ เขาเล่าให้ฟังเกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อ พ.ศ. 2545 ที่นายกรัฐมนตรี พลตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ลงพื้นที่ที่บ้านกรูดและจัดประชุมบริเวณชายหาดบ้านกรูดร่วมกับชาวบ้าน โดยนงพลเป็นตัวแทนชาวประมงผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ช่วงนั้นยังอยู่ในความทรงจำของนงพลอย่างไม่มีวันลืม เพราะเป็นครั้งแรกในชีวิตของนงพลที่ได้เปิดโต๊ะเจรจากับนายกรัฐมนตรีของประเทศ และไม่ใช่ว่าใครก็ได้ที่จะมีประสบการณ์เช่นนี้

"ถ้านายกเอาโรงไฟฟ้ามาลงบ้านผม ทะเลจะเป็นสีเลือด"

นงพลยกวรรคทองที่เขาเคยพูดในเวทีเจรจากับพลตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยสมัยนั้น คำพูดของเขาเกิดจากความรู้สึกคับแค้นใจที่อาจจะต้องสูญเสียทะเลอันเป็นที่รักและหวงแหนที่สุดในชีวิตไป ในช่วง พ.ศ. 2540 – 2545 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดต่อสู้อย่างเข้มข้น จุดแข็งที่จินตนาและนงพลกล่าวถึงกลุ่มอนุรักษ์ฯ ของพวกเขาก็คือการต่อสู้ในกฎ กติกา และความแข็งกร้าวที่จะท้าทายอำนาจที่เหนือกว่าแบบตาต่อตาฟันต่อฟัน จินตนายืนยันกับผู้วิจัยว่า

> ชาวบ้านไม่ได้อยากจะทำอะไรรุนแรงเหมือนที่พูดไว้ เพียงอยากแสดงให้เห็นว่าพวกเขารักทะเลที่เป็นแหล่งเลี้ยงชีวิตของพวกเขามากแค่ไหน รักมากยิ่งกว่าชีวิตของพวกเขาเอง ชาวบ้านที่นี่เข้มแข็ง เราเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นสู้เอง เพราะรัฐกับทุนอ้างกฎหมายกับเราก่อน พวกเขาใช้กฎหมายกับเราได้ เราก็ใช้กลับไปได้ด้วยเช่นกัน สมัยนั้น ไม่มีกระแสนิยมในเรื่องสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชนน้อยรายมากที่จะสนใจหยิบยกประเด็นการต่อสู้ของชาวบ้านมาพูดถึงอย่างเข้าใจและให้คุณค่า ต้องเข้าใจว่าเราสู้ของเราเอง ไม่ได้รับอิทธิพลอะไรจากใคร ไม่มีใครเป็นตัวอย่างให้เราเดินตาม เพราะสมัยนั้น หลายโครงการเกิดปัญหากันหมดแล้ว โรงไฟฟ้าขึ้นแล้ว เขื่อนเกิดแล้ว ไม่มีกลุ่มชาวบ้านใดที่ต่อสู้ชนะก่อนที่มันจะเกิด[13]

คำอธิบายของจินตนาเพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านกรูดเริ่มต้นต่อสู้จากการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง ไม่มีต้นแบบ ไม่มีแรงบันดาลใจ แต่อาจจะมีกำลังใจและคำปรึกษาจากเครือข่ายที่ต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชน พลังงานและสิ่งแวดล้อมมาก่อน ดังนั้น เธอ

---

[13] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างการเคลื่อนไหวยื่นหนังสือคัดค้านเวสเทิร์นซีบอร์ดต่อปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 11 สิงหาคม 2558.

และชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ยืนยันกับผู้วิจัยว่าวิธีการต่อสู้ของพวกเขาไม่ได้เดินตามรอยใคร ไม่ได้เลียนแบบใคร "ไม่มีอะไรซับซ้อนมากไปกว่าเมื่อถูกใช้กฎหมายมา เราก็ใช้กฎหมายกลับไป" นั่นคือคำยืนกรานของจินตนา โดยในระหว่างการต่อสู้ที่เดินตามกฎ กติกา ย่อมต้องมีความจำเป็นที่จะต้องตอบโต้ด้วยท่าทีแข็งกร้าวด้วยเช่นกัน ทั้งคำพูดและการกระทำเพื่อแสดงถึงจุดยืนที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจะไม่มีทางประนีประนอมให้มีการตั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินเกิดขึ้นในพื้นที่อย่างแน่นอนดังคำพูดวรรคทองของนงพลที่กล่าวมาแล้วนั้น

วิธีพูดตรงไปตรงมาของนงพลเป็นแบบฉบับและเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดหลายคนมีบุคลิกที่แข็งกร้าว ไม่ยอมให้ใครมาทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งทำมาหากินของพวกเขา นงพลบอกว่าสมัยนั้นเขาเป็นหนุ่มใหญ่อายุ 42 ปี มีบุคลิกภาพคล่องแคล่วว่องไว กระฉับกระเฉง พูดจาฉะฉานโต้ตอบฉับพลัน เขาได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้ากลุ่มประมงและเป็นแกนนำกลุ่มเคลื่อนไหวทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด สำหรับกลุ่มชาวบ้านแล้ว บุคคลที่พูดจาเฉียบแหลม มีปฏิภาณ ไหวพริบดีมักจะสามารถโน้มน้าวใจให้ชาวบ้านส่วนใหญ่คล้อยตามและเป็นแกนนำในการทำมวลชนให้เกิดการรวมตัวเป็นจำนวนมาก นงพลจึงมีฐานะเป็นแกนนำกลุ่มหมู่บ้านประมงบ้านกรูดที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการให้ความรู้ เผยแพร่ประสบการณ์ที่มีประโยชน์ให้ประชาชนทั่วไปทั้งในชุมชนและนอกชุมชนได้เข้าใจถึงสภาพภูมิศาสตร์ทางทะเลของบ้านกรูดและผลกระทบของการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินที่จะมีต่อทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล รวมถึงต่อประชาชนในพื้นที่

วรรคทองของนงพล ซึ่งถูกหยิบยกมากล่าวให้ผู้วิจัยฟังนี้ ได้เคยมีการเผยแพร่ทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ในสมัยนั้น โดยถือว่าเป็นคำพูดที่สร้างกระแสให้เกิดการรวมตัวกันของมวลชนเพิ่มยิ่งขึ้น อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงจุดยืนของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่จะไม่มีวันยอมแพ้ ไม่มีวันยอมถอยให้กับอำนาจรัฐเด็ดขาด แม้ว่าจะต้องแลกด้วยชีวิตก็ยอม เพราะสำหรับชาวบ้านที่กินนอนกับทะเลมาตลอดชีวิต พวกเขาย่อมตระหนักดีว่าสารพิษใด ๆ ที่ไหลลงสู่ทะเล นั่นหมายความถึงหายนะที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลทั้งหมด ทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นลูกโซ่ เมื่อไม่มีแหล่งอาหารทางทะเลให้พวกเขาได้ทำมาหากินแล้ว พวกเขาก็ไม่มีหลักประกันในการดำเนินชีวิตอีกต่อไป

> โรงไฟฟ้าไม่สามารถรับคนขาด้วน ขาเป๋ไปทำงาน แต่ถ้าอยู่กับทะเล แม้พิการขาด้วน ขาเป๋ก็ยังออกเรือหาปลาได้ โรงงานจะไม่รับคนพิการ ลูกผมอายุ 7 ขวบ ไปเรียนหนังสือแล้ว ยังไปช่วยออกเรือหาปลากับผมได้ด้วย แต่โรงไฟฟ้าคงไม่รับเด็กเข้าทำงานด้วย ถ้าผมอายุ 60–70 ปี

> ยังออกเรือหากินได้ ถึงตอนนั้น โรงไฟฟ้าคงไม่รับผมทำงานต่อไปได้อีก เพราะผมแก่แล้ว ผมหาปลามาได้ เมียผมยังช่วยเอาปลาไปขายในตลาด ทะเลไม่เคยเลือกคน เลือกอาชีพ แต่โรงไฟฟ้าคงไม่สามารถรับคนในครอบครัวผมทำงานด้วยได้หมดทุกคน

คำกล่าวของนงพลเป็นคำธรรมดาเข้าใจได้ง่าย แต่มีความหมายลึกซึ้งท่ามกลางการต่อสู้ระหว่างแนวคิดการพัฒนาที่เน้นภาคอุตสาหกรรมกับการพัฒนาแบบยั่งยืนที่อยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จะเห็นได้ว่าคำกล่าวของเขาสามารถปลุกจิตสำนึกผู้คนได้อีกมากมาย ทะเลเป็นทรัพย์สมบัติร่วมกันของทุกคนในชุมชน และทะเลไม่เคยเลือกวัย เพศ ความพิการหรือไม่พิการ เพียงแค่ทุกคนในครอบครัวขยันขันแข็ง ก็ช่วยกันออกไปทำมาหากินได้หมดทุกคนจนกว่าจะหมดเรี่ยวแรงเสียเอง

จินตนากล่าวชื่นชมนงพลให้ผู้วิจัยฟัง สรุปได้ว่าชาวบ้านที่มาร่วมเคลื่อนไหวเป็นแบบนงพลบ้างก็คงดีไม่น้อย ไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาสูง เพราะการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชน ไม่ต้องใช้ความรู้ทางวิชาการ ไม่ต้องพูดตามทฤษฎี โมเดล แต่พูดจากประสบการณ์ ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองและที่สำคัญคือการพูดความจริงเป็นธรรมชาติ น่าฟัง น่าเห็นใจในสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญอยู่ เมื่อไรก็ตามที่ชาวบ้านหลวมตัว หลงทางไปทำตัวเป็นนักวิชาการหรือนักวิจัย สิ่งที่พูดออกมา จะฟังแล้วน่าเบื่อ ฟังไม่รู้เรื่อง และสู้นักวิชาการตัวจริงไม่ได้ ชาวบ้านนักต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนจึงไม่ควรหลงทาง จงเป็น จงทำในแบบที่ตนเองถนัด

เรื่องเล่าของนงพลยังไม่จบเพียงเท่านี้ ยังมีอีกหลายประเด็นที่น่าสนใจและสามารถหยิบยกมาเป็นตัวอย่างได้หลายกรณี โดยในส่วนของการนำเสนอเรื่องจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องเล่าของนงพลข้างต้นนี้ จะช่วยยืนยันให้เห็นถึงจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทะเล ซึ่งเขาให้คุณค่าเปรียบเหมือนเส้นเลือดใหญ่แห่งชีวิต และเขาเต็มใจที่จะอุทิศชีวิตตนเองปกป้องทะเลบ้านกรูดของเขาไว้

ชาวประมงอีกคนหนึ่งที่สมควรกล่าวถึงในที่นี้คือ ชัยณรงค์ น้อยผล[14] ประเด็นที่จะนำเสนอไม่เพียงแต่เป็นเรื่องผลกระทบต่ออาชีพประมงของเขาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งในหมู่ญาติพี่น้องของเขา เขาเป็นเหมือนแกะดำในหมู่บ้านชาวประมงริมหาดที่มีอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน ญาติพี่น้องของเขาเมื่อรู้ข่าวว่าเขาเข้ากลุ่มคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ปัญหาทะเลาะเบาะแว้งก็ตามมาไม่ได้หยุดหย่อน เขามีความเชื่อมั่นเสมอว่าการกระทำและ

---

[14] ชัยณรงค์ น้อยผล อายุ 53 ปี อาชีพชาวประมงเรือเล็ก, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

ระยะเวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์สิ่งที่เขาปรารถนาให้ญาติพี่น้องของเขาได้เข้าใจถึงคุณค่าในสิ่งที่เขาต้องรักษาเอาไว้ด้วยชีวิต

เขาร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาตั้งแต่ยุคแรกของการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เขาเล่าว่าสมัยนั้นเขาอายุ 37 ปี เกิดที่ตำบลธงชัย เมื่อย่างเข้าสู่วัยรุ่นก็เดินทางไปประกอบอาชีพรับจ้างที่กรุงเทพฯ เป็นเวลา 16 ปี แต่ทนค่าครองชีพต่อไปไม่ไหว จึงกลับมาอยู่ที่ชุมชนบ้านกรูดและทำอาชีพประมงเรือเล็กเช่นเดียวกับพ่อแม่ เขาทราบข่าวการเคลื่อนไหวของนายทุนที่เข้ามาในพื้นที่ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 แต่ยังไม่ชัดเจนว่ามาทำอะไรในพื้นที่บ้านเกิดของเขากันแน่ จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 ความจริงถูกเปิดเผยว่าโครงการโรงไฟฟ้าบ้านกรูดกำลังจะเกิดขึ้นที่นี่ ชาวบ้านเริ่มรวมตัวกันและออกมาเคลื่อนไหวคัดค้าน ในขณะที่ชาวบ้านที่มีความเห็นต่างออกไป ก็มองว่าเป็นเรื่องนโยบายการพัฒนาของรัฐ ชาวบ้านไม่ควรต่อต้าน เขาเล่าถึงความรู้สึกที่มีต่อความแตกแยกในชุมชนให้ผู้วิจัยฟังว่า

> หากมีโครงการพัฒนาเกิดขึ้นที่ไหน เราไม่กลัวที่จะทะเลาะกับคนนอกพื้นที่ที่มารุกล้ำทำลายความสงบสุขของธรรมชาติเรา แต่ที่ทำให้หัวใจเราเจ็บก็คือเราถูกญาติพี่น้องรังเกียจหาว่าขวางโลก โลกที่กำลังพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ทั้งที่เราก็ต่อสู้ตามประสาที่เราเชื่อว่า ถ้าทะเลไม่มีกุ้ง หอย ปู ปลา เราจะอยู่กันได้ยังไง

เขาประสบปัญหาพี่น้องทะเลาะกันเช่นเดียวกับหลายครอบครัวในชุมชน คำบอกเล่าของเขาสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของจินตนาที่ปรากฏในนิตยสารสารคดี “มีพี่น้องในครอบครัวหนึ่งคุยกันไม่รู้เรื่องก็ใช้กำลัง ใช้กรรไกรแทงกัน พ่อแม่ก็ให้เคลียร์กัน อย่าทะเลาะกัน ให้น้องขอโทษพี่ ดิฉันเองก็ช่วยให้เขาดีกัน อย่าทะเลาะกัน คดีก็จบลงเรียบร้อยที่โรงพัก แต่ปรากฏว่าทางโรงไฟฟ้าไปยุให้ฝ่ายหนึ่งไปแจ้งความที่โรงพักอีกอำเภอหนึ่ง เรื่องถึงศาลจึงโดนปรับทั้งคู่ และยังมีอีกหลายครอบครัวที่มีปัญหาในลักษณะเช่นนี้”[15]

ชัยณรงค์มีปัญหาไม่ลงรอยในกลุ่มพี่น้องนับตั้งแต่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเข้ามาแทรกตัวอยู่ในชุมชนโดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการจัดส่งเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เดินสายเคาะประตูตามบ้านรับสมัครงานกันถึงหน้าประตู หลายคนได้รับข้อเสนอมีงานประจำและเงินเดือนที่เป็นรายได้แน่นอน พี่น้องของชัยณรงค์รับข้อเสนอนี้ ในขณะที่เขาคิดต่างจากพี่น้องคนอื่นที่ทำอาชีพประมงเหมือนกัน เขารู้สึกถึงความไม่ชอบมาพากลของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดตั้งแต่แรกเริ่มที่จะมีการสร้างสะพานเพื่อรับถ่านหินเข้าโรงงานระยะทางยาวประมาณ

---

[15] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, “ทำไมชาวบ้านไม่เอาโรงไฟฟ้า,” *สารคดี*, 101.

4 กิโลเมตร โดยจะต้องมีการตอกเสาเข็ม 25 เมตรต่อต้น ใช้เสาเข็มประมาณ 160 ต้น ซึ่งเป็นที่น่าเชื่อเหลือเกินว่าการตอกเสาเข็มในทะเลจะต้องทำลายระบบนิเวศน์ทางทะเล ปะการัง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และเมื่อไม่มีที่อยู่อาศัยอีกต่อไปแล้ว สัตว์น้ำก็จะต้องอพยพไปหาที่อยู่ใหม่ ชาวประมงชายฝั่งทะเลจำนวนมากจะได้รับความเดือดร้อนจากการทำมาหาเลี้ยงชีพ และผลกระทบที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการทำลายทัศนียภาพที่สวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยว ทั้งนี้ แม้ว่าทางโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจะพยายามอย่างยิ่งในการประชาสัมพันธ์โดยอ้างว่าพื้นที่ก่อสร้างเป็นเพียงโคลนทรายราบเรียบไม่มีโขดหินหรือแนวปะการังในแนวก่อสร้างและยังอ้างว่าเสาเข็มที่ปักลงไปในทะเลจะทำหน้าที่เป็นปะการังเทียมให้สัตว์น้ำได้ยึดเกาะ แต่เขาก็ยังไม่ไว้วางใจ ขณะเดียวกันเขาก็อยู่ในช่วงการตัดสินใจเกี่ยวกับข้อเสนอที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดหยิบยื่นให้พิจารณา

> บอกตามตรงว่า ผมใช้เวลาตัดสินใจอยู่พอสมควร เพราะบริษัทที่จะสร้างโรงไฟฟ้าเสนอให้เอาเรือไปรับจ้างโดยสารขนส่งคนงานก่อสร้างท่าเรือ เงินเดือน ๆ ละ 15,000 บาท ในการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้า สิ่งที่เริ่มต้นดำเนินการก่อนคือการสร้างท่าเรือ เขายังไม่ได้เริ่มสร้าง แต่เขามาถามว่าใครมีเรือบ้าง ผมถามว่าคุณจะสร้างสะพานแบบไหน ขวางทางน้ำหรือเปล่า ผมต้องหากินแถวนั้น เวลาจะข้ามไปหากินที่เกาะร่ำร่า ผมจะไปหากินไม่ได้ เขาบอกว่าจะทำสะพานโค้งเปิดได้ มีไฟใต้สะพาน มันเหลือเชื่อ และถึงเชื่อว่าทำได้จริง ผมก็คิดว่ามันไม่ถาวร ว่าจ้างผมเดือนละ 15,000 บาท จ้างนานไหม เป็นการจ้างรับขนส่งคนไปทำงานตอม่อ เป็นงานชั่วคราว ไม่ยั่งยืน จากประสบการณ์ที่เราไปอยู่กรุงเทพ พอว่างงาน เราก็ไปเที่ยวชายทะเล เห็นแหลมฉบัง ศรีราชา อาชีพประมงต้องล่มสลายไปเพราะ มีท่าเรือแป้งมันสำปะหลัง ขนาดแค่อุตสาหกรรมขนาดเล็กนะ ยังทำให้หากินในทะเลไม่ได้อีก เราจึงไม่เชื่อว่าเขาจะทำได้จริงในสิ่งที่พูดไว้เขาแค่ล่อหลอกเรา

จากประสบการณ์ที่เขาเคยไปอยู่กรุงเทพ ยามว่างงาน เขาก็มักจะไปเที่ยวชายทะเล และเห็นแหลมฉบังและศรีราชาเป็นกรณีตัวอย่างของอาชีพประมงเรือเล็กที่ต้องล่มสลายลงไป เพราะมีท่าเรือของโรงงานแป้งมันสำปะหลัง ซึ่งเขามองว่าไม่ใช่โรงงานอุตสาหกรรมหนัก แต่ก็ยังเป็นสาเหตุทำให้อาชีพประมงต้องสาบสูญไปเสมือนว่าไม่เคยมีอาชีพนี้ที่นี่มาก่อน “แล้วหากว่าโรงไฟฟ้าตั้งขึ้นที่บ้านผมล่ะ ผมจะทำมาหากินอะไร ผมไม่เชื่อว่าเขาจะทำได้อย่างที่เขาพูด” ในที่สุดชัยณรงค์ก็ได้ตัดสินใจเลือกเส้นทางคนละเส้นทางกับญาติพี่น้องและเพื่อนร่วมอาชีพประมงคนอื่น ๆ อีกหลายคน สำหรับเขาแล้ว เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ลำบากใจอย่างยิ่ง เพราะทันทีที่เขาตัดสินใจเลือกที่จะต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ความสัมพันธ์ภายในเครือญาติย่อมต้องขาดสะบั้นลง พี่น้อง

มองหน้ากันไม่ได้ เจอกันทีไร ต้องทะเลาะเบาะแว้งถึงขั้นลงมือลงไม้กัน จนพ่อแม่ต้องร้องไห้อ้อนวอนไม่ให้มีเรื่องมีราวกัน เขาจึงต้องเป็นฝ่ายหลบหน้าญาติพี่น้องเพื่อไม่ให้พ่อแม่ต้องเป็นทุกข์ สำหรับเขาแล้ว แม้ว่าจะเป็นเพียงคนเดียวในหมู่ญาติมิตรที่มีความคิดเห็นแตกต่าง แต่ถ้าสิ่งที่เขาเชื่อเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมแบบยั่งยืน เขายอมเป็นแกะดำที่ถูกญาติพี่น้องขับออกจากฝูง และเขาก็ทำเช่นนั้นจริง ๆ โดยในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เขาแทบจะไม่กลับไปเยี่ยมพ่อแม่เลยเพื่อจะได้ไม่ต้องทะเลาะกับญาติพี่น้องคนอื่น ๆ เขาใช้ชีวิตอยู่กับการทำประมงเพื่อหาเลี้ยงชีพ และเข้าร่วมการประชุม ชุมนุม ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการสนับสนุนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเพื่อยุติโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เขายอมรับว่าในช่วงที่แยกตัวออกมาจากญาติพี่น้อง และอยู่ท่ามกลางเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เขาได้แต่รอคอยว่าวันหนึ่งเขาจะได้กลับบ้านไปหาพ่อแม่และญาติพี่น้องของเขา โดยหวังว่าพวกเขาทั้งหมดจะเข้าใจในสิ่งที่เขาทำ และแล้ววันนั้นก็มาถึง วันที่คณะรัฐมนตรีมีมติประกาศยกเลิกการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่ไม่เข้าใจว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดขัดขวางโครงการที่รัฐสนับสนุนทำไม ณ วันนี้ พวกเขาเข้าใจเป็นอย่างดี วิถีชีวิตและอาชีพที่พวกเขาเป็นและมีอยู่ไม่ได้หายสาปสูญไปไหน

พงษ์ณรินทร์ ชมภูวรณ์[16] เป็นอีกตัวอย่างชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่ต้องตัดสินใจเลือกข้างระหว่างพ่อกับแม่ที่หย่าร้างกันและมีปัญหาความขัดแย้งในเรื่อง “เอาโรงไฟฟ้า” หรือ “ไม่เอาโรงไฟฟ้า” เขาเริ่มต้นต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดด้วยวัย 30 ปี โดยแม่ของเขาออกมาต่อสู้คัดค้านก่อนหน้าเขาสี่ปี แม้ว่าเขาจะออกมาเคลื่อนไหวภายหลัง แต่จิตสำนึกอนุรักษ์บ้านเกิดของเขาถูกบ่มเพาะถอดแบบมาจากแม่ของเขา (สุกัญญา ชมภูวรณ์) มากกว่าจะเหมือนพ่อของเขา ซึ่งมีแนวคิดสนับสนุนโครงการพัฒนาของรัฐแบบคนละขั้วกับแม่ของเขาเลย

พงษ์ณรินทร์ เคยทำอาชีพประมงมาก่อน เขาท่องทะเลออกหาปลาไปกับพ่อเป็นเวลานานนับสิบปี ในขณะที่แม่ ซึ่งแยกทางกับพ่อมานานหลายปีแล้ว ทำอาชีพเป็นแม่ค้าขายก๋วยเตี๋ยวและอาหารตามสั่งอยู่ที่บ้าน เขาเล่าว่าในช่วงระยะเวลาที่เขาออกทะเลกับพ่อ เขามักจะได้ยินข่าวคราวของแม่ที่เข้าร่วมในเหตุการณ์ชุมนุมคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดอยู่เสมอ ในตอนนั้น เขาไม่ห่วงแม่เท่าไหร่ แม่อายุประมาณ 40 กว่าปี ยังแข็งแรงอยู่

เขาจึงเชียร์แม่ว่า “ลุยเลยแม่” เขาเห็นว่าแม่ดูมีความสุข “แม่ได้ทำในสิ่งที่เขาชอบ แม้ว่าจะต้องเสียสละเงินส่วนตัว เสียสละเวลาทุ่มเทกับการเคลื่อนไหวทุกครั้งก็ตาม”

---

[16] พงษ์ณรินทร์ ชมภูวรณ์ อายุ 42 ปี อาชีพค้าขาย, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 พฤษภาคม 2556.

แม่ของพงษ์ณรินทร์ จะต้องปิดร้านอาหารที่เป็นอาชีพหลักของเธอเองทุกครั้งที่ออกไปชุมนุมนอกพื้นที่ เมื่อใดก็ตามที่มีการประชุมและชุมนุมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด เธอจะไม่เคยพลาดการเข้าร่วม โดยเฉพาะบ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กันกับบ้านแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ จินตนา แก้วขาว เธอจึงเปรียบเหมือนเงาติดตามแกนนำไปในที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ การเดินทางของจินตนาไปชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องนอกพื้นที่เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีผู้หญิงคอยดูแลใกล้ชิดอำนวยความสะดวกและที่สำคัญที่สุดเพื่อป้องกันข้อครหาต่าง ๆ เนื่องจากชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็นการ์ดและผู้ร่วมชุมนุมมีผู้ชายเป็นจำนวนมาก แม่ของพงษ์ณรินทร์ จึงเป็นผู้มีหน้าที่ในการดูแลแกนนำกลุ่มอย่างใกล้ชิด

พงษ์ณรินทร์ กล่าวถึงแกนนำด้วยความชื่นชมว่า “พี่หน่อยเป็นคนมีศีลธรรมและมีวินัยมาก ระมัดระวังไม่ให้เกิดข่าวลือทางลบใด ๆ ทั้งสิ้น” ในช่วงเวลาแห่งการต่อสู้ การสร้างกระแสข่าวลือทางลบให้แก่ฝ่ายตรงข้ามเป็นเรื่องปกติ ทั้งนี้ก็เพื่อทำลายความชอบธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง การต่อสู้ในบางเรื่อง โดยเฉพาะการต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน มีแค่ผลใครแพ้หรือใครชนะ ไม่มีทางเลือกแบบประนีประนอมชนะด้วยกันทั้งสองฝ่ายโดยอยู่ร่วมกันระหว่างโครงการโรงไฟฟ้ากับชาวบ้านในชุมชนได้ ที่กล่าวมานี้คือเสียงสะท้อนอันหนักแน่นของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทุกคน

แม่ของพงษ์ณรินทร์ เป็นบุคคลในรายชื่อของฝ่ายตรงข้ามที่มีการทาบทาม “ขอซื้อตัว”[17] พงษ์ณรินทร์ เล่าว่าคนที่ทำหน้าที่มาทาบทาม “ไม่ใช่ใครอื่นคือพ่อผมเอง” สำหรับเขาแล้ว การแยกทางกันของพ่อแม่เพราะอยู่ด้วยกันไม่ได้เป็นเรื่องที่เขารับได้ แต่ความแตกแยกเรื่อง “จิตสำนึกในการอนุรักษ์” เขารับไม่ได้ เขาบอกว่า “บ้านตัวเองไม่รัก แล้วใครจะมารัก” เขาเล่าถึงเหตุการณ์ที่พ่อของเขาทำหน้าที่นายหน้าเสนอเงินจำนวนหนึ่งกับบ้านหนึ่งหลังให้แม่เพื่อแลกกับการเลิกคัดค้านโรงไฟฟ้า พ่อของเขาได้รับการทาบทามจากเถ้าแก่เจ้าของเรือประมงที่พ่อใช้ออกหาปลาเป็นประจำ เถ้าแก่คนนี้มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์ที่สนับสนุนโรงไฟฟ้าถ่านหิน เถ้าแก่ทราบดีว่าแม่ของเขามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับแกนนำ ซึ่งมีฉายาเรียกแกนนำกับแม่ของเขาว่า “ขนมนมเนย” หมายความถึงคู่หูที่อยู่ด้วยกันในทุกที่ที่มีการชุมนุมเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้าหินกรูด

“ทันทีที่พ่อพูดถึงข้อเสนอเรื่องบ้านกับเงินยังไม่ขาดประโยคดี แม่ก็คว้ากระบวยตักน้ำที่อยู่ใกล้มือไล่ตีพ่อออกจากร้าน” พงษ์ณรินทร์ เล่าด้วยความภาคภูมิใจในตัวแม่ “เรื่องนี้ พ่อเขาไม่เคยเกริ่นให้ผมฟังมาก่อนนะ ถ้าบอกผมสักนิด ผมคงเตือนเขาแล้วว่าอย่ามา ผมรู้นิสัยแม่ดี จากนั้นมาผมก็ไม่ได้ไปรับจ้างทำประมงกับพ่ออีก”

---

[17] การเสนอให้เงินและ/หรือสิ่งของเพื่อให้หยุดคัดค้านหรือให้มาเป็นพวกตนโดยเป็นไส้ศึกในกลุ่ม

เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกที่เคยดีต่อกัน ต้องห่างเหินเสมือนคนแปลกหน้า แม้ว่าพ่อและญาติพี่น้องฝ่ายพ่อจะพยายามเกลี้ยกล่อมเขาให้เห็นดีเห็นงามกับการสนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าและโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่บางสะพาน แต่เขาก็ยืนหยัดที่จะอยู่เคียงข้างแม่และให้กำลังใจแม่ในทุกเรื่องที่แม่ทำเพื่อปกป้องบ้านเกิด สำหรับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นที่มีรากเหง้าบรรพบุรุษร่วมกันมายาวนาน ความเป็นเครือญาติคือหัวใจของชุมชน แต่เพราะผลประโยชน์ที่โครงการโรงไฟฟ้าหยิบยื่นกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความเป็นเครือญาติแตกสลายลง หรือหากว่าทุกคนในชุมชนบ้านกรูดมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนคงจะไม่เกิดขึ้นบานปลาย จนถึงวันนี้ วันที่เขายังร่วมต่อสู้คัดค้านนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานกับแม่ของเขาอยู่ เขาบอกว่าเขาไม่เคยคิดหรือไม่เชื่อมั่นเลยว่าพ่อของเขาจะหันกลับมามองเห็นคุณค่าในสิ่งที่เขาและแม่กำลังทำ โดยนัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าจิตสำนึกอนุรักษ์ฯ อาจเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด หรือมิเช่นนั้นก็ต้องมีการปลูกฝังมาตั้งแต่เยาว์วัย ถ้าไม่แสดงออกมาให้เห็นยามมีภัย ก็ไม่มีวันที่จะปรากฏให้เห็นเลย

เสียงสะท้อนที่ปรากฏให้เห็นหลากหลายแง่มุมเกี่ยวกับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ไม่สามารถวัดระดับได้ว่าใครมีมากน้อยกว่ากันเพียงไร แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยสัมผัสได้ว่าพวกเขามีร่วมกันคือ “สู้โดยไม่มีเงื่อนไขจนกว่าชีวิตจะหาไม่” ฟังดูแล้วเหมือนภาษาลิเก แต่นี่คือความจริงที่ผู้วิจัยได้ยินจากปากของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดหลายคน และไม่ใช่เพียงแค่การแสดงออกทางคำพูดเท่านั้น การกระทำของพวกเขาที่เริ่มต่อสู้มาตั้งแต่วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยชรา ไม่ว่าจะอายุมากขึ้นแค่ไหน พวกเขาก็ยังคงใช้ชีวิตคู่ขนานกันไประหว่างการทำมาหากินกับการประชุมเฝ้าระวังและการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องทั้งการชุมนุม ยื่นข้อเรียกร้องและการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีผลต่อการตัดสินใจดำเนินการโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นอกจากวัยที่ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเคลื่อนไหวต่อสู้แล้ว ความพิการของร่างกายก็ยังไม่ใช่ข้ออ้างที่จะอยู่นิ่งเฉย หากยังพอมีแรงเดินไหว พวกเขาไม่เคยปริปากบ่น ไม่เคยย่อท้อ และที่สำคัญไม่เคยหยุด เพื่อรอให้คนอื่นทำ โดยที่เราไม่ต้องทำ บุคคลที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นผู้หญิงที่ร่างกายไม่เหมือนคนปกติทั่วไปแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง อดทนจนถูกนำมากล่าวเป็นตัวอย่างในการทำมวลชนให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวคัดค้าน เธอเป็นผู้หญิงร่างเล็กมีลักษณะเหมือนคนแคระ ช่วงสะโพกถึงขาข้างหนึ่งของเธอพิการลีบเล็ก เดินไม่ค่อยสะดวกต้องใช้ไม้เท้าค้ำยันเวลาเดิน ผู้วิจัยเห็นเธอหลายครั้งแล้วในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2555-2556 ที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการนิคม

อุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน เธอมีชื่อว่าบัวผัน เจิดมณี[18] เป็นคนไม่ค่อยพูด สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับตัวเธอส่วนใหญ่ เพื่อนในกลุ่มที่เป็นคนพาเธอไปไหนมาไหนจะช่วยเล่าให้ฟัง สิ่งที่เธอบอกผู้วิจัยมีเพียงว่าบ้านของเธออยู่ใกล้พื้นที่ที่จะก่อสร้างโรงงาน ห่างกันไม่ถึง 1 กิโลเมตร ถ้าสร้างนิคมอุตสาหกรรมเพียงข้ามคลองมาก็ถึงบ้านเธอแล้ว เธอจึงเข้าร่วมต่อสู้คัดค้านกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน โดยมีกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นทั้งพี่เลี้ยงคอยแนะนำการเคลื่อนไหวและร่วมต่อสู้คัดค้านด้วย เธอเล่าสั้น ๆ ว่าเธอออกมาร่วมชุมนุมตั้งแต่เริ่มมีการคัดค้านโรงงานถลุงเหล็กบางสะพานครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2550 ตอนนั้น มีการชุมนุมในป่าพรุ และก็ย้ายมาชุมนุมต่อกันที่ศาลากลางของตำบล สิ่งที่ผู้วิจัยจำเป็นต้องถามด้วยความเกรงใจอย่างยิ่งคือเรื่องการเดินทาง เธอลำบากมากน้อยเพียงไร และคำตอบที่ผู้วิจัยได้รับก็เป็นเพียงคำพูดด้วยน้ำเสียงปกติธรรมดาว่า “เดินไม่สะดวกเท่าไรหรอก แต่ไม่เป็นอุปสรรคในการเดินทางไปชุมนุม ไม่เคยท้อเลย เดินไปเรื่อย ๆ ของเรา ตอนพี่หน่อยขึ้นศาลก็ไปช่วยเชียร์ที่ศาล”

เธอไม่จำเป็นต้องบอกว่ารักบ้านเกิดแค่ไหน ไม่จำเป็นต้องบอกว่าอยากปกป้องบ้านเกิดอย่างไร เธอแค่พาตัวเองเดินไปร่วมชุมนุม แค่ช่วยยกเก้าอี้ ยกของ ถืออุปกรณ์เครื่องใช้ให้กลุ่ม แค่ช่วยเก็บกวาดเช็ดถู ทำความสะอาดบริเวณพื้นที่หลังจากเสร็จสิ้นการชุมนุมทุกครั้ง สิ่งที่เธอทำดูเหมือนเล็กน้อยมาก เมื่อเทียบกับสมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวโดยแสดงออกถึงพลังและศักยภาพที่เหนือกว่า แต่อย่างที่ผู้วิจัยเกริ่นนำในตอนแรกแล้วว่าจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฯ วัดค่าไม่ได้ว่าใครมีส่วนร่วมมาก ช่วยเหลือกลุ่มมาก จึงแสดงให้เห็นว่ามีจิตสำนึกมากกว่า ขึ้นชื่อว่ามีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฯ แล้ว มันคือน้ำหนึ่งใจเดียวที่พวกเขามีร่วมกัน และความเสมอต้นเสมอปลายที่ต่อสู้มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ หลายคนผ่านสนามการต่อสู้คัดค้านตั้งแต่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด จนกระทั่งถึงโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จิตสำนึกในการอนุรักษ์ที่เคยมีอยู่อย่างไรไม่เคยเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตลอดระยะเวลา 18 ปีแห่งการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของพวกเขา

บุคคลสำคัญคนสุดท้ายที่เป็นตัวแทนในการแสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกในการอนุรักษ์ที่ไม่เคยแปรผันและแปรพักตร์ ซึ่งเป็นบุคคลตัวอย่างที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดให้ความเคารพนับถือในฐานะ “เงาของผู้นำ” อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความซื่อตรง ขาดเขาคนนี้เมื่อไร แกนนำกลุ่มจะถูกตั้งคำถามทันทีเกี่ยวกับความซื่อตรง บุคคลสำคัญคนนี้ชื่อว่า

---

[18] บัวผัน เจิดมณี (นามสมมติ) อายุ 45 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

กวงเล้ง ศรีช่วงประเสริฐ[19] เขาเป็นชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดธรรมดา ๆ คนหนึ่ง ซึ่งเคยติดตามแกนนำในยุคแรก ๆ ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ คนแล้วคนเล่า เขากล่าวว่า “ผู้นำคนเก่าหลงทาง เคยร่วมต่อสู้กับชาวบ้านอยู่ดี ๆ ตอนหลังพอได้รับเลือกตั้งเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็บอกให้ปลดป้าย **‘คัดค้านไม่เอาโรงไฟฟ้า’** ออก”

เมื่ออดีตแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่เคยรับปากกับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดก่อนก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่นว่า ถ้าตนเองได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้นำท้องถิ่น จะเดินหน้าคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าเพื่อพี่น้องประชาชนเต็มที่ แต่ภาพที่ปรากฏในเวลาต่อมาคือนอกจากจะไม่เดินหน้าคัดค้านแล้วยังถอยหลังกลับไปยืนฝั่งตรงข้ามกับกลุ่มชาวบ้านที่เป็นผู้เลือกเขาขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ทั้งที่เขาถูกคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นปากเป็นเสียงให้กับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ แกนนำคนเก่าให้เหตุผลสั้น ๆ ว่าในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐขัดนโยบายการพัฒนาของรัฐไม่ได้

ระยะทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน แกนนำคนแล้วคนเล่าหลุดออกไปจากวงโคจรของการต่อสู้คัดค้านโรงไฟฟ้า กวงเล้งเป็นเสมือนเงาตามตัวแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดคนแล้วคนเล่า สำหรับเขาแล้ว เขามองตนเองเป็นแค่หาง เมื่อหัวไปทางไหน เขาก็จะเดินตามไปแต่โดยดี อุทิศตนเป็นบอดี้การ์ดโล่มนุษย์ที่คอยปกป้องคุ้มครองแกนนำทั้งในที่โล่งแจ้งและที่รโหฐาน

การประพฤติปฏิบัติเฉกเช่นผู้ติดตามคุ้มครองแกนนำของเขา มิใช่ว่าเขาไม่มีความคิดอ่านแบบผู้นำ เขามีจิตวิญญาณของการอนุรักษ์และปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าแกนนำรุ่นแล้วรุ่นเล่าที่ถูกกระแสดึงดูดจากอำนาจทางการเมืองหรือจากอะไรก็แล้วแต่พัดพาให้หายไป แต่เขาก็ไม่ได้ติดตามไปด้วย เขายังคงอยู่กับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและคอยเป็นองครักษ์พิทักษ์แกนนำจนมาถึงแกนนำคนปัจจุบัน เพราะฉะนั้นสิ่งเดียวที่ยึดโยงเขาไว้ให้ทำหน้าที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิใช่ตัวบุคคลที่ถูกเลือกให้เป็นแกนนำ แต่คือจิตสำนึกของผู้มีใจ “อนุรักษ์” ที่มีอยู่ในตัวเขาเอง เขาจึงเป็นต้นแบบของผู้นำแห่งความซื่อสัตย์จงรักภักดี

“พี่กวงเล้งเป็นสัญลักษณ์ของคุณงามความดีและความซื่อสัตย์ ตราบใดที่พี่กวงเล้งยังอยู่กับพี่ แสดงว่าพี่ยังอยู่ในร่องในรอย ไม่หลงทางไปไหน”

จินตนาเล่าเรื่องกวงเล้งให้ฟังด้วยความชื่นชม เธอบอกว่าเมื่อก่อนกวงเล้งเป็นนักมวย ปัจจุบันทำสวนมะพร้าวและรับจ้างขับรถในตลาด ไม่มีเมีย ไม่มีลูก ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ครองตนเหมือนพระที่อยู่ในศีลในธรรม ทานอาหารเพียงมื้อเดียว มีบุคลิกเงียบขรึม พูดน้อย

---

[19] กวงเล้ง ศรีช่วงประเสริฐ อายุ 67 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 30 กรกฎาคม 2556.

คอยช่วยเหลืองานทุกประเภท และไม่เคยปริปากบ่นว่าอะไรเลย สำหรับจินตนาแล้ว การมีชาวบ้านที่มีบุคลิกลักษณะนี้อยู่ในกลุ่มอนุรักษ์ฯ แม้เพียงคนเดียวก็คุ้มค่าที่สุด เรื่องจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชื่อว่าหลายคนมีตรงนี้เหมือนกัน มิเช่นนั้น พวกเราคงรวมตัวกันไม่ได้มากมายหลายพันคนขนาดนี้ แต่การแสดงออกของชาวบ้านที่มีจิตสำนึกอนุรักษ์อาจจะแตกต่างกันออกไป กรณีของกวงเล้ง เขารู้ศักยภาพตนเองว่าคิดอะไรแบบมีชั้นเชิงซับซ้อนไม่เก่งและพูดไม่เป็นจึงไม่มีบุคลิกลักษณะที่จะออกมาทำหน้าที่แกนนำของชาวบ้าน สิ่งที่กวงเล้งทำได้คืออาสาเข้ามาทำหน้าที่คุ้มกันแกนนำ ดูแลชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุม และออกแรงทำงานกุลีโดยไม่ต้องร้องขอให้ทำ หากชาวบ้านที่ร่วมขบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของตนเอง รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความเสมอต้นเสมอปลายแบบกวงเล้ง การต่อสู้ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม จินตนาบอกว่า “แม้เราเป็นเพียงไม้ซีก แต่ก็ทำให้ไม้ซุงสะเทือนได้”

สิ่งที่จินตนาเล่าให้ฟัง ไม่ผิดไปจากความเป็นจริงเลย ผู้วิจัยลงพื้นที่ที่บ้านกรูดนับครั้งไม่ถ้วน (ช่วง พ.ศ. 2555 – 2558) เสมือนกลับไปเยี่ยมบ้านอีกหลังหนึ่งของตนเอง และบ่อยครั้งที่ไปถึงบ้านจินตนา ผู้วิจัยจะเห็นกวงเล้งนั่งอยู่บนแคร่ตัวเดิมอย่างเงียบ ๆ ในจำนวนน้อยครั้งที่ไม่พบเจอ ก็เพราะกวงเล้งเข้าไปทำงานในสวนมะพร้าว จากภาพกวงเล้งที่ปรากฏเป็นเงาของจินตนาอยู่เสมอนี้ จะต้องไม่ลืมว่าจากวันนั้นที่เป็นช่วงเวลาแห่งการต่อสู้อย่างขับเคี่ยวจนถึงวันนี้ที่เหตุการณ์โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดยุติลงแล้ว แต่ผู้วิจัยยังคงพบเจอกวงเล้งทำหน้าที่คุ้มกันแกนนำของเขาอยู่ นั่นเป็นเพราะอะไร เพราะเขาเชื่อว่าแม้ว่าแกนนำคนนี้จะทำหน้าที่ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดสำเร็จลุล่วงแล้ว แต่เธอก็ยังอยู่ในช่วงเวลาแห่งความไม่ปลอดภัยจากคดีความที่ยังอยู่ในชั้นศาลและในฐานะพยานของคดีต่าง ๆ ที่เกี่ยวโยงกับเหตุการณ์ต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนในพื้นที่

จิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ได้อยู่ที่ระดับการศึกษา กวงเล้งจบการศึกษาระดับประถมต้น แกนนำคนแรก ๆ ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจบการศึกษาเทียบเท่าระดับอนุปริญญาตรี เขาเคยมีความเชื่อ เคยมีความศรัทธาในแกนนำกลุ่มว่าขนาดจบการศึกษาสูง ยังยอมเสียสละตนเองทำเพื่อชาวบ้านได้เพียงนี้ แล้วเขาซึ่งไม่มีความรู้อะไรมากนักสิ่งที่ทำได้คือการใช้แรงกายและแรงใจเท่านั้น แต่มาถึงตอนนี้ที่มีบทพิสูจน์วัดใจคน การศึกษาในระดับสูงขึ้นไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับจิตสำนึกในการอนุรักษ์แต่อย่างใด

เรื่องเล่าของกวงเล้งเกี่ยวกับแกนนำคนก่อนและการกระทำของกวงเล้งที่เผยออกมาให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้คนที่อยู่รอบข้าง โดยเฉพาะแกนนำคนปัจจุบันที่สะท้อนความเป็นตัวตนของเขาให้ผู้วิจัยรับรู้ ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงคุณค่าของคนตัวเล็กตัวน้อยในกลุ่มอนุรักษ์ฯ คนที่ไม่มีปากไม่มีเสียงอะไรในกลุ่ม และมักจะถูกมองข้ามจากสื่อที่เข้ามาสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่

หรือในที่ชุมนุม คนที่สื่อสารไม่เก่ง บอกใครไม่ได้ว่าตนเองมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แค่ไหน แต่ได้พิสูจน์ด้วยระยะเวลาอันยาวนานนับ 18 ปี (พ.ศ. 2540 – 2558) ว่าเขารักบ้านเกิดของเขาเพียงไร เขาแสดงออกถึงความรักนั้นผ่านการใช้ชีวิตเป็นโล่มนุษย์คุ้มกันแกนนำคนแล้วคนเล่ามาตลอดระยะเวลาดังกล่าวแล้วนั่นเอง

3.3.1.2 ภาวะผู้นำกลุ่มอนุรักษ์

การก้าวขึ้นมาเป็นแกนนำกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านในชุมชนบ้านกรูดอาจจะไม่แตกต่างจากแกนนำมวลชนหรือแกนนำชุมชนอื่น ๆ มากนัก นั่นคือการเป็นนักพูดที่สามารถโน้มน้าวใจผู้คนจำนวนมากได้ ในช่วงแรกของกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด การรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็นไปอย่างหลวม ๆ ไม่มีความชัดเจนว่าใครคือแกนนำ มีชาวบ้านประมาณ 4-5 ที่รวมตัวกันเป็นตัวตั้งตัวตีในการจัดเวทีชุมนุมเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับชาวบ้านและทำหน้าที่ "ไฮปาร์ค"[20] บนเวที "อดีตแกนนำในยุคแรกมีสองสามคน แต่ละคนก็มีแม่ยกของตนเอง พอเขาขึ้นปราศรัยทีก็จะมีกองเชียร์อยู่แล้ว สามารถเป็นแรงดึงดูดให้พี่น้องชาวบ้านคนอื่น ๆ มารวมตัวกันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ" สุกัญญาเล่าให้ฟัง โดยอธิบายเพิ่มเติมว่าบุคลิกของแกนนำที่เรียกมวลชนได้นั้น ไม่ต้องมีอะไรมาก ขอให้พูดเก่ง มีปฏิภาณไหวพริบดี ส่วนกวงเล้งที่เคยเป็นการ์ดให้อดีตแกนนำคนหนึ่งมาก่อนได้ยืนยันว่า "ตอนแรก ๆ อดีตแกนนำเขาก็นำชุมชนเคลื่อนไปได้ดีแต่พอเขาได้รับเลือกเป็นผู้นำท้องถิ่นทุกอย่างก็เปลี่ยนไป" นอกจากกวงเล้งที่ผิดหวังในตัวอดีตแกนนำรุ่นแรกที่เขาเคยศรัทธาแล้ว นิรันดร์[21] ก็เป็นอีกคนหนึ่งที่ผิดหวังจนถึงขั้นตัดสินใจเว้นวรรคการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มไปพักใหญ่ สิ่งที่เขาเล่าไม่แตกต่างจากที่กวงเล้งให้ข้อมูลไว้

> เราเคยถามเขาว่าถ้ามาเล่นการเมืองจะยังค้านโรงไฟฟ้าและทำเพื่อชาวบ้านได้หรือไม่ เขาบอกว่าได้ ไม่มีปัญหา แล้วเราก็ถามว่าจะถือไมค์ พูดแทนชาวบ้านได้หรือ เขาก็บอกว่าได้ และก็ถามต่ออีกว่าลองไปดูกฎหมายว่าเขาห้ามหรือเปล่า เขาก็ยืนยันว่ากฎหมายไม่ห้าม ผมก็เป็นหัวคะแนนให้ สุดท้ายเมื่อเขาลงเล่นการเมืองและได้รับเลือกตั้งไม่ถึงหนึ่งปี ก็เริ่มไม่นำพากลุ่มไปในทางที่เรากำหนดไว้ ผมผิดหวังในตัวผู้นำ

---

[20] คำพูดที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ มักจะใช้กัน บางครั้งเรียกสั้น ๆ ว่า "ปาร์ค" หมายถึงการพูดปราศรัยในที่สาธารณะ

[21] นิรันดร์ แสงทอง อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

กว่าชาวบ้านผู้คัดค้านหลายคนจะตระหนักรู้ว่าแกนนำของพวกเขาเปลี่ยนไป ก็ใช้เวลาพิสูจน์ด้วยการกระทำของอดีตแกนนำหลายอย่าง เช่น การสั่งให้ปลดป้ายคัดค้าน การอ้างนโยบายส่วนกลางเพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าตามกระแสทุนนิยม และที่สำคัญที่สุดคือคำกล่าวของตัวอดีตแกนนำเองบนเวทีชุมนุมของชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้าน “ตอนนั้น เขาได้รับเลือกเป็นผู้นำท้องถิ่นแล้ว เขามาขึ้นเวทีพวกเราชาวบ้านผู้คัดค้านในฐานะแกนนำ แต่กลับทำเวทีชุมนุมแตกกระเจิง เขาบอกว่า ‘ยังไงก็สู้ไม่ได้หรอก’ เขาเป็นคนเริ่มต้นเรียกเรามาชุมนุมแท้ ๆ ไม่ถึงปีก็พูดแบบนี้แล้ว เปลี่ยนไปเป็นคนละคนเลย” ละม้ายเล่าด้วยความรู้สึกผิดหวังไม่ต่างอะไรกับนิรันดร์

ในช่วงที่อดีตแกนนำสองสามคนในยุคแรกหันหลังให้กับชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้าน เกิดความระส่ำระสายพอสมควร แต่อิสรา แก้วขาว[22] ซึ่งเป็นแกนหลักคนหนึ่งที่ให้การสนับสนุนกลุ่มมาโดยตลอดและใช้พื้นที่บ้านของตนเองเป็นที่ประชุมปรึกษาหารือ ยังคงยืนหยัดต่อสู้ โดยมีบิดาของเขาและภรรยาของเขา (จินตนา) ให้การสนับสนุนอยู่ บิดาของอิสราเป็นคนบ้านกรูดมาแต่กำเนิด ปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) อายุประมาณ 80 ปีแล้ว หูไม่ค่อยได้ยิน สายตาก็ฝ้าฟาง เขาอาศัยอยู่ในสวนมะพร้าวฝั่งตรงข้ามบ้านของอิสรา ในช่วงการต่อสู้ยุคแรก บิดาของอิสราเคยร่วมประชุมวางแผนและเป็นที่ปรึกษาให้กับกลุ่ม ต่อมาก็ไม่ค่อยมีบทบาทภายในกลุ่มเนื่องด้วยความชรา อย่างไรก็ดี อิสราก็ได้ทำหน้าที่แกนหลักในกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านอยู่ช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2540 -2541 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาไม่นานนัก เนื่องด้วยอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจสหกรณ์โคนมแห่งหนึ่งในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทำให้ไม่สะดวกในการทำหน้าที่แกนหลักของกลุ่ม ประกอบกับเมื่อปลายปี พ.ศ. 2541 อิสราต้องย้ายไปทำงานในอำเภอที่ห่างไกลจากบ้านระยะหนึ่ง และเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2542 เขาได้ย้ายกลับมาทำงานในอำเภอบางสะพานเหมือนเดิม และได้กลายมาเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนภรรยาอยู่เบื้องหลัง

จินตนาก้าวขึ้นมาเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเต็มตัวจากการยอมรับของชาวบ้านในกลุ่มอย่างเป็นมติเอกฉันท์ เมื่อ พ.ศ. 2542 นั่นเป็นเพราะบุคลิกภาพของผู้นำโดยธรรมชาติของเธอเอง เธอเล่าว่า “จริง ๆ แล้วพี่ร่วมต่อสู้ตั้งแต่ยุคแรกเลย พร้อมอดีตแกนนำกลุ่มคัดค้านนั่นแหล่ะ แต่ไม่ได้ออกหน้า ช่วยเรื่องข้อมูล วางกลยุทธ์และร่างหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ” แต่เธอฉายแววความเป็นผู้นำตั้งแต่ช่วงปิดถนนครั้งใหญ่ที่สี่แยกบ่อนอก เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2541 ครั้งนั้นเธออยู่ในกลุ่มชาวบ้านผู้ชุมนุมและร่วมปาร์คด้วย แต่ไม่ใช่แกนนำ ปรากฏว่าตอนที่ตำรวจมีการสลายกลุ่มผู้ชุมนุม เธอถูกตำรวจบุกเข้ามาในกลุ่มผู้ชุมนุมและพาตัวขึ้นรถไปไว้ที่สถานีตำรวจ

---

[22] อิสรา แก้วขาว อายุ 51 ปี อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจสหกรณ์โคนม, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

ในขณะที่แกนนำกลุ่มคนอื่น ๆ หลบหนีหายไปคนละทิศคนละทาง อิสราบอกว่า “ตำรวจคงเห็นแววแล้ว ทั้งที่ยังไม่เป็นแกนนำเลย” นิรันดร์ ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้น ได้เล่าว่า “หันไปอีกที ไม่เห็นแกนนำคนอื่นแล้ว เห็นพี่หน่อยถูกล็อคตัวขึ้นรถตำรวจไป เขาเอาไปเก็บตัวไว้ ชาวบ้านจะได้รวมตัวไม่ติด แต่จริง ๆ แล้ว ไม่มีพี่หน่อย เราก็ยังรวมตัวกันได้ เพราะทุกคนโกรธแค้นมาก แม้สลายไปได้ครู่หนึ่ง ก็กรูกลับมารวมตัวกันใหม่ เรียกญาติพี่น้องตนเองมาเพิ่มอีก” จินตนาได้เล่าเหตุการณ์ครั้งนั้นให้ฟังด้วยว่า

> ในช่วงเวลาที่ตำรวจพยายามจะสลายกลุ่มผู้ชุมนุม พี่เป็นคนเดียวที่บอกให้ชาวบ้านอยู่เฉย ๆ ห้ามโต้ตอบ ห้ามเคลื่อนไหว ตำรวจมองว่าพี่เป็นคนปลุกระดมไม่ให้ชาวบ้านออกจากถนน มากันสามคนหิ้วปีกพี่ไป พอสลายผู้ชุมนุมได้ไม่เกินห้านาที ชาวบ้านกลับมารวมตัวกันที่ถนนอีก ตำรวจบอกพี่ว่าจะเอาพี่ไปเปิดถนน 1 เลน แลกเปลี่ยนกับม็อบ เราก็รอนะว่าจะแลกเปลี่ยนยังไง ถึงเวลาก็ไม่ได้ทำแบบนั้น

จากเหตุการณ์ที่จินตนาถูกควบคุมตัวในครั้งนั้น ทำให้จินตนารู้ตัวแล้วว่าการเคลื่อนไหวคัดค้านของเธอถูกจับตามองหรือเป็นเป้าสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐและฝ่ายตรงข้าม แม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในฐานะแกนนำกลุ่มก็ตาม ความเป็นผู้นำโดยธรรมชาติของเธอมีความโดดเด่นในสถานการณ์ที่คับขัน ซึ่งชาวบ้านหลายคนที่อยู่ในเหตุการณ์ปิดถนนที่สี่แยกบ่อนอกบอกว่า “แกนนำตัวจริงหายหมดเลย เห็นแต่พี่หน่อยยืนสั่งให้ชาวบ้านอยู่นิ่ง ๆ อย่ากลัว จนกระทั่งพี่หน่อยถูกจับตัวขึ้นรถไป”

เมื่อถามย้อนไปถึงจุดเริ่มต้นของจินตนาในการออกมาคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เธอเป็นเพียงฝ่ายสนับสนุนข้อมูลข่าวสารให้แกนนำและพี่น้องในกลุ่ม เธอเล่าว่าเธอเข้าร่วมประชุมและชุมนุมคัดค้านกับกลุ่มชาวบ้านทุกครั้ง และติดตามข้อมูลข่าวสาร โดยตัดเก็บข่าวเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าที่แม่เมาะ จังหวัดลำปาง นิคมอุตสาหกรรมที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง และท่อส่งก๊าซไทย-พม่าที่กาญจนบุรี เธอเริ่มทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อนหลายอย่าง ไม่ว่าจะในฐานะใด ถึงแม้เธอยังไม่ได้เป็นแกนนำก็ตาม จากเดิมที่เป็นแม่ค้าขายของชำตามปกติทั่วไป เธอเล่าว่าต้องเริ่มหัดพิมพ์คอมพิวเตอร์แทนพิมพ์ดีด เมื่อ พ.ศ. 2542 เนื่องจากว่าในการเคลื่อนไหวคัดค้าน สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำก็คือการพิมพ์หนังสือบ่อยๆ เธอเห็นว่าการทำหนังสือร้องเรียนหน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมถึงหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ข่าวสารความเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ให้ชาวบ้านทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ตลอดจนการแจ้งข่าวสารให้สื่อมวลชนช่วยลงข่าวให้นั้นเป็นเรื่องสำคัญเช่นเดียวกับการพาตนเองออกไปร่วมชุมนุม ทั้งหมดนี้คือ “การทำตัวให้เป็นข่าวอยู่เสมอ จะทำให้เรื่องของเราอยู่ในกระแส หลายพื้นที่ต่างก็มีปัญหาไม่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

แตกต่างจากพื้นที่อื่นคือเราให้ความสำคัญกับการให้ข่าว การแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ ทุกเวทีที่เรามีโอกาส”

เมื่อสอบถามถึงสาเหตุที่ต้องออกมาเป็นแกนนำ เธอเล่าว่าสืบเนื่องมาจากแกนนำรุ่นแรก ๆ หายหน้าหายตาไปจากกลุ่ม บ้างก็ผันตัวเองไปเป็นนักการเมืองท้องถิ่น บ้างก็ได้รับผลประโยชน์จากกลุ่มทุน อดีตแกนนำเคยบ่นว่า “เบื่อ ไม่ไหว ไม่มีจะกิน” เมื่ออดีตแกนนำไม่ออกมาเคลื่อนไหวเหมือนเดิม ชาวบ้านบางส่วนก็หายออกจากกลุ่มตามอดีตแกนนำของพวกเขาไปด้วยเพราะบางคนก็ยึดถือตัวบุคคลมากกว่าเจตนารมณ์ในการต่อสู้คัดค้านโรงไฟฟ้า กลุ่มชาวบ้านที่เคยรวมตัวกันมากมายต้องมาแตกแยกกันในช่วงเวลาที่แกนนำเก่า ๆ กลับลำหรือหายหน้าหายตาไป เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม เพราะขาดแกนนำที่ชัดเจน เธอจึงได้รับความไว้วางใจจากมวลชนให้ขึ้นมาเป็นผู้นำโดยปริยาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว จุดเริ่มต้นของการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าที่ผ่านมา แม้ว่าเธอจะไม่ได้เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ แต่เธอก็บอกกับผู้วิจัยว่าหนังสือร้องเรียนหลายฉบับเธอก็เป็นคนคิดและพิมพ์ให้อดีตแกนนำลงนามมาก่อนเพื่อนำไปยื่นให้หน่วยงานต่าง ๆ

> พี่ก็ไม่รู้ว่าขึ้นมาเป็นแกนนำตั้งแต่เมื่อไร เหมือนกับว่าออกไปเรื่อย ๆ ลุกไปเจรจาบ่อย ขึ้นเวทีบ่อย วางแผนบ่อย จนการติดต่อประสานงานกลายเป็นเราไปเลย เป็นไปโดยไม่รู้ตัว ไม่รู้สภาพด้วย หารือไปหารือมากลายเป็นคนวางแผน เวลาเจรจาก็กลายเป็นหนึ่งในห้า หนึ่งในสิบที่เขาเลือกเราเข้าไป ไม่รู้ตัวว่าเป็นแกนนำตอนไหน ใช้ชีวิตอย่างนี้ แต่ไม่ได้เป็นแบบนี้ทุกวัน แล้วแต่สถานการณ์ ไม่ซ้ำกันสักวัน บางวันชุมนุม ยื่นข้อเรียกร้อง ขึ้นเวทีปราศรัย ให้สัมภาษณ์ เป็นกำลังใจให้พี่น้องกลุ่มพื้นที่อื่น ๆ ที่ต่อสู้เหมือนเรา เสร็จงานเราก็มาขายของเหมือนเดิม[23]

ความเป็นผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดของจินตนาแตกต่างจากอดีตแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่ผ่านมาตรงที่เธอไม่เคยหลงใหลกับอำนาจที่มวลชนหยิบยื่นให้เพื่อไปต่อรองกับอำนาจรัฐ เธอทำหน้าที่ของเธอบนพื้นฐานของจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านกรูดโดยแท้จริง แม้ว่าเธอจะไม่ใช่ชาวบ้านในพื้นที่บ้านกรูดโดยกำเนิด เธอเล่าประวัติของเธอให้ฟังว่าเธอเกิดที่อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และเมื่อเธอสมรสกับอิสรา แก้วขาว จึงได้ย้ายมาอยู่กับสามีที่บ้านกรูด เมื่อ พ.ศ. 2525 จนถึง พ.ศ. 2540 (ช่วงเวลาเริ่มต้นการต่อสู้โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด) รวมระยะเวลาที่ใช้ชีวิตในบ้านกรูดก่อนการต่อสู้ 15 ปี

---

[23] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2555.

ความเป็นผู้นำของเธอเป็นที่ยอมรับและปรากฏชัดเจนแก่กลุ่มชาวบ้านที่คัดค้านโรงไฟฟ้า เมื่อเกิดกรณี "วิกฤติผู้นำกลุ่มคัดค้าน" คนแล้วคนเล่าหายหน้าหายตาไป เพราะการเข้าไปดำรงตำแหน่งผู้นำการเมืองท้องถิ่น ซึ่งดูเหมือนถูกจัดวางให้อยู่ขั้วตรงข้ามกับกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน แต่สำหรับเธอแล้ว หาเป็นเช่นนั้นไม่

> พอชาวบ้านที่คัดค้านเปิดเวที ดิฉันก็คิดว่าเขาทำถูกแล้ว เราก็เอาข่าวที่เราตัดเก็บไว้ไปให้เขาอ่าน และเข้าไปอยู่ในคณะทำงาน ไม่เคยขาดประชุม ไม่เคยขาดจากการเคลื่อนไหวไปกรุงเทพฯ จนได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านมอบหน้าที่ให้เป็นผู้ดูแลชาวบ้านทุกคนที่มีคดีต่อมาก็มีการเลือกตั้งเทศบาล ตอนนั้นยังไม่ได้คิดสมัคร ดิฉันเสนอให้พวกเราตั้งทีมสมัครแข่ง ชาวบ้านก็บอกว่ามึงลงเองเถิด ถ้ามึงไม่ลงเองเดี๋ยวได้ไม่หมดทั้งทีม 12 คน ทีแรกดิฉันไม่อยากลงสมัครเพราะดิฉันไม่ใช่คนที่นี่ พี่น้องก็ไม่มี แต่พอลงไปแล้ว ทีมเราได้ 11 คนใน 12 คน เขาก็เลยเลือกดิฉันเป็นรองประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านกรูด เมื่อหน้าที่รับผิดชอบมันมาแล้วก็ปฏิเสธไม่ได้[24]

จากบทสัมภาษณ์ที่จินตนาได้ให้ไว้ ปรากฏในนิตยสารสารคดี เมื่อ พ.ศ. 2544 ดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสนำบทสัมภาษณ์ดังกล่าวมาสอบถามกับจินตนาอีกครั้งเกี่ยวกับที่มาที่ไปของการก้าวมาเป็นนักการเมืองท้องถิ่นสมัยเดียว ซึ่งเป็นทั้งครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของเธอ โดยเธอได้ขยายความเพิ่มเติมให้ชัดเจนว่า

> พี่ไม่เคยสนใจการเมืองท้องถิ่นมาก่อนเลย การลงสมัครเลือกตั้งครั้งนั้นเพราะเป็นมติกลุ่มที่อยากส่งตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ เข้าไปมีสิทธิมีเสียงในสภาเทศบาล และจะได้ช่วยเหลือกลุ่มชาวบ้านในการคัดค้านโรงไฟฟ้า ตัวพี่แทบไม่ต้องทำอะไร ชาวบ้านในกลุ่มจัดการให้หมดแม้กระทั่งตัดชุดเสื้อผ้าให้ใส่ทำงานหรือเข้าไปร่วมประชุม[25]

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทุกคนที่สนับสนุนให้จินตนาเป็นสมาชิกสภาเทศบาลก็เพราะมีความเชื่อและความหวังอย่างแรงกล้าว่าเธอและตัวแทนกลุ่มอีกสิบคน รวมทั้งสิ้น 11 คนที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกสภาเทศบาลจะกลายเป็นกำลังสำคัญในการต่อสู้กับโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินที่กำลังแทรกซึมเข้ามาในทุกช่องทางเพื่อมีอิทธิพลในชุมชนบ้านกรูด สำหรับจินตนาเองก็เชื่อเช่นนั้นว่าเมื่อใด

---

[24] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, "ทำไมชาวบ้านไม่เอาโรงไฟฟ้า," *สารคดี*, 106.

[25] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

ก็ตามที่เธอเข้ามาเป็นสมาชิกสภาเทศบาล เธอจะสามารถปกป้องคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นได้ ความเชื่อของเธอมีฐานกฎหมายรองรับ เธออ้างมาตรา 283[26] วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่กำหนดให้การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรัฐจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม และตามมาตรา 290[27] ของรัฐธรรมนูญฉบับเดียวกันนี้ มีเจตนารมณ์ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่ในทางปฏิบัติ ความจริงที่ปรากฏในเวลาต่อมาแตกต่างจากความเชื่อและเจตนารมณ์ของกฎหมายโดยสิ้นเชิง จินตนาเล่าว่านอกจากตัวเธอคนเดียวแล้ว ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ อีกจำนวน 10 คนที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาเทศบาลมีความคิดเห็นเหมือนกันตรงที่พวกเขาเห็นว่าจุดยืนของการเป็นสมาชิกสภาเทศบาลคือการทำหน้าที่ตอบสนองนโยบายของรัฐ และภายใต้บริบทที่ว่านโยบายของรัฐคือการสนับสนุนให้มีการสร้างโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน แน่นอนว่าตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ 10 คนที่กลายมาเป็นสมาชิกสภาเทศบาลได้ละทิ้งอุดมการณ์เดิมที่จะเข้ามาเป็นปากเป็นเสียงให้กับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่มีเจตนารมณ์ในการคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เธอจึงไม่สามารถต่อสู้คัดค้าน

---

[26] "การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ จะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้มิได้," ปรากฏใน *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*, มาตรา 283 วรรคสอง, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 114 ตอนที่ 55 ก (11 ตุลาคม 2540): 73.

[27] "เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่," ปรากฏในเรื่องเดียวกัน, มาตรา 290, 75-76.

เพื่อชาวบ้านในระบบการเมืองท้องถิ่นได้ และเลือกที่จะไม่เข้าร่วมประชุมหรือทำหน้าที่สมาชิกสภาเทศบาลอีกต่อไป

จินตนาเล่าเรื่องนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงข้อค้นพบที่เธอได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงว่าหากชาวบ้านธรรมดาสามัญที่วันหนึ่งได้รับโอกาสเป็นตัวแทนของชาวบ้านด้วยกันเองให้ไปเป็นนักการเมืองท้องถิ่น จากเดิมที่ไม่มีอำนาจในมือจนมีอำนาจไม่มากก็น้อยอยู่ในมือ วันนั้นคือวันทดสอบคุณธรรมของพวกเขาเหล่านั้น และจินตนาก็ได้ผ่านบททดสอบนี้มาได้โดยไม่ใส่ใจการเป็นนักการเมืองท้องถิ่นอีกเลย เพื่อจะได้ไม่มีอำนาจทางการเมืองมาครอบงำและเพื่อจะได้ไม่มีข้อครหาว่าทำหน้าที่ขัดกับนโยบายของรัฐ แต่ทั้งนี้ เธอได้กล่าวเน้นย้ำว่าการเป็นนักการเมืองท้องถิ่นไม่ใช่เรื่องไม่ดี เธอไม่ได้คัดค้านหรือรังเกียจการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น ในบริบทอื่น ๆ การเป็นนักการเมืองท้องถิ่นอาจทำอะไรเพื่อประชาชนในท้องถิ่นได้ดีกว่าการเป็นชาวบ้านธรรมดา แต่สำหรับที่นี่ ที่ที่โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ซึ่งเป็นหนึ่งในหลายโครงการขนาดใหญ่ตามนโยบายของรัฐกำลังเข้ามาในพื้นที่และมีผลประโยชน์มหาศาล คนร่วมอุดมการณ์ที่หันมาเป็นนักการเมืองท้องถิ่นอาจถูกซื้อตัวไปจนไม่มีประโยชน์อันใดที่จะมีเสียงเธอคนเดียวในกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองเข้าครอบงำ เธอจึงเห็นว่าเส้นทางใดที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการต่อสู้ที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นของเธอ เธอจะไม่เลือกเดินบนเส้นทางนั้น

พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์[28] กล่าวชื่นชมจินตนาว่าเป็นนักต่อสู้ที่ตัดสินใจเด็ดเดี่ยวไม่กลัวอะไร ประเมินสถานการณ์ได้ เขาได้เปรียบเทียบจินตนากับแกนนำยุคแรกในประเด็นเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองท้องถิ่นว่า “แกนนำคนเก่าร่วมกันปกป้องบ้านเราอยู่ดี ๆ ก็ออกอาการไม่ใช่ สู้ไปถอยไป ไม่ทำอะไรสักอย่าง ดูแผ่ว ๆ ไม่คืบหน้า เราก็ไม่รู้ว่าเกิดอะไรกันแน่ นาน ๆ เข้าก็คุยกันในกลุ่มพวกเราว่าแปลก ๆ แบบนี้ ก็ขอถอนตัวไม่ร่วมกับเขาดีกว่า” ภายหลังญาติมาเล่าให้เขาฟังว่าเห็นแกนนำยุคแรกคนนั้น “ไปกินข้าวกับโรงไฟฟ้า ไปเที่ยวเล่นบอล ไม่ค่อยทำงาน พอได้รับเลือกให้เป็นผู้นำการเมืองท้องถิ่น ก็ทำตัวน่าสงสัย เช่น สั่งให้เอาป้ายคัดค้านโรงไฟฟ้าออก” ในที่สุด เขาก็ตัดสินใจแยกตัวเองมาจับกลุ่มหารือกันที่บ้านจินตนา ซึ่งมีกลุ่มคนที่คัดค้านโรงไฟฟ้าชัดเจนอยู่แล้ว เขาเล่าให้ฟังอีกว่าแกนนำยุคแรกคนนั้นมีชาวบ้านหลายคนที่ยังให้การสนับสนุนและเชื่อมั่นในตัวเขาอยู่ ชาวบ้านเรียกว่า “เขามีพ่อยกแม่ยก” โดยอดีตแกนนำคนดังกล่าวได้ปลุกกระแสให้ชาวบ้านแตกแยกกันเองจากเหตุการณ์ที่เอาป้ายคัดค้านลง มีชาวบ้านไปถามภาษาซื่อว่าเอาลงทำไม เขาก็สั่งให้ชาวบ้านที่เชื่อมั่นในตัวเขามาทำร้ายกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน เรียกได้ว่า “ถือไม้ตีพวกเดียวกัน”

---

[28] พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์ อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

พงษ์ศักดิ์เล่าต่อว่า “มีแม่ยกไปยุว่าเราจะขับไล่แกนคนนี้ออกจากกลุ่ม ก็เลยเกณฑ์คนมาทุบไล่ตีพวกเรา มันกลายเป็นคนละเรื่อง เราแค่ไปห้ามไม่ให้เขาเอาป้ายลง เราก็กันเขาไม่ให้ตี เราก็โดนตีไปด้วย จากนั้น ก็ไม่ร่วมกระบวนการกับเขาเลย ยกกลุ่มที่เห็นเหมือนกันมาตั้งวงใหม่ที่บ้านจินตนา”

กล่าวได้ว่าสิ่งที่จินตนาประพฤติปฏิบัติมาโดยตลอดระยะเวลา 18 ปี (ปัจจุบัน พ.ศ. 2558) ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ หรือไม่ก็ตาม ได้ปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์สายตาแก่มวลชนที่หนุนหลังและสาธารณชนทั่วไปก็คือชาวบ้านธรรมดามีอำนาจต่อรองมากกว่าชาวบ้านที่อิงอำนาจท้องถิ่นหรือพึ่งพิงแหล่งทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรต่าง ๆ จากคำกล่าวสรุปสั้น ๆ ของเธอเองที่ว่า “ชาวบ้านที่เป็นนักต่อสู้จะมีอำนาจต่อรองก็ต่อเมื่อไม่ต้องการอำนาจและอามิสสินจ้าง” เธอทำให้ดูเป็นตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นว่าอำนาจโดยธรรมชาติที่แท้จริงและเป็นที่ยอมรับนั้นมีอยู่ในตัวเอง โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายหรือสิ่งอื่นใดมารับรอง แต่อำนาจเช่นว่านั้นย่อมต้องหมายถึงอำนาจที่บริสุทธิ์ถูกต้องโดยไม่ได้หวังผลประโยชน์ส่วนตน เธอเล่าว่าชาวบ้านหลายคนยังคงสนับสนุนให้เธอลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้นำท้องถิ่นหรือนักการเมืองท้องถิ่นอีก แต่เธอเห็นแล้วว่าถ้าเป็นแล้ว ช่วยเหลือชาวบ้านได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ก็จะเป็น แต่ถ้าเป็นแล้วต้องอยู่ภายใต้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่เป็น นอกจากนี้ เธอและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดหลายคนเล่าให้ฟังว่ามีคนเสนอเงินให้เธอหลายล้านบาทเพื่อให้หยุดนำการเคลื่อนไหว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเสนอเงินเพื่อให้อยู่บ้านเฉย ๆ แต่เธอก็ปฏิเสธทันทีโดยเลือกที่จะอยู่เคียงบ่าเคียงไหล่กับชุมชนบ้านกรูดของเธอ เธอบอกว่า “พี่คงนอนไม่หลับ มองหน้าใครไม่ได้ ใช้ชีวิตแบบหนีหน้าคนรู้จัก ต่อให้ร่ำรวยแต่มีชีวิตอยู่อย่างน่าละอาย พี่ทำไม่ได้หรอก”

จากคุณสมบัติความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าหาญเด็ดเดี่ยว เสียสละ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ประกอบกับความเป็นผู้นำที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา การวางแผนเคลื่อนไหวต่าง ๆ เต็มไปด้วยข้อมูลรอบด้านและชั้นเชิงของนักต่อสู้ที่อิสระไม่ขึ้นแก่อำนาจหรืออามิสสินจ้างใด ๆ ทำให้จินตนาเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยาวนานต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน 15 ปี (พ.ศ. 2542 - 2558)

> เรื่องศีลธรรมพี่ถือมาก ต่อสู้มานาน พี่เคร่งเรื่องนี้มาก ทุกคนในกลุ่มที่เคลื่อนไหวจะต้องเคารพกฎกติกาที่กลุ่มกำหนดไว้ เวลาพี่ไปไหน จะมีตำรวจคุ้มกันพี่ 2 คน ผลัดกันดูแล โดย ปปช. ส่งมาให้คุ้มครองพี่ ทั้งตำรวจและชาวบ้านจะห้อมล้อมพี่ไว้ในช่วงที่ไปเคลื่อนไหวในที่ต่าง ๆ เข้าโรงพยาบาลที ก็มีคนเฝ้าเป็น 10 คน ไปที่นครปฐม ก็มีตำรวจขับไปให้ สำหรับพี่แล้วเราต้องรู้

สถานะของตนเอง ออกไปเคลื่อนไหวกี่ครั้งก็ตาม เสร็จแล้วก็กลับมาขายของหน้าร้านเหมือนเดิม ชาวบ้านก็คือชาวบ้านวันยังค่ำอย่าไปหลงใหลกับการที่เรามีมวลชนหนุนหลังเราอยู่อย่างดีที่พี่อาจได้รับในช่วงเวลาของการต่อสู้ก็คือมีเพื่อนบ้านหรือชาวบ้านที่เขาสนับสนุนเราเอาข้าวสารเอาปลาเอาผักมาให้เราทำกับข้าวกิน วัน ๆ หนึ่งเราก็ไม่ต้องเสียตังค์ค่ากับข้าว เก็บเงินไว้เป็นค่าเดินทางไปเคลื่อนไหว[29]

สิ่งที่ปรากฏให้ผู้วิจัยเห็นนอกเหนือจากคำบอกเล่าข้างต้น ก็คือหลายครั้งที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อไปสัมภาษณ์จินตนาและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ผู้วิจัยจะเห็นชาวบ้านแวะเวียนนำผัก และปลาทูมาให้จินตนา และเธอก็เคยทำต้มยำปลาทูเป็นอาหารเย็นเลี้ยงชาวบ้านที่ผลัดกันมาคุ้มครองเธอ โดยบอกผู้วิจัยว่าเสียเงินมื้อนี้แค่ 5 บาท เพื่อซื้อมะนาวที่ตลาด เสร็จสิ้นภารกิจการเคลื่อนไหวชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้องในแต่ละครั้ง เธอก็คือแม่ค้าขายของชำและแม่บ้านที่ทำกับข้าวให้สมาชิกในครอบครัวและชาวบ้านที่มาคุ้มครองเธอได้ร่วมรับประทานด้วย

“จินตนาไม่เหมือนแกนนำคนอื่น ๆ ที่เราเคยเห็น” ชาวบ้านคนหนึ่งบอกผู้วิจัยโดยอธิบายว่าแกนนำคนอื่นจะทำตัวเสมือนหัวหน้าสั่งลูกน้องให้ทำนั่น ทำนี่ แม้กระทั่งการรับใช้ส่วนตัว เช่น ชงกาแฟให้ดื่ม ทำอาหารให้ทาน แต่จินตนาจะปฏิบัติต่อทุกคนเหมือนเป็นญาติพี่น้องและชวนชาวบ้านให้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกเวทีที่เธอได้รับเชิญไป

ในช่วง พ.ศ. 2555 – 2556 ที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานต่อสู้เคลื่อนไหวคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปมีประสบการณ์ร่วม ทำให้เห็นว่าสิ่งที่ชาวบ้านเล่าให้ฟังเกี่ยวกับจินตนาและสิ่งที่จินตนาบอกเล่าแสดงให้เห็นว่าชัยชนะของชาวบ้านกรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดส่วนหนึ่งนั้นมาจากภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง มีความเสมอต้นเสมอปลายของจินตนา เธอเคยบอกผู้วิจัยว่า “พี่ไม่เคยนึกลำพองว่าตนเองมีมวลชนหนุนหลัง แม้จะได้รับการสนับสนุนให้ลงสมัครเป็นนักการเมืองท้องถิ่น พี่ก็ไม่เคยสนใจเลย การเป็นชาวบ้านธรรมดาก็มีพลังบริสุทธิ์ต่อสู้ได้เหมือนกัน” เธอยอมรับว่าสังคมภายนอกที่ไม่รู้จักกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่เคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อบ้านเกิดของพวกเขาอย่างแท้จริงนั้น อาจจะมองว่าการยกขบวนชาวบ้านไปยังสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นการใช้กฎหมู่เหมือนที่เคยมีนักวิชาการหรือกลุ่มคนบางกลุ่มกล่าวหา แต่หากมองอย่างเป็นกลางและเป็นธรรมในสิ่งที่ทำให้กลุ่มชาวบ้านต้องต่อสู้เรียกร้องโดยใช้พลังมวลชนนั้น มันเกิดขึ้นหลังจากความเพียรพยายามมานับครั้งไม่ถ้วนที่การขอข้อมูล

---

[29] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

และเจรจากับเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยความเคารพเชื่อถือในกฎหมายและคำสั่งของผู้ใหญ่ในหน่วยงานรัฐตามขั้นตอนปกตินั้นไม่เป็นผล จึงเป็นที่มาของการรวมกลุ่มชาวบ้านเป็นจำนวนมากมายมหาศาลจนมีพลังเพียงพอที่เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมืองจะหยุดฟังเสียงเรียกร้องของชาวบ้านบ้าง

ในระหว่างการเคลื่อนไหวไปชุมนุมเพื่อยื่นข้อเรียกร้องตามสถานที่ราชการต่าง ๆ สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นคือจินตนาไม่ได้ทานอาหารครบมื้อ กล่าวปราศรัยให้ชาวบ้านที่มาชุมนุมฮึกเหิม เมื่อมีแกนหลักผลัดเปลี่ยนกันมาปาร์ค เธอก็มาจะให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน และเมื่อถึงเวลาที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการเชิญให้ไปพบเพื่อเจรจายื่นข้อเรียกร้อง เธอก็จะพาชาวบ้านบางคนเข้าห้องประชุมไปด้วยกัน ประชุมกับเจ้าหน้าที่และยื่นหนังสือร้องเรียนเสร็จแล้ว ก็จะกลับมาถือไมค์กล่าวสรุปผลการเจรจายื่นข้อเรียกร้องให้ชาวบ้านที่รออยู่ข้างหลังรับฟังและเข้าใจสถานการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น จนกระทั่งภารกิจทั้งหมดเสร็จสิ้นแล้ว เธอจึงจะเริ่มทานอาหารมื้อเดียวของวันนั้น และเดินทางกลับบ้านในวันเดียวกัน รถบัสจึงเป็นเหมือนที่นอนที่พักชั่วคราวของเธอและชาวบ้าน ถึงบ้านแล้ว เธอก็เป็นชาวบ้านธรรมดาที่ตื่นเช้ามาทำอาหารให้ครอบครัวและทำเผื่อชาวบ้านที่มาอยู่เป็นเพื่อนเธอที่บ้าน จากนั้นก็เป็นแม่ค้าขายของตามปกติดังได้กล่าวมาแล้ว นี่คือชีวิตของจินตนา แก้วขาว แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่ขึ้นได้ ลงได้ไม่ยึดติดในอำนาจบารมีใด ๆ ที่หลายคนอยากหยิบยื่นให้ เธอบอกว่าเธอรักชีวิตที่สุขสงบเรียบง่าย หาใช่ผู้ทรงอิทธิพลที่มีใครบางคนอาจเข้าใจผิดไป

การเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมในการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน และการตั้งประเด็นคำถามชวนให้ชาวบ้านพูดคุยเล่าเรื่องประสบการณ์ตลอดจนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยค้นพบคือชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานต่างภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในแกนนำของพวกเขา หลายคนกล่าวให้ฟังว่าพวกเขามั่นใจที่จะเดินตามโดยไม่เกรงกลัวภัยอันตรายและไม่กลัวว่าจะต้องรับโทษตามกฎหมาย เพราะสิ่งที่พวกเขาเชื่ออยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมในการใช้สิทธิชุมชน

> สมคิด เหล่าตึก ได้กล่าวถึงแกนนำของเขาว่า
>
> ชื่นชมแกนนำ ชอบทุกอย่าง จุดสำคัญที่สุดคืออยู่ยงคงกระพัน ถ้าเป็นคนอื่นจบชีวิตไปแล้ว และตราบใดที่ไม่ตาย หน่อยก็ไม่ยอมหยุดสู้ ข้อเสียคือไม่มีตังค์ คนที่เป็นแกนนำที่เป็นนักต่อสู้จริง ๆ ไม่ค่อยมีตังค์ แกนนำก็มาจากชาวบ้านที่ต้องทำมาหากิน พอเป็นแกนนำขึ้นมา ถ้าหวังประโยชน์ทางการเมืองท้องถิ่น ก็เลิกต่อสู้ให้ชาวบ้าน เก็บปากเก็บเสียง เข้าข้างทุน เดินหน้าต่อไม่ได้ ชาวบ้านก็เลิกสนับสนุน ไม่คบแล้ว หน่อยเป็นแกนนำที่ครบเครื่อง มีความสามารถต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐได้ เป็นคนเด็ดขาด เด่นในทุกเรื่อง จุดแข็งที่สุดเลยคือจินตนาเก่งเรื่องกฎหมายมาก แนะนำเราตลอด ทำให้เรา

> ปลอดภัย รู้ว่าบางเรื่องอาจจะหมิ่นเหม่ผิดกฎหมายเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ก็เอาตัวรอดได้[30]

สมคิดเป็นหนึ่งในการ์ดที่ดูแลชาวบ้านผู้ชุมนุมทุกครั้งที่เคลื่อนขบวนไปชุมนุมตามสถานที่ต่าง ๆ เขานับถือน้ำใจจินตนาอย่างมากในเรื่องของการไม่เห็นแก่อำนาจและอามิสสินจ้างใด ๆ จุดเด่นของจินตนาที่เขาชื่นชมอีกอย่างหนึ่งคือเรื่องกฎหมาย จินตนามักกระตุ้นให้ชาวบ้านศึกษากฎหมายด้วยตนเอง และเธอจะแนะนำกฎหมายให้ชาวบ้านทราบก่อนเคลื่อนขบวนไปชุมนุม เพื่อให้ทุกคนระมัดระวังในการปฏิบัติตนโดยไม่ให้สร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนทั่วไป เนื่องด้วยจุดเด่นข้อนี้ของจินตนา สมคิดเองก็เป็นหนึ่งในจำนวนชาวบ้านหลายคนที่เคยขอให้จินตนาช่วยเหลือกรณีมีข้อพิพาทเกี่ยวกับทางสาธารณะ

ส่วนธนู ณรงค์กร ได้สะท้อนจุดเด่นของจินตนาในเรื่องของกลยุทธ์การต่อสู้และการเป็นนักสร้างเครือข่ายที่ดี

> ชื่นชมพี่หน่อย ถ้าไม่ได้พี่หน่อย ก็ไม่ทันเกมส์ แกมีพวกเยอะ รู้จักคนเยอะทุกวงการ ยกตัวอย่าง นักข่าว พี่หน่อยก็รู้จัก ไปชุมนุมที่ไหนครั้งหนึ่งก็ติดต่อนักข่าวไปทำข่าวให้ตลอด ประเด็นการต่อสู้ชัดเจน เราเรียนรู้จากพี่หน่อยมากมาย ยกตัวอย่างเช่น หน่วยงานนี้รับผิดชอบอะไร เรายื่นข้อเรียกร้องถูกต้องตรงหน่วยงานมากขึ้น[31]

ธนูเป็นชาวบ้านชุมชนแม่รำพึง ซึ่งอยู่ในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน เขาเข้าร่วมกระบวนการต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็ก เมื่อ พ.ศ. 2550 โดยได้ยินกิตติศัพท์ของจินตนาตั้งแต่สมัยที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน เขาเรียนรู้หลายอย่างจากจินตนาโดยเฉพาะเรื่องการสร้างเครือข่ายและการทำมวลชน ซึ่งจินตนาก็ได้กล่าวชื่นชมธนูให้ฟังเช่นกันว่า “ธนูเป็นคนทำมวลชนในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานที่เก่งมาก เขาพูดไม่เก่ง แต่ประสานงานเก่ง เวลาเคลื่อนคนไปชุมนุม เขาหาคนไปได้เยอะ” จินตนาจึงเป็นแกนนำที่มีทั้งชาวบ้านให้ความชื่นชมและนำมาเป็นต้นแบบในการเจริญรอยตาม

---

[30] สมคิด เหล่าตึก อายุ 56 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

[31] ธนู ณรงค์กร (นามสมมติ) อายุ 42 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

สมศรี รอดโพธิ์เข้ามาร่วมการต่อสู้ในช่วงโรงถลุงเหล็ก เธอได้กล่าวชื่นชมจินตนาเช่นกันว่า “แกนนำ ต่อสู้เก่ง แข็งแกร่ง มีคำพูดที่ดี เป็นผู้นำที่ดี”[32] ส่วนบัวผัน หญิงพิการขาลีบก็ได้กล่าวอย่างเชื่อมั่นในตัวแกนนำของเธอว่า “เพราะมีพี่หน่อยอยู่ด้วย ทำอะไรก็ไม่กลัวว่าจะผิด ไม่คิดว่ามาชุมนุมเป็นเรื่องผิดกฎหมาย ช่วยค่ารถกัน ใครไปไม่ได้ก็ฝากเงินมา แบ่งกันกิน ทุกคนสามัคคีกัน” คำพูดของสมศรี บัวผันและอีกหลายคนต่างยืนยันให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในอำเภอบางสะพานชื่นชมในตัวแกนนำของพวกเขามากเพียงใด จนแม้กระทั่งกฎหมายที่พวกเขาไม่เคยมีความรู้มาก่อน พวกเขาก็ไม่กลัวว่าจะตกเป็นผู้กระทำความผิด และแม้ว่าจินตนา แกนนำของพวกเขาเคยติดคุกมาแล้วก็ตาม พวกเขากลับยิ่งฮึกเหิม ไม่ได้หวั่นเกรงว่าจะมีสภาพเช่นเดียวกันกับแกนนำของพวกเขา

ในอีกด้านหนึ่ง ภาพลักษณ์ภายนอกของจินตนาดูเหมือนก้าวร้าว เสียงดังฟังชัด ใครเห็นครั้งแรกมักพูดเป็นเสียงเดียวกันว่ามีบุคลิกที่น่ากลัวเกรง ซึ่งเธอเองก็ทราบดีโดยพูดถึงบุคลิกลักษณะเช่นนี้ของเธอว่า

> พี่ไม่ได้แข็งกระด้างหรือร้าย แต่ถ้าใครไม่โดนอย่างพี่ไม่รู้หรอก ถามว่าพี่ได้อะไรเหรอ เสี่ยงเป็นเสี่ยงตายพี่ได้อะไร เงินเดือนสักบาทก็ไม่มี โครงการพี่ก็ไม่เขียน พยายามดำรงตนให้เป็นชาวบ้านที่สู้จริง ๆ พยายามให้เห็นว่าเราไม่มีผลประโยชน์ มองตรงนี้ เราจะสู้ตรงนี้ เราพยายามจะสอนกลุ่มเคลื่อนไหวอื่น ๆ ให้สู้ด้วยความบริสุทธิ์ เราจะได้ตอบสังคมได้ เราไม่มีผลประโยชน์ เราไม่ได้เล่นการเมือง คุณไม่คิดในสิ่งที่เราแสดงความบริสุทธิ์ใจ สิ่งที่ทำให้เรายืนได้คือมวลชน ตระหนักตัวเอง ส่องน้ำในกะลา พี่เป็นชาวบ้าน สิ้นสุดการต่อสู้ พี่ต้องไปเป็นชาวบ้านให้ได้ พี่ไม่ใช่นักวิชาการ ที่คอยแต่จะทำโครงการ พี่ไม่เอา หอบเอกสารไป หอบเอกสารมา หน่วยงานรัฐพยายามทำลายความชอบธรรมในการต่อสู้ของเรา บอกว่าเราเป็น NGO มีเงินเดือน เราไม่ใช่ เราไม่ได้ทำโครงการขอเงินทุนมาสนับสนุนไม่ว่าจะแหล่งทุนอะไรก็ตาม จะของรัฐ หรือของภาคเอกชน ถ้าเราเอามาแล้ว เราอาจพูดความจริงบางอย่างไม่ได้ เราไม่รู้ว่ารัฐหรือทุนสนับสนุนที่ใดไว้บ้าง

จุดยืนของเธอชัดเจนตรงที่ว่าเธอไม่ยอมรับความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนทางการเงินจากองค์กรใดทั้งสิ้น เพื่อแลกกับอิสรภาพในการต่อสู้ที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ใด

---

[32] สมศรี รอดโพธิ์ (นามสมมติ) อายุ 56 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

ภาพที่ 3.5 สถานที่ประชุมของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

นอกจากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นแล้ว ภาวะผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยังสะท้อนให้เห็นผ่านความคิดในการส่งเสริมเยาวชนรุ่นหลัง ซึ่งมาจากแนวคิดที่ว่าทุนไม่มีวันตาย แต่ชาวบ้านปุถุชนธรรมดาย่อมเกิดแก่เจ็บตาย สิ่งเดียวที่สามารถทำให้เกิดการต่อสู้สืบต่อยาวนานไม่มีวันยอมแพ้ ท้อถอย และเลิกรา คือการมีผู้สืบทอด จินตนาแนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับจรัญ ชื่นจิต[33] แกนนำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดในยุคสมัยที่มีการต่อสู้คัดค้านโรงไฟฟ้าหินกรูด นับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ขณะนั้นจรัญอายุ 22 ปี อาศัยและขายของอยู่ในตลาดบ้านกรูด มีญาติ พี่น้องและเพื่อนฝูงขายของอยู่ในตลาดเช่นเดียวกัน จรัญบอกว่าพี่ชายของเขา (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว ด้วยโรคมะเร็ง) เคยเข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ฯ และมักจะนำข่าวสารที่ได้รับฟังจากการเข้าร่วมประชุมในกลุ่มอนุรักษ์ฯ มาบอกต่อให้ครอบครัวและญาติพี่น้องทราบ พี่ชายบอกจรัญว่าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจะเกิดขึ้นในบ้านกรูด “ห้ามมิให้เข้าร่วมสนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าเด็ดขาด ถ้าใครมาชวน เอาเงิน เอางานมาล่อ ก็อย่าไปหลงเชื่อ”

จรัญเห็นพี่ชายทำงานหนัก ทั้งงานที่หาเลี้ยงครอบครัวและงานที่อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือในกลุ่มอนุรักษ์ฯ โดยไม่เกี่ยงว่าจะเป็นงานหนักเพียงใด ใช้แรงใจและแรงกายช่วยประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยอันตรายจากมลพิษที่จะเกิดขึ้นหากมีโรงไฟฟ้าถ่านหินมาตั้งที่บ้านกรูด ตลอดจนเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยให้กับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทุกครั้งที่มีการชุมนุมคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด หน้าที่หลักที่พี่ชายของเขาทำ ได้แก่ การดูแลปกป้องพี่น้องที่มาเข้าร่วมชุมนุมและดูแลรถเครื่องเสียง ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการชุมนุมเรียกร้องสิทธิตาม

---

[33] จรัญ กลิ่นหนู อายุ 42 ปี, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

กฎหมาย พี่ชายของจรัญจึงเป็นตัวอย่างที่ดีที่เขาได้เดินตาม โดยจากการที่จรัญขายของหน้าบ้านที่เป็นร้านขายของชำ เขาจึงมีเวลาพอสมควรที่จะได้มีโอกาสจับกลุ่มสนทนากับญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงวัยใกล้เคียงกัน ระหว่างอายุ 17-23 ปี เริ่มต้นพูดคุยด้วยเรื่องสัพเพเหระ จัดทีมเป็นตัวแทนแข่งกีฬาประเภทต่าง ๆ ในนามตำบลไปแข่งในอำเภอจนถึงจังหวัด จนกระทั่งมาถึงเรื่องที่ทุกคนดูจะตื่นตัวมากที่สุดคือโครงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ้านกรูด จรัญจะนำข่าวที่พี่ชายเล่าให้ฟังมาบอกต่อ และข่าวหนึ่งที่จุดประกายให้เกิดการรวมตัวที่เข้มแข็งและเป็นที่มาของกลุ่มเยาวชนรักษ์บ้านกรูดฯ ที่เขาเป็นประธานในสมัยนั้น ก็คือข่าวจากผู้นำท้องถิ่นที่รณรงค์ประชาสัมพันธ์ว่า โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจะให้ทุนสนับสนุนการศึกษาและการแข่งขันกีฬาของตำบล จรัญเริ่มตระหนักแล้วว่าสิ่งที่พี่ชายห้ามเขาไว้นั้น กำลังเข้ามาถึงกลุ่มเยาวชนในชุมชนบ้านกรูดแล้ว ทั้งนี้ เนื่องจากในกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในตลาดเขาได้รับการยอมรับให้เป็นแกนนำความคิดของญาติมิตรสหายทั้งหลาย ดังนั้น พวกเขาเหล่านั้นจึงเข้ามาถามความคิดเห็นของเขาว่าสมควรจะสมัครขอรับทุนกันดีหรือไม่ สำหรับจรัญแล้ว เขาเข้าใจดีว่าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดกำลังพยายามทำ CSR (Corporate Social Responsibility) หรือความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ในสมัยนั้น ชาวบ้านอาจจะไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่า “CSR” นัก แต่สิ่งที่พวกเขาสัมผัสได้คือการสร้างภาพ โดยกลุ่มชาวบ้านที่คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดมักจะพูดด้วยน้ำเสียงดูถูกเหยียดหยามว่า “อ๋อ มันจะทำ CSR ตอแหล” แม้ว่ากลุ่มเยาวชนของจรัญจะชอบเล่นกีฬาเป็นชีวิตจิตใจและในแวบแรกที่ได้ยินข่าวว่าจะมีทุนมาสนับสนุนการแข่งกีฬาทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด เขาและเพื่อน ๆ ดีใจเป็นอย่างยิ่ง จรัญเล่าว่าปกติเงินทุนสนับสนุนจะมาจากหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งในสมัยนั้นก็คือสุขาภิบาล และครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งแรกที่หน่วยงานภาคเอกชนได้นำเงินทุนสนับสนุนมาเสนอให้สุขาภิบาลจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในความคิดแรกของเขาตอนนั้น รู้สึกเห็นใจหน่วยงานรัฐเป็นอย่างยิ่งที่ไม่มีเงินทุนส่งเสริมหรือพัฒนาท้องถิ่นอย่างเพียงพอ จนต้องยอมรับความช่วยเหลือจากภาคเอกชน แต่เมื่อพิจารณาไตร่ตรองแล้วหากว่าไม่มีผลประโยชน์ตอบแทน หน่วยงานที่ไหนจะใช้เงินจำนวนมากมาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่พวกเขาไม่ได้เคยอาศัยอยู่มาก่อน

ทุกคนในกลุ่มเยาวชนของจรัญที่มักพบปะกันยามเย็นหลังตลาดวายต่างก็ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องเงินทุนสนับสนุนของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด จนในที่สุดก็นำไปสู่เสียงแตกแยก จรัญใช้คำว่า “แตกแยก” ไม่ใช่ “แตกต่าง” เพราะในที่สุดสถานการณ์ดังกล่าวนี้ได้วัดใจความเป็นกลุ่มก้อนที่เหนียวแน่นกันมานานของพวกเขา บางคนเห็นด้วยกับการรับทุนสนับสนุนการกีฬาโดยเอาเงินทุนไปจัดตั้งชมรมกีฬาและบริหารจัดการกันเอง บางคนเรียนจบมัธยมปลายไม่มีงานทำเมื่อได้รับข้อเสนอให้เข้าทำงานกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ซึ่งแม้ว่าในความเป็นจริงยังไม่ได้เริ่มการก่อสร้าง แต่ก็มีงานหลายอาชีพมานำเสนอให้กับชาวบ้านในชุมชน เช่น พนักงานประชาสัมพันธ์

พนักงานรักษาความปลอดภัย พนักงานทำความสะอาด ฯลฯ โดยเฉพาะพนักงานประชาสัมพันธ์ ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าเป็นงานที่รับสมัครเป็นจำนวนมากและมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารด้านบวกเกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินและชักชวนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเข้ามาทำงาน เพื่อนที่เคยเข้าร่วมกลุ่มเยาวชนของเขาจำนวนสองคนได้แยกตัวออกไปจากกลุ่ม ซึ่งเขาได้ทราบภายหลังว่าพวกเขามาทำงานเป็นประชาสัมพันธ์ที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด และเข้าไปรวมกลุ่มใหม่กับชาวบ้านกลุ่มที่ให้การสนับสนุนโครงการดังกล่าว เขาเล่าว่าพอเจอหน้ากันโดยบังเอิญ ก็อดรนทนไม่ไหว มักจะยกพวกตีกันอยู่เสมอ และจบลงด้วยการเสียเงินค่าปรับที่สถานีตำรวจ สำหรับเขาแล้ว ความเห็นแตกต่างกันในเรื่องการสนับสนุนให้คนมาทำลายบ้านเกิด เป็นเรื่องที่ยอมไม่ได้ เมื่อยกพวกตีกันบ่อย ๆ อดีตเพื่อนสองคนนั้นก็ต้องย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่น

จากสถานการณ์ครั้งนี้ ทำให้จรัญค้นพบว่าใครคือเพื่อนที่เหลืออยู่ที่จะกอดคอกันร่วมต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ้านกรูด

> พวกเราเริ่มต้นจากจำนวนคนเพียงแค่ 20 คน ก่อตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดขึ้นมา ผมจำได้ว่าเราก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2542 จากนั้นก็มีลูกหลานชาวบ้านหมู่บ้านอื่น ตำบลอื่นแม้กระทั่งต่างอำเภอ เช่น บางสะพานน้อย อำเภอเมือง และทับสะแกมาร่วมในกลุ่มเราด้วย ประมาณร้อยกว่าคน หลายคนที่ไม่ได้อยู่ในเขตพื้นที่บ้านกรูดก็อยู่ในกลุ่มนี้ เพราะเห็นว่าผลกระทบมันถึงกันหมด

เมื่อก่อตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดแล้ว จรัญในฐานะประธานกลุ่มคิดว่าสิ่งจำเป็นต้องทำเป็นอันดับแรกคือการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร เขาเล่าให้ฟังว่าช่วง พ.ศ. 2540 – 2542 ข่าวสารทางสื่อมวลชนไม่ค่อยมีเรื่องเกี่ยวกับผลกระทบของโรงไฟฟ้าถ่านหินและโรงงานอุตสาหกรรมหนักที่มีต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมเท่าไรนัก สมัยนั้นยังไม่มีอินเทอร์เน็ต สัญญาณโทรศัพท์มือถือยังไม่ทั่วถึง ชาวบ้านไม่ได้ใช้โทรศัพท์มือถือกัน เขาจึงต้องอาศัยการเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเพื่อติดตามข่าวสารแล้วนำมาถ่ายทอดต่อให้กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ฯ ของเขา ในการประชุมทุกคืนวันจันทร์ เขาบอกว่า “พี่หน่อยจะจัดให้มีการเวียนกันอ่านข่าวสารที่แต่ละคนไปค้นคว้าหามาเพื่อให้ชาวบ้านรู้เท่าทันเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มทุน ”

นอกจากนี้ เขาได้เริ่มติดตามข่าวสารกรณีโรงไฟฟ้าถ่านหินที่แม่เมาะและกรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดโดยเห็นว่าทั้งสองกรณีศึกษาคือประวัติศาสตร์ที่ไม่ควรซ้ำรอยที่บ้านกรูด จากการได้เข้าประชุมกลุ่มบ่อยครั้ง เขามีข้อสังเกตว่าผู้ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นแกนนำกลุ่มต้องมีความรอบรู้ทั้งในเรื่องกฎหมาย สิ่งแวดล้อม และข่าวสารความเคลื่อนไหวของโครงการพัฒนาที่เป็น

คู่กรณีของชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งความรอบรู้เช่นว่านี้ เขาได้กล่าวชื่นชมแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด “พี่หน่อยเก่งทุกด้าน และด้านที่สำคัญที่สุดคือการรู้เท่าทันฝ่ายตรงข้าม พี่หน่อยเป็นคนชอบค้นคว้าหาความรู้และมีข้อมูลใหม่ ๆ มาบอกกลุ่มอยู่เสมอ”

ผู้วิจัยได้ฟังประเด็นที่เกี่ยวข้องนี้จากคำพูดของจินตนาเองเช่นกัน เธอบอกว่า “พี่ว่าชาวบ้านหลายคนชอบชื่นชมคนมีการศึกษาสูงนะ แต่จริง ๆ แล้วสิ่งสำคัญที่สุดของการเป็นแกนนำคือปฏิภาณไหวพริบ หรือเหลี่ยมน่ะแหล่ะ ไม่มีที่ไหนเขาสอนกันได้หรอกนะ มีเหลี่ยมอย่างเดียว ไม่พอ ยังต้องรักการอ่านด้วย พี่เป็นคนชอบอ่านข่าว อ่านหนังสือ”

จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่จรัญจะเริ่มบทบาทการเป็นแกนนำเยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดด้วยการศึกษาข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเอาจริงเอาจังตามแบบตัวอย่างที่เขาชื่นชม เขาได้มีโอกาสเดินทางไปกับจินตนาในจังหวัดต่าง ๆ ที่มีการเคลื่อนไหวด้านสิทธิชุมชนเพื่อทำความรู้จักและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐที่ทำลายวิถีชีวิตชุมชนโดยเฉพาะโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะที่จังหวัดลำปาง และชุมชนบริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง นอกจากนี้เขายังได้เดินทางร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเพื่อไปยื่นข้อเรียกร้องให้กับหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดอีกด้วย

จรัญอธิบายให้เห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีรูปแบบไม่แตกต่างกันกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ ของผู้ใหญ่ โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ การร่วมชุมนุมคัดค้าน การยื่นข้อเรียกร้องให้กับหน่วยงานต่าง ๆ จรัญเล่าว่าการเดินทางไปยื่นหนังสือคัดค้านที่หน่วยงานของรัฐหลายแห่ง เขาได้จัดทำหนังสือไปยื่นในนามกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดโดยเดินทางไปพร้อมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและยื่นร่วมกันในนามของกลุ่มตนเอง เขาให้เหตุผลว่าการยื่นในนามกลุ่มที่ตนสังกัดเป็นการแสดงให้เห็นถึงจุดยืนของกลุ่มแต่ละกลุ่มในชุมชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม แต่มีเป้าหมายเดียวกันคือการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด การชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้องจากหลายกลุ่มถือว่าเป็นกลยุทธ์ในการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

อย่างไรก็ตาม จรัญได้อธิบายถึงการดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มอนุรักษ์ฯ ของผู้ใหญ่คือการให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ความรู้ข่าวสาร โดยอาศัยการเป็นนักเรียนและนักศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปประชาสัมพันธ์ให้พ่อแม่ ญาติพี่น้องในชุมชนได้รับทราบสิทธิของตนเองที่รวมกันเป็นชุมชน รวมถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากโรงไฟฟ้า เขามีความเชื่อว่าความเป็นเยาวชนจะทำให้เข้าหาผู้ใหญ่ได้สะดวกกว่า นอกจากนี้ เขายังต้องการสืบทอดเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่เด็ก ๆ ลูกหลานบ้านกรูด โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และเข้าค่ายเยาวชนคู่ขนานไปกับการเคลื่อนไหวร่วมกับผู้ใหญ่

จรัญเล่าว่าเขาขออาสาสมัครกลุ่มเยาวชนไปเป็นการ์ดให้กับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นครั้งคราว เมื่อมีการชุมนุมคัดค้านในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเยาวชนหลายคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้ว่าพวกเขาจะเป็นเด็กวัยรุ่น แต่หัวใจยิ่งใหญ่ มีความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวภัยอันตรายใด ๆ ยกตัวอย่างเช่น การเคลื่อนขบวนเดินเท้าไปปิดถนนที่สี่แยกบ่อนอก เมื่อ พ.ศ. 2540 พวกเขาก็จะเดินอยู่แถวหน้า เพื่อแสดงให้เห็นว่าเยาวชนก็มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบ้านเกิดของพวกเขาเช่นเดียวกันกับผู้ใหญ่ และไม่เห็นด้วยกับผู้ใหญ่ในภาครัฐที่จะมาเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษของพวกเขา จรัญจำได้ว่าช่วงปิดถนนที่สี่แยกบ่อนอกนั้น ตำรวจไล่ตีชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุมด้วยกระบองไฟฟ้าโดยไม่สนใจว่าผู้ใหญ่หรือเยาวชน จนเขาต้องกลิ้งหลบลงจากไหล่ถนน และวิ่งหนีไปรวมตัวกันที่วัดใกล้ ๆ ภาพที่เห็นตลอดทางขณะที่วิ่งหนีไป คือความชุลมุน โกลาหล มีการตีต่อย ตะลุมบอนและขว้างปาข้าวของใส่กัน

เขาบอกว่า “เรามีสิทธิความเป็นมนุษย์ รักถิ่นกำเนิด ดูแลสิ่งแวดล้อม แต่เราถูกมองว่าดื้อด้าน ใช้ความรุนแรง เพราะเขาไม่เคยฟังเสียงพวกเราเลย ดังนั้น สำหรับกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ฯ แล้ว เรามีนโยบาย ‘หยุด’ ทุกรูปแบบ ไม่ให้เกิดขึ้นเสียดีกว่า”

การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชน สำหรับเขาแล้วไม่มีการประนีประนอมหรือเจรจาต่อรองใด ๆ ทั้งสิ้น ความจริงก็คือชาวบ้านมีชีวิตของพวกเขาดีแล้ว อยู่มาวันหนึ่งทรัพยากรธรรมชาติกำลังถูกแย่งชิงไปทำลาย และปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมก็คงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ “ชีวิตชาวบ้านไม่ใช่เครื่องต่อรองที่จะนำมาประนีประนอมกันได้” จรัญยืนยัน ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ส่วนใหญ่ที่มีความเห็นตรงกันว่าชาวบ้านอยู่ร่วมกับโรงไฟฟ้าถ่านหินไม่ได้ หลายโครงการที่เกิดขึ้น รัฐต้องเสียเงินทองจำนวนมากมายมหาศาลและเสียเวลายาวนานไปกับการเยียวยาแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลัง ซึ่งหากวัดมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ได้จากโครงการพัฒนาเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยมกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมสูญสลายไป อันชดเชยเยียวยาให้กลับคืนสภาพดังเดิมไม่ได้ ด้วยเหตุผลที่ว่าชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติอันชดเชยกลับมาไม่ได้นี้เอง ชาวบ้านที่รวมกลุ่มคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจึงมองไม่เห็นทางเลือกอื่นใด นอกจาก “หยุด” โครงการนี้ ไม่ว่าจะใช้วิธีการใดก็ตาม

คำพูดหนึ่งที่จินตนาบอกกับผู้วิจัย ซึ่งทำให้ต้องฉุกคิดตามก็คือ “ทุนนิยมไม่มีวันตาย พี่และคนรุ่นพี่มีวันตาย ที่ดินนับพันไร่ยังเป็นกรรมสิทธิ์ของโรงไฟฟ้า และของโรงงาน เมื่อไรก็ตามที่หมดคนรุ่นพี่แล้ว ใครจะสู้ต่อ ถ้าวันนี้เราไม่พาลูกหลานออกไปต่อสู้คัดค้านด้วย พวกเขาก็จะไม่เห็น และไม่รู้สึกอย่างที่เรารู้สึก ประสบการณ์บอกต่อไม่ได้ ต้องลงมือทำเอง”

คำพูดดังกล่าวข้างต้นได้รับการพิสูจน์ด้วยการกระทำแล้ว กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ฯ ได้ผ่านกระบวนการต่อสู้ร่วมเป็นร่วมตายกับคนรุ่นปู่รุ่นย่ารุ่นพ่อรุ่นแม่ของพวกเขา จนวันนี้

พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่และกำลังส่งไม้ต่อให้เยาวชนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้มีประสบการณ์โดยตรงที่เห็นเยาวชนบ้านกรูด-บางสะพานเดินขบวนไปชุมนุมคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นการคัดค้านมิให้นักลงทุนญี่ปุ่นร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนในประเทศไทยในการขยายอุตสาหกรรมเหล็กในพื้นที่ชุ่มน้ำและป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนี้ เยาวชนเหล่านั้นยังได้มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมเจรจายื่นข้อเรียกร้องที่หน่วยงานของรัฐอีกด้วย

ภาพที่ 3.6 เยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเดินขบวนถือป้ายคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่หน้าสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

ภาพที่ 3.7 เยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร่วมประชุมยื่นข้อเรียกร้องคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

3.4 ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมชุมชน

3.4.1 รูปแบบกลุ่ม

จากการเริ่มต้นเข้าไปในพื้นที่วิจัยเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2555 และติดตามการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานอย่างต่อเนื่องจนถึงวันที่ 11 สิงหาคม 2558 รวมระยะเวลากว่าสามปี ในการเดินทางเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสังเกตการณ์การประชุม การวางแผนงาน การทำงานของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ตลอดจนการติดตามการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่กำลังเป็นประเด็นร้อนที่สุดของกลุ่มในขณะนั้น กิจกรรมการเคลื่อนไหวของพวกเขา ได้แก่ การชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องคัดค้านโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยมีการนำมวลชนไปชุมนุมในหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง และมีการยื่นข้อเสนอให้หน่วยงานของรัฐบางแห่งเข้ามาตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่บ้านกรูด การเดินทางของแกนนำฯ ไปเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนประสบการณ์การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนในเวทีต่าง ๆ โดยสอดแทรกประเด็นการต่อสู้คัดค้านนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานทุกครั้ง

ภาพที่ 3.8 เวทีสัมมนา “กระบวนการยุติธรรมกับการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนและฐานทรัพยากรภาคใต้” เมื่อวันที่ 14 – 16 กรกฎาคม 2555 ที่โรงแรมไดอิชิ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา[34]

---

[34] วิทยากร ได้แก่ อธิบดีอัยการ ภาค 9 (นิตสิต ระเบียบธรรม), รองอธิบดีอัยการศาลปกครองสงขลา (ถาวร เกียรติทับทิว), อนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ (ดร. เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์), ทนายความสิทธิมนุษยชนสภาทนายความ (รัษฎา มนูรัษฎา) และตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภาคใต้ (จินตนา แก้วขาว)

ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมีแนวคิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งตกผลึกจากการประชุมร่วมกันหลายครั้ง โดยมีจินตนาเป็นตัวแทนและกระบอกเสียงแทนชาวบ้านในชุมชนอำเภอบางสะพาน เพื่อร่วมกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน รูปแบบของกลุ่มมีลักษณะที่ไม่มีการจัดระบบและกำหนดไว้อย่างเป็นทางการหรือเป็นแผนภูมิเฉกเช่นโครงสร้างองค์กรโดยทั่วไป แต่ทุกคนในกลุ่มรับรู้ว่าใครเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยที่ไม่มีการลงชื่อเข้าร่วมกลุ่ม ส่วนผู้ที่สนับสนุนกลุ่มเองก็มีรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมในการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขาแตกต่างกันออกไป

รูปแบบกลุ่มมีการแบ่งออกเป็น 5 วง[35] โดยแบ่งตามการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มดังนี้

วง 1 แกนหลัก เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “หน่วยวางแผน” มีประมาณ 5 คน โดยจะมีการประชุมลับสุดยอดเพื่อระดมสมองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากข้อมูลข่าวสารที่มี “หน่วยหาข่าว” ของกลุ่มและสมาชิกแต่ละคนไปแสวงหาข่าวสารมา โดยมติที่ประชุมจะกำหนดเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ต่อไป ทั้งนี้ ในการปฏิบัติแต่ละเรื่องจะมีการมอบหมายให้แกนรองดำเนินการ

จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประชุมวางแผนกับแกนหลักสำหรับกรณีที่มีการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ผู้วิจัยเห็นถึงกระบวนการทำงานที่มีระบบและแบบแผนชัดเจน แต่ละคนที่ทำหน้าที่เป็นแกนหลักต่างศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องและศึกษาข้อมูลข่าวสารการเคลื่อนไหวและกิจกรรมของโครงการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา โดยหากคนใดคนหนึ่งมีข้อมูลข่าวสารใหม่ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับชุมชน พวกเขาก็จะนัดประชุมกันเพื่อกลั่นกรองข้อมูลและวางแผนดำเนินการ สถานที่ประชุมคือที่บ้านจินตนาประธานกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด เมื่อย้อนกลับไปสมัยการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ลุงช่วยเป็นหนึ่งในแกนหลักที่ให้คำปรึกษาและวางแผนงานสำหรับแต่ละสถานการณ์ให้กับกลุ่ม แต่กว่าจะเห็นภาพที่ชัดเจนว่าใครเป็นแกนนำและแกนหลัก จินตนาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าสมัยเริ่มต้นต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ยังไม่ค่อยชัดเจนว่าใครมีบทบาทหน้าที่อะไร ข้อสังเกตอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือ “ใครพูดเก่ง วาทศิลป์ดี มีแม่ยกเยอะ ก็จะได้รับการเชิดชูให้เป็นแกนนำ”

---

[35] “วง” เป็นคำที่จินตนา แก้วขาวใช้เรียกชื่อกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน

กาลเวลาเท่านั้นที่เป็นบทพิสูจน์ผู้นำที่แท้จริงดังได้กล่าวมาแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นคือแกนหลักบางคนพูดไม่เก่งแต่คิดเก่ง อย่างเช่น ลุงช่วยที่ผู้วิจัยตั้งคำถาม จะให้คำสัมภาษณ์ด้วยถ้อยคำไม่กี่ประโยคแต่มีความหมายลึกซึ้ง ลุงช่วยบอกว่า “ลุงเป็นที่ปรึกษาร่วมวางแผนงานให้กลุ่มตั้งแต่สมัยโรงไฟฟ้าจนถึงนิคมฯ” แต่ลุงช่วยก็ยอมรับว่าสมัยโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด “ชาวบ้านแรงกว่ามาก” บางครั้ง สิ่งที่ชาวบ้านหลายคนร่วมมือกันกระทำลงไป ไม่ได้มีการวางแผน อย่างเช่นกรณีชาวบ้านยกพวกไปล้อมนักวิชาการที่มาสำรวจทะเล (รายละเอียดปรากฏในบทที่ 5) เพียงแค่มีการส่งข่าวปากต่อปากจากเพื่อนชาวประมงที่ไปออกเรือและเห็นนักวิชาการกำลังสำรวจทะเล ชาวบ้านหลายคนก็รวมตัวกันที่ชายหาดโดยไม่ได้นัดหมายและรอให้กลุ่มเพื่อนประมงเอาเรือต้อนเรือของนักวิชาการให้ขึ้นฝั่งเพื่อมา “ล้อมกรอบ” เอาไว้ จนเป็นข่าวขึ้นหน้าหนังสือพิมพ์ ที่กล่าวมานี้เป็นกรณีหนึ่งในหลายกรณีที่แกนนำและแกนหลักไม่ต้องประชุมวางแผนแต่อย่างใด ชาวบ้านส่วนใหญ่รวมใจเป็นหนึ่งเดียวกระทำทุกวิถีทางที่จะเป็นการยับยั้งและป้องกันไม่ให้ใครรุกล้ำทำลายทะเลของพวกเขา ต่อเมื่อลงมือทำไปแล้ว อาจเกิดผลเสียตามมา แกนนำและแกนหลักจึงได้ร่วมประชุมแก้ไขสถานการณ์กันภายหลัง

กรณีจึงแตกต่างจากการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดผ่านประสบการณ์มาอย่างโชกโชน จึงมีการประชุมวางแผนกันอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มอนุรักษ์ฯ รุ่นหลังอย่างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน จินตนาบอกผู้วิจัยเกี่ยวกับการแยกชื่อกลุ่มให้ชัดเจนเพราะว่า “เราต้องการให้เกียรติกลุ่มชาวบ้านที่ร่วมต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจนได้รับชัยชนะ กลุ่มนี้เรียกว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด หลายคนในกลุ่มเสียชีวิตไปแล้ว หลายคนอายุมากแล้วสู้ไม่ไหวแล้ว แต่ต้องเก็บความภูมิใจไว้ให้กับพวกเขา กลุ่มใหม่ก็ต่อสู้เรื่องใหม่ สำเร็จหรือไม่ ยังไม่ยุติ” ดังนั้น เมื่อกำเนิดเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานขึ้นมา จึงมีนัยยะถึงการต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานเป็นการเฉพาะ โดยชาวบ้านคนหนึ่งอาจจะอยู่ทั้งสองกลุ่มนี้ก็ได้ ไม่ใช่ประเด็นหลัก และที่สำคัญที่สุดคือกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นพี่เลี้ยงที่ทำหน้าที่วางแผนให้เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน โดยมีจินตนาเป็นแกนนำทั้งสองกลุ่ม

วง 2 แกนรอง คือหน่วยบริหารจัดการแต่ละสาย ซึ่งการแบ่งสายเป็นการแบ่งตามหมู่บ้าน แกนรองแต่ละสายอาจมี 2-3 คน โดยแกนหลักจะเรียกประชุมแกนรองเพื่อมอบหมายงาน และแกนรองจะช่วยกันนำมติที่ประชุมจากแกนหลักไปประชุมหารือในกลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน โดยร่วมกันวางแผนปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่การลงมือทำงานให้ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์

หวีด ขาวพวง แกนรองสายดอนสูงเล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการเป็นหัวหน้าสายคือการประสานงานระหว่างแกนหลักกับชาวบ้านในหมู่บ้านโดยการนำแผนงานที่ผ่าน

การประชุมหารือจากวงในที่ร่วมกันวางแผนแล้วไปแปลงสู่การปฏิบัติ “จริง ๆ แล้ว ไม่ได้มีการมอบหมายกันเป็นเรื่องเป็นราว ส่วนใหญ่ผมเข้าไปรับฟังข้อมูลข่าวสารจากแกนนำและประชุมทุกวันจันทร์ด้วย แล้วนำมาเผยแพร่ข่าวสารให้คนดอนสูงฟัง โดยเราจะจับกลุ่มพูดคุยกันบ่อยๆ ที่นี่ (หมู่บ้านดอนสูง) เลยกลายเป็นหัวหน้าสายดอนสูงโดยปริยาย” เขาอธิบายกระบวนการทำงานภายในสายของเขาว่า “บางครั้ง เราต้องจัดประชุมย่อยในสายก่อนจนตกผลึกแล้วค่อยนำเสนอในที่ประชุมใหญ่ คุยกันวงเล็กก่อนจะดีกว่า ถ้าโพล่งในวงใหญ่เลย อาจหลุด และทะเลาะกันได้ อีกอย่างการประชุมย่อยในสาย ผมเห็นว่าเป็นการกลั่นกรองชั้นความลับ หากว่าเรามีข้อเสนอดี ๆ ก็นำไปเสนอให้แกนนำตัดสินใจได้เลย”

สมคิด เหล่าตึก แกนรองสายหนองตาเมือง ซึ่งนั่งฟังการสัมภาษณ์หวีดด้วยนั้นได้ขยายความเพิ่มเติมว่านอกเหนือจากการทำหน้าที่ประสานงานและจัดประชุมกลุ่มย่อยในสายหรือหมู่บ้านของตนเองแล้ว หัวหน้าสายยังมีหน้าที่ “ทำมวลชน ประกาศข่าวสารให้เพื่อนบ้านของเราด้วย” เขาบอกว่าหัวหน้าสายมีโอกาสใกล้ชิดกับชาวบ้านในหมู่บ้านของตนเองมากกว่า ดังนั้นการเดินไป “เคาะประตูบ้าน” เพื่อนบ้านเรือนเคียงแล้วชวนพูดคุยจะทำให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจในสิ่งที่พูดและรู้สึกถึง “การลงเรือลำเดียวกัน” เมื่อถึงเวลา “พาเพื่อนบ้านออกไปเคลื่อนขบวนชุมนุม ผมก็ทำหน้าที่เป็นการ์ดดูแลพวกเขาให้ปลอดภัยด้วย” ในความเป็นจริงแล้ว บทบาทหน้าที่ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ดูเหมือนไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ผู้วิจัยจัดแบ่ง “วง” ตามหน้าที่หลักและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมเป็นประจำของพวกเขาเท่านั้น ในบางสถานการณ์ หากใครสามารถช่วยกลุ่มเรื่องอะไรได้ ก็จะสมัครใจช่วยเหลือทันที โดยไม่ต้องรอให้แกนนำออกคำสั่ง ยกเว้นแต่เป็นการมอบหมายหน้าที่พิเศษที่แกนนำอาจจะขอให้ทำเป็นกรณีไป สมคิดเล่าให้ฟังอีกว่า “ผมอดนอนเก่ง มักเป็นคนขับรถพากลุ่มไปชุมนุมที่กรุงเทพด้วย” เขาพูดอย่างภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกลุ่มหลายเรื่อง

วง 3 ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกวันจันทร์ กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จัดให้มีการประชุมทุกวันจันทร์ ซึ่งเป็นการประชุมที่บ้านแกนนำฯ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในภาพรวมที่ทุกคนในกลุ่มควรจะรู้และนำไปสู่การตั้งประเด็นเพื่อประชุมวางแผนหารือร่วมกันในกลุ่มแกนหลัก นอกจากนี้ ยังกำหนดให้มีการประชุมทุกวันศุกร์ในแต่ละสาย หรือเขตพื้นที่หมู่บ้านที่ใกล้เคียงกันเพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในชุมชน โดยชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ จะร่วมกัน “เป็นหูเป็นตา” สอดส่องดูสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้นในชุมชนและคอยเงี่ยหูฟังเสียงร่ำลือต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการพัฒนาของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา โดยการประชุมในวันศุกร์อาจจะไม่เป็นประจำทุกวัน ขึ้นอยู่กับข่าวสารประเด็นร้อนระดับไหน ซึ่งแกนรองแต่ละสายจะเป็นผู้พิจารณา ส่วนในการ

ประชุมวันจันทร์ มักจะจัดขึ้นเป็นประจำ แม้ว่าแกนนำฯ อาจจะติดภารกิจอื่น แต่ก็จะมีการมอบหมายผู้ดำเนินการจัดประชุมแทนในแต่ละครั้ง

ภาพที่ 3.9 การประชุมกลุ่มทุกวันจันทร์ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

บรรจบ สวัสดิ์ภพ[36] เล่าให้ฟังว่าเขาพาไมเคิล วัตสัน[37] มาประชุมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานทุกวันจันทร์ บรรจบเกษียณอายุราชการแล้ว แต่ทำกิจกรรมช่วยเหลือกลุ่มอนุรักษ์ฯ อย่างต่อเนื่อง เขาเป็นผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุชุมชนของบ้านกรูด โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการเผยแพร่ความรู้และให้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ เขายังทำหน้าที่เหมือนนักข่าวอิสระที่ถ่ายรูปข่าวสารการเคลื่อนไหวของกลุ่มในสถานที่ชุมนุมและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มแล้วส่งข่าวสารให้กับสื่อมวลชน พร้อมทั้งนำข้อมูลไปเผยแพร่ในรายการวิทยุ เขาเล่าให้ฟังถึงความภาคภูมิใจของเขา นั่นคือการอนุญาตให้กลุ่มใช้พื้นที่ในรั้วบ้านของเขาที่มีอาณาเขตกว้างขวางอยู่หน้าชายหาดบ้านกรูด เพื่อทำกิจกรรมของ “กลุ่มเสื้อเขียว” และการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยได้รู้จักกับบรรจบและไมเคิลในวันงานปีใหม่ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งจัดที่บ้านบรรจบ เขาเล่าว่าญาติของเขาทุกคนเอาที่ดินไปทำรีสอร์ท ยกเว้นเขาที่มีเจตนารมณ์จะใช้ประโยชน์ที่ดินตนเองเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยที่ผ่านมาก็ได้มีการจัดค่ายอบรมด้านสิ่งแวดล้อมที่บ้าน โดยมีไมเคิลซึ่งเคยเป็นอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อมให้

---

[36] บรรจบ สวัสดิ์ภพ (นามสมมติ) อายุ 68 ปี ข้าราชการเกษียณและเจ้าของที่ดินหาดบ้านกรูด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

[37] ไมเคิล วัตสัน (นามสมมติ) อายุ 28 ปี อดีตอาสาสมัครหน่วยสันติภาพของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและปัจจุบันเป็นครูที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอบางสะพาน, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

ความช่วยเหลือ ไมเคิลจบการศึกษาปริญญาตรีวิทยาศาสตร์ สาขาบรรยากาศมหาสมุทร (Ocean Analogy) ปริญญาโทด้านการศึกษาและการสอน ปัจจุบัน เขาสอนหนังสือในโรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอบางสะพาน และยังสอนพิเศษให้กับเด็ก ๆ ในชุมชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เพื่อให้ความรู้ด้านภาษาอังกฤษและสิ่งแวดล้อมด้วย ไมเคิลเล่าว่าตอนเขาเข้ามาในพื้นที่ใหม่ ๆ ต้องทำงานเป็นอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อมและอยู่ในความดูแลของเทศบาล ซึ่งเขาบอกว่าตอนนั้นอยู่ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน เขาถูกสั่งห้ามจากผู้ใหญ่ว่า “อย่าไปยุ่งกับเสื้อเขียว พวกนี้หัวรุนแรง” แต่เมื่อเขาได้รู้จัก “อาจารย์บรรจบ” เขาก็บอกว่ามันไม่เป็นอย่างที่บางคนร่ำลือกันเลย บรรจบเสริมว่า “อยากให้ไมเคิลรู้จักพื้นที่ชุมชน วิธีหนึ่งก็คือพาไปประชุมทุกวันจันทร์ของกลุ่มเสื้อเขียว เทศบาลบอกว่ากลุ่มสีเขียวก่อการร้าย หัวรุนแรง ผมก็เลยพาไปให้เขาเห็นด้วยตา ได้ยินกับหู กลุ่มเสื้อเขียวไม่ได้ปิดกั้นใคร ใครอยากเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นก็เข้ามาประชุมทุกวันจันทร์ได้ ช่วงแรก ๆ ผมก็แปลให้ไมเคิลฟังว่าแกนนำกับชาวบ้านเขาคุยกันเรื่องอะไร หลัง ๆ ก็ไม่ต้องแล้ว ไมเคิลพอรู้เรื่อง” ไมเคิลบอกผู้วิจัยว่าเป็นความเข้าใจผิดกันอย่างรุนแรงที่มองว่ากลุ่มเสื้อเขียวขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของชุมชน การประชุมทุกวันจันทร์ที่เขาเข้าร่วมบ่อย ๆ เป็นการประชุมของประชาชนผู้บริสุทธิ์ คำว่า “บริสุทธิ์” ตามความหมายของไมเคิล ผู้วิจัยสัมผัสด้วยตนเองคือชาวบ้านมาประชุมโดยไม่มีผลตอบแทนใด ๆ ไม่ได้ต่อต้านใคร หรือมีเจตนาร้ายที่จะก่อความไม่สงบสุขในชุมชน พวกเขาสละเวลาทำมาหากินและเวลาที่ต้องอยู่กับครอบครัวมาประชุมเพียงเพื่อปกป้องบ้านตนเองเท่านั้น บรรจบบอกว่าเคยพาไมเคิลไปสถานีวิทยุ “ให้ไมเคิลออกอากาศพูดถึงเสื้อเขียวตามความคิดเห็นของตนเอง พูดได้แค่ครั้งเดียว จากนั้น เทศบาลก็ห้ามพูดอีก”

จากประสบการณ์ที่ได้ร่วมประชุมทุกวันจันทร์สม่ำเสมอ บรรจบบอกว่า “คุณหน่อย (จินตนา) เปิดกว้างให้ชาวบ้านที่สนใจเข้ามาประชุม เราประชุมตลอดทั้ง 16 ปี ทุกวันจันทร์ ไมเคิลอาจไม่ได้มาประชุมทุกสัปดาห์แต่เขาก็ชอบ ตอนประชุมจะขึ้นต้นด้วยการอ่านข่าวสิ่งแวดล้อม เช่น ข่าวนิวเคลียร์ โรงไฟฟ้า โรงงานอุตสาหกรรมหนัก” ไมเคิลกล่าวถึงการประชุมด้วยเช่นกันว่า “ในคืนวันจันทร์ การประชุมจะเริ่มด้วยการมีตัวแทนอ่านหนังสือพิมพ์ข่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้ทุกคนฟัง เปิดโอกาสให้ทุกคนที่เข้าประชุมแสดงความคิดเห็นได้ เสนอโครงการ กิจกรรมได้ มีการติดตามความเคลื่อนไหว อธิบายให้ชุมชนฟัง” เขายอมรับว่าอาจจะไม่เข้าใจความหมายทั้งหมดที่ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นกัน แต่เขาสัมผัสบรรยากาศได้ว่ามีความเป็นกันเองและทุกคนยิ้มแย้มแจ่มใส มองปัญหาเป็นเรื่องท้าทายที่ต้องแก้ไข ไม่ได้มีการแสดงออกถึงความโกรธเคืองหรือใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ไมเคิลรู้สึกประทับใจกลุ่มเสื้อเขียวไม่เพียงแต่ในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นเรื่องการแสดงถึงความรักที่มีต่อเพื่อนพ้อง ความผูกพันซึ่งกันและกัน “งานศพทุกคนใส่เสื้อเขียว มีงานสำคัญอะไรก็ใส่เสื้อเขียว การให้เกียรติด้วยการใส่เสื้อเขียว และร้องเพลงให้ จึงรู้สึกได้ว่า

ทุกคนเป็นครอบครัว รักใคร่กลมเกลียวกัน” เขาเล่าว่างานบวชของเขา กลุ่มเสื้อเขียวก็ช่วยเป็นเจ้าภาพจัดงานให้ เขาปรารถนาให้หน่วยงานท้องถิ่นสนับสนุนกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ของกลุ่มเสื้อเขียว เพราะเราคือคนบ้านเดียวกัน สิ่งที่ไมเคิลบอกกับผู้วิจัยเกี่ยวกับกลุ่มเสื้อเขียว ดังความต่อไปนี้

> อยากให้เทศบาลสนับสนุนชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ ถ้าสนับสนุน คนจะเข้าใจว่าไม่ได้เป็นกลุ่มแอนตี้อย่างเดียว บริษัทที่ทำโรงงานก็จะไม่เข้ามาเพราะทั้งชุมชนไม่ต้องการอุตสาหกรรม ทุกวันนี้ชาวบ้านต่อสู้เพียงลำพัง รัฐควรเป็นคนกลางสนับสนุนแต่กลับไม่ทำอะไรเลย เน้นแต่สิ่งที่พัฒนา ทำถนนสาธารณูปโภคจับต้องได้แต่**กลุ่มเสื้อเขียวทำในสิ่งที่ต้องใช้ความคิดอย่างเดียว เป็นนามธรรม นั่นคือการอนุรักษ์รักษาไว้ให้เป็นธรรมชาติแบบเดิม ไม่ต้องไปทำอะไร**

คำพูดของไมเคิลสะท้อนให้เห็นว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อเขียวคือการปกป้องไว้ให้อยู่ในสภาพเดิมตามธรรมชาติโดยไม่ต้องเข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติแต่อย่างใด หลังจากที่เขาสิ้นสุดสัญญาการเป็นอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อม เขาก็ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบลอีกต่อไป ทุกวันนี้ เวลาไปประชุมวันจันทร์เขาก็ใส่เสื้อเขียวเหมือนชุดยูนิฟอร์ม ซึ่งครั้งแรกที่ผู้วิจัยเห็นเขาก็ชื่นชมในความเป็น “ฝรั่งเสื้อเขียว” และบรรจบได้ยืนยันว่า “ไมเคิลเป็นฝรั่งเสื้อเขียวที่เป็นที่รักของทุกคนในชุมชน เขาเป็นคนมีจิตอาสาส่งเสริมเรื่องการอนุรักษ์โดยไม่หวังผลตอบแทน ถ้าไม่มองที่ผมสีทอง ตาสีฟ้า และใบหน้าฝรั่งของเขา เขาก็คือชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดคนหนึ่งเหมือนเรานั่นเอง”

วง 4 ผู้ที่มาร่วมการเคลื่อนไหวชุมนุมและ/หรือทำกิจกรรมของกลุ่มชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดส่วนใหญ่จะอยู่ในวง 4 ซึ่งอาจจะไม่ค่อยได้เข้าร่วมประชุมในวันจันทร์และวันศุกร์ แต่เมื่อไรก็ตามที่มีการระดมมวลชนให้ไปร่วมเคลื่อนไหวชุมนุมเพื่อยื่นข้อเรียกร้องในหน่วยงานต่าง ๆ ชาวบ้านกลุ่มนี้ก็จะมีส่วนร่วมอยู่เสมอ และในกรณีที่มีกิจกรรมของกลุ่ม ได้แก่ การจัดเวทีชุมนุมหรือการจัดคอนเสิร์ตการกุศล ก็จะเข้ามาเป็นทั้งเจ้าภาพจัดงานและผู้ร่วมงาน รวมตลอดถึงการลงมือปฏิบัติตามคำสั่งของแกนหลักฯ และแกนรองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

หลายคนที่ผู้วิจัยไม่เคยเห็นในที่ประชุมวันจันทร์ แต่ได้มาเห็นในวันเคลื่อนขบวนไปชุมนุมที่ต่าง ๆ และพบว่าจำนวนคนที่ไปร่วมชุมนุมมีมากมายมากกว่าที่คาดคิดไว้ พวกเขาบอกว่า “ลงขันกันเอง” ในจำนวนหลายคนที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ผู้วิจัยรู้สึกสะดุดตาอยู่ไม่กี่คน คนแรกได้กล่าวไปแล้ว เธอคือบัวผัน ผู้หญิงร่างเล็กที่มีลักษณะเหมือนคนแคระ ช่วงสะโพกถึงขาข้างหนึ่งของเธอพิการลีบเล็ก เดินไม่ค่อยสะดวกต้องใช้ไม้เท้าค้ำยันเวลาเดิน เธอทำงานรับจ้างทั่วไป รายได้พอเพียงสำหรับแต่ละวัน ถ้ารู้ล่วงหน้าว่าจะต้องเดินทางไปชุมนุมที่ไหนเมื่อไร สิ่งแรกที่ต้องเตรียมตัวคือการเก็บออมเงินไว้เป็นค่าเดินทางและค่าอาหาร ในการชุมนุมแต่ละ

ครั้ง ชาวบ้านที่เดินทางไปต้องออกเงินกันเอง อาจจะมีบางครั้งที่โชคดีหน่อย ตรงที่รอบนั้น มีเงินช่วยเหลือจากผู้บริจาคไม่ประสงค์ออกนามและคนลงชื่อว่าจะไป จ่ายเงินแล้ว แต่ไปไม่ได้ เงินก้อนนั้นก็จะนำมาเฉลี่ยในค่าเดินทาง ทำให้คนที่ต้องเดินทางไปจริงจ่ายเงินค่าเดินทางน้อยลง แต่กระนั้นก็ตามพวกเขาก็ต้องมีเงินติดตัวไว้ใช้จ่ายบ้าง

ภาพที่ 3.10 ชาวบ้านเดินขบวนไปชุมนุมและยื่นหนังสือที่กระทรวงอุตสาหกรรม ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

นอกจากบัวผันแล้ว คนที่ผู้วิจัยสนใจเป็นพิเศษคือ “ลุงแจ่ม” อายุ 70 กว่าปี ลุงแจ่มใช้ไม้เท้าช่วยเดินตลอดเวลา ผู้วิจัยไม่มีโอกาสได้สัมภาษณ์ลุงแจ่ม เพราะลุงหูไม่ดี และเป็นคนพูดไม่เป็น คำว่าพูดไม่เป็นของชาวบ้าน จินตนาเคยบอกผู้วิจัยว่าเมื่อมีคนไม่คุ้นเคยมาสัมภาษณ์หรือพูดคุยด้วย ชาวบ้านหลายคนไม่รู้ว่าจะพูดอะไร เหมือนคนน้ำท่วมปาก ในกรณีลุงแจ่ม ชาวบ้านหลายคนแนะนำว่า “ไม่ต้องถามลุงแกหรอก เดี๋ยวลุงตอบคนละเรื่อง จะหงุดหงิดรำคาญใจเปล่า ๆ” หากว่ามีอะไรก็ถามชาวบ้านที่เป็นเพื่อนบ้านเขาหรือชาวบ้านที่เดินทางไปชุมนุมกับเขา ดังนั้น ข้อมูลที่ผู้วิจัยมีอยู่ก็คือภาพที่เห็นด้วยตาตนเองในขณะที่ลุงแจ่มไปร่วมชุมนุมทุกครั้งกับคำบอกเล่าของเพื่อนบ้านเกี่ยวกับลุงแจ่ม

ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าลุงแจ่มฝากทุกคนในชุมชนไว้ว่า “หากจะเคลื่อนขบวนไปชุมนุมเมื่อไร ให้มาเคาะประตูบ้านบอกด้วย จะไปร่วม” เมื่อที่ประชุมกลุ่มตกลงกันว่าจะเคลื่อนขบวนไปชุมนุมที่ไหน เมื่อไร จะมีเพื่อนบ้านลุงแจ่มทำหน้าที่แจ้งข่าวสาร พอลุงแจ่มทราบเรื่องแล้ว ลุงก็จะเตรียมตัวของแกเอง “ถึงวันเดินทาง เราก็ไปรับแกจากบ้านไปที่บัส” แม้ว่าลุงแจ่มจะใช้ไม้เท้า แต่ก็ไม่ให้ใครลำบากต้องช่วยดูแล แกเดินของแกไปเรื่อย ๆ หลายครั้งที่ผู้วิจัยเดินตามหลังและอยากเข้าไปช่วยพยุง แต่ดูแล้ว แกยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งใคร

วง 5 กลุ่มชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนเป็นเงิน เครื่องอุปโภคบริโภค หรือให้ความช่วยเหลือทางใดทางหนึ่งโดยไม่เปิดเผยตัวโดยตรง ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและไม่ได้ออกมาชุมนุมเคลื่อนไหวในที่สาธารณะ แต่จะให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของ

รัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชนโดยการให้เงินช่วยเหลือค่าเดินทางและค่าอาหารในการชุมนุม และ/หรือการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคมาสนับสนุนกลุ่มผู้ชุมนุมหรือผู้ที่ดำเนินกิจกรรมกลุ่มในแต่ละครั้ง ตลอดจนการช่วยเหลือด้านการข่าวและอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ โดยไม่แสดงตัวตนให้ปรากฏต่อสาธารณะหรือกลุ่มส่วนใหญ่ มีเพียงแกนนำและแกนรองที่ทราบว่าใครให้ความช่วยเหลือด้านอะไร

ผู้วิจัยมีโอกาสได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในวง 5 ที่ให้การสนับสนุนเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นค่าเดินทางในการเคลื่อนขบวนไปชุมนุมและเป็นผู้สนับสนุนเสบียงอาหารให้กลุ่ม โดยพวกเขาขอให้สงวนชื่อไว้เป็นความลับ ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเรียกชื่อชาวบ้านคนหนึ่งในวง 5 ว่าป้ารี ป้ารีอายุเกือบจะ 70 ปีแล้ว อยู่บ้านเลี้ยงหลาน ครอบครัวของป้ารีเป็นเจ้าของเรือประมง จึงมีรายได้เพียงพอที่จะใช้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวโดยไม่ต้องเดือดร้อน แม้ว่าครอบครัวป้ารีจะไม่มีใครออกไปเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชน แต่ป้ารีก็บอกว่า “ไม่มีใครเอาโรงไฟฟ้าหรือเอาโรงงานอุตสาหกรรมนะ” ป้ารีเป็นคนกว้างขวาง รู้จักคนในชุมชนและให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนอยู่เป็นประจำ วันที่ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ ผู้วิจัยก็เพิ่งทราบว่าบัวผันทำงานเป็นลูกจ้างของป้ารี บัวผันเล่าว่าหากบัวผันจะไปชุมนุม หรือไปช่วยงานกิจกรรมของกลุ่ม ป้ารีก็จะอนุญาตโดยทันทีและให้เงินไปช่วยสนับสนุนกลุ่ม อาจจะไม่มากมายอะไรแต่ก็เป็นน้ำใจและเครื่องหมายที่แสดงว่าพวกเขาคือพวกเดียวกัน ป้ารีบอกว่า “ตอนคัดค้านโรงถลุงเหล็ก ชาวบ้านไปปักหลักชุมนุมกินนอนที่ป่าพรุ ป้าก็ไปเป็นหน่วยเสบียงให้เขา เอาอาหารไปแจกจ่ายแบ่งกันกิน ไป ๆ มา ๆ ไม่ได้กินนอนที่นั่น”

นอกจากป้ารีแล้ว ยังมีเจ้าของรีสอร์ทและเจ้าของกิจการธุรกิจบางแห่งในอำเภอบางสะพานที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้และไม่ได้ให้สัมภาษณ์โดยตรง แต่ผู้วิจัยทราบจากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่บอกว่าหลังจากที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง จนคณะรัฐมนตรีมีมติยกเลิกการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรูด เมื่อ พ.ศ. 2547 ส่งผลให้สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดกระทำมีความชอบธรรมยิ่งขึ้น กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลต่างให้การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กรณีที่มีหน่วยงานภาครัฐเดินทางไปจัดเวทีด้านความยุติธรรมและสิ่งแวดล้อมโดยมีจินตนาได้รับเชิญเป็นวิทยากร ที่พักบางแห่งก็เสนอลดราคาพิเศษ หรือกลุ่มมีการจัดคอนเสิร์ตการกุศล หาเงินเข้ากลุ่ม ก็จะมีบางหน่วยงานให้การสนับสนุน เป็นต้น

การแบ่งกลุ่มเป็น 5 วง เพื่อให้มองเห็นถึงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งหากถามพวกเขาอย่างตรงไปตรงมา พวกเขาก็จะตอบว่าไม่เคยรู้มาก่อนว่าการทำงานของกลุ่มมีรูปแบบและมีระบบ เนื่องจากว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่พวกเขาทำอยู่บนพื้นฐาน “จิตสำนึกในการอนุรักษ์” ดังกล่าวมาแล้ว และจิตสำนึกดังกล่าวก็นำมาสู่จิตอาสาที่ต่างคนต่างช่วยเหลือสนับสนุนการขับเคลื่อนกลุ่มตามวิถีทางที่ตนเองถนัดและมีศักยภาพที่จะทำได้ มาถึง

ตรงนี้ จึงมีคำถามว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมีการจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการหรือไม่ กล่าวคือผู้วิจัยทราบว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ หลายกลุ่มมีการจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการตามพื้นที่ตำบลหรืออำเภอเพื่อแสดงเจตจำนงในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

สำหรับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ผู้วิจัยทราบคำตอบจากแกนนำกลุ่มว่าไม่ได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านใน 5 วงดังกล่าวมาแล้วไม่ได้ปรากฏว่ามีรายชื่อการเข้าร่วมกลุ่มอย่างเป็นทางการด้วยเช่นกัน

> จดทะเบียนมันเปลือยตัวเอง อยู่ในระเบียบ ไปเอางบประมาณสนับสนุนจัดรูปองค์กร ใครอยู่ตรงไหน ทำหน้าที่อะไร ทำไมเราต้องให้เขามาโฟกัสชาวบ้านรายรายบุคคลล่ะ รัฐจะรู้จักพี่ก็รู้จักไป ไม่จำเป็นต้องให้ใครมาบล็อกชาวบ้านในกลุ่มพี่คิดในกรอบที่ถูกต้องในภาคประชาชน ทำไมต้องไปแก้ผ้าให้เขาดู สมมติเรามีคน 30 คน เราก็ต้องบอกว่าใครทำอะไร ใครมีจุดด่างดำนิดหนึ่งก็ถูกเอามาโจมตี สู้ไม่ต้องรู้จักใคร ยกเว้นพี่คนเดียว อยากจะมาเจาะหาอะไรก็มาที่พี่[38]

จินตนาอธิบายให้เห็นว่าการจดทะเบียนไม่ได้ให้ประโยชน์อันใดกับกลุ่มเลยสำหรับบางกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่มีการจดทะเบียน ซึ่งแกนนำกลุ่มสามารถเขียนโครงการวิจัยขอทุนจากหน่วยงานราชการ องค์กรอิสระ หรือมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อการนำเงินจากแหล่งทุนมาพัฒนาตามนโยบายประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่ดีมีประโยชน์ แต่ภายใต้บริบทของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของพวกเขานั้น ในความหมายทั่วไปอาจหมายถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในความหมายแท้จริงที่ลึกซึ้งไปกว่านั้นก็คือ “ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและป่าชายเลน ไม่ต้องเข้าไปจัดการอะไร แค่ไม่ไปทำลาย หรือใช้ประโยชน์เกินความจำเป็นของคนทั่วไปที่เขาทำมาหากินกันก็พอแล้ว สิ่งที่เราทำคือปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแผ่นดินที่บรรพบุรุษของเรารักษาไว้ ก็เท่านั้น” นั่นคือเสียงของแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่ปรารถนาจะสื่อให้ผู้คนในสังคมได้ตระหนักความหมายอีกนัยยะหนึ่งของคำว่าการอนุรักษ์ที่มิใช่การกระทำที่แสดงออกว่าจะจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร แต่ในความเป็นจริงคือการปกป้อง มิให้เกิดการล่วงละเมิด บุกรุก ช่วงชิง ทำลายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของแผ่นดิน และปล่อยให้มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างที่เคยเป็นมา โดยไม่ต้องเข้าไปแทรกแซงหรือจัดการอะไรทั้งสิ้น เจตนารมณ์ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง

---

[38] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2555.

กับประเด็นที่เกริ่นนำในตอนแรกที่ว่าทำไมจึงไม่มีการจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และทำไมไม่มีรายชื่อสมาชิกของกลุ่มที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งนอกจากชื่อจินตนา แก้วขาว ในฐานะแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่ปรากฏตามสื่อมวลชนและปรากฏต่อสาธารณชนแล้ว จะสังเกตเห็นว่าชื่อชาวบ้านคนอื่น ๆ แทบจะไม่ปรากฏในสื่อมวลชนหรือต่อสาธารณชนที่ใดเลย ในประเด็นการไม่จดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มนี้ จินตนาให้เหตุผลกับผู้วิจัยว่า เนื่องมาจากทางกลุ่มไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งพิงแหล่งทุนสนับสนุนจากที่ใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งทุนบางแห่งอาจเป็นของหน่วยงานรัฐหรือกลุ่มทุนที่เป็นผู้สนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าหรือนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ซึ่งเมื่อไรก็ตามที่เรารับเงินอุดหนุนจากแหล่งทุนเหล่านั้น เมื่อนั้นเราจะไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ และเราจะถูกแทรกแซงการดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน กล่าวอย่างตรงไปตรงมาก็คือ “เงินจะปิดปากพวกเรา ทำให้ส่งเสียงไม่ได้” นี่คือสิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเห็นพ้องต้องกัน และร่วมกัน “ลงขัน” หรือบริจาคทรัพย์สินเงินทองของตนเองในการสนับสนุนการดำเนินการทุกรูปแบบของกลุ่มเพื่อที่จะยุติทุกโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของพวกเขา

สำหรับการไม่ปรากฏรายชื่อของชาวบ้านผู้เข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น เหตุผลประการหนึ่งคือความปลอดภัยของชาวบ้านเอง ซึ่งจินตนาเคยเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าแกนนำยังมีชาวบ้านคุ้มกันหรือเป็นโล่มนุษย์รายล้อมให้เวลาเดินทางไปในที่สาธารณะ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ตัวพี่เอง ซึ่งถือว่าเป็นพยานในคดีทุจริตที่ดินสาธารณะ ปปช. มีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมาอารักขาตลอด 24 ชั่วโมง” แต่หากว่าเป็นชาวบ้านด้วยกันเองที่ต่างคนต่างทำมาหากินในชีวิตประจำวันจะต้องดูแลตนเอง ไม่มีใครมาปกป้องคุ้มครองชีวิตพวกเขา การไม่มีรายชื่อปรากฏให้เป็นที่สังเกตอาจเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้พวกเขาไม่ตกเป็นเป้าสายตาของผู้สนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าหรือนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ซึ่งอาจมีปัญหาความขัดแย้งกันได้ อย่างไรก็ดี “ฝ่ายตรงข้ามก็หาวิธีมาสืบให้รู้ว่าใครทำอะไรในกลุ่มบ้าง โดยถ่ายรูปชาวบ้านที่มาชุมนุมเก็บเอาไว้และไปสืบจากคนในหมู่บ้านว่าคนนั้นคนนี้ชื่ออะไร แล้วก็มาเสนอเงิน ใครใกล้ชิดพี่มากหน่อย ก็ได้ค่าตัวสูงหน่อยหลักแสนขึ้นไป แล้วแต่” จินตนาอธิบายเพิ่มเติมให้เห็นว่าการไม่มีรายชื่อสมาชิกกลุ่มนั้นเพื่อความปลอดภัยสำหรับชีวิตของชาวบ้านเอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะป้องกันปัญหาจากการติดตามเข้ามายื่นข้อเสนอต่าง ๆ ของฝ่ายคู่กรณีเสียทีเดียว มาถึงประเด็นที่ไม่มีรายชื่อสมาชิกกลุ่ม มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าชาวบ้านทุกคนที่เป็นกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานต่างรับรู้กันอยู่ในใจว่าใครคือสมาชิกกลุ่มและมีส่วนร่วมในกลุ่มระดับใดจากการกระทำของแต่ละคนที่แสดงเจตนาออกมาตลอดระยะเวลาที่มีโครงการโรงไฟฟ้า โรงงานอุตสาหกรรมเหล็ก และนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ตั้งแต่ พ.ศ.

2540 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) จึงเสมือนเป็นสัญญาใจที่พวกเขาไม่จำเป็นต้องลงลายมือชื่อว่าเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน

ในเชิงสัญลักษณ์ พวกเขาเพียงสวมเสื้อสีเขียวของกลุ่ม หรือติดธงสีเขียวไว้ที่บ้านก็ถือว่าเป็นชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานแล้ว ความเป็นกลุ่มอนุรักษ์ตลอดระยะเวลา 18 ปี (ปัจจุบัน พ.ศ. 2558) สะท้อนภาพของนักต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถสร้างปรากฏการณ์ทางสังคมในการเป็นชุมชนท้องถิ่น ตัวอย่างการต่อสู้เคลื่อนไหวจนทำให้เกิดการยกเลิกโครงการพัฒนาของรัฐที่สำคัญสองโครงการ ได้แก่ โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน เมื่อมีคนมาสัมภาษณ์จินตนาในฐานะแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานว่าการต่อสู้ในประเด็นอะไรที่ทำให้ชาวบ้านต่อสู้ชนะ จินตนามักจะตอบว่าชาวบ้านต่อสู้ทุกประเด็นที่ไม่เป็นธรรมและไม่ใช่ว่าประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่ทำให้เกิดการยกเลิกโครงการพัฒนาแต่ว่า “มัน (โครงการ) เกิดขึ้นที่นี่ไม่ได้อยู่แล้ว โดยสภาพ สิ่งแวดล้อมที่เห็น ๆ กันอยู่” ที่สำคัญที่สุดเธอมักจะบอกทุกคนที่มาสัมภาษณ์เธอเสมอว่า “ชาวบ้านไม่ได้ชนะ เราไม่เคยชนะ” สำหรับชาวบ้านนักต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนที่ต้องเสียสละทั้งทรัพย์สินเงินทองและเวลาในการทำมาหากิน นอกจากการเสียสละ พวกเขาบางคนอาจจะต้องสูญเสีย บางคนโชคร้าย ถูกแจ้งความดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ เช่น ข้อหาบุกรุก ข้อหาหมิ่นประมาท หรือไม่ก็เกี่ยวข้องทางอ้อมโดยชาวบ้านมีเรื่องขัดแย้งกันเองเพราะความคิดต่างเกี่ยวกับโครงการพัฒนาจนนำไปสู่การติดคุก ติดตะราง

สิ่งสำคัญที่ซ่อนอยู่ในคำพูดของจินตนาที่ว่า “ชาวบ้านไม่ได้ชนะ” ก็คือชาวบ้านไม่ได้ปรารถนาที่จะสู้รบตบมือกับใคร เพียงแต่ปกป้องชุมชนของตนเอง จึงไม่ใช่เรื่องชนะหรือแพ้แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ในสายตาของชุมชนอื่น ๆ ที่ปรารถนาจะต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของพวกเขา หรือในสายตาของคนทั่วไป ต่างก็มองว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเป็นชุมชนต้นแบบที่สมควรนำมาเป็นตัวอย่างหรือเจริญรอยตาม ซึ่งในสายตาผู้วิจัยที่เข้าไปมีประสบการณ์ร่วมกับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ กลุ่มนี้ สามารถมองเห็นได้ว่าหัวใจสำคัญที่สุดของการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิชุมชนของพวกเขาคือการพึ่งพิงตนเอง ในการทำมวลชนของพวกเขาแต่ละครั้ง แกนรองหรือหน่วยบริหารจัดการแต่ละสายจะรับนโยบายจากแกนนำและแกนหลักไปดำเนินการจัดประชุมชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกับตนเองและชวนให้ไปชุมนุมหรือดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะในกรณีของการชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องสำคัญ ซึ่งจะต้องอาศัยมวลชนเป็นจำนวนมาก แกนนำและแกนหลักของกลุ่มจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนเลยว่าในการชุมนุมครั้งนั้น ต้องใช้ “กี่บัส” หมายถึงจำนวนรถโดยสารกี่คัน แต่ละสาย (หมู่บ้าน) จะต้องมีจำนวนคนเท่าไรเพื่อให้ครบจำนวนคันรถโดยสารที่กำหนดไว้ ซึ่งในการทำมวลชนแต่ละครั้ง พวกเขาจะช่วยกันเรี่ยไรเงินกันเอง นอกจากการออกเงินส่วนตัวในการ

เคลื่อนไหวแต่ละครั้งแล้ว ยังมีทั้งเงินที่พวกเขาช่วยกันบริจาคเป็นรายวันสะสมไว้และรายได้ที่มาจากการจัดเวทีคอนเสิร์ตที่ศิลปินเพลงเพื่อชีวิตเป็นแนวร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ มาช่วยเหลือกันก่อนหน้านี้ รวมถึงการทำเสื้อเขียวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ การทำเพลงเพื่อการอนุรักษ์ฯ และการทำของที่ระลึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฯ ออกจำหน่าย ซึ่งนอกจากเงินสนับสนุนแล้ว ยังมีอาหารและเครื่องอุปโภคที่จำเป็นในการเคลื่อนไหวชุมนุมที่มี วง 5 ให้การช่วยเหลือสนับสนุน ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้วการพึ่งพิงตนเองของชุมชนคือหัวใจในการต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นของพวกเขา การเสียสละของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทำให้ไม่มีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือกว่าใด ๆ เข้ามาแทรกแซงหรือทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพวกเขาได้ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพวกเขาคืออะไร หากไม่ใช่จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นของพวกเขาเอง

3.4.2 การพึ่งพิงตนเอง

จุดเด่นที่ผู้วิจัยมองเห็นครั้งแรกในการลงพื้นที่ชุมชนบ้านกรูดคือภาวะผู้นำของแกนนำกลุ่มและการพึ่งพิงตนเองของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ในที่นี้ จะกล่าวถึงการพึ่งพิงตนเอง ซึ่งหลายคนอาจจะเข้าใจว่าไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร ต่อสู้เพื่อบ้านตนเองก็ต้องออกเงินกันเอง แต่หากหลายคนติดตามกระแสข่าวเกี่ยวกับการต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านย้อนหลังไปเมื่อ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน อาจพบข่าวในมุมตรงข้ามว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ มีแหล่งเงินสนับสนุนและมีคำกล่าวหาเช่นว่าพวกเขามักใช้กฎหมู่เหนือกฎหมายและเป็นม็อบรับจ้าง หลายถ้อยคำกล่าวหาและชื่นชมกลุ่มอนุรักษ์ฯ ซึ่งผู้วิจัยได้อ่านจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ที่นำเสนอข่าวสารอย่างเป็นกลาง มีความเห็นทุกฝ่ายอย่างรอบด้านเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยพึงระมัดระวังในการนำเสนอข้อมูล ทั้งนี้ข้อมูลที่ผู้วิจัยนำเสนอนั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าผ่านประสบการณ์ของชาวบ้านที่อยู่ในกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งอาจเป็นข้อมูลด้านเดียว จึงต้องมีข้อมูลข่าวสารจากสื่อสิ่งพิมพ์สื่อมวลชนออนไลน์และเอกสารหลักฐานที่ปรากฏในช่วงนั้นเพื่อนำมาประกอบกับข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลเล่าให้ฟัง และที่สำคัญที่สุดข้อมูลที่ผู้วิจัยนำเสนอในที่นี้คือภาพที่ปรากฏแก่สายตาของผู้วิจัยเองโดยยังคงมีร่องรอยของชุมชนจัดการตนเองอย่างเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง ตลอดจนกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีประสบการณ์ร่วมด้วย

เมื่อผู้วิจัยเข้ามาแนะนำตัวเองครั้งแรกกับแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่บ้านของอิสรา นอกจากโต๊ะคอมพิวเตอร์ โต๊ะทำงาน เก้าอี้ และแคร่ไม้ที่อยู่กลางลานบ้านที่เปิดโล่งแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นคือตู้กระจกที่มีเสื้อเขียวกองเป็นตั้งเรียงรายอยู่สามสี่กอง จินตนาเล่า

ว่า “ทำเสื้อเขียวไว้ขายคนในกลุ่ม หลายรุ่นแล้ว แต่ละรุ่นจะมีคำหรือสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์ในแต่ละช่วงที่เราต่อสู้คัดค้าน หรืออยากกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ให้คนออกมาร่วม”

ภาพที่ 3.11 เสื้อเขียวรุ่นคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน

ภาพที่ 3.12 เสื้อเขียวรุ่นลูก-หลาน กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

ภาพที่ 3.13 เสื้อเขียวรุ่นคัดค้านโรงถลุงเหล็ก

เงินที่ได้จากการขายเสื้อเขียวก็นำมาใช้ในการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชน โดยช่วงแรกจะเป็นกรณีโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต่อมาก็เป็นโรงถลุงเหล็ก และโครงการหลังสุดคือนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน

สัญลักษณ์เสื้อเขียวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 อิสราเล่าว่า "เราทำเสื้อครั้งแรกที่ทับสะแก 4 เวอร์ชั่น ด้านหน้าปักว่ากลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวหนังสือไม่เหมือนกัน ข้างหลังก็เขียนข้อความไม่ซ้ำกัน โดยระบุชื่อชุมชนของตนเองว่า บ่อนอก บ้านกรูด ทับสะแก ซึ่งเป็นเจ้าแรกที่ใช้สัญลักษณ์สีเขียว" จินตนาเล่าเสริมว่า

> เดิมมีบ่อนอก บ้านกรูด แล้วทับสะแกเป็นแนวร่วม ต่อมาทับสะแกเดือดร้อนเรื่องโรงไฟฟ้าด้วย ก็ไปช่วยจัดตั้งกลุ่ม พอบางสะพานเดือดร้อนก็ไปช่วยตั้งกลุ่มอีก เป็น 4 กลุ่มแล้ว พอกุยบุรีเดือดร้อน บ่อนอกก็ไปช่วยอีก เป็น 5 กลุ่ม ต่อมาอ่าวน้อยเดือดร้อน ก็ไปช่วยจัดตั้งกลุ่ม เป็น 6 กลุ่ม แล้วก็ขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ

สำหรับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ สีเขียวคือสีแห่งเกษตรกรรม สีแห่งความอุดมสมบูรณ์ มีความหมายเหมาะสมกับบริบทของการเคลื่อนไหวที่พวกเขาต้องการชูประเด็นวิถีเกษตรกรรมและความพอเพียง พึ่งพิงตนเองได้บนฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ไม่จำเป็นต้องนำโครงการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเข้ามาในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์แห่งนี้แต่ประการใด นอกจากการชูสัญลักษณ์ตามความหมายดังกล่าว ในแง่ของกระบวนการต่อสู้ จินตนากล่าวว่า "การใส่เสื้อเขียวเพื่อจะแยกออกมาเป็นกลุ่มให้ชัด สีเขียวเป็นเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใครไม่ใส่สีเขียวในวันชุมนุมไม่ใช่พวกเรา" ดังนั้น การทำเสื้อเขียวจำหน่ายประชาชนในพื้นที่ จึงได้ประโยชน์ในแง่ของการนำรายได้มาสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มและเป็นการหามวลชนในพื้นที่

ประชาชนในชุมชนบ้านกรูด หรือนอกพื้นที่ตำบลธงชัยที่ใส่เสื้อเขียวออกมาเคลื่อนไหวชุมนุมร่วมกันถือว่าเป็นกลุ่มอนุรักษ์ฯ โดยไม่จำเป็นต้องเข้าชื่อเป็นสมาชิกกลุ่มแต่ประการใดดังได้กล่าวมาแล้วใน 3.4.1 รูปแบบกลุ่ม และการออกไปชุมนุมตามสถานที่ราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดประขวบคีรีขันธ์ หรือในกรุงเทพมหานคร ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานจะต้องออกค่าใช้จ่ายกันเอง โดยไม่มีเงินสนับสนุนจากองค์กรใดทั้งสิ้น ละม้ายเล่าว่า

> เราเสียเงินค่ารถ ค่ากินอยู่เอง เคยไปกางมุ้งนอนเฝ้าให้เขาออกมาเจรจา เราออกไปอย่างมีความสุข รีบทำงานเป็นทุนเก็บเงินเป็นค่าเดินทางเข้ากรุงเทพเพื่อมายื่นข้อเรียกร้อง เก็บเงินทีให้ได้สักห้าร้อยบาท ถ้าคนไปน้อยก็ต้องเก็บเพิ่มเดือนหนึ่งไม่ได้ไปครั้งเดียว เดี๋ยวไป เดี๋ยวไป เก็บเงินไม่ทันเลย บางครั้งคนไม่ไปก็ฝากค่ารถมา เราก็หาคน ไปแทนให้ ขอให้เอาตัวไป มีคนเสียเงินให้แล้ว

บัวผันบอกว่า "ใครต้องทำมาหากินจริง ๆ ไปไม่ได้ก็ฝากเงินมา ห่อข้าวมาแบ่งกันกิน" สมศรี ซึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไปเช่นเดียวกับบัวผันและนายจ้างก็เป็นคนเดียวกันคือป้ารี เมื่อใดก็ตามที่ต้องมีการเคลื่อนขบวนไปชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้อง สมศรีกับบัวผันจะออกไปพร้อมกัน สมศรีเล่าเกี่ยวกับหน้าที่ที่ทำในกลุ่มคือ "มีอะไรให้ทำก็ทำได้เลย ช่วยเหลือกลุ่มทุกอย่าง ทำอาหารไปชุมนุม

นับครั้งไม่ถ้วน ทุกครั้งที่มีการเคลื่อนชุมนุม ก็จะไปตลอด ออกเงินเองทุกครั้ง มีกินบ้างไม่มีกินบ้างไม่เป็นไร ขอให้บ้านเราปลอดภัย” ส่วนแก้วตา ชนะชัย [39] เล่าให้ฟังว่าครอบครัวออกไปเคลื่อนไหวชุมนุมบ่อย และ “ถึงแม้เราไม่ได้ออกไปในบางครั้ง ใจก็เต็มร้อย ช่วยออกเงินให้ ไม่ได้ถือว่าเป็นการเรี่ยไรของเสื้อเขียว ใจเราเต็มร้อย เราไปไม่ได้จริง ๆ เราก็อยากช่วยกลุ่ม เหมือนกับว่าค่ารถหนึ่งหมื่นสองพันบาทต่อหนึ่งบัส คนไปไม่เต็มคันเราก็ช่วยกันเฉลี่ยเงินเพิ่มมากขึ้น เราทำเพื่อบ้านและใช้เงินเรากันเอง” ชาวบ้านอีกหลายคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าพวกเขาเต็มใจหยุดทำมาหากินและควักเงินเองออกมาเคลื่อนไหว คำว่าม็อบรับจ้าง เป็นคำกล่าวหาที่พวกเขาได้ยินบ่อย แต่ไม่ได้สนใจอะไร กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ “เพราะจะกี่ปี ก็พวกเราคนหน้าเดิมออกไปตลอด นับสิบกว่าปีแล้ว ม็อบรับจ้างเดี๋ยวเดียวก็เลิก” ทวี ผู้เป็นสามีของแก้วตากล่าวเสริมภรรยาของเขา ผู้วิจัย ซึ่งไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ กับชาวบ้านกลุ่มนี้มาก่อนและเพิ่งรู้จักกันในช่วงที่เก็บข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ การมีประสบการณ์ร่วมกับพวกเขาในช่วง พ.ศ. 2555 – 2558 ทำให้เห็นถึงการเสียสละตนเองทั้งเวลาและเงินทองเพื่อไปเคลื่อนขบวนชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยเห็นสุกัญญาปิดร้านก๋วยเตี๋ยวพาพงษ์ณรินทร์ บุตรชายของเธอออกไปถือธงเขียวโบกไปมาที่การนิคมอุตสาหกรรม มักกะสัน เพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานรัฐรับฟังข้อเท็จจริงของชาวบ้านที่มานำเสนอเกี่ยวกับเรื่องที่ดินสาธารณะที่บริษัทเอกชนยื่นเรื่องสำหรับการทำรายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายร้อยคนที่ไม่ออกเรือหาปลา ไม่ได้ไปดูแลสวนมะพร้าวและสวนสับปะรดของตนเองเพียงเพื่อปกป้องพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่พวกเขาหวงแหนและไม่อยากให้มีโรงงานอุตสาหกรรมหนักในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เช่นนี้

นอกจากการออกค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนไหวกันเองแล้ว กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านยังไม่รับเงินสนับสนุนจากแหล่งใด บรรจบยืนยันว่า “กลุ่มเสื้อเขียวไม่เคยขอเงินใคร ไม่เคยขอเทศบาล สถานีวิทยุชุมชนเราก็ทำผ้าป่า ลงขันเอาเงินมาตั้งสถานีกันเอง สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) มีทุนให้ เราก็ไม่เอา ทอดผ้าป่าได้ห้าแสนบาท ผู้ฟังช่วยกันคนละร้อยบาท ใส่ชื่อประกาศ จับฉลากเวียนกันประกาศชื่อสปอนเซอร์รายการวิทยุ”

ทุกคนในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน “ไม่เพียงแต่มีจิตสำนึกอนุรักษ์ แต่ยังมีจิตอาสา” นิรันดร์บอกผู้วิจัยเช่นนั้น เขาเป็นหนึ่งในอาสาสมัครที่ทำหน้าที่นักจัดรายการวิทยุ โดยสถานีวิทยุชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานจัดตั้งขึ้นจากการช่วยกันทำบุญทอดผ้าป่าของชาวบ้านในอำเภอบางสะพาน นิรันดร์เล่าว่า

---

[39] แก้วตา ชนะชัย (นามสมมติ) อาชีพเกษตรกร, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

ทางโรงงานมีคลื่นสถานีวิทยุ 6-7 ช่องของเขาเอง ชาวบ้านก็ลงขันเรี่ยไรทำบุญจนตั้งสถานีวิทยุของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ขึ้นมาได้ นโยบายกลุ่มคือเราไม่เอาเงินขององค์กรท้องถิ่นหรือขององค์กรของรัฐมาสนับสนุน เราไม่มีสปอนเซอร์จากบริษัทเอกชน ถ้าเราหาสปอนเซอร์แบบนั้น เราจะอ้าปากไม่กว้าง พูดไม่ถนัด จะเกิดความเกรงใจกัน ชาวบ้านต้องเข้มแข็งเองในการรักษาสถานีไว้ ค่าน้ำค่าไฟก็ต้องเรี่ยไรกันออกในกลุ่ม เราจะได้พูดอย่างเต็มปากว่าเราไม่เอาโรงถลุงเหล็ก รัฐเองก็สนับสนุนให้เขาสร้าง ถ้ารับเงินจากรัฐก็เหมือนรับจากทุนด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 3.14 สถานีวิทยุชุมชนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน ถ่ายโดยชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด เมื่อ พ.ศ. 2555

นิรันดร์เป็นทั้งหัวหน้าสถานีวิทยุและนักจัดรายการวิทยุ เขาเน้นว่า “เราช่วยลงขันคนละร้อยดีกว่า ถ้าเราไปเอาเงินท้องถิ่นมา เราก็ต้องฟังเขา” ซึ่งแนวคิดของเขาเป็นไปในทางเดียวกับแนวคิดชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานเกี่ยวกับเรื่องการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นแนวคิดที่โดดเด่นมาก เคยมีบางคนในกลุ่มอนุรักษ์ฯ อื่นที่ร่วมต่อสู้กันมาในระยะสั้น ๆ แต่คิดต่างเกี่ยวกับเรื่องการหาสปอนเซอร์และการหาทุนจากภายนอก บทสรุปก็คือไม่สามารถเดินร่วมทางการต่อสู้กับสองกลุ่มดังกล่าวได้ จินตนาเล่าว่า “การหาแหล่งทุน มันไม่ยากหรอก พอเงินเข้ามา ทำให้คนตาโต จะครบ 1 ปี ต้องทำบิล เอาชาวบ้านมาประชุม ถ่ายรูป เขียนรายงาน ฝึกให้ชาวบ้านใช้เงิน ใช้งบ ทำไมเราต้องเอาเวลาว่างไปทำเรื่องแบบนี้ เราเอาเวลาไปทำกินดีกว่า ถึงเวลาเคลื่อนก็เคลื่อน”

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่จินตนาอธิบายให้ฟังก็คือ "ถ้าเรารับเงินเขาก็เท่ากับเราเปลือยกายให้เขาดู เราไว้ใจรัฐไม่ได้ การบริหารจัดการอาจมีทุนเกี่ยวข้องอยู่ เขาจะรู้จักพี่ก็รู้ไปซิ พี่เปิดอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องรู้จักคนอื่น ๆ ต้องถูกตรวจสอบสถานะการเงิน สถานะครอบครัว ไม่อยากให้ใครมาเสี่ยง"

นิรันดร์ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการทำวิทยุชุมชนคู่ขนานไปกับการเรียนรู้กระบวนการต่อสู้ของเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อนำประสบการณ์มาถ่ายทอดในรายการวิทยุของเขาให้เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน เขาเล่าว่า

> เวลาไปเวทีไหน เราก็สำนึกตลอดว่าเรามาจากชาวบ้าน 100 เปอร์เซ็นต์ ทำไร่ทำนาทำสวน เราไม่ใช่นักวิชาการ เราไม่อยากพูดผิด โดยเฉพาะเวลาพูดออกสื่อ พูดอย่างไรไม่หมิ่นประมาท มีกฎหมายห้ามเรื่องอะไรเราก็ต้องศึกษา รู้ไว้สื่อสารให้ถูก การโฆษณาชวนเชื่อเกินไปไหม มีกฎหมายบังคับอยู่สำหรับสื่อมวลชน กฎหมายรัฐธรรมนูญรู้กันทุกคนแต่สถานการณ์จริงทำให้เราใช้เป็นและเข้าใจลึกซึ้งขึ้นเรื่อย ๆ ท่องจำไปก็ไม่เหมือนได้ใช้จริง ถ้าชาวบ้านไม่เข้มแข็ง ใช้รัฐธรรมนูญไม่ได้หรอกเราใช้สื่อวิทยุถ่ายทอดเรื่องราวการต่อสู้และกิจกรรมที่ทำไปแล้วให้พี่น้องฟัง

เขาบอกว่าการเล่าเรื่องประสบการณ์และกิจกรรมการเคลื่อนไหวเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำ เพื่อให้ชาวบ้านทั่วไปโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้รับรู้ว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ ต่อสู้อย่างไรเพื่อปกป้องชุมชนของพวกเขา ทุกครั้งหลังจากกลับมาจากการเคลื่อนไหวชุมนุมที่กรุงเทพมหานคร เขาก็ต้องนำข่าวสารและประสบการณ์ที่พบเห็นมาเล่าออกอากาศให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบ "กลับจากเดินทางไปยื่นข้อเรียกร้องที่กรุงเทพฯ ก็จะมาประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ชาวบ้านฟังผ่านรายการวิทยุ แต่ก่อนเดินทางไป เราจะไม่พูด เพราะกลัวว่าข้อมูลรั่ว กลับมาแล้วค่อยเล่า" นอกจากนี้ เขาบอกว่าในสถานการณ์ที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่เคลื่อนไหว การชี้แจงข้อเท็จจริงผ่านรายการวิทยุช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจได้อย่างถูกต้องชัดเจนดียิ่งขึ้น ยกตัวอย่างกรณีหนึ่งซึ่งเป็นช่วงการต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็ก

> เราไม่สามารถบอกพี่น้องทุกชุมชนได้ทั้งหมด บางพื้นที่เป็นพื้นที่สีแดง ไม่สามารถที่จะเข้าถึงได้ โดนตะปูเรือใบ โดนยิงหนังสะติ๊ก พอตั้งสถานี เราจะใช้การออกอากาศ ไม่ต้องเอาตัวเราไป เขาจะใช้มวลชนนอกพื้นที่มาเสริมเราก็จะบอกว่าอย่าโดนหลอกมานะ จะทำให้เราต้องมาสู้กับพี่น้องกันเองเขาก็ไม่ออกมากันตรงนี้วัดได้ว่าการออกอากาศของเราได้ผล คนสนับสนุนเขาจ้างมา พอได้เงินลงชื่อแล้วก็กลับ โรงงานก็ได้รายชื่อ แต่กำลังคนไม่ได้ พอถึงเวลาคนไม่ออกมาไม่เป็นไปตาม

เป้าหมาย วิธีการใช้เวทีแบบนี้ไม่ได้ผล ทางเขาก็เลิกไปชาวบ้านรู้ว่าจะถูกหลอก เราบอกชาวบ้านว่าระวังจะถูกหลอก เรามีแบบแปลนที่ชี้ว่ามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เราให้ข้อมูลโดยการออกอากาศและตามเอาข้อมูลไปให้เขาดูภายหลัง ไปแจกใบปลิวให้พี่น้องไม่เชื่อมั่นในหน่วยงานที่เข้าไปทำ มีนายอำเภอ ดร. เข้าไป ชาวบ้านก็เชื่อ เราจึงต้องให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือกว่า เป็นจริงพิสูจน์ได้ บางพื้นที่เปิดทางไว้วางใจเรา บางพื้นที่ไม่ค่อยรู้เรื่องเรา ไม่มีคนของเราในพื้นที่ แบบนี้ก็ต้องระมัดระวัง เราไม่รู้ว่าใครเป็นใคร โครงการนับพัน นับหมื่นล้าน เราไปแบบเปิดเผยก็อาจไม่ปลอดภัยโดนสกัดกั้น เราก็เลยต้องใช้วิธีขับรถผ่าน โปรยในพื้นที่เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง รัฐอ้างว่าสร้างเขื่อนรองรับน้ำ เราก็ต้องให้ข้อมูลแบบตั้งคำถามว่าสร้างเขื่อนเพื่อเอาน้ำไปป้อนโรงงานอุตสาหกรรมหรือเปล่า

นอกจากเรื่องการชี้แจงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการต่อสู้คัดค้านที่ต้องชิงไหวพริบกันแล้ว นิรันดร์เล่าว่าสิ่งที่เป็นนโยบายกลุ่มคือการคัดค้านกรณีหน่วยงานของรัฐรับความช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุน ซึ่งเป็นการส่งเสริม “การประชาสัมพันธ์ด้าน CSR ให้กับเขา การที่โรงงานไปแทรกแซงเอาเงินไปให้วัด โรงเรียน เราก็ให้ข่าวให้รู้เท่าทัน” เขาได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ฟังจากกรณีทำ CSR ของกลุ่มทุน

มีการเรี่ยไรเงินสร้างอาคารโรงเรียนศูนย์เด็กเล็ก จริง ๆ ชาวบ้านร่วมกันบริจาคได้เงินมาสามแสน คิดเป็น 70 เปอร์เซ็นต์ แต่บริษัทให้แสนเก้ากลายเป็นผู้มอบเงินบริจาคให้โรงเรียนเพียงคนเดียว หากเขาได้ข่าวนี้เอาไปเสนอว่ามีส่วนร่วมกับชุมชน รายงาน EIA ก็ผ่านได้แล้วเราไม่ยอมให้เป็นอย่างนั้น จึงไปชุมนุมไม่ให้บริษัทเป็นผู้เปิดอาคาร เราเสนอให้ชาวบ้านที่อาวุโสหรือชาวบ้านคนไหนก็ได้เป็นคนมอบเงินบริจาค อบต. จะมอบก็ได้ เราประท้วงสำเร็จ แต่กระแสข่าวออกไปว่ามีกลุ่มคนมาขัดขวางการศึกษาของเด็ก ขับไล่ ผอ. โรงเรียนไม่ให้เปิดอาคาร คนละเรื่องเลย เราก็ต้องออกรายการชี้แจงผ่านสื่อและไปที่โรงเรียนใช้ไมค์ประกาศให้ชาวบ้านรู้ว่าเราไม่ให้บริษัทเป็นคนมอบ เพราะเป็นมติกลุ่มไม่ให้บริษัทเอกชนเข้ามาทำ CSR แต่เราไม่ห้ามตัวแทนชาวบ้านคนใดจะมอบก็ได้ ชาวบ้านหลายคนร่วมกันบริจาคเงินเป็นจำนวนมากกว่าบริษัทเอกชนรายเดียว ทำไมต้องให้เขามอบด้วย

นอกจากบรรจบ และนิรันดร์แล้ว ยังมีชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ อีกหลายคนที่ทำหน้าที่จัดรายการวิทยุ ต่างคนต่างผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาเป็นนักจัดรายการวิทยุจิตอาสา พงษ์ศักดิ์ก็เป็นนักจัดรายการวิทยุคนหนึ่งโดยเขาให้ความสำคัญกับการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารที่เป็นประโยชน์

“เนื้อหาที่เราเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม สิทธิของประชาชนตามกฎหมาย ข่าวคราวความเคลื่อนไหวของพี่น้องกลุ่มอนุรักษ์ฯ เสร็จงานออกอากาศแล้ว เราจะเก็บกวาด ทำความสะอาด ปิดสถานีกันเอง”

การพึ่งพาตนเองของกลุ่มไม่เพียงออกเงินในการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านเอง ปฏิเสธการสนับสนุนแหล่งทุนจากหน่วยงานรัฐ องค์กรต่าง ๆ รวมถึงไม่ยอมให้กลุ่มทุนทำ CSR ในพื้นที่เพื่อแสดงให้เห็นว่าโรงงานอุตสาหกรรมหนักไม่สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้ เหนือสิ่งอื่นใดคือชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานช่วยเหลือกันเรื่องทุนการศึกษาในโรงเรียน ละม้ายบอกว่า “ทุนพยายามหามวลชน หาฝ่ายสนับสนุน และทำ CSR ให้ทุนการศึกษาเด็กทุกโรงเรียน มีโรงเรียนวัดธงชัยที่เดียวที่ไม่เอา” จินตนาขยายความประเด็นนี้ว่า “มีทุนจากโรงงานเข้ามาในตำบล ทางกลุ่มบอกผู้ใหญ่ในชุมชนว่าจะหาเงินให้โรงเรียนเอง อะไรที่นำมาสู่ความขัดแย้งขอให้ยุติ โรงเรียนวัดธงชัยโรงเดียวที่ไม่ได้ทุน 13,000 บาท มีคนบอกว่าทำไมไม่เอาทุนการศึกษา พี่ไม่อยากได้ ไม่อยากให้เกิดความขัดแย้งอีก”

ภาพที่ 3.15 ชาวบ้านติดป้ายคัดค้าน CSR ของ กฟผ. ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

จินตนาสรุปให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านว่าการเดินทางไปยื่นข้อเรียกร้องชาวบ้านออกค่าใช้จ่ายกันเองคนละไม่ต่ำกว่า 200 บาท “มันเป็นการต่อสู้ที่บริสุทธิ์ จะต้องมีคนเห็นด้วยกับเราจำนวนมาก ทำให้คนมีอำนาจฟังเรา การต่อสู้ต้องลงทุนลงแรงเอง มาค้านด้วยใจบริสุทธิ์ ถ้าเป็นม็อบที่ถูกว่าจ้างมา จะไม่ยืดเยื้อต่อเนื่องยาวนานมาเกือบยี่สิบปีแบบนี้[40]

---

[40] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 กุมภาพันธ์ 2557.

ภาพที่ 3.16 จินตนาเป็นวิทยากรที่หมู่บ้านฉางเกลือ จังหวัดตราด เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนโดยเน้นเรื่องการพึ่งพิงตนเอง ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

3.4.3 การทำมวลชนและเครือข่าย

ชาวบ้านที่เริ่มต้นรวมตัวกันในช่วงแรกที่ได้รับรู้ข่าวโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเป็นกลุ่มชาวบ้านที่มีการตื่นตัวทางการเมืองสูง จากการรวมตัวกัน 4-5 คน โดยเปิดเวทีที่ตลาดหลังสถานีรถไฟบ้านกรูด ซึ่งถือว่าเป็น “การปาร์คครั้งแรก” ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด นับว่าเป็นการดึงดูดให้ชาวบ้านเข้ามาฟังและเข้ามาเป็นแนวร่วมจำนวนมาก นอกจากนี้ ในการทำมวลชนยุคแรก พวกเขาได้ใช้ความเป็นเครือญาติและความเป็นเพื่อนบ้านเดินไปเคาะประตูตามบ้านและพบปะกันที่ร้านกาแฟเพื่อชวนสนทนาหารือเกี่ยวกับแนวคิดการเคลื่อนไหวในการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ซึ่งทาริกา โกสิทธิ์ หรือป้าติ๋ม ภรรยาลุงช่วยเล่าว่า “วิธีนี้ทำได้เฉพาะคนที่สนิทกับเราเท่านั้น ซึ่งมักมีความเห็นเหมือนกับเราอยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นชาวบ้านที่ไม่รู้จักกันมาก ยังไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร และยังเคยชินกับการเชื่อฟังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เราจึงเลือกใช้วิธีขึ้นป้าย” การขึ้นป้ายของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในชุมชนบ้านกรูดเพื่อการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งก็คือการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในอำเภอบางสะพาน เมื่อเดือนตุลาคม 2540 โดยชาวบ้านเริ่มขึ้นป้ายคัดค้าน 6 ป้าย ได้แก่

“รวมพลัง รวมใจ ต้านภัยโรงไฟฟ้า”

“เราต้องการธรรมชาติที่สดใส ไม่ใช่โรงไฟฟ้าถ่านหินมลพิษ”

“ชาวประมงจะอับจนเพราะโรงไฟฟ้าทำลายที่ทำกิน”

“โรงไฟฟ้าสร้างมลพิษ บั่นทอนชีวิต เยาวชน”

“เราไม่ต้องการ โรงไฟฟ้าถ่านหินมลพิษ”

“ขออากาศบริสุทธิ์ ไว้ให้ลูกหลานหายใจเถอะครับ”

การขึ้นป้ายทำให้ชาวบ้านทั่วไปและผู้มาเยือนชายหาดทะเลบ้านกรูดมองเห็นได้ง่าย เข้าใจจุดยืนของกลุ่มชาวบ้านที่มารวมตัวกันคัดค้าน แต่ในทางปฏิบัติ มันไม่ง่ายเท่าไรนัก เพราะมีผู้นำการเมืองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐมาขอให้เอาป้ายลงเพื่อป้องกันปัญหาความแตกแยกในชุมชน และบางครั้งก็อ้างกรณีมีผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจของบ้านเมืองมาเยี่ยมชมดูงานที่บ้านกรูด หากมีป้ายแสดงว่าคัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ จะไม่เป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและต่อการพัฒนาท้องถิ่น สารพัดเหตุผลที่จะนำมาอธิบายและขอให้ปลดป้ายออก แต่กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านก็ยังคงยืนยันหนักแน่นว่าชาวบ้านต้องการนำเสนอความจริง ซึ่งความขัดแย้งในชุมชนคือความจริงที่ต้องยอมรับ พร้อมกับให้เหตุผลว่าจุดที่ขึ้นป้ายเป็นที่ดินส่วนตัวของชาวบ้านและร้านค้าผู้ซึ่งเต็มใจให้ใช้เป็นพื้นที่ขึ้นป้าย และการแสดงจุดยืนของชาวบ้านที่ออกมาคัดค้านก็เป็นเรื่องปกติของสังคมในระบอบประชาธิปไตย

"ช่วงแรก ๆ ที่เราขึ้นป้าย รุ่งขึ้นอีกวันก็มีคนเอาลง บางจุดก็มีการทำลายป้ายเสียหาย เราเลยต้องจัดเวรยามเฝ้าป้าย" กวงเล้งเล่าให้ฟัง พร้อมบอกว่าเขาก็เคยเข้าเวรเฝ้าป้ายหลังจากมีเวรยามเฝ้าป้ายประมาณหนึ่งเดือน จากนั้นก็เลิกเฝ้าป้าย เพราะดูแล้วฝ่ายตรงข้ามคงต้องยอมรับในความทรหดอดทนของกลุ่มชาวบ้านฝ่ายคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้า พวกเขาถูกหมายหัวในช่วงแรกของการต่อสู้คัดค้านว่าคือ "พวกหัวรุนแรง" "พวกแอนตี้การพัฒนา" ชาวบ้านทั่วไปที่สนับสนุนฝ่ายโรงไฟฟ้าหรือชาวบ้านที่ยังไม่เลือกข้างจะไม่กล้ายุ่งเกี่ยวกับพวกเขาโดยตรง

การขึ้นป้ายของกลุ่มชาวบ้านคู่ขนานไปกับการรณรงค์เผยแพร่ข่าวสารผ่านรถเครื่องเสียง โดยข่าวสารที่กลุ่มชาวบ้านฝ่ายคัดค้านชูเป็นประเด็นหลักในการรณรงค์ให้ชาวบ้านในชุมชนรับรู้และตื่นตัวคือผลกระทบของโรงไฟฟ้าถ่านหิน และสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กลุ่มชาวบ้านหลายสิบคนที่รวมตัวกันมากขึ้นหลังการปาร์คที่ตลาดบ้านกรูดช่วยกันรณรงค์ให้ข้อมูลข่าวสารและทำมวลชนในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งก็คือหมู่บ้านในตำบลธงชัย อันได้แก่ บ้านดอนแหลมใหญ่ บ้านหนองมงคล บ้านโคกตาหอม บ้านชัยมงคล บ้านดอนสูง เป็นต้น จากนั้น ก็ขยายออกไปเรื่อย ๆ ยังตำบลใกล้เคียงในอำเภอบางสะพาน "ชาวบ้านทั้งสองตำบล คือตำบลธงชัยกับตำบลชัยเกษมส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการสร้างโรงไฟฟ้า มีหลายพันคนที่ช่วยอยู่เงียบ ๆ แบบว่าให้ข้าวสาร ให้ปลาเค็ม แต่ที่ออกมาสู้ตายไปไหนไปกันมี 2,000 คน"[41] ข้อมูลที่ชาวบ้านนำเสนอจะมุ่งเน้นผลกระทบของโรงไฟฟ้าถ่านหินในวงกว้าง ซึ่งมีรัศมีโดยรอบประมาณสิบกิโลเมตร และมีกรณีตัวอย่างโรงไฟฟ้าแม่เมาะที่สร้างความตื่นตัวให้กับชุมชนบ้านกรูดและชุมชนใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี

ย้อนกลับไปสมัย พ.ศ. 2540 สื่อมวลชนทุกแขนงไม่ได้ให้ความสนใจในประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่าไรนัก การเสาะแสวงหาข้อมูลข่าวสารใน

---

[41] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, "ทำไมชาวบ้าน ไม่เอาโรงไฟฟ้า," *สารคดี,* 105

พื้นที่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากมลภาวะเป็นพิษของโรงไฟฟ้าและโรงงานอุตสาหกรรม เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยข้อมูลพื้นที่ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดสนใจเป็นพิเศษคือพื้นที่ชุมชนโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง และนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง พวกเขาได้ติดต่อกับชาวบ้านในชุมชนดังกล่าวให้มาบอกเล่าประสบการณ์เลวร้ายในเวทีชุมนุมให้ชาวบ้านที่นี่ฟัง สุกัญญาเล่าว่า

> ผลกระทบที่เห็นได้ชัดจากแม่เมาะ และมาบตาพุด เราทั้งได้ยินข่าวและไปที่แม่เมาะมาแล้ว คนที่นั่นก็เดินทางมาให้ข้อมูลเราที่บ้านกรูดด้วยเช่นกัน เขาได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับอากาศหายใจ เป็นโรคปอดเสียชีวิตมาแล้วหลายคน ตอนที่พวกเขามาให้ข้อมูลในเวทีที่เราจัดขึ้นใหม่ ๆ พวกเขาก็เป็นผู้ป่วยแต่มีจิตอาสาเดินทางมาให้ข้อมูล บางคนมาแบบป่วยหนัก ต้องพยุงมา กลับไปบ้านได้สักพักก็เสียชีวิต หนึ่งในจำนวนนั้นคือคนทำงานในโรงงานไฟฟ้าถ่านหินที่แม่เมาะ อายุประมาณสี่สิบกว่าปี บางคนบอกว่าปอดเหลือข้างเดียว ให้ข้อมูลพวกเราแล้วกลับไปก็เสียชีวิต เขายืนยันว่าอย่าให้สร้าง ไม่อย่างนั้นจะมีชีวิตแบบเขา เจอสภาพพื้นที่แบบบ้านเขาและคงมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน เราเชื่ออยู่แล้ว ยิ่งมาเห็น และได้ยินพวกเขาพูดก็ยิ่งเชื่อ มั่นใจขึ้นตอนเปิดตัวโครงการใหม่ ๆ บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้พาชาวบ้านส่วนหนึ่งไปที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะ ไม่ได้นั่งรถไฟไป นั่งรถทัวร์ไปอย่างดีสองรถทัวร์ แต่ไม่ได้พาไปในพื้นที่ที่เดือดร้อน พาไปอยู่ในโรงแรม หาอาหารอย่างดีให้ทาน เขาไม่ได้เข้าไปในพื้นที่ เห็นเฉพาะพื้นที่ที่จัดไว้ให้ วัวอ้วน หลังแบน ตั้งขันน้ำได้คนไปเห็นการสร้างภาพแบบนั้นก็ว่าดี เชื่อเขา คนในกลุ่มเราร่วมไปดูด้วย บอกว่าไปเก็บดอกไม้ที่อยู่ริมทางเดินแล้วพบว่าเป็นไม้ดอกเสียบไว้ความแตกเลย มาเล่าให้คนในกลุ่ม ชาวบ้านธรรมดาไม่ค่อยได้ไป ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แม่บ้านของผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน

คำบอกเล่าจากประสบการณ์โดยตรงของชาวบ้านแม่เมาะผู้ผ่านชะตากรรมมาก่อน ประกอบกับชาวบ้านที่เคยเดินทางไปในสถานที่จริงและกลับมาเล่าให้ฟัง ทำให้สุกัญญาและชาวบ้านหลายคนตื่นตัวเฝ้าระวังภัยที่กำลังคืบคลานเข้ามา พวกเขารวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันบ่อยครั้งขึ้นและเป็นที่มาของการขยายเครือข่ายและแสวงหาพันธมิตรที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ

ประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่ใกล้เคียงเริ่มตื่นตัวและติดตามข่าวสารโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด หลายคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภัยอันตรายที่เกิดขึ้นจากโรงไฟฟ้าถ่านหินมากขึ้นและตระหนักรู้ว่าตนเองมีสิทธิอะไรบ้างตามรัฐธรรมนูญ พงษ์ศักดิ์ เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าในช่วงของการรณรงค์ให้ความรู้ชาวบ้าน “เราทำป้ายเขียนสิทธิของชาวบ้านตามรัฐธรรมนูญไว้ เคลื่อน

ขบวน รณรงค์ ชูป้ายสิทธิให้พี่น้องรับรู้ว่ามีสิทธิในการชุมนุม สิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน สิทธิในการรักษาวัฒนธรรมชุมชน ป้ายละหนึ่งสิทธิ เดินไปตะโกนบอกสิทธิไปเดือนละหนึ่งสิทธิ ช่วยให้ชาวบ้านจำจนขึ้นใจ” สอดคล้องกับคำกล่าวของจินตนา

> สิ่งที่พี่น้องประชาชนต้องรู้และเท่าทันคือการรู้สิทธิ การขึ้นป้ายบอกสิทธิจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้าน เราใช้การขึ้นป้ายที่ตลาดเช้า และตลาดเปิดท้ายรถขายของ ชู 1 ป้ายต่อ 1 เดือน เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ว่าพี่น้องมีสิทธิในการชุมนุมตามรัฐธรรมนูญ สิทธิในการชุมนุมอย่างสงบและปราศจากอาวุธ เดือนที่ 2 เป็นการขึ้นป้ายเพื่อให้พี่น้องรู้สิทธิในการจัดการทรัพยากรของตัวเอง เดือนต่อไปให้พี่น้องรู้สิทธิในการรักษาวัฒนธรรมชุมชน และสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชนตนเอง การรณรงค์แบบนี้เป็นทางเดียวที่จะทำให้พี่น้องไม่กลัวเวลามีข้อโต้แย้งกับหน่วยงานของรัฐที่คอยห้ามปรามข่มขู่ เวลาที่มีการรวมตัวของชาวบ้านมักถูกกล่าวหาว่าก่อความไม่สงบ ซึ่งในเวลาต่อมา สิ่งที่เราทำก็ได้ผลเป็นอย่างมาก ชาวบ้านมีความมั่นใจเพิ่มขึ้นที่จะใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เมื่อชาวบ้านไม่กลัว ชาวบ้านรู้ว่าเป็นสิทธิ ก็มาชุมนุมเป็นเรื่องปกติ จากนั้นการข่มขู่จากเจ้าหน้าที่รัฐก็หายไป การเปิดเวทีเล็กหรือใหญ่เริ่มเกิดขึ้นในทุกพื้นที่[42]

การรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญเป็นความพยายามในระยะแรกของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านเริ่มต้นการต่อสู้คัดค้านด้วยการใช้กฎหมายในการขับเคลื่อน ชาวบ้านไม่กี่คนที่รวมตัวกันครั้งแรกมีความรู้ความเข้าใจและเชื่อมั่นในสิทธิชุมชนที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ และพวกเขาก็คิดว่าชาวบ้านหลายคนที่ยังไม่กล้าออกมาชุมนุมก็เนื่องมาจากความเกรงกลัวกฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐบางคนข่มขู่ว่าการออกมาชุมนุมเป็นการก่อความไม่สงบ ดังนั้น การรณรงค์เรื่องสิทธิชุมชนและเสรีภาพในการชุมนุมจึงเป็นการตอกย้ำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดตระหนักในสิทธิที่พวกเขามีและกระตุ้นให้ออกมาใช้สิทธิปกป้องชุมชนของตนเอง เมื่อชาวบ้านเชื่อมั่นว่าตนเองมีสิทธิชุมชน มีเสรีภาพในการชุมนุม และก้าวข้ามความกลัวว่าพวกเขาจะทำผิดกฎหมาย ชาวบ้านหลายคนออกมาชุมนุมเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นเรื่องปกติ สิ่งที่ตามมาก็คือเจ้าหน้าที่รัฐบางคนไม่สามารถห้ามปรามการชุมนุมได้อีกต่อไปและไม่สามารถกล่าวหาว่าการชุมนุมของชาวบ้านผิดกฎหมาย

---

[42]จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, 65.

ในขณะที่การรณรงค์ให้ความรู้เรื่องสิทธิคู่ขนานกันไปกับการหามวลชน สิ่งสำคัญที่ชาวบ้านมุ่งมั่นจะทำก็คือการประกาศสิทธิชุมชนดังกล่าวให้เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องได้ยอมรับและรับรองในทางปฏิบัติด้วยเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นการเชื้อเชิญให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาอยู่ในกฎกติกาตามกระบวนการทางกฎหมายแทนที่การใช้อำนาจตามอำเภอใจอย่างที่เคยชินนั่นเอง ในระหว่างที่ชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินรณรงค์ให้ข้อมูลกับชาวบ้านในชุมชน อิสราได้เล่าว่าเจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดก็เปิดเวทีให้ข้อมูล “ถ่านหินสะอาด” เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าโรงไฟฟ้าถ่านหินอยู่ร่วมกับชุมชนได้โดยไม่น่ากลัวอย่างที่คิด ในขณะที่ต่างฝ่ายต่างแข่งกันจัดเวทีเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หนทางที่ไปเวทีชุมนุมของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านกลับเต็มไปด้วยอุปสรรค จากข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านเล่าให้ฟังคือว่าการเดินทางไปชุมนุมที่ใดก็ตาม พวกเขาเคยผ่านด่านตะปูเรือใบมาแล้ว ซึ่งทำให้รถบัส รถกระบะยางแตก สมคิดเล่าให้ฟังว่า “เคยเปิดเวทีชุมนุมให้ชาวบ้านมาฟังข้อมูลข่าวสาร ทางโรงไฟฟ้าก็เปิดเวทีแข่งด้วย เขามีคอนเสิร์ตนักร้องดัง เรามีแต่ชาวบ้านตาดำ ๆ ที่อยากรู้ความจริง กว่าคนจะมาถึงเวทีเรา รถหลายคันก็ยางรั่ว ยางแตก หรือไม่ก็เจอด่านดักกักกันเพื่อตรวจบัตรประชาชน มันไม่สะดวก ใครจะมา เราล้มลุกคลุกคลานมาหลายครั้ง” อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกันพวกเขาก็ไม่ได้ปฏิเสธว่าพวกเขาใสสะอาดบริสุทธิ์ตลอดเส้นทางการต่อสู้คัดค้าน โดยจะกล่าวถึงต่อไปในบทที่ 6 6.3 การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย (civil disobedience)

การรวมตัวกันของชาวบ้านที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าไม่เพียงแต่เป็นการสมัครใจเข้ามารวมกลุ่มด้วยตนเอง สิ่งที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยทราบจากเรื่องเล่าของชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลก็คือ “การซื้อใจกัน” ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลในกรณีที่มีเรื่องเดือดร้อนเป็นการส่วนตัว สุธน ทาจันทร์[43] เล่าประสบการณ์การเข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดว่าจุดเริ่มต้นมาจากการกลับเข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านกรูดอีกครั้งหลังจากไปทำงานนอกพื้นที่มาเป็นเวลานาน และเมื่อกลับมาถึงชุมชนบ้านเกิดก็ต้องพบกับปัญหาเส้นทางเดินสาธารณะที่เข้าบ้านตนเองกลายเป็นกรรมสิทธิ์ของคนบ้านใกล้เรือนเคียง

> ผมต่อสู้เส้นทางสาธารณะเข้าสวน ตอนนั้น ไปยื่นเรื่องที่อำเภอ ปลัดก็มาตรวจสอบและบอกว่าทางสาธารณะไม่มีแล้ว มันหายไปแล้ว เป็นที่ส่วนบุคคล โฉนดติดกันหมดแล้ว ผมก็ไปตรวจสอบจากผู้ใหญ่บ้านคนก่อน และไปขอ นส. 3 เจ้าของที่ที่ติดกับทางสาธารณะมาดู ปรากฏว่าทางสาธารณะมันยังอยู่ ผมก็ต่อสู้ต่อ แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่นิ่งเฉย พอดีมีเพื่อนในกลุ่มอนุรักษ์ฯ

---

[43] สุธน ทาจันทร์ อายุ 46 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

แนะนำให้มาหาพี่หน่อย และพี่หน่อยก็เข้ามาช่วยเหลือ ผมติดต่อไปทางนายอำเภอ นายอำเภอก็มาดูแล ช่วยให้เป็นทางสาธารณะเหมือนเดิม ตอนนั้นคู่กรณีคือเจ้าของบ้านที่ปิดทางสาธารณะ ตอนแรกไม่มีใครมาช่วยเลย พอพี่หน่อยติดต่อให้ นายอำเภอก็เข้ามา นายก อบต. ก็มาดู

สุธนยอมรับว่าตอนนั้น เขาไม่ได้สนับสนุนโรงไฟฟ้าถ่านหิน แต่ก็ไม่ได้ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้าน เขาไม่รู้จักใครในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นพิเศษ และเขาก็ต้องทำงานแบบเดินทางไปมาระหว่างจังหวัด ยังไม่ได้ลงหลักปักฐานทำงานในพื้นที่บ้านกรูดอย่างจริงจัง การได้รับความช่วยเหลือจากจินตนาจึงเป็นจุดหักเหที่ทำให้เขาเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชนในทุกรูปแบบ ไม่เพียงแต่สุธนที่ได้รับความช่วยเหลือดูแลความเดือดร้อนที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัวเป็นกรณีส่วนตัว สำหรับสมาชิกทุกคนในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานต่างก็ได้รับการดูแลเอาใจใส่ในการแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมหรือความขัดแย้งส่วนตัวที่เกิดขึ้น หากว่าความขัดแย้งนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม จินตนาก็จะเข้าไปไกล่เกลี่ยแก้ไขปัญหาให้ทุกคนในกลุ่มอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เวลาที่ใครมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง ด่าทอทำร้ายร่างกายกัน ก็จะต้องแยกออกจากกันโดยปริยาย เพียงเพราะคำสั่งประกาศิตของแกนนำที่ว่า “ถ้าไม่เลิกทะเลาะกัน มีเรื่องอะไรเดือดร้อน อย่ามาให้ช่วยนะ” นอกจากคำบอกเล่าของสุธนแล้ว จากประสบการณ์โดยตรง ผู้วิจัยเคยอยู่ในเหตุการณ์ขณะที่มีชาวบ้านมาขอหารือกับจินตนาเพื่อให้ความช่วยเหลือกรณีได้รับความไม่เป็นธรรมจากหน่วยงานของรัฐหรือแม้กระทั่งกรณีข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านด้วยกัน สำหรับกรณีความเดือดร้อนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม จินตนาก็จะไปช่วยร้องเรียนหรือเจรจากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตามข้อเท็จจริงที่มีอยู่และมักได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี สุธนกระซิบกับผู้วิจัยว่า “ไม่อยากบอกว่าเรื่องเดียวกันแท้ ๆ ที่ชาวบ้านเดือดร้อน เราไปเอง เรื่องไม่เดิน ต้องมีมวลชนสนับสนุน เจ้าหน้าที่จึงให้ความใส่ใจ เสียงพี่หน่อยเป็นตัวแทนชาวบ้านได้อย่างดี” ส่วนชาวบ้านที่มีปัญหาเดือดร้อนส่วนตัว ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองโดยอาจต้อง “ขึ้นโรงพัก” หรือไม่ก็ “ขึ้นโรง ขึ้นศาล” หลายครั้งยุติปัญหาได้ด้วยการไกล่เกลี่ยประนีประนอมโดยจินตนาเป็นคนกลาง ซึ่งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับผลการเจรจาโดยดุษฎี การเป็นผู้นำชุมชนคงไม่ได้หมายถึงผู้นำการเมืองท้องถิ่นอย่างเดียวที่เรามักเข้าใจกัน สิ่งที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวบ้านและทำให้พวกเขารู้สึกศรัทธาคือว่าผู้นำคนนั้นเป็นคนที่พวกเขาพึ่งพาอาศัยได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีอำนาจทางการเมืองก็ได้

การรวมกลุ่มที่มาจากปัญหาความเดือดร้อนในพื้นที่ร่วมกันโดยมีรากฐานคือจิตสำนึกในการอนุรักษ์อันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดก็จริง แต่ในขณะเดียว สิ่งที่กระชับความสัมพันธ์ในกลุ่มให้มีความแน่นแฟ้นและกอดคอร่วมทุกข์ร่วมสุขต่อสู้กันมาอย่างยาวนานกว่า 18 ปี คือความช่วยเหลือ

เกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมถึงความไว้เนื้อเชื่อใจกันนั่นเอง การทำมวลชนของกลุ่มผู้คัดค้านมีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าจะมีอุปสรรคมาขัดขวางก็ตาม หลังจากผ่านการรณรงค์โดยหามวลชนมาเป็นแนวร่วมได้มากพอสมควร กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านก็ได้ตั้งชื่อเรียกกลุ่มของตนเองเพื่อประกาศการต่อสู้คัดค้านอย่างเป็นทางการ จากการพิจารณาหนังสือของกลุ่มชาวบ้านที่มีไปถึงหน่วยงานของรัฐและกลุ่มบริษัททุนต่าง ๆ พบว่ามีการเปลี่ยนชื่อมาแล้วหลายครั้ง เริ่มต้นใช้ชื่อ "กลุ่มผู้คัดค้านการจัดตั้งโรงไฟฟ้า" แล้วเปลี่ยนมาเป็น "กลุ่มผู้ต่อต้านการจัดตั้งโรงไฟฟ้าถ่านหิน" ตามด้วย "กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านกรูด"จนกระทั่งมาถึงชื่อสุดท้ายคือ "กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด" ซึ่งมีจินตนาเป็นแกนนำรุ่นที่สองที่ใช้ชื่อกลุ่มนี้คนแรกและไม่เคยเปลี่ยนชื่อเรียกและไม่เคยเปลี่ยนแกนนำเลยจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) การมีชื่อเรียกกลุ่มชัดเจนทำให้การเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีความชอบธรรมในการต่อสู้คัดค้านยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการยื่นข้อเรียกร้องต่าง ๆ ไปยังหน่วยงานของรัฐ สถานทูตและหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้มีการโต้ตอบหนังสืออย่างเป็นทางการและเกิดการยอมรับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดในฐานะผู้ทรงสิทธิของชุมชนท้องถิ่น

อย่างไรก็ดี ในการต่อสู้โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ โดยเฉพาะโครงการลงทุนข้ามชาติ ซึ่งอิสรากล่าวว่า "การต่อสู้ของชาวบ้านในพื้นที่ของเราเกี่ยวข้องกับนักลงทุนข้ามชาติ มีหลายประเทศที่ได้รับเชิญจากโครงการโรงไฟฟ้าให้มาลงทุนที่บ้านเรา เราต้องการมวลชนมาหนุนจำนวนมหาศาล" จากจุดเริ่มต้นที่ตลาดสดหลังสถานีรถไฟบ้านกรูดดังกล่าวมาแล้ว จนกระทั่งการใช้วิธีรณรงค์โดยรถเครื่องเสียง เดินเท้า ชูป้าย กระจายข่าวตามตลาดข้ามตำบลและตามถนนตลอดแนวชายหาดบ้านกรูดทำให้มีพันธมิตรเพิ่มมากขึ้นทั้งในตำบลธงชัยและตำบลใกล้เคียงของอำเภอบางสะพาน กลยุทธ์ต่อไปของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดก็คือการ "ติดธงเขียว" หน้าบ้าน เริ่มต้นที่ตลาดก่อน เพราะเป็นแหล่งสำคัญที่ประชาชนในพื้นที่มาจับจ่ายใช้สอยและทำมาค้าขายเลี้ยงปากท้อง สมคะเน หนูเล็ก[44] เล่าให้ฟังว่าสมัยต่อสู้โครงการโรงไฟฟ้า เธออายุ 51 ปี เป็นแม่บ้าน ถึงเวลาเตรียมทำอาหารเช้าและอาหารเย็น เธอก็ต้องไปตลาดทุกวันเพื่อซื้อกับข้าว ชาวบ้านช่วยกันออกความคิดว่าขึ้นป้ายแล้ว รณรงค์แล้ว แต่ก็ยังไม่รู้ใครเป็นใคร "ช่วงแรกที่ผ่านมามีการแบ่งแยกกันแล้ว แต่ก็ยังไม่รู้ว่าใครเอาหรือไม่เอาโรงไฟฟ้า เป็นการแยกให้เลือกฝ่ายสนับสนุนหรือคัดค้าน เต็มใจไม่เต็มใจไม่รู้ แต่เห็นภาพ สัญลักษณ์ที่ใช้คือธงเขียวและเสื้อเขียว" วิธีนี้เป็นการแบ่งพรรคแบ่งพวกกันอย่างชัดเจนสอดคล้องกับบริบทของการต่อสู้คัดค้านโครงการที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชุมชน ผู้วิจัยเข้าใจว่า

---

[44] สมคะเน หนูเล็ก อายุ 67 ปี, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

การทำมวลชนให้ได้มากที่สุดสำหรับพวกเขาแล้วเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อที่จะขับไล่ฝ่ายที่มารุกรานวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาและนำความสงบสุขเป็นปกติกลับคืนมา สมคะเนบอกว่าการติดธงเขียว จะทำให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ ในชุมชนไปอุดหนุนซื้อของ ถ้าไม่ติดธงเขียว จะคว่ำบาตร ไม่ซื้อของเลย

> กระแสในตลาดว่าใครไม่ติดธงคือไม่ซื้อของ ใครติดธงหน้าบ้านก็ซื้อของเฉพาะพวกเรา คนที่ไม่ติดธงก็ต้องคิดแล้วว่าจะเอาด้วยหรือไม่ ถูกเพ่งเล็งว่าจะเอายังไงกันแน่ เราช่วยกันปล่อยกระแสการติดธงเขียวออกไป วิธีนี้เราคิดขึ้นมาโดยอัตโนมัติ ทำให้กลุ่มที่ค้าขายต้องคิดเอง ถ้าขายของให้พวกโรงไฟฟ้าเป็นหลัก จะขายได้ดีเพียงบางครั้ง ในช่วงเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ โครงการโรงไฟฟ้าจะมาซื้อของกันมาก ซื้อกระเช้ากัน แต่จะขายพวกเราไม่ได้ เขาอยากขายได้ทุกวัน หรือรอขายช่วงเทศกาล ถ้าไม่แสดงสัญลักษณ์ติดธงเขียวก็ขายไม่ได้ จนในที่สุดกลายเป็นตลาดติดธงเขียวไปหมด แค่นี้เราก็พอใจแล้ว

ภาพที่ 3.17 การติดธงเขียวคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

จากคำบอกเล่าของสมคะเนดังกล่าวข้างต้น ได้รับการยืนยันจากจินตนาว่าช่วงแรกของการต่อสู้ สำคัญที่สุดคือการหามวลชนและเครือข่าย นอกจากการจัดเวทีจัดประชุม พูดคุยตามบ้านแล้ว กลยุทธ์หลักที่ต้องใช้ในเวลานั้นก็คือสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อเขียว ธงเขียว ซึ่งในเวลาต่อมาสัญลักษณ์ดังกล่าวได้ครอบคลุมไปทุกพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปรากฏตามเอกสารลำดับการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

> มีการทำเสื้อเขียวเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้ มีการทำธงสีเขียว เพื่อแสดงออกว่าเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น นอกจากนี้แล้ว ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อการจัดการตนเองในท้องถิ่นต่อไป เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มชาวประมง เป็นต้น จากการรวมกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งแรกนั้น ส่งผลให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายอีกมากมาย เช่น กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก กลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก กลุ่มรักษ์เมืองประจวบฯ กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นกุยบุรี

> เป็นต้น เพื่อร่วมกันรณรงค์ในประเด็นร่วมกันคือการคัดค้านการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าที่ไม่มีความโปร่งใสและความชอบธรรม หลังจากการรวมตัวแล้วมีการทำกิจกรรมรณรงค์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของชุมชนต่างๆ เป็นกิจกรรมที่มีการจัดทำอย่างต่อเนื่อง เนื่องมาจากโครงการพัฒนาของรัฐที่จะเข้ามาสู่ชุมชนบ้านกรูดนั้นเป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ จึงเป็นสาเหตุให้การต่อสู้ระหว่างทุนที่รวมตัวกับรัฐและชาวบ้านซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามอีกฝ่ายหนึ่งนั้นค่อนข้างจะเป็นไปได้ยาก จึงเกิดการพยายามรวมตัวกันของชาวบ้านบ่อยครั้งในการคัดค้านโครงการไม่ว่าจะเป็นการชุมนุมที่องค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เทศบาลบ้านกรูด อำเภอ บางสะพาน ที่ดินอำเภอบางสะพานหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และในที่สุดเมื่อไม่มีความคืบหน้าใด ๆ จากหน่วยงานราชการทั้งหลายแล้ว จึงนำมาสู่การเรียกร้องต่อตัวแทนของรัฐบาลในสมัยนั้น[45]

กล่าวได้ว่าการทำมวลชนของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นการสร้างเครือข่ายและได้มาซึ่งพันธมิตรคู่ขนานกัน จินตนาเล่าว่าเธอเคยพากลุ่มชาวบ้านไปพบกับหาญณรงค์ เยาวเลิศ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะด้านการจัดการน้ำและเขื่อน หาญณรงค์บอกเธอว่าเขาไม่มีความรู้เรื่องโรงไฟฟ้าถ่านหิน จึงแนะนำให้กลุ่มชาวบ้านไปพบกับวัชรี เผ่าเหลืองทอง นักเคลื่อนไหวด้านพลังงานทางเลือก

> เราไม่รู้จะตั้งต้นจากตรงไหน พากันไปพบคุณหาญ ซึ่งแนะนำให้ไปหากลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต ที่นี่ พวกเราได้รู้จักกับวัชรี เผ่าเหลืองทอง วัชรี เผ่าเหลืองทองให้ข้อสังเกตว่าทำไมการผลิตพลังงานไฟฟ้าจึงต้องเลือกใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง ทั้งที่เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าถ่านหินเป็นพลังงานจากฟอสซิลที่ไม่ค่อยมีความปลอดภัย มีผลกระทบสูงกว่า และเป็นเทคโนโลยีที่ล้าสมัย[46]

การเลือกถ่านหินมาเป็นเชื้อเพลิง นั่นเพราะราคาถูกกว่าเชื้อเพลิงประเภทอื่น ๆ อย่างมาก และย่อมหมายความรวมถึงชีวิตชาวบ้านในชุมชนมีราคาถูกด้วยใช่หรือไม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่จินตนาและชาวบ้านในกลุ่มรู้สึกไม่พอใจอย่างมาก และต้องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนี้ออกไปสู่สังคมวงกว้างมากยิ่งขึ้นว่าชีวิตของพวกเขาสมควรมีค่ายิ่งกว่าโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สร้างมูลค่าทาง

---

[45] กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด, เอกสารแนบท้ายลำดับที่ 2 ลำดับการต่อสู้โรงไฟฟ้าของกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด.

[46] อิทธิฤทธิ์ ประกำทอง, “โรงไฟฟ้าถ่านหินริมหาด สิ่งมหัศจรรย์ของประจวบคีรีขันธ์?,” *โลกสีเขียว,* (กรกฎาคม – สิงหาคม 2541), 53.

เศรษฐกิจเฉพาะกลุ่มแต่กลับนำมาซึ่งผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวอย่างที่ไม่มีวันฟื้นฟูสภาพให้กลับคืนมาดังเดิมได้

การเคลื่อนไหวเพื่อสร้างเครือข่ายของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีความต่อเนื่องแทบจะไม่มีวันไหนที่ได้อยู่ติดบ้านนานถึงสัปดาห์ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ตุลาคม พ.ศ. 2540 – 2546 พวกเขาจำเป็นต้องผูกสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชะตากรรมที่กำลังประสบปัญหาอยู่เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และพื้นที่บ่อนอกก็เป็นพื้นที่เป้าหมายที่พวกเขาคิดว่าโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินทั้งสองโรงคือ บ่อนอก – บ้านกรูดเกิดจากแนวนโยบายเดียวกัน นำเข้าถ่านหินมาจากแหล่งเดียวกัน รูปแบบการก่อสร้างของโครงสร้างโรงไฟฟ้าเหมือนกัน ชุมชนทั้งสองแห่งสามารถร่วมมือกันในการขับเคลื่อนกระบวนการต่อสู้คัดค้านได้ ละม้ายเล่าว่า “ชาวบ้านบ่อนอกต่อสู้ตั้งแต่ 2538 เราสู้ตอน 2540 พี่หาญณรงค์แนะนำว่า นโยบายเหมือนกัน โรงไฟฟ้าเหมือนกัน ทำไมคนของเราไม่มาช่วยกัน ก็เลยเป็นว่าเราเปิดเวที เขามา เขาเปิดเวที เราไป จึงได้ขอให้แกนนำบ่อนอกมาปราศรัยให้ข้อมูล เขาเปิดเวที เราก็ไป เราเปิดเวทีเชิญเขา ต่างคนต่างช่วยกันหนุนให้มีพลังขึ้นมา เขาก็มา เพื่อให้คนที่กล้า ๆ กลัว ๆ จะได้รู้สึกว่ามีเพื่อน”

จินตนาได้อธิบายเพิ่มเติมถึงพันธมิตรกลุ่มอื่น ๆ ที่เห็นอกเห็นใจกันในยามทุกข์ยากเดือดร้อนจากการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน

> มีคนข้างนอกเห็นใจและช่วยเหลือเราเยอะมาก กลุ่มพันธมิตรเรา เช่น สมัชชาคนจน กลุ่มคลองด่าน เมืองกาญจน์ สงขลา เชียงใหม่ น่าน ชลบุรีที่เราเคยไปช่วยเขา เขาก็โทรมาให้กำลังใจ ตอนที่บ้านโดนยิง ก็มีคนส่งเงินมาให้ 500, 200, 100 รวมแล้วตั้งหลายพัน เขียนจดหมายมาให้กำลังใจ หรือในยามที่เราไม่มีเงินเลย ชาวบ้านก็เรี่ยไรมาให้ ชาวบ้านเองก็รู้ว่าเราไม่มีจริง ๆ[47]

สิ่งสำคัญที่จินตนาและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดภาคภูมิใจคือความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของเครือข่ายประจวบ 8 กลุ่ม อันประกอบไปด้วย กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก กลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก กลุ่มรักษ์บ้านเกิดอ่าวน้อย กลุ่มประมงเรือเล็กคั่นกระได กลุ่มอนุรักษ์ห้วยยาง กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นกุยบุรี-สามร้อยยอด กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน โดยจินตนากล่าวว่า “เครือข่ายประจวบเป็นพันธะสัญญา 8 กลุ่ม ที่ว่าใครมีเรื่องก็ถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เรื่องเล็ก ๆ ช่วยตัวเองก่อน ถึงที่สุด วิกฤติ ทุกคนในเครือข่ายต้องออกไปช่วยกัน” เธอขยายความเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ว่า

---

[47] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, “ทำไมชาวบ้าน ไม่เอาโรงไฟฟ้า,” *สารคดี,* 107.

ที่มาคือสภาพัฒน์กำหนดแผน แต่ละพื้นที่มีปัญหาไม่เหมือนกัน พื้นที่กุยบุรี บางสะพานสร้างโรงถลุงเหล็ก สำหรับบ่อนอก บ้านกรูด ทับสะแกสร้างโรงไฟฟ้า ส่วนอ่าวน้อย หนองแม่แก่น หนองหญ้าปล้อง เตาเผาขยะบ่อบำบัด บ่อฝังกลบ ขยะจากกากโรงงานอุตสาหกรรม หัวท้ายเป็นนิคมฯ อุตสาหกรรมเหล็กก็ต้องมี บ่อบำบัดขยะ พี่ถือว่าถ้าชาวบ้านไม่รวมกันสู้ก็แพ้ เราสู้ให้เพื่อน เพื่อนช่วยเรา อย่าไปคิดว่าเรื่องเราใหญ่อยู่คนเดียว หยุดโครงการให้ได้การที่มีคนคิดว่าเตาเผา ขยะไม่ใช่โครงการขนาดใหญ่ เพียงร้อยกว่าล้าน แล้วไม่ไปช่วย นิคมใหญ่กว่าต้อง มาช่วย คิดแบบนี้ไม่ได้ กองขยะก็เป็นเรื่องเดือดร้อนเหมือนกัน ที่หนึ่งเกิด ที่อื่นก็ เกิดด้วย[48]

เรื่องราวการต่อสู้คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจึงมีความต่อเนื่องยาวนานอยู่ในกระแสข่าวสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ นั่นเพราะพวกเขาไม่ได้ต่อสู้โดยจำกัดพื้นที่ชุมชนบ้านกรูดอย่างเดียว แต่พวกเขามีเครือข่ายและร่วมต่อสู้เพื่อกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ด้วย ตัวอย่างบทกวีต่อไปนี้สะท้อนการต่อสู้คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่ขยายวงกว้างไปยังเครือข่ายได้เป็นอย่างดี

"มอบให้พี่น้องทุ่งประดู่"

ทะเลบ้านฉัน ณ วันนี้ กุ้งปลามีนานาพันธุ์อันหลากหลาย
มีเรือใหญ่เรือน้อยลอยเรียงราย สุขกายใจพวกเราชาวประมง
ต่างอยู่กินดีล้วนมีสุข พร้อมพ่อแม่พร้อมลูกสมประสงค์
สร้างฐานะคงมั่นอันยืนยง ชาวประมงสุขสันต์ทุกวันคืน
แต่บัดนี้มีข่าวร้ายมุ่งหมายมั่น จะแย่งชิงทะเลฉันที่เคยชื่น
สิ่งที่ฝันสิ่งที่หวังจะพังครืน ล้มทั้งยืนเมื่อถ่านหินโชนกลิ่นมา
โรงไฟฟ้าสี่ห้าพันเมกะวัตต์ อุตสาหกรรมจะแออัดกันทั่วหน้า
ปล่อยน้ำเสียทำลายล้างเผ่าพันธุ์ปลา ทั้งกุ้งหอยจะเรียงหน้าพากันตาย
ทุ่งประดู่เคยอยู่อย่างเป็นสุข เคยพร้อมพ่อ-แม่ ลูก เคยสดใส
จะมีโรงไฟฟ้ามหาภัย มาทำลายวิถีชนคนชาวเล
ทุ่งประดู่เลือดน้ำเค็มที่เข้มข้น จงรวมตัวรวมคนอย่าไขว้เขว
เมื่อศัตรูบุกบ้านเราชาวตังเก ลูกทะเลอย่ามัวนอนซอนลูกตา

---

[48] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 24 กรกฎาคม 2555.

ลุกขึ้นเถิดเพื่อนพ้องน้องพี่เอ๋ย อย่านิ่งเฉยรวมตัวให้ทั่วหน้า
เพื่อผืนน้ำปฐพีเคยมีมา ครั้งรุ่นปู่รุ่นยารุ่นตา-ยาย
ศัตรูไร้ตัวตนคือมลพิษ ที่ กฟผ. โรคจิตยัดเยียดให้
เหมือนแม่เมาะที่ค่อย ๆ ทยอยตาย แต่โรงไฟฟ้าฉิบหายได้บิดเบือน
ฟังผู้นำท้องถิ่นกลิ่นทะแม่ง บอกเสื้อเขียวยุแยงโธ่เอ๋ยเพื่อน
เสียสติวิปริตจิตฟั่นเฟือน ให้ข่าวเลอะเลือนเหมือนมิใช่คน
เอ็นจีโอที่ไหนใส่เสื้อเขียว ให้ข้อมูลบิดเบี้ยวแถมสับสน
ชาวบ้านมีสมองเป็นของตน เขาเป็นคนมิได้เป็นดังเช่นควาย
ไปศึกษาข้อมูลเพิ่มพูนใหม่ แม้กลับตัวกลับใจยังไม่สาย
รักบ้านเกิดกันเถิดหนาอย่าทำลาย สมองลาปัญญาควายเลิกใช้เอย[49]

ตามเนื้อหาของบทกวีดังกล่าวสื่อในท่อนแรกว่าทะเลบ้านกรูดมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยสัตว์ทะเลนานาพันธุ์ แต่เมื่อโรงไฟฟ้าถ่านหินเข้ามาในพื้นที่ มลพิษและของเสียที่ถูกปล่อยออกมาสู่ทะเลจะต้องทำลายทุกชีวิตที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเป็นแน่แท้ หลายชีวิตที่ต้องเจ็บป่วยล้มตายลง ไม่ต่างอะไรกับสภาพวิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ถ้อยคำที่โจมตีผู้ทำให้วิถีชีวิตชุมชนต้องล่มสลายไม่เพียงหมายถึงหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง แต่ยังหมายรวมถึงผู้นำท้องถิ่นที่ถือว่าอยู่ใกล้ชิดพวกเขามากที่สุด ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวของชาวบ้านผู้คัดค้านมักถูกกล่าวหาว่าเป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มเจ้าหน้าที่ NGO ซึ่งสุกัญญาได้สะท้อนประเด็นนี้ในนามกลุ่มอนุรักษ์ฯ ว่าชาวบ้านผู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินไม่ใช่เจ้าหน้าที่ NGO แต่เป็นชาวบ้านธรรมดาที่มีสมองของตนเองและพึ่งพิงตนเองโดยไม่มีเงินอุดหนุนจากแหล่งใด ในช่วงท้ายสุดของบทกวี ได้สื่อเจตนารมณ์สำคัญคือการปลุกจิตสำนึกของชาวบ้านที่ยังไม่ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อบ้านเกิดของตนเองให้ออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้าน บทกวีนี้เขียนขึ้นในช่วงระยะเวลาหลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติยกเลิกการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เมื่อ พ.ศ. 2547 แล้ว โดยสุกัญญาเขียนขึ้นเพื่อมอบให้พี่น้องบ้านทุ่งประดู่ อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน 4,000 เมกกะวัตต์เกิดขึ้นที่นี่ และเป็นช่วงที่ชาวบ้านกำลังรวมตัวกันต่อสู้คัดค้าน กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้เคยไปร่วมชุมนุมคัดค้านด้วยในฐานะพันธมิตรและเครือข่ายประจวบ 8 กลุ่มด้วย ดังปรากฏในข่าวสมัยนั้น

---

[49] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2549.

> ประชาไท 26 พ.ย. 2549 คนประจวบฯ ไม่พ้นเคราะห์ ค้านโรงไฟฟ้าใหม่ ใช้ถ่านหิน 4,000 เมกกะวัตต์ ใหญ่กว่าเดิม 6 เท่า ชี้นโยบายถ่านหิน 40 % ทำไม่ได้ ผลกระทบร้ายแรง จวก กฟผ. กระทรวงพลังงานคิดแคบๆ ฉวยโอกาสช่วงกฎอัยการศึก ผุดโครงการ หวังสกัดม็อบเมื่อเวลา 15.00 น. วันที่ 25 พฤศจิกายน 2549 ที่วัดนัมทาวราราม ตำบลนาหูกวาง อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์บ้านกรูด อำเภอบางสะพานและชาวบ้านจากอำเภอทับสะแก กว่า 150 คนชุมนุมคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาด 4,000 เมกาวัตต์ ของการไฟฟ้าผ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยมีตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอทับสะแกมาดูแลรักษาความปลอดภัยอยู่บริเวณรอบ ๆ ประมาณ 20 นาย[50]

นอกจากนี้ กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ได้กลายเป็นชุมชนต้นแบบสำหรับนักต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศไปแล้ว โดยพวกเขายังคงทำหน้าที่เฝ้าระวังไม่ให้โครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมาทำลายวิถีชีวิตชุมชนของพวกเขาจนถึงทุกวันนี้

3.5 ความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมและวิธีพิจารณาความ

ตลอดเส้นทางการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ประสบปัญหาการเรียกร้องความยุติธรรม ซึ่งไม่ได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด ละม้ายแสดงความรู้สึกออกมาว่า “ปัญหาที่เราต้องมาต่อสู้ เพราะรัฐพยายามสนับสนุนโครงการทุกโครงการด้านอุตสาหกรรม โทษรัฐมากกว่า กลุ่มทุนถ้าไม่มีใครสนับสนุนก็สร้างไม่ได้ ยืดเยื้อทุกวันนี้ก็เพราะมีรัฐสนับสนุน ผู้นำท้องถิ่นไม่เข้าข้างประชาชน เข้าข้างกลุ่มทุน เขาอยู่ใกล้เรา เรารู้ได้ว่าเขาเห็นแก่ประโยชน์”

จินตนาสะท้อนให้ฟังว่าช่วงแรกที่มีการจัดชุมนุมเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ชาวบ้านในชุมชนรู้เท่าทันโครงการพัฒนาของรัฐที่ในความเป็นจริงไม่ได้สวยหรูแบบที่ประชาสัมพันธ์ไว้ แต่อุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้ชาวบ้านมาชุมนุมฟังการปราศรัยของกลุ่มแกนนำก็คือเจ้าหน้าที่รัฐ

---

[50] “คนประจวบฯ ตื่นอีกค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน 4,000 เมกกะวัตต์,” *ประชาไท*, 25 พฤศจิกายน 2549, http://www.prachatai.com/journal/2006/11/10666 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557).

พี่ย้ายมาอยู่ที่นี่สามสิบกว่าปี เห็นชาวบ้านไปไหนมาไหนจะถูกตำรวจรีดไถ ไม่มีใบขับขี่ ไม่มีหมวกกันน็อค ขับรถเสียงดัง ตั้งด่านตรวจนู้นนี่นั่น พี่ก็ไม่ว่าอะไร พี่มาขาดผึงตรงที่ว่า พี่จัดเวทีเพื่อให้ข้อมูลชาวบ้าน ปรากฏว่าตำรวจปิดเส้นทางหมดโดยอ้างว่าไม่มีสิทธิ ตำรวจเก็บบัตรประชาชนของคนที่เข้ามาในพื้นที่เรา เอาบัตรประชาชน ถ่ายรูป ลงประวัติ ลงทะเบียน เข้ามาเมื่อไร จะออกไปเมื่อไร อยู่กี่ชั่วโมง พี่ว่ามันไม่ใช่ คนไปไหนมาไหนทำไมต้องเก็บใบขับขี่อย่างนี้ มันละเมิด พี่รับไม่ได้ เพราะพี่เปรียบเทียบกับโรงไฟฟ้า พอเราเปิดเวทีปั๊บ โรงไฟฟ้า ก็จะเปิดเวทีดูฟรี มีสุนารี มียุ้ย ญาติเยอะ เราเช็คทุกเส้นทางไปโรงไฟฟ้า ไม่มีตำรวจไปบล็อก แต่เส้นทางที่จะเข้าเวทีเรา ตำรวจบล็อกหมด จากตรงนี้ เรารู้สึกว่าเราถูกลิดรอน ถูกคุกคาม พี่ก็เริ่มจากการขึ้นป้ายรัฐธรรมนูญสมัยปี 2540 ที่ตลาด มาตรา 44 สิทธิของประชาชนในการรวมตัวกันอย่างสงบปราศจากอาวุธ กะขึ้นป้ายสักอาทิตย์สองอาทิตย์ ให้ชาวบ้านจดจำได้ รู้สิทธิของตนเอง ป้ายเก่าหราขึ้นแล้วก็เอาลง ขึ้นป้ายใหม่ มาตรา 46 ประชาชนมีสิทธิดูแลจารีตวัฒนธรรม จากนั้นก็ขึ้นมาตรา 56 เอาขึ้นอยู่อย่างนี้ ใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ตั้งแต่ประกาศใช้ใหม่ เพราะมันใช้ได้ พอเริ่มใช้เรื่อย ๆ ชาวบ้านก็เริ่มไม่กลัว ชาวบ้านเริ่มโต้เถียงเป็นว่า ‘เรามีสิทธิ ๆๆ’ พวกเราก็กระจายตัวไปบล็อกตำรวจอีกที ให้จับตำรวจทุกเส้นเลย ก็เลยเป็นที่มาที่ตำรวจไม่กล้าตั้งด่าน เราเริ่มเป็นอิสระ เกิดจากการที่เราเริ่มแก้ปัญหา ชาวบ้านไม่กลัวแล้ว เราก็เริ่มคืบต่อ[51]

เหตุการณ์ตำรวจขัดขวางการชุมนุมของชาวบ้านเป็นสิ่งที่จินตนาและแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดไม่สามารถยอมรับและอดทนต่อไปได้ พวกเขาเห็นว่าไม่มีความเป็นธรรมเลย เนื่องจากทุกครั้งที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจัดเวทีปราศรัยให้ข้อมูลชาวบ้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดก็จะจัดเวทีประชาสัมพันธ์โครงการด้วยเช่นกัน ตำรวจจะขัดขวางการเดินทางไปร่วมชุมนุมในเวทีที่ชาวบ้านจัดขึ้น โดยมีการตั้งด่านสกัดตรวจบัตรประชาชนของผู้ที่เดินทางเข้ามาในเขตพื้นที่ชุมนุม ในขณะที่เวทีประชาสัมพันธ์โครงการโรงไฟฟ้าไม่มีตำรวจตั้งด่านสกัดตรวจ แม้ว่าจะมีตำรวจบ้างก็เฉพาะกรณีอำนวยความสะดวกหน้างานของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด

ในสายตาของชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เมื่อตำรวจแสดงให้เห็นว่ามีการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมและออกไปในทำนองกลั่นแกล้ง ชาวบ้านจึงเริ่มจับกลุ่มรวมตัวกันเป็นจำนวน

---

[51] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2555.

มากโต้ตอบกลับคืนโดยดักรอตำรวจที่มาตั้งด่านและคุมเชิงกันทำให้ตำรวจเลิกตั้งด่านสกัดตรวจค้นชาวบ้าน

นิรันดร์ แสงทองหนึ่งในแกนหลักของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมที่พวกเขาได้รับไว้ดังนี้

> กระบวนการยุติธรรมต้องแก้ที่คนใช้กฎหมาย ถ้าคนดีไปใช้กฎหมาย อะไรก็ดี สิ่งที่พวกเราเจอ ทำให้เราไม่ค่อยไว้วางใจคน เราไม่เชื่อมั่น ไม่ไว้ใจการทำงานของรัฐ เราไม่เป็นมิตรกับตำรวจเลยหลังเกิดเหตุการณ์โรงไฟฟ้าหินกรูด ผมเพิ่งจะเข้าพูดคุยกับตำรวจ ก็สี่ห้าปีมานี้ ตำรวจที่ทำให้เราหันกลับมาพูดคือท่านรองประชา นายตำรวจที่เข้าใจชาวบ้านดี ส่วนตำรวจคนอื่น ๆ เรามองว่าเก๊กทั้งนั้น กฎหมายไปทำให้กับคนไม่ผิด ให้ผิดกฎหมายได้ ไม่ได้สืบสาวราวเรื่องกระบวนการยุติธรรมในศาล อัยการ ผู้พิพากษาไม่ได้ถามสาเหตุ ไม่ใส่ใจแรงจูงใจเรา คดีจี้ปล้น ตำรวจยังถามเหตุจูงใจเลยว่าจี้ปล้นเขาทำไม เราไม่ได้มีความผิดแต่ตำรวจจะเอาเราให้ผิด ทำให้เราไม่ชอบกฎหมาย ไม่ชอบตำรวจ ไม่ชอบคนใช้กฎหมาย

สำหรับบทบาทหน้าที่ในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด นิรันดร์ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหน่วยรักษาความปลอดภัยแกนนำฯ และชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ดังนั้น ประสบการณ์โดยตรงที่เขาประสบจะเกี่ยวข้องกับตำรวจเนื่องจากทุกครั้งที่มีการชุมนุมในพื้นที่ก็ดี หรือมีการเคลื่อนขบวนชุมนุมกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดไปชุมนุมที่ไหนก็ตาม เขาจะเป็นคนแรกที่พบกับตำรวจและต้องมีการเจรจากัน

> เราเคยเชื่อฟังกฎหมาย แต่คนใช้กฎหมายไม่เคยฟังเรา ทำอย่างไรเขาจึงฟังเรา เราลองมาทุกวิธีแล้ว จับกลุ่มไม่กี่คนไปยื่นข้อเรียกร้อง ขอดูเอกสารของอำเภอที่มีคนอ้างว่าเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งเราเชื่อว่าเป็นที่สาธารณะ ขอให้ อบต. ชี้แจงข้อมูลให้เรารับรู้บ้าง ทำอะไร อย่างไรก็ไม่คืบหน้า จนในที่สุดเราก็ต้องยกพวกชาวบ้านไปเป็นจำนวนมาก เพราะหลายคนไม่พอใจ ไม่ได้คำตอบอะไรเลย พอพวกเราเยอะขึ้น อีกฝ่ายก็ฟังเรามากขึ้น ให้ข้อมูลบ้าง จากที่ไม่เคยสนใจพวกเราเลย สายตาคนภายนอกที่ไม่เข้าใจเรา หาว่าเราใช้ ‘กฎหมู่’ กฎคนจำนวนมาก ถามหน่อยว่าถ้าสิ่งที่เราชุมนุมเรียกร้องความยุติธรรมคือกฎหมู่ เราไม่ทำแบบนี้ เขาจะฟังเสียงชาวบ้านไหม เราไปยื่นหนังสือ เขาก็ไม่ฟังเรา เขาก็ไม่รับ รับไปก็ไม่ทำอะไร เอามติ ครม. เป็นตัวตั้ง จนเราต้องเอาคนหลาย ๆ คนไปพร้อม ๆ กัน เราต้องการแสดงให้เห็นว่ามีจำนวนคนอีกมากมายที่คัดค้าน กฎหมู่ เป็นเรื่องของการใช้เสียงข้างมาก เราไม่มีกติกา เราไม่ใช่สภา จึงไม่มีความชอบธรรมใช่หรือไม่ เขาไม่ได้เปิด

> โอกาสให้เราไปนั่งในสภาแล้วยกมือบอกว่าเราไม่ต้องการ เราใช้หลักการเดียวกับสภา มีคนเป็นแนวร่วมจำนวนมาก ต่างกันแค่ไม่มีกฎหมายรองรับ ถ้าเราไม่ใช้กฎหมู่นี้ เขาจะฟังเราไหม อย่างเช่น เราไปนิคมอุตสาหกรรมนี้ ถ้าเราไม่เข้าไปแบบนั้น เขาจะยอมรับเราไหม ถ้าเราไม่บุกเข้าไปด้วยคนจำนวนมาก เขาจะเปิดประตูให้เราไหม คนจำนวนมากเขาฟัง คนไม่กี่คน เขาไม่ฟัง กฎหมู่ที่อยู่ภายใต้กฎหมายเรียกว่าอะไร เราคือคนจำนวนมากที่ลุกขึ้นต่อสู้คัดค้านในสิ่งที่ไม่เป็นธรรมต่อพวกเรา เราผิดหรือที่ใช้วิธีนี้[52]

สิ่งที่นิรันดร์เล่ามาไม่แตกต่างจากที่สุธนเคยเล่าให้ฟังก่อนหน้านี้เกี่ยวกับประสบการณ์เรื่องทางสาธารณะที่ถูกฮุบไปเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน ใครจะกล่าวหาว่าพวกเขาใช้กฎหมู่ พวกเขาไม่สนใจ พวกเขาขอเพียงให้การเรียกร้องความยุติธรรมประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะว่าไปแล้วก็คือการทำให้กฎหมายได้ทำหน้าที่ของมันเอง “ผมว่ากฎหมายไม่มีปัญหานะ แต่คนมีอำนาจใช้กฎหมายมีปัญหา เลือกกฎหมายมาใช้กับชาวบ้านไม่ถูก” นิรันดร์สะท้อนความเห็นจากประสบการณ์ที่เห็นเพื่อนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดถูกดำเนินคดี หนึ่งในจำนวนเพื่อนของเขาก็คือพงษ์ศักดิ์

> ผมโดนหนึ่งคดี ข้อหาบุกรุกพร้อมอาวุธ บริษัทบอกว่าจะถอนฟ้อง หลักฐานอ่อน เขาเตรียมหลักฐานเอง ผมไม่ได้เอามีดไป เราเข้าไปเพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจเรียก บอกว่ามีมีดอยู่ตรงนั้น ตรงนี้ เก็บยังไม่หมด เราไปช่วยเก็บขึ้นรถ มีคนแอบถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน กระบวนการยุติธรรมชั้นสอบสวนแย่มาก เราเข้าไปในพื้นที่จนกลับออกมาแล้ว เขาค่อยเอาป้ายมาติดว่าที่ดินส่วนบุคคล ห้ามบุกรุกแล้วถ่ายรูปไว้ประกอบเป็นพยานหลักฐานว่าเราบุกรุกที่ดิน มาฟ้องเรา มันเกิดขึ้นกันคนละวัน ตำรวจเป็นคนเรียกเราเข้าไปในพื้นที่ อัยการสั่งฟ้องเราได้อย่างไร ตอนเราเข้าไปไม่เขียนป้ายอะไรเลย ป้ายมาติดอีกวันแล้วไปถ่ายรูปไว้ เขาต้องการให้เราพัวพันคดี ยุ่งกับคดี วิ่งหาหลักทรัพย์มาวาง ขึ้นศาลตลอด เดี๋ยวศาลนัด เราก็ต้องไป ไม่มีเวลาไปชุมนุมเรียกร้อง โรงงานก็เดินหน้าต่อ

พงษ์ศักดิ์เล่าเหตุการณ์ชาวบ้านฝ่ายคัดค้านโรงถลุงเหล็กไปรวมตัวกันที่บริเวณป่าพรุเพื่อห้ามไม่ให้ทางโรงงานขุดดิน เพราะที่ดินดังกล่าวอยู่ในระหว่างการตรวจสอบว่ามีการบุกรุกที่ดินสาธารณะหรือไม่ แต่ปรากฏว่าชาวบ้านกลุ่มที่สนับสนุนโรงงานได้ออกมาประจันหน้าเพื่อตรึงพื้นที่เอาไว้ เหตุการณ์ในครั้งนั้น ชาวบ้านฝ่ายคัดค้านโรงถลุงเหล็กได้ถูกแจ้งข้อหาบุกรุกพร้อมอาวุธเข้าไปในที่ดินส่วนบุคคล จากประสบการณ์ที่ผ่านการต่อสู้คัดค้านมาตั้งแต่โรงไฟฟ้าหินกรูดจนถึงโรงถลุง

---

[52] นิรันดร์ แสงทอง อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 พฤษภาคม 2556.

เหล็ก พงษ์ศักดิ์เปรียบเทียบให้เห็นว่า “กรณีโรงถลุงเหล็ก กลุ่มทุนมีพัฒนาการไปไกลกว่าโครงการโรงไฟฟ้ามากในเรื่องการใช้กฎหมายมาดำเนินคดีกับชาวบ้าน มีความซับซ้อนมากขึ้น และมีหลายคดีที่ชาวบ้านถูกแจ้งข้อหา ตอนโรงถลุงเหล็ก ชาวบ้านติดคดีเยอะกว่า หาหลักทรัพย์มาประกันตัวไม่ทัน และที่สำคัญมีคนตายจากการปะทะกันสองฝ่าย” เมื่อถามว่าเขากลัวไหม เขาก็ตอบว่า “กลัวไม่มีบ้านอยู่ ไม่มีที่ทำกินมากกว่า” สำหรับความเห็นที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม “กระบวนการยุติธรรมยังไม่ได้เข้าใจเรื่องสิทธิชุมชนหรือเข้าใจแต่แกล้งไม่เข้าใจ ไปมองเรื่องการพัฒนา GDP ไม่ได้มองว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร ไม่ได้มองความสุขประชาชน ศาลควรรับฟังชาวบ้านมากกว่านี้ ไม่ใช่ห้ามไม่ให้ชาวบ้านพูด แล้วจะได้ความจริงอะไร” พงษ์ศักดิ์เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์ในศาลที่เขาเห็นว่าศาลห้ามไม่ให้ชาวบ้านชี้แจงข้อเท็จจริงไปมากกว่าคำถามที่กำหนดไว้แล้ว “ถามว่าบุกรุกใช่ไหม ถ้าเอาคำตอบว่าใช่ มันก็ใช่ แต่ถามเจตนารมณ์เราไหม เราต้องการห้ามไม่ให้เขาขุดที่ดิน ซึ่งอาจเป็นที่สาธารณะ หรือเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำก็ได้” เขาจึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ศาลจะดำเนินกระบวนพิจารณาความกับชาวบ้านที่ต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนในลักษณะเช่นเดียวกับคดีธรรมดา “มันไม่ใช่คดีธรรมดา” เขายืนยันหนักแน่น “เราทำเพื่อส่วนรวม มันไม่ใช่คดีส่วนตัว” หลายถ้อยคำที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดสะท้อนความคิดเห็นของเขาออกมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมายและความยุติธรรม ผู้วิจัยฟังแล้วก็ต้องถามซ้ำแล้วซ้ำเล่าด้วยความชื่นชมว่าทำไมชาวบ้านเข้าใจกฎหมายเป็นอย่างดี พงษ์ศักดิ์และครูดวงพรก็จะตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า “การประชุมทุกวันจันทร์ พวกเขาเป็นตัวแทนกลุ่มที่ต้องศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมและกฎหมายเพื่อนำมาอ่านให้พี่น้องฟังก่อนจะเข้าสู่วาระประชุมอื่น ๆ” ครูดวงพรอธิบายว่า “ต้องซื้อหนังสือพิมพ์หลายฉบับไว้อ่าน ต้องค้นข้อมูลอินเทอร์เน็ตและคัดข่าวสารสำคัญ ๆ มาถ่ายทอดให้พี่น้องฟัง” ในขณะที่พงษ์ศักดิ์ก็ตอบว่า “ผมเป็นคนรณรงค์ชูป้ายสิทธิให้ชาวบ้านจำจนขึ้นใจ” และจากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ได้มีส่วนร่วมในการประชุมคืนวันศุกร์ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน โดยชาวบ้านจะต้องเตรียมการก่อนเดินทางไปชุมนุมทุกครั้ง และครั้งนี้เป็นการให้ข้อมูลชาวบ้านเกี่ยวกับกฎหมายการนิคมซึ่งเสวกได้ยกกรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเป็นตัวอย่าง โดยรัฐและทุนได้ร่วมมือกันจนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในท้องที่ตำบลห้วยโป่งและตำบลมาบตาพุด อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา จนถึงทุกวันนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดยังคงคุกรุ่นอยู่ตลอดเวลา โดยชาวบ้านเป็นฝ่ายเรียกร้องสิทธิให้เกิดการเยียวยาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเสียหาย ในขณะที่เสวกและจินตนาพยายามย้ำเตือนพี่น้องในชุมชนให้ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อไม่ให้เกิดนิคมอุตสาหกรรมที่นี่ มิใช่มาเรียกร้องสิทธิภายหลังจากที่เกิดความสูญเสียแล้ว

ภาพที่ 3.18 การประชุมคืนวันศุกร์ของชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

กระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นธรรมในมุมมองชาวบ้านมีอีกหลายแง่มุม หลายประสบการณ์ที่พวกเขาต้องเผชิญตลอดระยะเวลาที่ต้องต่อสู้กับโครงการพัฒนาของรัฐไม่ว่าจะเป็นโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด หรือโรงถลุงเหล็กบางสะพาน จนมาถึงนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน สิ่งที่แตกต่างกันไปคือรายละเอียดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่รุมเร้าถาโถมเข้ามาให้แก้ไข แต่สิ่งที่เหมือนกันสำหรับพวกเขาคือความยุติธรรมที่ชาวบ้านได้รับมีความแตกต่างจากกลุ่มทุนนิยมที่รัฐให้การสนับสนุน และความไม่เป็นธรรมที่พวกเขาได้รับนี้จึงเป็นที่มาของการเรียกร้องความยุติธรรมทุกรูปแบบตามกระบวนการกฎหมายโดยตัวพวกเขาเอง ซึ่งรายละเอียดนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 – บทที่ 6 โดยบทที่ 4 เป็นเนื้อหานิติสำนึกจากการเล่าประสบการณ์ข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ระบุเหตุการณ์และกล่าวโทษโครงการที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชุมชน ส่วนบทที่ 5 และบทที่ 6 มุ่งเน้นนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมของชาวบ้าน โดยบทที่ 5 เป็นเรื่องนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และบทที่ 6 เป็นเรื่องนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรม “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” ซึ่งแต่ละประเด็นในการต่อสู้เป็นจุดร่วมที่ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นหลายชุมชนที่ถูกแทรกแซงโดยโครงการพัฒนาของรัฐจะต้องเผชิญหน้าเหมือนกันแทบไม่มีข้อยกเว้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นปัญหาข้อกฎหมายควบคู่กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพื่อให้เห็นภาพรวมของการขับเคลื่อนทางกฎหมายของกลุ่มชาวบ้านอนุรักษ์ฯ อันนำไปสู่การตอบโจทย์ความเป็นไปได้ของความยุติธรรมสำหรับสิทธิชุมชนผ่านนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน

บทที่ 4
นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมาย: การระบุเหตุการณ์ (Naming) และการกล่าวโทษ (Blaming)

นิติสำนึกในการขับเคลื่อนทางกฎหมายเกิดจากปัญหาความไม่ยุติธรรมในสังคม ที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมพบว่ากฎหมายทางการและผู้กระทำการทางกฎหมายไม่สามารถเป็นที่พึ่งพิงได้ จึงทำให้พวกเขาต้องรวมตัวกันเคลื่อนไหวโดยอาจใช้สิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่ต่อสู้หรือในกรณีที่ไม่มีกฎหมายใดใช้อ้างอิงในการต่อสู้ พวกเขาก็จะเคลื่อนไหวโดยอาศัยความยุติธรรมต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งกฎหมายที่มีความเป็นไปได้ของความยุติธรรม นิติสำนึกในการขับเคลื่อนทางกฎหมายมีแนวทางการศึกษาตามขั้นตอน อันได้แก่ การระบุปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (naming the experience) ซึ่งส่งผลกระทบต่อพวกเขา การกล่าวโทษ (blaming) หรือกล่าวอ้างที่มาของปัญหาและการเรียกร้องสิทธิ (claiming) ซึ่งเป็นการนำประเด็นข้อพิพาทให้คู่กรณีรับทราบและแสวงหาวิธีการเยียวยาแก้ไขปัญหา โดยในบทนี้ จะกล่าวถึงการระบุเหตุการณ์และการกล่าวโทษ ส่วนการเรียกร้องสิทธิหรือการเรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชนจะเสนอในบทที่ 5 และ บทที่ 6 ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวต่อสู้และตรวจสอบการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่รัฐในหลายประเด็น อันนำไปสู่การตอบโจทย์นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายเพื่อทำให้เกิดความเป็นไปได้ของความยุติธรรมในสิทธิชุมชน

4.1 การระบุเหตุการณ์ (Naming)

4.1.1 การปรากฏตัวของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด

โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเป็นโครงการของรัฐ[1] ซึ่งเริ่มจากการที่คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติมีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเรื่องแนวนโยบายในการรับ

---

[1]"โครงการของรัฐ" หมายถึง โครงการอันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจหรือสังคมบรรดาที่มีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย วิถีชีวิต หรือส่วนได้เสียเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าโครงการดังกล่าวนั้นจะเป็นการดำเนินโดยหน่วยงานของรัฐเองหรือโดยการอนุญาตให้บุคคลอื่นทำ, ปรากฏใน *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548*, ข้อ 5, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 22 ตอนพิเศษ 55 ง (27 กรกฎาคม 2548): 25.

ซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนในรูปของ Independent Power Purchase (IPP) โดยกำหนดเป็นนโยบายให้โครงการผลิตไฟฟ้าที่ขายไฟฟ้าให้แก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ตามประกาศรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนได้รับสิทธิประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนตามที่ระบุในประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนที่ 1/2536 เรื่อง นโยบายและหลักเกณฑ์การส่งเสริมการลงทุน[2] นอกจากการกำหนดรูปแบบของการรับซื้อพร้อมทั้งการให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้ลงทุนในการผลิตไฟฟ้าเอกชนแล้วยังมีการกำหนดสัดส่วนและการซื้อขายไฟฟ้าไว้ด้วย กล่าวคือกำหนดสัดส่วนและโครงการในแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าระยะยาวที่จะเริ่มดำเนินการก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2538-2544 ที่จะให้เอกชนลงทุนและดำเนินการในรูปของ IPP และขายไฟฟ้าให้แก่ กฟผ. และดำเนินการออกประกาศเชิญชวนเอกชนลงทุนในโครงการโรงไฟฟ้า[3] ซึ่งในเวลาต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2537 ตามมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติซึ่งมีนโยบายในการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนในรูปของ IPP[4] ดังกล่าว

เรื่องราวการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดเริ่มต้นนับจากวันที่ 19 มีนาคม 2539 ซึ่งเป็นวันที่บริษัท สหยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนต์ จำกัด ได้รับการคัดเลือกโดยคณะอนุกรรมการประเมินและคัดเลือกข้อเสนอจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชน จำนวน 7 ราย เพื่อมาดำเนินการโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินที่มีกำลังการผลิต 1,400 เมกกะวัตต์ บริษัท ยูเนี่ยนฯ มีวงเงินลงทุนประมาณ 50,000 ล้านบาท และมีพื้นที่ 1,200 ไร่ อยู่ในบริเวณบ้านโคกตาหอม หมู่ที่ 9 ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยได้ลงนามสัญญาภายหลังการตรวจสอบรับรองสัญญาจากสำนักงานอัยการสูงสุด เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2540

นอกจากโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐและหน่วยงานรัฐส่วนกลาง หน่วยงานท้องถิ่นภายในชุมชนบ้านกรูดก็ยังขานรับนโยบายนี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2540 องค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย (อบต. ธงชัย) มีมติเห็นชอบให้บริษัท

---

[2] หนังสือคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2537 เรื่องมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติในการประชุมครั้งที่ 3/2537.

[3] คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, *แนวนโยบายในการรับซื้อไฟฟ้าผู้จากผลิตไฟฟ้าเอกชนในรูปของ Independent Power Purchase (IPP)*, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, พฤษภาคม 2537).

[4] หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรีสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร 1206/5503 ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2537.

ยูเนี่ยนฯ สร้างโรงงานไฟฟ้าหินกรูด ในการประชุมสมัยวิสามัญ ครั้งที่ 7/2540 เรื่องการอนุญาตตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า โดยตามข้อเท็จจริงไม่ได้มีการชี้แจงให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบก่อนการมีมติเห็นชอบแต่อย่างใด ทั้งนี้ แม้ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 78[5] ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการตนเองแล้วก็ตาม แต่ อบต. ธงชัย ในขณะนั้นยังคงปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาประเทศที่รัฐและหน่วยงานรัฐส่วนกลางกำหนดไว้ โดย อบต. ธงชัย มีหนังสือถึงอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรื่องการอนุญาตตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า อันแสดงให้เห็นถึงการขานรับนโยบายของรัฐ

> อบต. ธงชัย ได้คำนึงถึงนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจในภูมิภาคเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นและสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น แต่ อบต. ธงชัยก็ได้คำนึงถึงปัญหาสภาวะแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นด้วย และได้รับคำชี้แจงพร้อมกับความร่วมมือจากทางบริษัทฯ ในการป้องกันปัญหาเป็นอย่างดี ที่ประชุมสภา อบต. ธงชัย ได้นำข้อคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นและข้อมูลของทางบริษัทฯ มาประกอบการพิจารณาโดยตรึกตรองอย่างถี่ถ้วนและใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจแล้วในที่ประชุมสภา อบต. ธงชัย จึงมีมติให้ความเห็นชอบในการประชุมสภา อบต. ธงชัย สมัยวิสามัญ ครั้งที่ 7/2540 เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2540[6]

หนังสือดังกล่าวข้างต้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการขานรับนโยบายของรัฐแล้ว สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเห็นว่า อบต. ธงชัย ให้ข้อมูลกับอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ไม่ตรงกับความเป็นจริงก็คือ อบต. ธงชัย ไม่เคยแจ้งข้อมูลข่าวสารโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดให้ประชาชนในชุมชนบ้านกรูดได้รับรู้มาก่อน คำกล่าวอ้างว่ามีการนำข้อคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นมาประกอบการพิจารณาจึงไม่ตรงกับความเป็นจริง

---

[5] "รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น," *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 114 ตอนที่ 55 ก (11 ตุลาคม 2540): 16.

[6] หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปธ 73801/95 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2540 ถึงอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรื่องการอนุญาตตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า.

ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ทั้งเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และเฉย ๆ ของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูด ขณะเดียวกันฝ่ายโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดได้มีการจัดตั้งสำนักงานประสานโครงการดำเนินงานชุมชนสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของการจัดนิทรรศการให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้ให้ความสนใจเข้าไปเยี่ยมชมดูงาน และหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ที่มีการเคาะประตูบ้านเพื่อแจกแผ่นพับให้ความรู้เกี่ยวกับโรงไฟฟ้าถ่านหิน ตลอดจนจัดเวทีแนะนำโครงการและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรงไฟฟ้าถ่านหิน นอกจากนี้ ทางโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดได้มีการลงข่าวประชาสัมพันธ์ทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นบ่อยครั้งเพื่อนำเสนอแนวคิดในการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ้านกรูดและเพื่อรายงานความคืบหน้าเกี่ยวกับแผนการดำเนินการก่อสร้าง

กรณีตัวอย่างเช่น สัมภาษณ์พิเศษ กมล คูสุวรรณ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ยูเนี่ยนฯ เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างโรงไฟฟ้าที่บ้านกรูด[7] โดยคำให้สัมภาษณ์ระบุอย่างชัดเจนว่าโครงการโรงไฟฟ้าจะสร้าง “ติดทะเลอ่าวไทย ใน ต.ธงชัย อ.บางสะพาน จ.ประจวบฯ ซึ่งเป็นจุดที่อยู่ในแนวที่ทะเลมีความลึกมากที่สุดและมีสภาพอากาศถ่ายเทเป็นอย่างดี ส่วนงบประมาณในการก่อสร้างนั้นประมาณ 30,000 ล้านบาท” และสาเหตุที่สร้างในตำบลธงชัย “เพราะสภาพพื้นที่ทั้งในทะเลและบนบกมีความเหมาะสมมากที่สุด ประกอบกับอยู่ในช่วงภาคใต้ตอนบนและภาคกลางตอนใต้สามารถจ่ายกระแสไฟฟ้าที่ผลิตได้ขึ้นเหนือล่องใต้ก็ได้ และสามารถรองรับเรื่องกระแสไฟฟ้าจะไม่ขาดแคลน ทั้งเป็นการส่งเสริมการลงทุนในประเทศมากยิ่งขึ้น ประชาชนมีงานทำ” สำหรับลักษณะโครงสร้างของโรงไฟฟ้าและพื้นที่ที่ใช้ในการก่อสร้างโครงการ เขาให้สัมภาษณ์ว่า “เป็นโรงไฟฟ้าพลังความร้อนมีขนาด 1,400 เมกะวัตต์ แบ่งออกเป็น 2 เครื่อง ๆ ละ 700 เมกะวัตต์ ใช้ถ่านหินอย่างดีนำเข้าจากต่างประเทศมาเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตวันละ 10,000 ตัน ปีละ 4 ล้านตัน เนื้อที่ใช้ทั้งหมด 1,000 ไร่ ติดทะเลห่างจากตัวอำเภอบางสะพาน 18 กิโลเมตร” โดยโครงการจะเริ่มก่อสร้าง “ต้นปี 2541 และจะใช้ระยะเวลาก่อสร้างประมาณ 43 เดือน คาดว่าจะเปิดจ่ายกระแสไฟฟ้าให้กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในราวปลายปี 2544”

ประเด็นคำถามสำคัญเกี่ยวกับปัญหาการต่อต้านคัดค้านของประชาชนในพื้นที่ ผู้บริหารระดับสูงของบริษัท ยูเนี่ยนฯ กล่าวว่า “ทางเราได้มีการชี้แจงรายละเอียดให้ประชาชนเข้าใจเป็นอย่างดี เพราะที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน และทางบริษัทได้ให้สิทธิเอาคนในพื้นที่มาร่วมทำงานพร้อมทั้งการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ทางสาธารณกุศลแก่ในพื้นที่ตลอดมา” ทั้งนี้ บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้ทำการวิเคราะห์กลุ่มผู้คัดค้านไว้ในเอกสาร “การมีส่วนร่วมของชุมชน โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยแบ่งสาเหตุการคัดค้านออกเป็น

---

[7] ชำนาญ พึ่งเจาะ, *หนังสือพิมพ์ประจวบ,* วันพฤหัสบดีที่ 16 ตุลาคม 2540.

2 ประเด็นคือ 1) ลักษณะของ NIMBY Syndrome (ไม่ต้องการให้สร้างในถิ่นของตน) 2) ความขัดแย้งส่วนตัวระหว่างแกนนำผู้คัดค้านกับผู้นำท้องถิ่น โดยมีคำอธิบายสำหรับทั้งสองลักษณะดังนี้

ประการแรก ลักษณะของความไม่ต้องการให้สร้างในถิ่นของตนนั้นเกิดจากการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำเสนอให้กับผู้นำในชุมชนในวาระต่างๆ รวมถึงการจัดประชุมสัมมนาในหลายครั้งมิได้กระจายลงสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ประชาชนในลักษณะนี้ตระหนักถึงความจำเป็นของการพัฒนาประเทศโดยมีพลังงานไฟฟ้าพอเพียงสำหรับการบริโภคส่วนรวม แต่มีความเห็นว่าควรจะสร้างโรงไฟฟ้าในท้องที่อื่นที่มิใช่ท้องถิ่นของตนเอง สาเหตุประการสำคัญเกิดจากความรู้สึกกลัวต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากมลพิษของโรงไฟฟ้า และรวมถึงความไม่เชื่อถือและไม่เชื่อมั่นต่อทุกหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องรวมถึงกระทรวงอุตสาหกรรมและสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมด้วย การถอนมติเห็นชอบของ อบต. สร้างความพอใจและบรรลุวัตถุประสงค์ของการประท้วงในประเด็นนี้

ประการที่สอง ตำบลธงชัยขาดผู้นำชุมชนที่มีบารมีและเป็นที่ยอมรับของชุมชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ตำบลธงชัยไม่มีการใช้อำนาจอิทธิพลอย่างผิดกฎหมายโดยผู้นำของชุมชน เป็นที่ทราบกันว่ากำนันสุวัฒน์ มีลักษณะเป็นกำนันหัวสมัยใหม่ ประกอบธุรกิจเยี่ยงนักธุรกิจทั่วไป ไม่มีลักษณะของสังคมแบบเจ้าพ่อในตำบลนี้ ในฐานะที่เป็นผู้รักษากฎหมายบางครั้งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่กำนันสุวัฒน์อาจได้รับความไม่พอใจจากการปฏิเสธคำร้องขอที่มิอาจดำเนินการให้ได้ตามหลักกฎหมายและเหตุผล ในอีกด้านหนึ่ง การเมืองท้องถิ่นก็เป็นสาเหตุของการค้าน การลงมติเห็นชอบของ อบต. ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ[8]

จากผลการวิเคราะห์กลุ่มผู้คัดค้านดังกล่าวข้างต้น บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้พยายามอย่างเต็มที่จะประสานงานกับกลุ่มผู้คัดค้านและให้ข้อมูลความคืบหน้าของโครงการโดยเฉพาะรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งจัดพิมพ์แผ่นพับขึ้น 5 ชุด เพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้ชาวบ้านในชุมชนได้เข้าใจ แผ่นพับ 5 ชุดดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับ 1) ความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของโครงการ 2) ความรู้เรื่องชนิดของถ่านหิน 3) ความรู้เรื่องกังหันไอน้ำ 4) ความรู้เรื่องเครื่องกำจัด

---

[8] บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด, “การมีส่วนร่วมของชุมชน โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์,” ใน *เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์*.

ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ 5) ความรู้เรื่องเครื่องดักจับฝุ่น ซึ่งทางบริษัท ยูเนี่ยนฯ ก็ได้ให้สำนักงานประสานโครงการดำเนินการจัดส่งพนักงานประชาสัมพันธ์ที่มาจากการจ้างงานหนุ่มสาวในชุมชนบ้านกรูดไว้แล้วไปเดินสายทำหน้าที่แจกจ่ายชุดความรู้ดังกล่าวให้ญาติพี่น้องมิตรสหายในชุมชนได้ทราบข่าวสาร อย่างไรก็ดี ประเด็นหนึ่งที่บริษัท ยูเนี่ยนฯ ถูกโจมตีอย่างหนักโดยกลุ่มผู้คัดค้านในช่วงเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโครงการ นั่นก็คือการจ้างงาน ซึ่งมีการจ้างงานพนักงานประชาสัมพันธ์เป็นจำนวนมาก และบทบาทหน้าที่ก็มีเพียงการเป็นผู้สื่อสารให้พี่น้องในชุมชนด้วยกันได้รับรู้และเข้าใจในตัวโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินในด้านบวก

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ดำเนินการอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง บริษัท ยูเนี่ยนฯ ก็ได้มีการบอกเลิกการจ้างพนักงาน เนื่องจากมีการเลื่อนการก่อสร้างออกไป และได้ออกเอกสารที่เรียกว่า “นโยบายการจ้างงาน” แจกให้กับพนักงาน ซึ่งก็คือชาวบ้านที่ถูกว่าจ้างเอาไว้และกำลังกลายเป็นผู้ว่างงาน ในเอกสาร “นโยบายการจ้างงาน” มีข้อความสำคัญตอนหนึ่งว่า

4. ในช่วงระยะเวลาที่คอยงานที่จะมีให้ทำในอนาคต บริษัทจะจัดให้มีการพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพแก่พนักงาน โดยให้พนักงานที่ประสงค์จะเข้ารับการฝึกอบรมพัฒนาตน ยื่นความจำนงสมัครกับบริษัทได้
5. บริษัทจะจัดตั้งกองทุนพัฒนาอาชีพในวงเงินขั้นแรกจำนวน 10 ล้านบาท สำหรับเป็นทุนให้พนักงานที่ประสงค์ประกอบอาชีพอิสระ โดยจะมีกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาอาชีพอย่างเปิดเผยเป็นธรรม
6. เมื่อใดบริษัทสามารถเริ่มดำเนินงานต่อไปได้ จะทยอยเรียกพนักงานที่ต้องออกจากงานครั้งนี้กลับเข้าทำงานตามความรู้ความสามารถของพนักงานแต่ละคนต่อไป [9]

เมื่อชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านเห็นนโยบายการจ้างงาน กองทุน 10 ล้านบาท ก็ได้นัดประชุมหารือกันและตรวจสอบข้อเท็จจริง จนในที่สุด พวกเขาพบว่านโยบายการจ้างงานที่ประกาศเชิญชวนนั้น ไม่ต่างอะไรกับการซื้อเสียงประชาชนในพื้นที่ พวกเขาจึงได้รวบรวมข้อเท็จจริงหลายประเด็น แล้วจัดทำเอกสารเผยแพร่โต้ตอบโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด หนึ่งในประเด็นทั้งหลายคือการจ้างงานชาวบ้านในชุมชน

---

[9] บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด, “ นโยบายการจ้างงาน ประกาศ ณ วันที่ 30 มีนาคม 2542,” ใน *เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์*.

1. เงินกองทุน 10 ล้านบาทกับคนงาน 1200 คน

เมื่อต้นปี 2542 บริษัทได้จ้างคนงาน 1200 คน เพื่อจะแสดงให้เห็นว่ามีการจ้างงานท้องถิ่นเกิดขึ้น โดยแท้จริงแล้ว คนงานจำนวนนี้แทบจะไม่มีงานอะไรทำในแต่ละวัน นอกจากไปดายหญ้าตามวัด ถากหญ้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ฯลฯ วัตถุประสงค์หลักของการจ้างงานก็เพื่อบริษัทต้องการซื้อเสียงสนับสนุนชาวบ้านเท่านั้น เพื่อนำไปแสดงให้ผู้บริหารประเทศไทยได้เห็นว่าโครงการมีผู้สนับสนุนอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ บริษัทยังได้หลอกใช้คนงานเหล่านี้ในการกดดันเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการยกขบวนไปยื่นหนังสือต่อ อบต. ธงชัย ในการเร่งออกใบอนุญาตก่อสร้างอาคาร...

บริษัทได้จัดพิมพ์เผยแพร่สัญญาต่อคนงานเหล่านี้ว่าจะจัดให้มีการฝึกอบรมในระหว่างการรองาน และจะจัดให้มีการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลืออาชีพต่อคนงานเหล่านี้จำนวน 10 ล้านบาท[10]

หวีด ขาวพวง[11] เล่าว่าเวลาผ่านไปหลายเดือน ความจริงจึงปรากฏให้เห็นว่ากลุ่มแรงงานซึ่งเคยเป็นคนงานแล้วถูกเลิกจ้างได้ทวงถามเงินกองทุน 10 ล้านบาทกับบริษัท แต่คำตอบที่ได้รับคือเงินกองทุนนี้เป็นเงินค้ำประกันคนงานที่ต้องไปกู้เงินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ด้วยตนเอง ทั้งนี้ หวีดบอกว่าคนงานก็ได้ไปกู้ที่ ธกส. มาแล้ว แต่ ธกส. ก็ไม่ทราบเรื่องด้วยและไม่มีเงินของบริษัทฝากไว้ที่ ธกส. ตามที่ประกาศนโยบายเอาไว้ ยิ่งไปกว่านั้น พนักงานประชาสัมพันธ์ ซึ่งก็คือหนุ่มสาวในท้องถิ่นนับร้อยคนที่บริษัทเคยว่าจ้างมาทำหน้าที่เดินสายเคาะประตูตามบ้านทำความเข้าใจกับญาติพี่น้องและประชาชนในพื้นที่มาเป็นเวลานานถึง 1 ปี ก็ไม่สามารถทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อถือและเห็นด้วยกับโครงการได้ จนในที่สุด การจ้างงานประชาชนในชุมชนบ้านกรูดนับพันคนที่ทำท่าว่าจะเกิดขึ้น กลายเป็นวิมานในอากาศ อย่างน้อยที่สุดก็ได้ทำลายความฝันของหนุ่มสาวในท้องถิ่นที่ปรารถนาจะเป็นพนักงานบริษัทแทนที่จะทำนา ทำสวน ทำประมงซึ่งในวัยหนุ่มสาวช่วงนั้น พวกเขาอาจจะยังไม่รักอาชีพของปู่ย่าตายายพ่อแม่ แต่มาวันนี้ พวกเขารู้ดีแล้วว่าอาชีพของบรรพบุรุษนั้นมั่นคงและยั่งยืนที่สุด

---

[10] กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด, “ชาวบ้านกรูดฟ้องประชาชน,” ใน *เอกสารเผยแพร่*.

[11] หวีด ขาวพวง อายุ 53 ปี อาชีพเกษตรกร, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่บริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดกำลังเปิดตัวประชาสัมพันธ์ข่าวสารการรับสมัครงานและสวัสดิการการเป็นพนักงานของบริษัทให้สังคมเล็ก ๆ ในชุมชนบ้านกรูดฮือฮาทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่างแสดงความเห็นวิพากษ์วิจารณ์ ขณะเดียวกันกระแสข่าวที่ อบต. เห็นชอบการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดหรืออนุมัติให้สร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในชุมชนบ้านกรูดก็ได้ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2542 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อบต. ธงชัยมีความไม่โปร่งใส และชาวบ้านรวมตัวกันลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรม

> เงื่อนงำน่ากังขา อบต. งุบงิบเซ็นอนุมัติสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินก่อนทำประชาพิจารณ์[12]

หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ได้เสนอข่าวจากการสัมภาษณ์แกนนำชาวบ้าน สรุปสาระสำคัญได้ว่า อบต. เซ็นอนุมัติใบอนุญาตให้ก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่มีมูลค่าถึง 43,000 ล้านบาทโดยใช้เวลาพิจารณาพียง 18 วัน นับจากวันที่บริษัท ยูเนี่ยนฯ ยื่นเรื่องขออนุมัติคือวันที่ 8 มีนาคม จนกระทั่งมีการออกใบอนุญาตในวันที่ 25 มีนาคม ทั้งนี้ การอนุมัติดังกล่าวยังไม่เคยมีการทำประชาพิจารณ์มาก่อน จึงทำให้ชาวบ้านเคลือบแคลงสงสัยเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ข่าวสดได้นำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่ไม่พอใจความไม่โปร่งใสของ อบต.

> ฮือ ไล่ อบต. ตัวการอนุมัติ ‘โรงไฟฟ้า’ ชาวบ้านฮือไล่ อบต. ตัวการมุมมิบอนุมัติโรงไฟฟ้าประจวบฯ ระบุส่อความไม่โปร่งใสทั้ง ๆ ที่อยู่ระหว่างทำประชาพิจารณ์[13]

เสียงของแกนนำกลุ่มผู้คัดค้านปรากฏในข่าว โดยได้วิพากษ์วิจารณ์ผู้นำท้องถิ่นของพวกเขาว่า “พวกกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน หรือ อบต. ในพื้นที่ มักใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่โปร่งใส โดยไม่ยอมฟังเสียงเรียกร้องของประชาชน” ซึ่งความไม่โปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานท้องถิ่นนี้เองคือจุดเริ่มต้นสำคัญของปัญหาอันเป็นเหตุให้ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านกรูดออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องหาความจริงที่พวกเขาสมควรมีสิทธิรับรู้

---

[12] “เงื่อนงำนำกังขา อบต. งุบงิบเซ็นอนุมัติสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินก่อนทำประชาพิจารณ์,” *ไทยโพสต์*, วันพฤหัสที่ 1 เมษายน 2542, 5.

[13] *“ฮือ ไล่ อบต. ตัวการอนุมัติ ‘โรงไฟฟ้า’ ชาวบ้านฮือไล่ อบต. ตัวการมุมมิบอนุมัติโรงไฟฟ้าประจวบฯ ระบุส่อความไม่โปร่งใสทั้ง ๆ ที่อยู่ระหว่างทำประชาพิจารณ์,” ข่าวสด,* วันศุกร์ที่ 2 เมษายน 2542, 13.

4.1.2 จากข่าวรั่วสู่การเปิดเผยความจริง

ตลอดระยะเวลาหลายชั่วอายุคนที่เต็มไปด้วยความสุขสงบร่มเย็น เริ่มปรากฏเค้าลางของเหตุการณ์ความไม่สงบใน พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา จากสัญญาณบอกเหตุที่ว่าคนนอกพื้นที่เริ่มทยอยเข้ามาเป็นจำนวนมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน มิใช่มาในฐานะท่องเที่ยว แต่ไป ๆ มา ๆ เหมือนมาทำกิจธุระบางอย่าง คำถามเกิดขึ้นในกลุ่มชาวบ้าน แต่ไม่ได้รับคำตอบยืนยันใด ๆ ว่าเกิดอะไรขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านกรูดกันแน่ ในเวลาต่อมา ชาวบ้านสังเกตเห็นว่าที่ดินจำนวนมากถูกโอนกรรมสิทธิ์ หรือเปลี่ยนแปลงการครอบครองไปเป็นของคนแปลกถิ่น ซึ่งชาวบ้านได้สอบถามนายหน้าซื้อขายที่ดิน และได้รับคำตอบว่าการกว้านซื้อที่ดินในพื้นที่นี้ก็เพื่อทำสนามกอล์ฟ พร้อมกับมีกระแสข่าวจากนักการเมืองท้องถิ่นที่แจ้งข่าวว่าการกว้านซื้อที่ดินครั้งใหญ่นี้ เพื่อการพัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวระดับสากล ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้สึกตื่นเต้นเป็นอย่างมากที่จะได้มีอาชีพค้าขาย และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการการท่องเที่ยวเป็นทางเลือกใหม่

"ตอนเขามากว้านซื้อที่ดินเอาไว้ หลอกชาวบ้านว่าจะไปทำสนามกอล์ฟ บางคนก็เชื่อ บางคนไม่เชื่อจน พ.ศ. 2540 จึงได้รู้ความจริงว่าเขาจะสร้างโรงไฟฟ้า"[14] สุกัญญาเล่าให้ฟังเกี่ยวกับข่าวลือและข่าวลวงที่เข้ามาหลายกระแสในช่วงนั้น บ้างก็มีข่าวว่านายทุนกว้านซื้อที่ดินเพื่อไปทำการเกษตร ทำนากุ้ง หรือไม่ก็มีข่าวว่าจะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว เธอเป็นแม่ค้าขายก๋วยเตี๋ยวและอาหารตามสั่ง และอาศัยอยู่ข้างบ้านจินตนา ซึ่งเปิดร้านขายของชำใกล้กัน ทั้งบ้านเธอและบ้านจินตนาจึงมีคนแปลกหน้าแวะเวียนเข้าออกที่ร้านเพื่อสั่งอาหารรับประทานหรือซื้อของกินของใช้ไม่ขาดสาย โดยสมัยก่อนย้อนหลังไป 18 ปีที่แล้วยังไม่มีร้านสะดวกซื้ออย่าง Seven Eleven และคนแปลกหน้าที่เข้ามาในพื้นที่ก็จงใจที่จะเข้ามาทำความรู้จักกับชาวบ้านในร้านอาหารและร้านขายของชำเพื่อสร้างความคุ้นเคยอยู่แล้ว จินตนาและสุกัญญาจึงได้แต่สงสัยในความผิดปกติที่มีคนแปลกหน้าเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยที่ยังไม่มีโอกาสล่วงรู้ข้อเท็จจริงใด ๆ เลย

ละม้าย ปักษี[15] เป็นอีกคนหนึ่งที่เล่าประสบการณ์สมัยที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเข้ามาในพื้นที่ใหม่ ๆ ให้ผู้วิจัยฟัง ตอนนั้นเธอยังไม่ได้รู้จักจินตนา เธอเป็นคนบ้านกรูดที่ไปทำมาหากินในถิ่นอื่นและกลับมาอาศัยอยู่ที่บ้านกรูดอีกครั้ง เมื่อ พ.ศ. 2538 เธอเล่าว่าเธอไปนั่งดื่มกาแฟที่ร้านแห่งหนึ่งแถวริมชายหาดทะเลบ้านกรูดเมื่อปลายปี พ.ศ. 2539

---

[14] สุกัญญา ชมภูวรณ์ อายุ 64 ปี อาชีพค้าขาย, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 พฤษภาคม 2556.

[15] ละม้าย ปักษี อายุ 57 ปี อาชีพเย็บผ้า, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

> เจ้าของร้านกาแฟแนะนำให้พี่รู้จักพนักงานบริษัทที่กำลังจะมาทำโครงการอะไรสักอย่างที่นี่ เขาอยากมาดูคนของเราในพื้นที่ว่าเป็นอย่างไร แล้วพนักงานบริษัทเขาก็คุยกันเอง บอกว่าจะมาตั้งโรงไฟฟ้า ต้องเตรียมตัวทำประชาสัมพันธ์ ทำอะไรต่อมิอะไร เราได้ยินก็ตกใจ แต่ไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไร

ละม้ายได้ยินข่าวนี้ครั้งแรก เธอบอกว่าเธอสับสนมาก ไม่อยากจะเชื่อ เต็มไปด้วยความสงสัยว่าโครงการโรงไฟฟ้าจะมาสร้างบริเวณชายทะเลบ้านกรูดได้อย่างไร มันเป็นไปไม่ได้ เธอยอมรับว่าไม่รู้จะเริ่มต้นจากตรงไหนดี เธอเพิ่งย้ายกลับมาใช้ชีวิตบั้นปลายที่บ้านกรูดบ้านเกิดของเธอได้ไม่ถึงหนึ่งปีหลังจากห่างหายที่นี่ไปนานนับยี่สิบปี จึงยังไม่รู้จักคุ้นเคยกับชาวบ้านในพื้นที่ที่อยู่ที่นี่มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน สิ่งที่เธอทำได้ในตอนนั้นคือเล่าให้คนในครอบครัวฟังและเก็บความไม่สบายใจนี้ไว้ก่อน สำหรับละม้ายแล้ว เธอมองตนเองว่ายังไม่เป็นคนในพื้นที่เต็มตัว จึงได้แต่รอจังหวะหากมีผู้ริเริ่มขึ้นก่อน เธอก็จะได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางใดทางหนึ่ง

ปฏิกิริยาของชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดที่เล่าประสบการณ์ครั้งแรกในช่วงของกระแสข่าวลือถาโถมเข้ามามากมายนั้น ไม่แตกต่างกันมากนัก หลายคนสงสัยใคร่รู้ วิตกกังวล คิดวนเวียนไปมา จับเข่าคุยกันจากไม่กี่คนกลายเป็นนับสิบคนและต่างมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าเช่นเดียวกัน นั่นคือการล่วงรู้ความจริง และที่มาของการรวมตัวของชาวบ้านอย่างเป็นทางการครั้งแรกก็มาจากข่าววงในที่รั่วออกมา

ข่าวรั่วจากวงในแม้ว่าไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ แต่ก็ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นา ๆ การล่วงรู้ข่าวนี้เป็นเรื่องบังเอิญโดยแท้ เนื่องจากข้อมูลข่าวสารโครงการพัฒนาของรัฐถูกปกปิด ซ่อนเร้น หรือหมกเม็ดมิให้ชาวบ้านรับรู้เป็นเรื่องปกติธรรมดาอยู่แล้ว แต่การที่นักการเมืองท้องถิ่นนำข่าวมาบอกชาวบ้านสามารถคาดเดาได้เลยว่าเป็นเรื่องผลประโยชน์ขัดแย้งกัน

> มิได้หมายความว่านักการเมืองเหล่านั้น เขามาบอกเพราะความเป็นห่วงพี่น้องประชาชน หรือบอกด้วยความหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่อยากให้มีการทำลายฐานทรัพยากรส่วนรวมเหมือนที่ชาวบ้านเข้าใจ หรือเป็นเพราะว่าเขากำลังทำหน้าที่ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขก็หาใช่ไม่ ตรงกันข้าม พวกเขามาบอกเพราะเกิดจากสาเหตุความขัดแย้งที่พวกเขาจัดสรรผลประโยชน์กันไม่ลงตัวในเรื่องผลประโยชน์ที่กลุ่มทุนเสนอให้เพื่อแลกกับการเซ็นอนุญาตก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ต้องใช้มติเห็นชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์ประกอบการเห็นชอบ

> ในการพิจารณาขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือ (อบต.) กันเองทำให้ข่าวเหล่านี้มาถึงหูของประชาชน[16]

ในตอนแรก ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อและเต็มไปด้วยความหวังว่าทะเลบ้านกรูดจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเช่นเดียวกับหัวหิน โดยไม่ได้คาดคิดมาก่อนเลยว่าทะเลสีฟ้าสวยงามและหาดทรายเม็ดละเอียดสีขาวนวลแห่งนี้จะกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำหรับการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน ชาวบ้านหลายคนที่ได้ยินข่าวรู้สึกหวั่นวิตก บางคนถึงขั้นหวาดผวาเป็นอย่างมาก แต่ก็มีบางคนที่ยังไม่เชื่อเสียทีเดียว เนื่องจากความสวยงามแห่งท้องทะเลและท้องฟ้าสีครามที่ดึงดูดใจผู้พบเห็น ณ ที่แห่งนี้ ไม่น่าเชื่อว่าจะมีใครสักคนคบคิดกันพรากธรรมชาติและวิถีชีวิตอันแสนสงบสุขไปจากพวกเขาได้

เสียงของชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ปรากฏออกมาคือ “ไม่รู้จะเริ่มต้นตรงไหน” เช่นเดียวกับที่ละม้ายสะท้อนให้ฟังก่อนหน้านี้ สิ่งเดียวที่ชาวบ้านทำได้คือการจับกลุ่มรวมตัวกันไม่กี่คน กระจัดกระจายตามหลังคาเรือนไม่กี่หลัง และโดยเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชายหาดทะเลบ้านกรูด เนื่องจากกระแสข่าวโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินจะก่อสร้างบริเวณพื้นที่รีสอร์ทใกล้ชายทะเลบ้านกรูด ซึ่งได้มีการซื้อขายเปลี่ยนมือมาเป็นของบริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเรียบร้อยแล้ว

จุดเริ่มต้นของการเรียกร้องสิทธิครั้งแรกของชาวบ้านที่มีเพียงไม่กี่สิบคนคือการเรียกร้องให้หน่วยงานท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา แต่สิ่งที่พวกเขาได้รับการปฏิบัติเปรียบเสมือนลูกปิงปองที่ตีโต้ตอบกันไปมา

> จากความไม่รู้อะไรเลยจึงเริ่มต้นจากการรวมตัวกันไปสอบถามสุขาภิบาล สุขาภิบาลบอกว่าเรื่องนี้อยู่ในความรับผิดชอบของ อบต. เมื่อกลุ่มชาวบ้านมาสอบถาม อบต. เจ้าหน้าที่ อบต. ปฏิเสธ ไม่สนใจชาวบ้านและบอกให้ไปหาจังหวัดเมื่อมาสอบถามที่จังหวัด จังหวัดบอกว่าเป็นนโยบายระดับชาติ มติ ครม. อนุมัติให้สร้างโครงการโรงไฟฟ้าแล้ว เขาอ้างนโยบายรัฐ อ้างเขตประกอบการก่อสร้างอุตสาหกรรมหนัก ชาวบ้านก็เชื่อจังหวัด แห่กันไปกรุงเทพฯ ไปกระทรวงนู้น กระทรวงนี้ ไป สผ. (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) กันบ่อยมาก ช่วงแรก ๆ ที่เคลื่อนไหวใหม่ ๆ ยังสนุกกับการเดินทางด้วย ค่ารถ 70 บาท สมัยนั้น ไปกลับกรุงเทพฯ ไม่ได้แพงอะไร เดินทางกันที

---

[16] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, 32.

> เดือนละสี่ห้าครั้งก็ยังพอไหว ไปที่กรุงเทพฯ บ่อยครั้งก็เห็นเหลี่ยมของเจ้าหน้าที่รัฐชัดขึ้น กรุงเทพฯ โยนกลับมาให้จังหวัด บอกว่าจะสร้างได้หรือไม่ได้อยู่ที่พื้นที่นี่แหละ ถ้าพื้นที่ไม่เห็นด้วย คุณก็ไปดูแล อบต. ของคุณเอง คุณต้องไปคุยกับจังหวัดของคุณเอง ชาวบ้านก็เริ่มคิดว่าไม่ใช่นโยบายส่วนกลางหรอกเหรอ พากันกลับมาที่บ้านเราอีก ความที่ชาวบ้านบริสุทธิ์ ก็เชื่อ มันก็จริงนะ เราเอาเรื่องที่อุตสาหกรรมจังหวัดเคยบอกว่าห้ามไม่ให้สร้างโรงงานในพื้นที่ป่าสงวนห้ามสร้างในแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ห้ามสร้างในแหล่งชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยว แต่กลับมาเห็นชอบให้สร้างในแหล่งต้องห้ามหมดเลย เราก็ไปบอกที่กรมโรงงานว่าออกใบอนุญาตมาได้อย่างไร ที่นี่เป็นแหล่งวางไข่ปลาทู เป็นแหล่งท่องเที่ยวชัด ๆ เอาเหตุผลไปบอกเขา เขาก็เอาเหตุผลย้อนกลับมาเลยว่าอุตสาหกรรมจังหวัดคุณอนุญาตแล้ว บอกว่าไม่รุกล้ำอะไรเลย ไม่ขัดกฎหมายอะไรเลย เราก็เลยกลับมาจังหวัดอีก จังหวัดก็บอกว่าเป็นนโยบาย[17]

คำชี้แจงที่ทางจังหวัดให้แก่ชาวบ้านว่าพื้นที่บ้านกรูดเหมาะสมสำหรับการเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมนั้น เพราะเข้าใจว่าไม่ใช่พื้นที่ป่า ไม่ใช่พื้นที่ชุมชน แต่เป็นพื้นที่ที่ไร้ผู้อยู่อาศัย เนื่องจากที่ดินทำกินถูกเปลี่ยนมือเป็นกรรมสิทธิ์ของนายทุน คาดว่าชาวบ้านจะอพยพออกจากพื้นที่ไปแล้ว ซึ่งข้อมูลนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าน่าจะมาจากฝ่ายนายทุน อย่างไรก็ดี สำหรับกลุ่มชาวบ้านที่ต้องเผชิญหน้ากับการโยนเรื่องไปมาเหมือนการตีลูกปิงปองของเจ้าหน้าที่รัฐ มาบัดนี้ พวกเขาได้เริ่มตระหนักถึงความจริงที่ว่าการเป็นชาวบ้านที่เชื่อฟังผู้ปกครองบ้านเมืองมาโดยตลอดไม่ได้ช่วยอะไรให้ดีขึ้นเลย ซ้ำร้าย หากปล่อยให้ทุกอย่างผ่านพ้นไปโดยไม่ลุกขึ้นมาต่อสู้เคลื่อนไหว สุดท้าย วิถีชีวิตชุมชนบ้านกรูดจะต้องล่มสลาย หรือล้มหายตายจากเหมือนใบไม้ร่วง ไม่ต่างกับกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรมหนัก

จากประสบการณ์ของชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านที่เดินทางไปชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้องหลายแห่ง หลายครั้ง โดยได้พบเห็นว่าหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีใครยอมตอบคำถามหรือให้ข้อมูลการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดแก่ชาวบ้านเลย ชาวบ้านจึงหันกลับมาตั้งต้นที่ อบต. อีกครั้ง โดยเรียกร้องให้ อบต. ธงชัย ชี้แจงข้อมูลต่อสาธารณชน แม้หลายครั้งที่มารวมตัวรอรับฟังคำชี้แจงจาก อบต. ธงชัย จะได้รับการปฏิเสธทุกครั้งโดยให้เหตุผลว่าติดราชการ และติดภารกิจมากมาย เช่น อ้างว่าเดินทางไปศึกษาดูงานร่วมกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ติดภารกิจเนื่อง

---

[17] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ในวันปิยมหาราช เป็นต้น แต่กลุ่มชาวบ้านก็ไม่ละความพยายามที่จะเรียกร้องด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การรวมกลุ่มเดินทางไปพบประธานสภา อบต. การชุมนุมในที่สาธารณะเพื่อเรียกร้อง และการส่งหนังสือให้ อบต. ชี้แจง[18]

จนในที่สุด อบต. ได้มีหนังสือถึงหัวหน้ากลุ่มผู้คัดค้านให้มาร่วมฟังคำชี้แจงที่หน้าสถานีตำรวจภูธร ตำบลธงชัย ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2540 เวลา 18.00 น. โดย อบต. ได้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบให้มาชี้แจงด้วย ได้แก่ อำเภอ จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด กระทรวงวิทยาศาสตร์ กรมควบคุมมลพิษ กฟผ. และบริษัท ยูเนี่ยนฯ[19] แต่ยังไม่ทันถึงกำหนดเวลานัดฟังคำชี้แจง กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินก็ได้ส่งหนังสือถึง อบต. ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2540[20] อีกครั้ง มีสาระสำคัญว่าบริษัท ยูเนี่ยนฯ ให้ข้อมูลแก่ประชาชนในพื้นที่บ้านกรูดแล้ว เช่น การซื้อที่ดินเพียงพอสำหรับการก่อสร้างโรงไฟฟ้า และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ว่าจะมีโครงการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม มีโครงการประชาพิจารณ์ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเชื่อว่าไม่เป็นความจริงและเชื่อว่าโรงไฟฟ้าหินกรูดจะก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างรุนแรง พร้อมทั้งแนบผลสำรวจความคิดเห็นของข้าราชการครู นักการภารโรง กลุ่มโรงเรียนธงชัยและกลุ่มนักเรียน นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนมาด้วย โดยชี้ให้เห็นว่าสถานที่ที่ใกล้พื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินมากที่สุดคือโรงเรียนวัดถ้ำคีรีวงศ์ โรงเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งคาดว่าจะได้รับผลกระทบจากมลภาวะเป็นพิษจากกากถ่านหินที่เหลือจากการเผาไหม้ และแน่นอนว่าย่อมต้องส่งผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตอันเป็นการทำลายทรัพยากรมนุษย์ขัดต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ

---

[18] หนังสือกลุ่มผู้คัดค้านการจัดตั้งโรงงานไฟฟ้า ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2540 เรียนประธานกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เรื่องขอเชิญชี้แจงการมีมติเห็นชอบสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน.

[19] หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปข 73801/178 ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2540 เรียนหัวหน้ากลุ่มผู้คัดค้าน เรื่องกำหนดวัน เวลา ชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องโรงไฟฟ้า.

[20] หนังสือกลุ่มผู้คัดค้านการจัดตั้งโรงงานไฟฟ้า ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2540 เรียนประธานสภาและคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เรื่องขอแสดงความคิดเห็น.

ในวันถัดมาคือวันที่ 12 พฤศจิกายน 2540 กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านได้ทำหนังสือถึงประธานกรรมาธิการยุติธรรมสภาผู้แทนราษฎร[21] โดยมีสาระสำคัญให้ยกเลิกการตั้งโรงงานโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน พร้อมทั้งแนบสำเนารายชื่อผู้ต่อต้าน สำเนาหนังสือ อบต. ธงชัยที่มีมติเห็นชอบให้จัดตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน และสำเนาหนังสือขอคัดค้านมติ อบต. ธงชัย ในส่วนเหตุผลสำคัญที่กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านชี้ให้เห็นคือประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่เห็นด้วยที่จะให้สร้างโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน และประชาชนจะต้องเป็นผู้ตัดสินว่าจะให้สร้างโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในตำบลธงชัยหรือไม่ จึงขอให้ อบต. ธงชัย ยกเลิกมติการจัดตั้งโรงไฟฟ้าและห้ามก่อสร้างใด ๆ เกี่ยวกับโรงไฟฟ้าภายในตำบลธงชัย

การยื่นหนังสือถึงทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานที่ทุ่มเทของชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้าน พวกเขาพยายามทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัย ผู้ดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นผลกระทบต่อเด็กนักเรียนที่ถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญยิ่งของประเทศสร้างกระแสให้ชาวบ้านหลายคนที่เคยนิ่งเฉย ลังเลสงสัย รวมทั้งสังคมภายนอกที่รับรู้ข่าวนี้หันมาตั้งคำถามกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเกี่ยวกับความปลอดภัยและสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ หลังจากจุดประเด็นให้สังคมเกิดวิกฤติศรัทธาในโครงการพัฒนาของรัฐแล้ว ชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้ยกเลิกการอนุญาตก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด และประกาศจุดยืนชัดเจนที่จะต่อสู้คัดค้านโครงการดังกล่าว

จนในที่สุด ก่อนวันที่ 15 พฤศจิกายน 2540 ซึ่งเป็นวันนัดฟังคำชี้แจงเหตุผลการมีมติเห็นชอบให้สร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหินของ อบต. ทาง อบต. ได้มีหนังสือถึงอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2540[22] แจ้งยกเลิกมติที่ประชุม อบต. ที่อนุญาตให้มีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าที่หมู่ 9 ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพานไปเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2540 และ

---

[21] หนังสือตัวแทนกลุ่มประชาชนผู้คัดค้านโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2540 เรียนประธานกรรมาธิการยุติธรรมสภาผู้แทนราษฎร เรื่องกลุ่มประชาชนขอให้ยกเลิกการตั้งโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน.

[22] หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปข 73801/197 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2540 เรียนอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรื่องการยกเลิกมติที่ประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย.

ต่อมา อบต. ได้มีหนังสือแจ้งกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2540[23] ว่าขอเลื่อนการชี้แจงข้อมูลโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดออกไปก่อน และจะให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการดังกล่าวมาชี้แจงข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้รับทราบต่อไป และอ้างถึงการประชุมวิสามัญ ครั้งที่ 2/2540 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2540 ว่ามีมติยับยั้งการพิจารณาให้ความเห็นชอบการอนุญาตก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าไปแล้ว

ถึงแม้ว่าจะได้รับคำตอบจาก อบต. ที่ทำให้กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านรู้สึกผ่อนคลายความวิตกกังวลที่ผ่านมาได้บ้าง แต่การต่อสู้ของชาวบ้านเพิ่งเริ่มต้นขึ้น พวกเขาได้ค้นพบความจริงจากประสบการณ์โดยตรงของพวกเขาที่ว่าเจ้าหน้าที่บางคนของหน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีความจริงใจ ไม่โปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่มีผลกระทบต่อชุมชนให้ชาวบ้านรับรู้และถ่วงเวลาโยนเรื่องไปมา สิ่งนี้เองที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สุดในโลกทัศน์ของพวกเขา นั่นก็คือความกล้าที่จะท้าทายอำนาจรัฐ หรือความกล้าที่จะปฏิเสธสิ่งที่รัฐยัดเยียดให้ หากว่าสิ่งนั้นมีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตตามปกติที่พวกเขาพอใจอยู่แล้ว

> เราเคยเชื่อฟัง ตอนหลังเราไม่เชื่อฟังแล้ว ถ้าย้อนหลังกลับไป ก่อนมีโครงการนี้ชาวบ้านไม่เคยกระด้างกระเดื่อง เราอยู่ภายใต้อำนาจรัฐมาโดยตลอดไม่ต่างกับพื้นที่อื่น ๆ สส. ในเขตพื้นที่นี้อยู่มาได้ 4 สมัย แสดงว่าเราไม่ใช่คนแข็งกระด้างหรือต่อต้านอำนาจรัฐเลย แต่พอครั้งนี้เราลุกขึ้นต่อสู้เพราะมันมีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเรา ฝ่ายรัฐ และหลายคนในสังคมกลับมองว่าเราคือตัวปัญหา ถ่วงความเจริญ ไม่อยากให้ชุมชนพัฒนา[24]

สำหรับความเชื่อว่า “เป็นธรรมชาติหรือเป็นเรื่องปกติที่ต้องเคารพเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ของรัฐ”[25] นั้น มีความสอดคล้องกับยุคประวัติศาสตร์ของไทยสมัย พ.ศ. 2504 ตามเนื้อเพลง “ผู้ใหญ่ลี” โดยมีเนื้อหาเสียดสีสังคมสมัยนั้นอันสะท้อนให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับชาวบ้าน ซึ่งความทรงอิทธิพลและความเคารพเชื่อฟังในตัวข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของ

---

[23] หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปข 73801/พิเศษ ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2540 เรียนหัวหน้ากลุ่มผู้คัดค้าน เรื่องชี้แจงการพิจารณาเห็นชอบต่อโครงการโรงไฟฟ้า.

[24] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

[25] Bill Readings, *Introducing Lyotard*, (London: Routledge, 1991), 112, อ้างในไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม,* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ, 2554), 117.

รัฐยังคงมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนสืบเนื่องยาวนานมาจนถึง พ.ศ. 2540 โดยชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยได้สอบถามทัศนคติของพวกเขาที่มีต่อการเคลื่อนไหวในช่วงแรกเพื่อเรียกร้องให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร พวกเขาพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าพวกเขายอมเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ของรัฐมาโดยตลอด แต่ครั้งนี้มันกระทบกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และแหล่งทำมาหากินของพวกเขาอย่างแท้จริง ยิ่งเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมตามสิทธิชุมชนมากเท่าไร ก็ยิ่งพบความผิดปกติมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่กลับกลายเป็นว่าในช่วงการต่อสู้ยุคแรกของพวกเขา พวกเขาคือคนผิดปกติในสายตาของกลุ่มชาวบ้านที่เห็นต่างและในสายตาของสังคมภายนอกที่รับสื่อด้านเดียว นั่นเป็นเพราะว่าความเชื่อที่ถูกปลูกฝังว่าตลอดว่าหากใครไม่เคารพเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกลายเป็นคนผิดปกติหรือผิดธรรมชาติ[26]

ชาวบ้านที่รวมตัวกันคัดค้านต่างมีความเห็นตรงกันในเรื่องของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดว่าเป็นการพัฒนาในชุมชนที่ไม่ทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านที่เป็นอยู่มาแต่ดั้งเดิมดีขึ้น ทั้งนี้ผลประโยชน์จะไปตกอยู่ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในระบบทุนนิยมที่ร่ำรวยมหาศาลขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแย่ลงเรื่อย ๆ จนแทบจะไม่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยพึ่งพิงอยู่ได้แล้วชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดจะเสียสละเหมือนชาวบ้านในชุมชนแม่เมาะที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะ และชาวบ้านในชุมชนเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดไปเพื่ออะไร เพราะมันไม่ใช่การเสียสละเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง และสำคัญกว่านั้นก็คือลูกหลานของพวกเขาจะไม่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นมรดกตกทอดจากพ่อแม่ไว้ทำกินอีกต่อไป

4.2 การกล่าวโทษ (Blaming)

4.2.1 มลพิษกับชีวิตในชุมชนล่มสลาย

ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงราคาถูกสำหรับการผลิตกระแสไฟฟ้า และตัวอย่างความสูญเสียในฐานะผู้แบกรับต้นทุนราคาถูกคือชาวบ้านชุมชนแม่เมาะ ซึ่งกลายเป็นประวัติศาสตร์หน้าแรกสำหรับหายนะในชุมชนที่อยู่ร่วมกับโรงไฟฟ้าพลังความร้อนที่ใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง ถึงแม้ว่าโรงไฟฟ้าแม่เมาะจะมีศักยภาพในการผลิตกระแสไฟฟ้าถึง 2,400 เมกะวัตต์ โดยถือเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ใหญ่ที่สุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์[27] แต่ปัญหามลพิษทางอากาศที่รุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

---

[26] ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม,* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ, 2554), 118.

[27] “แม่เมาะ เมืองในหมอก (มลพิษ)” *โลกสีเขียว*, (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2546), 31.

โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2535 เมื่อชาวบ้านหลายพันคนในรัศมี 7 กิโลเมตรรอบโรงไฟฟ้าล้มป่วยด้วยพิษจากก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์[28] ซึ่งกลายเป็นภาพความทรงจำที่เจ็บปวดฝังใจสำหรับผู้ที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นและได้สัมผัส ผ่านคำบอกเล่าของจรัญที่ร่วมต่อสู้เคียงข้างกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาโดยตลอด เขาเล่าว่าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเป็นโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนที่ใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นกิจการประเภทเดียวกันกับโรงไฟฟ้าแม่เมาะ เขาได้รับฟังจากปากชาวบ้านแม่เมาะที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศจนต้องมีอาการหลอดลมอักเสบและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ชาวบ้านแม่เมาะคนนั้นเล่าให้จรัญฟังก่อนเสียชีวิตว่า เมื่อ พ.ศ. 2535 ฝนกรดหรือก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่รวมตัวกับน้ำฝน ทำให้พืชเหี่ยวเฉาเสียหาย และอากาศที่เป็นพิษทำให้ชาวบ้านเจ็บป่วยหลายสิบคน ส่วนใหญ่เจ็บป่วยด้วยโรคโพรงจมูกอักเสบ คออักเสบ เยื่อบุตาอักเสบ หายใจไม่สะดวก มีอาการเหมือนคนเป็นโรคหอบหืด บางคนป่วยหนักจนต้องให้ออกซิเจนตลอดเวลา ชาวบ้านต้องเรี่ยไรเงินซื้อถังออกซิเจนไว้ใช้ในหมู่บ้านโดยปราศจากการเหลียวแลจากโรงไฟฟ้าหรือหน่วยงานราชการในท้องที่

เรื่องราวของชาวบ้านแม่เมาะหลายคนถูกถ่ายทอดในเวทีที่แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจัดขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ข้อมูลจากประสบการณ์จริงของผู้ประสบเคราะห์กรรมเจียนตาย และในเวลาต่อมาหลังจากพวกเขาหลายคนเดินทางไกลมาจากบ้านหลายร้อยกิโลเมตรเพื่อแบ่งปันเรื่องราวชีวิตจริงที่แสนรันทดแล้วกลับไปบ้านที่แม่เมาะ อีกไม่กี่เดือนต่อมาพวกเขาก็จากโลกนี้ไป สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ถ่ายทอดเป็นบทความ “แม่เมาะ เมืองในหมอก (มลพิษ)” ในนิตยสาร “โลกสีเขียว”

> 3 ตุลาคม ปลายฝนต้นหนาวของปี 2535 ในปีนั้นอากาศหนาวพัดผ่านมาเร็วกว่าปกติ เมื่อลมหนาวปะทะกับลมร้อนที่ยังไม่สิ้นฤดูกาล ทำให้ลมเปลี่ยนทิศทางพัดเข้าสู่หมู่บ้านสบป้าด ซึ่งอยู่ในหุบเขาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของโรงไฟฟ้า อุณหภูมิของอากาศที่ผกผัน ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแอ่งกระทะ จึงทำให้เกิดเพดานอากาศขึ้นสองชั้นที่ระดับความสูง 100 เมตร และ 200 เมตร ขณะที่ปล่องโรงไฟฟ้าหน่วยที่ 1-3 สูง 80 เมตร และหน่วยที่ 4-11 สูง 150 เมตร ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงวันก่อนเกิดเหตุ เครื่องดักฝุ่นของโรงไฟฟ้าที่ 2 เกิดเสีย ฝุ่นและก๊าซจึงมีมากขึ้น ในเช้าวันเกิดเหตุ อากาศอุ่นทางทิศตะวันออกลอยตัวสูงขึ้นและอากาศเย็นทางทิศตะวันตกพัดเข้าแทนที่ จึงเกิดการดึงสารพิษที่ถูกกักไว้ใต้เพดานอากาศลงสู่พื้นดิน[29]

---

[28] เรื่องเดียวกัน.

[29] เรื่องเดียวกัน, 32.

หลังจากเหตุการณ์วันนั้นเพียงไม่กี่วัน ชาวบ้านและพนักงานโรงไฟฟ้าหลายพันคนก็ล้มป่วยด้วยอากาศหายใจไม่สะดวก คลื่นไส้ วิงเวียนศีรษะ เคืองตาและจมูก เนื่องจากสูดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์เข้าไป ในกรณีกลุ่มคนที่อ่อนแอ เช่น เด็ก คนชรา ผู้ป่วยโรคหัวใจ ภูมิแพ้ และโรคระบบทางเดินหายใจ ก็จะปรากฏการเจ็บป่วยอย่างเฉียบพลัน และภายหลังไม่ถึง 2 เดือน พื้นที่ไร่นากว่าร้อยละ 50 รอบโรงไฟฟ้าได้รับความเสียหายจากฝนกรด รวมถึงวัว ควาย และสัตว์เลี้ยงล้มตายและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก”[30] ข้อเท็จจริงจากชาวบ้านแม่เมาะผู้ผ่านประสบการณ์อันแสนเจ็บปวดได้ถูกถ่ายทอดให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดได้รับรู้ โกศล ทองแท้[31]เล่าว่า “คนป่วยจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ มาเล่าให้ชาวบ้านฟังทั้งที่ป่วย ไอตลอด เขากลัวว่าเราจะเป็นแบบนั้น ผลกระทบคือมลพิษจากโรงไฟฟ้าถ่านหิน พ่อแม่ผมก็เลยออกมาเคลื่อนก่อนและมาเล่าให้ฟัง สลับกันออกไป ช่วงแรก ๆ ลูกยังเล็ก จึงทำกิจกรรมในพื้นที่เป็นหลัก”

สมัยเมื่อสิบแปดปีที่แล้ว ข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจจะถูกเผยแพร่ผ่านสื่อเฉพาะทางในวงแคบ โดยยังไม่เป็นที่ตระหนักรู้ในสังคมวงกว้าง แต่อย่างน้อยที่สุด สำหรับชาวบ้านในชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายของการก่อสร้างโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของพวกเขา พวกเขาย่อมไม่พลาดที่จะรับรู้ข่าวสารจากประสบการณ์จริงของผู้ได้รับผลกระทบก็ดี หรือข่าวสารจากสื่อเฉพาะทางต่าง ๆ ก็ดี เหล่านี้ทำให้พวกเขากล่าวโทษรัฐ หน่วยงานรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ประกอบการเอกชนที่ประมูลโครงการได้ ประเด็นการกล่าวโทษที่สำคัญที่สุดหนีไม่พ้นคือเรื่องมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเป็นที่มาของการรวมตัวกันของชาวบ้านธรรมดาในท้องถิ่นที่มีจิตสำนึกร่วมกันที่จะปกป้องท้องถิ่นพวกเขาไว้ไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องถูกทำลายหรือสูญสลายไปจนนำมาสู่การก่อกำเนิดกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดดังกล่าวมาแล้ว

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีความเห็นร่วมกันว่าถ่านหินที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า ถึงแม้จะเป็นถ่านหินชนิดที่ดีกว่าลิกไนต์ แต่จะมีการปล่อยสารพิษ เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์คาร์บอนไดออกไซด์ รวมถึงมลพิษจากฝุ่นละอองจากการขนถ่ายถ่านหินและกากของเสียจากการผลิต ในขณะที่บริษัท ยูเนี่ยนฯ ยืนยันว่า ใช้ถ่านหินที่มีกำมะถันต่ำ มีการควบคุมก๊าซต่างๆ ที่เกิดจากการเผาไหม้โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการติดตั้งระบบตรวจวัดคุณภาพอากาศบริเวณชุมชนรอบโครงการ และสำหรับการจัดการกากของเสีย หรือขี้เถ้า ตั้งแต่กระบวนการลำเลียง จะมี

---

[30] เรื่องเดียวกัน.

[31] โกศล ทองแท้ อายุ 35 ปี อาชีพช่างไม้, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

การควบคุมอย่างเข้มงวด ส่วนบริเวณพื้นที่รองรับในแต่ละบ่อจะมีการปูด้วยแผ่นสังเคราะห์กันซึม นอกจากนี้จะมีการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำใต้ดินรอบๆ บริเวณบ่อทิ้งด้วย

สมคิด เหล่าตึก[32]แสดงความคิดเห็นว่าปัญหาความขัดแย้งทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากรัฐ โดยนโยบายรัฐไม่อิงกับความเป็นจริง "นโยบายรัฐล้าสมัยคิดมา 30 กว่าปีแล้ว รัฐเพิ่งมาทำ โดยเฉพาะสภาพัฒน์ฯ ตัวดี ชุมชนส่วนใหญ่ทำเกษตร ประมง จะเอาอุตสาหกรรมมาทำไม ปล่อยเราดีกว่า อย่ามายุ่งกับเรา เราทำกินกันได้ อยู่กันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย เอาประชาชนจน ๆ ไปอ้าง คิดแบบภูฐาน ห้ามนำสารเคมีเข้าประเทศซิ"

เสียงชาวบ้านแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจและคับแค้นใจอย่างมาก สุกัญญาได้นำเสียงแห่งความเจ็บแค้นถ่ายทอดออกมาเป็นบทกวีตำหนิโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน

"โรงไฟฟ้ามักง่าย

ประจวบฯ คือแผ่นดินถิ่นกำเนิด โรงไฟฟ้ามาละเมิดอย่างหน้าด้าน
เอาเงินมาแจกจ่ายเหมือนให้ทาน ส่วนชาวบ้านที่งมงายก็ได้ไป
มันดูถูกดูแคลนแสนอนาถ พวกวงจรอุบาทว์ใช้ไม่ได้
ต้องถอยห่างจากมันอันตราย แล้วรวบรวมพลังไว้ขับไล่มัน
มาทางไหนไปทางนั้นอย่าฝันเฟื่อง อย่าลงทุนเดี๋ยวจะเปลืองหลายหมื่นล้าน
ถ่านหิน-ก๊าซดีอย่างไรไม่ต้องการ เก็บให้พ่อมึงรับทานกับแม่มึง
บอกของดีแล้วไยให้ไกลบ้าน ไม่เก็บไว้แบ่งปันกันทั่วถึง
ทั้งพ่อแม่พี่น้องพวกพ้องมึง ช่วยกันดึงไปไว้ใช้ให้เท่ากัน
คนละก้อนสองก้อนเพื่อผ่อนทุกข์ มีความสุขอยู่ในโลงกันทั้งบ้าน
เผาด้วยถ่านหินแรงดีมีความมัน วิญญาณพล่านสู่นรกอเวจี"[33]

ในช่วงระยะเวลา 18 ปีที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ ตามที่เคยเกริ่นกล่าวไว้ว่านอกจากโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติยกเลิกการก่อสร้างไปแล้วเมื่อ พ.ศ. 2546 จากนั้นประมาณ 2 ปี รัฐก็มีนโยบายสนับสนุนการก่อสร้างโรงถลุงเหล็กที่บางสะพาน และเมื่อปรากฏในเวลาต่อมาว่าโรงถลุงเหล็กประสบปัญหาเรื่องคดีบุกรุกที่ดินสาธารณะ ซึ่งทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับรายงาน EIA ทางกลุ่มทุนจึงหาทางออกโดยทำความตกลง

---

[32] สมคิด เหล่าตึก อายุ 56 ปี อาชีพประมง, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

[33] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2545.

ร่วมมือกับนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เพื่อเตรียมการก่อสร้างโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน โครงการทั้งหมดที่กล่าวมานี้คือปัญหาใหญ่ของชาวบ้านบางสะพานที่ร่วมกันต่อสู้คัดค้านกันอย่างต่อเนื่องโดยมีกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นแกนนำและพี่เลี้ยง

จรัญเล่าว่าเขาเคยเดินทางไปดูโครงการพัฒนาที่แหลมฉบัง และมาบตาพุด สิ่งที่เห็นคือน้ำเป็นตะกอนน้ำมันบริเวณหลังโรงเรียนมาบตาพุดวิทยา และแหล่งน้ำสาธารณะโดยรอบเป็นคราบน้ำมันสีดำ ภาพนั้นยังคงติดตาเขาอยู่โดยที่เขานึกไม่ถึงว่า “เราผ่านการต่อสู้โรงไฟฟ้าหินกรูดแล้วยังจะมาเจอนิคมอุตสาหกรรมเหล็กอีก ประสบการณ์ที่เคยไปดูชุมชนมาบตาพุดย้ำเตือนว่ายอมให้โรงงานอุตสาหกรรมหนักแบบนั้นเกิดขึ้นที่นี่ไม่ได้หรอก” เขาเล่าว่าหลายคนที่เจ็บป่วยและได้รับความเดือดร้อนสูญเสียบอกว่าพวกเขาไม่สามารถให้ข้อมูลอะไรมากไปกว่านี้ เพราะทางโรงงานสั่งห้ามไว้ว่าหากพวกเขาเปิดเผยข้อมูลที่ส่งผลลบต่อโรงงาน พวกเขาจะไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือเงินชดเชยเยียวยาใด ๆ จรัญจึงทำได้เพียงแค่ถ่ายรูปตะกอนน้ำมันในแหล่งน้ำสาธารณะกลับไปให้ญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ ที่บ้านดูเป็นอุทาหรณ์ ทั้งหมดนี้คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2541 และอุทาหรณ์นั้นกำลังจะมาหลอกหลอนเขาและชาวบ้านในชุมชนอีกครั้ง

สุกัญญาได้ถ่ายทอดความรู้สึกคับแค้นใจของพี่น้องกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในชุมชนบางสะพานผ่านบทกวีที่สะท้อนช่วงเหตุการณ์ที่โรงถลุงเหล็กกำลังรุกคืบเข้ามาในพื้นที่

“แด่...ผู้ทำระยำที่บางสะพาน”

บางสะพานวันนี้มีแต่ช้ำ เพราะพิษจากอุตสาหกรรมมันนำเข้า
มีท้องถิ่นขานรับโดดงับเอา ราชการก็ตบเท้าเข้าร่วมกัน
ทุจริตพื้นที่ไปกี่ไร่ อีไอเอก็มิได้ตามตอนขั้น
ยังจะหลอกชาวบ้านไปวันวัน หากใครตามไม่ทันก็บรรลัย
กระทรวงอุตสาหกรรมยิ่งทำแปลก เอาถลุงเหล็กมาแจกมายัดให้
คนบางพานไม่ต้องการเอาคืนไป ไอ้โรงเหล็กฉิบหายไม่ต้องมา
ส่วนเจ้าของโครงการด้านจนเหน็ด บอกมาตรา 67 มีปัญหา
ต้องส่งต่อให้กฤษฎีกา ตีความว่าไม่ให้เกินห้าพันตัน
ถ้าเกินห้าพันตันมันมีพิษ โถไอ้พวกโรคจิตคิดเพ้อฝัน
จะกี่ร้อยกี่พันกี่หมื่นตัน คนบางพานก็ไม่เอาให้เข้าใจ
เตรียมซื้อที่มากมายไว้สร้างเขื่อน ไว้รองรับโรงเหล็กเถื่อนโรงฉิบหาย
แต่เสียใจคนบางพานมิใช่ควาย ชอบแดกเหล็กก็เอาไปไว้บ้านมึง
ค่ามาตรฐานห้าพันตันมันไม่แรง สักสองหมื่นแบ่งให้แม่มึงสักครึ่ง
อีกหมื่นก็เอาไปให้ญาติมึง อย่าทะลึ่งเอามาสร้างที่บางพาน

จะกี่หมื่นตันต่อวันมันถึงใช่ หรือให้มันฉิบหายแล้วค่อยค้าน
อุตสาหกรรมทำชั่วมาช้านาน เลิกเป็นทาสทุนสามานย์พวกจัญไร
หยุดเสียทีหยุดบุกเบิกยกเลิกสร้าง สงสารชาวบ้านบ้างอย่ามักง่าย
มึงได้เงินก้อนโตสบายใจ แต่บ้านกูฉิบหายใครฟื้นฟู
ผลกระทบมากมายในภายหน้า จากไอ้โรงเหล็กบ้าท่าอดสู
มึงสบายความเสียหายไว้บ้านกู มึงร่ำรวยอูฟูพวกกูตาย
รัฐมนตรีกระทรวงไหนเชื่อได้บ้าง เห็นเคียงข้างฝ่ายทุนเป็นส่วนใหญ่
รักพ่อหลวงห่วงตัวเองกันทุกราย ต่อหน้าไหว้ลับหลังยังเหมือนลิง
ลงพื้นที่กี่คณะจะช่วยแก้ มันยิ่งแย่ยุ่งยากลำบากยิ่ง
มาหลอกกันทำไมไอ้พวกลิง ของดีจริงลากไปสร้างข้างบ้านมึง[34]

ชาวบ้านเล่าว่าโรงงานอุตสาหกรรมเหล็กปลายน้ำได้ก่อตั้งที่ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพานแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2538 สภาพทะเล อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมทั่วไปมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว หากก่อสร้างโรงถลุงเหล็กหรือนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ชาวบ้านคงมีชะตาชีวิตไม่แตกต่างอะไรกับชุมชนแม่เมาะและมาบตาพุด ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านหลายคนในอำเภอบางสะพานไม่อยากให้เกิดขึ้นเลย

ภาพที่ 4.1 ท่าเรือประจวบ ตำบลแม่รำพึง มีวัตถุประสงค์หลักในการให้บริการขนถ่ายวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์เหล็กที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

[34] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2552.

4.2.2 สูญเสียอาชีพ

นอกเหนือจากเรื่องมลพิษที่มีผลกระทบต่อสุขภาพแล้ว สิ่งที่ทำให้ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดต้องต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดทุกรูปแบบก็คือเรื่องการสูญเสียอาชีพ จินตนาอธิบายเหตุผลสำคัญที่สุดประการหนึ่งให้ผู้วิจัยฟังว่าพวกชาวบ้านไม่ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านโดยไม่มีข้อมูลหลักฐาน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดช่วยกันค้นคว้าหาข้อมูลมายืนยันว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่รัฐอ้างถึงนั้นก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชนมากน้อยเพียงไร และผลสรุปที่ได้ก็คือการจ้างงานไม่ทั่วถึงชาวบ้านทุกครัวเรือน และไม่ใช่สมาชิกทุกคนในครอบครัวที่จะมีงานทำในโรงไฟฟ้าหรือโรงงานอุตสาหกรรมที่มาตั้งในพื้นที่ ซึ่งแตกต่างจากอาชีพประมงและเกษตรกรรมที่ทุกคนในครอบครัวและทุกครัวเรือนสามารถช่วยกันทำมาหากินได้

> เขาบอกว่าโครงการนี้จะสร้างประโยชน์ให้กับประเทศ จะสร้างการจ้างงาน ถ้าตามไม่ทัน ทุกคนรู้สึกว่าเศรษฐกิจจะดี GDP จะพุ่ง ในฐานะที่เราติดตามเรื่องนี้ เราก็จะไปขอใบอนุญาตซึ่งมันผ่านจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม มันระบุชัดเจนว่าโรงไฟฟ้าขนาด 1400 เมกกะวัตต์ ของที่บ้านกรูดจ้างคนงาน 189 คน แบ่งเป็นคนงานทั่วไป 110 คน โดยระบุว่าให้จ้างงานจากคนสามอำเภอ อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และอำเภอบางสะพานน้อยอีก 90 80 คนเนี่ยให้เป็นวิศวกร พยาบาล คนที่จัดการคุมเครื่องจักร เราก็คิดว่า 110 คนนี้จะมีชาวบ้านสักกี่คน อันนี้เป็นสิ่งที่เราตอบสังคมได้ว่าไม่ได้เกิดการจ้างงานจริง[35]

ย้อนหลังไปเมื่อ พ.ศ. 2540 ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการเริ่มดำเนินการโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดคือผู้ประกอบอาชีพประมง เนื่องจากในระยะแรกของโครงการ สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกคือการสำรวจขุดเจาะชั้นหินและวางทุ่นในทะเล ชาวประมงหลายคนเริ่มจับกลุ่มกันเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ และให้ข้อมูลผลกระทบที่จะตามมาให้กับชาวบ้านกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ได้รับทราบ จึงเกิดการรวมตัวกันของชาวบ้านกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

---

[35] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, *ตอบโจทย์*, สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

ภาพที่ 4.2 อาชีพประมงเรือเล็ก ออกทะเลหาปลาได้ จับขึ้นฝั่งแบ่งไว้กินและไว้ขาย ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

ในช่วงแรกของกระบวนการต่อสู้ พวกเขายังไม่ได้ตั้งชื่อกลุ่มของตนเอง เพียงแค่มารวมตัวกันแล้วทำหนังสือร้องเรียนถึงอธิบดีกรมเจ้าท่า โดยมีใจความสำคัญสะท้อนปัญหาดังนี้

ตามที่กรมเจ้าท่าได้ออกใบอนุญาตให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ เลขที่ 143/2540 ให้กับบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด โดยบริษัทฯ ดังกล่าวยื่นขออนุญาตสร้างท่าเทียบเรือ (ชั่วคราว) ขนาดไม่เกิน 500 ตันกรอสส์ ณ ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยทางบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด ได้ว่าจ้างบริษัท สยามโทเนะ จำกัด เป็นผู้สำรวจและออกแบบท่าเทียบเรือดังกล่าว จากการสำรวจของบริษัทดังกล่าวทำให้ชาวบ้าน ชาวประมงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง โดยบริเวณที่ทางบริษัทผู้รับจ้างทำการสำรวจเป็นแหล่งที่มีสัตว์น้ำต่าง ๆ ชุกชุม ชาวประมงทำการประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำวางอวนจับปลาเป็นจำนวนมาก เพราะจะมีสัตว์น้ำต่าง ๆ กุ้ง หอย ปู ปลาอาศัยอยู่ตามแนวปะการังเป็นอันมาก แต่ทางบริษัทฯ ผู้รับจ้างได้ทำการขุดเจาะชั้นหินและวางทุ่น ทำให้ชาวประมงประสบปัญหาเวลาวางอวนจะไปพันกับทุ่นทำให้อวนหรืออุปกรณ์จับสัตว์อื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับอวนได้รับความเสียหายและจากการขุดเจาะทำให้เกิดเสียงรบกวนสัตว์น้ำต่าง ๆ ทำให้สัตว์น้ำหนีไปอยู่ที่อื่นทำให้ชาวประมงจับสัตว์น้ำลดลงหรือจับไม่ได้เลย จากการที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว ชาวบ้านได้รวมตัวเข้าชื่อเพื่อร้องเรียนให้ทางกรมเจ้าท่ายกเลิกใบอนุญาตเลขที่ 143/2540โดยอาศัยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรพุทธศักราช 2540 วรรค3 เรื่องสิทธิและเสรีภาพของชาวไทย เห็นว่าการออกใบอนุญาตของกรมเจ้าท่าขัดต่อกฎหมายมาตรา 46 และมาตรา 5 ดังนั้น กลุ่มชาวบ้านผู้ร้องเรียน จึงร้องเรียนมาเพื่อให้กรมเจ้าท่ายกเลิกใบอนุญาตเลขที่ 143/2540 ดังกล่าวข้างต้นของบริษัท ยูเนี่ยนฯ และกรุณาแจ้งให้กลุ่มชาวบ้าน

> ผู้ร้องทราบภายใน 7 วันนับจากวันที่ได้รับหนังสือ มิฉะนั้นทางกลุ่มชาวบ้านจะดำเนินการตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 62 ต่อไป[36]

กลุ่มชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงถือว่าเป็นกลุ่มอาชีพหลักที่ได้รับผลกระทบโดยตรงชัดเจนจากโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด พวกเขาได้มีการรวมตัวกันกับกลุ่มชาวบ้านที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนบ้านกรูดและเริ่มมีการเรียกชื่อกลุ่มตนเองว่าชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงจุดยืนของชาวบ้านผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ว่าจะต้องได้รับผลกระทบมากมายมหาศาลถึงขั้นสูญเสียอาชีพของตนเองโดยเฉพาะ 3 อาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คือ อาชีพประมง อาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และทำสวนมะพร้าว

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้แบ่งหน้าที่ตามความถนัดของตนเองในการร่างหนังสือร้องเรียนเพื่อยื่นต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง กลุ่มชาวประมงได้รวมตัวกันศึกษาว่าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจะส่งผลกระทบอะไรต่อทะเลอันเป็นเส้นเลือดใหญ่ของพวกเขา และได้แสดงความคิดเห็นในหนังสือถึงประธาน อบต. ธงชัยว่า

> การก่อสร้างสะพานเพื่อขนถ่ายถ่านหินยาว 3.5 กิโลเมตร เป็นการทำลายแหล่งทำมาหากินของชาวประมงชายฝั่ง เพราะบริเวณที่สร้างสะพานนี้เป็นบริเวณที่เรือประมงขนาดเล็กทำการจับสัตว์น้ำหาเลี้ยงชีพมาแล้วหลายชั่วอายุคน บริเวณดังกล่าวนี้มีสัตว์น้ำโดยเฉพาะปลาอาศัยอยู่อย่างชุกชุม การสร้างสะพานจะทำให้กีดขวางการทำประมง เช่น วางอวนไม่ได้ เพราะกระแสน้ำจะพัดพาอวนไปติดสะพานทำให้อวนฉีกขาดเสียหาย[37]

---

[36] หนังสือตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้ร้องเรียน ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2540 เรียนอธิบดีกรมเจ้าท่า เรื่องขอร้องเรียนให้ยกเลิกอนุญาตให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงลำน้ำ.

[37] หนังสือชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2541 เรียนประธานองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เรื่องไม่เห็นด้วยกับการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในตำบลธงชัย.

ภาพที่ 4.3 ภาพจำลองสะพานและท่าเทียบเรือขนถ่ายถ่านหิน ข้อมูลจากงานนำเสนอเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

ชาวบ้านหมู่บ้านประมงนำโดยนงพลได้ให้ข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของเขา โดยเขาให้ภาพอย่างละเอียดว่านอกจากที่กล่าวมาแล้ว การก่อสร้างสะพานเพื่อขนถ่ายถ่านหินยังทำลายระบบห่วงโซ่อาหารของสัตว์น้ำ ด้วยการปล่อยน้ำเสียจากการหล่อเย็นลงสู่ทะเล ทำให้น้ำทะเลมีอุณหภูมิสูงขึ้นและทำลายวงจรชีวิตของแพลงตอนซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์น้ำอพยพไปหาที่อยู่ใหม่ซึ่งปลอดภัยกว่าเพราะอุณหภูมิเปลี่ยนไปไม่สามารถจะอาศัยอยู่ได้ ทำให้ชาวประมงหากินไม่ได้เพราะไม่มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ และสะพานนี้ยังกีดขวางการสัญจรทางน้ำ ถึงแม้จะมีการเว้นช่วงไว้ให้เรือเล็กสูงไม่เกิน 5 เมตรลอดผ่านได้ในเวลาคลื่นลมปกติ แต่ในฤดูลมมรสุมคลื่นลมแปรปรวนและมีขนาดใหญ่ เรือในท้องถิ่น และพื้นที่ใกล้เคียงจะต้องมาหลบลมในคลองบ้านกรูดที่บ้านปากคลองแทบทั้งสิ้น เรือเหล่านี้ไม่สามารถลอดสะพานได้จะต้องไปอ้อมสะพานที่ยาวถึง 3.5 กิโลเมตร ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวประมงและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นแต่ก็ไม่เท่ากับการต้องสูญเสียแหล่งทำมาหากินอันอุดมสมบูรณ์ไป

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการก่อสร้างสะพานเพื่อขนถ่ายถ่านหินทำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดส่วนใหญ่ที่มีหัวใจรักทะเลเป็นชีวิตจิตใจไม่สามารถยอมรับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดได้ เพราะการก่อสร้างสะพานที่กล่าวมานี้เป็นเพียงโครงการก่อสร้างย่อย ๆ ของหลายโครงการก่อสร้างที่อยู่ในโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด สุกัญญา ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด จึงได้ประพันธ์บทกวีเพื่อสื่อสะท้อนถึงความรู้สึกทุกข์ทรมานใจและคับแค้นใจของพี่น้องชาวบ้านในช่วงเวลานั้น โดยบทกวีทั้งหมดของสุกัญญา ได้มีการประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นการถ่ายทอดเหตุการณ์จริงไว้เป็นประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจกระบวนการต่อสู้ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้ร่วมกันจารึกไว้

สงสารเจ้าปะการังกองใหญ่น้อย ทั้งดอนหอยเพื่อนรักจักดับสูญ
เพราะฝีมือรัฐธุระกับนายทุน จะทำเจ้าเป็นจุลในพริบตา
มันจะสร้างสะพานขนถ่านหิน แล้วเหยียบย่ำเจ้าจนสิ้นเหมือนหมูหมา
ท้องทะเลจะย่อยยับไปกับตา ทั้งกุ้งหอยปูปลาพาแหลกลาญ
หยุดเสียทีเถิดหน้าพวกใจโหด จงหยุดโปรดสัตว์บ้างอย่าล้างผลาญ
ทะเลนี้มีค่ามายาวนาน อย่าระรานเขาเลยหนอพอเสียที[38]

การก่อสร้างสะพานเพื่อขนถ่ายถ่านหินไม่เพียงแต่กระทบต่ออาชีพประมง แต่ยังมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นการทำลายทัศนียภาพที่สวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว อันได้แก่ พระมหาเจดีย์เก้ายอดเฉลิมพระเกียรติที่กำลังก่อสร้างอยู่ พระใหญ่ พระพุทธกิตติสิริชัย ศาลเสด็จเตี่ยกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ วัดถ้ำคีรีวงศ์ ฯลฯ และที่เลวร้ายไปกว่านั้น คือมลพิษจากโรงไฟฟ้าหินกรูดที่ปล่อยออกมาสู่ทะเลย่อมทำให้น้ำทะเลไม่อยู่ในสภาพเดิมอีกต่อไป บ้านพักตากอากาศและรีสอร์ทอีก 13 แห่งในสมัยนั้น รวมถึงร้านอาหารซึ่งอยู่ใกล้กับบริเวณที่จะมาทำการสร้างโรงงาน จะต้องสูญเสียอาชีพ

เจ้าของรีสอร์ทส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดโดยกำเนิด พวกเขาได้รับมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ และรักถิ่นฐานบ้านเกิด จึงไม่คิดจะขายที่ดินบริเวณชายหาดทะเลบ้านกรูดแต่อย่างใด พวกเขาดำเนินกิจการรีสอร์ทกันเองโดยไม่ร่วมหุ้นส่วนกับใคร ผู้วิจัยมีโอกาสพบกับบรรจบ สวัสดิ์ภพ[39] เจ้าของที่ดินหลายสิบไร่ติดชายหาดทะเลบ้านกรูด เขาไม่ได้ทำรีสอร์ท แต่มีเจตนารมณ์ที่จะให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ ในบางสะพานใช้ประโยชน์จากที่ดินของเขา เขาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “พี่น้องผมสี่ห้าคนทำรีสอร์ทตลอดแนวชายหาด ห้ามไม่ให้ผมติดต่อกับเสื้อเขียว โดยพวกเขาเป็นแนวร่วมแค่สิบเปอร์เซ็นต์ กล่าวคือให้เงินสนับสนุนกิจกรรม ให้ที่พักราคาพิเศษ ให้ค่าเดินทางไปชุมนุมที่กรุงเทพ บำรุงค่าสถานีวิทยุครั้งละหนึ่งพันบาท โดยไม่ประสงค์ออกนาม” นอกจากคำกล่าวของบรรจบแล้ว ชาวบ้านคนหนึ่งให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่าเจ้าของรีสอร์ทส่วนใหญ่ที่นี่ จะไม่กล้าออกหน้าสนับสนุนกลุ่มเสื้อเขียวอย่างเปิดเผย เพราะพวกเขาจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นเพื่อการดำเนินกิจการของพวกเขา พวกเขาจึงเกรงว่าการเข้าร่วมกลุ่มเสื้อเขียวจะทำให้ประสบปัญหา

---

[38] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2542.

[39] บรรจบ สวัสดิ์ภพ (นามสมมติ) อายุ 68 ปี ข้าราชการเกษียณและเจ้าของที่ดินหาดบ้านกรูด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

หรือความไม่สะดวกในการประกอบกิจการ ทั้งที่ในความเป็นจริง หากไม่มีกลุ่มเสื้อเขียวต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด พวกเขาก็อาจต้องสูญเสียอาชีพที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทะเลบ้านกรูดด้วยเช่นกัน

นอกจากอาชีพประมงและอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่เลี้ยงครอบครัวด้วยการทำสวนมะพร้าว ถ้าสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์เปลี่ยนสภาพเป็นฝนกรดไปทำลายจั่นมะพร้าวที่กำลังติดดอกออกผล จากที่เคยได้รับผล 15 ลูกต่อต้นต่อเดือน อาจจะเหลือเพียง 5 ลูกต่อต้นต่อเดือน หรือไม่มีเลย

สุริยาวดี กาญจนรัตน์[40] ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดผู้ต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่จินตนามาอย่างยาวนาน เธอเป็นเจ้าของไร่นาสวนผสม ซึ่งมีพื้นที่ปลูกมะพร้าวอินทรีย์ 60 ไร่ และในพื้นที่เดียวกันนั้นยังปลูกพืชผักสวนครัว ผลไม้ปลอดสารเคมี ซึ่งเป็นวิถีเกษตรที่ทำกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย โดยอาศัยปุ๋ยจากการเลี้ยงวัว เลี้ยงสุกร โดยไม่จำเป็นต้องซื้อหา เธอให้ความเห็นว่าโครงการพัฒนาของรัฐไม่สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้ ถ้าโครงการพัฒนาของรัฐเกิดขึ้นที่ชุมชนใด เธอเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนนั้นล่มสลาย

ภาพที่ 4.4 โรงเรียนเกษตรกรของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดสอนเรื่องเกษตรอินทรีย์และเป็นพื้นที่เยี่ยมชมดูงานมะพร้าวอินทรีย์ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

"สิ่งที่รัฐยัดเยียดให้เรา ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของเรา มลพิษทางอากาศและทางน้ำส่งผลกระทบต่อชุมชน เราคงอพยพไปไหนไม่ได้ เพราะเราเป็นเพียงคนจน ตอนโรงงานเหล็กมาตั้ง

---

[40] สุริยาวดี กาญจนรัตน์ อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

ได้ไม่กี่ปี ก่อนหน้านี้กินน้ำฝนได้ แต่เดี๋ยวนี้กินไม่ได้แล้ว ต้องซื้อน้ำกิน ผลกระทบมันเกิดขึ้นแล้ว แต่บางคนยังไม่รู้ตัว” สุริยาวดีแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการต่อสู้คัดค้านกรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดและโรงงานอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานว่า “ตอนโรงไฟฟ้าหินกรูด เราจะหาวิธีทำอย่างไรไม่ให้เขาสร้าง แต่พอโรงถลุงเหล็ก เขามีโรงงานไว้ก่อนแล้ว ก่อนที่เราจะรู้ตัว แต่เราจะทำกันอย่างไรให้เขาหยุดขยายโรงถลุงเหล็กต้นน้ำ โครงการของเขาอยากขยายให้มันใหญ่ขึ้น ๆ ถึงขนาดเป็นนิคมอุตสาหกรรม เราต้องต่อสู้และเสียเวลากันมากกว่าโรงไฟฟ้าหินกรูดอีก”

สำหรับด้านครอบครัว สุริยาวดียอมรับว่าตอนแรกสามีไม่เห็นด้วยที่เธอเข้าร่วมกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ “เขาห้าม แต่เราไม่ฟัง เราใช้เวลาโน้มน้าวเขาอยู่นานว่าชุมชนเราจะได้รับผลกระทบอะไรบ้าง ใช้เวลานานสองสามปี ตอนนี้เขาเข้าใจเรามากขึ้น ยิ่งโรงไฟฟ้าชนะ ก็ยิ่งได้รับการยอมรับมากขึ้น แล้วเขาก็บอกเราว่าเขาไม่เคยคิดว่ารัฐจะเป็นแบบนี้” แม้ว่าเธอจะไม่ได้ขยายความเพิ่มเติมว่า “แบบนี้” คืออย่างไร แต่สิ่งที่ชาวบ้านหลายคนรู้สึกล้วนไม่แตกต่างกันคือความไม่ไว้วางใจว่าสิ่งที่รัฐอ้างว่าเป็นการพัฒนา จะทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง อย่างน้อย อาชีพที่เคยทำมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายพ่อแม่ก็จะต้องเปลี่ยนไป ไม่มีความแน่นอนในเรื่องของรายได้ ปากท้อง หากว่าต้องไปทำงานในโรงงาน เธอบอกว่าเธอไม่คุ้นเคยกับการที่จะต้องถูกจ้างและถูกเลิกจ้าง ชีวิตการทำงานแขวนไว้กับผู้อื่น การมีสวนมะพร้าว และการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ของเราเอง เราไม่ต้องพึ่งพาใคร “เราไม่อยากให้ธรรมชาติแวดล้อมตัวเราต้องเปลี่ยนแปลงไปเพราะโรงไฟฟ้าหรือโรงงาน” สิ่งที่เธอเล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจคือบทบาทหน้าที่ของเธอในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

> ที่บ้านพี่เป็นแหล่งอาหาร เวลาบ้านพี่หน่อยมีกิจกรรมอะไร ไม่มีอาหารการกิน พี่หน่อยจะโทรมาถามว่ามีอะไรมาทำกินบ้าง ไม่ว่าจะพืชผัก ไข่ ผลไม้ ก็มาเอาที่บ้านนี้ได้ เราขนไปให้ สมัยก่อนคนเยอะมาก เราทำทุกอย่างในกลุ่ม ถือป้ายร่วมชุมนุม เราเอื้ออาทรกันในเรื่องข้าวปลาอาหาร และที่นี่ก็คือคลังอาหารของกลุ่มอนุรักษ์ฯ

สุริยาวดีร่วมต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมนุมของเธอ เพราะเธอเชื่อว่าวิถีชีวิตที่เป็นอยู่แบบพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติมีความยั่งยืนมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจตามกระแสทุนนิยม

> ทุกวันนี้อยู่แบบนี้ไม่ได้ซื้ออะไรเลย จะซื้อก็มีน้ำมัน เครื่องปรุงธรรมดา พี่น้องเป็นเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์มาร่วมกัน พี่เป็นเหมือนผู้จัดการ ดูแลให้ทุกคน ในพื้นที่นี้มี 40 ไร่ แต่ละคนอยู่บ้านตัวเอง เขาปลูกต้นไม้พืชผักที่นี่ พี่ก็ช่วยดูแลให้แบ่งกัน

> กิน ช่วยเอาไปขายให้ พี่น้องมีสิบคน ที่ดินของพ่อ เราอยู่ที่นี่ ดูแลเป็นหลัก ควบคุมปุ๋ย ไม่มีสารเคมี ไม่มีสารพิษเพราะเราต้องกินเองด้วย ชีวิตที่เป็นอยู่แบบนี้จะอยู่ร่วมกับโรงงานไฟฟ้า โรงงานอุตสาหกรรมได้อย่างไร

การมีส่วนร่วมในกลุ่มอนุรักษ์ฯ ของสุริยาวดี นอกจากการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชนบ้านกรูดแล้ว เธอยังใช้สวนเกษตรของเธอเป็นท่อน้ำเลี้ยงอาหารการกินให้กับกลุ่ม และในยามที่ไม่มีกิจกรรมเคลื่อนไหวใด ๆ การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ทำให้เธอมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุนชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่เริ่มสนใจจะทำเกษตรอินทรีย์

> เราเริ่มต้นจากการต่อสู้โรงไฟฟ้าหินกรูดมาด้วยกัน เรามีการรวมตัวกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันแล้ว หากเราไม่มีโรงไฟฟ้าหินกรูด เราก็มาทำมะพร้าวกัน เราก็จับกลุ่มกันไว้สร้างความสามัคคี ต่อให้ไม่มีเรื่องนี้ เราก็ยังมีกลุ่มก้อนของเราอยู่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มารวมตัวกันเป็นกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทั้งหมด

สิ่งที่สุริยาวดีพยายามจะเน้นย้ำก็คือการรวมตัวต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐมิได้หมายความถึงการปฏิเสธการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชน เธอและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ หลายคนมีอาชีพเกษตรกรรมที่ทำรายได้เป็นอันดับต้น ๆ ให้กับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สวนมะพร้าวของเธอและของญาติพี่น้องเธอมีจำนวนไม่น้อย ซึ่งสามารถเก็บขายได้ตลอดทั้งปี การรวมตัวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในอีกมิติหนึ่งคือการรวมตัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาชีพ สุริยาวดียอมรับว่า “เราเป็นกลุ่มเกษตรกรเล็กๆ แต่สิ่งที่ต้องทำ คือ ต่อยอดทางความคิดเพื่อให้มีเครือข่ายที่เข้มแข็ง วันนี้ถือว่ากลุ่มเราประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแล้ว"[41] จินตนากล่าวเสริมสุริยาวดีว่า “ชาวบ้านของเรามีการรวมตัวทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการรวมตัวของผู้ประกอบอาชีพเดียวกัน คนที่อยู่ในกลุ่มเกษตรอินทรีย์คือคนที่ร่วมต่อสู้มาตั้งแต่สมัยโรงไฟฟ้า” และพงษ์ศักดิ์ บุตรรักก็คือหนึ่งในแกนหลักของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่อยู่ในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ด้วย เขามีส่วนสำคัญในการสร้างมวลชนโดยนำชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มเกษตรอินทรีย์เข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ฯ หรือ “กลุ่มเสื้อเขียว” ในอีกหมวกหนึ่งนั้น เขาเป็นประธานกลุ่มพัฒนาเกษตรอินทรีย์ บทสัมภาษณ์ต่อไปนี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าบ้านกรูดเหมาะสมกับเกษตรกรรมมากเพียงไร

---

[41] สุรยุทธ์ ยงชัยยุทธ, “‘สวนมะพร้าวอินทรีย์’ ที่บางสะพาน สร้าง ‘สมดุล’ ระหว่าง ‘อาชีพ-ธรรมชาติ’," http://www.oknation.net/blog/print.php?id=333206 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558).

ที่มาของมะพร้าวอินทรีย์ส่วนหนึ่งเกิดจากการนำมะพร้าวไปร่วมแข่งขันในตลาดหลังเปิดการค้าเสรี แต่เนื่องจากรัฐบาลไม่เห็นความสำคัญของพืชเศรษฐกิจที่เป็นรายได้หลักของชาวบ้านบางสะพาน เห็นได้จากหลายโครงการ เช่น การกำหนดพื้นที่ อ.บางสะพานเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน และนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ชาวบ้านบางสะพานจึงรวมตัวกันตั้งกลุ่มมะพร้าวอินทรีย์ตั้งแต่ปี 2546 จนถึงปัจจุบันผลผลิตได้รับการรับรอง และส่งไปจำหน่ายในตลาดสหภาพยุโรปแล้ว ปัจจุบันเกษตรกรในกลุ่มมีพื้นที่ปลูกมะพร้าวอินทรีย์ประมาณ 350 ไร่ และมีแนวโน้มขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีคำสั่งซื้อผลผลิตปี 2551 เพิ่มเป็น 2 เท่าจากปีที่ผ่านมา จึงเปิดรับสมาชิกในตำบลใกล้เคียงเพิ่มเติมสำหรับผลิตมะพร้าวอินทรีย์สด[42]

กลุ่มพัฒนามะพร้าวเกษตรอินทรีย์ ต.ธงชัย อ.บางสะพาน จ.ประจวบคีรีขันธ์ เกิดขึ้นจากชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ที่มีแนวคิดตรงกัน คือ ต้องการส่งเสริมอาชีพกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด รวมทั้งสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องความสมดุลระหว่างอาชีพและทรัพยากรธรรมชาติ หลายคนในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีสวนมะพร้าวและพวกเขาก็ภาคภูมิใจมากกับชื่อเสียงเกี่ยวกับมะพร้าวอินทรีย์

เราทำมะพร้าวปลอดสารเป็นแห่งแรกในประเทศ และอยู่ในอันดับต้นๆ ของโลกที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ผมจึงเน้นให้สมาชิกยึดถือความซื่อสัตย์เป็นหลักการสำคัญ ทำให้ตั้งแต่ปี 2546 ถึงปัจจุบัน สินค้ายังไม่เคยถูกตีกลับ แต่สิ่งที่เรายังไปไม่ถึง คือ มีสินค้าน้อย เช่น ลูกค้าขอให้ส่งเดือนละ 30,000 ผล แต่ส่งได้แค่ 20,000 ผล บางเดือนไม่มีสินค้า ลูกค้าก็ต้องรอ เพราะเราผลิตได้เพียงแห่งเดียวในประเทศ

ภาพที่ 4.5 สวนมะพร้าวอินทรีย์ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

---

[42] เรื่องเดียวกัน.

ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์พงษ์ศักดิ์หลายครั้ง เนื่องจากเขามีบทบาทสำคัญในกลุ่ม โดยในการประชุมทุกวันจันทร์ เขามีหน้าที่นำเสนอข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมและแนะนำข้อกฎหมายสำคัญให้ชาวบ้านรับทราบก่อนที่จินตนาจะกล่าวถึงวาระประชุมประจำวัน นอกจากนี้ เขายังเป็นผู้ทำหน้าที่ไฮปาร์คในขณะที่มีการชุมนุมและได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมเจรจาข้อเรียกร้องต่าง ๆ กับหน่วยงานราชการ กล่าวได้ว่าเขาเป็นแกนหลักรุ่นหลังที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยจบสาขาวิชาการเกษตรที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2530 เขาเล่าให้ฟังว่าแนวคิดในการอนุรักษ์ของเขามีมานานแล้วก่อนที่เขาจะกลับมาใช้ชีวิตหลังจบปริญญาตรีที่บ้านกรูด เขาบอกว่าเขาต้องนั่งรถไฟผ่านลำปางไปเชียงใหม่ มองเห็นสภาพภูมิประเทศแห้งแล้ง มีฝุ่นละอองเต็มไปหมด ซึ่งเขาคาดว่าน่าจะมาจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ เพื่อนที่อยู่ลำปางก็บอกเขาว่า “อย่าให้สร้างได้ จะมีผลกระทบตามมาหลายอย่าง” ในระหว่างการศึกษาอยู่ที่เชียงใหม่ เขาได้พยายามติดตามข่าวสารการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ที่มีปัญหากับโครงการพัฒนาของรัฐ การเข้าร่วมรับฟังในเวทีที่เปิดให้ชาวบ้านมาชุมนุมแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น เมื่อเขาได้กลับมาใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านกรูดอีกครั้งในเวลาไม่กี่ปีแห่งความสงบสุข เขาก็ต้องลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่เขามีความเชื่อดั้งเดิมอยู่แล้วว่าชาวบ้านในชุมชนจะใช้ชีวิตอย่างที่เคยเป็นมายากลำบากแสนสาหัสเพียงไรท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษเป็นภัยและทรัพยากรธรรมชาติที่เราไม่อาจพึ่งพาอาศัยได้อีกต่อไป

> จุดเริ่มต้นเข้ามาในกลุ่ม คือผมไม่ชอบ บ้านเรามีทะเล มีมะพร้าว มาสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินทำไม เราเลี้ยงวัวนมได้ ทำไมไม่สร้างอุตสาหกรรมแปรรูปนม ทำไมเราต้องทำในสิ่งที่เราไม่มี แล้วมันก็จะเกิดผลกระทบ ที่แม่เมาะชัดเจน การที่รัฐคิดพัฒนาแบบยัดเยียดให้ชาวบ้าน มันไม่ถูกต้อง เราก็เลยเข้าร่วม ผมเป็นห่วงพืชผลเกษตร จะไม่มีผลผลิตให้เราเก็บกิน มันไม่ใช่การพัฒนา มันคือการทำลาย การพัฒนาต้องส่งเสริมเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติเรามีอยู่แล้ว จะเป็นอุตสาหกรรมแปรรูปจากมะพร้าวก็ได้ ทำมะพร้าวอินทรีย์ พัฒนาแบบที่รัฐส่งเสริมเป็นการทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด ไม่ได้มาต่อยอดสิ่งที่เรามีเลย ที่นี่ไม่มีถ่านหิน เครื่องจักรก็ไม่มี ให้ญี่ปุ่นมาลงทุน ทำลายทะเลของเรา มะพร้าวก็ไม่มีเหลือ มันไม่ใช่การพัฒนา เป็นการทำลาย[43]

---

[43] พงษ์ศักดิ์ บุตรรัก อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

การนำเสนอเรื่องราวการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยคือพวกเขาพยายามสื่อสารให้สังคมภายนอกได้รับรู้อยู่ตลอดเวลาว่าพวกเขาพึ่งพิงตนเองได้บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาตามวิธีคิดของพวกเขาไม่ใช่ในแบบที่รัฐยัดเยียดให้ แต่คือการต่อยอดจากการเกษตรและการประมงตามวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน จึงอาจกล่าวได้ว่า เวทีการต่อสู้ระหว่างรัฐและประชาชนในพื้นที่โครงการต่าง ๆ นั้น ที่จริงแล้วไม่ใช่การจ้างอันธพาลไปเผาหมู่บ้าน หรือสั่งตำรวจลุยผู้ชุมนุมประท้วงโดยสงบ หรือยกขบวนมาล้อมทำเนียบ นั่นเป็นเพียงกลยุทธ์ของการต่อสู้เท่านั้น แต่กลยุทธ์ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนต้องทำภายใต้กระแสการต่อสู้บนเวทีหลัก นั่นก็คือเวทีของการแย่งชิงความชอบธรรมของการพัฒนา[44]

พงษ์ศักดิ์บอกผู้วิจัยว่าก่อนที่จะมาถึงวันนี้ วันที่บอกสังคมได้ว่าการพัฒนาแบบที่รัฐยัดเยียดให้ไม่มีความชอบธรรมอย่างไร เขาก็มองว่าการพึ่งตนเองให้เป็นแบบอย่างในชุมชน เพื่อให้เพื่อนบ้านเดินตามเป็นสิ่งสำคัญ รวมไปถึงการให้ความรู้กับชาวบ้านด้วยกัน

> การให้ความรู้ชาวบ้านเยอะ ๆ เป็นเรื่องที่ดี ความรู้กับปัญญาเป็นเรื่องสำคัญ ให้ความรู้เรื่องอาชีพ โรคระบาด การเปิดเสรี น้ำมัน ยางพารา ราคามะพร้าว อธิบายสิทธิต่าง ๆ เผยแพร่โดยถ่ายเอกสารแล้วแจก จัดประชุม พูดคุย หารือกัน เราทำให้เขาเห็นด้วย ดูตัวอย่างที่เราทำ อินทรีย์เกษตร เราทำดีแล้ว เขาก็ทำตาม เขาจะได้เห็นคุณค่าจากการพึ่งพิงตนเอง ไม่ต้องเป็นแรงงานให้ทุนซึ่งผมมองว่าเป็นการอาศัยคนอื่น ทำให้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

พงษ์ศักดิ์ยอมรับว่ากลุ่มอินทรีย์มะพร้าวมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด โดยมะพร้าวถือว่าเป็นอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่และทำรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในระดับต้น ๆ อย่างไรก็ดี เขาไม่ได้ปฏิเสธโรงงานอุตสาหกรรม แต่ “ถ้าจะมีโรงงานอุตสาหกรรม ก็ต้องสามารถต่อยอดจากมะพร้าวได้ แปรรูปมะพร้าว สับปะรด นมวัว แต่ถ้าโรงถลุงเหล็ก โรงไฟฟ้าใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง มันต้องเกิดฝนกรด มะพร้าวต้องตายเพราะอากาศร้อนขึ้น” ซึ่งฝนกรดเช่นว่านั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงมาแล้วและเขาไม่สามารถยอมรับให้เกิดขึ้นที่นี่ได้ สำหรับแนวคิดในการต่อสู้ของเขา เขาสรุปให้ฟังว่า

> ผมไม่มีวันเลิกต่อสู้ ตราบที่ทุนยังมีความโลภ เราทำอย่างไรที่จะให้ลูกหลานต่อสู้ต่อไป ตอนที่เราไม่ไหว หรือล้มหายตายจาก ปลูกฝังแนวคิดให้เขามาเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ดูงาน ดูการจัดวิทยุ อ่านข่าว เชิญชวนชาวบ้าน ถ้ามารวมกลุ่ม

---

[44] นิธิ เอียวศรีวงศ์, “รัฐทิ้งเวทีความชอบธรรม,” *มติชน*, (30 มิถุนายน 2546).

> เกษตรมะพร้าวอินทรีย์ต้องคัดค้านโรงงานอุตสาหกรรมเหล็ก ถ้าไม่ออกก็ไม่เป็นไร แต่อย่าไปสนับสนุนอุตสาหกรรม

สมคิด เหล่าตึก[45] เป็นชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์ที่ร่วมกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินจนกระทั่งถึงโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน สิ่งที่เขาเล่าให้ผู้วิจัยฟังสะท้อนถึงความไม่พอใจครูในโรงเรียนผู้ซึ่งมีวิธีการสอนลูกหลานของชาวบ้านให้ลืมรากเหง้าวิถีเกษตรกรรมของบรรพบุรุษ

> ครูก็รับผลประโยชน์เหมือนกัน รับทุนจากโรงงาน ประชาสัมพันธ์ให้ ฝากทุนให้เด็กไปให้ผู้ปกครอง ปลูกฝังเด็กแบบมีกิจกรรมให้ทำที่โรงเหล็ก ให้ไปดูงานบ้าง เรียนรู้การทำงานในโรงงาน ส่งเสริมเด็กให้ปลูกต้นไม้ ปลูกผักออร์แกนิคในแปลงปิด โรงงานเอาทุนมาให้สอนการเกษตรแบบแปลกๆ ไม่ได้สอนการทำเกษตรแบบยั่งยืน สอนการใส่เคมีล้วน ๆ สอนแบบเหมือนว่าจะไม่มีแผ่นดินจะปลูก จะเป็นโรงงานไปหมด ไม่มีที่ดินปลูกพืชผักการเกษตร ต่อไปบนดินจะมีแต่สารเคมี คิดได้ไงไม่รู้ สอนวิถีชีวิตแบบให้อยู่ร่วมกับโรงงานอุตสาหกรรม ทำไมไม่แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ก็ไม่ต้องมีโรงงานซิ ไม่ต้องปลูกฝังแนวคิดการใช้สารเคมีซิ ทำไมไม่ยกเลิกการนำเข้าสารเคมี สารเคมีพวกนี้มันมาจากนักการเมืองกับทุน

สีหน้าท่าทางของสมคิดเต็มไปด้วยความหนักใจและห่วงใยเด็ก ๆ ในชุมชน เขาบอกว่าสำหรับโรงเรียนในตำบลธงชัย ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดช่วยกันดูแลและขัดขวางไม่ให้รับเงินสนับสนุนจากกลุ่มทุนได้เลย แต่ถ้าหากเป็นโรงเรียนในพื้นที่ที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรมเหล็กในตำบลแม่รำพึง ยังคงได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในทุกช่องทางจากกลุ่มทุนมาโดยตลอด

ครูดวงพร ชอบธรรม[46]เป็นครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งของอำเภอบางสะพาน เธอเป็นครูเพียงคนเดียวที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน

> เพื่อนเป็นครูเหมือนกันชวนมา เขามาประชุมกลุ่มย่อยทุกวันศุกร์ เขามีประเด็นก่อนมาประชุมทุกครั้ง เราก็ศึกษามาก่อน ทำความเข้าใจมลพิษ โรงถลุงเหล็ก

---

[45] สมคิด เหล่าตึก อายุ 56 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

[46] ดวงพร ชอบธรรม (นามสมมติ) อายุ 57 ปี ครูโรงเรียนแห่งหนึ่งของอำเภอบางสะพาน, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2555.

ทำให้อากาศร้อน สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง สังคมเปลี่ยน บ้านน้อง ๆ ทำสวนยาง ทำมะพร้าว น้ำฝน อากาศ สารพิษทำลายพืชผลการเกษตรได้ ความที่เราเป็นครูสอนวิทยาศาสตร์ เราสามารถนำอะไรที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาสอนได้ สอนความจริงในธรรมชาติ ความก้าวหน้าส่งผลกระทบต่อเราอย่างไร คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าส่งผลอะไร โยงเข้าสู่ชีวิตจริงได้ สารเคมีที่เกิดขึ้นมีผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร นำตัวอย่าง โรงงานอุตสาหกรรมระเบิด พลังงานนิวเคลียร์ อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในโรงงานมาสอน ให้เด็กนักเรียนไปค้นคว้าด้วยตนเองเกี่ยวกับภัยอันตรายที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม สอนให้เด็กนักเรียนภาคภูมิใจในทะเลบ้านเกิดอันเป็นแหล่งวางไข่ปลาทูและเป็นที่เลี้ยงตัวอ่อน หากโรงถลุงเหล็กมาตั้งเมื่อไร มลพิษจากโรงงานจะทำให้เราต้องสูญเสียระบบนิเวศทางทะเล ไม่มีปลาทูที่นี่อีกต่อไป

ครูดวงพรสอนวิชาวิทยาศาสตร์โดยสอดแทรกประเด็นสิ่งแวดล้อมไว้ในเนื้อหาวิชาที่สอนอยู่บ่อยครั้ง เธอยอมรับว่าเธอเป็นครูเพียงคนเดียวในโรงเรียนที่กล้าทำเรื่องแบบนี้ นั่นคือทำหน้าที่สอนหนังสือและเคลื่อนไหวคัดค้านโรงงานอุตสาหกรรมเหล็กไปด้วย เมื่อถามว่าทำไมเพื่อนครูคนอื่นไม่ออกมาเคลื่อนไหวกับชาวบ้านด้วย เธอก็ตอบว่าครูหลายคนเหน็ดเหนื่อยจากการสอนหนังสือ ทำงานวิชาการเร่งยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนตลอดปี คงไม่สามารถปลีกเวลามาเคลื่อนไหวร่วมกับชาวบ้านได้ แม้กระทั่งตัวเธอเองก็ยอมรับว่าเหนื่อยมาก เมื่อใดก็ตามที่มีการเคลื่อนไหวไปชุมนุมที่กรุงเทพ เธอก็ต้องเปลี่ยนตารางเวลาสอนหนังสือกับเพื่อนครูด้วยกัน หรือไม่ก็ต้องลางานโดยฝากงานไว้ให้เด็กนักเรียนค้นคว้าด้วยตนเอง นอกจากนี้ ในช่วงเวลาค่ำของทุกวันจันทร์ เธอก็ต้องไปร่วมประชุมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และทุกเย็นวันศุกร์ ก็มีประชุมกลุ่มย่อยในตำบลใกล้บ้านเธอ งานจิตอาสาของเธอที่ทำเป็นประจำอีกงานหนึ่งก็คือการทำหน้าที่นักจัดรายการวิทยุในสถานีวิทยุเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน “สิ่งที่เราบอกชาวบ้านเสมอคือวิถีชีวิตชุมชนที่อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งมีค่าที่ต้องรักษาไว้ เราต้องเลือกระหว่างเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม แบบไหนที่จะอยู่กับเรายั่งยืนมากกว่ากัน” ครูดวงพรได้ยกตัวอย่างให้ฟังว่าเสวก พิมสอ แกนหลักเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานเคยทำงานที่โรงงานอุตสาหกรรมมาก่อน แต่ต้องลาออกจากงานเพราะสุขภาพแย่ลงอย่างเห็นได้ชัด “มันพิสูจน์ยาก และไม่อยากกล่าวหาโรงงานโดยไม่มีหลักฐานมายืนยันว่าคนทำงานโรงงานต้องเจ็บป่วย เสียค่ารักษาพยาบาลจำนวนมากเพราะเหตุอะไรกันแน่ แต่พอลาออกจากงาน เขาก็สุขภาพดีขึ้นกันนะ”

เสวก พิมสอ[47] บอกว่าเขาลาออกจากโรงงานมาทำอาชีพประมงและทำงานในสวนมะพร้าวของตัวเองได้เกือบ 5 ปีแล้ว สุขภาพเขาดีขึ้นจนปัจจุบันแข็งแรงมาก เขากล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า “รายได้จากประมง จากเกษตรกรรมของชาวบ้านที่ขยันทำมาหากินมีเพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัวได้อย่างสบาย ๆ สำหรับปลาทูผลผลิตจากประมง รายได้บางคืนของชาวบ้านอาจจะมากกว่าพนักงานที่ทำงานทั้งเดือนก็ได้ แต่ถ้าระบบนิเวศน์ถูกทำลายไป มันเสียหายมหาศาลมาก” ในอนาคตหากโรงถลุงเหล็กสร้างขึ้นที่นี่ บ้านเขาจะได้รับผลกระทบอย่างมาก เพราะปัจจุบันนี้ที่ดินและบ้านของเขาอยู่ห่างจากโรงงานอุตสาหกรรมเหล็กที่ตั้งอยู่เดิมแค่กิโลเมตรเดียว “บ้านผมห่างจากกองถ่านหินตามแผนโครงการที่ร่างไว้ น่าจะประมาณ 100 เมตรได้ แล้วผมจะอยู่อย่างไร ทุกวันเปิดหม้อหุงข้าวเจอผงถ่านหินลอยคลุ้ง” ทั้งหมดที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน สะท้อนมานี้แสดงให้เห็นว่าพวกเขาไม่สามารถที่จะใช้ชีวิตร่วมกับโรงงานอุตสาหกรรมหนักอย่างโรงถลุงเหล็กและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กได้และเส้นทางการต่อสู้คัดค้านของพวกเขาที่จะกล่าวต่อจากนี้เป็นต้นไปจะแสดงให้เห็นว่าพวกเขาต้องเผชิญหน้ากับความไม่เป็นธรรมอย่างไรและมีความคิดเห็นอย่างไรต่อกระบวนการยุติธรรมที่เข้ามาจัดการกับพวกเขา

---

[47] เสวก พิมสอ อาชีพชาวประมงและชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 22 กันยายน 2555.

บทที่ 5
นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตามกรอบแนวคิดนิติสำนึกของอีวิคและซิลบีย์ ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยของพวกเขาคือนิติสำนึกมี 3 รูปแบบ ได้แก่ ทุกคนอยู่เบื้องหน้ากฎหมาย (before the law) เราใช้กฎหมาย (with the law) และเราต่อต้านกฎหมาย (against the law) ซึ่งแม้ว่าทั้งสามรูปแบบจะมีลักษณะตรงข้ามกัน แต่ก็สามารถนำมาอธิบายร่วมกันในเชิงพัฒนาการหรือตอบโต้ต่อสถานการณ์ที่แตกต่างกันผ่านการตีความประสบการณ์ของผู้เล่าเรื่องได้ ความขัดแย้งระหว่างนิติสำนึกทั้งสามรูปแบบดังกล่าวนี้จึงไม่ใช่ปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากนิติสำนึกได้รวมทั้งการคิดและการกระทำ ความซับซ้อนและความขัดแย้งภายในนิติสำนึก โดยเป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรม อันเป็นปฏิบัติการทางสังคมและยังเป็นผู้ผลิตโครงสร้างทางสังคมอีกด้วย[1] ผลการศึกษาของอีวิคและซิลบีย์เป็นกรอบการศึกษาในการวิเคราะห์นิติสำนึกเกี่ยวกับความยุติธรรมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน

รูปแบบนิติสำนึกของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมีพัฒนาการจากจุดเริ่มต้นของกระบวนการเคลื่อนไหวที่ชาวบ้านผู้คัดค้านต่างเห็นสอดคล้องกันว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกันต่อหน้ากฎหมาย ตามนัยนี้คือกฎหมายมีความยุติธรรมโดยตัวของมันเอง จากบทที่ 3 และบทที่ 4 ชาวบ้านผู้คัดค้านได้มารวมตัวกันไปเรียกร้องขอความชัดเจนเกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและหน่วยงานรัฐส่วนกลาง โดยที่พวกเขาเข้าใจว่าจะได้รับความเป็นธรรมหรืออย่างน้อยที่สุดเสียงของพวกเขาจะถูกรับฟังจากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการนี้ แต่เมื่อหลายครั้งที่พวกเขาต้องเผชิญกับความผิดหวัง โดยหน่วยงานของรัฐหลายแห่งปฏิเสธว่าตนเองไม่ใช่ผู้รับผิดชอบหรือผู้ตัดสินใจโดยตรง ทำให้ไม่เคยได้รับคำตอบที่ชัดเจน ประกอบกับกลุ่มชาวบ้านเองกลับถูกมองว่าความพยายามในการสืบค้นข้อเท็จจริงและการเคลื่อนไหวคัดค้านเป็นเพียงผู้ขัดขวางโครงการพัฒนาของรัฐ พวกเขาจึงมีนิติสำนึกในอีกรูปแบบหนึ่งคือการเรียนรู้ที่จะใช้กฎหมาย โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ เพื่อจะต่อสู้กับหน่วยงานของรัฐที่เป็นทั้งผู้กำหนดนโยบาย และผู้ใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการ จนถึงที่สุด พวกเขามองไม่เห็นหนทางเอาชนะโครงการพัฒนาของรัฐที่พวกเขาเชื่อว่าทำลายชุมชนท้องถิ่นพวกเขาได้ และโดน “กรรมการ

---

[1] Patricia Ewick and Susan S. Silbey, *The Common Place of Law: Stories from Everyday Life*, (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 224-225.

โกง”[2] พวกเขาจึงได้ยอมที่จะดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ได้แก่ การชุมนุมปิดถนนเพชรเกษมบริเวณสี่แยกบ่อนอก คดี “ล้มโต๊ะจีน”[3] และการเคลื่อนไหวหลายรูปแบบที่พวกเขายอมรับว่ามีความเสี่ยงที่จะถูกจับกุมเพื่อดำเนินคดี ซึ่งที่กล่าวมานี้คือนิติสำนึกในรูปแบบของการต่อต้านกฎหมาย โดยการต่อต้านกฎหมายเช่นว่านี้เป็นไปตามกระบวนการกฎหมายที่พวกเขาเคารพเชื่อฟังนั่นคือ “การยอมรับโทษ” เพียงเพื่อจะประกาศให้สังคมรับรู้ว่าสิ่งที่พวกเขาเรียกร้องคือความยุติธรรมที่มีค่าเหนือกว่ากฎหมายที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาจัดการกับพวกเขา

ในบทนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่มีนิติสำนึกทั้งสามรูปแบบและเป็นการขับเคลื่อนทางกฎหมายเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีโครงสร้างเนื้อหาต่อไปนี้

5.1 สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ

5.2 การคัดค้านประชาพิจารณ์

5.3 “จับเท็จ EIA”

5.4 ผังเมืองและแผนพัฒนาจังหวัด

การนำเสนอกระบวนการต่อสู้คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ผู้ซึ่งผ่านประสบการณ์จากการเผชิญหน้ากับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด โรงถลุงเหล็ก และนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน มีข้อสังเกตสำคัญคือว่าทั้งสามโครงการที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ เคลื่อนไหวคัดค้านมีประเด็นการต่อสู้เดียวกัน ได้แก่ การเรียกร้องสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment หรือ EIA) การประชาพิจารณ์ เสรีภาพในการชุมนุม และที่สำคัญที่สุดคือการเรียกร้องความยุติธรรมกรณีถูกละเมิดสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ ซึ่งเป็นผลมาจากการบุกรุก ยึดครองที่ดินสาธารณะของบริษัทเอกชนเจ้าของโครงการ ด้วยเหตุนี้ ไม่ว่าโครงการพัฒนาใดก็ตามที่เข้ามาในพื้นที่บางสะพาน

---

[2] คำที่ชาวบ้านใช้ เมื่อเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐปฏิบัติต่อกลุ่มทุนในทางที่ให้ประโยชน์และให้ได้เปรียบเหนือกว่ากลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการละเลยไม่เคารพสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญและการนำกฎหมายลำดับรองมาบังคับใช้กับชาวบ้านอย่างไม่เป็นธรรม

[3] ชื่อเรียกคำพิพากษาฎีกา ที่ 13005/2553 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2554 โดยศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อ่านคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินโทษจินตนา แก้วขาว จำคุก 4 เดือน ไม่รอลงอาญา ดูรายละเอียดเพิ่มเติม พนักงานอัยการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับ นางจินตนา แก้วขาว, คำพิพากษาศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 3283 (ศาลชั้นต้น 2546), คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 7 2355 (ศาลอุทธรณ์ 2548) และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13005 (ศาลฎีกา 2553).

สำหรับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ แล้ว คือประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเดิมเสมอ “ชาวบ้านกลุ่มเดิม ต่อสู้ในมิติเดิม ในเรื่องเดิม เรียกร้องเหมือนเดิม โฉนดที่ดินประกันตัวเหมือนเดิม ยังคงสถานะเดิม ทัศนคติของภาคประชาชนจริง ๆ กี่เปอร์เซ็นต์ก็ตามไม่มีผล มองได้ว่ารัฐธรรมนูญกี่บทบัญญัติก็ตามอยู่กับที่ อยู่ที่คนรู้จักนำมาใช้”[4] จินตนาบอกผู้วิจัยเช่นนั้น ซึ่งสะท้อนภาพให้เห็นว่ากระบวนการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ กี่ยุคกี่สมัย ตราบใดที่หน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้นำรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิชุมชนไว้มาใช้ให้เป็นรูปธรรม หรือไม่เคารพจารีตประเพณีที่ถือว่าสิทธิชุมชนเป็นสิทธิดั้งเดิมตามธรรมชาติของชาวบ้านในชุมชน ตราบนั้น ชาวบ้านก็ยังคงต้องต่อสู้ใน “มิติเดิม เรื่องเดิม เรียกร้องเหมือนเดิม” ตลอดไป

ก่อนที่จะนำเสนอให้เห็นถึงกระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ผู้วิจัยขอนำเสนอบทกวีที่ชาวบ้านคนหนึ่งในกลุ่มอนุรักษ์ฯ เป็นผู้ประพันธ์ไว้เพื่อให้เห็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวบ้านที่ผ่านมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2555 ซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) พวกเขาก็ยังคงต้องต่อสู้อยู่อย่างไม่รู้จักคำว่าท้อถอย

ยามเมื่อแสงจันทร์ส่องมองยอดเขา เห็นเจดีย์เก้ายอดเราสูงตระหง่าน
มีพระใหญ่สีทองผ่องตระการ มีกรมหลวงลดหลั่นรองลงมา
จะมองขวามองซ้ายแนวชายหาด ดารดาษหาดทรายสวยหนักหนา
มีเรือลำใหญ่น้อยลอยหาปลา มีกุ้งหอยปูม้าโลมาวาฬ
มีรีสอร์ทหลากหลายหน้าชายหาด มีธรรมชาติสดใสดังในฝัน
มีนักท่องเที่ยวมากมายหลายเผ่าพันธุ์ คือบ้านกรูดปัจจุบัน ณ วันนี้
กล่าวย้อนหลังอีกทีปีสี่ศูนย์ ผืนแผ่นดินอาดูรจนร้อนฉี่
เพราะ**โครงการโรงไฟฟ้า**มาราวี จะช่วงชิงพื้นที่ท้องถิ่นเรา
จึงบอกข่าวป่าวร้องถึงน้องพี่ และเพื่อนพ้องที่มีช่วยบอกกล่าว
ระดมพลหญิงชายในบ้านเรา ให้เฝ้าจับตาดูทุกลู่ทาง
โรงไฟฟ้าฉ้อฉลเล่ห์กลมาก ทั้งแจกเงินบริจาคอีกหลายอย่าง
ทั้งวัดทั้งโรงเรียนไม่เว้นวาง ญาติพี่น้องบาดหมางต่างวุ่นวาย
มันจ่ายเงินให้คนเพื่อผลประโยชน์ ส่วนคนโง่ก็กระโดดงับจนได้
มันสร้างความร้าวฉานจนบานปลาย แต่สุดท้ายผลกรรมก็ตามทัน
โกงที่สาธารณะมันยังกล้า แม้แต่ที่ป่าช้าเอาทั้งนั้น

---

[4] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 12 สิงหาคม 2556.

ชาวบ้านสู้ยิบตาอยากฆ่ามัน สุดเคืองแค้นสารพันมันปวดใจ
ฉันขอบคุณหนักหนาบลูด้าวาฬ ที่จัดการสะสางล้างแค้นให้
สองพันโต๊ะแหลกลาญในทันใด โรงไฟฟ้ามหาภัยจึงเอวัง
ที่เสียใจคือแกนนำฉันติดคุก แต่มีสุขเพราะโรงไฟฟ้ามิได้สร้าง
สิ่งเลวร้ายจึงทยอยค่อย ๆ จาง รุ่งสว่างถึงวันนี้จึงมีชัย
ฉันหลับตาพักกายได้เพียงเสี้ยว เพียงงีบเดียวงานเข้าอีกจนได้
เป็นงานใหญ่อลังการบานตะไท คือ**ถลุงเหล็ก**นั่นไงในบางสะพาน
มันจะถมป่าพรุป่าชุ่มน้ำ ฉันไม่ยอมให้ทำจึงต้องค้าน
ร่วมเครือข่ายอนุรักษ์บางสะพาน ร่วมต่อต้านโรงเหล็กมหาภัย
เล่าไม่จบเรื่องราวอันขื่นขม เรื่อง**กฎหมายการนิคม**นี้ก็ใหญ่
แล้วชาวบ้านอย่างฉันจะทำไง จึงฝากเป็นกลอนวอนช่วยที[5]

บทกวีดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์การต่อสู้ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดตั้งแต่ยุคแรกคือโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด จนกระทั่งเป็นพี่เลี้ยงให้กับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานในการร่วมต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จนประสบผลสำเร็จ พิจารณาจากการที่โครงการทั้งหมดที่กล่าวมาถูกประกาศยกเลิกการก่อสร้างไปแล้ว อย่างไรก็ดี ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าพวกเขาไม่เคยนิ่งนอนใจและเฝ้าระวังอยู่ทุกลมหายใจ ตราบใดที่ที่ดินยังเป็นของกลุ่มทุนที่เคยเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาดังกล่าว กลุ่มทุนคงไม่ให้เสียเปล่าที่ลงทุนกว้านซื้อที่ดินเอาไว้ โครงการพัฒนาที่ถูกประกาศยกเลิกไปอาจกลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาวันใดก็ได้

---

[5] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์, ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2555.

ภาพที่ 5.1 สิ่งปลูกสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ปัจจุบันเป็นสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่รกร้างโดยกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

จากการพิจารณากฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยพบว่ามีอยู่กว่า 70 ฉบับ กฎหมายเกือบทั้งหมดจัดทำขึ้นมานานมากแล้ว เช่น พระราชบัญญัติประมง 2490 พระราชบัญญัติป่าไม้ 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ 2504 เนื้อหาของกฎหมายเหล่านี้เป็นการรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากรมาอยู่ที่ภาครัฐ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ปิดกั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการดูแลจัดการหรือใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองและคุ้มครองไว้[6] แม้ว่ามีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ก็ยังพบว่ามีปัญหาในการนำกฎหมายมาปรับใช้ โดยเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐจะนำกฎหมายลำดับรองมามีผลบังคับใช้เป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงสิทธิชุมชนที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ตลอดระยะเวลาที่รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับประกาศใช้ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานสามารถนำสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา ทั้งนี้ จากการพิจารณาคำจำกัดความและความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีนักวิชาการที่ให้ความหมายไว้ดังนี้[7]

---

[6] บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์, “กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมในระยะเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย” ใน สถาบันพระปกเกล้า เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 10 การเมืองและวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2551), 15-16.

[7] สถาบันวิจัยสังคม ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เสนอต่อกองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, โครงการศึกษาพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม, สิงหาคม 2544, 1-2.

Erwin กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับวิทยากรที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

Shifting กล่าวว่าโดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วมหมายถึงการปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นเพียงผู้ได้รับผลจากการพัฒนาและให้กลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและเข้าสู่ภาวะทันสมัย ประกอบกับการพิจารณารูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน โดยหน่วยงานรัฐควรเปิดโอกาสให้ ดังนี้ (1) การให้ข้อมูล (2) การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (3) การปรึกษาหารือและวางแผนร่วมกัน (4) การร่วมมือปฏิบัติ (5) การควบคุมโดยประชาชน[8] โดยทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ตามข้อเท็จจริง ประชาชนไม่ได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมเลยแม้กระทั่งระดับล่างสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั่นคือการให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้[9] อย่างไรก็ดีการนำเสนอนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาวบ้านที่มีความเข้มแข็งสามารถที่จะเรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเรียกร้องความยุติธรรมนั้นได้รวมถึงการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนถูกปิดกั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งแม้ว่าพวกเขาอาจจะไม่ได้รับสิทธิอันพึงมีพึงได้ตามรัฐธรรมนูญเท่าที่ควร แต่การเปิดเผยความจริงเกี่ยวกับความทุจริต ความไม่โปร่งใส และ “กรรมการโกง” ทำให้พวกเขามีความชอบธรรมในการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐมาจนถึงทุกวันนี้

---

[8] นันทวัฒน์ ปรมานันท์, “รัฐธรรมนูญกับการกับการออกเสียงแสดงประชามติ”, *วารสารกฎหมาย*, ฉบับที่ 1, ปีที่ 19, (มกราคม 2542): 160.

[9] ระดับของการมีส่วนร่วม เริ่มจากระดับล่างสุดคือการให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ ขั้นต่อมาคือการมีส่วนร่วมโดยการแลกเปลี่ยน ข้อมูล ความรู้ความคิด การให้คำปรึกษา ขั้นต่อจากนั้นคือการที่รัฐกับประชาชนร่วมมือกันเปรียบเสมือนเป็นหุ้นส่วนกัน และในระดับสูงสุดซึ่งเป็นไปได้ยากที่สุดคือการกระจายอำนาจอย่างยิ่ง การไม่ควบคุมประชาชนซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ดูรายละเอียด วันชัย วัฒนศัพท์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนของสังคมไทย”, ในธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการด้านสิ่งแวดล้อม, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย ดร.คุณหญิงสุธาวัลย์ เสถียรไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, 2544), 2-4.

ภาพที่ 5.2 จินตนา แก้วขาวเป็นวิทยากรร่วมในเวทีเสวนา ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

5.1. สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ

5.1.1 ยิ่งปิดกั้น ยิ่งผลักดันให้ขุดคุ้ย

สืบเนื่องจากบทที่ 4 4.1.2 จากข่าวรั่วสู่การเปิดเผยความจริง จะเห็นพัฒนาการของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่เริ่มต้นคลำทางจากข่าวรั่วที่ได้ยินจากนักการเมืองท้องถิ่นว่าจะมีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเกิดขึ้นที่ชุมชนของพวกเขา พวกเขาจึงได้จับกลุ่มรวมตัวกันเพื่อที่จะขอรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และต้องเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่รัฐและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่ปฏิบัติต่อพวกเขาเหมือนตีลูกปิงปองไปมา แต่ละหน่วยงานต่างอ้างว่าเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานตนเอง จนสุดท้ายชาวบ้านก็ต้องกลับมาตั้งหลักที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั่นคือ อบต. โดยเชื่อว่าถ้าหน่วยงานที่ใกล้ชิดพวกเขามากที่สุดไม่อนุญาต โครงการพัฒนาใดก็ตามไม่สามารถเริ่มดำเนินการที่ชุมชนของชาวบ้านได้อย่างแน่นอน สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการจึงต้องได้รับการรับรองในทางปฏิบัติจาก อบต. ของพวกเขาเองด้วย

“การตั้งโรงไฟฟ้าเป็นความผิดของท้องถิ่น อบต. ผิด คุณไม่เซ็นก็ได้ ถ้า อบต. ไม่อนุญาต เรื่องนี้ก็ไม่จะเกิด โรงงานจะตั้งได้หรือ แม้ว่า ครม. ให้สร้างได้ แต่ถ้าชาวบ้านไม่ยอม ท้องถิ่นไม่เห็นด้วย ก็ทำไม่ได้ คนที่ อบต. เห็นด้วยทั้งหมด แล้ว อบต. ถามชาวบ้านหรือยัง” ละม้าย ปักษี[10] แสดงความเห็นว่าหลังจากที่ชาวบ้านติดตามเรื่องนี้มาโดยตลอดและไม่ได้รับคำตอบจากหน่วยงานของรัฐว่าใครมีหน้าที่รับผิดชอบอะไร และไม่อาจทราบว่าหน่วยงานใดควรจะแจ้งข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบ สุดท้ายพวกเขาก็ได้รับคำตอบด้วยตนเองว่า อบต. ต้องรับผิดชอบในการชี้แจงข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบ

---

[10] ละม้าย ปักษี อายุ 57 ปี อาชีพเย็บผ้า, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ในช่วงแรกของการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน พวกเขาเพียงแค่ต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยไม่ได้คิดการณ์ไกลไปถึงว่าจะต้องมีการรวมกลุ่มต่อสู้คัดค้านอย่างต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงวันนี้ หนังสือสองฉบับแรกยื่นโดยกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน “ไม่เอาโรงไฟฟ้า” ส่งไปถึง อบต. ในวันเดียวกัน คือวันที่ 13 ตุลาคม 2540 ได้แก่

(1) หนังสือขอคัดค้านมติ อบต. ธงชัย ที่เห็นชอบให้สร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ซึ่งมีสาระสำคัญว่ากลุ่มผู้คัดค้านทราบเรื่องจากหนังสือประมวลผลการจัดการสัมมนา โดย อบต. อ่างทองเป็นผู้จัดทำขึ้น อันมีเนื้อหาในหนังสือดังกล่าวว่านายสุวัฒน์ กาญจนรัตน์ กำนันตำบลธงชัยได้ให้สัมภาษณ์ว่าทาง อบต. ธงชัยได้มีมติเห็นชอบในการก่อสร้างโรงงานโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ แล้วโดยกลุ่มผู้คัดค้านพิจารณาว่าการที่ อบต. ธงชัยมีมติดังกล่าวนั้น ขัดต่อรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในหมวดสิทธิและหน้าที่ของความเป็นประชาชนไทยในมาตรา 56, 58 และ 59[11]

---

[11] มาตรา 56 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าวทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

มาตรา 58 “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 59 “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใด

ต่อไปนี้เป็นความตอนหนึ่งในหนังสือคัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่แสดงให้เห็นว่าพวกเขาได้พยายามศึกษาบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาอ้างอิงในการรับรองสิทธิของพวกเขา

> ตามกฎหมายมาตราที่ 59 ซึ่งมีข้อความโดยย่อว่าบุคคลย่อมได้รับข้อมูลคำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใด ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามที่กฎหมายบัญญัติ ด้วยเหตุนี้ กลุ่มผู้คัดค้านจึงได้อาศัยความตามมาตราดังกล่าวขอให้ อบต. ธงชัย ดำเนินการทบทวนยับยั้งยกเลิกมติดังกล่าวต่ออุตสาหกรรมจังหวัดโดยด่วนและแจ้งให้กลุ่มผู้คัดค้านทราบภายใน 7 วัน นับจากวันที่ได้รับหนังสือคัดค้านฉบับนี้ และต่อจากนี้ ทาง อบต. ธงชัยต้องให้ข้อมูลต่าง ๆ ต่อกลุ่มผู้คัดค้านตามข้อร้องขอที่พึงจะได้ตามพระราชบัญญัติ “วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ในมาตราที่ 31” จากเหตุผลดังกล่าวที่กลุ่มผู้คัดค้านทำเรื่องคัดค้านมานี้มีจุดประสงค์ดังนี้คือ
>
> 1. ให้ทาง อบต. ยกเลิกมติดังกล่าวที่เห็นชอบให้สร้างโรงงานไฟฟ้า
> 2. ให้ทำการประชาสัมพันธ์ก่อนที่จะมีมติให้ก่อสร้างหรือกระทำการใด ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนให้ประชาชนทราบทุกครั้ง
> 3. ให้ อบต. ทำประชาพิจารณ์ทุกครั้งที่จะมีมติใด ที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างรุนแรงตามที่กฎหมายกำหนด

(2) หนังสือขอเชิญชี้แจงการมีมติเห็นชอบสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังถ่านหิน ซึ่งมีสาระสำคัญว่ากลุ่มผู้คัดค้านได้จัดให้ชาวบ้านของตำบลธงชัยและตำบลใกล้เคียงมารวมตัวกันเพื่อฟังคำชี้แจงของคณะผู้บริหาร อบต. ที่มีมติให้สร้างโรงงานไฟฟ้า ณ หลังสถานีรถไฟบ้านกรูด ตามวันและเวลาที่กลุ่มผู้คัดค้านกำหนด

ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ,” ปรากฏใน *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*, มาตรา 56, มาตรา 58 และมาตรา 59, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 114 ตอนที่ 55 ก (11 ตุลาคม 2540): 12-13.

หนังสือทั้งสองฉบับถึง อบต. ธงชัยถูกจัดทำขึ้นโดยกลุ่มผู้คัดค้าน ซึ่งได้มีการเคลื่อนไหวชุมนุมมาก่อนที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ และเมื่อมีการประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2540 เป็นต้นมา ชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านก็ได้ช่วยกันศึกษารัฐธรรมนูญและอ้างอิงบทบัญญัติรัฐธรรมนูญไว้ในหนังสือดังกล่าวว่าพวกเขามีสิทธิอะไรบ้างและขอให้ อบต. ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งสิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านกระทำเป็นการต่อสู้ตามกระบวนการกฎหมาย อย่างไรก็ดี ทาง อบต. ก็ได้มีหนังสือตอบกลับมายังกลุ่มผู้คัดค้านว่าติดภารกิจงานราชการ ได้แก่ การเดินทางไปร่วมโครงการศึกษาดูงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต การเตรียมจัดงานวันปิยมหาราช เป็นต้น

"เราไม่รอคำตอบของ อบต. เพราะเรารู้ว่าเขาเลื่อนไปไม่มีกำหนด คงจะเลี่ยงการชี้แจงข้อเท็จจริงให้ชาวบ้านฟัง เราจึงมีหนังสือไปยื่นตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ" หวีด ขาวพวง[12] ย้อนเหตุการณ์ให้ฟังว่าช่วงแรกที่ชาวบ้านรวมตัวกันและขอให้ อบต. ชี้แจงข้อเท็จจริงในการอนุมัติการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้า พวกเขาก็ไม่ได้รอคำตอบโดยไม่ทำอะไรต่อ พวกเขาช่วยกันระดมความคิดว่าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมีที่ไหนบ้าง ซึ่งจากการทบทวนหนังสือของกลุ่มผู้คัดค้านในช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ก่อนที่ อบต. จะมีหนังสือยกเลิกมติอนุมัติให้ก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้า พบว่ามีการทำหนังสือขอคัดค้านไปหลายหน่วยงาน ได้แก่ เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนงานสิ่งแวดล้อม ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประธานคณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม ประธานกรรมาธิการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา อธิบดีกรมเจ้าท่า ประธานกรรมาธิการยุติธรรมสภาผู้แทนราษฎร พร้อมทั้งทำหนังสือแจ้งไปที่ อบต. อีกครั้งโดยแนบผลการสำรวจความคิดเห็นของข้าราชการครู นักการภารโรงของโรงเรียนธงชัย และความคิดเห็นของนักศึกษา การศึกษานอกโรงเรียนในตำบลธงชัยมาประกอบเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้คัดค้านคือผู้ที่จะต้องได้รับผลกระทบอย่างแท้จริง เนื่องจากที่ตั้งของโรงไฟฟ้าอยู่ใกล้โรงเรียน วัดและชุมชนอย่างมาก

หลังจากที่กลุ่มผู้คัดค้านทำหนังสือถึงหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหลายแห่งและมีหนังสือติดตามไปที่ อบต. อย่างต่อเนื่อง ทาง อบต. ก็ได้พยายามที่จะจัดให้มีการประชุมชี้แจงข่าวสารและตอบคำถามกลุ่มผู้คัดค้านโดยจะเชิญหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและบริษัท ยูเนี่ยนฯ มาร่วมชี้แจง แต่ในที่สุด อบต. ก็ได้มีหนังสือแจ้งกลุ่มผู้คัดค้านว่า "ในการประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2540 นั้น ในที่ประชุมได้มีมติยับยั้งการพิจารณาให้ความเห็นชอบการขออนุญาตก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าไปแล้ว"[13] โดยขอเลื่อนการชี้แจงไปก่อนและจะให้

---

[12] หวีด ขาวพวง อายุ 53 ปี อาชีพเกษตรกร, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

[13] หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปข 73801/พิเศษ ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2540 เรียนหัวหน้ากลุ่มผู้คัดค้าน เรื่องชี้แจงการพิจารณาเห็นชอบต่อโครงการโรงไฟฟ้า.

หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการโรงไฟฟ้ามาชี้แจงข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบในโอกาสต่อไป

แม้ว่าชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านจะไม่ได้รับการชี้แจงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างเป็นทางการจาก อบต. โดยตรง แต่พวกเขาก็พอใจกับการตัดสินใจยกเลิกมติ อบต. ที่ให้ความเห็นชอบการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ในขณะที่ความพยายามของเจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดยังไม่ยุติเพียงเท่านั้น บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้ยื่นหนังสือขออนุญาตตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าไปที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พร้อมทั้งแนบรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามหนังสือ ที่ วว 0804/7229.1 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2541 ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแล้ว อุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์จึงมีหนังสือแจ้งให้ อบต. ธงชัย พิจารณาการอนุญาตตั้งโรงไฟฟ้า[14]

สมคะเน หนูเล็ก[15] ชาวบ้านคนหนึ่งที่ยืนอยู่แถวหน้าทุกครั้งที่มีการเคลื่อนไหวชุมนุมยื่นข้อเรียกร้อง เธอบอกว่า “อนุญาตได้ก็ประหลาดมากแล้ว เพราะเอกสารไม่ได้เป็นภาษาไทย” สอดคล้องกับคำพูดของอดีตสมาชิก อบต. คนหนึ่งที่เคยเข้าร่วมประชุมพิจารณาหนังสือของอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่กล่าวว่า “เอกสารที่อุตสาหกรรมจังหวัดส่งมาเป็นภาษาอังกฤษ สมาชิกไม่สามารถทำความเข้าใจในเอกสารดังกล่าวได้ จึงต้องส่งคืนกลับไปและขอให้ส่งมาใหม่เป็นภาษาไทย” ในขณะที่ชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านก็ได้นัดประชุมหารือร่วมกันจากการที่ได้รับข่าวว่า อบต. กำลังพิจารณาทบทวนหนังสือของอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านช่วงแรก พวกเขาเห็นว่าการเรียกร้องให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้พวกเขาทราบเป็นเรื่องสำคัญมากที่สุด เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจของผู้มีอำนาจหรือของผู้นำท้องถิ่นมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขาโดยที่พวกเขาไม่มีโอกาสรับทราบชะตากรรมของพวกเขามาก่อนเลย พวกเขาจึงได้จัดทำหนังสือติดตามความคืบหน้าไปที่ อบต. อีกครั้ง

> ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านกรูดเห็นว่า การพิจารณาเรื่องการให้ความเห็นชอบในการสร้างโรงไฟฟ้านั้น เป็นเรื่องที่มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมต่อส่วนรวมจะต้องได้รับความเห็นชอบและยินยอมจากประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ก่อน ก่อนที่จะดำเนินการใด ๆ ทั้งสิ้น ทางชมรมฯ จึงร้องขอมายังองค์การบริหาร

---

[14] หนังสืออุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ ปข 0034/469 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2541 เรียนประธาน อบต. ธงชัย เรื่องขออนุญาตตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า.

[15] สมคะเน หนูเล็ก อายุ 67 ปี, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ส่วนตำบลธงชัยว่า หากมีการพิจารณาใด ๆ เกี่ยวกับการตั้งโรงไฟฟ้านั้น ขอให้องค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย แจ้งให้ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านกรูดทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน และให้ชมรมฯ มีส่วนรับรู้ในการพิจารณาทุกครั้ง นอกจากนี้ ทางชมรมฯ ใคร่ร้องขอสำเนาหนังสือขอความร่วมมือของอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่ส่งมายังองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เพื่อขอความเห็นชอบเกี่ยวกับการอนุญาตให้ตั้งโรงงานไฟฟ้า และเพื่อขอความเป็นอยู่อย่างปกติสุขของชาวตำบลธงชัย กับสิ่งแวดล้อมที่ดี สุขภาพที่แข็งแรง ทางชมรมฯ จึงรวมตัวกันปกป้องท้องถิ่นอย่างสันติวิธีตามระบอบประชาธิปไตยที่พึงจะกระทำได้ตามอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ ตามมาตรา 59...

ข้อความที่ปรากฏในหนังสือดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านผู้คัดค้าน ซึ่งในเวลาต่อมาเรียกชื่อกลุ่มตนเองว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ศึกษารัฐธรรมนูญ มาตรา 59 เป็นอย่างดี โดยนำบทบัญญัติดังกล่าวมารับรองในสิ่งที่พวกเขาเรียกร้อง อันได้แก่

1. หนังสือได้แจ้งว่าชาวบ้านมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจาก อบต. ก่อนที่ อบต. จะให้ความเห็นชอบในการสร้างโรงไฟฟ้า เนื่องจากเรื่องนี้มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งขอสำเนาหนังสือขอความร่วมมือของอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มาประกอบ

2. ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าวว่าเพื่อความปกติสุขของชุมชน พวกเขาจะรวมตัวกันปกป้องท้องถิ่นอย่างสันติวิธี ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่ากรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ชาวบ้านเคยแจ้ง อบต. แล้วว่ายังไม่ผ่านกระบวนการทำประชาพิจารณ์มาก่อน

นอกจากการทำหนังสือไปที่ อบต. แล้ว ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้เดินทางไปชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้องที่หน่วยงานราชการหลายแห่งและหลายครั้ง ละม้ายเล่าว่าเวลาผ่านไปนานกว่า 17 ปีแล้ว เธอจำเหตุการณ์ในรายละเอียดไม่ได้ทั้งหมด แต่เธอจำภาพการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ว่าในช่วง พ.ศ. 2540 – 2545 ชาวบ้านไปชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องที่กรุงเทพฯ เดือนหนึ่งเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าสองครั้ง โดยในช่วงแรก ชาวบ้านจะเน้นประเด็นการขอให้หน่วยงานราชการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร บางหน่วยงานก็มีหนังสือตอบกลับมา ถ้าหน่วยงานใดยังไม่มีความคืบหน้า “เราก็ยกพวกไปชุมนุม ติดตามความคืบหน้าที่หน่วยงานนั้น จะกี่ครั้งก็ตาม จนกว่าเขาจะพิจารณาเรื่องให้เรา” เธอบอกว่า “ชาวบ้านไม่เคยรอคำตอบที่ใดที่หนึ่งที่เดียว ขอข้อมูล อบต. ถ้า อบต. ไม่ให้ก็ขออำเภอ อำเภอไม่ให้ก็ขอจังหวัด ขอทุกที่และตามเรื่องทุกที่”

จากการตรวจสอบหนังสือที่ชาวบ้านทำขึ้นถึงหน่วยงานของรัฐหลายแห่ง ผู้วิจัยพบว่า อบต. ไม่ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงให้ชาวบ้านผู้คัดค้านทราบ และไม่ได้แจ้งข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนในพื้นที่ทราบเท่าที่ควร ทั้งนี้ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดก็ไม่เคยรอคำตอบ

เหมือนดังที่ละม้ายเล่าให้ฟัง พวกเขาได้ทำหนังสือถึงกรมโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อขอให้เปิดเผยข้อมูลการอนุญาตประกอบกิจการโรงงานให้กับกรมอุตสาหกรรมโดยอ้างอิงมาตรา 58 และมาตรา 59 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ความตอนท้ายของหนังสือมีว่า "ขอให้ทางกรมโรงงานอุตสาหกรรมเปิดเผยข้อมูล เอกสารประกอบที่หน่วยงานเกี่ยวข้องของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ส่งมอบให้ท่าน เพื่อออกใบอนุญาต"[16] โดยขอให้สำเนาเอกสารส่งให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด 1 ชุด พร้อมทั้งมีหนังสืออีกฉบับส่งไปที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมในวันเดียวกัน สาระสำคัญคือการขอให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมชี้แจงเหตุผลพร้อมขอเอกสารที่เกี่ยวข้องว่าทำไมจึงออกใบอนุญาตจัดตั้งโรงไฟฟ้าให้กับบริษัท ยูเนี่ยนฯ โดยมีข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวว่าการออกใบอนุญาตดังกล่าวอาจเข้าข่ายไม่ชอบด้วยกฎหมาย "การออกใบอนุญาตฉบับนี้ จะเป็นการออกที่มิชอบด้วยกฎหมาย ส่อไปในทางทุจริต ละเมิดต่อรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 ในหมวดที่ 3 เรื่องสิทธิและเสรีภาพของชาวไทย ในมาตรา 46, 56, 58 และ 59"[17] ซึ่งชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยืนยันว่าพวกเขาคือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน จึงย่อมมีสิทธิฟ้องร้องตามรัฐธรรมนูญมาตรา 56 วรรคสามของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ต่อมากรมโรงงานอุตสาหกรรมจึงได้มีหนังสือชี้แจงเหตุผลในการอนุญาตตั้งโรงงานที่ทำถึงบริษัท ยูเนี่ยนฯ[18] ให้ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทราบโดยมีเหตุผลหลักในการอนุญาต สรุปได้ดังนี้

1. พ.ศ. 2535 รัฐบาลประกาศนโยบายสนับสนุนให้เอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศและเป็นการกระจายรายได้ สร้างงานแก่ประชาชนในบริเวณข้างเคียง

---

[16] หนังสือชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2541 เรียนอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องขอสำเนาเอกสารของอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

[17] หนังสือชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2541 เรียนอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่อง 1. ขอให้ยกเลิกใบอนุญาตโครงการไฟฟ้าพลังความร้อนที่ออกให้แก่บริษัท ยูเนียน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนต์ จำกัด 2. ขอรับทราบข้อมูล เอกสารต่าง ๆ พร้อมคำชี้แจงของทุกฝ่ายหารือกันจนมีผลให้มีการออกใบอนุญาตแก่บริษัท ยูเนียน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนต์ จำกัด.

[18] หนังสือกรมโรงงานอุตสาหกรรม ที่ อก 0411/(ส.5) 10180 ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2541 เรียนผู้แทนชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เรื่องอนุญาตตั้งโรงงานและประกอบกิจการผลิตกระแสไฟฟ้าของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดิเวลลอปเม้นท์ จำกัด.

2. รัฐบาลส่งเสริมการลงทุน โดยคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ได้ออกบัตรส่งเสริมให้กับบริษัทฯ ยูเนี่ยนฯ ในกิจการผลิตพลังงานไฟฟ้า เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2541

3. รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้ชำนาญการของ สผ. แล้วเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2541

4. โรงงานของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ผลิตกระแสไฟฟ้าโดยใช้เชื้อเพลิงถ่านหินที่มีค่ากำมะถันต่ำ 0.8 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเผาไหม้แล้วผ่านระบบขจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO_2) มลภาวะที่เกิดขึ้นจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานกำหนด

5. โรงงานสร้างระบบขจัดมลพิษทางอากาศที่มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

จากเหตุผลที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมนำมาอธิบายข้างต้น ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจึงได้นัดประชุมหารือเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวกันใหม่อีกครั้ง อย่างน้อยพวกเขาก็รู้แล้วว่าข้ออ้างที่ยังคงใช้เป็นเหตุผลในการอนุญาตการจัดตั้งโรงไฟฟ้าก็คือรายงาน EIA ซึ่งเป็นที่มาที่ทำให้พวกเขาต้องตรวจสอบรายงานดังกล่าวอย่างละเอียด แม้ว่าเอกสารส่วนใหญ่จะเป็นภาษาอังกฤษก็ตาม แต่พวกเขาก็ไม่ย่อท้อเลย ใช้ระยะเวลานานนับปีเพื่อติดต่อหาเครือข่ายที่จะมาช่วยเหลือด้านการแปลรายงาน EIA ฉบับภาษาอังกฤษ และนำรายงาน EIA ที่แปลเรียบร้อยแล้วมาทำการศึกษา จากนั้น จึงตรวจสอบ “จับเท็จ EIA” ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปในข้อ 5.3

นอกจากการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดในระดับท้องถิ่นแล้ว ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดก็ได้มีหนังสือไปถึงนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอตรวจสอบสัญญาโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก-หินกรูดและขอให้รัฐยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน เมื่อพิจารณาในประเด็นนี้ มีข้อสังเกตว่าชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดโดยตรงแต่กลับไม่สามารถรับรู้สัญญาที่ทำขึ้นระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน สัญญาที่มีผลกระทบต่อสาธารณชนในวงกว้างแต่กลายเป็นว่ารูปแบบของสัญญามีคู่สัญญาสองฝ่ายที่รับรู้เพียงแค่รัฐกับเอกชน ในกรณีที่รัฐยกเลิกสัญญานี้ไป รัฐจะต้องชดใช้ค่าเสียหายให้เอกชน เช่นเดียวกับกรณีค่าโง่ทางด่วน ทั้งนี้ กรณีการทำสัญญาโครงการพัฒนาระหว่างรัฐกับเอกชน ซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชนเป็นเรื่องที่ประชาชนไม่มีวันได้รู้ ไม่ว่าจะเป็นโครงการใดก็ตาม “ประชาชนไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการตั้งแต่เริ่มต้น มารับรู้เมื่อมีการก่อสร้างโครงการหรือเมื่อทำสัญญากันแล้ว ดังกรณีโครงการท่อก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซ

ธรรมชาติไทย-มาเลเซีย หรือกรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา[19] และในปัจจุบันก็ยังมีกรณีเช่นว่านี้อีกหลายโครงการ

แม้ว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในสมัยนั้นจะมีหนังสือไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบขอให้เปิดเผยสัญญาโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 58 แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือแต่อย่างใด โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอ้างว่าเป็นสัญญาระหว่างภาครัฐและเอกชน ที่มีเงื่อนไขบังคับไว้ว่าห้ามเปิดเผยข้อมูล "เราขอดูสัญญาไม่ได้ เขาอ้างว่าเกี่ยวกับความมั่นคง ทั้งที่กฎหมายบอกว่าดูได้ แต่จริง ๆ เราดูไม่ได้หรอก" อิสราเล่าให้ฟังเกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเรียกร้องให้หน่วยงานรัฐเปิดเผยสัญญาให้สาธารณชนรับทราบ แต่กลับได้รับคำตอบบ่ายเบี่ยงไปมา จินตนาเล่าว่าชาวบ้านขอให้มีการเปิดสัญญาต่อสาธารณชนมาโดยตลอด และรัฐควรที่จะต้องเปิดสัญญาโรงไฟฟ้าทั้งหมด ซึ่งจากการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้อง สิ่งที่ชาวบ้านเรียกร้องนั้นถูกต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 โดยข้อมูลข่าวสารของราชการที่ได้รับการยกเว้นมิให้เปิดเผยได้แก่ ข้อมูลความมั่นคงและข้อมูลส่วนบุคคล[20] ทั้งนี้ สัญญาฉบับนี้ถือว่าเป็นประโยชน์ของประเทศชาติ จึงไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องปิดบังข้อมูล

---

[19] สุลักษณ์ ศิวรักษ์, "คำให้การเรื่องท่อแก๊สจากพม่ามาไทย," รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติยาดามา ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย, (กรุงเทพฯ: บริษัท พีเอ.ลิฟวิ่ง จำกัด, 2541), 51-55.

[20] *พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540*, มาตรา 15 "ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีคำสั่งมิให้เปิดเผยก็ได้ โดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ของเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน

(1) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(2) การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกันการปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม

(3) ความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเรื่องหนึ่งเรื่องใด แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำความเห็นหรือคำแนะนำภายในดังกล่าว

นอกจากนี้ มีประเด็นที่ชาวบ้านสงสัยคือว่าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดอยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2535 หรือไม่ โดยชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ช่วยกันค้นคว้าข้อมูลเรื่องนี้จนกระทั่งได้คำตอบว่า กฟผ. เคยมีหนังสือหารือไปที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตามบันทึกเรื่อง การให้เอกชนดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าและผลิตไฟฟ้า[21] สรุปได้ว่า กฟผ. มีโครงการให้เอกชนดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าและผลิตไฟฟ้าขายให้แก่ กฟผ. ตามนโยบายของรัฐบาล และในการดำเนินการดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2535 หรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกาให้ความเห็นว่าโครงการที่ให้เอกชนดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าและผลิตไฟฟ้าขายให้แก่ กฟผ. เป็นการดำเนินกิจการที่เอกชนจะต้องรับผิดชอบในผลกำไรหรือขาดทุนเองแต่โดยลำพัง กฟผ. มิได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการนั้น กรณีจึงเป็นกิจการของเอกชนที่เอกชนดำเนินการเอง ส่วนในกรณีที่ กฟผ. จัดหาเชื้อเพลิงให้ก็เป็นเรื่องสัญญาซื้อขายตามปกติ เอกชนไม่ได้สิทธิที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพย์สินของรัฐ ดังนั้น การดำเนินการตามโครงการของ กฟผ. จึงไม่เป็นการดำเนินการในกิจการของรัฐ กรณีจึงไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐตามความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาดังกล่าว ในทางปฏิบัติ สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดค้นพบก็คือเอกชนพยายามที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าชุ่มน้ำหรือทะเล

---

(4) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลหนึ่งบุคคลใด

(5) รายงานการแพทย์หรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลซึ่งการเปิดเผยจะเป็นการรุกล้ำสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร

(6) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผยหรือข้อมูลข่าวสารที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น

(7) กรณีอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

คำสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ แต่ต้องระบุไว้ด้วยว่าที่เปิดเผยไม่ได้เพราะเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทใดและเพราะเหตุใด และให้ถือว่าการมีคำสั่งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นดุลพินิจโดยเฉพาะของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามลำดับสายการบังคับบัญชา แต่ผู้ขออาจอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้," *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 114 ตอนที่ 46 ก (10 กันยายน 2540): 6.

[21] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 725/2537.

ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านต้องติดตามตรวจสอบอย่างละเอียด “การจับเท็จก็ดี การตรวจสอบการละเมิดต่อกฎหมายก็ดี กลายเป็นว่าไม่ใช่หน้าที่ของตำรวจ ไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐนะ แต่เป็นหน้าที่ของชาวบ้าน” จินตนาสะท้อนภาพความจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งจุดเริ่มต้นของเรื่องราวการตรวจสอบการกระทำละเมิดของเอกชนและแม้กระทั่งการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐโดยกลุ่มชาวบ้านอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาจากการไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการและมาจากความไม่รู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงอะไรเลย ความไม่รู้นี้เองที่ทำให้ชาวบ้านต้องค้นหาความจริงและเมื่อค้นพบแล้ว กลับกลายเป็นความจริงที่คาดไม่ถึง ไม่ว่าจะเป็นกรณีการทำผิดขั้นตอนกฎหมายของเอกชน ความไม่โปร่งใสของหน่วยงานรัฐ และการกระทำทุจริตเกี่ยวกับที่ดินสาธารณะ ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องนำมาเปิดเผยต่อสาธารณชนให้รับทราบโดยทั่วกัน

5.1.2 ความจริงที่ต้องเปิดเผยตามกฎ กติกา

การไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการเกี่ยวกับโครงการพัฒนาของรัฐเป็นเรื่องที่ได้ยินกันมานานเกือบยี่สิบปีแม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 แล้วก็ตาม หลายโครงการที่ปรากฏตัวในพื้นที่โดยที่ชาวบ้านไม่เคยรู้มาก่อน และได้แต่ยืนมองดูการก่อสร้างโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง สุรชัย ชื่นจิต[22] เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลธงชัยแต่อยู่ใกล้กับตำบลแม่รำพึงกล่าวว่า “บ้านผมอยู่ใกล้กับโรงงานที่มีปล่องไฟ ห่างแค่ 3 กิโลเมตร ผมทำงานที่โรงงานเหล็กแผ่นรีดเย็นมาก่อน โรงงานนี้เกิดขึ้นในชุมชนนานแล้ว ประมาณ พ.ศ. 2537 ชาวบ้านไม่ทันรู้ตัว โชคยังดีอยู่บ้างตรงที่มันเป็นโรงงานเหล็กปลายน้ำ ผลกระทบไม่ร้ายแรงมากเท่ากับโรงไฟฟ้า โรงถลุงเหล็ก หรือนิคมอุตสาหกรรม” โรงงานเหล็กแผ่นรีดเย็นตั้งอยู่ในตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพานและเป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ร่วมกับชุมชนมานานกว่ายี่สิบปี และวันหนึ่ง ชาวบ้านก็มารับรู้ว่ามีคลื่นใต้น้ำที่กำลังถาโถมมาอีกระลอกใหญ่ การต่อสู้ครั้งใหม่ได้เริ่มต้นอีกครั้งกับประเด็นเดิมคือสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อชุมชน

ประสบการณ์ที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รับจากกรณีโรงไฟฟ้าหินกรูดทำให้พวกเขาตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา แม้ว่า พ.ศ. 2546 คณะรัฐมนตรีจะมีมติยกเลิกการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ่อนอก-บ้านกรูด แต่พวกเขาก็ยังเฝ้าระวังชุมชนของพวกเขา โดยการจัดประชุมทุกวันจันทร์เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มทุน แม้กระทั่งคนแปลกหน้าที่เข้ามาทำ

---

[22] สุรชัย ชื่นจิต (นามสมมติ) อายุ 43 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

กิจกรรมหรือกิจการต่าง ๆ ในพื้นที่ พวกเขาพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็นร่วมกันในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนของพวกเขาบ่อยครั้งทั้งในที่ประชุมทุกวันจันทร์และในร้านอาหาร ร้านกาแฟ ในสวน ไร่ นา แม้กระทั่งขณะออกหาปลา ความเพียรพยายามในการเฝ้าระวังไม่สูญเปล่า ในเวลาไม่ช้าไม่นาน ประวัติศาสตร์ได้ย้อนรอยกลับมาอีกครั้ง ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ได้ยินข่าวแว่วมาจากตำบลใกล้เคียง ในช่วง พ.ศ. 2547 ว่ามีการกว้านซื้อที่ดินในเขตตำบลแม่รำพึง และตำบลกำเนิดนพคุณเป็นจำนวนมาก โดยมีการให้ข้อมูลกับชาวบ้านว่าจะมีการสร้างโรงงานประกอบรถยนต์ และบริษัทที่เป็นนายหน้าในการกว้านซื้อที่ดินใช้ชื่อว่าบริษัทบางสะพานการเกษตร จินตนาเล่าว่า “เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ชาวบ้านขายให้เพราะเขามาซื้อในนามบางสะพานการเกษตร ตั้งชื่อหลอก เป็นอย่างนี้หลายชุมชน โรงถลุงเหล็กเป็นเจ้าของที่เยอะแยะ มีที่บางสะพานด้วย ที่ชุมพรก็ไปใช้ชุมพรการเกษตร ชื่อเรียกทำให้นึกว่ามาพัฒนา”

ในช่วงเวลานั้น ชาวบ้านตำบลแม่รำพึงไม่ได้ระแคะระคายอะไรมาก่อนในขณะที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้แต่สงสัยว่าทำไมจึงมีการกว้านซื้อที่ดินเหมือนที่เคยเกิดขึ้นในตำบลธงชัย แต่ยังไม่มีหลักฐานอะไรมายืนยัน จนกระทั่งเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบนโยบายอุตสาหกรรมเหล็กขั้นต้น (โรงถลุงเหล็ก) และให้ภาครัฐให้การสนับสนุนในส่วนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น จัดหาแหล่งน้ำในการผลิต จัดหาไฟฟ้าเพื่อป้อนในการหล่อและกระบวนการอื่น จัดสร้างถนนหนทาง และท่าเรือน้ำลึกเพื่อการขนส่งแร่เหล็ก ฯลฯ ทั้งในพื้นที่ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และบริเวณแหลมช่องพระ อำเภอประทิว จังหวัดชุมพร

ชาวบ้านทราบข่าวว่า EIA โรงถลุงเหล็กผ่านความเห็นชอบโดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องแล้ว พวกเขาจึงเรียกร้องให้เปิดเผย EIA เนื่องจาก EIA โรงถลุงเหล็กมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมากไม่ต่างอะไรกับกรณีโรงไฟฟ้าถ่านหิน จินตนาอธิบายให้ฟังว่าสถานการณ์ครั้งนี้ก็ไม่ต่างอะไรกับช่วงเวลาชาวบ้านขอให้เปิดเผยสัญญาโครงการโรงไฟฟ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

> ชาวบ้านเรียกร้องให้เปิดเผย EIA สผ. บอกว่าเปิดเผยได้ แต่ให้ถามเจ้าของโครงการว่าให้เปิดแค่ไหน โรงถลุงเหล็กเลยขอคัดค้านการเปิด EIA อ้างว่าจะมีปัญหาด้านการลงทุน ชาวบ้านก็โต้กลับว่าให้ปิดเรื่องการลงทุนไว้ และขอให้เปิดเผยเฉพาะ EIA ในส่วนที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ข้อสรุปจากการตีความของกฤษฎีกาบอกว่าให้ไม่ได้ เพราะบริษัทบอกว่ามันเชื่อมโยงกันหมด เปิดบางประเด็นไม่ได้ กฎหมายทำอะไรไม่ได้เลย

การไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารทางราชการให้ชาวบ้านในชุมชนที่เป็นพื้นที่โครงการพัฒนาของรัฐยังคงดำเนินต่อไป เสมือนว่ากฎหมายนั้นเป็นเพียงบทบัญญัติในหนังสือ ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ เมื่อ พ.ศ. 2540 กว่าชาวบ้านจะรับรู้เกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดทุกอย่างก็เกือบจะสาย ใบอนุญาตทุกใบสำหรับใช้ในการก่อสร้างผ่านความเห็นชอบจากหน่วยงานต่าง ๆ หมดแล้ว เหลือเพียง “ใบอนุญาตจากประชาชน” นั่นคือเสียงของจินตนาที่พูดแทนชาวบ้านทุกคนในชุมชน เธอบอกว่า “ตราบใดที่ไม่ให้ชาวบ้านรับรู้และเห็นชอบด้วย ก็จะไม่ให้โรงงานที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นที่นี่” ในขณะที่จินตนาเล่าให้ฟังนั้น สุกัญญาก็เสริมว่า “ชาวบ้านแม่เมาะเตือนเราว่าเสาสักต้นก็อย่าให้ลงดินได้” จนเมื่อมาถึง พ.ศ. 2550 ประวัติศาสตร์ก็ซ้ำรอยเดิมเป็นรอยที่สาม โครงการขนาดใหญ่กำลังเกิดขึ้นที่นี่โดยที่ชาวบ้านไม่ทราบมาก่อนอีกแล้ว

ชาวบ้านทราบข่าวว่ามีหลายหน่วยงานเข้าร่วมประชุมที่รีสอร์ทแห่งหนึ่งในอำเภอทับสะแก เรื่องการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประสบการณ์อันเลวร้ายที่ผ่านพ้นไปไม่กี่ปีทำให้พวกเขาเชื่อสัญชาตญาณของตนเองว่านิคมอุตสาหกรรมนั้นจะต้องเกิดขึ้นที่ชุมชนของพวกเขาแน่นอน เนื่องจากอำเภอบางสะพาน ตำบลแม่รำพึง มีโรงงานอุตสาหกรรมเหล็กปลายน้ำอยู่แล้ว มิใช่เรื่องคาดเดายากแต่อย่างใดถ้าจะมีการขยายโรงงานให้ครอบคลุมทั้งต้นน้ำและกลางน้ำ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจึงได้หารือร่วมกันกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหว พวกเขาจึงได้เริ่มต้นด้วยการร้องเรียนไปที่กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้สอบถามไปที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ซึ่ง กนอ. ได้มีหนังสือตอบเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2555 มาที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติระบุว่าพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเหล็กอยู่ที่บางสะพาน โดยมีการทำสัญญาร่วมดำเนินการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กครบวงจรกับบริษัทเครือสหวิริยา จำกัด เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2550 เรียบร้อยแล้ว

สิ่งที่น่าสนใจกว่านั้นคือการอ้างถึงมติ อบต. แม่รำพึงสมัยวิสามัญที่ 4 ประจำปี 2549 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2549 ให้ความเห็นชอบการนำพื้นที่ของบริษัทและบริษัทในเครือสหวิริยาทั้งหมดจัดตั้งเป็นนิคมอุตสาหกรรม โดยอยู่ในระหว่างการดำเนินการจัดทำรายงาน EIA และปรับปรุงรายงาน EIA ตามความเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สผ. ซึ่งการอ้างมติ อบต. แม่รำพึงดังกล่าว ไม่แตกต่างอะไรกับเมื่อสมัยโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่ อบต. ธงชัย มีมติเห็นชอบโครงการ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าเส้นทางการพัฒนาของรัฐและกลุ่มทุนใช้ช่องทางเดิม และปัญหาที่ตามมาก็เหมือนเดิมตรงที่ อบต. ไม่ได้รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนที่จะต้องได้รับผลกระทบจากโครงการอย่างรุนแรงและกว้างขวาง ข้อสังเกตที่ผู้วิจัยค้นพบคือว่าการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดในช่วงเหตุการณ์การประกาศเขตนิคมอุตสาหกรรมมีความแตกต่างจากในช่วงเหตุการณ์โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดอย่างชัดเจน ในครั้งนี้ ชาวบ้านดำเนินการทีละขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยนัดหมายผู้เกี่ยวข้องให้มาเข้า

ร่วมประชุมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้แก่ กนอ. อุตสาหกรรมจังหวัด และบริษัท เครือสหวิริยา จำกัด พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ บริษัท เครือสหวิริยา จำกัด ได้ยืนยันว่ามีการทำสัญญาร่วมกับ กนอ. เพื่อเตรียมประกาศนิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่บางสะพานจริง เจ้าหน้าที่ กนอ. ชี้แจงว่าเรื่อง EIA ที่แจ้งตามหนังสือเป็นการแจ้งผิดพลาดโดยตามความเป็นจริง ยังไม่มีการทำ EIA ในที่ประชุมครั้งนั้น ที่ประชุมจึงมีมติให้ กนอ. ไปสรุปและยืนยันสถานะของการนิคมอุตสาหกรรม สำหรับกรณีการจัดให้มีการประชุมระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนี้ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่แสวงหาข้อมูลข่าวสารในช่องทางที่ถูกต้องชอบธรรมมากขึ้น จากเดิมที่เคยเดินทางไปชุมนุมปิดล้อมยื่นข้อเรียกร้องเพื่อให้ได้คำตอบ จินตนาบอกว่า “การประชุมแบบนี้ จะทำให้เกิดการบันทึกไว้เป็นหลักฐานว่าหน่วยงานใดมีข้อมูลอะไรในมือและจะต้องดำเนินการอะไรต่อไป ชาวบ้านจะได้ตามเรื่องได้” โดยเป็นการประชุมที่ตัวแทนแต่ละหน่วยงานจะต้องชี้แจงข้อมูลตามความเป็นจริง หากหลีกเลี่ยงไม่ชี้แจงก็จะมีการบันทึกไว้เพื่อติดตามข้อมูลในภายหลัง

ผลจากการประชุมครั้งนั้น จินตนาเล่าว่า กนอ. ได้มีหนังสือแจ้งมาที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2555 สรุปว่าขอแก้ไขข้อเท็จจริงโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จาก “อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดทำรายงาน EIA และปรับปรุงรายงาน EIA ตามความเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สผ.” เป็น “อยู่ระหว่างการพิจารณาทบทวนรายละเอียดโครงการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่มีมาตรฐานระดับสากลและสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน”

เสวก พิมสอ[23] เล่าให้ฟังว่า “อบต. แม่รำพึงได้ออกจดหมายยืนยันแก่ กนอ. แล้วว่า “การที่ อบต. แม่รำพึงเห็นด้วยในการตั้งนิคมอุตสาหกรรมบางสะพาน มิได้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นประชาชน ซึ่งเป็นการทำผิดรัฐธรรมนูญ” ในประเด็นนี้ สุรชัยอดีตพนักงานบริษัทในเครือโรงงานอุตสาหกรรมเหล็ก และต่อมาได้ลาออกเพราะต้องการต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานอย่างเต็มรูปแบบ ได้กล่าวว่า “ผมคัดค้านตั้งแต่ตั้งท่าจะสร้างโรงถลุงเหล็กแล้ว พอเขาติดเรื่องที่ดินสาธารณะ หันไปจับมือกับ กนอ. ผมก็ยิ่งไม่เห็นด้วยใหญ่ มันไปกันใหญ่แล้ว ยิ่งกระบวนการจัดตั้งนิคมฯ ชาวบ้านในพื้นที่ไม่รู้เรื่องเลย อบต. ไม่เห็นหัวชาวบ้านอีกตามเคย”

---

[23] เสวก พิมสอ อาชีพชาวประมงและชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

ตามข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์บางสะพานพยายามชี้แจงกับสื่อมวลชนและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องคือว่าสัญญาร่วมมือหรือ MOU ที่ กนอ. กับเครือสหวิริยาทำขึ้นนั้นไม่มีความชอบธรรม เนื่องจากก่อน พ.ศ. 2549 ที่สัญญาร่วมมือจะเกิดขึ้น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตการแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้มีมติชี้มูลความผิดกรณีที่ดินบริเวณหลังท่าเรือจำนวน 52 แปลงของเครือสหวิริยา ประมาณ 600-800 ไร่ ทับเขตวนอุทยานป่าแม่รำพึงและอยู่เขตนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า อบต. แม่รำพึงทราบดี ไม่แตกต่างจากสมัยโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่ อบต. ธงชัยก็มีมติเห็นชอบการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดและปกปิดไม่ให้ประชาชนในชุมชนรับรู้ ทั้งนี้ ความจริงได้ปรากฏในเวลาต่อมาว่ากรมที่ดินได้มีคำสั่งเพิกถอนเอกสารสิทธิ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

เรื่องราวการต่อสู้ของชาวบ้านเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชุมชนของพวกเขาตั้งแต่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจนถึงโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่าแม้มีกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนให้ข้อมูลข่าวสารของราชการเกือบทั้งหมดหรือส่วนใหญ่สามารถเปิดเผยได้ภายใต้หลักการ “เปิดเผยเป็นหลักปกปิดเป็นข้อยกเว้น” แต่ในทางปฏิบัติ ชาวบ้านต้องอาศัยพลังมวลชนขวนขวายให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารด้วยตัวพวกเขาเอง และในการทำหนังสือยื่นข้อเรียกร้องเกือบทุกฉบับล้วนอ้างตัวบทกฎหมายตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาได้ต่อสู้ตามกระบวนการกฎหมายทุกประการ แต่ “กฎหมู่และกฎหมายต้องใช้คู่กัน รัฐจึงจะฟังเสียงประชาชน” นั่นคือคำกล่าวของนิรันดร์[24] ที่สะท้อนเสียงชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่มารวมตัวกันเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อให้เสียงของพวกเขาดังพอที่หน่วยงานรัฐจะได้ยิน

5.2 การคัดค้านประชาพิจารณ์

5.2.1 “ใบอนุญาตประชาชน”

หากเปรียบเทียบการต่อสู้คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานในสังเวียนมวย พวกเขาเคยบอกว่าพวกเขาชกทุกจุด ในช่วงเวลาที่พวกเขาคัดค้านประชาพิจารณ์พวกเขาก็ตรวจสอบ หรือ “จับเท็จ EIA” ด้วย โดยในที่นี้จะกล่าวถึงกรณีการคัดค้านประชาพิจารณ์ก่อน จุดเริ่มต้นมาจากการที่พวกเขาคิดว่าพวกเขาไม่เคยมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด และเรียกร้องให้มีการจัดทำประชาพิจารณ์ โดยพวกเขาได้มีหนังสือถึง

---

[24] นิรันดร์ แสงทอง อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและเลขาธิการ สผ. เกี่ยวกับการทำประชาพิจารณ์ มีสาระสำคัญว่ารูปแบบการจัดทำประชาพิจารณ์ควรจะสรรหาบุคคลที่เป็นกลาง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทุกฝ่าย โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยและรับรู้ทุกขั้นตอน ไม่ใช่เป็นการกำหนดกันเพียง สผ. กฟผ. และผู้บริหารของโครงการโรงไฟฟ้าทั้งสองแห่ง[25] แต่หนังสือหลายฉบับที่พวกเขายื่นคัดค้านไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง กลับไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร จนกระทั่งถึงจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญเมื่อชาวบ้านสองพื้นที่ ได้แก่ บ่อนอกและบ้านกรูด ตลอดจนพันธมิตรจากทั่วสารทิศมารวมตัวกันชุมนุมประท้วงปิดถนนเพชรเกษม บริเวณสี่แยกบ่อนอก เมื่อปลายปี พ.ศ. 2541 ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมประท้วงดังกล่าว

จากเหตุการณ์ครั้งนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติกำหนดให้จัดทำประชาพิจารณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนที่ได้รับผลกระทบต่อการดำเนินโครงการของรัฐในด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อาชีพ ความปลอดภัย วิถีชีวิตหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชุมชนหรือสังคม และอาจนำไปสู่ข้อโต้แย้งของหลายฝ่าย จึงสมควรที่จะต้องรับความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานของรัฐ และบุคคลอื่นๆ เพื่อเป็นแนวประกอบการตัดสินใจของรัฐในโครงการดังกล่าว[26] การจัดทำประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ตามมติคณะรัฐมนตรีสมัยนั้นอ้างอิงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539 แต่งตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณ์และจัดทำประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอกของบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจนเนอร์เรชั่น จำกัด ในวันที่ 10 - 11 กันยายน 2542 ส่วนโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินหินกรูดของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้จัดทำประชาพิจารณ์ขึ้นในวันที่ 24 - 25 กุมภาพันธ์ 2543 ซึ่งการจัดทำประชาพิจารณ์ครั้งนั้นไม่ได้สำเร็จลุล่วงตามที่รัฐต้องการ กลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการทั้งสองพื้นที่ ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการประชาพิจารณ์แต่อย่างใด และได้ยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการประชาพิจารณ์โดยให้เหตุผลว่ากระบวนการดังกล่าวจัดขึ้นภายหลังจากที่โครงการโรงไฟฟ้าได้รับการอนุมัติและการอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว ซึ่งเป็นการ

---

[25] หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 7 กันยายน 2541 เรียนเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เรื่องการกำหนดรูปแบบการจัดทำประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

[26] ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการประชาพิจารณ์ฯ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เอกสารประกอบการประชุม คณะกรรมการประชาพิจารณ์ กรณีโรงไฟฟ้าที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครั้งที่ 12/2542 ณ ห้องประชุมเดช สนิทวงศ์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542.

แสดงให้เห็นว่าการประชาพิจารณ์ดังกล่าวไม่มีความชอบธรรม และเมื่อรัฐจัดให้มีการทำประชาพิจารณ์ขึ้น ชาวบ้านจึงไม่ยอมรับ ซึ่งต่อมา ได้มีกระแสข่าวโจมตีชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด เกี่ยวกับการไม่ยอมรับประชาพิจารณ์ที่จัดทำโดยหน่วยงานของรัฐ ในกรณีนี้ จินตนาได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือ “สารคดี” ว่า

> ก่อนหน้านี้ เราเรียกร้องให้ทำประชาพิจารณ์มาตั้งนานแล้ว ทำไมไม่ทำ ปล่อยให้อีไอเอผ่าน ปล่อยให้ใบอนุญาตสร้างโรงไฟฟ้าออกมาตั้งหลายใบ แต่ในเมื่อทางการจะทำประชาพิจารณ์ ชาวบ้านก็เรียกร้องว่า หนึ่งขอเป็นกรรมการประชาพิจารณ์ด้วยครึ่งหนึ่ง สอง ขอให้ยกเลิกรายงานอีไอเอที่ยังไม่ถูกต้อง ขอให้ยกเลิกใบอนุญาตสร้างโรงไฟฟ้าที่ออกมาทั้ง ๆ ที่อีไอเอยังไม่ถูกต้อง สาม ขอเปลี่ยนประธานจากคุณสิปปนนท์ เกตุทัต เป็นคนอื่น เพราะคนนี้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการนี้ สี่ ขอให้ยกเลิกใบอนุญาต (กรม) เจ้าท่า ห้าขอยกเลิกใบอนุญาตของ อบต. เพราะเงื่อนไขของสองใบนี้ไม่ถูกต้อง อบต. กับกรมเจ้าท่าออกใบอนุญาตให้ระหว่างที่กำลังทำประชาพิจารณ์ ชาวบ้านขอไปห้าข้อ แต่ไม่ได้เลยสักข้อเดียว แล้วคิดดูว่าชาวบ้านจำเป็นต้องเข้าประชาพิจารณ์ไหม เราก็ไม่เข้าร่วม[27]

ประเด็นข้อเรียกร้องดังกล่าวปรากฏอยู่ในหนังสือของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดถึงรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการทำประชาพิจารณ์ ดังนี้

1. การจัดทำประชาพิจารณ์เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การเปิดเผยข้อมูลและการมีส่วนร่วมของประชาชนตามสิทธิในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
2. การจัดทำประชาพิจารณ์ รัฐบาลจะต้องทำตามขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งประชาพิจารณ์จะต้องทำก่อนการออกใบอนุญาต ดังนั้น จะต้องทำการยกเลิกการอนุมัติ อนุญาต ดังนี้
   - 2.1 ยกเลิกการอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.)
   - 2.2 ยกเลิกใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมออกให้บริษัท ยูเนียน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2541
   - 2.3 ยกเลิกสัญญาซื้อขายระหว่างโรงไฟฟ้าทั้งสองกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

---

[27] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, “ทำไมชาวบ้าน ไม่เอาโรงไฟฟ้า,” *สารคดี,* 100.

3. ให้จัดงบประมาณที่เพียงพอแก่ชาวบ้านสามารถดำเนินการหานักวิชาการมาทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโรงไฟฟ้า
4. ให้ดำเนินการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 56 วรรค 2
5. ให้จัดทำประชาพิจารณ์โรงไฟฟ้าพร้อมกันทั้งสองแห่ง โดยกรรมการจะต้องเป็นที่ยอมรับทั้งสองฝ่าย”[28]

ข้อเรียกร้องที่ปรากฏในหนังสือข้างต้นเป็นไปตามกระบวนการกฎหมายที่จะต้องให้มีการจัดทำประชาพิจารณ์ก่อนที่จะออกใบอนุญาตทุกประเภท โดยชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านในนามกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้อ้างอิงบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญในการโต้ตอบรัฐบาลและที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านขอเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์ที่มีความโปร่งใสและเป็นธรรม จากข้อกล่าวหาของชาวบ้านที่ว่าประธานคณะกรรมการประชาพิจารณ์เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการโรงไฟฟ้า และกรรมการบางคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการโรงไฟฟ้าประจวบคีรีขันธ์ จึงขอเปลี่ยนตัวคณะกรรมการจัดทำประชาพิจารณ์ อย่างไรก็ดี ข้อเรียกร้องนี้ไม่เคยได้รับการตอบสนองแต่อย่างใด ดังนั้น การทำประชาพิจารณ์ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐจึงเป็นเหมือนพิธีกรรมที่จัดขึ้นมาโดยมีแต่เสียงสนับสนุน สุกัญญา[29] เล่าว่า “การทำประชาพิจารณ์โรงไฟฟ้าหินกรูดเงียบเหงา ราบเรียบ มีเสียงเดียวกันโดยที่กลุ่มคัดค้านไม่ได้เข้าร่วมในเวที แต่ได้ชุมนุมอยู่ด้านนอก” ทั้งนี้ เหตุการณ์ช่วงดังกล่าว มีบทกวีเล่าเรื่องไว้ดังนี้

ร่ายอิสรีย์

วันทำประชาพิจารณ์ เกิดหลังการเซ็นสัญญา
ชาวประชาไม่เข้าร่วม โดยรวมเห็นว่าไร้ผล
บนการตัดสินใจของรัฐ จัดกรรมการยากยอมรับ
กับบางท่านเกี่ยวข้อง คล่องผลักดันโครงการ
ด้านบัญชีไม่โปร่งใส ใส่รายชื่อมากมาย
แม้แต่คนตายเข้าร่วม บ้างถูกสวมสิทธิ์อ้างเอ่ย
ทั้งที่ไม่เคยร่วมงาน
ขาดการจัดประชุมเวที มิมีข่าวสารให้รู้

---

[28] หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 8 มีนาคม 2542 เรียนรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี.

[29] สุกัญญา ชมภูวรณ์ อาชีพค้าขาย, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 พฤษภาคม 2556.

ไร้เงินให้ผู้ตรงข้าม เพื่อติดตามผลกระทบ
พบว่าถูกปิดหูปิดตา สารพันกีดกันพี่น้อง
ผองชาวบ้านค่าปานธุลี[30]

เสียงสนับสนุนที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดกล่าวอ้างก็มีทั้งเสียงจริงและเสียงกล่าวอ้าง เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ช่วยกันตรวจสอบรายชื่อชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ปรากฏว่ามีบางรายชื่อเป็นชาวบ้านที่เสียชีวิตไปแล้ว และบางรายชื่อเป็นคนพิการ หรือคนสติไม่สมประกอบ จรัญ[31] เล่าว่าเขาเคยมีประสบการณ์การชุมนุมยื่นคัดค้าน ประชาพิจารณ์ที่ไม่ชอบธรรม เขานำหนังสือของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาดูเป็นตัวอย่างและร่างขึ้นใหม่ แล้วยื่นในนามกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

> เมื่อ พ.ศ. 2542 มีการทำประชาพิจารณ์อนุมัติให้สร้างโรงไฟฟ้า รายชื่อคนที่ร่วมทำประชาพิจารณ์ เราช่วยกันตรวจสอบพบว่ามีบางคนเป็นออทิสติค เราขออนุญาตจากญาติของเขาและพาคนที่เป็นออทิสติคไปเป็นประจักษ์พยานที่ศาลากลางพร้อมกับยื่นหนังสือแจ้งว่าการทำประชาพิจารณ์ไม่ชอบธรรม มีคนป่วยทางจิตที่ไม่สามารถรับรู้และรู้เรื่องได้อยู่ในรายชื่อคนที่ทำประชาพิจารณ์ตอนนั้น มีสื่อมาถ่ายรูปมากมาย เราต้องการยื่นหนังสือล้มประชาพิจารณ์ รายชื่อคนที่ผ่านการประชาพิจารณ์ 1000 คน ไล่รายชื่อทีละคน พบว่า 200 คนเห็นด้วย และ 800 คนรวมรายชื่อคนตาย คนป่วยทางจิต คนป่วยอยู่ในโรงพยาบาล มีทั้งชื่อผี และชื่อคนที่จ้างมาเป็นหน้าม้า

ในที่สุด คณะกรรมการจัดทำประชาพิจารณ์ก็ไม่สามารถดำเนินการจนเสร็จสิ้นกระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์ เพราะว่าไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ เนื่องมาจากว่ามีการเกณฑ์ชาวบ้านเพื่อเข้าร่วมในการจัดทำประชาพิจารณ์ ซึ่งถือว่าเป็น “กระบวนการมีส่วนร่วมเทียม” ที่เกิดขึ้นในหลายโครงการที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อชุมชนจากกรณีที่ประชาพิจารณ์ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วก่อนที่ประชาชนในพื้นที่จะรับรู้ สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาถูกปฏิบัติเสมือนไม่ใช่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พวกเขามองว่าการจัดทำประชาพิจารณ์เป็นการดำเนินการทางพิธีการเพื่อให้โครงการที่รัฐบาลได้ตัดสินใจอนุมัติไปก่อนแล้วสามารถดำเนินการต่อไปได้โดยอ้างว่าได้จัดทำประชาพิจารณ์แล้ว ชาวบ้านในชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถูกปฏิเสธจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าไม่

---

[30] ไพบูลย์ พรหมวิจิตร, *จินตนาการแห่งทระนง ณ ธรณี*, (เชียงราย: สำนักพิมพ์สิงหนวัติ, 2556), 115.

[31] จรัญ กลิ่นหนู อายุ 42 ปี, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

สามารถทำประชาพิจารณ์ได้แล้ว เพราะว่าผ่านขั้นตอนดังกล่าวไปแล้ว และมีการเซ็นอนุมัติโครงการไปเรียบร้อยแล้ว

สรุปเหตุการณ์การคัดค้านประชาพิจารณ์ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ก็คือ ชาวบ้านได้ใช้ความพยายามในการชุมนุมเรียกร้องความเป็นธรรมสำหรับกรณีคำกล่าวอ้างของรัฐที่ว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์ไปแล้ว ทั้งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยืนยันว่าไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการทำประชาพิจารณ์ดังกล่าว จนในที่สุดหน่วยงานของรัฐมีคำสั่งให้จัดทำประชาพิจารณ์ขึ้นใหม่ ซึ่งครั้งนี้ชาวบ้านเรียกร้องกระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์อย่างเป็นธรรมโดยขอเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทำประชาพิจารณ์ตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยคณะกรรมการประชาพิจารณ์จะต้องมีความเป็นกลาง โปร่งใส แต่ปรากฏว่าหน่วยงานรัฐละเลยเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องของพวกเขา ต่อมาเมื่อพวกเขาสงสัยว่า “กรรมการโกง” จึงได้ร่วมกันตรวจสอบรายชื่อของชาวบ้านที่สนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดและพบความจริงว่าประชาพิจารณ์ที่หน่วยงานรัฐจัดขึ้นมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมจอมปลอม กลยุทธ์ที่ชาวบ้านใช้ต่อสู้คัดค้านคือการตรวจสอบข้อเท็จจริงของการทำประชาพิจารณ์ด้วยตนเองและเมื่อตรวจสอบพบแล้วก็เปิดเผยต่อสาธารณชนผ่านสื่อมวลชน จนเป็นเหตุให้การทำประชาพิจารณ์ไม่ประสบผลสำเร็จ ดังคำกล่าวที่ชาวบ้านบอกว่า “ใบอนุญาตประชาชนไม่ผ่านโครงการก็เริ่มไม่ได้” แม้ว่ารัฐจะอ้างการจัดทำประชาพิจารณ์ขึ้นใหม่ภายหลังการอนุมัติโครงการ แต่ชาวบ้านก็ไม่ให้ความสำคัญกับประชาพิจารณ์โครงการต่าง ๆ ของภาครัฐอีกต่อไป เนื่องจากความไม่ชอบธรรมและไม่เป็นไปตามกระบวนการกฎหมาย โดยหากเปรียบเทียบกับชาวบ้านที่พยายามต่อสู้คัดค้านโดยใช้กฎหมายในการขับเคลื่อนแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่ารัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจโดยการกำหนดนโยบายและโครงการพัฒนาขึ้นมาก่อน แล้วดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนตามกฎหมายภายหลัง ซึ่งวิธีการดำเนินการกฎหมายนั้นไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการจัดทำประชาพิจารณ์

5.2.2 เวทีรับฟังความคิดเห็นคู่ขนาน

จากโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่จัดเวทีประชาพิจารณ์ เมื่อ พ.ศ. 2543 ตามมติคณะรัฐมนตรี จนถึงโครงการโรงถลุงเหล็กที่จัดให้มีเวทีประชาพิจารณ์ โดยหน่วยงานราชการระดับจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2550 ไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด กวงเล้งเล่าว่า “ไม่มีการทำประชาพิจารณ์โรงถลุงเหล็ก”[32] จินตนาอธิบายให้ฟังว่า “จะเรียกว่ามีก็เหมือนไม่มี ทางจังหวัดจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นโดยใช้พื้นที่ อบต. แม่รำพึง เชิญรองผู้ว่า มานั่งเป็นประธาน มีหอการค้ามานั่งกัน

---

[32] กวงเล้ง ศรีช่วงประเสริฐ, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

เต็ม โรงงานเหล็กให้พนักงานตนเองใส่ชุดหลากหลาย ไม่ได้ใส่ชุดคนงานมานั่งเป็นตัวแทนชาวบ้าน”[33] สิ่งที่กวงเล้งและจินตนาพยายามจะอธิบายให้เข้าใจก็คือว่าเวทีรับฟังความคิดเห็นที่หน่วยงานราชการจัดขึ้นโดยความร่วมมือกับบริษัทเอกชนเจ้าของโครงการโรงถลุงเหล็กเป็นเวทีจัดตั้งขึ้นเฉพาะกลุ่มคนที่สนับสนุนการก่อสร้างโรงถลุงเหล็กในพื้นที่เท่านั้น

โดยประสบการณ์ของชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดที่มาร่วมต่อสู้กับชาวบ้านชุมชนแม่รำพึง พวกเขาย่อมทราบดีว่าเวทีจัดตั้งดังกล่าวมีแต่ฝ่ายสนับสนุนโรงถลุงเหล็ก ไม่สามารถเข้าไปร่วมเวทีเดียวกันได้ จึงเปิดเวทีคู่ขนานในบริเวณพื้นที่ฝั่งตรงข้าม อบต. แม่รำพึง จินตนาเล่าย้อนเหตุการณ์ในวันนั้นว่า “อบต. จับมือจังหวัดและเจ้าของโรงงานงุบงิบทำประชาพิจารณ์กันเอง จะได้นำไปอ้างว่าทำแล้ว เราต้องทำให้เขาเอามาอ้างไม่ได้ การจัดเวทีคู่ขนานก็เพื่อแยกให้เห็นว่าเขาจัดตั้งฝ่ายสนับสนุนได้ เราก็มีฝ่ายคัดค้านได้ด้วยเช่นกัน” ตำรวจในพื้นที่เกรงว่าจะเกิดเหตุปะทะกันขึ้นเพราะเห็นว่าชาวบ้านขนไม้ธงเขียวมากันเต็มไปหมด ตำรวจห้ามไม่ให้ชาวบ้านใช้ไม้ธงเขียว อ้างข้อกฎหมายที่ห้ามใช้เพราะถือว่าเป็นอาวุธ พงษ์ศักดิ์บอกว่า “มันแปลก ๆ ที่ห้ามใช้ ธงนี้เป็นสัญลักษณ์ของการเคลื่อนไหวต่อสู้”[34] จินตนายืนยันว่า “ไม้ธงเขียวเป็นสัญลักษณ์การต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด พี่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ เราไม่ได้ใช้เป็นอาวุธ เราเปิดเวทีข้างหน้า ชาวบ้านถือไม้ธงเขียวอยู่ข้างถนน ภาพออกสื่อคือเราคัดค้านเวทีที่กำลังจัดอยู่ใน อบต. เขาจะเอาภาพไปอ้างไม่ได้” ภาพที่ปรากฏจะสะท้อนให้เห็นความจริงว่าพื้นที่แห่งนี้มีความขัดแย้ง และเมื่อนักข่าวมาทำข่าว “พี่ให้สัมภาษณ์ว่าต้องออกข่าวสองด้านนะ ข้างในไม่มีชาวบ้านในพื้นที่ มีแต่พนักงานของโรงงานที่หยุดงานมาร่วมสนับสนุน” จินตนาสรุปให้ฟังว่าเวทีรับฟังความคิดเห็นส่วนใหญ่ในหลายพื้นที่มักเป็นเวทีที่มีแต่ฝ่ายสนับสนุน

> หากชาวบ้านที่คัดค้านเข้าไปร่วมเวที ก็จะกลายเป็นว่าเวทีประชาพิจารณ์เกิดขึ้นแล้ว จะมีผู้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยมากน้อยกว่ากัน ก็ไม่ใช่ประเด็นสำคัญอะไร เพราะเขาก็เลือกเสนอข่าวเฉพาะคนที่เห็นด้วย สู้ทำเป็นเวทีคู่ขนานดีกว่า พี่จัดเวทีภาคประชาชนที่ไม่เห็นด้วยเพื่อให้เห็นว่าเขางุบงิบจัดเวทีที่มีแต่คนเห็นด้วยก่อน ในกรณีที่เราไม่สามารถจัดเวทีคู่ขนานได้ ต้องเข้าไปร่วมเวที เราก็จะโชว์ป้ายหน้ากล้องว่าเราไม่เห็นด้วย ไม่เอาโรงถลุงเหล็ก โรงถลุงเหล็กทำลาย สิ่งแวดล้อม ชูป้ายตามกล้องไป ภาพที่ออกมาคือความวุ่นวาย ชาวบ้านไม่ยอมรับ

---

[33] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

[34] พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ปัญหาเรื่องการจัดทำประชาพิจารณ์ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเนื่องมาจากการไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของประชาพิจารณ์ หรือการไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ ทัศนคติของเจ้าหน้าที่บางคนอาจเป็นอุปสรรค หากว่ายังไม่มีใจเปิดกว้างเพียงพอให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น จังหวัดและระดับประเทศ หรืออาจเป็นปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ การเลือกข้างและความไม่เป็นกลาง ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ สามารถนำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมแบบเทียม (Pseudo-Participation) หรือกระบวนการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive Participation) หรือประชาชนมีส่วนร่วมได้เพียงบางส่วน (Partial Participation) ไม่ว่าจะเป็นการเรียกมารับฟังข้อมูล หรือมีการจัดเวทีเพื่อแจ้งข่าวแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมกลายเป็นงานพิธีกรรมที่ขาดเนื้อหาสาระที่เป็นแก่นสาร[35] ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับประเทศไทยแล้ว การจัดทำประชาพิจารณ์เป็นเสมือนเรื่องการเมืองที่จัดทำขึ้นเพียงเพื่อให้ครบขั้นตอนตามระเบียบของกฎหมาย ข้อคิดเห็นที่ได้จากการรับฟังประชาชนในกระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์ปรากฏว่าไม่ผูกพันให้หน่วยงานของรัฐต้องดำเนินการตามที่ประชาชนได้ให้ความเห็นไว้ กล่าวคือตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดทำผลสรุปการรับฟังความคิดเห็นและประกาศให้ประชาชนทราบ ในกรณีที่ภายหลังการรับฟังความคิดเห็นปรากฏผลว่าการดำเนินโครงการของรัฐอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนมากกว่าข้อมูลที่หน่วยงานของรัฐได้เผยแพร่ให้แก่ประชาชนได้ทราบไปแล้ว หากว่าหน่วยงานของรัฐเห็นว่ายังมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินโครงการดังกล่าวต่อไป หน่วยงานของรัฐจะต้องกำหนดมาตรการป้องกัน แก้ไข หรือเยียวยาความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากผลกระทบดังกล่าวเพิ่มขึ้นตามความเหมาะสม ก่อนเริ่มดำเนินโครงการและประกาศให้ประชาชนทราบ[36] จึงเป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐใช้ดุลพินิจให้โครงการ

---

[35] สถาบันพระปกเกล้า ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่าย, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทย ก้าวไกล หรือไล่หลัง,” เอกสารประกอบการสัมมนา ลำดับที่ 9, วันจันทร์ที่ 27 พฤษภาคม 2556, 118-119.

[36] *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548* ข้อ 13 “เมื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแล้วปรากฏว่าการดำเนินโครงการของรัฐโครงการใดอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนมากกว่าข้อมูลที่เผยแพร่แก่ประชาชนตามข้อ 7 (7) ถ้ายังมีความจำเป็นต้องดำเนินโครงการดังกล่าวต่อไป หน่วยงานของรัฐต้องกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขหรือเยียวยาความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากผลกระทบดังกล่าวเพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมก่อนเริ่มดำเนินการโครงการของรัฐนั้นและประกาศให้ประชาชนทราบให้นำความในข้อ 11

ดำเนินการต่อไปได้ หากเห็นว่ามีความจำเป็น โดยเมื่อพิจารณากฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำประชาพิจารณ์แล้ว จะเห็นว่ามีการเอื้อประโยชน์ให้กับโครงการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมของรัฐมากกว่าจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

กรณีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นคู่ขนานของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเป็นการจัดเวทีชาวบ้านกันเอง ซึ่งไม่ได้อยู่ในขั้นตอนทางกฎหมายที่ได้รับรองจากหน่วยงานรัฐ โดยเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการต่อต้านโดยมีรูปแบบของการชุมนุมเฉพาะกลุ่มชาวบ้านที่มาคัดค้าน เพื่อสะท้อนภาพลักษณะเดียวกันกับการจัดประชาพิจารณ์โดยหน่วยงานของรัฐที่มีแต่เสียงสนับสนุน ส่งผลให้ประชาพิจารณ์ถูกตั้งคำถามว่าเป็นเวทีที่มีความชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งจะทำให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าของโครงการนำมากล่าวอ้างได้ยากว่าดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมายแล้ว การเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมีเจตนาชี้ให้เห็นเป็นประเด็นสาธารณะว่าการจัดทำประชาพิจารณ์โดยหน่วยงานของรัฐที่ร่วมกับบริษัทเอกชนเจ้าของโครงการเป็นไปตามกฎหมายโดยมีรูปแบบผิดขั้นตอน และขาดเนื้อหาสำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพราะโดยเจตนารมณ์ของการทำประชาพิจารณ์ก็คือการให้ประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมาย แต่กลับกลายเป็นว่า ในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่ามีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำประชาพิจารณ์ได้จริง

5.3 “จับเท็จ EIA”

5.3.1 ปะการังโขด

ข่าวลือหนาหูว่าปะการังบ้านกรูดเป็นปะการังเสื่อมโทรม ทำให้ชาวประมงพื้นเพบ้านกรูดที่ทำมาหากินสืบทอดมาแล้วหลายรุ่นรวมตัวกันจัดประชุมหารือในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันภายในกลุ่ม ข่าวลือเช่นว่านี้ไม่ใช่ข่าวโคมลอยที่เล่าปากต่อปากเพียงอย่างเดียวแต่ต้นตอของข่าวปรากฏอยู่ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือชาวบ้านเรียกสั้น ๆ ว่า EIA ซึ่งชาวบ้าน “ต้องใช้เวลาร้องขอกว่า 1 ปีจึงจะได้มา และเป็นภาษาอังกฤษ แปลกันอีกครึ่งปีถึงจับผิดกันได้ เรื่องการบิดเบือนข้อเท็จจริงว่าแนวปะการังหินกรูดประมาณ 80 ไร่ เป็นเพียงแนวหินโสโครกและระบุให้เป็นจุดทิ้งตะกอนจากการขุดลอกเพื่อก่อสร้างท่า

วรรคสอง มาใช้บังคับแก่การประกาศตามข้อนี้โดยอนุโลม,” *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 22 ตอนพิเศษ 55 ง (27 กรกฎาคม 2548): 28.

เทียบเรือขนถ่ายถ่านหิน”[37] ขณะเดียวกันทางบริษัท ยูเนี่ยนฯ ก็ได้ประชาสัมพันธ์เป็นการทั่วไปว่า สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติเห็นชอบรายงาน EIA แล้ว ได้แก่ โครงการท่าเทียบเรือน้ำลึก และโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนถ่านหิน “หินกรูด”[38] โครงการทั้งหมดนี้อนุมัติภายในเดือนพฤษภาคม 2541

สำหรับรายงาน EIA ที่กล่าวถึงนี้ถือว่าเป็นเครื่องมือหลักสำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 หากจะมีการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามบัญชีประเภทโครงการที่อยู่ในประกาศกำหนดของกฎหมายฉบับนี้ จะต้องจัดทำรายงาน EIA และผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หรือคณะรัฐมนตรีก่อนที่จะได้รับอนุญาตหรืออนุมัติให้ก่อสร้างโครงการ”[39] แม้ว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจะตระหนักดีว่ารายงาน EIA ผ่านความเห็นชอบตามกฎหมายแล้ว แต่พวกเขาก็มีความเชื่อว่ารายงานดังกล่าวจะต้องมีช่องโหว่ เนื่องจากชาวบ้านไม่เคยเห็นและไม่เคยรู้ตัวมาก่อนว่ามีการศึกษาเรื่องนี้ในชุมชนตนเอง พวกเขาช่วยกันตรวจสอบรายงาน EIA ทีละประเด็น ละม้ายเล่าให้ฟังว่า “เราไปยื่นหนังสือขอดูรายงาน EIA กว่าจะได้มาใช้เวลาเป็นปี เขาบ่ายเบี่ยงตลอดว่ายังดูไม่ได้ พอได้มาก็เป็นภาษาอังกฤษ บอกว่าไปอ่านดูเอาเอง แม้จะยากเย็นแค่ไหนเราก็หาทางให้คนมาช่วยแปลจนได้ ชาวบ้านคนไหนถนัดอะไรก็จะเน้นดูตรงนั้นเป็นพิเศษ” เริ่มจากปะการังเสื่อมโทรม ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาร้ายแรงที่ยอมรับไม่ได้เด็ดขาด ชาวบ้านประหลาดใจว่า

---

[37] สุรีรัตน์ แต้ชูตระกูล, “บทความ : บทเรียนอีไอเอจากแนวปะการัง "หินกรูด" ถึงป่าชุ่มน้ำ "แม่รำพึง," *ประชาไท*, วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2551, http://www.prachatai.com/journal/2008/02/15627 (สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2558)

[38] โครงการโรงไฟฟ้า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้าง 2 ประเภท คือ โรงไฟฟ้า และท่าเทียบเรือ ซึ่งจะใช้ในการลำเลียงถ่านหิน ดังนั้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 46 ได้กำหนดให้ประเภทและขนาดโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชน ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต้องจัดทำรายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ซึ่งการจัดทำ EIA ได้แยกเป็น 2 ส่วนคือ โรงไฟฟ้าและท่าเทียบเรือ

[39] บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์, “กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมในระยะเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย” ใน สถาบันพระปกเกล้า, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 10 การเมืองและวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม, 14.

นักวิชาการกลุ่มนี้มาศึกษาทะเลบ้านกรูดตอนไหนจึงรู้ดีไปกว่าผู้เฒ่าผู้แก่ชาวประมงเจ้าของพื้นที่ธรรมชาติแห่งนี้ ซึ่งเป็นทั้งผู้ใช้และดูแลทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลมาโดยตลอดชีวิตของพวกเขา

นงพล[40]กล่าวว่า “ไม่มีการสำรวจแนวปะการังในพื้นที่มาก่อน แล้วมาบอกว่าเป็นกองหิน จะได้เป็นข้ออ้างในการเจาะหินทำท่าเรือ” จากข้อเท็จจริงของชาวประมงในพื้นที่ที่เล่าสืบต่อกันมาหลายต่อหลายรุ่น แนวปะการังที่บ้านกรูด ชาวบ้านรู้จักกันดีในนาม “ปะการังโขด” บรรพบุรุษสั่งลูกหลานว่าห้ามนำเรือไปทอดสมอบริเวณ “ปะการังโขด” เพราะ “โขด” ที่มีความหมายว่าก้อนหินใหญ่แท้จริงคือก้อนปะการังขนาดหลายคนโอบที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับทะเลบ้านกรูด กลายเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงปลาวัยอ่อนให้สามารถหลบและรอดปลอดภัยเจริญเติบโตเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ต่อไป

บทกวีหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงรายงาน EIA ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงต่อไปนี้เป็นการบอกเล่าประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวบ้านที่ร่วมมือกันจับเท็จ EIA โดยไม่ได้เกรงกลัวอำนาจที่เหนือกว่า

ร่ายอิสรีย์

ประเมินผลทั้งดี-ร้าย	กระทบฝ่ายสิ่งแวดล้อม
โครงการพร้อมทั้ง 2 แห่ง	ข้อมูลแสดงไม่เป็นจริง
ยิ่งรายงานบ้านกรูด	พิสูจน์แนวปะการัง
ณ ชายฝั่งทะเลที่เห็น	เป็นหินโสโครกเท่านั้น
ไม่สำคัญทางชีวภาพ	ไม่รับทราบประมงพื้นบ้าน
ไม่เกี่ยวด้านกุ้งเคยทำกะปิ	มิมีหรอกความร้อน
ต่อเกษตรกรผลผลิต	และมลพิษทางอากาศ[41]

ชาวประมงรวมตลอดถึงชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดโดยกำเนิดมีความเชื่อโดยสัญชาตญาณและโดยสภาพความเป็นจริงตามวิถีชีวิตของพวกเขาว่าการมีโขดปะการังขนาดใหญ่ในทะเลคือหลักประกันสำหรับการมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลในอนาคตที่ยั่งยืน แต่ถ้าจะถามเชิงวิชาการอาศัยหลักทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์อะไรมายืนยัน พวกเขาอธิบายอะไรไม่ได้เลยและยอมรับความจริงในข้อที่ว่าการโต้ตอบกับนักวิชาการที่บิดเบือนภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ย่อมต้องพึ่งพิงนักวิชาการด้วยกันเองที่มีความเป็น

---

[40] นงพล แสงสุวรรณ อายุ 58 ปี อาชีพชาวประมงเรือเล็ก, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

[41] ไพบูลย์ พรหมวิจิตร, *จินตนาการแห่งทระนง ณ ธรณี*, 116.

กลางและความน่าเชื่อถือ พวกเขาจึงได้ปรึกษาหารือกันว่าจะหานักวิชาการคนกลางมาช่วยพิสูจน์ความจริงให้สาธารณชนรับรู้และสะท้อนกลับไปให้เห็นถึงความเท็จที่ปรากฏในรายงาน EIA ที่จัดทำขึ้นโดยนักวิชาการที่กลุ่มทุนว่าจ้างมา

ก่อนที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจะไปขอความช่วยเหลือจากนักวิชาการเพื่อมาสำรวจปะการังในทะเล พวกเขาก็ต้องเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดหมายมาก่อน จินตนาเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2542 ให้ฟังว่า

> ก่อนที่นักวิชาการด้านปะการังจะมาช่วยชาวบ้านพิสูจน์ความจริง ได้ข่าวว่ามีการนัดหมายไปสำรวจกันเอง ไม่พูดเรื่องแนวปะการัง บอกแต่ว่าจะสร้างท่าเรือยาวสี่กิโลเมตร ชาวบ้านพอรู้ว่าจะสร้างท่าเรือตรงนี้ก็เลยแย้งว่ามีแนวปะการังแห่กันไปกรุงเทพ เขาก็บอกว่าข้อมูลกรมประมงไม่มี ชาวบ้านก็เลยเข้าเวรเฝ้าแนวปะการังกัน ชาวบ้านรู้กระแสว่าจะมีเรือมาสำรวจปะการัง มีเรือนักวิจัยจากจุฬามาจอดอยู่กลางทะเล พี่พลก็เอาเรือไปล้อม เขาเอาเรือเล็กลงมาเรือประมงก็ล้อม มีคบเพลิงเต็ม เขาไปจ้างเรือดอนสำราญมา มาถึง ชาวบ้านก็ไปพาลากขึ้นฝั่ง มีนักวิชาการและนักศึกษา 11 คน ชาวบ้านล้อมกันเต็มไปหมด ตำรวจก็มาล้อมไว้ไม่ให้ทำร้าย นักวิชาการตกใจ ตาขาว ตากแดดตัวดำ พี่มาถึงทีหลัง เขาก็ตะโกนบอกจินตนาช่วยด้วย ตำรวจเขาก็ทำหน้าที่ไม่ให้ตีนักวิชาการในระหว่างชุลมุนกัน ก็มีคนถอดกางเกงในแล้วทำตก อีกคนก็คว้ามาสวมหัวนักวิชาการแทน ส่วนพี่วิ่งไปแจ้งความโรงพักให้เป็นคดีกันไว้ ชาวบ้านเขาไม่ฟังใครนะ เขาคิดทำกันเอง[42]

ในช่วงก่อนที่จะมีการล้อมกรอบนักวิชาการตามที่เป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ในยุคสมัยนั้น นงพลเล่านาทีระทึกใจที่เขาพบเห็นความผิดปกติบนท้องทะเลคนแรกว่า

> ผมเอาเรือไปล้อมรวมสิบกว่าลำ ผมเห็นก่อนแล้ววอเรียกเพื่อน ๆ ออกมา กลัวเอาสารเคมีไปทำลายปะการัง พอไม่ใช่เรือบ้านเราก็ต้องระวัง เขาอยู่กลางทะเล 3 ลำ เราล้อมสิบลำไล่บังคับให้พวกเขาขึ้นฝั่ง ชาวประมงไม่ได้ทำร้ายใคร แค่บังคับให้เข้าฝั่ง คนที่ทำร้ายเป็นผู้หญิงชายฝั่ง รอที่หาดเต็มไปหมด ชาวประมงไม่รู้ว่าจะเกิดเหตุอย่างไร แค่เอามาขึ้นฝั่งและวอบอกต่อ ๆ กันว่าเอาขึ้นฝั่งแล้วนะ นักข่าวเข้ามาทีหลัง เราดูเหตุการณ์ก่อนแล้วติดต่อให้นักข่าวมาถ่ายรูปเป็นหลักฐานและ

---

[42] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

> เป็นพยานในที่เกิดเหตุ เพราะเราเคยมีประสบการณ์กรณีไม่มีภาพ ต้องหาคนมายืนยัน 10 กว่าคน แต่ถ้ามีภาพ ไม่ต้องใช้คนมายืนยันเลย

ท่ามกลางความชุลมุนบนชายฝั่งทะเล ชาวบ้านล้อมกรอบนักวิชาการที่ไม่ได้รับเชิญมา พวกเขาจึงไม่ไว้ใจว่าจะทำอะไรกับทะเลของพวกเขาหรือเปล่า เสียงหนึ่งที่สะท้อนเหตุการณ์ดังกล่าวได้ดีคือชาวบ้าน[43] ที่เอากางเกงในครอบหัวนักวิชาการ

> นักวิชาการเอาสารเคมีไปเทใส่ปะการัง เราอยู่ริมหาด เราก็กลัวใครจะมาทำร้ายทะเลเรา ตำรวจมากั้นไว้ไม่ให้คนมาทำร้ายนักวิชาการ ตอนครอบกางเกงใน นักวิชาการ กางเกงในคนอื่นนะ ไม่ใช่ของเราเอง เราเห็นว่าเขาเป็นคนที่อื่นกำลังมาทำร้ายบ้านเรา ชาวประมงต้อนนักวิชาการเข้าชายฝั่ง ชาวบ้านบอกต่อ ๆ กันว่านักวิชาการเทสารเคมีในทะเลจะทำลายปะการัง เราก็รีบแห่กันไปรอที่ชายหาด พอเห็นเข้ามาใกล้ก็เข้าไปลากพวกเขาขึ้นฝั่ง พี่ผู้หญิงคนหนึ่งก็ถอดกางเกงในออกมาแล้วขว้างใส่หน้านักวิชาการ แต่มันหล่นมาอยู่ตรงหน้าเรา เราก็เลยสานต่อ ครอบกางเกงในใส่หัว ตำรวจเขาก็เห็น แต่ไม่ทำอะไรเลย กางเกงในสีแดงขนาดใหญ่ พอครอบหัวก็ปิดหน้าพอดี ครอบจากข้างหลัง เขาก็โดนรุมทึ้งอยู่แถวนั้น หยิกแก้ม ดึงผม จิกแขน แบบทำร้ายเจ็บแสบเบา ๆ เอาให้อับอาย ชุลมุนไปหมด ไม่รู้ใครเป็นใคร

ภาพที่ 5.3 กล่องน้ำยาสารเคมีที่ชาวบ้านยึดมาจากกลุ่มนักวิชาการโดยชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสารเคมีที่ใช้ทำลายปะการัง[44]

---

[43] ขอสงวนชื่อจริงและไม่ตั้งชื่อสมมติ

[44] ภาพถ่ายโดยกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด พ.ศ. 2542 ซึ่งจินตนาเก็บรักษาไว้และอธิบายว่าเป็นภาพที่มีร่องรอยการถูกน้ำท่วม เมื่อ พ.ศ. 2548.

ชาวบ้านอีกคนหนึ่งที่อยู่ในเหตุการณ์เล่าว่า “มันเป็นกลยุทธ์ของชาวบ้านที่ไม่ทำร้ายจนได้รับบาดเจ็บหรือมีบาดแผล พวกเราแค่หยิก จิก กัด ดึงผม ถอนขน แค่นี้ พวกเขาก็รู้สึกหวาดผวา อับอายขายหน้าแล้ว” หากจะแจ้งความดำเนินคดีข้อหาทำร้ายร่างกาย ชาวบ้านก็รู้สึกว่าโทษคงไม่หนักหนาอะไร เพราะพวกเขาเชื่อโดยสุจริตใจว่าพวกเขาปกป้องทะเลของพวกเขา ไม่ได้มีเจตนาประทุษร้ายใครและพวกเขาก็ไม่รู้มาก่อนว่าเป็นนักวิชาการ มารู้ทีหลังก็ต่อเมื่อตำรวจเข้ามากันชาวบ้านให้ออกห่างจากนักวิชาการที่ถูกล้อมกรอบเอาไว้

นอกจากประเด็นข้อกล่าวหาที่ว่าปะการังเสื่อมโทรมแล้ว สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดค้นพบจากการช่วยกันศึกษารายงาน EIA ก็คือในโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด มีการเตรียมความพร้อมที่จะสร้างสะพานยาว 3.5 กิโลเมตรลงไปในทะเลเพื่อรับถ่านหินที่ขนส่งมาจากต่างประเทศโดยเรือใหญ่ และสร้างท่าเทียบเรือยาวประมาณ 200 เมตร โดยสถานที่ที่จะก่อสร้างสะพานอยู่ระหว่างเกาะรำร่าและแนวโขดหินอุดมสมบูรณ์ รัศมีโดยรอบพื้นที่ประมาณ 300 เมตร เป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำหลากหลายชนิดจำนวนมาก และมีแนวปะการังรอบเกาะรำร่า โดยเฉพาะทางทิศเหนือห่างจากชายฝั่งประมาณ 3 - 4 กิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์มาก ซึ่งบริเวณนี้ชาวประมงเรียกว่า “ดอนหอย” หรือ “สุสานหอย”[45] เป็นแหล่งทำมาหากินของชาวประมงเรือเล็กบริเวณชายฝั่งระยะไม่เกิน 4 กิโลเมตร[46] โดยมีชาวบ้านตำบลธงชัยและตำบลใกล้เคียงหลายร้อยครอบครัวได้ประกอบอาชีพประมงเรือเล็กที่ดอนหอยนี้มายาวนานหลายชั่วอายุคนแล้ว เนื่องจากดอนหอยเป็นที่อำพรางตัวให้กับปลา หมึก ปู หอย เต่านานาชนิด รวมถึงปลาโลมาที่อยู่รวมกันเป็นฝูง จึงกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ทะเลทางธรรมชาติ ที่สมควรแก่การอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ชาวประมงเรือเล็กได้ยังชีพไปชั่วลูกหลานอีกหลายรุ่น

หากมีการก่อสร้างสะพานและท่าเทียบเรือในโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด จะต้องขุดตะกอนทรายไปทิ้งในระยะห่างจากชายฝั่งประมาณ 3 กิโลเมตร ซึ่งก็คือดอนหอยอันเป็นแหล่ง

---

[45] ซากหอยตายที่โดนกระแสน้ำพัดพาไปรวมในที่เดียวกันเป็นสุสานหอย โดยมีหอยเป็นมาอยู่อาศัยด้วย เกาะตัวติดกันเป็นชั้นหอยสูงขึ้นเรื่อย ๆ จึงเรียกว่าดอนหอย มีสัตว์ทะเล เช่น ปลาไปวางไข่ออกมาเป็นลูกปลาตัวเล็ก ๆ หลบอาศัยอยู่ บริเวณเปลือกหอยเปรียบเสมือนบ้านที่ป้องกันมิให้ปลาใหญ่จับกิน สำหรับขนาดพื้นที่ดอนหอยมีประมาณ 10 ไร่ ในระดับน้ำทะเลปกติ ความสูงของดอนหอยประมาณ 7 - 8 เมตร ถ้าระดับน้ำทะเลลดลง ความสูงของดอนหอยคงเหลือประมาณ 3 – 4 เมตร ข้อมูลจากนงพล แสงสุวรรณ, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, 10 สิงหาคม 2556 .

[46] หนังสือชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2541 เรียนรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องให้ยกเลิกหรือย้ายโรงไฟฟ้าพลังถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยนเพาเวอร์ ดีเลล้อปเม้นท์ จำกัด ไปสร้างในที่ที่เหมาะสมกว่านี้.

เพาะพันธุ์ปลาขนาดใหญ่ อู่ข้าวอู่น้ำของชาวประมงบ้านกรูดนั่นเอง แน่นอนว่าทางโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดไม่มีข้อมูลความรู้ว่าที่นั่นคือดอนหอย ซึ่งชาวบ้านหวงแหนอนุรักษ์เอาไว้

> ดอนหอยเป็นจุดหนึ่งที่ระบุว่าให้ทิ้งตะกอนทรายทั้งหมด ซึ่งการถมฝังทำลายดอนหอย จะทำให้ไม่มีที่พักพิงพรางตัวให้กับสัตว์ทะเลตัวเล็กตัวน้อย ในที่สุดสัตว์เหล่านี้จะตกเป็นอาหารของสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ และในที่สุดสัตว์ทะเลหายากหลายชนิดจะต้องสูญพันธุ์ เขาคิดเอาเองว่าเป็นทะเลเปล่าๆ ไม่มีอะไรใต้ทะเล นักวิชาการเอาแค่จุดที่จะขุด และก็คิดว่าขุดแล้วจะทิ้งตะกอนทราย กลัวจะโดนโวย เพราะมันใกล้ฝั่ง ก็เลยระบุจุดที่จะทิ้งว่าให้ห่าง 3 กิโลเมตรจากฝั่ง เลยไปโดนดอนหอยที่ชาวบ้านหวงพอดี ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นใหญ่สำหรับพวกเรา ในขณะที่ EIA ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ 3 กิโลเมตรนั่นเลย

นงพลอธิบายรายละเอียดความสำคัญของดอนหอยให้ฟังเพื่อเน้นย้ำว่านักวิชาการที่ทำรายงาน EIA ไม่ได้มีความรู้ในพื้นที่จริงเหมือนชาวประมง หรือไม่มีเจตนาที่จะนำเสนอข้อเท็จจริงในรายงาน EIA ก็ไม่อาจทราบได้ เขาเล่าเพิ่มเติมเกี่ยวกับประสบการณ์ที่มีมาช้านานของเขาในทะเลบ้านกรูดแห่งนี้

> ผมกินอยู่ทะเลมาตั้งแต่เกิด ผมดำน้ำได้ถึง 10 เมตร ไม่ต้องใช้เครื่องประดาน้ำ ผมเจนจัดเรื่องทะเล จะไปบอกว่าตรงนั้นไม่มีปะการังไม่ได้ จะบอกว่าเป็นปะการังเสื่อมโทรม แถวนั้นไม่มีปลา แถวนี้ปลาไม่อุดมสมบูรณ์ ไม่ได้ ผมไม่เชื่อ ผมหากินของผมอยู่ แนวปะการังอยู่ไม่ลึก แต่ดอนหอยอยู่ลึก ผมดำน้ำทะเลตั้งแต่เด็ก ดำได้ลึกถึง 10 เมตร สำหรับความลึกระยะ 5 เมตร มีหอยเปลือกบางหอยกระติก ผมก็มีส่วนอนุรักษ์เหมือนกัน ถ้ามีเรือใหญ่เข้ามา ผมจะออกเรือขับไปไล่ ไม่ให้มาดำหอย พวกผมก็ดำเป็น ดำเก็บกินเองได้ แต่ผมก็ไม่ดำ ผมจะเก็บไว้เป็นที่เพาะพันธุ์ปลา ที่วางไข่ของสัตว์น้ำ ที่อื่นแทบจะไม่มีดอนหอยเหลือแล้ว จะมีก็ที่บ้านผม ถ้าเป็นคนบ้านเดียวกัน เราจะให้มาหากินที่นี่ ขึ้นชื่อว่าเป็นกลุ่มอนุรักษ์ เราจะรู้กันดี ไม่กล้ายุ่งกับดอนหอย เราจะช่วยกันอนุรักษ์ คนในพื้นที่ที่เราเห็นกันอยู่มีไม่มาก แต่ถ้าเราเปิดพื้นที่ให้คนภายนอกเข้ามาหากิน หมู่บ้านละ 10 คน ก็ไม่มีเหลือ เราจึงสงวนไว้ให้คนในชุมชนเก็บไว้กินไว้ขายแบบพอเพียงได้นาน ๆ

เหนือสิ่งอื่นใด เขาต้องการแสดงให้เห็นว่าดอนหอยเป็นแหล่งสำคัญทางทะเลที่ชาวประมงอย่างเขาต้องอนุรักษ์ไว้โดยปกป้องดูแลไม่ให้ผู้ใดมาแสวงหาประโยชน์จากสถานที่แห่งนี้จนเกินความพอดี “ลำพังแค่ทำประมงเรือเล็ก พอกิน พอขายยังชีพครอบครัว ก็เป็นการอนุรักษ์แล้ว” สำหรับ

ชาวบ้านแล้ว การนำตะกอนทรายจำนวนมหาศาลไปทิ้งที่ใดก็ตาม จำเป็นต้องสำรวจพื้นที่ก่อนระบุจุดทิ้ง การขาดความรู้ ความเข้าใจโดยมองว่าดอนหอยซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำเป็นที่สำหรับทิ้งตะกอนทรายได้ ย่อมแสดงให้เห็นว่านักวิชาการไม่ได้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพที่ทำหรือไม่ได้ศึกษาอย่างแท้จริงแต่เป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริง จินตนาบอกว่า “ในรายงาน EIA ระบุให้ทิ้งตะกอนที่ดอนหอย ดอนหอยไม่ได้มีแค่ชื่อ แต่เป็นที่ที่หมึกไปวางไข่กัน เราอธิบายให้ฟังแบบชาวบ้านแต่อยู่บนหลักข้อเท็จจริง ถ้าพูดแบบวิชาการ เราไม่มีทางสู้ดอกเตอร์” ตามความหมายนี้ก็คือไม่ว่าสิ่งที่นักวิชาการพูดมาจริงหรือไม่ แต่คนมักจะเชื่อไปก่อนแล้ว ชาวบ้านแม้ไม่อาจพูดแบบวิชาการได้ แต่สามารถพูดภาษาชาวบ้านบนพื้นฐานความจริงจากประสบการณ์ได้

> นักวิชาการเอาเรื่องสมมติมากล่าวอ้าง อัตราส่วนเท่าไร พื้นที่กี่ตารางเมตร ถ้าทำแบบนี้ สร้างแบบจำลองขึ้นมาอธิบายสิ่งที่จะทำขึ้นมา มันคือการสมมติ มีหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สังคมยอมรับ เพราะเขาเรียนมา จบปริญญามา แต่เวลาพี่พูดบนเวที พี่บอกว่าเอาชีวิตพี่ไปขังไว้ในสองเมตรไม่ได้นะ เอาสองเมตรมาบอกว่าคนบ้านกรูดอยู่ในกรอบที่ศึกษาสองเมตรนี้ไม่ได้ มันเป็นหลักความจริงหลักการศึกษาทางวิชาการ โรงไฟฟ้าหนึ่งโรง เวลาเขาเอาไปแสดงดูเหมือนไม่กว้างใหญ่ มองดูท่าเรือในแบบจำลองเล็กนิดเดียว แต่ท่าเรือที่จะสร้างในชีวิตจริงนู้น 4 กิโลเมตร ความเป็นคนจะอยู่นานมาก จะมาทำแบบนี้ไม่ได้ จะจำลองไม่ได้คนฟังแบบนี้ก็ต้องเชื่อชาวบ้าน ผลกระทบต่อชีวิต มันวัดค่ากันไม่ได้ ควบคุมไม่ได้ชาวบ้านอย่าพูดแบบนักวิชาการ เราไม่สามารถสมมติอัตราส่วนได้หรอก พูดยังไงก็แพ้ เราต้องเอาความจริงมาพูด ชาวบ้านพอถูกรัฐ สื่อ เยินยอว่าเก่งเข้าหน่อยไปเลย จะอยากเป็นนักวิชาการเลย อยากนำเสนอ power point เนื้อหาแบบข้อมูลทางวิชาการใน google มีเยอะแยะ ถ้าเราต้องไปขึ้นเวที เราก็จะพูดความจริงของชีวิตเรา ไม่มีวิชาการใด ๆ ทั้งสิ้น[47]

ชาวบ้านในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจึงมุ่งเน้นเรื่องการนำเสนอข้อเท็จจริงยิ่งกว่าการอ้างอิงวิชาการที่พวกเขาทราบดีว่าชาวบ้านบางกลุ่ม บางชุมชนกำลังเอนเอียงไปในเส้นทางการทำงานวิจัยเพื่อขอเงินทุนมาสนับสนุน ความโดดเด่นของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดคือการต่อสู้ด้วยลำแข้งของตนเองและการนำเสนอแต่ความจริง

---

[47] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 21 กรกฎาคม 2555.

ประเด็นการต่อสู้ที่ชาวบ้านยกขึ้นมาและพยายามชี้แจงให้สื่อ สังคม และโดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าใจสะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์การต่อสู้ที่ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บอกกับผู้วิจัยว่า "เราชกทุกจุด" ที่เขากล่าวอ้างเพื่อทำลายความชอบธรรมในสิ่งที่เราเป็นอยู่ นอกจากการกล่าวหาว่าบ้านกรูดมีปะการังเสื่อมโทรมแล้ว ในรายงาน EIA ยังได้ระบุโครงการ Sea Farming ซึ่งเป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์ทางทะเล ซึ่งเป็น "โครงการที่เขายัดเยียดให้ แต่ชาวบ้านไม่อยากได้" ชาวประมงหลายคนในพื้นที่ยืนยันกับผู้วิจัยเช่นนั้น

> เราอยู่ของเราดี ๆ ปลา ไม่ต้องหามาใส่ให้ เพราะว่าเรารักษาธรรมชาติดี ๆ กันได้ พี่พลเคยพูดว่าไม่เอาปลานวลจันทร์ แต่พี่พลเอาปลาทูไว้ เพราะปลาทูเพาะเลี้ยงไม่ได้ ปลาทราย ปลากุแรหรือปลาหลังเขียว ก็เพาะเลี้ยงไม่ได้ ส่วนปลานวลจันทร์ไม่เอา พอใน EIA ระบุปลาที่จะหามาให้เราเพาะเลี้ยงสามสี่อย่าง ชาวประมงก็ไปคิดต่อได้เองว่าถ้าต้องเพาะเลี้ยงเพิ่มแสดงว่าที่เคยมีอยู่จะไม่มีหรือลดลง พี่พลก็ถามว่าทำไมไม่เพาะปลาทู เขาก็ตอบเราไม่ได้ เพราะมันมีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ เพาะเองไม่ได้ เมื่อเขาตอบไม่ได้ก็เหมือนว่าเราชนะ[48]

จินตนากล่าวชื่นชมในตัวนงพลโดยเฉพาะความแหลมคมและการใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมาแบบชาวบ้านที่มีภูมิปัญญา นงพลจึงเป็นตัวอย่างชาวบ้านที่จินตนามักกล่าวถึงบ่อย ๆ ในเชิงเปรียบเทียบกับนักวิชาการว่า "ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องเลียนแบบนักวิชาการเพื่อที่จะพูดให้คนเชื่อถือ แค่พูดความจริงจากภูมิปัญญาชาวบ้านแบบตรง ๆ เข้าใจง่าย ไม่ต้องแปลไทยเป็นไทยก็พอแล้ว"

จากการพิจารณารายงาน EIA ชาวบ้านพบว่าในรายงานกำหนดไว้ว่าถ้าจะสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน อาชีพประมงจะได้รับผลกระทบ ดังนั้น ทางโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจึงได้เสนอโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะจัดให้มีการส่งเสริมการปลูกกล้วยไข่ เลี้ยงปลากะพงและดำเนินการขายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านให้โรงไฟฟ้า

> โครงการไปไม่รอด กล้วยไข่ปลูกแล้วไม่มีใครซื้อ ปลากะพงก็เลี้ยงไม่ได้ ชาวประมงกลุ่มนี้ไม่ยอม แต่ก็มีอีกกลุ่มไปเอากับเขา กลุ่มที่เอาก็พร้อมที่จะง่อยเป็นคนงานของเขา อยู่ในส่วนของสหกรณ์ ปลูกกล้วยไข่ ซึ่งไม่ได้ตั้งหลักได้เองต้องขายตรงให้โรงงาน โรงงานออกทุนให้ โรงงานจะซื้อหรือไม่ในอนาคตเราไม่รู้ พี่พลอยู่ฝ่ายที่ไม่ยอม ประมงบางคนเขาก็ยอม

---

[48] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

กลุ่มชาวประมงเล่าว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด เคยไปยื่นหนังสือกับสำนักงานนโยบายและแผน (สผ.) กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อขอให้มีการทำประชาพิจารณ์และสำรวจปะการัง และประสงค์ให้มีการเผยแพร่ข่าวสารสู่สาธารณชนให้ได้รับรู้ว่าที่บ้านกรูดมีปะการังห่างจากฝั่งแค่ 1,000 เมตร ซึ่งเป็นที่ตั้งแนวปะการังกลางน้ำที่มีชื่อเรียกว่า "หินกรูด" ในขณะที่รายงาน EIA ระบุว่า บริเวณที่จะทิ้งตะกอนทรายที่เกิดจากการก่อสร้างสะพานที่ยื่นออกไปในทะเลเกือบ 4 กิโลเมตร เพื่อเป็นท่าเทียบเรือน้ำลึกสำหรับขนถ่ายถ่านหินที่นำเข้ามาจากต่างประเทศนั้น ไม่มีปะการัง แต่มีหินโสโครก ซึ่งประเด็นนี้ชาวบ้านเห็นว่าเป็นข้อมูลที่ขัดกับความเป็นจริงโดยสิ้นเชิงและจำเป็นต้องมีการชี้แจงข้อมูลที่ถูกต้อง แต่คำตอบที่กลุ่มชาวบ้านได้รับจาก สผ. ก็คือไม่สามารถทำประชาพิจารณ์ได้ เพราะว่ามันเลยขั้นตอนไปแล้ว และหากว่าจะให้มีการพิสูจน์เรื่องปะการัง กลุ่มชาวบ้านจะต้องนำรูปถ่ายไปให้ดูว่ามีจริง

สำหรับชาวบ้านแล้ว ไม่มีเงิน ไม่มีเครื่องมือที่จะไปถ่ายรูปใต้น้ำได้ เมื่อสอบถามว่าค่าจ้างถ่ายภาพใต้น้ำเท่าไร พอทราบว่าประมาณ 2 หมื่นบาทขึ้นไป พวกเขาก็ไม่สามารถทำอะไรต่อไปได้ ทั้งที่ทราบดีว่าหินโสโครกที่ถูกกล่าวหาคือปะการัง จนกระทั่ง พวกเขาพบช่องทางในการติดต่อกับสื่อมวลชน จึงได้ขอร้องให้รายการถอดรหัสของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีสมัยนั้น ไปช่วยถ่ายภาพใต้น้ำ สถานีโทรทัศน์ไอทีวีจึงไปว่าจ้างนักดำน้ำ 2 หมื่นกว่าบาทจากจังหวัดจันทบุรีให้มาถ่ายภาพใต้น้ำ หลังจากได้รูปถ่ายมาแล้ว ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้นำรูปไปให้กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมพิจารณา แต่เจ้าหน้าที่กลับบอกว่าเป็นรูปปะการังแถวบางสะพาน ไม่ใช่บ้านกรูด นี่คือสิ่งที่พวกเขาได้รับ แต่ทว่าพวกเขาไม่เคยท้อถอยเลย

กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ได้ประชุมหารือกันว่าควรทำอย่างไร ในขณะเดียวกันทางรายการถอดรหัสได้นำภาพไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางทะเลของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งทำการวิเคราะห์ เมื่อกลุ่มชาวบ้านทราบข่าวจึงได้เรี่ยไรเงินลงขันกันอีกครั้งเพื่อเดินทางไปขอพบผู้เชี่ยวชาญทางทะเลคนนั้น พร้อมทั้งแจ้งให้ทราบว่าชาวบ้านไม่มีเงินแต่มีความประสงค์ที่จะให้มีการสำรวจปะการัง ซึ่งเป็นปมขัดแย้งระหว่างข้อเท็จจริงกับผลของรายงาน EIA นับว่าเป็นโชคดีของกลุ่มชาวบ้านที่ทางมหาวิทยาลัยอนุญาตให้ผู้เชี่ยวชาญทางทะเลเดินทางไปสำรวจปะการังที่ทะเลบ้านกรูดและผลการสำรวจออกมา พบว่าปะการังมีจริงตามที่กลุ่มชาวบ้านยืนยันและเป็นแนวปะการังขนาดใหญ่อันดับสองของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หากมีการทิ้งตะกอนทรายจากการก่อสร้างลงไป ปะการังจะตายหมด เมื่อปะการังตาย สัตว์ทะเลก็ตายด้วย

ในช่วงเวลาที่มีผู้เชี่ยวชาญทางทะเลมาช่วยกลุ่มชาวบ้านพิสูจน์ความจริงนั้น นงพลได้เล่าถึงประสบการณ์ครั้งสำคัญครั้งนั้นว่าเขามีส่วนร่วมในการพิสูจน์ความจริงกับผู้เชี่ยวชาญด้านประมง และผู้เชี่ยวชาญเรื่องปะการัง เขายอมเสียสละเวลาทำมาหากิน ไม่ได้ทำงานตลอดสัปดาห์ เพื่อทำหน้าที่พรานทะเลพานักวิชาการที่ชาวบ้านเชิญมา เดินทางไปสำรวจปลา และปะการัง

> วันที่ผมไม่ได้ทำมาหากิน คนอื่นเขาไปทะเล เขาได้กันคืนหนึ่งสี่ห้าพันบาท ผมยอมไม่ทำกินวันนี้เพื่อวันหน้า เพียงเพื่อจะพาผู้เชี่ยวชาญด้านการประมงไปสำรวจความหลากหลายของสัตว์น้ำในทะเลบ้านกรูดของเรา เอาเรือผมไปใช้เลยไม่เคยเรียกค่าน้ำมัน ไม่เอาค่าจ้างด้วย แค่อยากให้เขารู้ความจริงแล้วบอกต่อว่าทะเลบ้านผมอุดมสมบูรณ์

กลุ่มอาจารย์นักวิชาการที่ชาวบ้านเชิญมาสำรวจได้รับข้อมูลจากโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดว่าปะการังที่บ้านกรูดเสื่อมโทรม พื้นที่นี้ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีความหลากหลายของสัตว์ทะเล เมื่อนงพลนำเรือออกสำรวจ ก็จะชี้ให้ดูปะการัง และดอนหอย

ในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยถามว่าทะเลเวิ้งว้างกว้างใหญ่ไม่มีจุดสังเกตเด่นชัดเราจะทราบได้อย่างไรว่าดอนหอยอยู่ตรงจุดไหน นงพลตอบอย่างรวดเร็วว่าอาศัยความชำนาญ โดยใช้สายตากะระยะจากต้นไม้บนฝั่งขนานกันกับเขา และภาพซ้อนของเขาลูกนี้ชนเขาลูกนั้นมีการเรียงซ้อนและมีความต่อเนื่องกันแค่ไหน อย่างไร ก็จะรู้ว่าดอนหอยอยู่ตรงไหน

จากการสำรวจทางทะเลโดยผู้เชี่ยวชาญ สิ่งที่ค้นพบในทะเล ผู้เชี่ยวชาญอุทานว่า "สมบัติใต้ทะเลซึ่งถูกลืมมาแสนนาน" นงพลเล่าว่าผู้เชี่ยวชาญทางทะเลสรุปให้ฟังว่าหากบริษัทยูเนี่ยนฯ ปฏิบัติตามรายงาน EIA ซึ่งได้รับความเห็นชอบจาก สผ. โดยทิ้งตะกอนทรายจากการก่อสร้างลงไปบนแนวปะการังหินกรูด ปะการังจะตายทั้งหมดอย่างแน่นอน และเมื่อปะการังตายปลาก็หายไปด้วย เพราะปะการังจะย่อยสลายไปจนหมด ไม่เหลือไว้แม้แต่กองหินให้ปลาอาศัยหลบซ่อน จึงเป็นข้อเท็จจริงสำคัญที่ทำให้รายงาน EIA ของโรงไฟฟ้าหินกรูดถูกตั้งคำถามสำหรับกรณีที่ไม่ได้กล่าวถึงปะการังเลย ทั้งที่อยู่ใกล้โรงไฟฟ้ามากกว่าแนวปะการังที่เกาะรำร่า ซึ่งกล่าวไว้แล้วในรายงาน EIA นงพลเล่าให้ฟังต่อไปว่าผู้เชี่ยวชาญทางทะเลได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะสำรวจไม่พบแนวปะการังหินกรูด เนื่องจากแนวปะการังมีขนาดใหญ่ แค่ดูจากแผนที่ระวาง 1 : 50,000 แล้วขับเรือยางไปอย่างสะดวกง่ายดาย และเมื่อน้ำลงต่ำ จากบนเรือมองลงไป จะเห็นปะการังบางก้อนโผล่ปริ่มน้ำ

จินตนาอธิบายว่ากลุ่มอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประมงและด้านปะการังที่มาสำรวจให้ชาวบ้านไม่ได้รับการแต่งตั้งหรือมอบหมายจากหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงไม่ได้เขียนรายงานผลสำรวจออกมา พวกเขามาช่วยเหลือชาวบ้านตามคำร้องขอ หลังจากการสำรวจทางทะเลเสร็จสิ้นลง ผู้เชี่ยวชาญทางทะเลที่เดินทางไปช่วยสำรวจปะการังให้กับชาวบ้านได้ให้สัมภาษณ์เป็นกระบอกเสียงให้ชาวบ้านในเวทีและกับสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ โดยเป็นการให้ความเห็นอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้สังคมทราบความจริงที่ไปพิสูจน์กันมาพร้อมพยานหลักฐานประกอบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความขัดแย้งกับรายงาน EIA โดยสิ้นเชิง

> ครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านไม่ไว้ใจนักวิชาการที่ทำอีไอเอ ตอนหลังทาง สผ. มาตรวจก็พบว่าเป็นจริงก็สั่งให้ทบทวนอีไอเอ ซึ่งในตอนนั้นเรารู้สึกว่ามันไม่เป็นธรรมกับชาวบ้านเท่าไร เพราะเมื่อเราจับเท็จเรื่องปะการังได้ แต่รายงานอีไอเอได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงวิทยาศาสตร์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 ซึ่งเมื่อรายงานอีไอเอผ่านแล้ว มีผลทำให้หน่วยงานต่างๆ ของรัฐสามารถออกใบอนุญาตสร้างโรงไฟฟ้าได้ เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2541 ใบอนุญาตกรมโรงงานอุตสาหกรรมออกมาใบหนึ่ง จนกลางปี พ.ศ. 2542 พอเราพิสูจน์ออกมาได้ว่ามีปะการัง เราบอกกับทางกระทรวงวิทย์ฯ ว่าควรจะยกเลิกอีไอเอ ถ้าไม่ยกเลิกก็จะนำไปสู่กระบวนการออกใบอนุญาตต่อไปอีก แต่เขาก็ไม่ได้ยกเลิกอีไอเอฉบับนั้น เพียงแต่สั่งให้สำรวจเพิ่มเติมและไม่มีใครได้รับผิดจากการทำอีไอเอชุ่ยๆ ในครั้งนั้นด้วย บริษัทที่รับทำอีไอเอก็ไม่ถูกดำเนินคดี แค่ถูกพักใบอนุญาตชั่วคราว และเมื่อโรงไฟฟ้าจ้างบริษัทใหม่มาทำอีไอเอในส่วนของการสำรวจเพิ่มเติมก็ปรากฏว่านักวิชาการชุดเดิมจากบริษัทแรกที่ถูกพักใบอนุญาตก็มาอยู่ในบริษัทที่ทำอีไอเอครั้งใหม่ หลังจากเปิดประเด็นเรื่องปะการังไปแล้ว เราได้ยื่นหนังสือกับกระทรวงวิทย์ฯ และกับบริษัทที่ทำอีไอเอครั้งใหม่ว่า ควรสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของดอนหอย และสำรวจความหลากหลายของอาชีพนอกจากประมง[49]

จินตนาขยายความจากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวให้ผู้วิจัยฟังว่าเมื่อความจริงเปิดเผยออกมาว่าเรื่องปะการังเสื่อมโทรมที่ปรากฏในรายงาน EIA เป็นเท็จ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้เสนอให้มีการเพิกถอนใบอนุญาตบริษัทที่ปรึกษารับทำ EIA “กระทรวงวิทย์ฯ ขอแค่ยกเลิกใบอนุญาตแปดเดือน พบกันครึ่งทาง” กล่าวคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมมีคำสั่งให้ สผ. พักใบอนุญาตบริษัทที่รับจ้างทำรายงาน EIA ของโรงไฟฟ้าหินกรูดเป็นเวลาแปดเดือนในข้อหาประมาทเลินเล่อ ไม่นำเสนอข้อมูลการประเมินผลกระทบต่อปะการัง และให้มีการศึกษาผลกระทบเพิ่มเติมเฉพาะแนวปะการัง จินตนาเล่าว่า “พวกหน้าเดิมนี้ก็ไปอยู่บริษัทใหม่ที่เข้ามาสำรวจอีก ชาวบ้านรู้ว่าพวกนี้มาก็ยกพวกไปล้อมจับอีกรอบ ชาวบ้านไม่เชื่อถือแล้ว”

บทสรุปการ “จับเท็จ EIA” ของชาวบ้านนำไปสู่การยกเลิกใบอนุญาตการทำรายงาน EIA เนื่องจากมีการยืนยันที่ตรงกันว่า มีปะการังอยู่จริง และมีความสมบูรณ์ที่อ่าวบ้านกรูด หากมีการปล่อยน้ำหล่อเย็น ผลกระทบจะขยายวงกว้างไปถึงทะเลของจังหวัดชุมพร ที่สำคัญไปกว่านั้นคือผลการสำรวจของนักวิชาการที่มีความเป็นกลาง พบว่ามีปลาอย่างน้อย 220 ชนิด

---

[49] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, “ทำไมชาวบ้าน ไม่เอาโรงไฟฟ้า,” *สารคดี,* 98-99.

และมีปลาโลมา 3 ชนิด คือ โลมาเผือก โลมาปากขวด และโลมาปากแหลม ส่วนปูและกุ้งพบอย่างน้อย 26 ชนิด หอยกว่า 100 ชนิด พบกุ้งพยาบาลขี้ขาวที่ไม่เคยพบมาก่อนในอ่าวไทย รวมทั้งพบปลาวาฬ ข้อค้นพบทั้งหมดนี้ พิสูจน์ให้เห็นว่าสิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเรียกร้องมาโดยตลอดเป็นความจริงและมีความชอบธรรมในการเรียกร้องความยุติธรรมเพื่อสิทธิชุมชนของพวกเขามากยิ่งขึ้น

> ในบางพื้นที่ที่สามารถก่อสร้างโครงการได้ก็มิใช่ว่าได้สร้างการยอมรับจากประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ แต่เราจะเห็นว่าเมื่อกลไกต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อรัฐเดินหน้าโครงการ ข้อสงสัยของชาวบ้านที่ตามมาคือนักวิชาการเหล่านั้นได้ใช้ความรู้ความสามารถเต็มที่โดยสุจริตแล้วหรือไม่ แม้หลายครั้งที่การโต้แย้งด้วยความจริงในข้อมูลของนักวิชาการกับของชาวบ้านที่ไม่ตรงกันกับผลการศึกษาของนักวิชาการที่มีปริญญาและความเชี่ยวชาญรองรับ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าการศึกษาที่ได้มาจากการสร้างแบบจำลองทางวิชาการหรือแบบจำลองที่เป็นวิทยาศาสตร์นั้นไม่สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องการพัฒนาในพื้นที่ได้จริง ปัญหาความผิดพลาดที่ได้พบจากผลการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ไม่ได้มาจากการนั่งคุยกับชาวบ้านถึงปัญหาเปราะบางที่เป็นข้อห่วงกังวลเพื่อเป้าหมายที่หวังแก้ไขปัญหา แต่เป็นการศึกษาที่หวังผลประโยชน์สองฝ่ายระหว่างเจ้าของโครงการที่ต้องการสร้างโครงการในพื้นที่นั้น ๆ ที่ต้องเป็นผู้ต้องจ่ายเงินในการจัดทำรายงานที่อ้างว่าได้ศึกษาและหาแนวทางเพื่อแก้ไข และลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว และอีกฝ่ายคือบริษัทที่ปรึกษาที่รับผิดชอบการศึกษารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปรียบสถานะว่าเป็นผู้รับจ้างของโครงการการพัฒนาต่าง ๆ ฉะนั้นเราย่อมเห็นผลการศึกษาได้ไม่ยากว่ามันจะตอบสนองใครได้มากกว่ากันในเรื่องของการศึกษา และการเดินหน้าโครงการนั้น ที่สุดผลเสียลักษณะนี้ย่อมเกิดกับสังคม ชุมชน และตัวเจ้าของโครงการเองที่เหมือนการตอกย้ำความผิดและความเห็นแก่ตัวในการลงทุน[50]

จินตนาขยายความให้ฟังว่าจากเดิมที่ชาวบ้านไม่เคยรู้จักคำว่า “EIA” มาก่อน ก็มาเข้าใจลึกซึ้งในช่วงการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ชาวบ้านทุกคนตระหนักดีว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่

---

[50] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2556), 51-52.

ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ ซึ่งต้องดำเนินการจัดทำรายงาน EIA โดยผู้ชำนาญการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม[51] ซึ่งหลังจากการตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยชาวบ้านและเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านอย่างเต็มที่ ทำให้ชาวบ้านไม่ไว้ใจนักวิชาการ "ที่นี่ใบอนุญาตผ่านหมดแล้ว EIA ก็ผ่าน แต่ใบอนุญาตประชาชนไม่ผ่าน เขาซื้อที่ดินแล้วก็ทำ EIA เลย ทำตั้งแต่ชาวบ้านยังไม่รู้เรื่อง พอเราเห็นข้อมูลไม่เป็นจริงหลายอย่าง เราก็รีบค้านจนสำเร็จ แทนที่จะยกเลิกโครงการ เขาก็บอกว่าให้ทำ EIA มาใหม่ เราสู้ตามกติกา แต่กรรมการช่วยโกง"

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดรู้สึกได้ว่าพวกเขาสู้เรื่องนี้และชนะแล้ว แต่กลับมีนโยบายจากหน่วยงานรัฐให้ทำการศึกษา EIA ใหม่อีกครั้ง "ปะการังมีจริง เขาแพ้พี่เรื่องนี้ เขาแก้แทนบริษัทว่าภาพแบบนี้เอามาจากไหนก็ได้ ชาวบ้านไม่มีตังค์ เขาแพ้ สั่งให้ยกเลิก EIA ฉบับนี้แล้วศึกษาใหม่ ให้โรงไฟฟ้าหินกรูดไปทำการศึกษาแนวปะการังใหม่ นักวิชาการเดิมบริษัทใหม่" ผู้วิจัยถามต่อว่า EIA ฉบับใหม่สามารถทำได้หรือไม่ จินตนาสรุปเรื่องนี้ว่า "ชาวบ้านจำหน้าได้ เห็นหน้าก็ไล่ออกจากหมู่บ้านเลย เขามาปรึกษาว่าที่นี่ควรเป็นอะไร ก็บอกเขาไปว่าไม่ต้องศึกษาหรอก ที่นี่เหมาะกับแหล่งท่องเที่ยว คนแปลกหน้าเข้าออกไม่ได้ ทำ EIA ไม่ได้ เข้าหมู่บ้านไม่ได้" ชาวบ้านหลายคนพร้อมใจกันเป็นหูเป็นตาเฝ้าชุมชนและไม่ยอมให้ความร่วมมือใด ๆ ในการทำ EIA ฉบับใหม่ที่พวกเขารู้สึกว่าเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนอันนำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของพวกเขา

ความจริงที่ปรากฏสู่สาธารณะว่ามีแนวปะการังกลางทะเล ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษา EIA ของนักวิชาการที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจ้างมา ก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธาใน EIA จอมปลอมที่พื้นที่บ้านกรูด – บ่อนอก สำหรับประเด็นนี้ นอกจากจะมองเห็นถึงความรู้ประสบการณ์ของชาวประมงในพื้นที่ที่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขาไม่น้อยไปกว่านักวิชาการในสาขาวิชาชีพทางทะเลแล้ว สิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดคือความไม่โปร่งใสของการจัดทำข้อมูลขึ้นมาจากฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการนั้น ๆ และการเลือกรับข้อมูลด้านเดียวของหน่วยงานรัฐ โดยไม่สนใจว่าโครงการใดบ้างที่คาดว่าจะส่งผลกระทบตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าให้รับฟังความเห็นของประชาชนหรือให้ประชาชนมีส่วนร่วม

จากข้อสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรณีโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหิน หินกรูด-บ่อนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย จังหวัดสงขลา ปรากฏว่าการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

---

[51] ผู้จัดทำจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เป็นผู้มีสิทธิจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ของทั้ง 3 โครงการไม่ประสบความสำเร็จในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการจัดการความขัดแย้ง ทั้งในแง่ของความบกพร่องของรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่พบได้ในทุกกรณี และความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มิได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการกำหนดขอบเขต ประเด็น และแนวทางในการประเมินผลกระทบ รวมถึงมิได้เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบและสาธารณชนได้ร่วมตรวจสอบทบทวนร่างรายงาน ตลอดจนมิได้มีการจัดตั้งองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ความคิดเห็นก่อนที่จะอนุมัติให้ดำเนินการตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ[52]

จากวันนั้นที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดตีแผ่ความจริงเกี่ยวกับรายงาน EIA โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด พบว่ามีอีกหลายโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งเสริมภาคเอกชนให้ดำเนินการก็ดีหรือรัฐดำเนินการเองก็ดี ล้วนแล้วแต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

> กระบวนการตัดสินใจนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังเป็นกระบวนการแบบปิด มีสภาพเป็นเสมือน **"กล่องดำ" (Black Box)** การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการถูกปิดกั้น มีอุปสรรคอยู่มาก ทั้งในแง่ข้อกฎหมาย การตีความของเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ เช่น กรณีการขอเข้าถึงรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโรงงานที่ขออนุญาตขยายหรือก่อสร้างใหม่ในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบปฏิเสธที่จะให้ประชาชนจังหวัดระยองที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเข้าถึงรายงาน EIA โดยอ้างเหตุผลว่าเป็นรายงานที่อยู่ในระหว่างการพิจารณา จะเปิดเผยได้ภายหลังที่ได้ผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้ชำนาญการหรือคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้ว
>
> กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่ความขัดแย้งเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นการปิดกั้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เป็นกระบวนการที่ขาดความโปร่งใส ที่สำคัญคือการเปิดเผยรายงาน EIA ภายหลังที่ผ่านความเห็นชอบแล้ว ทำให้ยากต่อการแก้ไขปรับปรุงรายงานหรือปรับเปลี่ยนการตัดสินใจ ทั้งนี้ มีหลายกรณีที่พบใน

---

[52] คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ข้อเสนอต่อรัฐบาลกรณีโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหิน หินกรูด-บ่อนอก และโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย-มาเลเซีย, เอกสารเผยแพร่, 2545, 17-18 อ้างในอรฉัตร จันทรรัตน์, สิทธิการมีส่วนของประชาชนในกระบวนการพิจารณาโครงการของรัฐ : ศึกษากรณีโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม, 2549, 7-8.

> ภายหลังว่า รายงาน EIA ที่ผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบไปแล้วนั้น มีข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง หรือมีข้อมูลไม่ครบถ้วนเพียงพอทำให้การตัดสินใจผิดพลาด เช่น กรณีโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหินหินกรูด-บ่อนอก[53]

จึงอาจกล่าวได้ว่าการต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดในประเด็นเรื่องรายงาน EIA เป็นอีกหนึ่งในปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเกิดขึ้นที่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมไม่ได้ โดยสามารถกระทำในสิ่งที่หลายชุมชนยากที่จะต่อกรกับอำนาจที่เหนือกว่าได้

5.3.2 "EIA ทับพื้นที่ชุ่มน้ำ"

การจับเท็จ EIA ได้เกิดขึ้นอีกครั้ง ครั้งที่สองนี้ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นฝ่ายได้รับเชื้อเชิญจากชาวบ้านตำบลแม่รำพึงให้เข้ามาช่วยเหลือในการต่อสู้กับโรงถลุงเหล็ก และตามมาด้วยนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานในเวลาห่างจากกรณีโรงถลุงเหล็กไม่ถึงหนึ่งปี จากคำบอกเล่าของชาวบ้านชุมชนแม่รำพึง ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจึงได้ทราบว่ามีการบุกรุกเข้าไปในป่าพรุ โดยชาวบ้านสงสัยว่าจะมีโครงการใหญ่เกิดขึ้นที่นี่

> ราวต้นเดือนตุลาคมของปี 2549 ลางร้ายมากล้ำกรายป่าพรุของชุมชนในแถบตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชาวบ้านเริ่มสังเกตด้วยตาและประสบการณ์ถึงความผิดปกติของป่าพรุเกือบพันไร่ผืนนี้
>
> "ทางกว้างสองเมตรถูกไถเป็นระยะทางยาวไกล ต้นไม้สองข้างทางถูกดันล้มทิ้งไว้ระหว่างทางมีไม้ปักและถุงพลาสติกแขวนข้างบน เหมือนกำลังจะกันพื้นที่ และทำให้เป็นแปลงเพื่อออกโฉนด" ภาพปรากฏที่ชาวบ้านผู้ใช้พื้นที่ป่าเป็นประจำเห็นคือการใช้รถไถเข้าไปแผ้วถางพื้นที่ป่าพรุซึ่งเป็นสมบัติสาธารณะของชุมชน ทำให้พวกเขาเกิดความสับสนและไม่สบายใจเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าขณะนี้จะยังไม่มีสิ่งก่อสร้างใด ๆ เกิดขึ้นในผืนป่าแห่งนี้ แต่ชาวบ้านก็ได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการบางแห่งว่าพื้นที่ป่าพรุแห่งนี้ได้มีการออกเอกสารสิทธิเกี่ยวกับที่ดิน พวกเขาจึงกำลังกระวนกระวายใจต่อความเปลี่ยนแปลงที่กำลังรุกคืบเข้ามาในชุมชนอย่างเงียบเชียบ"[54]

---

[53] บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์, "กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมในระยะเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย," 12-13.

[54] จิรดา กุลประเสริฐ, "ใครบุกรุกป่าพรุผืนสุดท้ายของที่บางสะพาน ช่วยบอกที?!!!," *โลกสีเขียว*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 6 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2550): 35.

ชาวบ้านสืบค้นจนทราบข้อเท็จจริงว่ากลุ่มทุนสั่งให้ถมที่ดินบริเวณป่าพรุเพื่อเตรียมการก่อสร้างโรงถลุงเหล็กทั้งที่ EIA ยังไม่ผ่านความเห็นชอบ การตรวจสอบ EIA ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและชาวบ้านชุมชนแม่รำพึงจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 5.4 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานร่วมชุมนุมยื่นหนังสือขอให้ทบทวน EIA โครงการโรงถลุงเหล็กและท่าเรือน้ำลึก บางสะพาน หน้ากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550[55]

ภาพที่ 5.5 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ เผาโลงประท้วง EIA โครงการโรงถลุงเหล็กและท่าเรือน้ำลึก บางสะพาน หน้ากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550[56]

---

[55] ภาพจาก http://www.oknation.net/blog/oakvanda/2007/10/08/entry-1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2556).

[56] เรื่องเดียวกัน.

สุรชัย[57]เป็นชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและบ้านของเขาก็อยู่ในพื้นที่ระหว่างตำบลธงชัยกับตำบลแม่รำพึง เขาเล่าถึงความรู้สึกครั้งแรกที่เห็นแบบแปลนในรายงาน EIA ว่า "ผมตกใจอย่างมาก เมื่อผมเห็นแบบแปลนใน EIA บ้านผมอยู่ใกล้กับพื้นที่ที่จะสร้างนิคมฯ แค่ครึ่งกิโลเมตร เป็นแนวเขตให้นิคมฯ และใกล้พื้นที่ที่จะสร้างบ่อฝังกลบขยะพิษ 200 เมตร อนาคต ถ้ามีนิคมฯ ที่นี่ ผมคงอยู่ไม่ได้ ผมจึงต้องลุกขึ้นมาคัดค้านอีกครั้ง" เขาเคยร่วมต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดมาก่อน เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรูด เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2546 เป็นต้นมา เขาก็เพิ่งได้ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินอย่างจริงจังได้ประมาณ 2 ปี ก่อนที่จะกลับมาเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านอีกครั้ง "ในระหว่างสองปี พวกเราก็ไม่ได้พักซะทีเดียว เราประชุม เฝ้าระวัง และติดตามความเคลื่อนไหวกลุ่มทุนและฝ่ายรัฐตลอด ผมเป็นเหมือนหน่วยข่าวกรองที่จะคอยหาข่าวมารายงานให้กลุ่มฟังในวันประชุมทุกวันจันทร์" สุรชัยเล่าให้ฟังว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่อาศัยอยู่หลายตำบลในอำเภอบางสะพานไม่เคยไว้วางใจทุนกับรัฐ

ชาวบ้านชุมชนแม่รำพึงได้มาขอความช่วยเหลือจากกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ซึ่งจินตนาก็ยินดีให้ความร่วมมือโดยเธอบอกว่า "จุดแข็งครั้งที่แล้วของบ้านกรูดคือปะการังที่โครงการโรงไฟฟ้ามองข้ามไป แต่ครั้งนี้ จุดแข็งคือพื้นที่ป่าชุ่มน้ำที่ทุนเข้าใจว่าเขาซื้อที่คร่อมไว้แล้ว พื้นที่นี้ต้องเป็นของเขา พวกเราต้องพิสูจน์ว่าเขาไม่มีสิทธิ" บุญส่ง มีศรี[58] ชาวบ้านแม่รำพึงเล่าว่าบ้านเขาอยู่ติดกับโรงงานอุตสาหกรรมที่จะขยายต่อไปเป็นโรงถลุงเหล็ก "ทุกวันนี้ น้ำกินไม่ได้ เป็นน้ำมัน ปั๊มน้ำในบ่อขึ้นมาเป็นสีดำ สีเหลือง บ้านท่ามะนาว ชาวบ้านก็ใช้น้ำไม่ได้ มีสารตะกั่วในน้ำ ทุกบ้านซื้อน้ำกิน น้ำฝนตกมาทีก็รองไว้เอามาล้างถ้วยล้างชาม" เขาหวั่นวิตกว่าถ้าโรงถลุงเหล็กเกิดขึ้นที่ชุมชนแม่รำพึงเมื่อไร เมื่อนั้นชาวบ้านก็คงมีสภาพไม่ต่างอะไรกับชุมชนมาบตาพุด เขาเริ่มออกมาเคลื่อนไหวเมื่อ พ.ศ. 2550 ซึ่งมีการชุมนุมครั้งแรกที่ศาลาหมู่ 1 "ตอนนั้นพี่หน่อยเป็นหลักให้ชาวบ้านแม่รำพึงที่ไม่เคยลุกขึ้นต่อสู้มาก่อน" ก่อนหน้านั้น "ผมเมาหัวราน้ำ รับจ้าง ไม่มีเวลาไป มารู้ทีหลังตอนเห็นเขาปาของใส่กัน เขาชุมนุมในพรุ ก็ไม่รู้ ตอนหลังเห็นว่าเราต้องช่วยออกกันเยอะ ๆ ก็ออกมาเรื่อย ไม่เคยขาด" บุญส่งเป็นการ์ดให้กับกลุ่มชาวบ้านผู้ชุมนุมและมักแวะเวียนไปที่บ้านจินตนาเพื่อทำหน้าที่เป็นการ์ดในช่วงเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้งรุนแรง (พ.ศ. 2550-2551) เขาเป็นคนหนึ่งที่ยอมทำงานรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่แน่นอน แต่ไม่ยอมทำงานในโรงงาน ทั้งที่ญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ ของเขาหลายคนทำงานในโรงงาน "คนที่ไม่ออกมาเคลื่อนไหว เพราะเขารับจ้างทำงานให้โรงงาน รายได้ไม่

---

[57] สุรชัย ชื่นจิต (นามสมมติ) อายุ 43 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

[58] บุญส่ง มีศรี (นามสมมติ) อายุ 54 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

มากแต่ได้ประจำ หลายคนชอบ แต่ไม่ได้นึกถึงว่าต่อไปจะอยู่กันยังไง อยู่ได้ไหม” เขายอมรับว่าเขาจบการศึกษาระดับประถม 4 ไม่มีความรู้มากพอที่จะได้ทำงานดี ๆ แต่เขาก็คิดได้ว่าชีวิตที่ดีคือชีวิตที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ “ถึงอย่างไรก็ไม่มีวันอดตาย คนจนนอกเมืองมีชีวิตที่ดีกว่าคนจนในเมืองอีกนะ” บุญส่งกล่าวชื่นชมกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด โดยเฉพาะแกนนำคือจินตนาที่ทำให้เขาและชาวบ้านชุมชนแม่รำพึงต่อสู้เป็น โดยเขาเคยไปร่วมชุมนุมคัดค้านการก่อสร้างโรงถลุงเหล็ก ซึ่งจากคำบอกเล่าของเขา ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข่าวเหตุการณ์ในสมัยนั้นดังรายละเอียดต่อไปนี้

> เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์แม่รำพึงและกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ราว 300 คน ที่คัดค้านโครงการก่อสร้างโรงถลุงเหล็กของบริษัทสหวิริยาสตีล อินดัสตรี อ.บางสะพาน จ.ประจวบคีรีขันธ์ เข้ายื่นหนังสือต่อนายอำเภอบางสะพาน เพื่อคัดค้านการเช่าที่สาธารณะของบริษัทสหวิริยาในพื้นที่หมู่ที่ 1 ต.แม่รำพึง จำนวน 1 ไร่ 2 งาน 92 ตารางวา จากนั้นเดินทางไปยื่นหนังสือต่อ พ.ต.อ.สุรศักดิ์ สุขแสวง ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธร (ผกก.สภ.) บางสะพาน เพื่อสอบถามความคืบหน้าคดีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งกับโครงการโรงถลุงเหล็กมากกว่า 60 คดี และขอให้ถอดถอนคณะกรรมการบริหารงานตำรวจ (กต.ตร.) สภ.บางสะพานภาคประชาชน เนื่องจากที่ผ่านมาคณะกรรมการชุดนี้มีเจ้าหน้าที่ของเครือสหวิริยาเป็นกรรมการ 5 คน พร้อมกับขอให้ ผกก.สภ.บางสะพาน ทำหนังสือยืนยันนายตำรวจทุกระดับชั้นไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับโครงการโรงถลุงเหล็ก[59]

ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงถลุงเหล็กและคัดค้านการเช่าที่สาธารณะที่อ้างถึงอยู่ในรายงาน EIA ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าที่ดินดังกล่าวไม่ใช่ของโรงงาน และหากโรงงานรวบรวมที่ดินได้มากพอ ก็สามารถสร้างโรงถลุงเหล็กได้ การคัดค้านของชาวบ้านรวมไปจนถึงการแสดงออกให้เห็นว่าพวกเขาตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับกลุ่มทุน นิรันดร์[60] เล่าให้ฟังว่า “ชาวบ้านเห็นตำรวจเข้าออกในโรงงานทุกต้นเดือนกลายเป็น

---

[59] “ม็อบต้านโรงถลุงเหล็กจี้" นอภ.-ผกก."ระงับเช่าที่สาธารณะ-ถอดถอน กต.ตรง,” *มติชนออนไลน์*, วันที่ 30 กรกฎาคม 2551 http://www.en.mahidol.ac.th/thai/news/2008/07/30_05.html (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2558).

[60] นิรันดร์ แสงทอง อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา

เรื่องปกติในชุมชน แต่การที่เราคัดค้านให้ออกสื่อก็เพื่อให้สังคมรับรู้ เรื่องปกติก็จะไม่ใช่เรื่องปกติอีกต่อไป”

บทความต่อไปนี้แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้คัดค้าน EIA ของชาวบ้าน พร้อมกันกับความพยายามผลักดันให้ขึ้นทะเบียนป่าพรุแม่รำพึงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำระดับชาติ เพื่อป้องกันมิให้กลุ่มทุนนำป่าพรุไปเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ก่อสร้างโรงถลุงเหล็ก

> หากบริษัทที่ปรึกษาผู้ทำอีไอเอและคณะกรรมการผู้ชำนาญการมีความรู้ทางนิเวศวิทยาและได้ลงพื้นที่จริง ก็น่าจะเห็นได้ด้วยลูกกะตา ว่าป่าชุ่มน้ำแม่รำพึงสมบูรณ์ เฉพาะป่าเสม็ดที่ขึ้นยืนแถวกันแน่นขนัดก็ชัดเจนเกิน พอชาวบ้านได้พยายามร้องเรียนไปที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องประสานให้เอ็นจีโอช่วยส่งนักวิชาการลงช่วยเก็บข้อมูลความสมบรูณ์และความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อผลักดันให้มีการอนุรักษ์ขึ้นทะเบียนป่าพรุแม่รำพึงขึ้นเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยและยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเพื่อตรวจสอบกระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ทับผืนป่าที่ยืนยันได้ว่า ไม่มีร่องรอยของการทำกินมาก่อน และพยายามเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะ
>
> ชาวบ้านได้พยายามร้องเรียนไปที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องประสานให้เอ็นจีโอช่วยส่งนักวิชาการลงช่วยเก็บข้อมูลความสมบรูณ์และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อผลักดันให้มีการอนุรักษ์ขึ้นทะเบียนป่าพรุแม่รำพึงขึ้นเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย และยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเพื่อตรวจสอบกระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ทับผืนป่าที่ยืนยันได้ว่า ไม่มีร่องรอยของการทำกินมาก่อน และพยายามเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะ[61]

ในขณะที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและชาวบ้านตำบลแม่รำพึงช่วยกันผลักดันให้ป่าพรุแม่รำพึงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งหนึ่งของประเทศไทย กลุ่มทุนก็ได้ให้สัมภาษณ์ว่ารายงาน EIA จะผ่านความเห็นชอบในไม่ช้าและกล่าวว่าจะมีการจ้างงาน 70,000 คน ในขณะที่ในรายงาน EIA ระบุว่าจะมีการจ้างงานในระยะดำเนินการ 3,000 คน นอกจากนี้แล้ว กำนันตำบลแม่รำพึง ซึ่งเข้าร่วมเป็นแกนนำคณะกรรมการสมานฉันท์ในสมัยนั้น (พ.ศ. 2551) ได้ให้สัมภาษณ์ด้วยว่าในพื้นที่อำเภอ

วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

[61] สุรีรัตน์ แต้ชูตระกูล, “บทความ : บทเรียนอีไอเอจากแนวปะการัง "หินกรูด" ถึงป่าชุ่มน้ำ "แม่รำพึง," ประชาไท, วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2551 http://www.prachatai.com/journal/2008/02/15627 (สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2558).

บางสะพาน "มีประชาชนประมาณร้อยละ 95 ต้องการให้ก่อสร้างโรงถลุงเหล็กเพื่อให้เกิดการจ้างงานสร้างรายได้แต่ส่วนใหญ่เป็นพลังเงียบ ส่วนกรณีฝ่ายคัดค้านออกมาโจมตีเรื่องการใช้ทางสาธารณะนั้นไม่มีปัญหา เนื่องจากที่ผ่านมาเครือสหวิริยาซื้อที่ดินเอกสารสิทธิถูกต้องทุกแปลง"[62]

อย่างไรก็ดี ในที่สุดความพยายามของชาวบ้านก็ประสบผลสำเร็จ พรุแม่รำพึงบางสะพานซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับประเทศ เป็นพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติและพื้นที่รับน้ำธรรมชาติ ป้องกันน้ำท่วมในอำเภอบางสะพาน และเป็นแหล่งผลิตแพลงก์ตอนพืช ซึ่งเป็นอาหารของลูกปลาทู ซึ่งไหลจากป่าพรุคลองแม่รำพึงไปยังปลายคลองลงสู่ทะเลแหลมแม่รำพึงและพื้นที่บางส่วนที่ถูกระบุว่าเป็นพื้นที่สร้างโรงถลุงเหล็กของบริษัท สหวิริยาฯ นั้น ปัจจุบัน ได้มีการประกาศขึ้นทะเบียนให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำระดับชาติ ตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและตามคณะรัฐมนตรีเมื่อเดือนตุลาคม 2552 เรียบร้อยแล้ว

ในขณะที่ชาวบ้านกำลังดีใจกับความสำเร็จอีกหนึ่งก้าว กลุ่มทุนก็ไม่ได้ละความพยายามเช่นเดียวกัน โดยในเวลาต่อมาชาวบ้านได้ทราบข่าวว่ากลุ่มทุนได้ร่วมมือทำข้อตกลงกับ กนอ. เพื่อที่จะสร้างนิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่บางสะพาน ครั้งนี้ จินตนาบอกว่า "ศึกหนัก เพราะกฎหมายการนิคมมีอำนาจมาก เวนคืนที่ดินชาวบ้านมาได้หมด ที่ดินสาธารณะก็สามารถเอาไปได้ เราศึกษาข้อมูลมาแล้วและมีตัวอย่างจากชุมชนมาบตาพุดด้วย" ครูดวงพร พิมพ์แก้ว[63] เล่าว่า "แผนที่นิคมกินพื้นที่กว้างมาก มีเขื่อน บ่อขยะ แบ่งที่เป็นส่วน ๆ กนอ. ไม่สนใจการค้านของชาวบ้าน ประเด็นที่ชาวบ้านสงสัยคือเขาจะใช้ EIA อะไรมาทำนิคม ถ้าเอา EIA ของโรงถลุงเหล็ก มาใช้ มันไปต่อไม่ได้นะ กนอ. ต้องทำ EIA ใหม่ น่าห่วง ถ้าสร้างได้ก็รัศมีวงกลม 20 กม." ดังนั้น ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานจึงได้จัดประชุมกันหลายครั้งและมีมติร่วมกันจัดทำหนังสือแถลงข่าวจัดส่งให้สื่อมวลชน

> หากการที่ กนอ. จะมีแนวทางช่วยเหลือพรรคพวก โดยใช้กฎหมายการนิคมฯ ขอเพิกถอนวนอุทยานป่าแม่รำพึงให้เครือสหวิริยา ให้สามารถเช่าป่าวนอุทยานทำนิคมอุตสาหกรรมเหล็กได้ เราเห็นว่า สถานการณ์จะเหมือนการราดน้ำมันเข้ากองเพลิง ถือเป็นความอัปยศของ กนอ. ในการโชว์ผลงานความจอมปลอมของการริเริ่มทำอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในประเทศไทยได้ชัดแจ้ง

---

[62] เรื่องเดียวกัน.

[63] ดวงพร พิมพ์แก้ว (นามสมมติ) อายุ 57 ปี ครูโรงเรียนแห่งหนึ่งของอำเภอบางสะพาน, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

> ยังมีที่ดินของเครือสหวิริยากำลังถูกเพิกถอนเอกสารสิทธิ์อีก 17 แปลง การเช่าที่ดินสาธารณะไม่ต่ำกว่า 300 ไร่ เพื่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเหล็ก ลานจอดรถ และการขอใช้ที่วนอุทยานแม่รำพึงทำประโยชน์เพื่ออุตสาหกรรมเหล็กอีก ทั้งหมดคือเขตนิคมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของ กนอ.
>
> การทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในการตั้งเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมบางสะพาน กว่า 6,000 ไร่ จึงอยู่บนพื้นฐานข้อมูลเท็จในเรื่องที่ดิน เพราะไม่ใช่ที่ดินของเอกชนทั้งหมด แต่รวมเอาเขตป่าพื้นที่ชุ่มน้ำ ป่าสงวน วนอุทยาน ที่สาธารณะเป็นต้น[64]

ในหนังสือแถลงข่าวดังความข้างต้นให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับสาธารณชนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งโดยตรงที่จะให้ กนอ. ได้นำไปพิจารณาทบทวนการยกเลิกสัญญาร่วมมือระหว่าง กนอ. กับเครือสหวิริยา สิ่งหนึ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ หลายคนร่วมกันสะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นคือความแตกต่างระหว่างสองโครงการนี้ในเรื่องของการจับเท็จ EIA ซึ่งปรากฏในหนังสือแถลงข่าวดังกล่าวว่า

> การทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโรงถลุงเหล็กเครือสหวิริยา หนึ่งในโรงงานอุตสาหกรรมของเขตนิคม ถูกจับโกหกกรณีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ปัจจุบันขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับประเทศแล้วว่าเป็นเพียงป่าบึงน้ำจืดเป็นป่าเสื่อมโทรม เป็นประเด็นคาใจในความไร้มาตรฐานทางวิชาการของกระบวนการทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของเจ้าของโครงการที่ปัจจุบันทั้งนักวิชาการและบริษัทที่ปรึกษา ผู้ทำรายงานเท็จยังลอยนวลไม่มีบทลงโทษจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด

การต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานกรณีโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานได้มาถึงจุดสิ้นสุด ซึ่งอาจจะชั่วคราวหรือถาวร ยังไม่มีใครทราบได้ กล่าวคือ กนอ. ได้ประกาศยกเลิกข้อตกลงความร่วมมือกับเครือสหวิริยาในการก่อสร้างโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานแล้วเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2555 จากตัวอย่างข่าวต่อไปนี้

---

[64] หนังสือแถลงข่าว... นิคมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ คือการเอาพื้นที่มีความสำคัญทางนิเวศไปให้อุตสาหกรรมใช้ ข้อเท็จจริงจากผลงานการตั้งอุตสาหกรรมเชิงนิเวศบางสะพานของนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.

> ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม แจงสั่งเลิกการจัดตั้งนิคมเหล็กบางสะพาน ตั้งแต่ 28 พ.ย.ปี 55 แล้ว พร้อมยังเข้มงวดการออกใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน เน้นแก้ปัญหามลพิษจากโรงงาน เพื่อลดผลกระทบชุมชน
>
> ...ทั้งนี้ กระทรวงอุตสาหกรรมได้มีบทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน อาทิ เหตุการณ์กับเครือข่ายอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน โครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด และ บมจ. สหวิริยา สตีลอินดัสตรี (SSI) รวม ถึงโรงงานต่างๆ ที่สร้างปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่มีการร้องเรียนจากชุมชน และปัจจุบัน ปัญหาเหล่านี้ก็ยังเกิดขึ้น[65]

แม้ว่าจะมีข่าวดีดังกล่าวข้างต้น แต่ทุกวันนี้ ผู้วิจัยก็ยังได้รับทราบว่าทุกค่ำวันจันทร์กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานยังคงประชุมแลกเปลี่ยนข่าวสารและติดตามความเคลื่อนไหวนโยบายของรัฐและการดำเนินงานของกลุ่มทุน ซึ่งอาจจะพัฒนาต่อไปเป็นโครงการเดิมที่นำมาปัดฝุ่นในรูปแบบใหม่ขึ้นมาวันใดก็ได้

5.4 แผนพัฒนาจังหวัดและผังเมือง

5.4.1 แผนพัฒนาจังหวัด วิสัยทัศน์จากประชาชน

ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างกลางปี พ.ศ. 2555 จนถึงต้นปี พ.ศ. 2557 เป็นช่วงเหตุการณ์ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในอำเภอบางสะพานกำลังต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ในขณะเดียวกับเป็นช่วงเวลาแห่งความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่สามารถกำหนดแผนพัฒนาจังหวัดออกมาใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนที่มุ่งเน้นการประมงและเกษตรกรรม ตลอดจนการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่สวยงาม ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกของชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาจังหวัด จากคำบอกเล่าของจินตนา ทำให้ทราบว่าแผนพัฒนาจังหวัดมีการปรับปรุงทุกสี่ปีและที่ผ่านมาก่อน พ.ศ. 2553 ประชาชนไม่เคยมีส่วนร่วม

> ทุกสี่ปี ต้องปรับยุทธศาสตร์ไว้ก่อน เดิมมีแต่เรื่องโครงการอุตสาหกรรมเหล็ก บรรจุไว้ เราจ้องรอไว้ว่าถึงกำหนดต้องปรับ ก็ไปบอกผู้ว่าให้เชิญชาวบ้านเข้าร่วม มีการจ้างนักวิชาการศึกษาแผน มีมหาวิทยาลัยมาศึกษา มีเป้าหมายอะไรเป็น

---

[65] "อุตสาหกรรมสั่งเบรกนิคมเหล็กบางสะพาน," *ไทยโพสต์*, 6 พฤษภาคม 2556 http://www.beta.ryt9.com/s/tpd/1643490, (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2557).

สำคัญ เรามีพืชเกษตร สินค้าประมง ดูธุรกิจพาณิชย์ ท่องเที่ยว ถ้ารวมรากหญ้า เอาของดีในพื้นที่ใส่ในแผน ส่งตัวแทนชาวบ้านเข้าไปหมด ให้จังหวัดแจ้งมาทางกลุ่ม วิสัยทัศน์ให้เน้นเรื่องชาวบ้านอยู่ได้ด้วยตนเองและสังคมแห่งมิตรไมตรี[66]

โดยผลแห่งความพยายามของชาวบ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาจังหวัด ทำให้วิสัยทัศน์ในแผนพัฒนาจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2553 – 2556 ปรับเปลี่ยนไป ดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์เดิม

"เป็นศูนย์กลางการผลิต แปรรูปสับปะรดส่งออกระดับโลก เป็นแหล่งผลิตมะพร้าวที่มีคุณภาพ เป็นเมืองท่องเที่ยวสำหรับครอบครัวและสุขภาพ และอุตสาหกรรมเหล็กที่ได้มาตรฐานสากล ประชาชน มีคุณภาพชีวิตที่ดี ท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน"

วิสัยทัศน์ แผนพัฒนาจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2553 – 2556

"เป็นเมืองท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า สับปะรด มะพร้าวที่หนึ่งของโลก สังคมแห่งมิตรไมตรี"[67]

วิสัยทัศน์ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นผลจากความร่วมมือระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดกับประชาชนที่ได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ขึ้นมาใหม่ โดยไม่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเหล็ก แต่หันมาสนับสนุนการท่องเที่ยวภาคการเกษตรและประมงเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนที่มั่นคงยั่งยืนและสร้างแนวทางสังคมแห่งมิตรไมตรี

สำหรับแผนพัฒนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. 2553-2556 (ฉบับปรับปรุงใหม่) ประกอบด้วย 5 พันธกิจได้แก่

1. พัฒนาให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่าพื้นฐานเอกลักษณ์ของจังหวัด
2. ผลักดันให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันการผลิต การแปรรูป สับปะรด มะพร้าว และสินค้าเกษตรสู่ตลาดโลก
3. เป็นสังคมที่มีความมั่นคงและมีคุณภาพตามวิถีและภูมิปัญญาไทย
4. สร้างความสมดุลในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. สร้างระบบสนับสนุนการบริหารเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์พร้อมรับประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

---

[66] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

[67] เอกสารการทบทวนแผนพัฒนา พ.ศ. 2553-2556 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ที่ปรับปรุงใหม่).

โดยข้อมูลดังกล่าวนี้ กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้นำเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งในการเรียกร้องให้ กนอ. ยกเลิกโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ซึ่งประเด็นหลักที่ชูให้เห็นคือการพัฒนาอุตสาหกรรมเหล็กขัดแย้งกับแผนพัฒนาจังหวัดตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่ต้องการพัฒนาจังหวัดให้สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในจังหวัดมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมที่นำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศที่ได้ประโยชน์แก่คนไม่กี่คน ไม่กี่ตระกูล โดยยุทธศาสตร์จังหวัดปัจจุบัน เน้น 3 ยุทธศาสตร์ คือท่องเที่ยวอย่างทรงคุณค่า มะพร้าวสับปะรดที่หนึ่งของโลก และสังคมแห่งมิตรไมตรี ประชาชนในพื้นที่บางสะพานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร ซึ่งเป็นแหล่งปลูกมะพร้าว สับปะรด ข้าว พืชเกษตรอินทรีย์ ยางพารา ผักและผลไม้หลายชนิด ด้านประมง ในพื้นที่ทะเลบางสะพาน บริเวณแหลมแม่รำพึงเป็นแหล่งวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนของปลาทู เหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมานี้คือความชอบธรรมที่ชาวบ้านแสดงให้สังคมยอมรับและให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต้องย้อนกลับมาทบทวนโครงการพัฒนาที่ยัดเยียดให้กับชุมชนที่ไม่เหมาะสมกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเหล็กอย่างยิ่ง

ความสำเร็จครั้งนี้มาจากกลุ่มอนุรักษ์เครือข่ายประจวบ รวมทั้งหมด 8 กลุ่ม ทั้งนี้วิสัยทัศน์ดังกล่าวก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ยังคงนำมาใช้ในแผนพัฒนาจังหวัดฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2558)

> การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เป็นหลักคิดของพี่น้องประจวบที่มีความขัดแย้งกันมาเมื่อสิบห้าสิบหกปี และเราก็รู้สึกว่าทำไมเราไม่จบความขัดแย้งนี้ลง ผู้ว่ากี่คนที่มา สี่ปีก็ไป บางคนก็ไม่ถึงสี่ปี ข้าราชการที่มา บางคนก็มาเพื่อเอาตำแหน่งหรืออาจถูกคำสั่งย้ายมา หรืออาจจะมาด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจที่อยู่นี่ แต่ที่สุดก็คือเป็นคนมาจากที่อื่นแล้วมากำหนดทิศทางการพัฒนาของจังหวัดประจวบ
> วันนี้เราคิดว่าจากความขัดแย้งสิบห้าสิบหกปีมาเนี่ยเป็นไปได้ไหมที่เราจะมาคุยกันระหว่างพี่น้องแปดกลุ่ม เครือข่ายสิ่งแวดล้อมประจวบ จนนำไปสู่การต่อยอดนั่งร่างยุทธศาสตร์จังหวัดโดยร่างร่วมกันมาจากชุมชนเทศบาล องค์การท้องถิ่น อบต. ระดมความคิดมาจากชั้นชุมชนว่าเราอยากเห็นประจวบเป็นอย่างไร แล้วส่งแนวคิดแต่ละชุมชนผ่านทางองค์กรท้องถิ่น ผ่านแต่ละอำเภอเข้ามาในส่วนกลางของจังหวัด ประกอบกับจังหวัดก็ไปทำตามแบบแผนการศึกษายุทธศาสตร์ไปว่าจ้างนักวิชาการมหาวิทยาลัย ตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญที่ว่าให้ต้องมีผลการศึกษาโดยสถาบันมหาวิทยาลัยเข้ามา แผนยุทธศาสตร์จังหวัดของเราคือการท่องเที่ยว ที่นี่มีทะเล ตลอดสองร้อยกว่ากิโลเมตรติดชายทะเลหมด ในความโชคดีตรงนี้คือทรัพยากร เมื่อมองยอดรายได้ของคลังจังหวัดรายได้จากการเกษตรที่เรียกว่าพืชเปลือกแข็ง มะพร้าว สับปะรด เป็นพืชที่ทำราคา ทำเงินให้จังหวัดมาก

การโฆษณาว่ามีโรงงานและมีการสร้างงานให้คนในพื้นที่ บอกได้เลยว่าถ้ามาดูฐานรายได้ รายได้ของกลุ่มอุตสาหกรรม ประมาณ 2 เปอร์เซ็นต์ของทั้งหมดค่าจ้างแรงงาน แต่รายได้ของพี่น้องบางสะพาน 60,000 กว่าคน ได้จากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ มีภาคการเกษตร ภาคการประมง ภาคท่องเที่ยวที่กำลังเข้ามามากในปัจจุบัน จนเป็นเหตุให้ทางจังหวัดมารับฟังข้อมูลส่วนนี้และปรับยุทธศาสตร์แผนการพัฒนาจังหวัดใหม่ ซึ่งมาจากข้อมูลความจริงจากพี่น้องที่เคลื่อนไหวและนำไปสู่การปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด ซึ่งจะมีการใช้ตั้งแต่มกราคม 2556 เป็นต้นไป[68]

5.4.2 เฝ้าระวังผังเมืองรวมชุมชน

นอกจากแผนพัฒนาจังหวัดดังกล่าวแล้ว สิ่งที่ชาวบ้านได้พาตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาวิถีชีวิตในชุมชนของพวกเขาเองคือผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดและผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน โดยการต่อสู้คัดค้านเรื่องผังเมืองเกิดขึ้น 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการต่อสู้คัดค้านผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดตั้งแต่ พ.ศ. 2542 และครั้งที่สองเป็นการต่อสู้คัดค้านผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2551

ประเด็นผังเมือง ชาวบ้านหลายชุมชนเริ่มเรียนรู้ แต่พี่สู้มาตั้งแต่สมัยโรงไฟฟ้าบ้านกรูด พ.ศ. 2542 ต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ จนถึงกรกฎาคม 2558 ปรากฏผลออกมาเป็นกฎกระทรวงผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูด พี่มองว่าถ้าจะสู้เรื่องโรงไฟฟ้าต้องเชื่อมโยงกับพื้นที่ด้วย ตอน 2541 ไม่ชัดเจนว่าเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม กำหนดเป็นโรงไฟฟ้า 2537 ผังเมืองไม่ได้ล้อตาม 100 เปอร์เซ็นต์ว่าให้เป็นม่วงหมด เพียงแต่มีโอกาสพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมได้ตามมติ ครม. ผังจะมีม่วงบ้าง เขียวบ้าง ไม่ได้ม่วงชัดเจน เมื่อ 2542 ผังเมืองบ้านกรูดกำลังหมดอายุ อยากให้บ้านเราเป็นสีอะไรก็ต้องสู้ชูประเด็นที่ชาวบ้านอยากได้ พี่ไปที่โยธาจังหวัดไปคัดค้านตอนผังเมืองหมดอายุ ไม่ให้มีพื้นที่อุตสาหกรรม ถ้าไม่อยากให้มีโรงไฟฟ้าก็ต้องรีบไป เราชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องและค้านต่อเนื่องจน 2555 เขารับความคิดเห็นแล้วนะ เปิดรับฟังความเห็นทุกพื้นที่ในผัง เปิดสาธารณะตรงชายทะเลบ้านกรูด เราติดตามจนเรื่องเข้า ครม. รู้ว่าไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงแน่ ความสำเร็จเป็นเพราะพื้นที่บ้านกรูดมี

---

[68] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

ศักยภาพสำหรับการท่องเที่ยวจริง กำลังเติบโต เขตพื้นที่บ้านกรูดนิดเดียว แค่โคกตาหอม ถึงรีสอร์ทริมเล[69]

จากคำบอกเล่าของจินตนาเกี่ยวกับการต่อสู้เรื่องผังเมือง สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้พยายามอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2542 – 2558 ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่และแสดงความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจผังเมืองชุมชนบ้านกรูดของหน่วยงานรัฐจนกระทั่งมีมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ออกกฎกระทรวงผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์[70] ข้อ 4 กำหนดสาระสำคัญของผังเมือง อันได้แก่

(1) ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นชุมชนเกษตรกรรม การค้าและการบริการ

(2) ส่งเสริมและพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมให้สอดคล้องกับการขยายตัว ของชุมชนและระบบเศรษฐกิจ

(3) ส่งเสริมและพัฒนาการบริการทางสังคม การสาธารณูปโภคและการสาธารณูปการ ให้เพียงพอและได้มาตรฐาน

(4) ส่งเสริมและพัฒนาการประมงให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

(5) ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีการพัฒนาอย่างสมดุลและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

(6) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการพิจารณาสาระสำคัญของผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูด จะเห็นได้ว่าไม่ปรากฏการส่งเสริมด้านอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม ผังเมืองตามกฎกระทรวงนี้ใช้บังคับเพียง 5 ปี ตามข้อ 1 ของกฎกระทรวงดังกล่าว โดยจะสิ้นผลการบังคับใช้ พ.ศ. 2563 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยังคงเฝ้าระวังการปรับเปลี่ยนผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดที่จะเกิดขึ้นในอีก 5 ปีข้างหน้าต่อไป ถูกกำหนดเป็นสีม่วง (พื้นที่อุตสาหกรรม) เมื่อ พ.ศ. 2546 โดยมีระยะเวลาการบังคับใช้นับตั้งแต่ พ.ศ. 2546 – 2551 รวม 5 ปี โดยการประกาศใช้ผังเมืองฉบับนี้ ชาวบ้านในเขตผังเมืองชุมชนบางสะพานไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้ประโยชน์ตามความเป็นจริงในพื้นที่

---

[69] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระหว่างการเคลื่อนไหวยื่นหนังสือคัดค้านเวสเทิร์นซีบอร์ดต่อปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 11 สิงหาคม 2558.

[70] กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. 2558 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2558.

บทเรียนประสบการณ์การต่อสู้เรื่องผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดเป็นโมเดลให้ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดนำมาถ่ายทอดให้เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานในการร่วมกันต่อสู้คัดค้านผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน

จินตนาเล่าว่าความสำเร็จในการผลักดันไม่ให้ผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดมีสีม่วงหรือมีพื้นที่อุตสาหกรรมหนักเกิดจาก “1) บ้านกรูดมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว 2) ชาวบ้านพยายามเรียกร้องต่อเนื่องโดยตลอด 3) รายได้ประมงและเกษตรกรรมจับต้องได้ หลังการต่อสู้ผังเมืองบ้านกรูดข้าราชการผังเมืองพูดกับพี่ว่าจบแล้วนะ เลิกสู้นะ พี่ก็ว่าข้างบ้านหนู 20 กม. ยังไม่โอเคเลยนะ ถ้าข้างบ้าน 20 กม. ไม่มีปัญหา ก็พอแล้ว” ผู้วิจัยจึงถามต่อว่า 20 กิโลเมตรจากบ้านกรูดครอบคลุมถึงไหน จินตนาอธิบายว่า “กินพื้นที่บางสะพานหมดเลย” จากคำกล่าวของจินตนานี้สะท้อนให้เห็นว่าเธอยังคงต้องร่วมต่อสู้กับพี่น้องชาวอำเภอบางสะพานอีกระลอกหนึ่ง ซึ่งการต่อสู้คัดค้านมิให้มีเขตอุตสาหกรรมในพื้นที่ครั้งนี้มีอุปสรรคและความยากลำบากยิ่งกว่าการต่อสู้คัดค้านครั้งที่แล้วอย่างมาก

> ตอนผังเมืองบ้านกรูด นโยบายไม่ชัดเหมือนผังเมืองบางสะพานที่มีมติออกมาให้เป็นเขตอุตสาหกรรม บ้านกรูดนโยบายอุตสาหกรรมอื่นไม่มี มีโรงไฟฟ้าอย่างเดียว เขายังไม่ทันตั้งตัวเรื่องผังเมือง และ 2542-2543 เห็นความขัดแย้งในพื้นที่ชัดเจน เขาไม่กล้าลงสีม่วง แต่ที่บางสะพานเขาวางเป้าหมายให้เป็นเขตอุตสาหกรรมก่อน ชาวบ้านตื่นด้วยซ้ำ พอจะเปลี่ยนเป็นสีเขียว เกษตรกรรม มันยากมาก ผังเมืองบ้านกรูดจบง่ายกว่าเพราะไม่เคยใส่สีม่วงมาก่อน สิ่งที่หน่วยงานรัฐทำที่ผังเมืองบางสะพานก็คือเดิมไม่เคยมีตำบลแม่รำพึง ตำบลแม่รำพึงรวมอยู่กับกำเนิดนพคุณ แล้วเขาก็แยกตำบลแม่รำพึงออกมาจากกำเนิดนพคุณ เขาทำตั้งแต่ประมาณ 2540 ชาวบ้านไม่รู้เรื่องเลย พอ 2546 ประกาศผังเมืองให้แม่รำพึง 80 เปอร์เซ็นต์ หรือเกือบทั้งตำบลเป็นสีม่วงมารองรับอุตสาหกรรม แสดงว่าวางนโยบายไว้ชัดแข็งแรง การต่อสู้จึงยากมาก เป็นการมัดมือชก พี่มองว่าเป็นผังปล้นสะดม โฉนดอยู่ในครัวชาวบ้านแท้ ๆ แต่กลายเป็นสีม่วงไปด้วย

จุดเริ่มต้นที่ชาวบ้านรู้ตัวว่าผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานเป็นผังเมืองปล้นโฉนดในครัวชาวบ้านมาเป็นเขตอุตสาหกรรมเกิดจากการศึกษารายงาน EIA โรงถลุงเหล็กของชาวบ้าน นิรันดร์เล่าว่า

> เราเริ่มรู้จาก EIA โรงถลุงเหล็กมี 2 หน้าพูดถึงตำบลธงชัย เราพบว่ามีการตัด 4 หมู่บ้านคือหมู่ 7, 8, 10, 11 ออกจากบ้านกรูด ตามเรื่องจนมาเห็นรายงาน EIA โรงถลุงเหล็ก ระบุพื้นที่ 4 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นที่ทิ้งขยะพิษ ก็เลยหารือกับพี่น้องว่าจะไปพบกับ อบต. ปรากฏว่ามีชาวบ้านมาเล่าว่ามีการทำอะไรไม่รู้ที่ศาลาหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านไปดูจึงรู้ว่าเขามารับฟังความเห็นตามขั้นตอน ไม่ได้

มีการบอกชาวบ้านมาก่อน พวกเราก็ไปไล่ไม่ให้มีการรับฟังความเห็น ซึ่งจริง ๆ ผิด เขาไปรับฟังที่อื่นก็ได้ เราไม่รู้ก็เลยไล่

ผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานสิ้นผลการบังคับใช้ เมื่อ พ.ศ. 2551 ชาวบ้านพบว่ามีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นอย่างไม่ถูกต้อง กล่าวคือมีการรับฟังความคิดเห็นเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในเขตผังเมือง แต่ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ จินตนาได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่รัฐที่มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการรับฟังความคิดเห็นเรื่องการจัดทำผังเมือง เธอจึงทราบว่าการที่ชาวบ้านไปไล่ไม่ให้มีการรับฟังความคิดเห็นเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง แม้ว่าหน่วยงานรัฐจะไม่เคยแจ้งให้ชาวบ้านอย่างเป็นทางการโดยชัดแจ้งมาก่อนก็ตาม "พี่ไม่สามารถไล่ได้ ยังไงเขาก็ต้องเปิดรับฟัง ถ้าไปไล่เขาเขาก็ไปเปิดที่อื่นต่อ สร้างความชอบธรรมให้เขามากขึ้น เราต้องทำอย่างไร ให้ได้เข้าไปชี้แจงและล้มผังเดิม และทำใหม่ได้ ทำอย่างไรให้ชาวบ้านที่ค้านเข้าได้และกำหนดกติกา กำหนดการถอดพื้นที่สีม่วงออกและเอาพื้นที่เพื่อการเกษตรเข้าไป" เธอจึงได้จัดประชุมชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน โดยที่ประชุมมอบหมายให้พงษ์ศักดิ์ ชาวบ้านในพื้นที่ 4 หมู่บ้านที่อยู่ในผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานเป็นตัวแทน ในการยื่นหนังสือ

พงษ์ศักดิ์เล่าประสบการณ์การยื่นหนังสือและจัดประชุมกับ อบต. แม่รำพึงว่า ผมเป็นตัวแทนสี่หมู่บ้านเข้าไปยื่นหนังสือขอประชุมวิสามัญด่วน ไม่ต้องรอ อบต. ประชุม กำหนดวันเอง มีชาวบ้านไปรอเป็นจำนวนมาก ยังไง อบต. ก็ต้องมาประชุมด่วน เราให้ อบต. ออกมาประชุมกับชาวบ้านกลางถนน ประชุมกับ 4 หมู่บ้าน และก็มีแนวร่วมที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปร่วมด้วย เรายืนยันว่าต้องถอดความเห็นของ อบต. ที่สนับสนุน 4 หมู่บ้านไปอยู่ผังเมืองบางสะพาน การที่ 4 หมู่บ้านไปอยู่ผังเมืองนั้นไม่เคยมีการรับฟังเลย ให้มีมติ ยกเลิก มติ เพราะเขามีมติโดยพลการเขาก็บอกว่าไม่ต้องยกเลิกก็ได้ มีมติไปเลยว่าให้ 4 หมู่บ้านเป็นพื้นที่สีเขียว

จินตนากล่าวเสริมประเด็นการยกเลิกมติของ อบต. แม่รำพึงที่ให้รวม 4 หมู่บ้านเดิมที่เคยอยู่ในบ้านกรูดมาอยู่ในผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานว่า "การยกเลิกมตินี้ไป จะทำให้ของเดิมคงอยู่ เพราะของเดิม 4 หมู่บ้านอยู่ในผังเมืองบ้านกรูดอยู่แล้ว พี่ขอให้ อบต. มีมติ 2 เรื่องในคราวเดียวกัน ยกเลิกมติที่ให้ 4 หมู่บ้านไปรวมผังเมืองบางสะพาน ยกมือให้ชาวบ้านถ่ายรูป และให้มีมติเห็นด้วยที่จะให้ 4 หมู่บ้านเป็นพื้นที่การเกษตร" ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานนำมติ 2 เรื่องนี้ไปยื่นที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเสนอเรื่องต่อไปยังอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมืองที่กรุงเทพมหานคร จินตนากล่าวว่า "เราต้องยืนยันว่าเราไม่เห็นด้วยนะที่จะให้เอา 4 หมู่บ้านไปรวมไว้ในผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน ขอให้ตัดออกมารอผังเมืองบ้านกรูดที่บังคับใช้ ขอแก้ไขขยายพื้นที่เข้าไปในผังเมืองบ้านกรูด เอาผังเมืองบ้านกรูดมาครอบสี่หมู่บ้าน จากเดิมผังเมืองบ้านกรูดอยู่แค่นี้ เราก็ขอแก้ไขขยายให้ครอบ 4 หมู่บ้าน ตอนนี้อยู่ระหว่างขอขยายเพราะผังเมืองบ้านกรูด

บังคับใช้แล้ว” โดยนัยนี้ จินตนาหมายความว่าผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดเพิ่งมีผลบังคับใช้เมื่อกรกฎาคม พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา ชาวบ้านจึงต้องคัดค้านให้มีการตัด 4 หมู่บ้านออกจากผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานก่อน และรอขั้นตอนที่จะมีการเสนอให้รวม 4 หมู่บ้านเข้าไปในผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดในโอกาสต่อไป

หลังจากที่ชาวบ้านเคลื่อนไหวเรื่องผังเมืองที่ อบต. แล้ว เมื่อชาวบ้านได้ทักท้วงการเปิดรับฟังความคิดเห็นที่ไม่ชอบธรรมแล้ว ต่อมาก็ได้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการครั้งแรกที่มูลนิธิราษฎร์ศรัทธาธรรมสถาน เขตเทศบาลตำบลกำเนิดนพคุณ ประมาณเดือนมกราคม 2553 และมีการปิดประกาศให้มีการโต้แย้งภายใน 90 วันนับแต่วันที่ติดประกาศ คือตั้งแต่วันที่ 25 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 25 พฤษภาคม 2554 โดยให้ยื่นแสดงความคิดเห็นและคัดค้านเป็นหนังสือ ในระยะเวลาดังกล่าวนี้ ได้มีการรวมตัวกันของชาวบ้านไปยื่นหนังสือคัดค้านที่สำนักงานเทศบาลร่อนทอง ชาวบ้านที่ไปคัดค้านคือผู้ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตพื้นที่สีม่วง อันหมายถึงพื้นที่อุตสาหกรรมและคลังสินค้าทับที่โฉนดที่ดินและเอกสารสิทธิที่เป็นที่ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย

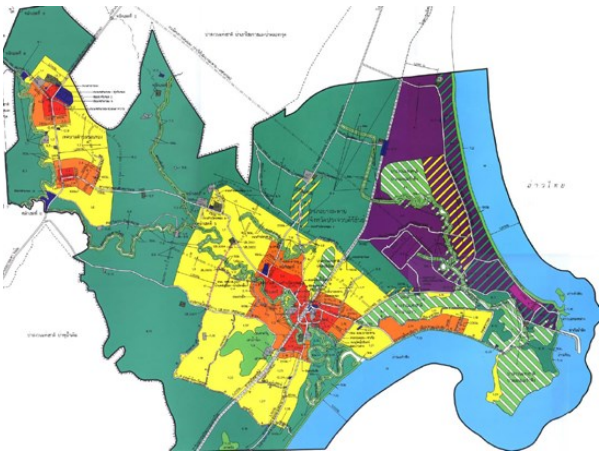

ภาพที่ 5.6 ผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานถูกกำหนดเป็นสีม่วงปี พ.ศ. 2546

ภาพที่ 5.7 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานคัดค้านผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน ที่มีการนำป่าสงวนและพื้นที่ชุ่มน้ำมารวมเป็นเขตสีม่วง (เขตอุตสาหกรรม)

นอกจากชาวบ้านบางสะพานแล้ว เครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 8 กลุ่ม ได้ร่วมยื่นหนังสือคัดค้านพื้นที่สีม่วงแม่รำพึงด้วย เนื่องจากกลุ่มชาวบ้านมีความเห็นว่าจะทำให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยว การประกอบอาชีพประมง พื้นที่รับน้ำแห่งใหญ่ของบางสะพานในช่วงฤดูน้ำหลาก และพื้นที่ชุ่มน้ำแม่รำพึง จากคำกล่าวของจินตนาเกี่ยวกับเครือข่ายและพันธมิตร การมารวมตัวของชาวบ้านในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่เป็นเครือข่ายกันจะต้องเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญอย่างมาก จึงกล่าวได้ว่าประเด็นผังเมืองเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง สามารถพลิกวิถีชีวิตและเปลี่ยนสภาพพื้นที่เกษตรกรรมและกสิกรรมเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้ในพริบตา จินตนาเล่าย้อนกลับไปถึงที่มาเกี่ยวกับการผลักดันผังเมืองชุมชนรวมฉบับใหม่ว่าชาวบ้านชุมชนบางสะพานได้พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดผังเมืองของชุมชนตั้งแต่ พ.ศ. 2546 และต่อมาเมื่อมีความพยายามเดินหน้าโครงการโรงถลุงเหล็กของบริษัท สหวิริยา เมื่อ พ.ศ. 2548 ทางเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ อำเภอบางสะพานจึงรวมตัวกันคัดค้านเนื่องจากการนำที่ดินมาทำโรงถลุงเหล็ก มีบางส่วนของที่ดินที่เป็นที่ดินสาธารณะและป่าพรุ เธอเล่าว่าชาวบ้านต่อสู้จนกระทั่งปรากฏออกมาเป็นผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน ซึ่งมีข้อกำหนดที่ชุมชนตกลงร่วมกัน 27 ข้อระบุอยู่ในผังเมืองดังกล่าว แต่ทางบริษัทเอกชนได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังกรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งทางคณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องและต่อมาที่ปรึกษาผังเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ยืนตามผังเมืองเดิม ซึ่งเน้นพื้นที่สีม่วง จึงเป็นที่มาของการเดินขบวนชุมนุมยื่นคัดค้าน

อย่างไรก็ดี หลังจากการยื่นหนังสือคัดค้าน ชาวบ้านบางสะพานและเครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 8 กลุ่ม ทราบข่าวว่าคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัดยกคำร้อง จึงรวมตัวกันไปคัดค้านและให้ข้อมูลเพิ่มเติมในที่ประชุมคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัดที่

ประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2554 โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในที่ประชุม ซึ่งสรุปความเห็นว่าคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัดมีมติให้ปรับแก้พื้นที่สีม่วงที่ประกาศทับเอกสารสิทธิและที่ทำกินของชาวบ้านกลับมาเป็นพื้นที่สีเขียวตามความเป็นจริง โดยหลังจากขั้นตอนพิจารณาของคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัดปัจจุบันแล้ว จะต้องเตรียมการเสนอข้อสรุปต่อคณะกรรมการผังเมืองเพื่อพิจารณาคำร้องเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการผังเมืองระดับประเทศต่อไป

ในช่วงระยะเวลาก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการผังเมืองระดับประเทศ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ ประชุมหารือกันบ่อยครั้ง เนื่องจากความไม่ไว้วางใจในหน่วยงานรัฐ เกรงว่าจะมีการปรับเปลี่ยนผังเมืองในขั้นตอนการอนุมัติ พวกเขาจึงนัดประชุมเพื่อให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านในชุมชนและกระตุ้นให้ชาวบ้านที่ยังไม่ตื่นตัวออกมาเคลื่อนไหวโดยเริ่มตระหนักถึงภัยกำลังมาถึงตัว ต่อไปนี้คือคำกล่าวของจินตนาในการประชุมคืนวันที่ 1 มิถุนายน 2555 ที่ตำบลแม่รำพึง

> สิ่งที่จะทำให้ชนะได้คือพี่น้องลุกขึ้นสู้เอง ให้สาธารณะเห็นความชอบธรรมของชาวบ้าน เราหอบผังเมืองไปขอให้เอาสีม่วงออก แต่ปรากฏถึงจังหวัด คำร้องเราถูกยก ต้องไปร้องใหม่ เขาไม่ฟัง เราต้องเอาหลักฐานไปใหม่ ยอมให้เราชี้แจง และยอมตามชาวบ้าน แต่ไม่รู้ว่าถึงกรม ยกหรือเปล่า ก็ม่วงเหมือนเดิม ผังเมืองหมดอายุ ต่ออีกสองปีก็หมดอายุ หมด 53 เกินมาแล้วสองปี ลอยเป็นสุญญากาศ กฎหมายผังเมือง ถ้าประกาศออกมาไม่ได้ ต้องดึงของเก่า 2546 ไปใช้ ผังม่วงจะกลับมาทั้งตำบลเหมือนเดิม พี่น้องต้องจับกลุ่มคุยกันเอง เช็คข้อมูล ไม่เข้าใจตรงไหน หนูจะมาอธิบาย รอใครไม่ได้ มันบ้านเรา

คำกล่าวในที่ประชุมกลุ่มชาวบ้านคืนวันนั้น ได้ผลลัพธ์กลับมาเป็นที่น่าพอใจ ชาวบ้านหลายคนนำประเด็นผังเมืองไปจับกลุ่มคุยกันในวงเล็กของหมู่บ้าน ครูดวงพรบอกว่า “บ้านพี่อยู่ไกลจากทั้งบ้านกรูดและแม่รำพึงพอสมควร พอเราประชุมกลุ่มใหญ่เสร็จ เราก็ไปคุยกันในกลุ่มย่อย ปากต่อปากในหมู่บ้าน ชวนกันให้มาชุมนุมในวันที่คณะกรรมการผังเมืองระดับประเทศพิจารณา เรื่องนี้เรื่องใหญ่ นิ่งดูดายไม่ได้ พี่ก็ต้องลางานไปชุมนุม” ในขณะที่สมหวังหรือมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าเสวกก็ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนดังข่าวต่อไปนี้

> นายเสวก พิมสอ แกนนำกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์บางสะพาน อ.บางสะพาน จ.ประจวบคีรีขันธ์ กล่าวถึงผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน ของคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัด ซึ่งภาคเอกชนเสนอเปลี่ยนสีผังเมืองจากสีเขียว พื้นที่เกษตร พื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้ พื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย พื้นที่อุตสาหกรรมประมง ไปเป็น

> พื้นที่สีม่วงสำหรับทำอุตสาหกรรมและคลังสินค้า ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวชาวบ้านยื่นคัดค้านทั้งหมด และเสนอให้เปลี่ยนพื้นที่อุตสาหกรรมเดิมบริเวณที่ก่อสร้างโรงถลุงเหล็กให้เป็นพื้นที่เกษตร[71]

หลังการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานก็ได้ติดตามข่าวการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการพิจารณาอนุมัติผังเมืองโดยทราบว่า คณะกรรมการผังเมืองจะนัดประชุมภายใน 1 วัน ก่อนที่คณะกรรมการผังเมืองจะหมดวาระการดำรงตำแหน่ง ชาวบ้านเชื่อว่ามีความไม่ชอบมาพากลซ่อนอยู่ในวาระการประชุมที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น สิ่งที่พวกเขาจะต้องดำเนินการก่อนเป็นอันดับแรกคือการส่งข่าวให้สื่อมวลชนที่สนใจประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมมาทำข่าวและติดตามข้อเท็จจริงในพื้นที่อย่างใกล้ชิด โดยเนื้อข่าวสำหรับเป็นข้อมูลให้กับสื่อมวลชนล่วงหน้า แกนนำและแกนหลักได้ช่วยกันจัดทำมีข้อความว่า

> ผังเมืองรวมบางสะพานถูกบรรจุเข้าวาระการประชุมคณะกรรมการผังเมืองวันพุธที่ 9 ตุลาคมนี้ (2556) เพียง 1 วันก่อนคณะกรรมการผังเมืองหมดวาระ ตลอดหลายเดือนที่ผ่านมา ชาวประมง ชาวสวน และผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและการค้าใน อ. บางสะพาน ได้เข้าร่วมกระบวนการปรับปรุงร่างผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน โดยเรียกร้องให้สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยกเลิกข้อกำหนดให้มีพื้นที่อุตสาหกรรมทับซ้อนพื้นที่ป่าพรุและเรียกร้องให้อุตสาหกรรมโรงรีดเหล็กจัดทำพื้นที่กันชนภายในที่ดินตนเองเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหายไปแล้ว และเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหลังจากเข้าร่วมประชุมกับสำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ทุกครั้ง ชาวบ้านทราบว่าร่างผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานจะเข้าที่ประชุมคณะกรรมการผังเมืองวันที่ 9 ตุลาคมนี้ โดยชาวบ้านได้รับรู้ล่วงหน้า 2 วัน และไม่รู้เห็นถึงการปิดประกาศร่างผังเมืองฉบับแก้ไขล่าสุด ทันทีที่ทราบข่าว สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบางสะพาน เตรียมตัวเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เนื่องจากเกรงว่าผังเมืองรวมจะ “เปลี่ยนสี” เพื่อสนองต่อนักลงทุน แต่ได้รับโทรศัพท์จากสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด

---

[71] “ชาวบ้านบางสะพานค้านเปลี่ยนสีผังเมืองทำโครงการอุตสาหกรรม,” 25 มิถุนายน 2555 http://www.mcot.net/site/content?id=4ff672da0b01dabf3c020871#.VRF0MPmsWcw (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2556).

ประจวบคีรีขันธ์ว่าให้ไปเพียง 4-5 คน ห้ามใช้เครื่องเสียง และห้ามตอบโต้กับบริษัทผู้พัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนสถานที่ประชุมจากโรงแรมห้าดาวแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาประชุมที่กรมโยธาธิการทันทีที่เจ้าหน้าที่ทราบข่าวชาวบ้านจะเดินทางเข้าตรวจสอบความโปร่งใสของการประชุม[72]

ภาพที่ 5.8 กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมาร่วมชุมนุมที่สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมือง : จินตนา แก้วขาวชี้ให้ดูผังเมืองสีม่วง ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

ภาพที่ 5.9 กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมาร่วมชุมนุมที่สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมือง : จินตนา แก้วขาวให้ข้อมูลนักข่าว ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

---

[72] เอกสารเผยแพร่ “ขอเชิญมวลชนร่วมทำข่าว ผังเมืองบางสะพานเจ้าที่ประชุม 1 วันก่อนคณะกรรมการหมดวาระ ชาวบ้านกลัวบอร์ดทิ้งทวน ย้ำห้ามมีอุตสาหกรรมในพื้นที่ป่า” จัดทำโดยอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน.

จนกระทั่งเมื่อถึงวันที่มีการพิจารณาอนุมัติผังเมืองโดยคณะกรรมการผังเมืองที่กรมโยธาธิการและผังเมืองวันที่ 9 ตุลาคม 2556 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานก็ได้มาชุมนุมเพื่อชี้แจงเหตุผลและข้อเท็จจริงก่อนลงมติอนุมัติผังเมือง จินตนาและตัวแทนชาวบ้านประมาณ 6 คน รวมทั้งผู้วิจัยก็ได้เข้าไปในห้องประชุมการพิจารณาผังเมืองของคณะกรรมการผังเมืองระดับประเทศ โดยผู้วิจัยขอนำเสนอคำพูดบางช่วงบางตอนของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิธีคิดและวิธีการนำเสนอข้อเท็จจริงของพวกเขาในนามตัวแทนประชาชนของพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดนี้คือการเรียกร้องความยุติธรรมตามสิทธิชุมชนของพวกเขา

จินตนาเปิดประเด็นในที่ประชุมร่วมกับคณะกรรมการผังเมืองว่า “ปรับผัง ปรับสี ขอให้ชาวบ้านดูก่อน” พงษ์ศักดิ์ได้กล่าวเสริมว่า “อุตสาหกรรมเหล็กไม่เหมาะกับพื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่บางสะพานเป็นแหล่งเกษตรกรรม เหล็กไม่เหมาะสมกับประเทศไทย” จากนั้น จินตนาก็ได้นำประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการพิจารณาผังเมืองไม่ควรใช้ข้อมูลอันเป็นเท็จ นั่นคือข้อมูลการจ้างงานประชาชนในพื้นที่ โดยกล่าวว่า “ในเว็บไซต์โครงการอุตสาหกรรมเหล็ก ประชาสัมพันธ์ว่าจะมีการจ้างงาน 1,500 คน แต่ตัวเลขในผังเมือง 6,000 คน ยกเมฆหรือเปล่า ความเป็นจริงจะถึง 6,000 คน เป็นไปไม่ได้” และจินตนาก็ได้เน้นย้ำเรื่องการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเป็นสำคัญ โดยผังเมืองชุมชนมีความสำคัญต่อชาวบ้านทุกคนที่ใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงควรมีในทุกระดับไม่เพียงแค่ระดับจังหวัดแต่ควรมีถึงระดับประเทศ เนื่องจากการอนุมัติผังเมืองไม่ได้สิ้นสุดแค่ในระดับจังหวัด เมื่อชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจที่จะกำหนดพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรมในระดับจังหวัดแล้ว แต่ปรากฏว่าในขั้นตอนที่จะอนุมัติในระดับส่วนกลาง มีการเปลี่ยนผังเมืองเพื่อเสนอขออนุมัติภายหลัง สำหรับประเด็นนี้เองที่เป็นการตอกย้ำในสิ่งที่จินตนาเคยกล่าวไว้แล้วว่า “กรรมการโกง” หลายประเด็นการต่อสู้ที่ชาวบ้านต้องพบกับการโกงของกรรมการ ทั้งที่พวกเขาได้พยายามเกาะติดสถานการณ์อย่างใกล้ชิด แต่พวกเขาก็เกือบจะพลาดหลายครั้ง โดยพวกเขายอมรับว่าการอาศัยกระบวนการกฎหมายเป็นที่พึ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับชาวบ้านและการพึ่งพาอาศัยสื่อมวลชนทำให้ความจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนเล็ก ๆ เป็นประเด็นสาธารณะได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้การต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านมีอำนาจต่อรอง “เราอ้างกฎหมายทุกครั้งที่เคลื่อนไหวและให้สื่อมวลชนเป็นสปอตไลท์ส่องไปที่ประเด็นต่าง ๆ ที่ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อให้สังคมรับรู้” สำหรับความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิต่าง ๆ ระหว่างชาวบ้านกับทุน เธอได้ตั้งคำถามกับคณะกรรมการผังเมืองในที่ประชุมว่า “ชาวบ้านรวมกันมีที่หมื่นกว่าไร่ โรงงานมีที่สองพันไร่ ทำไมสิทธิใหญ่กว่าชาวบ้านทั้งตำบล” แม้ว่าจะเป็นคำถามที่ไม่มีใครตอบ แต่ชาวบ้านก็รู้แก่ใจว่าความไม่เท่าเทียมกันนี้ก็คือที่มาของการมายืนอยู่ตรงนี้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมของพวกเขาและการยกเรื่องนี้มาพูดในที่ประชุมก็เพื่อทำให้ทุกคนที่ได้ฟังฉุกคิด

ประเด็นสำคัญถัดไปที่ตัวแทนชาวบ้านได้หยิบยกในการประชุมร่วมกับคณะกรรมการผังเมืองก็คือเรื่องแนวกันชน โดยเสวกได้สอบถามประเด็นนี้ว่าแนวกันชนมีระยะห่างแค่ไหน และควรจะอยู่ในพื้นที่ใด ซึ่งเจ้าหน้าที่คนหนึ่งตอบว่า “ต้องมีแนวกันชนสองกิโลเมตรและไม่ใช่พื้นที่ราษฎร ต้องเป็นพื้นที่โรงงาน” เสวกได้ยินคำตอบแล้วก็ขอให้บันทึกไว้ การประชุมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เห็นถึงชั้นเชิงและความละเอียดรอบคอบของชาวบ้านทุกคนที่เข้ามาเป็นตัวแทนร่วมประชุม นิรันดร์ได้ช่วยยืนยันประเด็นเดียวกันนี้ว่า “ถ้าไม่มีแนวกันชน โดนบ้านผม 100เปอร์เซ็นต์ ขอให้พิจารณาการใช้ที่ดินเอกชนจริง” จินตนานำประเด็นเรื่องแนวกันชนมาตั้งข้อสังเกตให้คณะกรรมการผังเมืองพิจารณาทบทวนว่า

> ผังเมืองไม่มีแนวกันชน เอกชนก็ไม่ได้ทำคำร้องขอใช้พื้นที่ตนเอง แต่ทำคำร้องขอเอาที่ดินชาวบ้านเป็นสีม่วง ที่ดินตัวเองยังไม่ใช้เลย เพราะที่ไม่พอ ดูสภาพแบบนี้ไม่มีแนวกันชนหรอก หมู่ 10 โดนเต็มๆ ถ้าไม่มีแนวกันชน และถ้าเป็นนโยบายทำไมไม่ทำแนวกันชน นิคมอุตสาหกรรมเหล็ก เหล็กต้นน้ำ เป็นอุตสาหกรรมที่สกปรกมาก แต่ไม่พูดถึงแนวกันชนเลย ในหนังสือโต้ตอบแต่ละครั้งก็ไม่มีบอกไว้

ข้อสังเกตดังกล่าวนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่มีคำอธิบายที่สมเหตุผล อย่างไรก็ดี เสวก ซึ่งเป็นชาวบ้านชุมชนแม่รำพึงที่มีความเข้าใจในพื้นที่เป็นอย่างดีได้พยายามให้ข้อมูลกับคณะกรรมการผังเมืองว่าการทำแนวกันชนในที่ดินของโรงงานเองเป็นไปได้ยาก เพราะพื้นที่ไม่พอ แต่ถ้าหากจะนำพื้นที่ชาวบ้านไปทำแนวกันชน เขาก็ได้ข้อมูลว่าพื้นที่ชาวบ้านบริเวณรอบโรงงานมีสภาพภูมิประเทศอย่างไรบ้าง

> ขอคุยเรื่องแนวกันชนต่อ โรงถลุงเหล็กคือหนึ่งใน 11 กิจการที่กำหนดไว้ในพื้นที่นิคม ซึ่งจากการศึกษา EIA มาบตาพุด มีกำหนดว่าจะต้องผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น มาตรา 67 วรรคสอง สำหรับที่นี่ พอไปดูพื้นที่สีม่วงของโรงงานจนไปถึงบ้านดอนสำราญ มีพื้นที่สีเขียวกั้น ถ้าไปดูพื้นที่จริงเพียงแค่ 300 เมตร มีบ้านชาวบ้านกั้น ประมาณสัก 100 เมตร มีถนนอีกสามสิบเมตร ประมาณ 130 เมตร ถึงโรงเรียน พื้นที่เกษตรกรรมสีเขียวมีแต่บ้านชาวบ้านทั้งนั้นเลย บ้านผมห่างจากกองถ่านหินตามแผนโครงการที่ร่างไว้ น่าจะประมาณ 100 เมตรได้ แล้วผมจะอยู่อย่างไรครับ
>
> ชุมชนบางสะพานพื้นที่สีแดง อยู่ห่างโรงงานนิดเดียว โรงเรียนเด็กจะอยู่อย่างไร มีทางรถไฟกั้นนิดเดียว ที่เหลือเป็นโรงถลุง อยู่ใกล้ ๆ เตาเลย นักเรียนจะเรียนหนังสือกันอย่างไร ที่มาบตาพุด โรงเรียนต้องย้ายหนีกันเลย น้ำท่วมพื้นที่ชุ่มน้ำ มีปัญหาแหล่งอาชีพ ผมไม่อยากเห็นปัญหานี้เกิดขึ้นกับทุกแห่งในประเทศ อยากให้เจ้าหน้าที่ผังเมืองทำงานเพื่อตอบสนองประโยชน์สุขของชาวบ้านในชุมชนทุกพื้นที่ด้วย

อีกประเด็นหนึ่งที่หยิบยกมาเป็นข้อต่อสู้คือเรื่องการนำหมู่บ้านต่างตำบลมารวมไว้ในผังเมืองฉบับปรังปรุงใหม่เพื่อเตรียมความพร้อมไว้ก่อนสำหรับเป็นพื้นที่ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งปัจจุบันนี้ ทำให้เกิดสุญญากาศ โดยนิรันดร์ยกประเด็นนี้ขึ้นมาให้คณะกรรมการผังเมืองรับไปพิจารณาคือ “การทำผังเมืองรวมบางสะพาน ทำให้สี่หมู่บ้าน ได้แก่ 7 8 10 11 เป็นสุญญากาศ ผมเข้าไปอยู่ในผังเมืองรวมบางสะพานด้วย เสียสิทธิในการขอให้ สจ. ตำบลธงชัย มาพัฒนาพื้นที่ ส่วน สจ บางสะพานก็ไม่มา”

ประเด็นหลักสำคัญในการเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการผังเมืองครั้งนี้คือการคัดค้านผังเมืองที่มีการเปลี่ยนผังในขั้นตอนการเสนออนุมัติครั้งสุดท้าย โดยชาวบ้านต้องการแสดงให้เห็นพลังมวลชนในการคัดค้านและที่สำคัญคือชาวบ้านรู้ทันว่ากรรมการกำลังจะโกง ซึ่งทุกประเด็นที่ชาวบ้านเสนอมา คณะกรรมการผังเมืองก็จะรับไว้พิจารณาภายหลัง จนกระทั่งช่วงสุดท้ายของการประชุม

> ถ้าเช่นนั้น มีความเห็นแต่ละครั้งขอดูก่อนได้ไหม ถ้าไม่ให้ดู ประกาศไปมันก็ไม่มี ชาวบ้านจะทำอย่างไรล่ะทีนี้ นี่คือปัญหาที่พี่น้องมาบตาพุด พี่น้องหนองแซง เตือนหนูนักหนาว่าให้ดูดีๆ อยากให้ระบุได้แล้ว ไม่ใช่ประกาศตูม ไม่ได้ระบุอะไรเลย พี่น้องนะ ขอให้ทำความเข้าใจนิดหนึ่งนะ อะไรที่ประกาศออกมี พรฎ. รองรับ ออกเป็น พรบ. แล้วค้านไม่ได้นะ เจ้าหน้าที่บอกยังไม่ประกาศ แต่พอถามว่าเป็นพื้นที่ MOU ไหม ใช่ แสดงว่าตรงนี้แหล่ะที่จะเป็นนิคมอุตสาหกรรมในอนาคต อยู่ระหว่างการศึกษาทำสาธารณูปโภค ทำ EIA นี่คือช่วงที่พี่น้องมีสิทธิค้านอยู่นะ พอประกาศแล้ว ค้านไม่ได้นะ อย่ารอให้เขาประกาศก่อนนะ เราจะเจอเจ้าหน้าที่ชุดใหม่ ชุดนี้ไม่เห็นแล้ว หนูเจอแต่แบบนี้ เลยรู้เท่าทัน สีเขียว ทุกวันนี้เป็นทั้งที่เกษตรกรรมและที่ที่ชาวบ้านอยู่ มีต้นไม้อยู่แล้ว ถ้ามีนิคม ต้นไม้ชาวบ้านก็ได้รับผลกระทบ เขากังวลว่าจะอยู่ได้ไหม มะพร้าวจะตกลูกไหม เมื่อกี้ชาวบ้านกระซิบว่าแค่ผงก็ตายแล้ว หนูอยู่บ้านกรูด น้ำท่วม น้ำไม่ไปเลย มันแน่นไปทุกพื้นที่ มีถนนกั้น ความเสียหายที่บ้านกรูดหมดเลย ถ้ามีปัญหาน้ำท่วม ก็ทะลักมาบ้านกรูด เข้าใจว่ามาบตาพุดทำแนวกันชนไม่ได้แล้ว มันประชิดชุมชนไปแล้ว แต่ว่าที่นี่ยังทำได้อยู่ เพราะฉะนั้น บันทึกไว้ด้วยว่าชาวบ้านมาวันนี้ ให้ข้อมูลอะไรไปบ้างแล้ว และขอให้ทำจดหมายให้วันนี้ ที่สำคัญให้ท่านบันทึกว่ารับรู้แล้วว่า
>
> 1. ชาวบ้านนำผังที่นำมาจากจังหวัดมาให้ดู ไม่เอาผังนี้ ขอใช้สิทธิค้านผังนี้ เพราะมีความเสียหายเกิดขึ้นกับประชาชน

2. แนวกันชนสองกิโลเมตรในพื้นที่โรงงาน
3. พื้นที่ที่ถมจะกระทบกับพื้นที่รองรับน้ำ (ตรวจสอบเรื่องพื้นที่ถม 7 เมตร พื้นที่รับน้ำแก้มลิงโดยธรรมชาติแก้ไขได้เมื่อไร)
4. จำนวนประชากรที่เกินความเป็นจริงตรวจสอบให้ด้วย และแก้ไขหรือยัง เพราะมีผลกับการลงสีผังเมือง
5. พื้นที่สี่หมู่บ้าน 7 8 10 และ 11 ที่เป็นสุญญากาศว่าทางกรมจะทำอย่างไร

ทั้งนี้ เสวกกล่าวตอนท้ายว่า "ถ้าจะลงดูพื้นที่จริงเพื่อประกอบเป็นหลักฐาน ช่วยบอกด้วยจะไปเมื่อไร ผมไม่ค่อยว่าง ผมมีอาชีพเกษตรกรรม ทำงานทุกวัน ไม่มีวันหยุด ถ้ากำหนดวันชัดเจน ผมจะได้เตรียมข้อมูลสำหรับพูดคุยกันในพื้นที่จริงว่าเป็นอย่างไร"

ภาพที่ 5.10 กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมาร่วมชุมนุมที่สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมือง: ชาวบ้านนั่งรอฟังผลการเจรจาอยู่ด้านนอก ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

หลังจากที่ประธานในที่ประชุมกล่าวว่าจะรับเรื่องที่ตัวแทนชาวบ้านแจ้งไว้นี้ไปพิจารณาต่อไป จินตนาก็บอกว่าชาวบ้านผู้มาร่วมชุมนุมจะยังไม่กลับจนกว่าจะได้หนังสือยืนยันการรับเรื่องนี้และทราบผลการพิจารณาของที่ประชุมก่อน ซึ่งในเวลาไม่ถึงชั่วโมงชาวบ้านก็ได้รับข่าวดี ดังรายละเอียดข่าวที่เล่าเรื่องเหตุการณ์ช่วงนั้นได้อย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

> วันที่ 9 ตุลาคม ชาวบ้านจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน นำโดย เสวก พิมสอ และจินตนา แก้วขาว ประมาณ 60 คน ได้มารวมตัวกันที่กรมโยธาธิการและผังเมือง สังกัดกระทรวงมหาดไทย บริเวณถนนพระราม 9 เพื่อติดตามการลงมติผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ของคณะกรรมการผังเมือง...
>
> เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ ตั้งข้อสังเกตว่า เหตุใดทางคณะกรรมการผังเมืองจึงมีการประชุมในวันที่ 9 ตุลาคม ซึ่งจะหมดอายุในวันที่ 10 ตุลาคม 2556 ทางเครือข่าย

> จึงเดินทางมาเพื่อชี้แจงเหตุผลและรอฟังการพิจารณา
> เวลา 13.00 น. ทางคณะกรรมการผังเมืองได้อนุญาตให้ตัวแทนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ 6 คนเข้าชี้แจงเหตุผล กระทั่ง เวลาประมาณ 14.00 ตัวแทนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ และมณฑล สุดประเสริฐ อธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมือง จึงออกจากที่ประชุมมาแถลงร่วมกันว่า คณะกรรมการผังเมืองเห็นด้วยกับผังเมืองที่คณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องและที่ปรึกษาผังเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เสนอมาและยกคำร้องของบริษัท สหวิริยา และคำร้องอื่นๆ[73]

ตามขั้นตอนหลังจากมีการปิดประกาศผลการพิจารณาเป็นเวลา 90 วัน ผู้ที่ไม่เห็นด้วยสามารถยื่นเรื่องคัดค้านได้ ซึ่งจินตนากล่าวว่ากลุ่มชาวบ้านจะต้องติดตามประเด็นนี้ตลอดระยะเวลาดังกล่าวโดยทราบมาว่าการยื่นเรื่องคัดค้านของกลุ่มทุนจะต้องเป็นประเด็นใหม่เท่านั้น ทั้งนี้หากไม่มีการคัดค้านภายใน 90 วัน ผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ถูกกำหนดโดยชุมชนเป็นฉบับแรกก็จะถูกประกาศใช้ต่อไป มาจนถึงวันนี้ (พ.ศ. 2558) ผู้วิจัยได้ติดตามข่าวกับแกนนำ จินตนาบอกว่าทางบริษัท สหวิริยาฯ ยื่นคัดค้านแล้วและคณะกรรมการผังเมืองมีการพิจารณาทบทวนใหม่ ซึ่งยังไม่เป็นที่ยุติ แต่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานก็กำลังจับตามองอย่างใกล้ชิดเพื่อไม่ให้เกิดกรณีหมกเม็ดนำผังเมืองสีม่วงเสนออนุมัติโดยมิให้ประชาชนรับรู้และมีส่วนร่วม

ระยะเวลาการต่อสู้คัดค้านเรื่องผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 และยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) ใกล้จะปรากฏผล ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยกำลังสรุปงานวิจัยฉบับนี้

> วันที่ 20 พฤศจิกายน 2558 นี้ ชาวบ้านรอประกาศผังเมืองรวมบางสะพาน มีความสำคัญสำหรับ 4 หมู่บ้าน อย่างน้อยสุดเราขอให้พื้นที่ชาวบ้านที่ถือโฉนดเขียวหมด ส่วนพื้นที่หลังศาลา อบต. แม่รำพึงจะเป็นม่วงเหมือนเดิมก็แล้วแต่ เพราะเป็นของบริษัทเอกชน เขาร้องขอของเขาไว้ ที่เราค้านเพราะเดิมเขาไปร้องขอเอาของคนอื่นเป็นสีม่วงด้วย ไม่ได้ขอแค่ของตัวเอง ชาวบ้านเลยโวยว่าโฉนดฉันมาร้องขอของฉันทำไม จริง ๆ การทำผังเมืองเกินมา 4 ปีแล้ว สีม่วงมาตั้งแต่ 2546 หลังจากผังเมืองหมดอายุ 2551 พอ 2552 ก็สู้มาตลอด ทำให้ผังเมืองเดิมใช้ไม่ได้

---

[73] กฤษฎา ศุภวรรธนะกุล, “ผังเมืองรับผังบางสะพาน ยกคำร้องบริษัทสหวิริยาฯ” *ศูนย์ข่าว TCIJ* 11 ตุลาคม 2556, http://tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=3209 (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2557).

> เพราะมีความเห็นชาวบ้านไปแย้งไว้ ก็แก้กันใหม่ ปกติแล้วการทำผังเมืองจะไม่เกิน 2 ปี 18 ขั้นตอน แต่เนื่องจากชาวบ้านรื้อไปรื้อมา ผังเมืองไม่เห็นหัวชาวบ้านเลย

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากที่จินตนาได้สอบถามผู้เกี่ยวข้องกับการเสนอเรื่องจัดทำผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน ก็ทราบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมาสำรวจพื้นที่ผังเมืองตามการชี้พื้นที่ของบริษัทเอกชน ต่อเมื่อชาวบ้านเสนอว่าจะชี้ให้ดูและพาไปสำรวจพื้นที่จริงประกอบกับโฉนดชาวบ้านมายืนยัน เจ้าหน้าที่ของรัฐก็พบว่า

> เป็นจริงเหมือนที่ชาวบ้านพูด เขาก็รู้สึกว่าเป็นนักวิชาการทำพลาด มีความละเอียดอ่อนเรื่องพื้นที่แก้มลิง นักวิชาการไม่ได้นอนกินในพื้นที่แบบชาวบ้าน รู้โจทย์ หลักการ ทฤษฎี เถียงชาวบ้านไม่ได้ เขาลงมาอีกหลังปิดประกาศ 90 วัน เพิ่งลงมาต้นปี 2558 เนื่องจากบริษัทเอกชนยื่นคำร้องไปที่ผังเมืองแสดงความเห็นไม่เห็นด้วยที่จะต้องทำโครงสร้างยกพื้น ไม่ให้ถม มันทำยาก สาเหตุที่ประกาศมีคำสั่งแบบนี้เพราะชาวบ้านเคยแย้งไปที่ผังว่าที่นี่เป็นพื้นที่แก้มลิง ถมไม่ได้ ต้องทำพื้นที่ฐานโปร่ง ยกพื้น หลังปิดประกาศ 90 วัน บริษัทเอกชนก็ร้องมาเลยว่าภูมิศาสตร์ของพื้นที่ไม่สามารถทำอาคารฐานโปร่งได้ ผังเมืองก็แก้ไขคำให้ใช้คำว่าให้ปรับตามสภาพภูมิศาสตร์ให้น้ำลอดได้ ชาวบ้านก็เลยไม่ยอม เพราะอาจถมแล้วใส่ท่อลอด น้ำก็จะท่วม ถ้าจะถมก็ต้องถม 1000 ไร่ พื้นที่ตรงนั้น รับน้ำความสูงได้ถึง 8-9 เมตร ถ้าถมทั้งหมดน้ำจะทะลักท่วมบ้านกรูดทันที น้ำจากบ้านกรูดจะไปลงพรุ พี่เลยกลายเป็นผู้เกี่ยวข้องในผังเมือง เลยแย้งกันไปแย้งกันมา ไม่จบ ที่ปรึกษาที่จ้างทำก็ลงมาและสำรวจ พบเหมือนที่ชาวบ้านบอก มันทำไม่ได้ พื้นที่ละเอียดอ่อน ประเด็นที่พี่เชื่อมโยงให้เห็นคือถ้าคุณถม พื้นที่บ้านกรูดไปไม่ได้ จะกลายเป็นผู้เดือดร้อน เพราะฉะนั้นพี่ไม่มีพื้นที่ตรงนั้นจริงแต่การถมดินตามภูมิศาสตร์ที่ว่ากลายเป็นพื้นที่ด้านบนเดือดร้อน พี่ต้องเอาตัวไปนั่งในผังเมือง โดยกฎหมาย พี่ไม่มีชื่อในผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน เขาก็แย้งว่าพี่เสียหายหรือไม่ พี่ก็บอกว่าพี่มีสิทธิ พี่เป็นผู้ได้รับผลกระทบร่วม ที่ผ่านมาน้ำท่วมบางสะพาน บ้านพี่ท่วมด้วย ถ้าถมดิน 1000 ไร่บ้านพี่ก็ท่วมด้วย พี่ก็นั่งด้วยโดยไม่มีโฉนดไม่มีพื้นที่ในผังเมือง ตามกฎหมายให้แค่ชี้แจงแล้วออกมา ได้แค่ในระดับจังหวัดนะ ไม่ได้เข้าไปในกรุงเทพนะ แต่การต่อสู้ การใฝ่รู้ การไปพบเจ้าหน้าที่รัฐบ่อย ๆ การเข้าใจปัญหา การแม่นยำในข้อมูล ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐเกรงใจชาวบ้านที่บริสุทธิ์จริง ๆ เขาก็เลยบอกว่าถ้าเช่นนั้น คุณก็เข้ามาให้ข้อมูลได้ เข้ามาให้แล้วออกไปนะ ตอนนี้เราสามารถเข้ามาชี้แจงข้อเท็จจริงในส่วนกลางได้แล้ว

สำหรับกรณีที่ชาวบ้านบางสะพานกล่าวโทษว่าผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานปล้นโฉนดของชาวบ้านนั้น เนื่องมาจากโฉนดของชาวบ้านหลายครัวเรือนอยู่ในเขตสีม่วงหรือพื้นที่อุตสาหกรรมทั้งที่พวกเขาทำการเกษตรกรรมและไม่เคยคิดที่จะขายที่ดินของพวกเขา เสวกบอกว่า "ผมไม่เคยคิดขายที่ ทำไมโฉนดบ้านมันเป็นสีม่วง" จินตนาอธิบายว่า "เป็นแบบนี้หลายบ้าน ชาวบ้านไม่ขายก็ทำอะไรไม่ได้ นอกจากต้องเอาโฉนดตนเองไปร้องแรกแหกกระเชอบอกว่าเอาของฉันไปทำไม เอาบ้านฉันไปทำไม ฉันไม่ขาย เอาของฉันมาซิ เป็นการร้องทุกข์ว่าคุณปล้นฉันไปแล้ว ฉันก็ขอคืน" จินตนาเล่าต่อว่าหลังจากนั้นชาวบ้านเจ้าของโฉนดก็หอบโฉนดไปร้องเรียนหน่วยงานราชการทุกแห่งที่เกี่ยวข้องและก็พูดซ้ำ ๆ คำเดิมว่า "ฉันไม่ได้ขายที่ ทำไมโฉนดฉันเป็นสีม่วง" ทุกที่ที่ไปก็จะสำเนาโฉนดแนบไปพร้อมกับหนังสือร้องเรียน ถ่ายเอกสารซ้ำ ๆ แม้ว่าบางแห่งจะต้องนำเสนอเรื่องตามสายบังคับบัญชาไปเรื่อย ๆ และการที่ชาวบ้านยื่นเรื่องติดตามตลอดสายบังคับบัญชาเป็นการถ่ายเอกสารซ้ำซ้อน แต่ชาวบ้านก็ยอมที่จะเสียค่าใช้จ่ายในการสำเนาเอกสารเป็นจำนวนมาก เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเดือดร้อนและความทุกข์ยากของพวกเขา "ถ้าเราไปร้องเรียนตัวเปล่า ก็จะไม่เห็นภาพว่าเราเดือดร้อนจริง ๆ ต่อให้ถ่ายเอกสารซ้ำไปอีก หอบสำเนาโฉนดไปเป็นฟ่อน ๆ ถึงจะซ้ำซ้อนก็ช่าง ยอมเสียค่าถ่าย ไปกรุงเทพก็ถ่ายไปอีก ยื่นมันทุกที่ ฉบับเดิมนั่นแหล่ะ ให้ดูว่าชาวบ้านตามติด"

เมื่อชาวบ้านกลุ่มเดิมหน้าเดิมเดินทางมาถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องบ่อยครั้ง เจ้าหน้าที่รัฐก็จะพูดว่า "มาอีกแล้ว" จนกลายเป็นเรื่องปกติที่มีการติดตามเรื่องผังเมืองอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานติดตามเรื่องผังเมือง พวกเขาก็เคลื่อนไหวคัดค้านเรื่องโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานด้วยเช่นกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าที่ดินที่บริษัทเอกชนกล่าวอ้างว่าเป็นพื้นที่สีม่วงและทำข้อตกลงความร่วมมือกับ กนอ. ที่จะให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมเหล็กนั้น แท้จริงมีที่ดินสาธารณะและที่ดินที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของโฉนดรวมอยู่ด้วย

จินตนาให้ความเห็นเกี่ยวกับการต่อสู้เรื่องผังเมืองว่า

> กฎหมายผังเมืองไม่เป็นธรรม อยากประกาศพื้นที่เป็นสีอะไรก็ได้ ผู้มีอำนาจตัดสินใจไม่ได้อยู่ในพื้นที่จริง แต่ชาวบ้านอยู่จริง เดือดร้อนจริง ต้องมีสิทธิเข้าไปมีส่วนร่วม ต้องให้เจ้าของพื้นที่ไปรับฟังด้วย เวลารัฐมีนโยบายว่าจะเอาโปแตชยังไงก็ต้องเอา แม้ชาวบ้านมีเหตุผลขนาดไหน ให้ชาวบ้านไปนั่งหนึ่งคนไม่ได้ หมายความว่าชาวบ้านจะมีเสียงส่วนใหญ่ แต่อย่างน้อยก็มีส่วนได้เสียจริงกว่าผู้มีอำนาจทั้งหลาย มติ ครม. ให้มีโรงถลุงเหล็ก การยกเลิกพื้นที่สีม่วงไปให้คำนึงถึงความเสียหายของเอกชน ซึ่งรัฐบาลไปเชิญชวนเขามา การมีความเห็นใด ๆ เราก็ต้องคำนึงถึงเอกชนถูกเชิญชวนมาโดยมติ ครม. ความเห็นนี้ก็ต้องให้ความเป็นธรรมกับเอกชนด้วยเป็นประเด็นที่รัฐนำมาอ้างทุกครั้งที่ชาวบ้านขอให้ยกเลิก

> โครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชน แต่ตอนริเริ่มโครงการไม่เห็นฟังใครเลย ในความเป็นจริง อิสระการตัดสินใจเป็นของคณะกรรมการผังเมือง 100 เปอร์เซ็นต์ แต่การที่ชาวบ้านขอไปนั่งฟังการพิจารณาของพวกเขาก็ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐบางคนอิหลักอิเหลื่อ ชาวบ้านนั่งมองตาเป๋ง การนั่งฟังในห้องประชุมระหว่างประชุมคณะกรรมการจะถกประเด็นกันก่อนมีมติ ไม่ให้เราพูด ให้เราฟังอย่างเดียว เขาพิจารณาต่อหน้าเรา

เสียงของจินตนาเป็นเหมือนเสียงแทนชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เธอบอกว่า “อย่าให้ชาวบ้านถือโฉนดเหมือนกระดาษเปล่า” และเสียงของพวกเขาก็ทำให้ปรากฏผลสำเร็จตามมาอีกขั้นหนึ่ง แม้ว่ายังไม่ถึงขั้นตอนการประกาศกฎกระทรวงในราชกิจจานุเบกษาก็ตาม

> ผลการประชุมพิจารณาผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน จ.ประจวบฯ ของที่ประชุมบอร์ดผังเมืองเมื่อวันที่ 26 พย. 2558 ผลออกมาคณะกรรมการเห็นชอบคืนพื้นที่ที่ชาวบ้านถือกรรมสิทธิ์ที่ดินจากที่เคยเป็นพื้นที่สีม่วงให้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อเกษตรกรรม .....[74]

กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจากโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด จนถึงโครงการโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน โดยการจับมือร่วมกันกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานที่กล่าวมาแล้วข้างต้นตั้งแต่สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ การทำประชาพิจารณ์ การจับเท็จ EIA จนกระทั่งเรื่องแผนพัฒนาจังหวัดและผังเมืองแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ได้เชื้อเชิญให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแต่อย่างใด แต่เป็นประชาชนในพื้นที่เองที่มองเห็นว่าโครงการพัฒนาของรัฐส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อชุมชนของพวกเขา พวกเขาจึงลุกฮือขึ้นมาเรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชนที่มีการรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญ และการเรียกร้องเช่นว่านั้นก็คือความพยายามที่จะนำตัวพวกเขาเองไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ที่รัฐจำเป็นต้องจัดให้มีแต่ไม่เคยให้มีในทางปฏิบัติแต่อย่างใด พัฒนาการการต่อสู้ของพวกเขาจึงเริ่มตั้งแต่ต่อสู้ไปจนถึงรักษา “ชาวบ้านสู้ไปด้วย รักษาบ้านตัวเองไป” ในที่นี้หมายถึงว่าจินตนานำพาชาวบ้านต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงต่อชุมชน ในขณะเดียวกันชาวบ้านก็ต้องรักษาบ้านของตนเองไปด้วยโดยการมีส่วนร่วมในการ

---

[74] ข้อความของจินตนา แก้วขาวใน Facebook กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2558.

กำหนดผังเมืองในพื้นที่ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของวิถีชีวิตประมง การเกษตรและการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการรักษาบ้านของตนเองด้วยการกำหนดผังเมือง ชาวบ้านยังร่วมมือร่วมใจกันจัดการยุทธศาสตร์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ใช้เวลาต่อสู้อยู่นานเพื่อไม่ให้ทุนเข้ามาสร้างโรงไฟฟ้าโรงถลุงเหล็ก จนถึงวันหนึ่งเราก็รู้ว่าเรารักษาได้โดยเข้าไปในช่องทางแผนพัฒนาจังหวัดและผลักดันผังเมืองให้เอาสีม่วงออกไป เรากำลังทำตรงนี้ด้วย” จินตนาบอกกับผู้วิจัยเช่นนี้ เพื่อให้เห็นว่าไม่ว่าหน่วยงานของรัฐจะปิดกั้นโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างไร แต่ชาวบ้านก็จะนำพลังมวลชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกช่องทางที่ทำได้เพื่อปกป้องและรักษาชุมชนของพวกเขาไว้

บทที่ 6
นิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรม
“ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด”

กรอบการนำเสนอนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายประกอบด้วย 2 บท ได้แก่ บทที่ 5 และบทที่ 6 โดยบทที่ 5 กล่าวถึงกระบวนการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่มีนิติสำนึกสามรูปแบบและเป็นการขับเคลื่อนทางกฎหมายเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับบทที่ 6 นี้ จะกล่าวถึงนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรม “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” ประกอบด้วยโครงสร้างของเนื้อหาดังนี้

6.1 เสรีภาพในการชุมนุมและการเจรจายื่นข้อเรียกร้อง

6.2 การตรวจสอบที่ดินสาธารณะ

6.3 การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย (civil disobedience)

6.1 เสรีภาพในการชุมนุมและการเจรจายื่นข้อเรียกร้อง

6.1.1 เส้นทางสู่การชุมนุม : ด่านกักกันปะทะ“กฎหมู่”

การชุมนุมครั้งแรกของชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2540 ที่ตลาดหลังสถานีรถไฟ ซึ่งเป็นสถานที่เดียวที่ชาวบ้านจะมาพบปะเห็นหน้าพูดคุยแลกเปลี่ยนแบ่งปันกันได้ทั้งเรื่องอาหารการกินเพื่อปากท้อง หรืออาหารสมองที่ทำให้พวกเขาหูตาสว่างขึ้น ความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของบ้านกรูดที่พึ่งพาอาศัยทะเลเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ เมื่อชาวประมงออกเรือหากุ้งหอยปูปลามาได้ พวกเขาจะมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันที่นี่ และเมื่อชาวสวนมะพร้าวขึ้นมะพร้าวมาได้ก็ต้องมาขายที่นี่ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดหลายคนบอกผู้วิจัยว่าพวกเขามาฟังการเปิดเวทีชุมนุมครั้งแรกที่นี่ จากนั้นก็เกาะติดสถานการณ์มาโดยตลอดและได้รับรู้เรื่องราวจากชาวบ้านชุมชนแม่เมาะและมาบตาพุดที่มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ณ ที่ตลาดบ้านกรูดแห่งนี้

> พี่น้องที่บ้านกรูดเปิดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนบทเรียนกับกลุ่มอื่นๆ หลายครั้งเพื่อให้พี่น้องประชาชนได้รับทราบเรื่องราวการต่อสู้ที่ต่างรูปแบบของพื้นที่อื่นๆ โดยใช้ตลาดสด และตลาดนัดเป็นพื้นที่ขยายงานมวลชนพร้อมเชิญนักวิชาการ นัก

กฎหมายที่ทำงานด้านสิทธิ์มาร่วมแลกเปลี่ยนทั้งเวทีกลางแจ้งและตามชุมชน วัด โรงเรียน เป็นต้น[1]

แหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นที่นี่ การทำมวลชนขยายเครือข่ายก็เกิดขึ้นที่นี่ หวีด ขาวพวงเคยเป็นสมาชิก อบต. ธงชัยมาก่อน เขาบอกว่า

เข้าร่วมกระบวนการต่อสู้ตั้งแต่มีการไฮด์ปาร์คหลังสถานีรถไฟครั้งแรก ๆ เลย เราช่วยทุกอย่างที่ทำได้ ช่วยเรื่องขนคนขึ้นรถ แม้ว่าจะมีหมวกสมาชิก อบต. เราก็ยังเคลื่อนไหวกับชาวบ้านตามปกติ กฎหมาย อบต. ระบุว่า **'อบต. ต้องสนับสนุนและพัฒนาชุมชน'** กฎหมาย อบต. ออกปี 40 รองรับรัฐธรรมนูญ[2]

จากการพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าเทศบาลและอบต. มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองโดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น และการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการผังเมือง[3] ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จากคำพูดของหวีดประกอบกับการอ้างอิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติกฎหมายได้รับรองอำนาจหน้าที่ของ อบต. ให้ส่งเสริมประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การจัดการบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการผังเมือง ปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่กฎหมาย แต่อยู่ที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ใช้กฎหมาย กล่าวคือวิธีคิดของหวีดแตกต่างจากอดีตแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่ผันตนเองเป็นผู้นำท้องถิ่น ซึ่งมองว่าเมื่อเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

---

[1] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, 42.

[2] หวีด ขาวพวง อายุ 53 ปี อาชีพเกษตรกร, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

[3] มาตรา 16 "ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชนของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้

(16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น

(24) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(25) การผังเมือง," ปรากฏใน *พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542,* มาตรา 16, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 116 ตอนที่ 114 ก (17 พฤศจิกายน 2542): 48.

จะต้องรับนโยบายของรัฐมาดำเนินการ ไม่สามารถที่จะเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐได้ ตามความหมายนี้คือนักการเมืองท้องถิ่นสามารถที่จะละเลยเพิกเฉยต่อกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของตนเองให้พัฒนาท้องถิ่นร่วมกับชุมชน และเลือกยืนอยู่ข้างรัฐที่จะเข้ามาพัฒนาท้องถิ่นในแบบที่รัฐต้องการโดยไม่ฟังเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนในพื้นที่ สำหรับหวีดแล้ว เขาเป็น อบต. เพื่อจะเป็นตัวแทนของชาวบ้านและเป็นกระบอกเสียงให้กับชุมชนบ้านกรูดโดยทำหน้าที่ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นบ้านของเขา แม้ว่าเขาจะเป็นแกะดำในกลุ่มสมาชิก อบต. ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเห็นด้วยกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด แต่มีเขาเพียงคนเดียวที่คัดค้านโครงการ เขาก็หาได้หวาดหวั่นไม่ และไปร่วมชุมนุมประท้วงและยื่นข้อเรียกร้องในนามกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทุกครั้งตามปกติ ในช่วงแรกของการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้าน การรวมกลุ่มชุมนุมของชาวบ้านอยู่ในความสนใจของเจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าด้วยเช่นกัน บริษัทเจ้าของโครงการได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลฝ่าย ผู้คัดค้านโครงการโดยจัดทำเป็นเอกสารลำดับเหตุการณ์โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด มีข้อความตอนหนึ่งว่า

13 ต.ค. 2540 มีการปราศรัยที่ตลาดบ้านกรูด ต.ธงชัย โจมตีการทำงานของ อบต. ธงชัย มีกลุ่มคัดค้านรวมกันประมาณ 15 คน และมีประชาชนที่มาจับจ่ายของให้ความสนใจเพียงเล็กน้อย

20 ต.ค. 2540 มีการจัดชุมนุม 17.00 – 20.00 น. ที่หน้าสถานีรถไฟตลาดบ้านกรูด มีคนประมาณ 1,000 คน มีการเรียกร้องให้ อบต. ธงชัย ยกเลิกมติที่เห็นชอบโครงการโรงไฟฟ้า และมีการยื่นหนังสือคัดค้านไปที่ ผวจ. ประจวบฯ

การรายงานข้อเท็จจริงของผู้เข้าร่วมชุมนุมดังกล่าวก็เพื่อที่จะประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าจำนวนกลุ่มผู้คัดค้านมีมากน้อยเพียงไรและมีการวิเคราะห์สาเหตุที่เกิดขึ้นว่ามาร่วมชุมนุมเพราะอะไร หลังจากมีข่าวการเปิดเวทีชุมนุมของกลุ่มผู้คัดค้านบ่อยครั้งขึ้น โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดก็ได้เปิดเวทีเผยแพร่ข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์โครงการให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบมากขึ้นเช่นกัน

ต่างฝ่ายต่างเปิดเวทีเชิญชวนให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามาฟังข้อมูลของฝ่ายตนเอง จึงอาจกล่าวได้ว่าช่วงเริ่มต้นของกระบวนการต่อสู้เป็นเรื่องของสงครามข้อมูลข่าวสารโดยแท้ สำหรับเวทีการชุมนุมของชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านเริ่มปรากฏเค้าลางของอุปสรรค เมื่อชาวบ้านพบว่าตำรวจมาตั้งด่านตรวจบัตรประชาชน เสมือนเป็นด่านสกัดกั้นเส้นทางการไปร่วมชุมนุมของชาวบ้าน จินตนาเล่าเหตุการณ์ในช่วงนั้นว่า

> โดยปกติการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และฝ่ายปกครองมักเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และเพื่อป้องปรามเหตุการณ์ต่างๆ ในสถานการณ์ที่เกินการควบคุม แต่ในสังคมที่มีความขัดแย้งในเรื่องการพัฒนากลับเป็นปัญหาของการใช้

> อำนาจหน้าที่ที่ไม่ถูกต้องหลายประการ แม้ชาวบ้านที่ประจวบฯ ตระหนักในสิทธิของคนไทยตามรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้ในราชอาณาจักรไทยก็ตาม เรากลับพบว่าการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพียงเพื่อป้องกันการรวมตัวของชาวบ้านในการชุมนุมของภาคประชาชนตามคำสั่งของฝ่ายปกครองที่ไม่ต้องการให้ชาวบ้านเข้มแข็ง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่คนทุกข์ยากด้วยกันจะถือเป็นเวทีที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้าพเจ้าและพี่น้องมวลชนในพื้นที่เริ่มจัดเวทีตามที่ที่เรามีสิทธิบนพื้นที่สาธารณะของส่วนรวม แต่เรากลับพบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเองกลับกลายเป็นคนที่ขัดขวางการใช้สิทธิของชาวบ้าน ด้วยการตั้งด่านสกัดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ด้วยการอ้างคำสั่งของกรมการปกครองที่ไม่ต้องการให้เวทีของชาวบ้านดำเนินไปได้ และชาวบ้านเองก็เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่เป็นธรรมในการคัดค้านโครงการที่ชาวบ้านมีสิทธิ แต่กลไกรัฐก็ยังใช้ทุกช่องทางสกัดกั้นชาวบ้านเพื่อให้กระบวนการทางสิทธิถูกลิดรอนไม่สามารถใช้ในการสื่อสารได้[4]

ชาวบ้านเริ่มตระหนักแล้วว่าคู่ต่อสู้ของพวกเขาไม่ได้มีเพียงแค่กลุ่มทุนเจ้าของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ในช่วงเริ่มต้นของกระบวนการต่อสู้ ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการตามสิทธิที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ชาวบ้านก็เริ่มไม่ไว้วางใจผู้นำการเมืองท้องถิ่นของพวกเขาแล้ว มาบัดนี้ ชาวบ้านกลุ่มผู้คัดค้านรู้สึกว่าถูกกลั่นแกล้งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมาขัดขวางการไปร่วมชุมนุมอันเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของพวกเขา สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ ชาวบ้านเข้าใจแล้วว่าความสัมพันธ์ได้ถูกแบ่งแยกเป็นสองขั้วใครเป็นมิตรใครเป็นศัตรู กรณีชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในสมัยนั้นต่างฝ่ายต่างอ้างกฎหมายกันคนละฉบับ ชาวบ้านอ้างรัฐธรรมนูญ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็อ้างพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535 เป็นต้น

แม้ว่าจะถูกขัดขวางการร่วมชุมนุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ชาวบ้านกลับไม่หวาดกลัวแต่อย่างใด พวกเขาเห็นว่าช่วงนี้เป็นช่วงที่พวกเขากำลังเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำมวลชน พวกเขาจึงต้องอดทนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและพลิกวิกฤติเป็นโอกาส โดยใช้เวทีชุมนุมเชิญอาจารย์ นักวิชาการด้านกฎหมายมาให้ความรู้กับชาวบ้าน และเป็นการให้ความรู้

---

[4] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, 42-43.

กับเจ้าหน้าที่ตำรวจไปพร้อมกันด้วย พงษ์ศักดิ์ย้อนเหตุการณ์ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2541 ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

> ชาวบ้านเชิญนักวิชาการมา อ. สมชาย ก็เคยมา พอตำรวจรู้ว่าจะมีอาจารย์มาให้ความรู้ ก็เตรียมตั้งด่าน เตรียมโล่ กระบอง อาจารย์มาพูดอธิบายรัฐธรรมนูญให้ชาวบ้านฟังบนเวทีหลังสถานีรถไฟ อาจารย์บอกว่ากฎหมายเปิดให้ ช า ว บ้ า น ชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ เจ้าหน้าที่ไม่ควรจะขัดขวาง อาจารย์พูดแล้วตำรวจก็เดินแถวขึ้นรถออกไปเลย ช่วงนั้นชาวบ้านเปิดเวทีบ่อย มีอาจารย์หลายท่านถูกเชิญมา ชาวบ้านก็ค้นคว้าเองด้วย จะได้แลกเปลี่ยนกับอาจารย์ แลกเปลี่ยนเรื่องผังเมืองกัน การทุจริตน้ำมัน ก๊าซ ปตท. เรียนรู้ข้อมูลเครือข่ายอื่น ๆ ด้วย ร่วมเวทีกับมูลนิธิผู้บริโภค เรื่องไฟฟ้า พลังงาน[5]

คำให้สัมภาษณ์ของพงษ์ศักดิ์สะท้อนให้เห็นถึงการรณรงค์ให้ความรู้กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนแก่ชาวบ้านในชุมชน ขณะเดียวกันก็เห็นถึงความพยายามของชาวบ้านในการศึกษากฎหมายเพื่อเตรียมความพร้อมในการปกป้องสิทธิชุมชนท้องถิ่นตนเอง

หลังจากที่ชาวบ้านได้ตระหนักรู้ในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของพวกเขาจนเกิดความมั่นใจมากยิ่งขึ้นว่าการต่อสู้ตามกระบวนการกฎหมายเป็นการขับเคลื่อนที่ถูกต้องชอบธรรม พวกเขาก็เริ่มโต้ตอบกลับไปแทนที่จะนิ่งเฉยเหมือนที่เคยเป็นมา สำหรับกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งด่านสกัดการเดินทางไปชุมนุมในเวทีที่ชาวบ้านจัดขึ้น สิ่งที่ชาวบ้านทำก็คือการตั้งด่านชาวบ้านตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าเป็นไปด้วยความโปร่งใสหรือหน่วงเหนี่ยวกลั่นแกล้งมิให้มีผู้เดินทางไปร่วมชุมนุม สมคะเน[6] บอกว่า “ด่านชาวบ้านดูการทำงานของตำรวจว่าตรวจบัตรประชาชนไปเพื่ออะไร ในขณะเดียวกันเราก็อำนวยความสะดวกให้กับคนที่ไปชุมนุม ให้เขาสบายใจว่าสิ่งที่ตำรวจทำเป็นเรื่องปกติ ดีเสียอีกมีคนตรวจสอบไม่ให้มีผู้ไม่หวังดีเข้าไปป่วน เวทีชุมนุมเราจึงไม่มีอาวุธเข้าไปได้” ชาวบ้านพลิกสถานการณ์ให้ดูเหมือนว่าตำรวจปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับประชาชน ทั้งที่พวกเขาก็รู้อยู่แก่ใจว่าเส้นทางไปเวทีปราศรัยเพื่อการประชาสัมพันธ์โครงการโรงไฟฟ้าไม่มีด่านสกัดของตำรวจเลย จึงทำให้การเดินทางไปร่วมเวทีที่โครงการโรงไฟฟ้าเกิดความราบรื่น สะดวกรวดเร็ว และที่สำคัญมีคอนเสิร์ตนักร้องและการแสดงสลับฉากดึงดูดให้มีคนเข้าไปร่วมงานกันมากมาย

---

[5] พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์ อายุ 48 ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

[6] สมคะเน หนูเล็ก อายุ 67 ปี, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านตระหนักดีว่าเส้นทางการต่อสู้ครั้งนี้มีอุปสรรคขวากหนามสำคัญที่ไม่ใช่เพียงแค่กลุ่มทุนแต่คือเจ้าหน้าที่รัฐที่พวกเขาเคยถูกปลูกฝังมาโดยตลอดว่าเชื่อฟังเจ้าหน้าที่รัฐก็คือเชื่อฟังกฎหมาย แต่มาวันนี้ ชาวบ้านกำลังบอกด้วยการกระทำให้เห็นว่าชาวบ้านอาจไม่ใช่ผู้เชื่อฟังเจ้าหน้าที่รัฐที่ดีอีกต่อไป หากว่าสิ่งที่เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติต่อพวกเขาไม่ถูกต้องชอบธรรม แต่พวกเขายังคงเป็นผู้เชื่อฟังกฎหมายโดยไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังเจ้าหน้าที่รัฐ

การคัดค้านของชาวบ้านในช่วงแรกเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แทบไม่ได้หยุดพักทั้งการจัดเวทีชุมนุมในพื้นที่ นอกพื้นที่ เช่น ศาลากลางจังหวัด ตลอดจนการเดินทางไปชุมนุมยื่นหนังสือคัดค้านต่อนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น โดยปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าวในหนังสือของทางราชการความว่า "6 สิงหาคม 2541 ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดพร้อมประชาชนในท้องที่ประมาณ 200 คน ได้เข้าพบ ฯพณฯ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (ดร. สาวิตต์ โพธิวิหค) เพื่อร้องเรียนขอคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยน และบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจนเนอร์เรชั่น จำกัด"[7] หลังจากที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และพันธมิตรบ่อนอกร่วมแรงร่วมใจกันยื่นหนังสือให้กับหน่วยงานราชการหลายแห่ง แต่ไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด จนในที่สุดพวกเขาก็ได้ตัดสินใจมีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์[8] เพื่อขอใช้สถานที่ที่ศาลากลางจังหวัดในการชุมนุมภายในวันที่ 8 ธันวาคม 2541 ซึ่งเป็นวันที่คณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนจะเดินทางมาในวันที่กลุ่มชาวบ้านร่วมชุมนุมด้วย โดยเนื้อหาสาระสำคัญในหนังสือได้แจ้งให้ทราบถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มชาวบ้านที่จัดให้มีการชุมนุมครั้งนี้ ได้แก่

1. การชี้แจงผลกระทบเกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ทั้ง 3 โรงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. ติดตามรอฟังผลสรุปของคณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนที่จะมาสรุปกับประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและรูปธรรม
3. ขอให้รัฐบาลยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ทั้ง 3 โรง ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
4. ขอให้นายกรัฐมนตรีหรือผู้มีอำนาจเต็มในการตัดสินใจยกเลิกโครงการ

---

[7] หนังสือสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ นร 0114 (สร.7)/พ. 37 ลงวันที่ 10 สิงหาคม 2541.

[8] หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2541 เรื่องขอใช้สถานที่ในการชุมนุม.

โรงไฟฟ้าถ่านหิน ทั้ง 3 โรงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงมาเจรจากับประชาชนที่ร่วมชุมนุมที่ศาลากลาง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จากหนังสือแจ้งการชุมนุมล่วงหน้าให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนแน่นอนในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และไม่ได้มาร่วมชุมนุมโดยพลการ แต่มีการประสานงานเพื่อขอใช้สถานที่ล่วงหน้า การกระทำของชาวบ้านสอดคล้องกับลักษณะการชุมนุมที่มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก การชุมนุม ต้องมีระยะเวลาจำกัด ซึ่งถือเป็นข้อแตกต่างกับการรวมตัวเป็นสมาคม ซึ่งสมาชิกจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะถาวร ส่วนผู้เข้าร่วมชุมนุมไม่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะถาวร

ประการที่สอง การชุมนุมต้องมีการนัดหมายและเตรียมการล่วงหน้า โดยการเตรียมการเพื่อให้เกิดความพร้อมในการชุมนุม

ประการที่สาม การชุมนุมต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน เพื่อเป็นการเรียกร้อง หรืออย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้เข้าร่วมชุมนุม[9]

การแจ้งกำหนดการนัดชุมนุมเป็นไปตามหลักการแจ้งให้เจ้าหน้าที่รัฐทราบล่วงหน้า อันประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ของการชุมนุม สถานที่ชุมนุม ช่วงระยะเวลาการชุมนุม สอดคล้องกับหลักกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพในการชุมนุม จึงเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านได้ต่อสู้คัดค้านตามกระบวนการกฎหมาย ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงในนิติฐานะ (legal security) ให้กับชาวบ้าน โดยจินตนามักเน้นประเด็นการปฏิบัติตามกฎหมายให้ผู้วิจัยฟังอยู่เสมอว่า “ไม่ว่ากฎหมายจะยุติธรรมหรือไม่ แต่ชาวบ้านจะต้องอยู่ในกติกาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับชาวบ้านเอง” สำหรับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ในกรณีการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งรัฐมักอ้างกฎหมายเพื่อสนับสนุนนโยบายสาธารณะที่มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและภาคอุตสาหกรรม โดยไม่คำนึงถึงประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับการลงทุนของบริษัทเอกชน จึงเป็นการต่อสู้บนความขัดแย้งระหว่างประชาชนในชุมชนกับรัฐที่มีความแตกต่างทางอำนาจอย่างชัดเจน ทางเดียวที่ชาวบ้านกลุ่มนี้เลือกเดินคือการต่อสู้ภายใต้กฎ กติกา

---

[9] รายงานการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางพิจารณาศึกษาทบทวนพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 ประชุมครั้งที่ 5/2534 เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2535 อ้างถึงใน สิริโฉม พรหมโฉม, “เสรีภาพในการชุมนุมและหลักสากลในการยุติการชุมนุม,” *จุลนิติ*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557), 166.

เดียวกัน นั่นคือการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อการสร้างความชอบธรรมบนพื้นฐานของหลักนิติรัฐ การให้ความสำคัญกับกฎหมายของพวกเขาพิจารณาได้จากกรณีที่จะมีการเคลื่อนไหวในเรื่องใดก็ตาม พวกเขาจะประชุมร่วมกันและศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องก่อนการเคลื่อนไหว อย่างเช่นกรณีการชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พวกเขาได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อแจ้งการขอใช้สถานที่ชุมนุมและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการชุมนุม ซึ่งเป็นการกระทำที่ชี้ให้เห็นถึงการเตรียมตัวล่วงหน้าด้วยการศึกษากฎหมายก่อนการเคลื่อนไหวตามกระบวนการกฎหมาย

เมื่อถึงวันชุมนุมครั้งประวัติศาสตร์ที่มาจากการรวมตัวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทั่วทั้งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ว่าจะเป็นบ่อนอก บ้านกรูด ทับสะแกและพันธมิตรในจังหวัดประมาณ 10,000 คน ต่างพร้อมใจกันมาร่วมคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าทั้ง 3 โรงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และร่วมกันยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อให้ส่งต่อถึงนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบในการนำข้อเสนอไปให้คณะรัฐมนตรีทบทวนมติและยกเลิกโครงการ นอกจากนี้ ชาวบ้านผู้ชุมนุมยังได้รอผลการสรุปจากคณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน ซึ่งการชุมนุมครั้งนั้นเป็นที่กล่าวขานกันว่าเป็นการปิดถนนชุมนุมครั้งใหญ่และมีการสลายการชุมนุมของชาวบ้านในครั้งนั้นด้วย ทั้งนี้ ได้มีการเขียนประวัติศาสตร์หน้านี้ไว้เป็นบทกวีประพันธ์โดยชาวบ้านในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด

"วันรำลึกประวัติศาสตร์ ชาวบ้านประจวบฯ ปิดถนน 9 ธันวาคม พ.ศ. 2541"

เก้าธันวา 41 พึงรำลึก เรียงร้อยความรู้สึกถึงความหลัง
มันดุเดือดเลือดกระเซ็นตอนเต็นท์พัง รัฐบาลบ้าคลั่งมันสั่งลุย
ชาวบ้านมีเพียงกายไร้อาวุธ ต้องวิ่งหนีอุตลุดจ้าละหวั่น
ถอดเสื้อเขียวเผาไฟทำลายพลัน นอนหนาวสั่นอยู่ในวัดอึดอัดใจ
จินตนา แก้วขาวเจ้าถูกอุ้ม เอาไปคุมแต่ไม่ขังยังจำได้
ต้องบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจ การสื่อสารถูกตัดไปใครทำมัน
มันสลายฝูงชนหวังปล้นสิทธิ คนแก่เฒ่ามันไม่คิดมันห้ำหั่น
เขานั่งไหว้มันยังตีผีระยำ โรงไฟฟ้าพ่อมันทำหรืออย่างไร
ชาวบ้านออกใช้สิทธิเขาผิดหรือ มิใช่โคกระบือจึงเฉยได้
ทำเป็นทองมิรู้ร้อนอยู่ได้ไง เมื่อประชาธิปไตยเป็นของเรา
โรงไฟฟ้าโคตรชั่วตัวต้นเหตุ จะทำลายนิเวศให้อับเฉา
พอชาวบ้านคัดค้านมันตีเอา รัฐบาลงี่เง่าคราวนายชวน

มาบัดนี้รัฐใหม่ก็คล้ายเก่า มันยังหลอกหลอนเราให้ปั่นป่วน
ไม่เชื่อใครอีกแล้วทั้งแม้วชวน เป็นกระบวนการแห่แย่เหม็ดเลย[10]

และอีกบทกวีหนึ่งที่ประพันธ์โดย ไพทูรย์ พรหมวิจิตร โดยมีเจตนารมณ์สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินของชุมชนบ่อนอก-บ้านกรูดเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเข้าใจบทเรียนอันทรงคุณค่าที่แลกมาด้วยชีวิตและน้ำตา

บทกวี "ร่ายอิสรีย์" ถ่ายทอดเหตุการณ์สลายการชุมนุม
8 ธันวาคม 2541 จึงประท้วงที่ศาลากลาง
ทางจังหวัดว่าจะรับเรื่องไว้ แต่ไม่อาจตัดสินใจเด็ดขาด
ราษฎร์ทั้งหลายย้ายพื้นที่ ปิดทางจรลีถนนเพชรเกษม
เข้มข้นการประท้วง ล่วงมาถึงวันที่ 10
ตำรวจหยิบอาวุธจัดการ ชาวบ้านถูกสลายการชุมนุม
จินตนาโดนอุ้มโดยคนของรัฐ[11]

ในระหว่างการชุมนุมประท้วงที่ศาลากลางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ร่วมกันทำพิธีพราหมณ์บวงสรวงและอธิษฐานจิตร่วมกันที่จะต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจนถึงที่สุด จุดเริ่มต้นของชาวบ้านในการชุมนุมครั้งนั้นมาจากความบริสุทธิ์ใจที่จะแสดงให้เห็นถึงการต่อต้านแบบอหิงสา จากบทกวีเหตุการณ์การสลายการชุมนุมกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินครั้งนั้นสะท้อนถึงความรู้สึกคับแค้นใจ เจ็บปวดและผิดหวังในตัวผู้หลักผู้ใหญ่ของบ้านเมืองที่พวกเขาเคยเชื่อฟังและไว้วางใจมาโดยตลอด นิรันดร์[12] ชาวบ้านที่ทำหน้าที่หัวหน้าการ์ดให้กับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเล่าประสบการณ์ให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการพาชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ และพันธมิตรเคลื่อนขบวนไปชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์จนกระทั่งบานปลายเกิดเหตุการณ์ชาวบ้านยกขบวนไปปิดถนนเพชรเกษม บริเวณสี่แยกบ่อนอก

---

[10] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชุมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อเดือนธันวาคม 2541

[11] ไพทูรย์ พรหมวิจิตร, จินตกวีนิพนธ์ จินตนาการแห่งทระนง ณ ธรณี, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2556), 24.

[12] นิรันดร์ แสงทอง อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์ สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

> เวลาพามวลชนไปเคลื่อน อาศัยความเป็นผู้นำ การตั้งการ์ดตามจุดต่าง ๆ อย่าใช้อารมณ์ อย่าใช้กำลังโต้ตอบ ไม่ปะทะ พยายามนิ่ง ๆ กันคนของเราให้ดีที่สุด มิฉะนั้นจะเป็นสาเหตุให้เราเป็นฝ่ายผิด ใช้การเจรจาพูดคุย คอยเตือน ใช้ความแข็งของเรากันบริเวณมากกว่า มีประสบการณ์ 2540-41 ตอนปิดถนนเป็นการ์ดอาสาไม่ได้มีการแต่งตั้ง ตอนนั้นไม่มีใครนำ ไปด้วยกัน ที่ศาลากลาง คนไปเยอะ บ้านกรูด ธงชัย ชัยเกษม ทับสะแก บ่อนอก เจอการโกหกของเจ้าหน้าที่ว่าจะมาเจรจาพูดคุย ให้คำตอบก็ไม่มา ผ่านไปวันหนึ่งก็แล้ว ก็ไม่มา ผลัดไปวันที่สอง ยังไม่ได้คำตอบ จนช่วงบ่าย เริ่มเห็นท่าไม่ดี จะติดวันหยุด เราโดนหักหลัง

นิรันดร์ในฐานะการ์ดจิตอาสามองว่าชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุมเต็มไปด้วยความบริสุทธิ์ใจว่าพวกเขาเชื่อฟังผู้นำทางการเมืองหรือผู้ใหญ่ของบ้านเมืองมาโดยตลอด ผลตอบแทนที่พวกเขาได้รับควรจะเป็นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับพวกเขาอย่างจริงใจ การชุมนุมที่ศาลากลางเพื่อให้เกิดการเจรจากับผู้มีอำนาจตัดสินใจที่จะยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้า จะเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงใดก็ได้ที่ได้รับมอบหมายมาแก้ไขปัญหาให้ประชาชน แต่กลายเป็นว่าพวกเขาถูกหักหลัง ซึ่งพวกเขาก็ไม่ได้ตั้งใจแต่แรกที่จะเคลื่อนขบวนไปปิดถนนเพชรเกษม บริเวณสี่แยกบ่อนอก นิรันดร์บอกว่าชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุมที่ศาลากลางรอคอยคำตอบจากนักการเมืองจนเกิดความผิดหวังและโกรธแค้น เมื่อแกนนำบอกให้เดินไปปิดถนน ต่างก็ลุกฮือ เคลื่อนขบวนไปทันที “เดินออกมาช่วงบ่ายถึงบ่อนอก หกโมงเย็น ตั้งเต็นท์ ผมเริ่มติดไฟ รถเต็มไปหมด รถสวนเลนกันกะว่าทำยังไงให้รถหยุด ต้องใช้รถขวาง คนกันไว้ ตอนนั้นไม่มีการพูดเรื่องกฎหมาย กฎหมายไม่แข็งแรง มีม็อบมะพร้าว ม็อบสับปะรดบ่อย ๆ เราเห็นเขาทำกันประจำเราก็ทำบ้าง” ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทั่วสารทิศในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เดินทางมาร่วมการชุมนุมปิดถนนเพื่อกดดันรัฐบาลที่ผิดสัญญากับพวกเขา นิรันดร์เห็นตำรวจมาจากทิศใต้ ตำรวจขับรถเข้ามาในพื้นที่ชุมนุมไม่ได้ แต่ขับมาส่งกำลังให้ตำรวจกลุ่มหนึ่งเดินเท้าเข้ามาตามท้องถนน

> ตำรวจเดินมาจากประจวบยาวทั้งสายเลย เราก็บอกพวกเราว่ามาเยอะแล้ว แต่ไม่มีใครกลัว ชาวบ้านก็เยอะเกือบหมื่น เริ่มจะมืด ผมติดไฟให้สว่าง ต้มมาม่าแจกจ่ายกันกิน ตำรวจก็เดินตบเท้าเข้ามาเรื่อย ๆ ทางทิศเหนือก็มาแล้ว เดินประดาหน้ามา โล่กระบองมาพร้อม ใกล้กันพอเห็นในระยะสายตา ห่างกันไม่ถึง 40 เมตร มาจดจ้องตอน 6 โมงเย็น แล้วเขาก็ประกาศว่าอีกห้านาที ฮ.จะลง พินิจจะมาอีกห้านาที เราเชื่อมั่นว่าเขาจะทำตามเรา ชาวบ้านคนแก่ ๆ นั่งถือภาพในหลวงพระราชินีอยู่แถวหน้า ไม่ลุก หลายคนบอกว่าเขาไม่กล้าทำหรอก เพราะเราถือรูปในหลวงไว้ ไม่กล้าลุยหรอก ตำรวจก็เข้ามาเรื่อย ๆ จำได้ว่ามีคน ๆ หนึ่งไม่รู้ว่าคือใครมาอยู่ฝั่งเรา ใส่เสื้อสีขาวขว้างของไปทางตำรวจ ทุกคนของเราเสื้อ

> เขียวหมดพอเขาขว้างก็มีคนอื่นขว้าง เพราะมันระยะประชิดแล้ว เป็นการยั่วยุจากมือที่สาม เสียงหวอไซเรน รถสิบล้อบีบแตร เราเห็นรถสิบล้ออยู่ข้างหน้าก็นึกว่ามันปิดถนนให้เรา ฝ่ายทางทิศเหนืออยู่หลังเราเตรียมลุย เสียงหวอน่ากลัวมาก พลบมืดแล้ว คนแก่ ผู้หญิงลุกขึ้น ต่างคนต่างก็หนี คนแตกฮือ รถก็ไปแล้ว รถมาเร็วมาก รถทั้งสองเลนขาร่องใต้ รถแล่นเร็วมาก รถฉลามผ่าวิ่งไป ตำรวจคงนัดรถให้วิ่งเปิดเส้นทางให้วิ่งสวนไปมา ชนเต็นท์ ตำรวจที่มาก็ผลักเสาเต็นท์ ชาวบ้านก็ดันเสาเต็นท์ไว้ พวกเราก็ชักเสาเต็นท์เสียบเข้าไปในรถ 10 ล้อที่วิ่งผ่าเข้ามาไม่รู้ว่าใครเป็นใคร นัวเนียไปหมดเลย ทุกคนรู้สึกว่ารถจะเหยียบเขา และที่สำคัญ คนตั้งใจขว้างของใส่รถที่วิ่ง ตำรวจที่มาก็เริ่มใช้กระบองตีเครื่องเสียงยึดตัวพี่หน่อย (จินตนา) ส่วนแกนนำคนปาร์คอยู่ล่าสุด พอรู้ว่าตำรวจจะลุยก็บอกว่าไม่สบาย ไปหลบอยู่ข้างใน เราอยู่ด้านหน้ารู้ว่าจะลุยก็เดินมาบอกชาวบ้าน

นิรันดร์บอกว่าช่วงแรกของการต่อสู้คัดค้านชาวบ้านไร้เดียงสา พวกเขาไม่เคยมีประสบการณ์การชุมนุมปิดถนนมาก่อน เวลาเคลื่อนขบวนชุมนุม ไม่มีอาวุธ ไม่ได้เตรียมอะไร หลายคนถูกตำรวจตี กันและดันให้ออกไป บางคนคว้าร่มได้ ก็ใช้เป็นอาวุธป้องกันตัว “ในใจคิดว่ารัฐจะช่วยเรา เรายังบริสุทธิ์ไร้ดียงสา มีแต่ตัว ใช้จาน ช้อน ลูกหิน เชิงกรานเตาที่ขายในร้านค้า ปามั่ว ๆ ไม่ให้เขาเข้ามาถูกตัว ตอนนั้น ผมพาผู้หญิงส่วนหนึ่งให้เข้าไปหลบในวัด บางคนก็ลงไปหลบตามร่องน้ำ พอเห็นผู้หญิงปลอดภัย ผมก็ออกมาที่ถนนอีกครั้ง”

ในเหตุการณ์เดียวกันนี้ พงษ์ศักดิ์เล่าว่าเขาเพิ่งย้ายกลับมาอยู่ที่บ้านกรูดได้ไม่นาน ได้ข่าวว่ามีการชุมนุมที่ศาลากลาง ก็ไปร่วมด้วยในวันแรกที่มีการชุมนุม แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้ไปเข้าร่วม ซึ่งเป็นตอนสำคัญที่มีการเคลื่อนขบวนไปปิดถนนที่บริเวณสี่แยกบ่อนอก เพราะรัฐมนตรีไม่ลงมาเจรจากับชาวบ้านตามที่สัญญาไว้ “ตอนนั้นผมทำงานเลี้ยงวัวนม วัวคลอดใหม่ ต้องอยู่ดูแล แม่ผมเป็นคนไปร่วมชุมนุมปิดถนน ตอนนั้นแม่อายุ 65 ปี แม่บอกว่ากระโดดข้ามอิฐสี่ก้อน ตอนสลายการชุมนุม แกไม่เคยเจอการสลายการชุมนุม หลบไปขอนอนบ้านคนแถวนั้น ไปขอผ้ามาห่ม ตื่นเช้ากลายเป็นผ้าเช็ดเท้า กลับมาเองได้ คนที่บ้านไปกันเยอะ ไปกันส่วนมากเอาตัวรอดได้” เขาเล่าว่าทั้งพ่อและแม่เข้าร่วมชุมนุมคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าอย่างต่อเนื่องโดยไม่เกรงกลัวภัยอันตราย แม้ว่าในบางครั้ง จะมีการกระทบกระทั่งกันในพื้นที่ชุมนุมระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือกับชาวบ้านกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการโรงไฟฟ้าก็ตาม

หลังจากเกิดเหตุการณ์ขึ้นมากมายในช่วงวันที่ 8-10 ธันวาคม พ.ศ. 2541 จึงเป็นสาเหตุให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นออกหนังสือรับรองว่าจะไม่มีการก่อสร้างโรงไฟฟ้า 3 โรงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 10 ธันวาคม 2541

ข้าพเจ้านายพินิจ จารุสมบัติ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ขอให้คำรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะไม่อนุมัติให้มีการก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าทั้ง 3 โครงการในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยเด็ดขาด เนื่องจากชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้รวมตัวกันคัดค้านตลอดมา เป็นเวลา 2 ปีเต็ม

ขอรับรองโดยเอาตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประกัน

ลงชื่อ .....

(นายพินิจ จารุสมบัติ)

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

หนังสือรับรองจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยคือคำตอบที่ชาวบ้านผู้ร่วมชุมนุมต้องการมาโดยตลอด ในความเป็นจริงแล้ว ผลที่ตามมาอาจจะไม่เป็นอย่างที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองรับปากรับคำเอาไว้ แต่อย่างน้อยก็คือก้าวแรกของกระบวนการต่อสู้ที่ชาวบ้านรู้สึกว่าเสียงของพวกเขาถูกรับฟัง และที่สำคัญที่สุดชาวบ้านนำมาเป็นบทเรียนว่าการชุมนุมทุกครั้งต้องได้รับคำตอบ “เรากำหนดการต่อสู้ในการยื่นหนังสือที่หน่วยงานต่าง ๆ ไม่ใช่ยื่นแล้วกลับบ้าน ต้องยื่นแล้วให้ได้คำตอบว่าจะเอาอย่างไรกับเรา หากไม่ได้คำตอบ ชาวบ้านจึงนำไปสู่การปิดถนน”[13] ซึ่งการปิดถนนในครั้งนั้น ไม่ได้เป็นเจตนารมณ์ตั้งแต่แรกของชาวบ้านผู้มาร่วมชุมนุม แต่เป็นเหตุการณ์บานปลายจากการที่พวกเขารอคอยให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองมาเจรจาและรับข้อเรียกร้องของพวกเขา ปรากฏการณ์ที่กลุ่มชาวบ้านรวมตัวกันเป็นเครือข่ายและเคลื่อนไหวจากประเด็นความล้มเหลวในการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐที่มุ่งเน้นภาคอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ สะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการของการเมืองนอกรัฐสภาที่ไม่ได้มุ่งยึดอำนาจรัฐ โดยมีชื่อเรียกว่า “การเมืองบนท้องถนน” หรือปฏิบัติการท้าทายซึ่งหน้า (direct action)[14] อันเป็นยุทธวิธีหลักในการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชน ความโดดเด่นของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน แต่ยังขับเคลื่อนโดยใช้กฎหมายลำดับสูงสุดของประเทศ ซึ่งเป็นการสร้าง

---

[13] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

[14] เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, บทวิพากษ์ “การเมืองภาคประชาชน ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่,” *ฟ้าเดียวกัน*, 122, https://thaipoliticalprisoners.files.wordpress.com/2009/01/fadiewkan_20091.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557).

ความชอบธรรมให้กับกลุ่มการเมืองภาคประชาชนที่ปราศจากอิทธิพลหรืออำนาจใด ๆ นอกจากพลังมวลชนอันบริสุทธิ์ การเคลื่อนไหวของพวกเขาอยู่ภายใต้กฎ กติกาตามกระบวนการกฎหมายมาตั้งแต่แรกและพยายามที่จะดึงเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดชะตาชีวิตของพวกเขาลงมาสู่สนามการแข่งขันที่มีกฎ กติกาเดียวกันตามหลักนิติรัฐ ซึ่งถือกฎหมายเป็นใหญ่ มิใช่การใช้อำนาจตามอำเภอใจ

6.1.2 ม็อบสีเขียว... หัวใจเดียวกันเพื่อการอนุรักษ์

จากเหตุการณ์ชุมนุมปิดถนนเพชรเกษม สี่แยกบ่อนอกในครั้งนั้น คำว่า "ม็อบเสื้อเขียว" ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยชาวบ้านทุกคนที่ใส่เสื้อเขียวหมายความว่าพวกเขาคือสมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์ฯ และเสื้อเขียวนี้มีความหมายสำคัญเทียบเท่ากับชุดเครื่องแบบของข้าราชการเลยทีเดียว

"เสื้อเขียวไม่ให้ใส่เล่น ให้ใส่เฉพาะมีการชุมนุม เฉพาะมีกิจกรรมของกลุ่มสีเขียว จึงเปรียบเหมือนเครื่องแบบของพวกเรา" ทาริกา โกสิทธิ์[15] หรือป้าติ๋ม ภรรยาลุงช่วย เนตรอนงค์เล่าให้ผู้วิจัยฟัง สำหรับลุงช่วย เนตรอนงค์ ซึ่งกล่าวถึงแล้วในบทที่ 3 ว่าเขาเป็นหนึ่งในบุคคลตัวอย่างของชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ปัจจุบันลุงช่วยเป็นผู้อาวุโสสูงสุดของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ซึ่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและวางแผนงานร่วมกับแกนนำของกลุ่ม ขณะเดียวกันป้าติ๋มก็จะทำหน้าที่ด้านเสบียงสนับสนุนปากท้องให้กับกลุ่มขณะที่มีการชุมนุมหรือมีกิจกรรมเคลื่อนไหวของกลุ่ม นอกจากนี้ ป้าติ๋มยังบอกผู้วิจัยว่าเธอมีหน้าที่ "หาคนตามหมู่บ้านให้ไปร่วมชุมนุม" โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. 2546 ชาวบ้านที่ร่วมต่อสู้ทุกคนล้วนมีหัวใจสีเขียว จนกระทั่ง พ.ศ. 2547 ปรากฏการณ์เสื้อสีของการเมืองระดับประเทศได้มีผลทำให้กลุ่มคนเสื้อเขียวบางคนมีเสื้อสีเหลือง เสื้อสีแดงปะปนอยู่ด้วย อย่างไรก็ดี ประเด็นเสื้อสีทางการเมืองที่น่าจะเป็นชนวนทำให้เกิดความแตกแยกในกลุ่มกลับกลายเป็นเรื่องธรรมดาที่จินตนาแสดงจุดยืนให้ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ เห็นว่าเมื่อทุกคนอยู่ในชุมชนบ้านกรูด สีเขียวสำคัญที่สุด โดยไม่สนใจว่าใครจะเลือกสีเสื้ออะไรของการเมืองระดับประเทศ และห้ามนำความเป็นกลุ่มอนุรักษ์ "เสื้อเขียว" ไปเคลื่อนไหวร่วมกับเสื้อสีทางการเมืองฝ่ายใดโดยเด็ดขาด ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมีความเห็นร่วมกันว่าท่ามกลางเสื้อสีในการชุมนุมทางการเมือง พวกเขาอาจมีความแตกต่างทางความเชื่อที่จะเลือกสีเสื้อใดสีเสื้อหนึ่งก็ได้ แต่ถ้าเพื่อการปกป้องชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านเกิดพวกเขาแล้ว พวกเขามีสีเขียวสี

---

[15] ทาริกา โกสิทธิ์ อายุ 53 ปี, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

เดียว ความแตกต่างของเสื้อสีทางการเมืองระดับประเทศจึงไม่เป็นปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มเสื้อสีเขียวแต่อย่างใด

ประสบการณ์ของชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุมไม่เพียงแต่ต้องเผชิญหน้ากับด่านกักกัน การถูกละเลยเพิกเฉยจากผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ไม่นำพาต่อข้อเรียกร้องซ้ำแล้วซ้ำเล่าในช่วงสามปีแรกของการต่อสู้ ทั้งในสายตาของชาวบ้านด้วยกันเองที่ไม่ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้าน ในสายตาของสังคมภายนอกที่ไม่ได้เข้าใจถึงความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมหนัก และในสายตาของผู้ที่สัญจรไปมาบนเส้นทางที่มีการชุมนุมประท้วง ทุกสายตาที่มองมายังชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและคิดกันอย่างไรนั้น พวกเขารับรู้ได้และรู้สึกเจ็บปวดจนต้องปลอบใจกันเองว่า “สักวันพวกเขาจะเข้าใจในสิ่งที่เราทำเพื่อพวกเขา” บุญเรือง แช่มสะอาด[16] ได้สะท้อนประสบการณ์และแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ฟัง

> ตอนนั้นบางคนหาว่าเราประท้วงทำไม ถ่วงความเจริญ ว่าพวกเราว่าเขาจะสร้างงานให้ ทำไมไม่เอา เราเคลื่อนไหวแต่ละครั้งเรามีแต่เสียตังค์ ควักเงินเอง เสียเวลาออกเรือหาปลา พวกเอาโรงงานอยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไร มีแต่ด่าว่าพวกเรา พอเราทำสำเร็จ พวกเขาก็ได้ประโยชน์ในสิ่งที่เราทำ ถ้าเราไม่ประท้วง เขาจะออกไปหากินได้ยังไง แต่ถึงรู้อย่างนี้ เราก็ไม่ท้อนะ สู้ต่อไป ใครไม่ช่วยเราก็เรื่องของเขา เราจะสู้จนกว่าชีวิตจะหาไม่ จนกว่าจะไปไม่ไหว เขาจะเห็นแก่ตัวก็เรื่องของเขา การที่เราออกไป ทำให้ทุกคนในชุมชนสบายกันหมด สามีเป็นคนเงียบ อดทน ใครจะว่าเราถ่วงความเจริญ เราไม่ใช่ก็ไม่ต้องร้อนตัว ตอนที่เราทำสำเร็จเราก็เคยว่าเขาบ้างว่าถ้าไม่มีพวกเรา แกก็ออกเรือไม่ได้นะ สามีก็เตือนว่าอย่าไปว่าเขาเลยเดี๋ยวโดนเตะปากแตก ส่วนลูกใจร้อนเหมือนแม่ บอกว่าสร้างมาเมื่อไรเราก็เผาให้หมด เวลาลูกออกไปชุมนุม พ่อไม่ห้าม แต่เตือนให้ดูสถานการณ์ด้วยว่าดีไม่ดี

บุญเรืองเล่าว่ายุคแรกของการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้า เธอพาลูกวัย 4 ขวบไปชุมนุมด้วย “ซื้อเสื้อให้ใส่ตั้งแต่ตัวยังเล็ก มีข้อความสั้น ๆ ที่เสื้อว่า ‘หนูไม่เอามลพิษ’ ทำรุ่นนั้นรุ่นเดียวตอนช่วงโรงไฟฟ้า ใส่ตอนร่วมชุมนุม ไม่ให้ใส่เล่นนะ” จิรพงศ์ น้อยผล[17] บุตรชายของบุญเรืองเล่าว่า “ชุมนุม

---

[16] บุญเรือง แช่มสะอาด อายุ 52 ปี อาชีพประมงเรือเล็ก, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

[17] จิรพงศ์ น้อยผล อายุ 20 ปี อาชีพประมงเรือเล็ก, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

กับแม่ตั้งแต่ 4 ขวบ” ตอนนั้น เขาจำความไม่ได้แต่มาเห็นภาพถ่ายว่าตัวเองในวัย 4 ขวบถือธงโบก โดยแม่แบกเขาให้นั่งขี่คอเดินเท้าเคลื่อนขบวนชุมนุมไปที่หน้าทำเนียบ

บุญเรืองเล่าเสริมว่า “เราปิดบ้านไปชุมนุมกัน คนโตอยู่บ้าน เอาปู่มาอยู่เป็นเพื่อน พาคนเล็กไป ตอนเอาลูกสี่ขวบไปด้วย ไม่ได้กลัวว่าจะเป็นอันตรายอะไร ให้นั่งหน้า ถือผ้าป้าย บอกแม่อุ้มหน่อย เขาขอดูตอนปล่อยตัวเงินตัวทองเข้าไปในทำเนียบ กลัวมันย้อนกลับมาหาเรา ปล่อยไปสองตัว ตัวหนึ่งย้อนมาหาเราจริง ๆ เราหัวเราะ ฮาแตก หนีกันกระเจิง”

ภาพที่ 6.1 เด็กชายวัย 4 ขวบ ถือธงเขียว นำขบวนประท้วงหน้าทำเนียบรัฐบาล พ.ศ. 2542 ภาพจากบุญเรือง แช่มสะอาด

วัตถุประสงค์ที่ไปชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาลในครั้งนั้นคือ “เอาตัวเงินตัวทองไปปล่อย ชาวบ้านทำโรงงานจำลองแบกไป มีรถบัสขนคนไปสองสามคัน เด็ก ๆ นำหน้า ถือผ้าป้าย” จิรพงศ์บอกว่าการติดตามแม่ของเขาไปหลายครั้งตั้งแต่เล็กจนโตเป็นหนุ่มทำให้เขารู้สึกว่า “ชุมชนแห่งนี้คือบ้านของเรา ใครจะมาบุกรุกก็ต้องขับไล่”

ชาวบ้านหลายคนที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมชุมนุมกันทุกคน แต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะสื่อสารออกมาเป็นคำพูดให้รับรู้ถึงประสบการณ์และทัศนคติของพวกเขาได้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่จินตนาแนะนำผู้วิจัยก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ว่า “ชาวบ้านส่วนใหญ่พูดไม่เก่ง แต่ด่าเก่งนะ ถ้าให้พูดเล่าเรื่องอะไร อาจพูดผิดพูดถูก และเราก็เคยมีประสบการณ์จากการพูดไม่เก่ง บางคนไม่ทันเกมส์ ก็พูดแพ้นักวิชาการหรือตกเป็นเครื่องมือเวทีที่เขาจัดขึ้นมาได้” ประสบการณ์ดังกล่าวนี้สะท้อนผ่านเรื่องเล่าของนิรันดร์เกี่ยวกับการได้รับเชิญเข้าร่วมเวทีที่อำเภอจัดขึ้น

> เราจะไม่ค่อยเข้าร่วมถ้ามีอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ด้วย เพราะจะกลายเป็นกระบวนการมีส่วนร่วม ถึงแม้ว่าเราจะยกมือค้าน ก็กลายเป็นสนับสนุนเพราะเราไม่สามารถบอกได้ว่าเราค้านนะ ภาพที่ออกสื่อไป เขียนในทางตรงข้ามได้ รายงานต่าง ๆ

> ปรากฏออกมาว่าชาวบ้านสนับสนุน พี่หน่อยบอกว่าไปเวทีไหนให้เอาป้ายไปด้วย ชูคัดค้านเลยว่าเราไม่เอาโรงไฟฟ้าถ่านหิน ด่าโดยการชูป้าย เพื่อไม่ให้เอาภาพที่เราอยู่ในเวทีด้วยไปใช้

จินตนาอธิบายขยายความประสบการณ์ที่นิรันดร์กล่าวถึงว่า

> เคยไปเข้าเวทีโรงไฟฟ้า เราคัดค้าน สะใจที่เราค้านเขาได้ ตบมือเฮฮา แต่ภาพที่ออกมากลายเป็นว่ากลุ่มแกนนำให้การสนับสนุน รายงานชี้แจงว่าเราสนับสนุน ทั้งที่เราคัดค้านโรงไฟฟ้า นี่คือบทเรียนหนึ่งที่ไม่มีใครบอกได้ ต่อไปนี้พี่ก็จะใช้วิธีว่าเขาจะพูดเรื่องอะไร ประชุมอะไร พี่น้องอยากจะเข้าก็เข้าไปได้ พูดไม่เป็นก็ถือป้ายชูไว้ กล้องไปทางไหน ก็ถือป้ายวิ่งตามกล้อง ไม่เอาเขื่อน ไม่เอาโรงไฟฟ้า เอาป้ายไปจ่อหน้ากล้องเลย วิ่งไปเลย พูดไม่ได้ก็ใช้ป้ายแทน อยู่ใกล้สื่อไหนก็ยกป้ายอยู่นั่น จนเขาใช้ประโยชน์จากเวทีไม่ได้ จะมาบอกว่าเวทีนี้เห็นด้วยก็ไม่ได้ เพราะป้ายค้านเต็มไปหมด

ประสบการณ์เกี่ยวกับความผิดพลาดจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความไม่เป็นธรรมที่ชาวบ้านได้รับ หล่อหลอมให้ชาวบ้านรู้เท่าทัน มีกลยุทธ์ในการป้องกันการถูกใช้ประโยชน์จากเวทีสาธารณะหรือเวทีการประชุมรับฟังความคิดเห็น

มาลัย เยื้อนน่าน[18] เป็นชาวบ้านคนหนึ่งที่ผ่านประสบการณ์การชุมนุมคัดค้านและยื่นข้อเรียกร้องมาหลายครั้งนับตั้งแต่โครงการโรงไฟฟ้า โรงถลุงเหล็กและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน เธอเข้าร่วมชุมนุมเพื่อคัดค้านโครงการดังกล่าวตั้งแต่อายุ 55 ปี จนถึงอายุ 71 ปี แม้วันนี้จะอายุมากขึ้นแล้วก็ตาม เธอก็ไม่เคยหยุดพัก หากว่ามีการนัดประชุมและนัดชุมนุมที่ไหน

> ตอนไปยื่นหนังสือขอพบผู้ว่า ธรรมยาตราไปที่สี่แยกบ่อนอก ใครเป็นลมก็ช่วยกันดูแล โครงการโรงไฟฟ้าปัญหามาจากนายทุนหวังประโยชน์ ประชาชนมีสิทธิเรียกร้องสิทธิของเรา ฝ่ายรัฐบางครั้งทำกับชาวบ้านเกินไป ให้ตำรวจยืนกั้นถนนไว้ บริเวณลานพระบรมรูป เราจะเดินไปที่ทำเนียบ ก็ถามว่ามาทำไม ถ้าเรากลัวก็ไปไม่ได้ เราไม่กลัว มีคนไปร่วมพันคน เราถือธงอย่างเดียวไม่มีอะไร โรงไฟฟ้าเราไม่เอา และก็ไม่อยากให้เกิดโรงถลุงเหล็กด้วย ทุกวันนี้มีโรงงานปล่องไฟ ใกล้บ้าน น้ำฝนมีตะกอน ต้องกรอง น้ำกิน ทิ้งน้ำไว้เดี๋ยวเดียวกินไม่ได้แล้ว

---

[18] มาลัย เยื้อนน่าน (นามสมมติ) อายุ 71 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

โกศล ทองแท้[19] บุตรชายของลุงช่วยและป้าติ๋ม (ทาริกา) เข้าร่วมการชุมนุมกับพ่อแม่ตั้งแต่ยังเป็นเยาวชน เขาเป็นคนไม่เกี่ยงงาน เริ่มต้นของการช่วยงานกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เขาก็ทำหน้าที่เป็นการ์ดดูแลความปลอดภัยแกนนำ ต่อมาทำหน้าที่เป็นการ์ดเครื่องเสียง ซึ่งเขาอธิบายว่าเครื่องเสียงถือว่าเป็นหัวใจของการชุมนุมประท้วง "เวลาไปเคลื่อนขบวนที่ไหน ตำรวจจะตรงเข้ามายึดเครื่องเสียงของกลุ่มผู้ชุมนุมก่อนเพื่อมิให้แกนนำควบคุมมวลชนได้ เราต้องกันเอาไว้ไม่ให้เครื่องเสียงเราถูกยึด" นอกจากนี้ เขายังเป็นคนเขียนป้ายคัดค้าน ชาวบ้านที่มาร่วมประชุมทุกวันจันทร์ช่วยกันระดมสมองคิดคำคม ๆ แล้วบอกให้เขาเขียน ในการเคลื่อนขบวนไปชุมนุมยื่นข้อเรียกร้อง บางครั้ง เขาก็สลับมาทำหน้าที่ถ่ายรูปภาพ ถ่ายกล้องวิดีโอ ส่งข่าวให้นักข่าวด้วย จากประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาบอกว่าช่วงแรกของการต่อสู้ "ตำรวจปฏิบัติต่อชาวบ้านไม่ค่อยดีนัก ได้แก่ บังคับให้ออกจากการชุมนุม บังคับให้อยู่เงียบ ๆ ชาวบ้านไม่เชื่อ ดันแผงกั้น สุดท้ายชาวบ้านก็ดื้อ ได้ทำในสิ่งที่อยากทำตามเป้าหมาย" จิรพงศ์เล่าประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันกับโกศลว่า "ผมเคยไปประท้วงที่ศาลากลางจังหวัด ค้านโรงถลุงเหล็ก ไปคุมเครื่องเสียง เป็นการ์ดเครื่องเสียงป้องกันไม่ให้เครื่องเสียงโดนยึด ผมกับพี่ชายนอนเฝ้ากันเลยที่ศาลากลาง ใช้หนังสือพิมพ์ปูบนพื้นซีเมนต์เลย"

ชาวบ้านหลายคนที่เดินขบวนไปชุมนุมประท้วงตามสถานที่ราชการต่าง ๆ ล้วนมีประสบการณ์ร่วมกันอย่างหนึ่ง ซึ่งลุงชวน ไทยเทพ[20] สรุปให้ฟังคล้ายคลึงกันกับที่จินตนาเล่ามาก่อนหน้านี้คือว่า "เคยไปชุมนุมยื่นข้อเรียกร้อง เจ้าหน้าที่ก็ออกมารับเรื่องเฉย ๆ กลับบ้านไปก็ไม่มีอะไรคืบหน้า หลัง ๆ ชาวบ้านจะรอคำตอบเป็นหนังสือจากหน่วยงานเลยว่าจะดำเนินการอย่างไร ต่อให้ต้องนอนรอหน้าหน่วยงานราชการบนฟุตบาทก็เคยมาแล้ว" จากเดิมที่ชาวบ้านไม่เคยรู้มาก่อนว่าหน่วยงานใดรับผิดชอบเรื่องอะไรบ้าง ทุกวันนี้ พวกเขาได้ประโยชน์จากการเดินทางไปชุมนุมประท้วงและยื่นข้อเรียกร้อง ซึ่งสะท้อนออกมาจากคำพูดของสมบูรณ์ สินสอน[21] "เดิมที เราไม่เคยรู้มาก่อนว่าหน่วยงานไหนทำหน้าที่อะไร หลังจากที่เราเดินทางไปชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องบ่อย ๆ เราจึงรู้จักหลายที่จนตอนหลัง เมื่อเราไปถึงหน่วยงาน เขาก็เตรียมกาแฟให้ชาวบ้าน และข้าวกล่องไว้เลี้ยงตอนเที่ยง"

---

[19] โกศล ทองแท้ อายุ 35 ปี อาชีพช่างไม้, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

[20] ชวน ไทยเทพ อายุ 69 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

[21] สมบูรณ์ สินสอน อายุ 41 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวและสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

แต่นิรันดร์ หัวหน้าการ์ดกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานก็มีกฎเหล็กว่า “ถ้าเขายังไม่ทำหนังสือตอบข้อเรียกร้องของชาวบ้าน ห้ามทุกคนกินข้าวกล่อง” เขาอธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่าชาวบ้านไม่ควรเห็นแก่สิ่งของเล็กน้อยที่หน่วยงานรัฐหยิบยื่นให้ ตราบใดที่วัตถุประสงค์ในการมาชุมนุมยื่นข้อเรียกร้อง ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักยังไม่สำเร็จ การทานอาหารกล่องที่เขานำมาให้แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านไม่แข็งแกร่งและอดทนเพียงพอ กฎเหล็กที่จินตนาและนิรันดร์ร่วมกันคิดและกำหนดขึ้นมานี้ฟังแล้วอาจเห็นว่าเป็นความเข้มงวดในเรื่องเล็กน้อย “แค่กินข้าวกล่อง” แต่ในความเป็นจริงแล้ว หลายสิ่งหลายอย่างที่ผู้วิจัยได้สัมผัสด้วยตนเองจากการเข้าไปสังเกตการณ์การชุมนุมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ล้วนแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มนี้มีวินัย เด็ดเดี่ยวและรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เช่น ตลอดระยะเวลาการเดินทางไปชุมนุม ระหว่างการชุมนุมจนกระทั่งเดินทางกลับถึงบ้าน ห้ามชาวบ้านผู้ร่วมชุมนุมดื่มแอลกอฮอล์หรือเสพสิ่งมึนเมาทุกชนิด และหลังจากการชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องเสร็จสิ้น พวกเขาจะนำขยะไปทิ้งและพยายามเก็บข้าวของออกจากสถานที่ชุมนุมให้อยู่ในสภาพเดิม เป็นต้น

แม้ว่าการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด พันธมิตรและเครือข่ายหลายฝ่ายทั้งในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และต่างจังหวัดจะมีส่วนผลักดันทำให้โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดยุติไป โดยปรากฏผลจากมติคณะรัฐมนตรีที่มีคำสั่งให้ทบทวนย้ายพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้า แต่การต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านในชุมชนก็ไม่เคยได้หยุดพัก พวกเขายังคงเฝ้าระวังมิให้มีโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขาเข้ามาในพื้นที่โดยที่ไม่ได้รับอนุญาต หลังมติคณะรัฐมนตรีประกาศยกเลิกการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินอย่างจริงจังประมาณ 2 ปี โดยในสองปีดังกล่าวก็ยังคงมีการประชุมและเฝ้าระวังชุมชนกันอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งพวกเขาได้ทราบข่าวว่าเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบนโยบายโรงถลุงเหล็กและให้ภาครัฐให้การสนับสนุนในส่วนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และต่อมาชาวบ้านก็พบสัญญาณอันตรายตามมา นั่นคือเมื่อเดือนกันยายน 2549 มีกลุ่มคนเข้าบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าพรุชุ่มน้ำ และนำเครื่องจักรเข้าปรับพื้นที่บางส่วนของป่าพรุ ชาวบ้านในชุมชนแม่รำพึงพบร่องรอยการเคลื่อนย้ายหลักหมุดโฉนดที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึง ชาวบ้านแม่รำพึงบางส่วนจึงมาปรึกษาชาวบ้านที่บ้านกรูดในฐานะที่มีประสบการณ์การต่อสู้กับกลุ่มทุนมาก่อนเพื่อให้ช่วยลงพื้นที่ดูความผิดปกติของการบุกรุกที่ดิน หลังจากนั้นชาวบ้านหลายคนที่เคยแยกย้ายไปทำมาหากินก็ได้กลับมารวมตัวกันอีกครั้งและขยายเครือข่ายเพิ่มขึ้น โดยมีการตั้งกลุ่มเพื่อป้องกันการบุกรุกที่สาธารณะ กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเป็นพี่เลี้ยงให้ชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ทั้งสองกลุ่มรวมตัวกันไปชุมนุมและยื่นหนังสือให้กับอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทำการตรวจสอบแนวเขต รวมทั้งตั้งข้อสงสัยว่าจะมีการออกเอกสารสิทธิของเอกชนทับพื้นที่ป่าชายเลนในตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภายหลังการร้องเรียน เจ้าหน้าที่ได้เข้า

มาทำการตรวจสอบพื้นที่ร่วมกับชาวบ้าน โดยรายละเอียดของการตรวจสอบที่ดินสาธารณะจะกล่าวถึงต่อไปใน 6.2 การตรวจสอบที่ดินสาธารณะ

เพื่อให้มีการตรวจสอบการบุกรุกที่ดินสาธารณะและป่าพรุ ชาวบ้านได้มาชุมนุมแบบผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้าเวรเฝ้าป่าพรุ พิสมัย ชมจันทร์[22] เล่าว่า "ออกไปชุมนุมที่พรุพร้อมกันกับบัวผัน กินนอนที่นั่น ช่วยเหลือกลุ่มทุกอย่าง ทำอาหารไปชุมนุมนับครั้งไม่ถ้วน" นอกจากการไปร่วมชุมนุมที่ป่าพรุแล้ว เธอก็เข้าร่วมการชุมนุมคัดค้านโรงถลุงเหล็กทุกครั้ง เธอยอมรับว่าสมัยโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด เธอไม่ได้ช่วยชาวบ้านชุมชนบ้านกรูด เธอรู้สึกซาบซึ้งมากที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาช่วยเหลือชาวบ้านชุมชนแม่รำพึง ซึ่งอยู่ใกล้พื้นที่ก่อสร้างโรงถลุงเหล็กมากที่สุด เธอเพิ่งมีประสบการณ์การต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กเป็นครั้งแรก แต่ก็ได้เรียนรู้ประสบการณ์การเคลื่อนไหวจากพี่น้องบ้านกรูด อย่างน้อยเรื่องแรกที่เธอได้เรียนรู้ก็คือ "การพึ่งพิงตนเอง" เธอบอกว่า "ทุกครั้งที่มีการเคลื่อนชุมนุม ก่อนเดินทาง จะต้องเก็บเงินไว้ก่อน เราออกเงินเองทุกครั้ง ยืนยันว่าเราไม่ใช่ม็อบรับจ้าง ถ้ารับจ้างมาชุมนุม เราคงไม่ต่อสู้ยืดเยื้อกันขนาดนี้" เรื่องต่อมาที่เธอเรียนรู้ก็คือ "การไปชุมนุม เราไปเพราะเราเดือดร้อน เราไม่ผิดหากใครจะว่ากีดขวางจราจร แค่อยากให้สังคมรับรู้ว่ารัฐต้องแก้ปัญหาที่ไปสร้างไว้กับชาวบ้าน เวลาเคลื่อนขบวนชุมนุม กลุ่มเราจะขอให้ผู้หญิงอยู่แถวหน้าชุมนุม เพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งกับตำรวจ แต่เขาก็กันเราไม่ให้เข้าไปอยู่เรื่อย เราก็ไม่ยอม"

นอกจากพิศมัย ชมจันทร์ แล้ว ธนู ณรงค์กร[23] เป็นชาวบ้านแม่รำพึงอีกคนหนึ่งที่ต่อสู้คัดค้านในช่วงโรงถลุงเหล็ก เขาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าเขาออกมาร่วมชุมนุมครั้งแรกตอนที่ไปยื่นหนังสือที่ อบต. แม่รำพึง เพื่อคัดค้านการถมดินและขุดร่องน้ำลึกประมาณ 5 เมตร เขาอธิบายว่าในอดีตพรุจะชุ่มน้ำประมาณ 7-8 เดือน มีน้ำไหลเข้ามาในพรุสม่ำเสมอ ตั้งแต่มีการขุดดิน ถมดิน น้ำไม่ไหลเข้าพรุ ทำให้พรุแห้งแล้ง ปัจจุบันพรุแทบไม่มีน้ำเลย นอกจากประสบการณ์การไปยื่นหนังสือคัดค้านที่ อบต. แล้ว เขาเล่าว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานก็ได้เดินทางไปกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เมื่อ พ.ศ. 2551

> จำได้ว่า ตำรวจไม่ให้เราเข้าไป เรายืนรอเปียกฝนอยู่ข้างนอก จนกระทั่งฝนหยุดตก เขาบอกว่าไม่ให้พวกเสื้อเขียวเข้า ในขณะที่คนอื่นเข้าออกได้หมด ตอนนั้น พวกเราขนกันไปประมาณ 6 บัส เกือบห้าร้อยคน เราไปหลายจุดด้วย เขา

---

[22] พิสมัย ชมจันทร์ (นามสมมติ) อายุ 56 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

[23] ธนู ณรงค์กร (นามสมมติ) อายุ 42 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

> ไม่ให้เราเข้า เราก็ไม่ยอมให้เขาออก เราขอให้ตั้งโต๊ะเจรจาต่อรองกันนอกรั้ว มีพี่หน่อย และกระรอก ซึ่งกระรอกเป็นแกนนำบ่อนอก เขาอยู่นอกพื้นที่แต่ก็มาช่วยเราด้วย ช่วยกัน "เอาแรง" เขามีอะไร เราก็ไปช่วยเขา เขาก็มาช่วยเรา ตอนเราเดือดร้อน ต่างคนต่างช่วย "เอาแรง" ตั้งโต๊ะเจรจาหลายคน เขาก็หลายคน

ธนูเล่าว่าการเจรจาผ่านไปด้วยดี "เขาดูรับปากรับคำ เหมือนฟังเรา รับเรื่องเรา ยินดีจะทำตามข้อเรียกร้องเรา แต่พอผ่านไปสักระยะหนึ่ง เขาไม่ได้ทำตามที่รับปากไว้เลย ทุกอย่างเงียบไปหมด" อย่างไรก็ดี สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้บทเรียนจากการชุมนุมและเจรจายื่นข้อเรียกร้องก็คือการชูให้เป็นประเด็นสาธารณะและเปิดเผยตัวตนของแกนนำรวมทั้งชาวบ้านที่เป็นตัวแทนในการเจรจาแต่ละครั้ง โดยต้องไม่หวั่นเกรงอิทธิพลและภัยอันตราย เพราะยิ่งกลัว ยิ่งปกปิด ยิ่งไม่ปลอดภัยจากประสบการณ์ที่จินตนาถ่ายทอดให้ฟัง

> กระบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชน เราจะต้องไม่ปิดตัวเรา ถ้าเราสู้แล้วเก็บตัว ห้ามใครรู้ว่าเราเป็นแกนนำ ห้ามใครรู้ว่าเราไปไหนมาไหน ห้ามบอกว่าเราเป็นใคร นั่นแหล่ะเราจะไม่ปลอดภัย เรารู้สึกว่าเราโดนทันทีเลย เราเปิดตั้งแต่แรกเลย เราสู้ด้วยกัน ไม่มีแกนนำ วางแผนด้วยกัน ตั้งโต๊ะเจรจากลุ่มละสิบคน แม้เขาจะพยายามหลอกล่อเราว่าขอตัวแทนกลุ่มละคน สองคน ให้เราหลงตัวเองว่าเรามีความสำคัญต่อกระบวนการต่อสู้ เราก็ต้องไม่เหลิงว่าเราคือตัวแทน เราต้องคิดให้ได้ว่าเราคือชาวบ้านคนหนึ่ง เจรจาทุกครั้งต้องกำหนดคนเข้าเจรจาได้เอง ถ้าไม่ได้ยี่สิบห้าคน หรือห้าสิบคน เราไม่เข้าไป หรือเรากำหนดให้ได้เลยว่าต้องตั้งโต๊ะเจรจาหน้ารถเครื่องเสียง เราจะไม่ให้การเจรจาต่อรองเป็นเรื่องคนสองคน แต่เป็นเรื่องของมวลชนกับหน่วยงานรัฐ[24]

คำกล่าวของจินตนาสะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดในขบวนการเคลื่อนไหวแบบชุมนุมยื่นข้อเรียกร้อง ในนามกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เธอคือแกนนำ แต่ในทางปฏิบัติ แกนนำไม่ได้หมายถึงชาวบ้านคนใดคนหนึ่ง แต่อาจเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำหน้าที่ขึ้นมาเป็นตัวแทนกลุ่มในการเจรจายื่นข้อเรียกร้องสำหรับการชุมนุมในแต่ละครั้ง เธอเล่าว่าการเดินทางไปชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้องที่หน่วยงานราชการบางแห่ง เธอไม่จำเป็นต้องไปด้วยทุกครั้ง ชาวบ้านบางคนอาจเป็นแกนนำไปทำหน้าที่เช่นเดียวกับเธอ "ขอแค่มีอาสาสมัคร พวกเราก็ให้เขาเป็นตัวแทนกลุ่มไปเจรจายื่นข้อเรียกร้อง บางกรณี เป็นการติดตามเรื่องว่าถึงไหนแล้ว พี่ไม่ต้องไปด้วยก็ได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าอยู่บ้านเฉย ๆ เราก็กระจายกันออกไปเคลื่อนไหวในที่ต่าง ๆ พร้อมกัน" และ

---

[24] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

อย่างที่เธอเคยกล่าวไว้ว่า “เราจะไม่ให้การเจรจาต่อรองเป็นเรื่องคนสองคน แต่เป็นเรื่องของมวลชนกับหน่วยงานรัฐ” เพราะเมื่อไรก็ตามที่การเจรจาในนามตัวแทนกลุ่มคนเดียวหรือไม่กี่คนกับหน่วยงานรัฐเกิดขึ้น ในสายตาของชาวบ้านหลายคน จะตั้งคำถามว่า “คุยอะไรกัน” “ทำไมไม่เปิดเผย” “ทำไมหลายคนไม่รู้เรื่องเลย” ผลสรุปที่เคยปรากฏออกมาให้เห็นคืออดีตแกนนำคนที่เคยไปเจรจาในลักษณะตัวแทนกลุ่มเพียงคนเดียว สุดท้ายกลายไปเป็นนักการเมืองท้องถิ่น หรือไม่ก็วางมือจากการเคลื่อนไหว ซึ่งชาวบ้านหลายคนอาจเข้าใจว่า “ถูกซื้อตัวให้ปิดปากเงียบ” ประสบการณ์ที่ผ่านมาประกอบกับความบริสุทธิ์ใจในการทำหน้าที่แกนนำของจินตนา จึงเป็นที่มาของการกำหนดรูปแบบในการเคลื่อนไหวชุมนุมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ กลุ่มนี้ที่ให้ความสำคัญกับตัวแทนกลุ่มผู้เข้าร่วมการเจรจายื่นข้อเรียกร้อง โดยอาจจะเป็นใครก็ได้ที่อาสาสมัครทำหน้าที่และชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นชอบ และยิ่งจำนวนมากคนที่เข้าร่วมการเจรจากับหน่วยงานรัฐ ก็ยิ่งเป็นการดี เพื่อแสดงถึงความโปร่งใสและการไม่ผูกขาดให้ใครคนใดคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนกลุ่มในการเจรจายื่นข้อเรียกร้องเพียงคนเดียวหรือไม่กี่คน

6.1.3 ศิลปะแห่งการเคลื่อนไหวตามกฎ กติกา

กล่าวได้ว่าการชุมนุมและเจรจายื่นข้อเรียกร้องของชาวบ้านมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีการเตรียมการวางแผนล่วงหน้าและมีการกำหนดผู้เป็นตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมการเจรจาในแต่ละครั้งกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จินตนาบอกผู้วิจัยว่าสิ่งที่เธอผลักดันมาโดยตลอดคือการให้ชาวบ้านฝึกการเป็นผู้นำ สามารถเข้าร่วมการเจรจายื่นข้อเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวเธอ แต่คือชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ คนใดคนหนึ่ง เพราะพวกเขาผ่านการเข้าร่วมประชุมหารือกันมาหลายครั้ง จนเป็นมติร่วมกันสำหรับการเคลื่อนไหวแต่ละครั้งที่จะเดินหน้าไปในทิศทางใด

สำหรับสุรชัย ชื่นจิต[25] ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านสะพานเล่าว่าเขาเริ่มติดตามจินตนามาตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เขาร่วมกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชนตั้งแต่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจนถึงนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน บ้านของเขาห่างจากโรงงานที่มีปล่องไฟหรือโรงงานเหล็กแผ่นรีดเย็นเพียงแค่ 3 กิโลเมตร “ใกล้กับพื้นที่ที่จะสร้างนิคมอุตสาหกรรมครึ่งกิโลเมตร เป็นแนวเขตให้เลย นอกจากนี้ ยังใกล้พื้นที่ที่จะสร้างบ่อฝังกลบขยะพิษ 200 เมตร เราเห็นแบบแปลนที่ทางกลุ่มเราได้มาเป็น EIA ที่เขาตรวจสอบสิ่งแวดล้อมของโครงการ พอเราเห็นตรงนี้ เราก็รวมมวลชนกันคัดค้าน”

---

[25] สุรชัย ชื่นจิต (นามสมมติ) อายุ 43 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

ภาพที่ 6.2 โรงงานของบริษัทเอกชน ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

เขายอมรับว่าเขาเคยทำงานในโรงงานเหล็กแผ่นรีดเย็นมาก่อน และลาออกทันทีที่ทราบข่าวว่าจะมีการขยายโรงงานเพื่อสร้างโรงถลุงเหล็ก

เราเข้าประชุมในโรงงาน ระดับผู้บริหารมาพูด ตอนแรกเขาไม่เคยบอกว่าจะมีโรงงานถลุงเหล็กที่นี่ รู้แต่ว่ามีการสร้างท่าเรือจากบางสะพานทำถนนไปพม่า มาทราบภายหลังว่าตัวที่จะเอามาทำเป็นเหล็กม้วนมันแพงขึ้น เลยคิดที่จะสร้างโรงถลุงเหล็ก มีการกว้านซื้อที่ดิน บอกว่ามาทำโรงงานโค้ก ชาวบ้านก็ไม่รู้ว่าโค้กหมายถึงอะไร เข้าใจว่าเป็นโรงงานทำน้ำโค้ก จริง ๆ คือโค้ก สิ่งที่มาถลุงเหล็กถ่านหิน ถ่านโค้ก พวกนี้แหล่ะ พอเราได้เห็นแบบแปลนครั้งแรกก็ตกใจ บ้านเราจะมีโรงงานถลุงเหล็กได้อย่างไร เขาบอกว่าไม่มี เขาเคยบอกว่าเหล็กเราสู้จีนไม่ได้ ถ้าเราเปิดเสรีการค้านำเข้า จีนจะถูกกว่า ก็ไปร้องกับทางกระทรวงอุตสาหกรรม ให้ปิดกั้นการนำเข้าเหล็ก และดึงเงินมาสร้างโรงถลุงเหล็ก ตอนแรกที่ฟังมา ไม่ได้เอ่ยถึงพื้นที่เรา ตอนหลังพอรู้ว่าใช่บ้านเราแน่ ๆ ก็ลุกขึ้นประท้วงเองเลย เรารวมกลุ่มกันมีพี่เล็ก พี่อ๊อด ผม ประจบ พี่นันท์ ผมเป็นคนร่างหนังสือและถามนายก อบต. กำนันว่ารู้ไหมว่าบ้านเรามีการเปลี่ยนแปลงสีผังเมืองจากสีเขียวมาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมสีม่วง รู้ไหม กำนันบอกว่าไม่รู้ แต่ อบต. นิ่งเงียบ

สุรชัยร่วมต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กทั้งที่เขายังทำงานในโรงงานเหล็กแผ่นรีดเย็น เขาบอกว่าเรื่องนี้เขาเคยพูดคุยกับผู้จัดการแล้วและดูเหมือนว่าจะไม่มีปัญหาอะไร แต่ในความเป็นจริง เขาก็รู้อยู่แก่ใจว่าใกล้ถึงเวลาที่เขาจะต้องเลือกระหว่างงานกับบ้านเกิดที่เขารักและหวงแหน

ผมเคยถามผู้จัดการนะ เขาก็ไม่ห้ามถ้าเราจะค้าน สิทธิใครสิทธิมัน ผู้จัดการบางคนมาจากนครศรีธรรมราช สงขลา พวกนี้เขาไม่ได้อยู่ในพื้นที่ เขามาแล้วเขาก็กลับ แต่พวกเราอยู่ที่นี่ คนที่ทำงานโรงงานบางสะพานพันกว่าคนก็ค้านทุกคน

> เขาบอกแบบนี้ว่า สุรชัยอย่าออกหน้าได้ไหม แต่ผมไม่สนใจ ผมจะถือธงนำหน้าเดินปาร์ค มีครั้งหนึ่งบริษัทเรียกผมมาถามว่าผมไปค้านโรงถลุงเหล็กมาใช่ไหม ผมก็บอกว่าชาวบ้านเขาค้านกันอยู่แล้ว ผมจะไปค้านทำไม ผมไม่ทุบหม้อข้าวตนเองหรอก ผมทำโรงงานนี้มา 14 ปี ผมค้านผังเมืองบ้านผมอย่างเดียว ไม่อยากให้เป็นสีม่วง ไม่เกี่ยวกับโรงถลุงเหล็กนี่นา ผมเลี่ยงบาลี เขาก็พูดอะไรต่อไม่ได้

ในที่สุด สุรชัยก็ได้ตัดสินใจลาออกเอง เมื่อได้ข่าวว่าโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานจะเข้ามาในพื้นที่และอาจจะต้องมีการเวนคืนที่ดิน พื้นที่ตั้งโครงการอยู่ห่างจากบ้านของเขาไม่ถึงหนึ่งกิโลเมตร "เขาไม่ได้ไล่ผมออก เพราะผมเริ่มบุกเบิกโรงงานมาแต่แรก ตอนผมลาออก เขาก็ไม่ให้ออก แต่ผมรู้ตัวเองว่ามีวุฒิแค่นี้ ยังไงก็ไม่โต เขาดึงพรรคพวกเข้ามา การศึกษาสูงกว่าผม อีกอย่างทำงานมาหลายปี ผมเบื่อแล้ว ออกมาทำมาหากินของเราเองดีกว่า ผมทำไร่สับปะรดยี่สิบกว่าไร่อยู่แล้ว" สิ่งที่สุรชัยตัดสินใจเลือกเป็นสิ่งสำคัญที่เขานำมาเป็นบทเรียนถ่ายทอดให้เพื่อนชาวบ้านในอำเภอบางสะพานฟังเพื่อมิให้เห็นแก่คำว่าการพัฒนาในแบบที่รัฐยัดเยียดให้โดยมักอ้างว่าโครงการพัฒนาทำให้เกิดการจ้างงาน แท้จริงแล้วงานที่เขาต้องทำก็คือการใช้แรงงาน ไม่ได้มีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพ สอดคล้องกับอิทธิพลของแนวคิด modernization ที่เฟื่องฟูในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ซึ่งชาวบ้านถูกถือว่าเป็นผู้ล้าหลัง เป็นเพียงทรัพยากรแรงงานในระบบทุนนิยม ต้องถูกทำให้ทันสมัย[26] แต่ผู้ได้รับผลประโยชน์คือกลุ่มทุนและรัฐ

สุรชัยมีบทบาทสำคัญในกลุ่มตรงที่สามารถพูดในที่สาธารณะและโน้มน้าวใจให้ผู้ร่วมชุมนุมฟังและปฏิบัติตามได้ ชาวบ้านน้อยคนนักที่จะสามารถพูดในที่สาธารณะได้อย่างเขา หากไม่นับจินตนา เสวก นิรันดร์และพงษ์ศักดิ์ เขาก็เป็นคนหนึ่งที่ได้รับโอกาสจากจินตนาให้ใช้เวทีชุมนุมกล่าวปราศรัยและปลุกจิตสำนึกการอนุรักษ์ฯ ให้กับชาวบ้าน นอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นการ์ดเฝ้าเครื่องเสียงมิให้ถูกตำรวจเข้ามายึด เขาเล่าว่าภรรยาและลูก ๆ ของเขาอีกสามคนเข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเข้าร่วมชุมนุมเกือบทุกครั้ง ในกรณีที่เป็นการชุมนุมครั้งใหญ่ก็จะปิดบ้านไปด้วยกันหมดทั้งครอบครัว แต่หากว่าเป็นการชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องหรือติดตามเรื่องที่หน่วยงานรัฐก็จะหมุนเวียนผลัดกันไปร่วมชุมนุม

> ผมทำได้ทุกอย่าง เป็นแกนในพื้นที่ เขียนป้าย ช่วยวางแผน รักษาความปลอดภัย ดูเครื่องเสียง หน่วยแทรกซึม หน่วยข่าวกรอง มีเพื่อนฝูงพรรคพวกในหลายพื้นที่ พอได้ข่าวมาเราก็จะประเมินกันในทีม แต่ละคนก็จะมาวิเคราะห์กันก่อนว่าเป็นจริงไหม ถ้าเป็นมือปืนซุ้ม มือปืนนอกพื้นที่ยาก เขาไม่รับ ไม่ทำแน่ เจ๊เป็นคนดัง

---

[26] ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน* (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2553), 177.

> เขาไม่อยากเสี่ยง อยากอยู่ในอาชีพนี้นาน ๆ สายนี้ ตำรวจบล็อกไว้หมดแล้ว แต่ถ้าเป็นมือปืนขี้ยา ไม่แน่ พวกนี้ไม่คิดเยอะ เราจึงต้องดูคนแปลกหน้าที่เข้ามาในพื้นที่

การหาข่าวของเขานับว่ามีประโยชน์อย่างมาก หลายครั้งที่เขานำข่าวที่ได้มาเข้าที่ประชุมกลุ่มและให้ชาวบ้านช่วยกันวิเคราะห์สถานการณ์ แสดงความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน โดยสิ่งสำคัญที่สุดที่เขาเห็นพัฒนาการในกลุ่มชาวบ้านอย่างชัดเจนคือเรื่องกฎหมาย เขาบอกผู้วิจัยว่าการวิเคราะห์ปัญหาและการแสดงความคิดเห็นเรื่องอะไรก็ตาม จะต้องมีฐานความรู้เกี่ยวกับกฎหมายมาเป็นอันดับแรก มิฉะนั้นการตัดสินใจอะไรอาจจะผิดพลาดได้ เนื่องจากการต่อสู้คัดค้านหลังจากเหตุการณ์โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเป็นต้นมา ชาวบ้านมักถูกแจ้งความดำเนินคดีบ่อยขึ้นกว่าแต่ก่อน เสมือนว่าเป็นกลยุทธ์จากฝ่ายตรงข้ามที่จะให้ชาวบ้านท้อถอยและยุ่งวุ่นวายกับคดีส่วนตัวจนไม่มีกำลังใจและไม่มีเวลาจะเสียสละทำเพื่อส่วนรวม แต่อย่างไรก็ดี ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไม่กลัว และเรียนรู้กฎหมายจากการศึกษาด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม และจากประสบการณ์โดยตรงของแกนนำและเพื่อนชาวบ้านที่ถูกดำเนินคดี

> เมื่อก่อนชาวบ้านไม่ได้ศึกษากฎหมาย เดี๋ยวนี้รู้กฎหมายหมด เราสามารถอ่านรัฐธรรมนูญได้ ตรงไหนที่จะฟ้อง เราศึกษา ตามเจ๊ไปประชุมตลอด รู้สิทธิชุมนุม ทำอย่างไรจะไม่ผิดไม่เสี่ยง หรือจะเสี่ยงทำผิด ป้องกันไว้อย่างไรบ้าง ดังนั้น ในการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง สำคัญคือต้องศึกษากฎหมายด้วย อย่างเช่นกรณีล่าสุด ที่มีเรื่องกับตำรวจที่สถานทูตเราก็บอกชาวบ้านว่าหยุด ปล่อยเขา อย่าไปมีเรื่องกับเขา อยู่เฉย ๆ อย่าไปยั่วอารมณ์เขา ตักเตือน ระงับเหตุให้ บางคนไม่รู้ จะไปมีเรื่องกับเขา เรามักจะเจอยั่วยุตลอดแต่เราก็จะคอยห้ามคนของเราไม่ให้มีเรื่อง ไม่ต้องยุ่งกับเขา ให้เขาบ้าไป เราถือว่าเรามาชุมนุมด้วยความสงบ ดูเรื่องเครื่องเสียงด้วยบางครั้งก็ขึ้นปาร์คด้วย ยุทธศาสตร์ที่เราเคลื่อนเหมือนกันหมด ทุกที่แม้มีอุปสรรคบ้าง เราก็ขอเขาเข้าไปจนได้ ยุทธศาสตร์ออกจากแกนหลักและก็เข้าที่ประชุมใหญ่ปรึกษากันอีกรอบ เวลาเข้าไปชุมนุมก็ถูกมองว่าเป็นพวกป่าเถื่อน ผมเคยไปกั้นที่กระทรวงทรัพยากรฯ ชาวบ้านยกมือโวยวาย ผมไปยกมือขอโทษบอกว่าผมเองก็ไม่อยากมาถ้าบ้านผมไม่เดือดร้อน จนรถเมล์มาช่วยเราค้าน มาปิดถนนให้เราเอง เอาธงเขียวมาโบกให้เรา

สุรชัยเล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจว่าการทำหน้าที่การ์ดด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้คนที่สัญจรไปมาและเจ้าหน้าที่ในสถานที่ราชการเป็นสิ่งที่เหมาะสม “เราดูก้าวร้าวในเป้าหมายของเรา แต่คนที่เขาไม่รู้เรื่อง หรือคนที่เราจะไปติดต่อด้วย สมควรที่จะได้รับความเคารพจากเรา เพราะสิ่งที่เราทำอาจเป็นการรบกวนเขา” เขาเล่าต่อว่าการเคลื่อนไหวชุมนุมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ เกิดขึ้นบ่อยครั้ง

จนช่วงหลังมานี้ เขารู้สึกว่าชาวบ้านไม่ได้ถูกมองเป็นพวกขัดขวางการพัฒนาอีกต่อไป และไม่ได้เป็นผู้ชอบใช้ความรุนแรงเหมือนที่มีคนบางกลุ่มกล่าวหา

> ประมาณปีสองปี ให้ตรวจสอบ EIA ต่อเนื่องกับผังเมือง เมื่อก่อนเขาจะแอนตี้เรา ตอนหลังพอชินกันแล้วก็เชียร์ว่าเอาเลย ๆ มีน้ำก็เอามาให้เรากิน มันอยู่ที่ความอ่อนน้อมของเราด้วย ผมก็บอกการ์ดด้วยกันว่าตรงไหนเราขอโทษได้ก็ยกมือขอโทษเขา เราอย่าไปใช้ความรุนแรง หลีกเลี่ยงได้ก็หลีกเลี่ยง ยกมือไหว้ก็ไม่เสียหาย เราบอกเหตุผลว่าเรามาเรื่องอะไร จำเป็นอะไร ทำไมมากีดขวางการจราจร ผมต้องเสียเงินคนละสามร้อยบาท ผมก็เชิญให้เขามาดูที่บ้านกรูดด้วย และสองสามปีที่แล้ว ไปฟังคำพิพากษาศาลอาญาที่กรุงเทพ มีคนเขาเห็นเสื้อเขียวก็ซื้ออาหารและน้ำให้พวกเรานับสิบคน ผมบอกว่ามีตังค์ เขาก็บอกว่าอย่าคิดว่าพี่ดูถูก พี่เคยไปเที่ยวบ้านกรูด เห็นว่าสวยงามเป็นธรรมชาติ อยากให้พวกเราช่วยอนุรักษ์ไว้นาน ๆ พี่เคยดูข่าวและติดตามข่าวเสื้อเขียวของน้องๆ มาเหมือนกัน เข้าใจว่าน้อง ๆ ปกป้องอะไร และไปเจอภาพ มันเป็นเรื่องจริงไง เคยไปกินปลาทู หมึกสด ๆ เหมือนกับที่เราไปปาร์คไปพูด ชื่นชมการทำงานของพวกเรา เราก็ชวนเขาไปเที่ยวบ้านเราด้วย

การเคลื่อนไหวชุมนุมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ณ วันนี้ ไม่ได้ทำเพื่อชุมชนบ้านกรูดเท่านั้น แต่ขยายวงกว้างไปถึงทุกพื้นที่ในอำเภอบางสะพาน เพราะไม่ว่าจะใช้ชื่อเรียกชายหาดแตกต่างกันตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เช่น ชายหาดทะเลบ้านกรูด อ่าวแม่รำพึง แต่พวกเขาตระหนักดีว่าพวกเขามีและใช้ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลผืนเดียวร่วมกัน พวกเขาจึงสมควรร่วมมือในการต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพย์สมบัติร่วมกัน บทกวีต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่าในความร่วมมือกัน อาจมีความคิดเห็นแตกต่าง ขัดแย้งกันบ้าง แต่ขอให้ทุกคนในกลุ่มมีความสามัคคีกันในการต่อสู้ศึกครั้งใหม่

อันบ้านกรูดบ่อนอกบอกให้รู้	ร่วมต่อสู้หลายปีมิไหวหวั่น
สู้ด้วยรักสามัคคีด้วยผูกพัน	เคารพกันในสิทธิมิเคยลืม
แม่รำพึงนี่หรือคือน้องใหม่	ความเหนียวแน่นหายไปไหนจึงไม่ปลื้ม
สามัคคีที่กล่าวย้ำใยทำลืม	ความปลาบปลื้มจึงไร้ค่าไม่น่าดู
อันเขียดเล็กเขียดใหญ่ไม่เคยเล่น	จะคาวเหม็นแค่ไหนเราไม่รู้
แต่อย่าเห็นพวกเดียวกันเป็นศัตรู	เปิดประตูให้ข้าศึกควรตรึกตรอง
อย่าฟังพวกไอ้บ่างที่ช่างยุ	แล้วนักสู้ป่าพรุจะมัวหมอง
เรื่องเล็กน้อยค่อยประคับประคอง	อย่าให้ต้องแตกแยกจนแหลกลาญ

การต่อสู้ทุกที่มีปัญหา อย่าปล่อยให้นานช้าจนร้าวฉาน
จูนหัวใจให้มาสู้อยู่นาน ๆ ผูกสัมพันธ์ด้วยความรักสามัคคี[27]

พิศมัย ชมจันทร์ ชาวบ้านแม่รำพึงเล่าว่าเธอเข้าร่วมกระบวนการต่อสู้คัดค้านโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ซึ่งแม้ว่าไม่มีประสบการณ์ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาก่อน แต่เธอก็ชื่นชมการต่อสู้ของรุ่นพี่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดอย่างมาก โดยเธอว่า “ไม่รู้ว่าต้องทำอะไรบ้าง แค่ทำตามคำสั่งของแกนนำ หัวหน้าการ์ดและแกนหลักที่ผลัดกันมาไฮด์ปาร์คเท่านั้น” แต่เธอก็ตระหนักดีว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีส่วนสำคัญในการเตรียมการวางแผนให้เป็นอย่างดีโดยใช้ประสบการณ์ที่เคยต่อสู้มาก่อนมาบอกเล่าให้ทำตามและทุกเรื่องที่เคยเกิดขึ้นแล้วก็เกิดขึ้นอีก ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง EIA ประชาพิจารณ์ และที่ดินสาธารณะ คำกล่าวของพิศมัยเป็นความจริงทีเดียว โดยพิจารณาได้จากประเด็นการต่อสู้เดียวกันนี้เกิดขึ้นกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด โรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก

นอกจากพิสมัยแล้ว ธนู ชาวบ้านแม่รำพึงอีกคนหนึ่งที่เพิ่งเข้าร่วมกระบวนการต่อสู้คัดค้านในช่วงหลัง เขากล่าวชื่นชมกลุ่มรุ่นพี่อนุรักษ์ฯ บ้านกรูดโดยเฉพาะในเรื่องการวางแผนก่อนการเคลื่อนไหว พวกเขาจะต้องจัดให้มีการประชุมกันหลายครั้งจากเดิมที่ประชุมทุกวันจันทร์ที่บ้านแกนนำกลุ่ม (จินตนา) ก็จะนัดวันศุกร์อีกหนึ่งวันต่อสัปดาห์เพื่อประชุมกลุ่มย่อยตามหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจะมีการวางแผนงาน มอบหมายหน้าที่ และซักซ้อมความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมความพร้อมเรื่องข่าวสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานจะทำการส่งข่าวประชาสัมพันธ์การเคลื่อนไหวของกลุ่มให้สื่อมวลชนทราบล่วงหน้าเพื่อเตรียมตัวไปสัมภาษณ์แกนนำและทำข่าวในสถานที่ชุมนุมโดยสื่อมวลชนสามารถนำข้อมูลที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเขียนสรุปเตรียมไว้แล้วไปลงข่าวได้ทันทีเมื่อมีคำให้สัมภาษณ์และภาพเหตุการณ์ในช่วงเวลาและสถานที่จริงมาประกอบ

ในช่วงก่อนที่จะมีการเคลื่อนขบวนชาวบ้านไปชุมนุมที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้ร่วมประชุมกันหลายครั้งเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะบทบัญญัติกฎหมายที่สนับสนุนให้เกิดโครงการนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประชุมของชาวบ้านค่ำวันที่ 1 มิถุนายน 2555 ประเด็นสำคัญที่แกนนำและแกนหลักผลัดกันให้ข้อมูลข่าวสารก็คือกฎหมายการนิคมอุตสาหกรรมมีอำนาจเหนือประชาชนในพื้นที่อย่างมาก

---

[27] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2552.

เสวกกล่าวว่า “ตามกฎหมายการนิคม ออกพระราชบัญญัติเวนคืนได้ ชาวบ้านไม่ยอมขายที่ ก็บังคับให้ขายได้” จากนั้น เขาได้นำเอาข้อมูลกรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดมาเป็นตัวอย่างโดยเน้นบทบัญญัติสำคัญของพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในท้องที่ตำบลห้วยโป่งและตำบลมาบตาพุด อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง พ.ศ. 2527 มาตรา 1-11 และสรุปบทบัญญัติดังกล่าวมาอ่านให้ชาวบ้านฟังทุกมาตรา รวมทั้งกล่าวเน้นย้ำอำนาจของผู้ว่าการ กนอ. ว่าเป็นเจ้าหน้าที่เวนคืนตามมาตรา 3 และในตอนท้ายของการประชุม เสวกกล่าวว่า

> ขอให้ไปกันเยอะๆ นะ ให้แต่เงิน มีแต่รถ ไม่มีคน ไม่เอานะ ถ้าคนไปน้อย เขาไม่ฟังเรา ล่าสุดที่ผ่านมาเราไปกันเกินสามร้อย พี่น้องเครือข่ายไปกันเยอะ ตัวอย่างให้เห็น เขาจะฟัง เพราะคนได้รับผลกระทบเยอะ ขอเป็นเอาตัวไป อย่าเอาแต่เงินมา ไปนิคม มีเวลาก็ไป สผ. (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ต่อ ใครไปก็ลงชื่อ

หลังจากเตรียมรถบัสและจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุม พร้อมทั้งให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จำนวนประมาณ 300 กว่าคนก็ได้เดินทางเคลื่อนขบวนไปที่ กนอ. ถนนนิคมมักกะสัน แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2555 นับว่าเป็นการชุมนุมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ครั้งแรกที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีประสบการณ์ร่วม

ภาพที่ 6.3 ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเจรจายื่นข้อเรียกร้องกับผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

ภาพที่ 6.4 ตัวแทนชาวบ้านครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานอธิบายพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งวางไข่ปลาทู ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

ในการชุมนุมและเจรจายื่นข้อเรียกร้องครั้งนั้น ผู้วิจัยได้เห็นวิธีการทำงานที่เป็นระบบของกลุ่มอนุรักษ์ฯ กล่าวคือทุกคนมีหน้าที่ของตนเอง บางคนทำหน้าที่การ์ดเครื่องเสียงก็จะเฝ้าเครื่องเสียง บางคนทำหน้าที่การ์ดแกนนำ ก็จะมีชาวบ้านล้อมแกนนำเอาไว้ไม่ให้ใครเข้าถึงได้ง่าย บางคนทำหน้าที่ชูป้าย ถือธง ในขณะที่แกนนำและแกนหลักของชาวบ้านผลัดกันไฮด์ปาร์ค หลังจากที่มีการเจรจาโต๊ะกลมกลางแจ้งบริเวณด้านหน้า กนอ. ประมาณ 40 นาที ก็ได้มีการตกลงร่วมกันที่จะทำบันทึกข้อตกลงระหว่าง กนอ. กับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน[28] โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญ ได้แก่

1. รับทราบข้อเรียกร้องของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ใน 2 ประเด็นหลัก

1.1 ที่ดินบางส่วนของบริษัท ประจวบพัฒนา ดิเวลลอปเมนท์ จำกัดและบริษัท เครือสหวิริยา จำกัด ได้ถูกเพิกถอนเอกสารสิทธิจากกรมที่ดินเรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่วันที่ 18 สิงหาคม 2553 ปัจจุบันที่ดินดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึงและเขตวนอุทยานแม่รำพึง

1.2 อบต. แม่รำพึงให้ความเห็นชอบในการอนุญาตให้ประกาศเป็นเขตอุตสาหกรรมนั้น ไม่ได้เปิดรับฟังความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับประกาศให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมตามขั้นตอนแต่อย่างใด ประกอบกับที่ดินดังกล่าวคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ชี้มูล เมื่อ พ.ศ. 2549 ซึ่ง อบต. เจ้าของพื้นที่ทราบว่าที่ดินดังกล่าวมีปัญหาการครอบครองที่ดินอยู่ก่อนแล้ว การให้ความเห็นชอบให้ใช้พื้นที่ดังกล่าว

---

[28] บันทึกข้อตกลงระหว่างการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2555.

ประกอบการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมบางสะพานจึงเป็นความเห็นที่ไม่ถูกต้อง

2. กนอ. จะรวบรวมผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงและประมวลสรุปผลเสนอคณะกรรมการ กนอ. เพื่อพิจารณาทบทวนการร่วมดำเนินงานโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานภายใน 30 วัน นับแต่การดำเนินการตามข้อ 1 แล้วเสร็จ และมีหนังสือแจ้งให้กลุ่มฯ รับทราบถึงมติคณะกรรมการ กนอ. ต่อไป

จากบันทึกข้อตกลงดังกล่าวนำไปสู่การลงพื้นที่ที่ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพานของผู้ว่าการการนิคมแห่งประเทศไทย เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงตามข้อร้องเรียนของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งทางแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้มีการประชุมวางแผนจัดแบ่งหน้าที่ให้กับชาวบ้านแกนหลัก แกนรองและทีมงานสนับสนุนต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการจัดทำใบปลิวแจกชาวบ้านในชุมชนบางสะพานให้มาร่วมการชุมนุมแสดงพลังคัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน ข้อความในใบปลิวรณรงค์การเข้าร่วมชุมนุมมีดังต่อไปนี้

รวมพลังพี่น้องบางสะพาน

คัดค้าน การประกาศเขตนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน บนพื้นที่ 6,400 ไร่ ฮุบ ป่าสงวน วนอุทยานแม่รำพึง ที่สาธารณะ ที่ดินของประชาชน วันศุกร์ที่ 21 กย. 55 เวลา 9.00 น. ณ ศาลา ม. 1 (บ้านดอนสำราญ) ต. แม่รำพึง ผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยลงพื้นที่พร้อมคณะเพื่อรับฟังปัญหา ผลกระทบที่จะเกิดจากการประกาศเขตนิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่บางสะพาน เช่น ... การเวนคืนที่ดิน/รัศมีแนวกันชน 2 กิโลเมตรรอบเขตนิคมอุตสาหกรรม มีผลกระทบ 4 ตำบล คือ แม่รำพึง/ธงชัย/กำเนิดนพคุณ/พงศ์ประศาสตร์

*** **ร่วมยกเลิก MOU ยกเลิกเขตอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน**

ก่อนวันที่ผู้ว่า กนอ. และคณะจะเดินทางมาลงพื้นที่ที่บางสะพาน แกนนำกลุ่มฯ ได้มีการจัดประชุมชาวบ้านเพื่อแบ่งหน้าที่กัน

ภาพที่ 6.5 การประชุมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเพื่อเตรียมการสำหรับการลงพื้นที่ของผู้ว่า กนอ. ที่ ศาลาประชุม อบต. แม่รำพึง อำเภอบางสะพานถ่ายเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2555

หน้าที่สำหรับคืนนี้ ได้แก่ หน้าที่นอนเฝ้าศาลาประชุมที่จะมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ว่า กนอ. และกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านในอำเภอบางสะพาน เพื่อป้องกันไม่ให้กลุ่มสนับสนุนอุตสาหกรรมเหล็กเข้ามาดึงผ้าป้ายออกหรือเตรียมการก่อกวนในสถานที่ประชุม ชาวบ้านจิตอาสาหลายคนทำหน้าที่ผลัดกันเป็นยามเดินสำรวจตรวจตราบริเวณโดยรอบศาลาประชุม

ภาพที่ 6.6 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานพาลูกหลานมานอนเฝ้าศาลาประชุมอบต. แม่รำพึง ถ่ายเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2555

สำหรับการเตรียมการลงพื้นที่ของ ผู้ว่า กนอ. ทางแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ และแกนหลักได้ร่วมกันวางแผนแบ่งหน้าที่หลักเป็นดังนี้

1. กลุ่มชาวบ้านที่ผลัดกันปราศรัยให้ข้อมูลชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านแสดงพลังให้ผู้ว่า กนอ. เห็น โดยเป็นกลุ่มที่จะต้องอยู่ที่ศาลาประชุม

2. กลุ่มชาวบ้านที่พาผู้ว่า กนอ. และคณะ สำรวจพื้นที่ที่มีปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ ที่ดินสาธารณะ ป่าพรุชุ่มน้ำ เขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึงและเขตวนอุทยานแม่รำพึง โดยมีจำนวนชาวบ้านที่พาดูพื้นที่ประมาณ 3 คน และนักข่าวอีก 2 คน

3. กลุ่มชาวบ้านสนับสนุนการทำงานทั่วไป ได้แก่ การ์ดดูแลความเรียบร้อยในพื้นที่ศาลาประชุม ชาวบ้านที่เดินทางไปรับ ผู้ว่า กนอ. และคณะที่อำเภอทับสะแก เพื่อพามาที่ศาลาประชุม ตำบลแม่รำพึง ชาวบ้านที่รับลงทะเบียนรายชื่อผู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ชาวบ้านที่จัดเตรียมอาหารมื้อกลางวันเลี้ยงผู้ว่า กนอ. และคณะ ชาวบ้านที่ถ่ายรูปและส่งข่าวให้สื่อมวลชนทำข่าว เป็นต้น

ในวันที่ 21 กันยายน 2555 ผู้ว่า กนอ. และคณะได้มาถึงพื้นที่อำเภอบางสะพาน แกนนำและแกนหลักกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ตัวแทนจากธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่และตัวแทนอาชีพอื่น ๆ ในพื้นที่ รวมทั้งแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ่อนอก ทับสะแก ซึ่งเป็นกลุ่มพันธมิตรเครือข่ายได้ร่วมกันปราศรัยให้ข้อมูลกับผู้ว่า กนอ. ว่าบางสะพานเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก จากนั้น จินตนาได้มอบหมายให้ตัวแทนชาวบ้านพาผู้ว่า กนอ. และคณะไปสำรวจพื้นที่ที่พิพาทระหว่างชาวบ้านกับบริษัทกลุ่มทุน

ภาพที่ 6.7 ผู้ว่า กนอ. และคณะฟังคำชี้แจงให้ข้อเท็จจริงของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ถ่ายเมื่อ วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2555

ภาพที่ 6.8 ผู้ว่า กนอ. และคณะลงสำรวจที่ดินเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึงและเขตวนอุทยานแม่รำพึง ซึ่งบริษัทเอกชนเคยอ้างการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

หลังจากที่ผู้ว่า กนอ. รับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่ดินที่พิพาททั้งหมด พร้อมกับแจ้งว่าจะนำข้อมูลที่ได้รับจากชาวบ้านไปแจ้งให้คณะกรรมการ กนอ. รับทราบและพิจารณาข้อเรียกร้องของชาวบ้านที่ให้ยกเลิก MOU ที่ทำร่วมกันกับบริษัทกลุ่มทุน เหตุการณ์ในวันนั้น ปรากฏเป็นข่าว ดังตัวอย่างข่าวต่อไปนี้

> นายวีรพงศ์ ไชยเพิ่ม ผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ลงพื้นที่สำรวจกรณีเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพานคัดค้านการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่บริษัทขนาดใหญ่ร่วมกับการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หรือ กนอ.ลงนามเอ็มโอยูร่วมจัดตั้งเนื้อที่ประมาณ 6,400 ไร่ในอำเภอบางสะพาน เนื่องจากพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นป่าพรุชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ และยังเป็นจุดรับน้ำจากเทือกเขาตะนาวศรี หากมีการก่อสร้าง เกรงจะขวางทางน้ำจนทำให้เกิดน้ำท่วมใหญ่ โดยผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยระบุว่าจะนำข้อมูลเสนอต่อบอร์ดการนิคมอุตสาหกรรมพิจารณากันพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบกว่า 1,000 ไร่ออก แต่กรณีจะให้ยกเลิกทั้งหมดเป็นเรื่องของคณะกรรมการฯ ต้องพิจารณา[29]

ภายหลังการลงพื้นที่ของ ผู้ว่า กนอ. ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ไม่ได้นิ่งนอนใจ ได้มีการเคลื่อนไหวและนำเสนอข้อมูลแก่สื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องเพื่อตรวจสอบท่าทีและการดำเนินการต่อจากนี้ไปของ กนอ. การเคลื่อนไหวของชาวบ้าน ขยายผลไปถึงการทำหนังสือ

---

[29] “ผู้ว่าฯ กนอ.ลงพื้นที่ติดตามกรณีคัดค้านจัดตั้งนิคมฯเหล็กบางสะพาน,” ThaiPBSNEWS, 22 กันยายน 2555, http://news.thaipbs.or.th/content/ผู้ว่าฯ กนอ ลงพื้นที่ติดตามกรณีคัดค้านจัดตั้งนิคมฯ เหล็ก บางสะพาน (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2557).

ถึงสถานทูตของบริษัทต่าง ๆ ที่จะเข้ามาลงทุนในกลุ่มอุตสาหกรรมเหล็ก โดยชาวบ้านได้กำหนดแผนการเดินทางไปชุมนุมบริเวณหน้าสถานทูตญี่ปุ่น และกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการขยายอุตสาหกรรมเหล็กในพื้นที่ชุ่มน้ำและป่าสงวนแห่งชาติ และได้จัดทำหนังสือประชาสัมพันธ์ข่าวให้กับสื่อมวลชนไว้ก่อนแล้วด้วย โดยมีสาระสำคัญของหนังสือที่แกนนำกลุ่มจัดเตรียมเนื้อหาไว้ ดังนี้

> 2 พ.ค. – ชาวบ้านประมาณ 100 คน จาก อ. บางสะพาน จ. ประจวบคีรีขันธ์ เดินทางเข้าพบทูตญี่ปุ่น ประจำประเทศไทย เพื่อถามความตระหนักของนักลงทุนญี่ปุ่นในการลงนามบันทึกข้อตกลงระหว่างบริษัท JFE Steel บริษัท Marubeni-Itochu Steel Inc. (MISI) บริษัท สหวิริยา สตีลอินดัสตรี และบริษัทเหล็กแผ่นรีดเย็นไทย เพื่อขยายอุตสาหกรรมเหล็กในพื้นที่ชุ่มน้ำและป่าสงวนแห่งชาติ
> ปัจจุบัน บริษัท สหวิริยา สตีลอินดัสตรี (SSI) จำกัด (มหาชน) เจ้าของโรงรีดเหล็กในอำเภอบางสะพานถูกกรมที่ดินดำเนินคดีฐานครอบครองเอกสารสิทธิผิดกฎหมายในเขตป่าสงวนแห่งชาติพรุแม่รำพึง และถูกเพิกถอนเอกสารสิทธิแล้ว 52 แปลง และบริษัท SSI ยังมีปัญหาครอบครองที่ดินสาธารณประโยชน์โดยไม่ได้รับความยินยอมจากชุมชนท้องถิ่น ปัจจุบันถูกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์สั่งให้เช่าพื้นที่เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ...
> ล่าสุด การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ได้ยกเลิกการลงนามเบื้องต้นที่จะร่วมทุนกับ SSI เพื่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมเหล็กในอำเภอบางสะพาน ส่วนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ของโรงถลุงเหล็กยังไม่ผ่านคณะผู้ชำนาญการของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) โดยคณะผู้ชำนาญการตั้งคำถามกว่า 100 ข้อ เนื่องจากไม่มั่นใจว่าการสร้างโรงถลุงเหล็กจะไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชน ชาวบางสะพานเดินทางไปพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมในช่วงบ่าย เพื่อยื่นจดหมายคัดค้านการขยายอุตสาหกรรมเหล็กเนื่องจากได้รับข้อมูลว่าแม้จะไม่มีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก แต่จะมีการดำเนินการขอเปิดเขตประกอบการอุตสาหกรรมสวนอุตสาหกรรม หรือชุมชนอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็นการดำเนินการทับพื้นที่ป่าสงวนเช่นเดิม

ข่าวดังกล่าวเขียนโดยจินตนา และบางข่าว ชาวบ้านคนอื่น ๆ ก็ช่วยกันนำข้อมูลมาสรุปและผลัดเปลี่ยนคนมาเขียน โดยเป็นข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านในกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทราบกันดีอยู่แล้ว เพียงแต่ใส่รายละเอียดเนื้อหาของการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นขณะนั้นลงไปเพิ่มเติม การติดตามความเคลื่อนไหวของ กนอ. ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จนถึงวันที่มีการนัดประชุมพิจารณา

ของคณะกรรมการ กนอ. กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานก็ได้เดินทางไปชุมนุมที่ กนอ. พร้อมทั้งขอเข้ารับฟังเพื่อให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจด้วย ซึ่ง กนอ. ก็อนุญาตให้เข้าไปร่วมประชุมได้ประมาณ 6 คน โดยผู้วิจัยได้อยู่ในกลุ่มที่ได้รับเชิญเข้าไปฟังการประชุมด้วย

ภาพที่ 6.9 กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานร่วมประชุมบอร์ดการนิคมอุตสาหกรรมเพื่อชี้แจงการกระทำละเมิดและผิดสัญญาของกลุ่มทุนเหล็ก พร้อมนำเสนอยกเลิก MOU ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

ผลการเข้าร่วมประชุมครั้งนั้น นำมาซึ่งข่าวดีสำหรับชาวบ้านชุมชนบางสะพาน ดังข่าวต่อไปนี้

กนอ. ยกเลิกโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จ.ประจวบฯ

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ได้มีหนังสือเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2555 แจ้งไปยังประธานเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน โดยระบุว่า ภายหลังจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานได้มีหนังสือถึงประธานคณะกรรมการ กนอ. เพื่อขอให้พิจารณายกเลิกสัญญาร่วมดำเนินโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จ. ประจวบคีรีขันธ์ และได้นำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพพื้นที่และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นให้ทราบ ทาง กนอ.ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฯ ขึ้นมา เพื่อพิจารณาข้อเสนอดังกล่าว จากการประชุมของคณะอนุกรรมการฯ ร่วมกับทางบริษัทฯ ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องร่วมกันว่าควรยุติโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน และต่อมาทางคณะกรรมการ กนอ. ได้มีมติจากการประชุมเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2555 เห็นชอบให้ยุติการดำเนินโครงการ[30]

---

[30] ดร.บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์, “บันทึกการเมืองสีเขียวในปี 2555,” 3 มกราคม 2556

กระบวนการต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพในการชุมนุมและการยื่นข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเครื่องยืนยันว่าพวกเขาไม่ใช่ม็อบรับจ้างเหมือนที่หลายคนกล่าวหา จะด้วยความเข้าใจผิดหรือเพราะผลประโยชน์ขัดแย้งกันก็ตาม คำพูดที่ยืนยันว่า "เราไม่ใช่ม็อบรับจ้าง" เป็นคำพูดของเสวกที่พูดในการประชุมร่วมกับคณะกรรมการ กนอ. เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลการตรวจสอบที่ดินของชาวบ้าน

> พวกชาวบ้านถูกกล่าวหาว่าถูกว่าจ้างให้มาค้าน ถามว่าเดือดร้อนอยู่แล้ว จะต้องมาจ้างกันทำไม ใครเขามาจ้าง ถ้าจ้างให้หนุนโรงงานน่ะน่าเชื่อ ถามทุกคนในที่นี้ได้เลย ควักเงินมากันเองทุกครั้ง รายได้เราพอที่จะเสียเงินมาเอง เป็นรายได้จากประมง จากเกษตรกรรม มาจากปลาทูผลผลิตประมง รายได้บางคืนของชาวบ้านอาจจะมากกว่าพนักงานที่นี่ทำงานทั้งเดือนก็ได้ แล้วถ้าระบบนิเวศน์ตรงนี้ถูกทำลายไป มันมหาศาล[31]

สิ่งสำคัญที่สุดที่สังคมรับรู้ได้คือการเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่ไม่มีอำนาจอะไรจะไปต่อกรกับหน่วยงานของรัฐและกลุ่มทุนนั้นมีความชอบธรรม แม้ว่าการที่พวกเขาอาศัยพลังมวลชนอาจจะมีหลายคนใช้คำเรียกว่า "กฎหมู่" แก่กรณีการชุมนุมของพวกเขา แต่ก็มีที่มาจากแรงผลักดันให้พวกเขาลุกขึ้นต่อสู้คัดค้าน จากวันนั้นที่พวกเขาใช้วิธีการชุมนุมเรียกร้องความยุติธรรมในสิทธิชุมชนของพวกเขา พวกเขาได้เผชิญกับการสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและการขัดขวางการชุมนุมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอ้างพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 หรือเมื่อมีการชุมนุมกันในเขตทางหลวง ตำรวจก็จะเข้าสลายการชุมนุมโดยอ้างว่าเป็นการกีดขวางทางจราจรหรือเป็นการกีดขวางทางเดินเท้า และหากว่าการชุมนุมครั้งนั้นได้ปราศรัยกล่าวอ้างถึงบุคคลที่ 3 หรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็อาจโดนฟ้องร้องข้อหาหมิ่นประมาทจากบุคคลเหล่านั้น ตามกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญาก็ตาม สิ่งที่ผ่านมาของการชุมนุมในแต่ละครั้งก็เพื่อวัตถุประสงค์สำคัญที่สุดคือการรักษาชุมชนของพวกเขาไว้ แต่ผู้ชุมนุมต้องผ่านอุปสรรคในการเข้าร่วมชุมนุมมามากมาย จากข้อจำกัดตามบทบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งกฎหมายเหล่านั้นล้วนแต่เป็นกฎหมายที่มีลำดับชั้นต่ำกว่ารัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ จนถึงวันนี้ วันที่ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวของพวกเขาค่อยๆ ปรากฏให้เห็นทีละเล็กทีละน้อยจากกรณีโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ รวมถึงความชอบธรรมในการแสดงเสรีภาพในการชุมนุมของ

---

http://www.measwatch.org/writing/4381 (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2557).

[31] เสวก พิมสอ อาชีพชาวประมงและชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

พวกเขาได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น เช่น หน่วยงานราชการบางแห่งจัดสถานที่ เครื่องดื่ม อาหารกล่อง เพื่อเตรียมการต้อนรับผู้ชุมนุม และจัดห้องประชุมให้ตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้ร่วมชุมนุมเข้าเจรจายื่นข้อเรียกร้อง ทั้งหมดนี้คือตัวอย่างของการใช้เสรีภาพในการชุมนุมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งถือได้ว่าประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับและเป็นต้นแบบให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ กลุ่มอื่นได้เรียนรู้และเจริญรอยตาม

6.2 การตรวจสอบที่ดินสาธารณะ

6.2.1 "เราไม่ยึดครอง แค่ร้องขอความเป็นธรรม"

ในช่วง พ.ศ. 2540 - 2542 ชาวบ้านต้องต่อสู้ในประเด็น "จับเท็จ EIA" และประชาพิจารณ์ เดินทางไปชุมนุมในสถานที่ราชการหลายแห่งหลายครั้ง แทบไม่ได้อยู่ติดบ้านจนกระทั่งวันหนึ่ง มีชาวบ้านอยากเดินลงไปที่ชายหาด แต่เมื่อไปถึงบริเวณทางสาธารณะที่จะเป็นเส้นทางนำไปสู่ชายหาดทะเลบ้านกรูด เขากลับพบว่ามีการกันพื้นที่ด้วยรั้วลวดหนาม เขารีบมาบอกเล่าให้ทุกคนในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ฟังกันและนั่นคือประเด็นใหม่ "บุกรุกที่ดินสาธารณะ" ที่ชาวบ้านต้องลุกฮือขึ้นต่อสู้ โดยถือได้ว่าเป็นประเด็น "น็อคเอาท์" ที่ทำให้การต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านมีความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างกว้างขวาง ในมุมกลับกัน กลุ่มทุนที่มีรัฐให้การสนับสนุนก็ตกเป็นฝ่ายถูกกล่าวหาว่ายึดครองที่ดินสาธารณะโดยมิชอบ

> จริง ๆ ชาวบ้านรู้เรื่องนี้จากการไปปิดรั้วลวดหนาม ห้ามชาวบ้านใช้ที่ ที่นี่ที่ 1000-2000 ไร่น่ะ ล้อมลวดหนามหมด ทางที่จะเดินลงทะเลมันหาย ชาวบ้านรู้สึกว่าอันนี้สิทธิของเขานะ เขาเดินลงทะเลอยู่ แล้วจู่ ๆ มันหายไปไหน ก็มีการต่อสู้กันว่าเขาไม่อนุญาตให้ทางสาธารณะที่เขาใช้ประโยชน์อยู่นี้มาห้าสิบหกสิบร้อยปีไปใช้ประโยชน์คนเดียว ถึงแม้ทางจะเป็นหัวไร่ปลายนา คุณจะซื้อที่เล็กที่น้อยก็แล้วแต่ แต่นี่คือทางของฉัน การคัดค้านทางสาธารณะจึงเกิดขึ้นจนวันนี้ โรงไฟฟ้าก็ยังไม่ได้ทางสาธารณะ แต่โรงไฟฟ้าเอาทางสาธารณะไปบวกรวมประมูลโครงการด้วย ไปบวกรวมในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่ง อบต. เห็นชอบเรียบร้อย อันนี้เป็นประเด็นที่โรงไฟฟ้าก็ตันในเหตุผลของตัวเองที่ไปไม่ได้เหมือนกัน นี่คือเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้น[32]

---

[32] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, *ตอบโจทย์*, สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเดินทางไปสำรวจทางสาธารณะที่เคยใช้เดินลงทะเลและพบว่าเจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดได้กั้นรั้วลวดหนามห้ามผ่านแล้ว พวกเขารู้สึกเจ็บใจ โกรธเคืองเป็นอย่างมาก และพยายามเดินทางไปยื่นหนังสือร้องเรียนหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข่าวกับสื่อสิ่งพิมพ์หลายแห่ง แต่ไม่มีความคืบหน้าใด ๆ เลย จนกระทั่งเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2542 กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เรื่องขอให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและขอให้ตรวจสอบกรณีการทุจริตที่ดินสาธารณะ[33] โดยกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดอ้างข้อมูลที่ได้ค้นคว้ามาจากการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญด้านพลังงานแล้วสรุปให้เห็นว่าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเป็นผลพวงจากการวางแผนนโยบายด้านพลังงานของประเทศที่มีการพยากรณ์การเพิ่มขึ้นของปริมาณการใช้ไฟฟ้าผิดพลาด ซึ่งทำให้ปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤติปริมาณไฟฟ้าสำรองที่สูงเกินไปจนถึงระดับ 40% อันเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียเงินมากมายไปกับการสำรองไฟฟ้าที่ไม่ได้ใช้จนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตต้องประกาศหยุดเดินเครื่องไฟฟ้าในช่วง พ.ศ. 2542 - 2546 รวม 3,000 เมกกะวัตต์ จากการศึกษาของอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านพลังงาน คณะเศรษฐศาสตร์พบว่าหากเศรษฐกิจของประเทศไทยฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยจะมีไฟฟ้าใช้โดยไม่สร้างโรงไฟฟ้าใหม่อีก 10 ปี การก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินจึงทำให้ประเทศชาติเสียประโยชน์มากกว่าได้ประโยชน์ ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินหินกรูดที่มีมูลค่า 441,136 ล้านบาทนั้น เป็นเงินที่หมุนเวียนในต่างประเทศถึง 96.73% และเป็นเงินหมุนเวียนในประเทศไทยเพียง 3.27% ของทั้งโครงการ ประกอบกับหากปี 2546 ประเทศไทยจะนำระบบตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้ามาใช้ รัฐบาลจะทำอย่างไรกับโครงการโรงไฟฟ้า IPP ที่ได้เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าอย่างผูกขาดไปแล้วถึง 25 ปี หากจะขอลดอายุสัญญาลงให้เหลือเพียง 15 ปี จะต้องจ่ายเงินชดเชยเฉพาะโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดโครงการเดียวเป็นเงินถึง 40,000 ล้านบาท นอกจากนี้ การสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดจะทำลายอาชีพของชาวบ้านโดยเฉพาะชาวประมงพื้นบ้าน โดยในรายงาน EIA ของโรงไฟฟ้าหินกรูดระบุถึงผลกระทบไว้ว่าชาวประมงจะได้รับผลกระทบอาจถึงกับต้องเปลี่ยนอาชีพ

จากสาระสำคัญในหนังสือร้องเรียนของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดดังกล่าวนำไปสู่การร้องขอให้นายกรัฐมนตรีช่วยดำเนินการสอบสวนความผิดแก่ผู้เกี่ยวข้อง กรณีร่วมกันทุจริตลดขนาดพื้นที่ทางและห้วยสาธารณะในพื้นที่หมู่ 9 ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน ลงจากประมาณ 13 ไร่ ให้เหลือไม่ถึง 10 ไร่ เพื่อให้อยู่ในเงื่อนไขตามกฎหมายที่บริษัท ยูเนี่ยนฯ สามารถขอเช่าได้ นอกจากนี้บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้ปิดกั้นทางสาธารณะในเขตหมู่ 9 ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน ซึ่งเป็นประเด็นที่

---

[33] หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ลงวันที่ 12 พฤษภาคม 2542 เรียนนายกรัฐมนตรี เรื่องขอให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและขอให้ตรวจสอบกรณีการทุจริตที่ดินสาธารณะ.

กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ได้เคยเรียกร้องและได้เข้าแจ้งความ แต่กลับมีการทำบันทึกข้อความรายงานการตรวจสอบที่ดินเป็นเท็จอันมีที่มาจากเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อช่วยให้บริษัทรอดพ้นจากการดำเนินคดีตามกฎหมาย จนถึงวันนี้บริษัทยังคงปิดกั้นทางสาธารณะต่อไป

ในขณะที่บริษัท ยูเนี่ยนฯ ก็ได้ออกมาชี้แจงกรณีที่ดินสาธารณะว่าที่ดินสำหรับก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดแบ่งออกเป็นสองส่วนคือที่ดินสำหรับก่อสร้างอาคารโรงไฟฟ้ามีเนื้อที่ประมาณ 277-0-91 ไร่ และที่ดินสำหรับการฝังกลบขี้เถ้ามีเนื้อที่ประมาณ 928 ไร่ รวมเป็นที่ดินกรรมสิทธิ์ของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ทั้งสิ้น 1,200 ไร่ ในส่วนของที่ดินสำหรับก่อสร้างอาคารโรงไฟฟ้าที่มีเนื้อที่ประมาณ 277-0-91 ไร่นั้น มีเอกสารที่ดินเป็นโฉนดและ นส. 3ก จำนวนรวม 15 ฉบับ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9 ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในขณะที่บางส่วนเป็นที่สาธารณะได้แก่ ลำห้วยสาธารณะ ประมาณ 4-2-1 ไร่ และทางสาธารณประโยชน์มีเนื้อที่ประมาณ 5-1-76 ไร่ ซึ่งในส่วนของที่สาธารณะ บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้มีการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ชี้แจงให้สาธารณชนเข้าใจว่าบริษัท ยูเนี่ยนฯ มีความจำเป็นต้องก่อสร้างอาคารโรงไฟฟ้าในที่ดินผืนนี้เต็มทั้งแปลง จึงดำเนินการขอใช้และขอถอนสภาพที่สาธารณะตามขั้นตอนของกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยเสนอที่ดินกรรมสิทธิ์บางส่วนของบริษัท ยูเนี่ยนฯ มาแลกเปลี่ยนกับที่สาธารณะดังกล่าว ทั้งนี้ ได้มีการยื่นขออนุญาตใช้ทางและลำห้วยสาธารณประโยชน์ เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2542 แต่ภายหลังของดการดำเนินการไว้ก่อน เนื่องจากอยู่ในระหว่างการทำประชาพิจารณ์ จนเมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบผลประชาพิจารณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2543 บริษัท ยูเนี่ยนฯ จึงได้ดำเนินการต่อและแจ้งว่าที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัยมีมติให้ความเห็นชอบกรณีที่บริษัทขอใช้ที่สาธารณประโยชน์และลำห้วยแหลมไผ่ โดยมีเงื่อนไข 4 ข้อ คือ 1) จัดทำถนนคอนกรีตลงสู่ทะเล 2) จัดทำทางระบายน้ำลงสู่ทะเล 3) จัดทำฝายน้ำล้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร 4) การจัดเก็บค่าเช่าที่สาธารณะโดยองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย[34]

นอกจากการชี้แจงการดำเนินการดังกล่าว บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้โต้ตอบข้อกล่าวหากรณีที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร้องเรียนว่าบริษัท ยูเนี่ยนฯ บุกรุกที่สาธารณะว่าบริษัทยังไม่ได้มีการก่อสร้างแต่ประการใด เพียงแต่ปรับพื้นที่อันเป็นที่ดินกรรมสิทธิ์ที่ได้มาโดยชอบโดยยังไม่ได้มีการเปลี่ยนสภาพทางสาธารณะและลำห้วยสาธารณะแต่อย่างใด พร้อมทั้งอ้างว่าข้อร้องเรียนดังกล่าวนี้ไม่ได้มาจากประชาชนผู้อาศัยและใช้ชีวิตประจำวันในบริเวณนั้น และไม่ปรากฏว่ามีใครใช้ทางสาธารณะดังกล่าวนี้มานานแล้ว แต่ข้อร้องเรียนนี้มาจากกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านห่างจาก

---

[34] เอกสาร Executive Summary โครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน หินกรูด” “ข้อเท็จจริงกรณีที่สาธารณะโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน “หินกรูด” บริษัท ยูเนี่ยนเพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด.

พื้นที่นี้ไปทางทิศใต้ประมาณ 5-7 กิโลเมตร ดังนั้น ข้อร้องเรียนนี้จึงมิได้มีที่มาจากความเดือดร้อนหรือได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตตามปกติสุข แต่เป็นการร้องเรียนเพื่อคัดค้านการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าเท่านั้น

คำชี้แจงของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ดูเหมือนจะกลบเสียงเรียกร้องขอความเป็นธรรมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจนหมดสิ้น ไม่มีเสียงตอบรับจากหน่วยงานของรัฐ และจากรัฐบาล พวกเขารู้สึกว่าเสียงของพวกเขาไม่ได้ถูกได้ยิน ความเจ็บปวด เดือดเนื้อร้อนใจของพวกเขาจึงได้สะท้อนผ่านบทกวีที่สุกัญญาได้พรรณาถึงเหตุการณ์ในช่วงนั้นไว้

ประชาชนร้อนใจได้แต่ทุกข์ เมื่อยูเนี่ยนบุกรุกโกงพื้นที่
มันถือสิทธิยึดครองอยู่หลายปี ใยผู้ว่าตัวดีไม่ใส่ใจ
ยื่นหนังสือหลายตลบครบหน่วยงาน ผู้เกี่ยวข้องทุกท่านก็หนีหาย
ไปสยบซบกลางหว่างขาใคร ไม่ใส่ใจทุกข์สุขประชาชน
ชาวบ้านร้องเรื่องที่มากี่ครั้ง ไม่เคยฟังไม่ใส่ใจและไม่สน
ไม่มีความเป็นธรรมซ้ำสุดทน แต่ที่ 18 ไร่ที่ปล้นต้องคืนมา
ถ้าจะลุ้นโรงไฟฟ้าให้กล้าหน่อย เมื่อก้าวพลาดแล้วถอยเราไม่ว่า
ทุจริตจนฉาวโฉ่ไม่ลืมตา สีม่วง-เทาบังตาหรือว่าไง[35]

ในเมื่อไม่มีใครได้ยินเสียงของชาวบ้านที่พยายามเรียกร้องความยุติธรรมเกี่ยวกับที่ดินสาธารณะ พวกเขาจึงได้จัดประชุมครั้งใหญ่ในกลุ่มอนุรักษ์ฯ และมีมติในกลุ่มที่จะเข้ายึดที่สาธารณะ โดยก่อนดำเนินการเข้าไปในพื้นที่พิพาท พวกเขาได้มีหนังสือแจ้งให้หน่วยงานราชการระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลรับทราบวัตถุประสงค์ของการยึดพื้นที่เพื่อให้เกิดการตรวจสอบที่ดินสาธารณะ พร้อมทั้งแจ้งข่าวให้สื่อมวลชนไปทำข่าว จากนั้น ในวันที่ 24 เมษายน 2545 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และกลุ่มเยาวชนรักษ์บ้านกรูด ประมาณ 300 คน ก็ได้เข้ายึดที่สาธารณะ โดยจินตนาได้ให้ข่าวแก่สื่อมวลชนว่าการยึดพื้นที่ครั้งนี้เนื่องมาจาก บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้ซื้อที่ดินบริเวณชายหาดบ้านกรูดจำนวน 300 ไร่ จากนายหน้าขายที่ดิน และทำการปรับที่ดินโดยตัดต้นมะพร้าวและปรับหน้าดินเพื่อเตรียมการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ส่งผลให้ทัศนียภาพและสภาพแวดล้อมในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงและเกิดผลกระทบตามมา โดยทางกลุ่มได้ยื่นหนังสือคัดค้านต่อทางจังหวัดแต่ไม่มีการดำเนินการใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงทำให้ชาวบ้านในพื้นที่และผู้ที่ได้รับผลกระทบรวมตัวกันและบุกยึดที่บริเวณชายหาด เพื่อต่อต้านการก่อสร้างที่อาจจะเกิดขึ้น

---

[35] ประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์, กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2543.

สมบูรณ์ สินสอน[36] ซึ่งเป็นหนึ่งในชาวบ้านหลายคนที่เข้าร่วมการยึดที่ดินสาธารณะเล่าว่า “เอกชนใช้วิธีซื้อที่คร่อมที่สาธารณะเพื่อจะเอาที่ดินสาธารณะไปเป็นของตนเอง พวกเรารู้ว่าตรงนั้นเป็นที่สาธารณะ เราจึงรวมตัวกันไปปลูกต้นไม้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าเป็นที่สาธารณะ เขาจะได้เอาของเราไปไม่ได้ จริง ๆ เราตั้งใจชวนกันไปปลูกต้นไม้ เราถูกกล่าวหาว่าบุกรุก แต่ก็ไม่กลัว” เขาบอกว่าชาวบ้านทุกคนที่ตัดสินใจร่วมกันที่จะเข้าไปยึดที่สาธารณะก็เพื่อให้เกิดการตรวจสอบโดยรัฐ เพราะที่ผ่านมารัฐเพิกเฉย ไม่สนใจเสียงเรียกร้องของพวกเขาเลย พวกเขาเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำว่ามีเจตนาบริสุทธิ์ “มีตำรวจมาขู่ เราไม่สน เราปลูกต้นไม้ ปลูกต้นสน ไม่ล้อมรั้ว เพราะยังไม่ได้พิสูจน์รังวัดที่ดินและไม่รู้ว่าเขาจะอ้างอะไรมาจัดการกับชาวบ้าน เขาน่ะฮุบซื้อที่ดินคร่อมทางสาธารณะไปเลยหมกเม็ด แต่เราไปแบบเปิดเผย รู้ว่าเสี่ยงอาจถูกจับกุมข้อหาบุกรุกที่สาธารณะ แต่เราไม่มีทางเลือกและหมดความกลัวแล้ว”

ภาพที่ 6.10 ต้นสนที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดช่วยกันปลูกริมชายหาดบ้านกรูด ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

ลุงชวน[37] เคยพาผู้วิจัยไปเดินสำรวจทางสาธารณะที่ชาวบ้านช่วยกันเอารถไปไถช่วยกันลาดยาง และเอาหินกรวดไปโรยทาง ตลอดจนสร้างศาลาและปลูกต้นสนริมชายหาด “เราช่วยกันปลูกคนละต้น คนที่ปลูก หิ้วน้ำมารด น้ำไม่มี ใครจะรดให้ กว่าจะรอดตาย ที่สาธารณะ หน้ากว้างประมาณแนวเกือบ 50 เมตร สุดนี่ไปอีก 50 เมตร ความกว้างถ้าเอาจริง ก็แนวตาลทั้งหมดเป็นที่สาธารณะ ป.ป.ช. เขาสอบแล้วเขาก็เอาแนวยาวขนาดนั้น” สำหรับลุงช่วยและป้าติ๋มก็เคยเข้าไป

---

[36] สมบูรณ์ สินสอน อายุ 41 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวและสับปะรด, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

[37] ชวน ไทยเทพ อายุ 69 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

พักอาศัยเพื่อเฝ้าที่สาธารณะในบริเวณต้นสนที่ชาวบ้านช่วยกันปลูก พวกเขาไม่เกรงกลัวภัยอันตราย ทั้งที่ในความเป็นจริง กลุ่มชาวบ้านที่นอนค้างเฝ้าที่สาธารณะต่างก็ได้ยินเสียงปืนยิงขึ้นฟ้าในยามค่ำคืนเป็นระยะ ๆ เหมือนเป็นการขู่พวกเขาให้ออกจากบริเวณนี้ไป แม้ว่าจะมีผลทำให้ชาวบ้านที่มานอนเฝ้าตกใจหวาดผวา และไม่เป็นอันหลับอันนอน แต่ก็ยังคงผลัดเปลี่ยนเวรยามเฝ้าดูแลที่สาธารณะนั้นเป็นเวลาเกือบเดือน

สุกัญญาบอกว่า "ถ้าชาวบ้านไม่ทำแบบนี้ ที่ดินสาธารณะที่ถูกเอกชนบุกรุก ไม่มีวันถูกตรวจสอบ" จินตนาขยายความให้ฟังเกี่ยวกับการยึดที่สาธารณะของชาวบ้านว่า

> ชาวบ้านยึดพื้นที่เพื่อให้เกิดการตรวจสอบ เราทำหนังสือถึงนายอำเภอ ผู้ว่า นายตำรวจ เข้าใจว่าเรารุกล้ำ เราบอกให้มาชี้เขต แจ้งเพื่อให้รู้ว่าทำแค่ไหน โรงไฟฟ้าไปแจ้งความ ก็จะชนกับจดหมายเราที่เราได้แสดงความบริสุทธิ์ใจไว้แล้วว่าทำอะไรแค่ไหน พอตั้งกรรมการ ก็ถอนออกหมด เราไม่ได้ยึดเอาเป็นเจ้าของพื้นที่นั้นก็ถูกตรวจสอบตั้งแต่นั้นมา กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่มีใครเคยรู้เลยว่าเป็นทางสาธารณะ วันที่ ป.ป.ช. มาตรวจสอบ ไม่รู้ว่าตรงไหนที่สาธารณะ ทุกคนมาถึงกันหมดทุกคน แต่ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังไม่มาเลย ไปรออีกเส้นหนึ่งในที่ที่โรงไฟฟ้าเปิดทางให้โดยไม่รู้ว่าตนเองอยู่ไหนกันแน่[38]

กวงเล้ง[39]เป็นคนเก่าแก่คนหนึ่งของชุมชนบ้านกรูด เขาเองก็รู้สึกแปลกใจว่าผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. นายอำเภอ ไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าทางสาธารณะอยู่ที่ไหน "ในวันนัดมาชี้ที่ดินที่พิพาทเพื่อให้เกิดการตรวจสอบ พวกเขาก็ไปที่จุดนัดพบผิดที่ผิดทาง ไปในที่ที่โรงไฟฟ้าทำทางไว้ให้" ความไม่รู้จริงในพื้นที่ที่ตนเองเป็นผู้นำท้องถิ่นเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ชาวบ้านเสื่อมศรัทธาและในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่พยายามจะทวงที่สาธารณะของชุมชนกลับคืนมา จินตนาเล่าประสบการณ์การยึดพื้นที่เพื่อการตรวจสอบให้ฟังว่า

> ตอนยึดพื้นที่ เพื่อให้มีการตรวจสอบว่าที่ของใครกันแน่ ยกกระท่อมไม่มีฝา ปลูกกระต๊อบสิบสี่หลังในที่สาธารณะที่โรงไฟฟ้าอ้างว่าเป็นที่เขา อยู่ที่นี่ 23 วัน เขียนตรงปากทางว่า **"เราไม่ยึดครอง แค่ร้องขอความเป็นธรรม"** ในเมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เราจะออกไปทันที ทำหนังสือถึงผู้ว่า ถึงตำรวจว่าเราจะมาปลูก

---

[38] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

[39] กวงเล้ง ศรีช่วงประเสริฐ อายุ 66 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

> สร้างบ้านเรือน เราไม่ได้ปิด เราเปิดเผย บุกรุกก็บุกรุกนะ ขอให้ตรวจสอบ เราก็แจ้งโรงไฟฟ้า ถ้าโรงไฟฟ้าเข้าใจว่าเรารุกล้ำ ให้มาบอกชี้เขต ถ้าไม่มาที่เขตภายใน 3 วันถือว่าไม่รุกล้ำ เขาไม่มา เราก็รู้ว่าเขาไม่มา คนของเราเป็นพัน ถ้าเขาเกณฑ์คนมาก็ม็อบชนม็อบ อีกอย่างเชื่อว่าเขาก็ไม่รู้แนวเขตที่แท้จริง สิ่งที่เราทำวันหนึ่งข้างหน้าจะเจอคดี เราได้แจ้ง อบต. นายอำเภอ ให้มาดูแลความปลอดภัยด้วย บอกให้รู้ว่าจุดประสงค์เราทำแค่ไหน[40]

จินตนาเผยความรู้สึกในใจให้ฟังว่าหลายครั้งที่ชาวบ้านประชุมกันและหาทางออกร่วมกันว่าจะทำอย่างไร ผลการตัดสินใจที่ออกมา ถามว่าพวกเขารู้ไหมว่าเสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมาย บางคนรู้ บางคนไม่รู้ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่กลัวและเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ใจของพวกเขาเอง “การเข้าไปยึดพื้นที่ เป็นการกระทำที่ดูจากภายนอกอาจจะละเมิดต่อกฎหมาย แต่เจตนาของชาวบ้านต้องการให้ตรวจสอบที่ดินสาธารณะที่เอกชนอ้างไปเป็นเจ้าของและเราก็แสดงความบริสุทธิ์ใจตั้งแต่แรกก่อนเข้าไปยึดพื้นที่” จินตนากล่าวยืนยัน นอกจากประเด็นการยึดครองพื้นที่ ชาวบ้านไม่ได้หยุดอยู่เพียงเรื่องนี้ พวกเขายังได้มีหนังสือสอบถามไปยังสำนักงานที่ดินว่าโครงการโรงไฟฟ้ามีการขอใช้ทางสาธารณะเต็มจำนวนหรือไม่ คำว่าเต็มจำนวนหมายถึงจะต้องขอใช้ทางสาธารณะไม่ถึง 10 ไร่ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งการที่ชาวบ้านมีหนังสือสอบถามเรื่องนี้ไปยังสำนักงานที่ดินก็เพื่อดำเนินการตรวจสอบทุจริต และปรากฏความจริงในเวลาต่อมาว่ามีการครอบครองที่ดินมากกว่า 10 ไร่ “แสดงว่าโกหก ขอคัดเอกสารที่ไหนก็ไม่มีใครให้ เราไปแจ้งความที่สถานีตำรวจ ตำรวจก็บอกว่าเราไม่ใช่ผู้เสียหาย ผู้เสียหายคือนายอำเภอ บอกให้ไปหานายอำเภอ เรารอหลายเดือน ไปหานายอำเภอ ได้รับคำตอบว่าต้องตั้งงบประมาณในการรังวัดสอบเขต ใช้เวลาเป็นปีเลยนะ ดูแล้วเหมือนเป็นการปัดให้พ้นตัว” จินตนาเล่าให้ฟังถึงผลการตรวจสอบของชาวบ้าน แม้ว่าจะรู้ความจริงว่ามีการทุจริตเกิดขึ้น แต่การดำเนินการใด ๆ กับบริษัทเอกชนก็ไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้โดยง่าย เธอบอกว่า “ตอนนั้นยังไม่รู้ นาน ๆ ก็เรียนรู้ว่าเขาไม่ได้ใส่ใจการตรวจสอบทุจริตของชาวบ้าน”

> อิสรากล่าวถึงกรณีที่มีการทุจริตที่ดินว่า
>
> เจ้าหน้าที่รัฐต้องเป็นผู้ฟ้องให้ว่ามีการทุจริตเกิดขึ้น จะให้นายอำเภอหรือใครก็ได้เป็นตัวแทนในการฟ้องตรงนี้ก็ได้ รัฐบาลต้องทำตรงนี้ด้วยแต่ที่ทำแบบทุกวันนี้จะเรียกว่าอะไร การที่รัฐเพิกเฉยไม่ยอมทำอะไรเลย ชาวบ้านเคยสะท้อนไปแล้ว

---

[40] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

> ว่ารัฐไม่น่าจะเสียค่าปรับ ต้องดำเนินคดีเกี่ยวกับที่ดิน กลายเป็นชาวบ้านที่รักษาแผ่นดินเป็นฝ่ายถูกฟ้อง[41]

ในเมื่อชาวบ้านพึ่งพาความยุติธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้ สิ่งที่ชาวบ้านทำได้คือการหาทางใช้ประโยชน์จากทางสาธารณะ ซึ่งผ่านใจกลางที่ดินของโครงการโรงไฟฟ้า เพื่อป้องกันไม่ให้ทางโครงการโรงไฟฟ้านำทางสาธารณะไปใช้ประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว

> เขาพยายามเปิดทางอื่นให้เราใช้ เราไม่ใช้ เราจะใช้เส้นทางนี้ ถ้าไม่ใช้เส้นนี้แสดงว่าไม่จำเป็น เราต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่าถ้าเราใช้เส้นนี้ เส้นนี้เป็นจุดสร้างบอยเลอร์ เครื่องจักรโรงไฟฟ้า เราไปขอให้เรือประมง และรีสอร์ทมาใช้เส้นทางนี้ไปดำน้ำดูปะการัง ออกเรือหาปลาที่นี่ มีนักท่องเที่ยวมาขึ้นที่นี่ แล้วให้เรือรับส่งกลับรีสอร์ท แล้วบันทึกการใช้เข้าออก ขึ้นลงของนักท่องเที่ยว ชาวประมง ต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย หนังสือคัดค้านส่งไปที่กระทรวงมหาดไทย กรมที่ดิน เพื่อจะเห็นว่าเขาขอใช้ประโยชน์ทางนี้ไม่ได้ เพราะประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่[42]

ในขณะเดียวกัน โครงการโรงไฟฟ้าได้พยายามอย่างมากที่จะขอนำที่ดินตนเองมาแลกทางสาธารณะที่ชาวบ้านรวมตัวกันใช้ประโยชน์

> เขาเสนอขอแลกทาง จะเอากี่เมตรก็ได้ ขอให้ชาวบ้านไม่ใช้ที่ตรงนี้ได้ไหม จะทำทางให้เป็นคอนกรีต 10 เมตร ยาวตรงลงทะเลให้เลย ถ้ามองเรื่องการใช้ทางอย่างเดียว ได้ประโยชน์ แต่ในเรื่องยุทธศาสตร์ไม่ได้ เพราะทางนี้มันผ่ากลางโรงงาน เราอยากใช้ทางนี้ เราจะใช้อย่างไรก็เรื่องของชาวบ้าน จะเป็นทางหลุมบ่อ แค่ทางจักรยาน ทางเกวียน เราก็ใช้ เดิมเป็นทางของ อบต. แต่เมื่อมีการอนุญาตให้ประชาชนใช้เกิน 10 ปี แล้วเป็นทางสาธารณะ

---

[41] อิสรา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

[42] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

ภาพที่ 6.11 ทางสาธารณะที่ชาวบ้านช่วยกันทำเป็นทางลงชายหาดทะเลบ้านกรูดโดยเป็นเส้นทางผ่ากลางที่ดินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

ภาพที่ 6.12 ศาลาชวนประชารักษ์ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร่วมกันสร้างเพื่อเป็นที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวที่แวะมาเยือน และที่พักสำหรับชาวบ้านที่แวะมาพัก ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

ภาพที่ 6.13 ที่ดินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ที่มีทางสาธารณะผ่ากลาง ปัจจุบัน ชาวบ้านพาวัวมาปล่อยให้แวะเล็มหญ้าที่นี่ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

หลังจากที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รับคำมั่นสัญญาว่าจะให้มีการตรวจสอบที่ดินสาธารณะร่วมกัน ในวันที่ 16 พฤษภาคม 2545 พวกเขาก็ได้ร่วมกันรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างภายในบ้านแก้วปะการัง ที่ตั้งอยู่บริเวณที่ดินสาธารณประโยชน์และมีมติร่วมกันที่จะดำเนินการ

ตรวจสอบความคืบหน้ากรณีทุจริตที่ดินสาธารณะทุก ๆ 30 วัน พร้อมทั้งผลักดันให้มีการรังวัดพื้นที่จริงเพื่อความโปร่งใสด้วย โดยจินตนายืนยันว่าที่ผ่านมาชาวบ้านได้แสดงเจตนารมณ์ชัดเจนว่าการเข้ายึดที่ดินสาธารณะมิได้หวังยึดครองเป็นของชาวบ้านฝ่ายคัดค้าน แต่เพื่อรอการตรวจสอบหาผู้กระทำผิดและผลักดันให้มีการรังวัดขนาดทางและลำห้วยสาธารณะจำนวน 17 ไร่ ซึ่งบริษัทเอกชนเตรียมจะขอเช่าใช้ประโยชน์ ชาวบ้านจึงต้องการให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและต้องการความโปร่งใส อีกทั้งประเด็นการทุจริตที่ดินสาธารณะสามารถนำไปสู่การยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าได้

กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดไม่ได้รอผลการตรวจสอบตามที่มีข้อตกลงไว้โดยไม่ทำอะไรเลย จากประสบการณ์ที่ผ่านมา พวกเขาพบว่าคำมั่นสัญญาของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นเพียงแค่การชะลอการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ มิให้ต่อต้านคัดค้านเท่านั้น ดังนั้น พวกเขาจึงได้ทำหนังสือถึงประธานคณะกรรมการตรวจสอบสัญญาโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2545 ซึ่งพวกเขามีข้อมูลมาว่าคณะกรรมการตรวจสอบฯ ได้ลงพื้นที่ดูสภาพพื้นที่ที่จะก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอกและโรงไฟฟ้าหินกรูด เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2545 โดยไม่ได้มีการนัดหมายประสานงานเพื่อพบกับกลุ่มผู้คัดค้าน พวกเขาจึงเห็นว่าการตรวจสอบโดยอาศัยการให้ข้อมูลจากโรงไฟฟ้าและหน่วยงานราชการที่สนับสนุนโครงการแต่เพียงด้านเดียวนั้น คงยากแก่การตรวจสอบให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่ดินสาธารณะในโรงไฟฟ้าหินกรูด เป็นประเด็นสำคัญที่สามารถนำไปสู่การยกเลิกโครงการโดยที่ กฟผ. ไม่ต้องเสียค่าปรับ

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้นำเรื่องตรวจสอบทุจริตที่ดินสาธารณะของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดยื่นให้ ป.ป.ช. และอยู่ในระหว่างการตรวจสอบของ ป.ป.ช. ซึ่งยังไม่ได้ข้อสรุป คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติให้ยกเลิกการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดบ่อนอก-บ้านกรูด เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2546 แม้ว่าความจริงในขณะนั้นยังไม่ปรากฏออกมา แต่ก็สามารถคาดเดาได้ว่าปัญหาความขัดแย้งรุนแรงในพื้นที่ ประกอบกับปัญหาความไม่โปร่งใสและปัญหาเรื่องทุจริตที่ดินสาธารณะอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้โครงการดังกล่าวต้องยุติลง ซึ่งแน่นอนว่าความขัดแย้งรุนแรงในชุมชนบ้านกรูดได้บรรเทาเบาบางลงไปได้มาก ในขณะเดียวกันปัญหาเรื่องทุจริตที่ดินสาธารณะก็ถูกทำให้หยุดชะงักลงไปด้วยเป็นเวลาหลายปี

“แม้ว่าจะยกเลิกโครงการไปแล้ว แต่งานของเรายังไม่เสร็จ พวกเราหลายคนยกขบวนเดินทางไปที่ ป.ป.ช. บ่อย ๆ เพื่อติดตามเรื่องนี้ ความสำเร็จหลายอย่างที่เกิดขึ้น ไม่ได้ได้มาเปล่า ๆ ต้องลงทุนลงแรง” ละม้าย ปักษี[43] บอกเช่นนั้น ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รอคอยมาจนถึงวันที่ ป.ป.ช. ชี้ให้บริษัท ยูเนี่ยนฯ อดีตเจ้าของโรงไฟฟ้าบ้านกรูดคืนที่ดินสาธารณะชายทะเลให้

---

[43] ละม้าย ปักษี 57 ปี อาชีพเย็บผ้า, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ชาวบ้าน ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งปรากฏเป็นข่าวในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552

> หลังรังวัดที่ดินมั่วฮุบที่ดินชายหาดไปกว่า 4 ไร่ หวังผุดโรงไฟฟ้าหินกรูด ผลการไต่สวนระบุ 4 จนท. ที่ดิน-เจ้าท่าผิดวินัยร้ายแรง มีมูลความผิดอาญา ฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ อีก 2 รายคือที่ดินจังหวัดประจวบฯ-นอภ. บางสะพาน ผิดวินัยไม่ร้ายแรง พร้อมสั่งเพิกถอนโฉนดที่ดินทันที[44]

ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างมากในผลงานที่พวกเขาได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำ สิ่งสำคัญที่พวกเขาเรียนรู้มากยิ่งขึ้นก็คือไม่ว่าจะเป็นประเด็นการต่อสู้อะไรก็ตาม ไม่มีสักครั้งเลยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะยื่นมือเข้ามาจัดการให้โดยที่ชาวบ้านเพียงแค่แจ้งความหรือยื่นข้อเรียกร้องเท่านั้น หากทำเพียงเท่านั้น ความจริงใดก็ไม่ปรากฏ เพราะมันคือความจริงที่พร้อมจะถูกปกปิด ซุกซ่อนเอาไว้ตราบใดที่ชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ร่วมกันขุดคุ้ย

จินตนาให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ข่าวสดกรณีทุจริตที่ดินสาธารณะของโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าดังความต่อไปนี้

> 30 ธันวาคม 2554
>
> ที่ดินชายหาดชายทะเลที่ถูก ป.ป.ช. สั่งให้ดำเนินคดีมีสภาพสวยงาม อยู่หน้าสถานที่ตั้งโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด มีมูลค่ามหาศาล ราคาไร่ละหลายล้านบาท ได้กลับมาเป็นของชาติ ไม่ใช่ของตน หรือของชาวบ้านคนใดคนหนึ่งที่มาร่วมคัดค้าน ถ้าวันนั้นชาวบ้านไม่ได้ร่วมกันคัดค้านไว้ มาถึงวันนี้โรงงานสร้างขึ้นมาได้ อยากถามว่าใครจะกล้าเพิกถอนที่ดินได้[45]

---

[44] "ป.ป.ช.สั่งโรงไฟฟ้า คืนหาดบ้านกรูด วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552," *ข่าวสดรายวัน*, ปีที่ 19 ฉบับที่ 6922, http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROd01ERXdPVEV4T VRFMU1nPT0 (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2556).

[45] ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร, จินตกวีนิพนธ์ จินตนาการแห่งทระนง ณ ธรณี, 24.

ภาพที่ 6.14 ที่ดินชายหาดชายทะเลบ้านกรูดบริเวณหน้าโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2556

6.2.2 จับทุจริตการออกเอกสารสิทธิ

หลายโครงการพัฒนาที่สร้างขึ้นสำเร็จ ในความเป็นจริง อาจเริ่มต้นมาจากความไม่ชอบธรรมที่แฝงเร้นอยู่ แต่เมื่อไม่มีผู้เดือดร้อนเสียหายคัดค้าน หรือคัดค้านแล้วไม่เป็นผล การเยียวยาค่าเสียหายในภายหลังอาจจะเกิดขึ้นตามมาหรือไม่ก็ยังไม่ทราบได้ และแม้ว่าจะได้ค่าเสียหายมา ก็ไม่เคยมีชาวบ้านคนใดบอกว่าคุ้มค่ากับสิ่งที่สูญเสียไป หลายคนอาจไม่มีชีวิตอยู่รอถึงวันที่พวกเขาจะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหาย จึงไม่มีชาวบ้านผู้คัดค้านคนใดประสงค์จะให้ชุมชนของตนเองตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกับชาวบ้านแม่เมาะและชาวบ้านมาบตาพุด กรณีชุมชนบ้านกรูด ชาวบ้านหลายคนจดจำได้ถึงเสียงร่ำไห้ เรื่องเล่าเศร้าระทมที่เป็นประสบการณ์จริงของชาวบ้านในชุมชนที่เป็นเหยื่อโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อม สุกัญญาบอกว่า “พวกเขาเล่าให้เราฟังเพื่อจะไม่ให้เกิดประวัติศาสตร์ซ้ำรอย แต่ไม่กล้าไปเปิดเผยให้สื่อรู้ ให้สังคมทั่วไปรู้ เพราะถูกขู่ว่าจะไม่ให้ค่าชดเชย” จรัญ แกนนำเยาวชนกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในสมัยนั้นได้ยืนยันว่า “รับรู้ถึงความกล้ำกลืนเจ็บช้ำของพี่น้องแม่เมาะ มาบตาพุด เหมือนพวกเขามาทำบุญกุศลให้ประสบการณ์กับพวกเรา ถามว่าพวกเขาต่อสู้ไหม ทั้งเรื่องประชาพิจารณ์ เรื่องที่ดิน ต่อสู้เหมือนเรา แต่สุดท้ายก็ถูกมัดมือชก”

ย้อนหลังเหตุการณ์กลับไปหลังจากมีมติคณะรัฐมนตรียกเลิกการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินกันได้ประมาณสองปี ระหว่างสองปี พวกเขายังคงรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนอยู่ พวกเขามีการประชุมทุกวันจันทร์อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเมื่อเดือนกันยายน 2549 ชาวบ้านตำบลแม่รำพึงกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาขอคำปรึกษาจากชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดในฐานะที่มีประสบการณ์การต่อสู้กับทุนมาก่อนเพื่อให้ช่วยลงพื้นที่ดูความผิดปกติของการบุกรุกที่ดินสาธารณะ โดยเฉพาะป่าพรุ ชาวบ้านพบร่องรอยการเคลื่อนย้ายหลักหมุดโฉนดที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึง หลังจากจินตนาและกลุ่ม

อนุรักษ์ฯ บ้านกรูด เข้าไปสำรวจพื้นที่ป่าพรุและพบร่องรอยผิดปกติของการเคลื่อนย้ายหลักหมุดโฉนดได้ไม่นาน

> มีชาวบ้านวิ่งมาบอกว่ามีการนำเครื่องจักรกลขนาดใหญ่ลงบุกรุกแผ้วถาง เพื่อแบ่งซอยพื้นที่ให้กลุ่มผู้รับเหมาก่อสร้างแบ่งพื้นที่ในการถมพื้นที่เพื่อรองรับการก่อสร้าง โดยในส่วนของคนงานที่มาบุกรุกนั้น ทุกคนล้วนสวมหมวกไหมพรมปิดบังใบหน้าพร้อมอาวุธครบมือมาทำงาน และมาควบคุมพื้นที่คอยข่มขู่ไม่ให้ชาวบ้านเข้ามาห้ามปราม และขัดขวางการไถป่าพรุในวันนั้นกลุ่มทุนสามารถทำลายพื้นที่ป่าประมาณ 200 ไร่

กรณีที่มีกลุ่มคนเข้าบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าพรุชุ่มน้ำ และนำเครื่องจักรเข้าปรับพื้นที่บางส่วนของป่าพรุไปบ้างแล้ว แสดงให้เห็นถึงความไม่ชอบมาพากลและการไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ซึ่งกลับกลายเป็นว่าชาวบ้านในชุมชนแม่รำพึงเป็นฝ่ายกลัวเสียเองว่าถ้าไปห้ามปรามไม่ให้กลุ่มคนที่บุกรุกป่าพรุหยุดยั้งการไถและถมที่ดังกล่าว พวกเขาจะเป็นฝ่ายผิดกฎหมายหรือไม่ สิ่งที่พวกเขาคิดว่าถูกอาจจะกลายเป็นผิดก็ได้ เพราะไม่เห็นเจ้าหน้าที่รัฐทำอะไรกลุ่มคนเหล่านี้ได้เลย ทั้งที่การบุกรุกพื้นที่ป่าพรุดังกล่าวก็เป็นที่รับทราบไปทั่วตำบล

จากคำบอกเล่าของจินตนาเกี่ยวกับพื้นที่ความขัดแย้งในตำบลแม่รำพึง มีข้อสังเกตว่าชาวบ้านแม่รำพึงหวั่นเกรงผู้มีอิทธิพลในพื้นที่พอสมควร เนื่องจากผู้วิจัยได้ขอให้ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลเปรียบเทียบประสบการณ์การต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดกับโรงถลุงเหล็ก ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่ากรณีโรงถลุงเหล็กมีเหตุการณ์ความรุนแรงถึงขั้นมีผู้เสียชีวิตขณะที่ปะทะกันระหว่างชาวบ้านสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคัดค้านไม่ให้บุกรุกป่าพรุ และอีกฝ่ายหนึ่งจะใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าพรุ นอกจากเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว สิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านก็คือหลายคนถูกดำเนินคดีข้อหาบุกรุกพร้อมอาวุธมากกว่าสมัยการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด

ภายหลังชาวบ้านพบว่ามีการบุกรุกที่ดินสาธารณะ ป่าพรุและป่าสงวน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและชาวบ้านแม่รำพึงเห็นว่าสถานการณ์เริ่มบานปลาย พวกเขาจึงได้เดินทางไปยื่นหนังสือกับอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเพื่อให้ทำการตรวจสอบแนวเขต และเมื่อเดือนตุลาคม 2549 ผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่จากสถานีทรัพยากรป่าชายเลนที่ 8 สรุปว่าน่าจะมีการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะออกเอกสารสิทธิได้ หัวหน้าสถานีจึงแนะนำให้ชาวบ้านไปยื่นหนังสือต่อ นายก อบต. แม่รำพึงและที่ดินส่วนแยกบางสะพานต่อไป ซึ่งชาวบ้านก็ได้เดินทางไปยื่นหนังสือกับนายก อบต. ที่ดินส่วนแยกบางสะพาน นายอำเภอบางสะพาน ที่ดินจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อให้ตรวจสอบการออกเอกสารสิทธิในที่ดินสาธารณะ และคัดค้านการบุกรุกแผ้วถางป่าพรุ ป่าจาก ป่าเสม็ด ในเขต หมู่ 1 และหมู่ 7 ของตำบลแม่รำพึง นอกจากนี้ พวกเขายังได้เดินทางไปยื่นหนังสือต่อ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรณีที่มีการบุกรุกแผ้วถางที่ดินป่าพรุ ป่าเสม็ด ป่าจาก โดยมีการทำจดหมายเร่งรัดอย่างต่อเนื่องเพื่อให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติลงพื้นที่ก่อนเกิดเหตุการณ์รุนแรง เนื่องจากชาวบ้านเล่าว่าพวกเขารู้สึกไม่ปลอดภัยจากการที่เห็นกลุ่มคนติดอาวุธเข้ามาข่มขู่ชาวบ้านในพื้นที่ และมีกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ส่งคนเข้ามาข่มขู่ชาวบ้านแล้ว

จินตนาเล่าว่าในช่วงเวลาที่ชาวบ้านกำลังยุ่งอยู่กับการยื่นหนังสือให้หน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาตรวจสอบ ประมาณเดือนพฤศจิกายน 2549 ก็ได้ยินข่าวว่าบริษัทประจวบพัฒนาดีเวลลอปเมนท์ จำกัด ยื่นเรื่องขอเช่าที่ดินสาธารณประโยชน์ ป่าช้าสาธารณประโยชน์ รวมพื้นที่ 4-3-45 ไร่ และ 11-0-01 ไร่ เพื่อใช้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเหล็กขั้นต้น ในเวลานั้น มีเจ้าหน้าที่ของสำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ติดต่อมายังกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด โดยอ้างว่ามาจากบริษัท สหวิริยา เพื่อขอให้ กลุ่มอนุรักษ์ฯ ยินยอมให้เอกชนเช่าใช้พื้นที่ทั้งทาง และป่าช้าสาธารณะได้ “แต่พี่บอกว่ากลุ่มประชุมกันแล้วเห็นว่าควรมีการเปิดรับฟังความเห็นของประชาชนก่อน และเขาก็นัดหมายให้มีเวทีรับฟังความเห็นในวันที่ 10 พ.ย. 50 แต่เมื่อถึงกำหนดเวลาบริษัทไม่มาตามนัด และเจ้าหน้าที่ทรัพยากรจังหวัดก็ไม่ได้มาชี้แจงตามที่นัดหมายไว้เลย” ต่อมา ชาวบ้านแม่รำพึงได้มาแจ้งให้พี่น้องในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทราบว่าพบว่ามีการติดประกาศขอเช่าที่สาธารณะในพื้นที่ไว้ที่ที่ว่าการอำเภอบางสะพาน ซึ่งในวันที่ติดประกาศเป็นช่วงที่พ้นจากระยะเวลาการคัดค้านนับจากวันปิดประกาศ 30 วันไปแล้ว ทั้งที่ก่อนหน้านี้ชาวบ้านได้คอยตรวจสอบการขอใช้ และระยะเวลาการปิดประกาศอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ไม่พบเห็นประกาศแต่อย่างใด พวกเขารู้สึกถึงความไม่ชอบธรรมและกลโกงซ่อนเงื่อนในทุกเรื่องที่จะขุดคุ้ย แต่ก็ไม่ได้ยอมแพ้ต่ออำนาจที่เหนือกว่า พวกเขาได้พยายามร้องเรียนอีกครั้งโดยยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อยื่นคัดค้านการให้บริษัท สหวิริยาเช่าใช้ที่สาธารณะ “แต่ผู้ว่าฯ ได้ชี้แจงต่อชาวบ้านว่าเป็นหน้าที่ของทรัพยากรจังหวัด เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าชายเลน ชาวบ้านจึงร้องต่อเจ้าหน้าที่ของทรัพยากรจังหวัดประจวบฯ แต่ได้รับการปฏิเสธ เราจึงไปยื่นหนังสือต่อสำนักงานที่ดินจังหวัด” จินตนาอธิบายให้ฟังและยืนยันว่าชาวบ้านได้ต่อสู้ตามกระบวนการและขั้นตอนทางกฎหมายทุกอย่าง ซึ่งนิรันดร์ก็กล่าวเสริมว่าชาวบ้านทำตามกติกาทุกอย่าง แต่สิ่งที่เห็นไม่เป็นไปตามกติกา และผลที่ตอบรับกลับมาก็เหมือนว่าจะมุ่งสู่เป้าหมายเดียวเท่านั้นคือการก่อสร้างโครงการพัฒนาที่รัฐให้การสนับสนุนจะต้องเกิดขึ้นในพื้นที่ให้ได้

นิรันดร์เคยร่วมต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดในช่วงแรกและหยุดเว้นวรรคการต่อสู้ร่วมกับพี่น้องบ้านกรูดเพราะผิดหวังในตัวอดีตแกนนำรุ่นแรกอย่างมากจากการที่เขาเป็นหัวคะแนนหาเสียงและมีคำมั่นสัญญากันไว้ว่าจะร่วมต่อสู้ด้วยกันจนถึงที่สุด อย่างไรก็ดี แม้ว่าเขาจะเว้นวรรคไปสองสามปี เขาก็บอกว่าเขาติดตามข่าวคราวการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาโดยตลอด เขาเล่าว่า “ผมกลับมาต่อสู้อีกครั้งเพราะคำพูดกรอกหู จนทนไม่ไหว อ๊อดบอกว่าพี่เล็ก มัน

รุกใหญ่แล้วนะ และยังมีเพื่อนมาเล่าให้ฟังอีกทุกวัน พี่เล็ก มันรุกน่าดูเลยนะ เอารถไถดันบ้างอะไรบ้าง จนมาเกิดเหตุการณ์ยิงกัน ผมจึงได้เข้ามาร่วม เริ่มต้นเข้ามาก็ประชุมที่แม่รำพึง”[46] เขาเห็นถึงพลังสามัคคีของชาวบ้านตำบลธงชัยและแม่รำพึงพื้นที่เป้าหมาย รวมถึงชาวบ้านในตำบลใกล้เคียงที่อาจจะต้องได้รับผลกระทบไม่แตกต่างกัน “การแบ่งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ระหว่างตำบลเพียงแค่ป้ายแผ่นเดียว” เขาเชื่อว่าทุกคนในอำเภอบางสะพานเป็นพี่น้องกัน และแม้ว่าชาวบ้านแม่รำพึงส่วนใหญ่ไม่เคยมาช่วยกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด แต่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดส่วนใหญ่ก็ใจกว้างพอที่จะยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่าหากโรงถลุงเหล็กเกิดขึ้นในชุมชนใกล้เคียง บ้านพี่บ้านน้องก็เดือดร้อนเช่นเดียวกัน

ภายหลังจากทำหนังสือยื่นข้อเรียกร้องไปยังหลายหน่วยงาน แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้เกี่ยวข้องคนใดมาแก้ไขปัญหาในพื้นที่ให้กับชาวบ้านในชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในชุมชนแม่รำพึงและตำบลใกล้เคียงได้มาร่วมประชุมหาทางแก้ไขปัญหากันด้วยตัวเอง ในที่สุด พวกเขามีมติร่วมกันที่จะให้มีการจัดตั้งกลุ่มเฉพาะกิจเพื่อป้องกันการบุกรุกป่าพรุ ป่าสงวน และที่ดินสาธารณะ ในการต่อสู้คัดค้านครั้งที่สองของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจึงเริ่มต้นใหม่พร้อมกับเครือข่ายใหม่ รวมกว่า 400 คน ได้ทำพิธีเปิดหมู่บ้านบริเวณกลางป่าพรุ หมู่ 1 ตำบลแม่รำพึง เพื่อใช้เป็นศูนย์ประสานงานของชาวบ้านที่จะมาเฝ้าดูแลพื้นที่ป่า ปรากฏการณ์รวมตัวที่เกิดขึ้นนี้คือผลพวงจากการที่เสียงเรียกร้องของพวกเขาไม่ถูกรับฟัง ไม่ว่าจะกี่ครั้งกี่หนกี่แห่งที่พวกเขาเดินทางไปชุมนุมเพื่อยื่นข้อเรียกร้อง พวกเขาก็ไม่ได้รับคำตอบอะไรที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้พวกเขาได้เลย

ภาพที่ 6.15 วนอุทยานแห่งชาติแม่รำพึง ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

---

[46] นิรันดร์ แสงทอง อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ภาพที่ 6.16 คลองแม่รำพึง ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

ภาพที่ 6.17 ตัวแทนชาวบ้านนำ ผู้ว่า กนอ. ไปเดินสำรวจป่าพรุเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2555

ป้ารี[47] ชาวบ้านแม่รำพึงเพิ่งเข้าร่วมการต่อสู้คัดค้านครั้งแรก แต่ด้วยอายุที่มากแล้วย้อนหลังไปช่วงนั้นก็ประมาณ 61 ปี สิ่งที่เธอช่วยได้คือทำหน้าที่กองเสบียงสนับสนุนเรื่องปากท้องและเป็นสปอนเซอร์ช่วยเงินค่าเดินทางในการเคลื่อนไหว

> อายุจะ 70 ปีแล้ว ไม่ยอมรับโรงงานหรอก แต่ป้าต้องเฝ้าบ้านดูแลหลาน ๆ ขอเป็นหน่วยเสบียง คนที่เอาโรงงาน ถูกจ้างเงิน 200-300 บาท ให้มาสู้กับเรา ไปตีกันที่ อบต. เขาจ้างคนมาเยอะ คนที่นี่ไม่พอก็ไปเกณฑ์คนต่างถิ่นมา ซื้อมีดตัดอ้อยตัดสับปะรดมา คนที่อื่นมาเยอะ รับเงินเสร็จงานก็กลับไป ป้าเคยไปร่วมครั้งแรกที่ป่าพรุ ปลายปี 2549 ไม่ได้อยู่กินนอนที่นั่นเป็นปีเหมือนคนอื่น เทียวไปเทียวมาเป็นเสบียงให้ชาวบ้าน สนับสนุนทางนี้เอา

---

[47] ป้ารี (นามสมมติ) อายุ 70 ปี อาชีพเจ้าของเรือประมง, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

ในการยึดที่ดินสาธารณะเพื่อให้เกิดการตรวจสอบ สำหรับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งที่สอง แต่เป็นครั้งแรกสำหรับชาวบ้านหลายคนในชุมชนแม่รำพึงและชาวบ้านในตำบลใกล้เคียงที่เพิ่งออกมาเคลื่อนไหวเพราะโครงการอยู่ใกล้บ้านตนเอง ประกอบกับความเชื่อมั่นในความเข้มแข็งของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่เคยมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านมาก่อน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้แนะนำประสบการณ์ให้กับชาวบ้านที่เพิ่งลุกขึ้นต่อสู้ครั้งแรกว่าพวกเขาไม่ควรนิ่งเฉยหรือรอคอยคำตอบจากเจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่ได้ทำอะไรคู่ขนานกันไปด้วย เพราะในความเป็นจริง ทุกเรื่องที่ชาวบ้านยื่นข้อเรียกร้องไป พร้อมที่จะถูกทำให้หลงลืม หลุดหายไปจากกระบวนการพิจารณาที่อาจจะนำไปสู่การระงับ ยับยั้ง ยกเลิกโครงการต่าง ๆ ที่รัฐให้การสนับสนุน

ช่วงปลายปี 2549 ซึ่งป้ารีได้มีประสบการณ์การเข้าไปในพื้นที่ป่าพรุครั้งแรกเพื่อส่งเสบียงให้กับชาวบ้านที่ยึดพื้นที่เฝ้าระวังป่าพรุป้องกันการบุกรุก เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ชาวบ้านทราบว่าเดือนธันวาคม 2549 มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยลงพื้นที่สำรวจพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำ มูลนิธิคุ้มครองฯ ได้มาพร้อมกับ สผ. ทำการสำรวจพื้นที่ป่าพรุ ตำบลแม่รำพึง เพื่อเตรียมนำเสนอให้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำตามที่ สผ. มีหน้าที่รับผิดชอบ นับว่าเป็นข่าวดีที่ชาวบ้านตั้งหน้าตั้งตารอคอยผลการพิจารณาการขึ้นทะเบียนป่าพรุเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ

ในขณะเดียวกันชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานยังไม่ท้อถอยที่จะยื่นหนังสือร้องเรียนต่อไป พวกเขาหลายคนเล่าให้ฟังว่าพวกเขาเดินทางไปยื่นข้อเรียกร้องกันทุกเดือน ๆ ละ 2-3 ครั้ง ในเดือนมีนาคม 2550 พวกเขาไปยื่นหนังสือที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อคัดค้านการใช้พื้นที่ป่าพรุของบริษัท สหวิริยา ที่จะใช้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมและขอให้ตรวจสอบเอกสารสิทธิในที่ดินดังกล่าว และในเดือนเดียวกัน พวกเขาก็เดินทางไปยื่นหนังสือกับอธิบดีกรมที่ดินเพื่อคัดค้านการขอเช่าใช้พื้นที่ป่าช้าและทางสาธารณประโยชน์ในการนำไปใช้ก่อสร้างโรงถลุงเหล็ก ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีเขตติดต่อกับป่าพรุแม่รำพึงและชุมชน นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนได้ลงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินโดยมีมติของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้ตั้งคณะกรรมการจังหวัดขึ้นแก้ไขปัญหา 4 ฝ่าย แต่บริษัทเจ้าของโรงถลุงเหล็กไม่ให้ความร่วมมือในการส่งตัวแทนมาร่วมการแก้ไขปัญหาด้วย ธนู ณรงค์กร[48]เล่าว่า “พวกเราเดินทางบ่อยมาก เดินทางกันทุกเดือน ขณะเดียวกัน ก็มีชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงร่วมกันตั้งจุดตรวจสกัดไม่ให้มีใครนำเครื่องจักรเข้ามาบุกรุกแผ้วถางในพื้นที่ป่าพรุอีก มีชาวบ้านผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเฝ้าเวรยามตลอด 24 ชั่วโมง เข้มข้นขึ้นกว่าเดิม” จากบันทึกการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านในช่วง พ.ศ. 2550 ในแต่ละเดือน กลุ่ม

---

[48] ธนู ณรงค์กร (นามสมมติ) อายุ 42 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

อนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้เดินทางไปชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องเฉพาะประเด็นการตรวจสอบที่ดินสาธารณะอย่างน้อย 2 ครั้ง ยกตัวอย่างเช่น

พฤษภาคม 2550

- เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ยื่นร้องเรียนต่อกรมอุทยานให้ตรวจสอบการขอเช่าใช้ในที่ดินในเขตวนอุทยานแม่รำพึงว่าดำเนินการถูกต้องหรือไม่ รวมทั้งตรวจสอบการออกเอกสารสิทธิในที่ดินเขตวนอุทยานแม่รำพึงว่าออกมาถูกต้องหรือไม่
- เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ และชาวบ้านในพื้นที่ยื่นหนังสือที่ดินจังหวัดประจวบฯ คัดค้านการรังวัดสอบเขต โฉนดที่ดิน นส.๓ บริเวณพื้นที่ป่าพรุ โดยไม่มีตัวแทนของคณะกรรมการสิทธิฯ และชาวบ้านเข้าร่วม

เดือนมิถุนายน 2550 ชาวบ้านทราบข่าวว่าจะมีการขุดดินถมดินในพื้นที่โครงการโรงถลุงเหล็ก พร้อมกับนำกำลังทหารจากหน่วยสันตินิมิตรลงพื้นที่จำนวนมากเพื่อเคลียร์พื้นที่การคัดค้านของประชาชน ทางหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เคยให้คำมั่นสัญญากับชาวบ้านว่าจะจัดการปัญหาที่นำมาสู่ความขัดแย้ง แต่หลังจากนั้น ก็ได้แจ้งชาวบ้านว่าไม่สามารถระงับการถมดินได้เนื่องจากบริษัทมีเอกสารสิทธิถูกต้อง และแนะนำชาวบ้านให้ทำการตรวจสอบโดยการทำแผนที่พิพาทขึ้นในกรณีเกิดข้อโต้แย้ง และในเดือนเดียวกัน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้มีการยื่นเรื่องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ชุดคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง แร่ และสิ่งแวดล้อมเข้าตรวจสอบปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในกรณีที่มีการดำเนินโครงการของบริษัทเอกชน เช่น

1) โครงการนิคมอุตสาหกรรมที่ก่อสร้างทับป่าชายเลนและทางระบายน้ำ ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมบางสะพานบ่อย ๆ

2) ท่าเทียบเรือของบริษัทเอกชนที่มีอยู่เดิม และที่จะก่อสร้างใหม่ สร้างผลกระทบกับชุมชน และประชาชนที่ไม่มีส่วนร่วม

3) โครงการโรงถลุงเหล็กทับพื้นที่ชุ่มน้ำ

4) โครงการขุดลอกคลองระบายน้ำแห่งใหม่ ซึ่งประชาชนไม่มีส่วนร่วม และส่งผลกระทบแก่ชายฝั่งและอาชีพประมง

การเคลื่อนไหวยื่นข้อเรียกร้องทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าพวกเขาได้ทำทุกอย่างคู่ขนานกันไปตลอดเวลา ชาวบ้านที่เฝ้าป่าพรุระวังไม่ให้มีการบุกรุกไถและถมที่ ก็ยังทำหน้าที่อยู่เช่นนั้น ชาวบ้านกลุ่มที่ออกไปเคลื่อนไหวยื่นหนังสือเรียกร้องความเป็นธรรมต่อหน่วยงานราชการทุกแห่งก็ยังคงทำหน้าที่ต่อไป ทั้งหมดที่พวกเขากระทำลงไปแม้ว่าจะไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจนกลับมาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อมวลชน

ช่วง พ.ศ. 2549 – 2551 บ่อยครั้งและต่อเนื่อง เหมือนดังคำกล่าวของจินตนาที่ว่า “ข่าวการเคลื่อนไหวของพี่น้องบ้านกรูด-บางสะพานอยู่ในกระแสสังคมกับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา”

ธนูเป็นชาวบ้านแม่รำพึงคนหนึ่งที่เข้าไปเฝ้าป่าพรุตั้งแต่ปลายปี 2549 จนกระทั่งได้ทราบว่าป่าพรุขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแล้วในปี 2551 เขาเล่าประสบการณ์ให้ฟังเกี่ยวกับการเข้าไปเฝ้าป่าพรุนานนับปี ดังนี้

> เราเคยไปเฝ้าป่าพรุกัน มีกิจกรรมในพรุ ปี 2550 อยู่เป็นปี ไปกางเต็นท์อยู่ ยึดป่าพรุ ทำกระท่อม บ้านกรูดจำลอง ชุมชนปากคลอง ท่ามะนาว ประมาณหกหลังไปสร้างในพรุ ยึดป่า ไม่ให้เขาทำลายป่า แบ่งโซนกันแล้ว ไม่ให้ถมที่ในป่าพรุ รายงาน EIA ระบุว่าป่าเสื่อมโทรมแล้ว แต่ปลายปี 2551 เขาประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ เราอยู่ต่ออีกห้าหกเดือน เฝ้าระวังจนแน่ใจค่อยออกมาจากป่าพรุ

สำหรับลักษณะธรรมชาติของป่าพรุนั้นไม่เหมือนกับป่าอื่น ๆ ในภาคเหนือหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จินตนาเน้นย้ำเรื่องนี้ให้ผู้วิจัยทราบหลายครั้งเพื่อชี้ให้เห็นว่าคำว่าจัดการหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในความหมายตามบริบทพื้นที่ป่าพรุ ป่าชายเลนของพวกเขานั้นคือไม่ต้องไปทำอะไรในป่าเหล่านี้เลย วิถีชีวิตชุมชนไม่ได้อยู่ในป่าพรุ แต่ก็อาศัยพึ่งพิงป่าพรุ

> ป่าเราไม่เหมือนป่าภาคเหนือ ป่านี้ไม่ต้องไปจัดการ ไม่ไปขี้ใส่ เยี่ยวใส่ ไม่ไปก่อไฟ ไม่ไปเดิน มันก็ฟื้นเอง ป่าพรุมันอ่อนไหว ป่าชุมชนเป็นป่าใหญ่ ปลูกอะไรในนั้นมันมีวิถี ป่าพรุไม่มีวิถีอยู่กับคน ทอดแห หาปลา หารากไม้ ไม่ได้มีวิถีที่อยู่ในป่า ป่าชุมชนเป็นป่าใหญ่ ป่าไม้สักทอง ไม่ตัดป่าแต่ปลูกไม้หมุนเวียน[49]

การประกาศให้ป่าพรุเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนับว่าเป็นเรื่องน่ายินดีสำหรับชาวบ้านในชุมชน เพราะพวกเขารู้สึกว่าอย่างน้อยข้อเท็จจริงในเรื่องป่าพรุไม่ใช่ป่าเสื่อมโทรมได้เป็นที่ยุติแล้ว พวกเขาจะได้ยกประเด็นนี้เป็นข้อต่อสู้ในการเรียกร้องความยุติธรรมเกี่ยวกับการทุจริตที่ดินสาธารณะของบริษัทเอกชน อันจะนำไปสู่การพิจารณายกเลิกโครงการโรงถลุงเหล็กที่รัฐให้การสนับสนุน อย่างไรก็ดี ชาวบ้านยังไม่ทันจะได้ใช้ประโยชน์จากประเด็นข้อต่อสู้นี้ พวกเขาก็ทราบมาว่าบริษัทเอกชนได้มีหนังสือขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในป่าสงวนแห่งชาติถึงผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งตามหนังสือของกรมป่าไม้ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯบ้านกรูด-บางสะพานได้รวบรวมไว้นั้นแสดงให้เห็นว่าทางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้มีการให้ความเห็นอนุญาตบริษัทเอกชนแล้ว และขอความเห็นจากกรมป่าไม้เพื่อยืนยันความเห็นดังกล่าว แต่กรมป่าไม้ได้มีหนังสือขอความเห็นไปยัง

---

[49] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 กุมภาพันธ์ 2557.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งมีข้อสรุปว่าไม่อนุญาตเนื่องจากขัดต่อข้อกฎหมายที่กำหนดไว้ จากข้อความสำคัญในหนังสือ ดังต่อไปนี้

> ตามหนังสือที่อ้างถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ส่งเรื่องราวคำขออนุญาตและเอกสารที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งมีความเห็นสมควรอนุญาตให้บริษัท ประจวบพัฒนา ดิเวลลอปเมนท์ จำกัด เข้าทำประโยชน์ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึง เพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นนิคมอุตสาหกรรมเหล็กครบวงจร (เพื่อก่อสร้างเส้นทางขนส่งวัตถุดิบและผลผลิต) เนื้อที่ 22 ไร่ 2 งาน 85.47 ตารางวา ท้องที่ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไปเพื่อให้กรมป่าไม้พิจารณาความแจ้งอยู่แล้วนั้น
>
> กรมป่าไม้ขอเรียนว่าได้ส่งเรื่องราวบริษัท ประจวบพัฒนา ดิเวลลอปเมนท์ จำกัด ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พิจารณาและได้รับแจ้งจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชว่าพื้นที่ที่ขออนุญาตอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดเป็นเขตวนอุทยานแม่รำพึงเป็นพื้นที่พึงสงวนรักษาไว้ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์ การพักผ่อนหย่อนใจ และการศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติ ตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งเกื้อหนุนให้ระบบนิเวศน์ในระยะยาว จึงไม่ควรอนุญาตให้บริษัท ประจวบพัฒนา ดิเวลลอปเมนท์ จำกัด ใช้พื้นที่ ... ซึ่งกรมป่าไม้พิจารณาแล้ว เห็นชอบด้วยกับความเห็นของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่ไม่ควรอนุญาตให้ใช้พื้นที่ตามที่ขอ เนื่องจากไม่เป็นไปตามระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2548 (ตามมาตรา 16) หมวด 2 ข้อ 8 (1)[50]

กรมป่าไม้ได้นำเสนอหนังสือดังกล่าวให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาผล ปรากฏว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้ความเห็นว่าสมควรดำเนินการตามระเบียบและกฎหมายต่อไป ซึ่งก็คือไม่อนุมัติการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั่นเอง จากข่าวกรณีที่บริษัทเอกชนไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดูเหมือนเป็นเรื่องน่ายินดี แต่ในความเป็นจริงชาวบ้านก็ได้ยินข่าวแว่วมาว่าทางบริษัทเอกชนเจ้าของโครงการโรงถลุงเหล็กก็มีแผนดำเนินการอื่นต่อไปด้วยเช่นกัน กล่าวคือในช่วงระหว่างการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการโรงถลุงเหล็ก ในเดือนกุมภาพันธ์ 2550 ชาวบ้านก็ทราบข่าวว่าจะมี

---

[50] หนังสือกรมป่าไม้ ที่ ทส 1602.3/16105 ลงวันที่ 13 สิงหาคม 2552 เรื่อง บริษัทประจวบพัฒนา ดิเวลลอปเมนท์ จำกัด ขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

การย้ายฐานการผลิตจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดมายังภาคใต้โดยเป้าหมายหลักเป็นพื้นที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยรวมพื้นที่บ้านกรูด-บ่อนอก-กุยบุรี-ทับสะแก-บางสะพาน อ่าวน้อย-หนองไม้แก่น-คั่นกระได ข่าวนี้ยังไม่ได้รับการยืนยันแน่นอนและบริษัทเอกชนก็ยังไม่ได้เคลื่อนไหวในเรื่องโครงการนิคมอุตสาหกรรมให้ปรากฏเป็นข่าวออกมา ประกอบกับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ กำลังจัดการปัญหาที่อยู่ตรงหน้าคือการคัดค้านโครงการโรงถลุงเหล็ก จนกระทั่งเมื่อ 2553 พวกเขาแน่ใจแล้วว่าโครงการโรงถลุงเหล็กจะดำเนินการต่อไปได้ยาก เนื่องจากติดปัญหาเรื่องที่ดินสาธารณะ พวกเขาจึงเริ่มเฝ้าระวังปัญหาใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นมา นั่นคือข่าวเกี่ยวกับโครงการนิคมอุตสาหกรรม ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานพยายามสืบเสาะหาข้อมูลแต่ก็ยังไม่ปรากฏข่าวอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด

จนกระทั่งพวกเขาได้เริ่มต้นการร้องเรียนไปที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อให้ดำเนินการสอบถามไปที่ กนอ. ซึ่งได้มีหนังสือตอบเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2555 มาที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเหล็กอยู่ที่บางสะพาน โดยมีการทำสัญญาร่วมดำเนินการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กครบวงจรกับบริษัท เครือสหวิริยา จำกัด เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2550 เรียบร้อยแล้ว จากวันที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้ทราบข่าวระแคะระคายเมื่อ 2550 แต่ไม่มีหลักฐานมายืนยัน จนกระทั่งถึงวันที่ กนอ. มีหนังสือตอบมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปี 2555 รวมระยะเวลา 5 ปี สำหรับจินตนาและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ แล้ว รู้สึกตื่นตระหนกและตั้งประเด็นคำถามเดียวกันว่า “แล้วตอนนี้ ถึงไหนกัน จะสายเกินไปไหมสำหรับการเคลื่อนไหวคัดค้าน” พวกเขาจัดประชุมกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในชุมชนโดยเร่งด่วนและร่วมกันศึกษาค้นคว้ากฎหมายที่เกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรม พบว่ามีอำนาจบังคับเรื่องการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์และใช้ประโยชน์จากที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้ตามกฎหมาย[51]

---

[51] มาตรา 36 “นิคมอุตสาหกรรมมีสองประเภท คือ

(1) เขตอุตสาหกรรมทั่วไป

(2) เขตประกอบการเสรี

การจัดตั้ง การเปลี่ยนแปลงเขต และการยุบนิคมอุตสาหกรรม ให้คณะกรรมการประกาศในราชกิจจานุเบกษาและให้มีแผนที่กำหนดเขตไว้ท้ายประกาศด้วย”

มาตรา 36/1 “ในกรณีที่มีประกาศตามมาตรา 36 วรรคสอง จัดตั้งหรือเปลี่ยนแปลงนิคมอุตสาหกรรมและมีสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ในเขตดังกล่าว ให้ตราพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงสภาพสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้ โดยระบุแปลงและจำนวนเนื้อที่ดินโดยประมาณ ที่ กนอ. ประสงค์จะได้กรรมสิทธิ์ไว้ในพระราชกฤษฎีกานั้น และเมื่อได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวให้สาธารณสมบัติของแผ่นดินที่อยู่ในเขตดังกล่าวตกเป็นกรรมสิทธิ์ของ กนอ. เมื่อได้ดำเนินการครบถ้วน

> ที่ดินที่บุกรุกก็คือที่ดินที่ตั้งโรงงาน ยกเลิกการขอไปแล้วจะมาให้ใหม่ไม่ได้ เราไม่ได้ห้ามการใช้ แต่คุณต้องมาใช้ร่วมกับเรา เงื่อนไขการใช้เขาผิด ที่ดินทำหนังสือถึงพี่ว่ายกเรื่องการขอใช้ที่ดินไปแล้ว อีกกี่ปีก็แล้วแต่ ที่ดินจะมาบอกว่าให้ใช้ไม่ได้ยกเลิกไปแล้วโดยเงื่อนไขชาวบ้านใช้อยู่ ตรงนี้จะเป็นหนามคาใจเขา เขาจะได้ทางเดียวคือนิคม ที่พี่ post เรื่องนิคมบ่อย ๆ เพราะสงสัยว่านิคมจะเข้ามาช่วยนิคมจะได้ทั้งป่าและที่สาธารณะ พี่ดูกฎหมายนิคมแล้วพอเวนคืน กฎหมายต่าง ๆ อบต. กฎหมายควบคุมอาคารตกหมดเลย กฎหมายนิคมจะควบคุมมีอำนาจในการขอใช้ที่ป่าสงวน และป่าอุทยาน และใช้ที่สาธารณะโดยอยู่ในกรอบกฎหมายนิคม คุณไม่เอาเขาก็เวนคืน พี่ต้องค้านก่อนนิคมเข้ามาแต่ชาวบ้านตอบพี่ว่ายังไม่ได้เป็นนิคมเลย ถ้าเป็นจะทำยังไง ประกาศเป็นนิคมคือจบเลย[52]

ในช่วง พ.ศ. 2555 -2556 ที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานกำลังเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน พวกเขาได้จัดประชุมกันอย่างต่อเนื่องทุกวันจันทร์และวันศุกร์ โดยวันศุกร์เป็นวันที่ชาวบ้านแต่ละตำบลจัดประชุมกันเองเพื่อประมวลข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ช่วยกันหามาได้ และในวันจันทร์พวกเขาก็จะมาร่วมประชุมใหญ่พร้อมหน้ากันทุกหมู่บ้านและตำบลที่สนใจจะร่วมมือต่อสู้คัดค้าน จินตนาบอกผู้วิจัยว่า “ประเด็นสำคัญที่ชาวบ้านใช้ต่อสู้คัดค้านการสร้างนิคมฯ ก็ไม่ต่างไปจากที่ผ่านมาคือ EIA ยังมีปัญหาอยู่ ติดขัดเรื่องที่ดินสาธารณะ” ดังนั้น เธอจึงให้มอบหมายให้เสวก พิมสอแกนหลักเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานเป็นคนรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่ดินที่มีปัญหาทั้งหมดและนำเข้าที่ประชุมกลุ่มเพื่อสรุปประเด็นปัญหาเฉพาะที่ดินออกมาและนำส่งข้อมูลนี้ให้สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวออกสู่สาธารณชน โดยผู้วิจัยได้รับทราบข้อมูลเรื่องที่ดินสาธารณะที่ตำบลแม่รำพึง ซึ่งชาวบ้านได้รวบรวมและจัดทำรายงานข้อเท็จจริงไว้ สรุปได้ดังนี้

ตามเงื่อนไข...,” ปรากฏใน *พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522*, มาตรา 36 และมาตรา 36/1, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%a156/%a156-20-9999-update.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2556).

[52] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

(1) ที่ดิน 52 แปลงหน้าท่าเรือ

พ.ศ. 2533-2536 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยคณะกรรมการจังหวัดสมัยนั้นมีปลัดจังหวัดเป็นหัวหน้าทีมและเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดร่วมกันดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่ดิน 52 แปลงหน้าท่าเรือ พร้อมทั้งได้ส่งเรื่องให้ ป.ป.ช. สอบสวนเพื่อชี้มูลความผิด และต่อมา พ.ศ. 2548 – 2549 ได้มีการชี้มูลมายังกรมที่ดินให้เพิกถอนเอกสารสิทธิของเอกชนเนื่องจากเอกสารสิทธิทับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และวนอุทยาน กรมที่ดินจึงให้มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ และพบว่าเอกสารสิทธิออกโดยคลาดเคลื่อน จนนำไปสู่การเพิกถอนเอกสารสิทธินั้น และข้อเสนอแนะให้เยียวยาเอกชน แต่เครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อมคัดค้านเนื่องจากเห็นว่าเอกชนย่อมทราบดีอยู่แล้วก่อนมาซื้อที่ดินเนื่องจากสภาพพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ 100% และก่อนหน้านี้ พื้นที่นี้เป็นป่าคุ้มครองมาก่อนที่จะมีการยกระดับเป็นพื้นที่ป่าสงวน และปัจจุบัน มีสถานะเป็นวนอุทยานแม่รำพึงแล้ว

พ.ศ. 2550-2552 มีการกดดันจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์บางสะพานและเครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่เรียกร้องให้กรมที่ดิน กรมป่าไม้และกระทรวงมหาดไทยเพิกถอนกรรมสิทธิ์ของเอกชนโดยเร็ว แต่มีการอ้างบ่ายเบี่ยงหลายครั้งจากกรมที่ดินว่าต้องรอปรับมาตราส่วนที่ดิน ต่อมา พ.ศ. 2553 มีคำสั่งจากกรมที่ดินถึงที่ดินส่วนแยกอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้เพิกถอนโฉนดที่ดินของบริษัท สหวิริยา อินดัสตรี จำกัด จำนวน 48 แปลง และให้แก้ไขรูปแผนที่ 4 แปลง แต่อยู่ในขั้นตอนการใช้สิทธิอุทธรณ์ที่กรมที่ดินให้เอกชนอุทธรณ์ได้ 90 วัน หลังจากนั้นกรมที่ดินแจ้งให้เอกชนทราบว่ากรมที่ดินยกคำร้องในการอุทธรณ์ และมีคำสั่งให้สำนักงานที่ดินอำเภอดำเนินการเพิกถอน ขณะเดียวกันบริษัท สหวิริยา อินดัสตรี จำกัด ก็ได้ฟ้องกรมที่ดิน กรมป่าไม้ต่อศาลปกครอง และกรมที่ดินโดยสำนักงานที่ดินอำเภอก็ดำเนินการเพิกถอนจนแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2555

(2) ที่ดินป่าเสม็ดรูปปีกนก 18 แปลง

กรณีพื้นที่ 18 แปลงในพื้นที่ชุ่มน้ำแม่รำพึง ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันมากว่า 100 ปี และมีหลักฐานพิสูจน์ได้จากผลการตรวจสอบชั้นดินทางวิทยาศาสตร์ของเจ้าหน้าที่กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสอดคล้องกับ สผ. ที่ว่าชั้นดินมีเปลือกหอยอายุกว่า 300 ปี ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านมีการนำเปลือกเสม็ดมาทำไต้ใช้จุดไฟส่องสว่าง ใช้ไม้เสม็ดมาสร้างบ้าน ใช้ใบจากมาเย็บเป็นวัสดุมุงหลังคา จับปลามาเป็นอาหารและขาย ใช้พืชชนิดอื่น ๆ มาเป็นสมุนไพร เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ร่วมกันโดยไม่มีการแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินในบริเวณป่าเสม็ดรูปปีกนกว่าเป็นของผู้ใดผู้หนึ่ง

จากสภาพความเป็นจริงของที่ดินและมีการยื่นเรื่องให้ตรวจสอบพื้นที่โดยมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืช พบว่ามีความหลากหลายทางชีวภาพ มีพันธุ์ไม้เสม็ดขาวขึ้นหนาแน่นรวมกันทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กในบริเวณรูปพื้นที่ปีกนก มีพันธุ์ปลาหลายสิบชนิด มีพืช

น้ำชนิดอื่น ๆ อีกหลายชนิด มีสัตว์ปีกและสัตว์เลื้อยคลานหลายชนิด พื้นที่มีน้ำท่วมขังเกิน 80 เปอร์เซ็นต์เป็นระยะเวลานาน มีลักษณะเป็นนิเวศน์ 3 น้ำตรงตามคุณสมบัติของพื้นที่ชุ่มน้ำ ต่อมาได้มีการนำเสนอต่อ สผ. ให้ทำการสำรวจอย่างจริงจังเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ และฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน จนเป็นที่มาของการประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติเมื่อ พ.ศ. 2552

สำหรับกรณีการออกเอกสารสิทธิที่ดินรูปปีกนก 18 แปลงให้กับบริษัทเอกชนชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ชาวบ้านเล่าว่า พ.ศ. 2551 สุนีย์ ไชยรส กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้เคยลงพื้นที่ตรวจสอบข้อร้องเรียนพื้นที่รูปปีกนกในพรุ ตำบลแม่รำพึง มีข้อสรุปว่าให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ 4 ฝ่ายเพื่อทำการตรวจสอบที่ดิน ได้แก่ กรมที่ดิน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้าน บริษัทเอกชนเจ้าของโฉนด ปรากฏว่าบริษัทเอกชนไม่ส่งรายชื่อเข้าร่วมตรวจสอบ แต่กลับไปตรวจสอบร่วมกันสามฝ่ายโดยไม่มีชาวบ้านเข้าร่วมตรวจสอบด้วย จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐที่สำรวจ บริษัทเอกชนที่นำแรงงานเข้ามาดำเนินการ กับฝ่ายชาวบ้าน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดช่วง พ.ศ. 2550 มีการเกณฑ์ชาวบ้านมาปะทะกันในพื้นที่ การตรวจสอบครั้งนั้นไม่สามารถดำเนินการต่อได้ หลักโฉนดหลายหลักฝังอยู่ในน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่น้ำท่วมขังตลอดปี และเกือบทั้งหมดเป็นโฉนดที่นำจากที่อื่นมาสวมสิทธิ (ส.ค. บิน) จากการตรวจสอบย้อนหลังโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินำภาพถ่ายทางอากาศมาประกอบช่วงก่อนมี ส.ค. 1 ช่วงมีการออก น.ส. 3 และสภาพพื้นที่ปัจจุบัน พบว่าลักษณะความหนาแน่นของพืชพันธุ์และพื้นที่น้ำขังมีลักษณะใกล้เคียงกันในแต่ละช่วงของการตรวจสอบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวไม่มีการใช้ประโยชน์สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและการทำมาหากินมาก่อน

ชาวบ้านนำข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินดังกล่าวไปให้สื่อมวลชนช่วยดำเนินการเผยแพร่ ขณะเดียวกันก็ได้นำข้อสรุปเกี่ยวกับที่ดินไปร้องต่อศาลปกครอง ซึ่งเป็นคดีที่สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนร่วมกับชาวบ้านพื้นที่ป่าพรุ ป่าเสม็ด อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวม 41 ราย ยื่นฟ้อง นายก อบต. แม่รำพึง นายอำเภอบางสะพาน ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อธิบดีกรมที่ดิน อธิบดีกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับพวกเป็นผู้ถูกฟ้องที่ 1-11 ในประเด็นเรื่องหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ เนื่องจากผู้ฟ้องเห็นว่า ผู้ถูกฟ้องที่ 6-11 ปล่อยให้มีการนำพื้นที่ป่าพรุ หรือป่าชายเลน หรือป่าเสม็ด ไปออกเอกสารสิทธิ จำนวน 18 แปลง รวมเนื้อที่ 310 ไร่ 74 ตารางวาเพื่อมีคำสั่งให้กรมที่ดินเพิกถอนเอกสารสิทธิในที่ดินรูปปีกนกจำนวน 18 แปลง ปรากฏว่าเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2555 ศาลปกครองกลางมีคำพิพากษายกฟ้องคดีที่สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนและชาวบ้านร่วมกันเป็นผู้ฟ้อง โดยศาลพิเคราะห์คำฟ้องแล้ว ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์จำนวน 18 แปลง เป็นกรณีการขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์เป็นการเฉพาะราย ผู้ยื่นคำขอมีหลักฐานเป็นแบบการแจ้งการครอบครอง (ส.ค.1) มาแสดง

ต่อเจ้าหน้าที่ กรณีจึงฟังได้ว่าที่ดินพิพาท อยู่ในเกณฑ์ที่อาจออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ น.ส.3 และ น.ส.3 ก. ให้ได้[53]

> จินตนา แกนนำเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ให้สัมภาษณ์สื่อว่า ชาวบ้านทราบล่วงหน้าแล้วว่าศาลต้องมีคำพิพากษาออกมาในลักษณะดังกล่าว เพราะสังเกตว่าในการประชุมร่วมระหว่างการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) และเครือสหวิริยา เมื่อ 17 ก.ค. ที่ผ่านมา ตัวแทนเครือสหวิริยาแจ้งต่อกนอ.ว่า ที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ตั้งโรงถลุงเหล็กและเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กครบวงจร ร่วมกับกนอ. ได้มีข้อยุติตามคำสั่งศาลและพร้อมส่งเอกสารคำสั่งศาลให้แก่กนอ. นั่นหมายถึงเอกชนรู้คำพิพากษาของศาลอยู่ก่อนแล้ว ทั้งที่ศาลปกครองจะนัดอ่านคำพิพากษาในวันนี้ ซึ่งมีระยะเวลาห่างกัน 1 เดือน ซึ่งเป็นเพียงการสันนิษฐานเท่านั้น
>
> เราต้องการชี้แจงต่อทุกคนว่าป่าพรุแม่รำพึงนั้นได้รับการยืนยันจากคณะกรรมการชุดที่ดินและป่าไม้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ตรวจสอบพบว่า ไม่มีร่องรอยทำประโยชน์ หรือเป็นที่อยู่อาศัย ตั้งแต่อดีตและมีสภาพระบบนิเวศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมบูรณ์มีอายุไม่ต่ำกว่า 300 ปี จึงไม่ควรออกเอกสารสิทธิให้ผู้ใด[54]

จินตนาเล่าว่าผลของคำพิพากษา ทำให้ชาวบ้านยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุดให้คุ้มครองชั่วคราวไม่ให้เครือสหวิริยาเข้าทำประโยชน์จนกว่าคดีจะสิ้นสุด พร้อมทั้งเดินทางไปยื่นหนังสือร้องเรียนตามหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อพิสูจน์ความจริงที่ว่าที่ดินที่ชาวบ้านต่อสู้ปกป้องมิให้ตกเป็นสมบัติส่วนตัวของบริษัทเอกชนนั้นไม่สามารถออกเอกสารสิทธิให้แก่ใครเป็นการเฉพาะได้

---

[53] “ศาลปค. ยกฟ้องชาวบ้านฟ้องอบต.แม่รำพึง,” *Independent News Network*, 15 สิงหาคม 2555 http://www.innnews.co.th/shownews/show?newscode=398126 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2557).

[54]ณัฐดนัย ใหม่ซ้อน, “แม่เมาะฟ้องเลิกกองทุนไฟฟ้าชุมชน-ศาลยกฟ้องกลุ่มบางสะพานเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ป่าพรุ,”*ศูนย์ข่าวเพื่อชุมชน สำนักข่าวอิศรา,* 15 สิงหาคม 2555 http://www.isranews.org/south-news/1-community/15775-2012-08-15-10-02-54.html?pop=1&tmpl=component&print=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2557).

ประเด็นการทุจริตออกเอกสารสิทธิที่ดินสาธารณะและพื้นที่ชุ่มน้ำดังกล่าวมาข้างต้นเป็นข้อต่อสู้สำคัญที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้นำมาเคลื่อนไหวคัดค้านโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน แม้ว่าจะต้องเผชิญอุปสรรคขวากหนามมากมาย โดยเฉพาะคำพิพากษาของศาลปกครองที่ชาวบ้านเห็นว่าพวกเขายังคงไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่สิ่งที่หนักใจกว่านั้นก็คือการทำมวลชนให้ออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ในช่วง พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นช่วงที่มีกระแสข่าวการขอจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมบางสะพานแพร่สะพัดไปทั่วอำเภอบางสะพาน อย่างไรก็ดี ชาวบ้านหลายคนยังไม่เชื่อว่าจะมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นจริง เนื่องจากข่าวการก่อสร้างโรงถลุงเหล็กที่เริ่มแผ่วลงเพราะประสบปัญหาเรื่องที่ดินสาธารณะที่ทำให้บริษัทเอกชนเจ้าของโครงการไปต่อไม่ได้

จินตนาเล่าว่าช่วงรอยต่อระหว่างโรงถลุงเหล็กมาสู่นิคมอุตสาหกรรมบางสะพานเป็นช่วงที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานต้องทำมวลชนกันใหม่อีกครั้ง โดยเธอพยายามชักชวนให้ชาวบ้านที่ทราบข่าวและเชื่อข่าวนี้แล้วเดินสายกระจายข่าวตามหมู่บ้านของตนเองว่าขณะนี้การขอจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฯ ได้รับการอนุมัติในหลักการแล้ว และกำลังอยู่ในระหว่างการทำ EIA

> ปัญหาสำคัญมันอยู่ที่ประเด็นข้อโต้แย้งของชุมชน คือ 1.ที่ดินในการตั้งนิคมอุตสาหกรรม เป็นที่ดินในเขตป่าสงวน และวนอุทยาน ที่ซึ่งเครือสหวิริยาได้อ้างเอกสารสิทธิการถือครองที่ดิน แต่ปัจจุบันกรมที่ดินได้ออกคำสั่งเพิกถอนเอกสารสิทธิเรียบร้อยแล้ว และอยู่ในระหว่างบริษัทยื่นฟ้องศาลปกครองและขอให้มีการเยียวยาโดยขอเช่านั้น ประเด็นนี้ ทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ มองว่า ไม่เหมาะสมและเป็นเรื่องการใช้กฎหมายนิคมอุตสาหกรรมเอาพื้นที่อนุรักษ์ไปยกให้ทำอุตสาหกรรม
> 2. ผังที่ดินในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมบางสะพานนั้น พบว่า ได้รวมเอาที่ดินของชาวบ้านไปเป็นส่วนหนึ่งของการประกาศเขตนิคมอุตสาหกรรมในครั้งนี้ด้วย ไม่ทราบว่าเขาทำกันไปได้อย่างไรกัน[55]

จินตนาให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนเพื่อเปิดเผยถึงปัญหาทุจริตที่ดินสาธารณะที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้โครงการขนาดใหญ่สองโครงการที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน กล่าวคือโครงการโรงถลุงเหล็กดำเนินการต่อไปไม่ได้ในระหว่างที่ที่ดินกำลังถูกตรวจสอบ บริษัทเอกชนก็ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับ กนอ. ขอจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม เสวก แกนหลักชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้ผ่านสื่อมวลชนว่า

---

[55] “กลุ่มอนุรักษ์ฯ โวยสหวิริยาขอตั้งนิคมอุตสาหกรรมบางสะพาน,” *ASTV ผู้จัดการออนไลน์*, 25 มีนาคม 2555 http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000037968 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2557).

> การสนับสนุนให้จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอบางสะพาน อาจจะทำให้เพิ่มปัญหาความขัดแย้งเพราะชาวบ้านทราบดีว่าพื้นที่ของบริษัทเอกชนนั้นไม่พอต่อการจัดตั้งเป็นนิคมฯ อยู่แล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นพื้นที่ของชาวบ้านที่ไม่ได้ขายให้กับเอกชน และส่วนหนึ่งก็เป็นพื้นที่ป่าสงวนฯ ที่กำลังมีปัญหาการเพิกถอนสิทธิรวมถึงการฟ้องร้องอยู่อีกด้วย จึงไม่เห็นด้วยที่การนิคมฯ จะยังคงใช้เหตุผลเดิมดังกล่าวมาประกอบการตัดสินใจ[56]

การทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการขอจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมระหว่างบริษัทเอกชนเจ้าของโครงการโรงถลุงเหล็กกับ กนอ. นั้น เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 มาตรา 36 จะพบว่ากฎหมายได้ให้อำนาจในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์และการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ร่วมกันโดยกรมที่ดินไม่สามารถอนุญาตให้กับบริษัทเอกชนได้ และแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินซ้ำซ้อนกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองแม่รำพึง และเขตวนอุทยาน แม่รำพึง จึงนับว่าเป็นกลยุทธ์เหนือเมฆที่ชาวบ้านหลายคนบอกผู้วิจัยว่าถ้าไม่ศึกษากฎหมายไม่มีกรณีศึกษาจากชุมชนมาบตาพุด และไม่มีประสบการณ์การต่อสู้โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดมาก่อนพวกเขาก็คงไม่สามารถผ่านพ้นวิกฤติครั้งนี้ไปได้

การเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเป็นไปอย่างเข้มข้นและต่อเนื่องนับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2555 เป็นต้นมา พวกเขาไปชุมนุมและยื่นข้อเรียกร้องที่ กนอ. หลายครั้ง ยกประเด็นปัญหาเรื่องกรณีทุจริตที่ดินสาธารณะ ป่าพรุ ป่าสงวน และขอให้ กนอ. เดินทางไปสำรวจพื้นที่ ซึ่งกล่าวรายละเอียดมาแล้วข้างต้น 6.1 เสรีภาพในการชุมนุมและการเจรจายื่นข้อเรียกร้อง จึงเป็นที่มาที่ทำให้ กนอ. ยกเลิกบันทึกข้อตกลงกับบริษัทเอกชนหรือยุติโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก อย่างไรก็ดี ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานก็ยังไม่วางใจ เพราะพวกเขาได้ยินข่าวอย่างไม่เป็นทางการว่ากระทรวงอุตสาหกรรมอาจจะจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมหรือชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอบางสะพานเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับบริษัทเอกชนก็เป็นได้ บนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ว่าผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานมีพื้นที่สีม่วง (เขตอุตสาหกรรม) อยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จึงได้ทำหนังสือคัดค้านถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อระงับยับยั้งมิให้กระทรวงอุตสาหกรรมหาทางออกให้กับบริษัทเอกชนโดยการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมหรือชุมชนอุตสาหกรรม โดยสาระสำคัญของหนังสือคัดค้านมีดังนี้

---

[56] เรื่องเดียวกัน.

พื้นที่อุตสาหกรรมเหล็กทั้งโครงการเก่าและใหม่ตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าชายเลนและพื้นที่รับน้ำ เป็นพื้นที่น้ำท่วมถึง เมื่อฝนตกหนัก น้ำหลากทำให้เกิดน้ำท่วมทั้งพื้นที่อยู่อาศัยของประชาชนและพื้นที่อุตสาหกรรม ทั้งยังบุกรุกที่สาธารณะ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับประเทศ บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติเกือบสามพันไร่ ปัจจุบันได้ถูกเพิกถอนการถือครองที่ดินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทำให้บริษัท สหวิริยา อินดัสตรี ในสภาพปัจจุบันไม่สามารถเดินหน้าโครงการได้ แม้แต่การพยายามเชิญชวนให้การนิคมแห่งประเทศไทย (กนอ.) มาร่วมทุนโดยหวังว่าจะอาศัยกฎหมายพิเศษการนิคมมาแก้ไขปัญหาที่ดิน โดยได้มีการลงนามในเบื้องต้น (MOU) ปัจจุบันการนิคมแห่งประเทศไทยก็ได้ยกเลิกการลงทุนร่วมกับบริษัท สหวิริยา อินดัสตรี จำกัด ไปแล้ว นอกจากนั้น ยังมีปัญหาการครอบครองที่ดินสาธารณประโยชน์โดยมิชอบ จำนวน 319 ไร่ ซึ่งปัจจุบันบริษัท สหวิริยา อินดัสตรีต้องเช่าใช้พื้นที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และประชาชนในพื้นที่ก็ไม่ยินยอมให้ใช้ทำโรงถลุงเหล็ก เนื่องจากขัดวัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่[57]

ภายหลังการยื่นหนังสือคัดค้านดังกล่าวและมีคำกล่าวยืนยันจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมว่าจะไม่มีการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรม ชุมชนอุตสาหกรรม และสวนอุตสาหกรรมในอำเภอบางสะพาน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานจึงได้กลับมาทำมาหากินอย่างต่อเนื่องอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาหยุดการเคลื่อนไหวโดยสิ้นเชิง เมื่อใดก็ตามที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หรือเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจรับผิดชอบในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา และเมื่อใดก็ตามที่พวกเขาได้ยินข่าวการให้สัมภาษณ์ของผู้มีอำนาจทางการเมืองที่สื่อไปในทางการส่งเสริมโครงการอุตสาหกรรมหนักในพื้นที่ พวกเขาก็จะรวมตัวกันออกไปยื่นหนังสือร้องเรียนหรือคัดค้านต่อรัฐ และหน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยทันที

จึงเห็นได้ว่าความเพียรพยายามในการต่อสู้ของพวกเขาตั้งแต่การชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องดังกล่าวมาแล้วใน 6.1 เสรีภาพในการชุมนุมและการเจรจายื่นข้อเรียกร้อง และการตรวจสอบที่ดินสาธารณะเป็นการขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรม ซึ่งแม้มีกฎหมายให้สิทธิประชาชนฟ้องหน่วยงานรัฐได้ แต่ในทางปฏิบัติ ชาวบ้านไม่สามารถทำได้โดยง่าย บทสรุปสุดท้ายของการตรวจสอบที่ดินสาธารณะโดยประชาชน จากคำกล่าวของจินตนาช่วยให้เห็นว่ากฎหมายไม่ได้

---

[57] หนังสือเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางสะพาน ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2556 ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง คัดค้านการขออนุญาตจัดตั้งเขตอุตสาหกรรม ชุมชนอุตสาหกรรม และสวนอุตสาหกรรม.

เป็นปัญหาสำหรับชาวบ้าน แต่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจใช้กฎหมายที่เป็นปัญหาใหญ่ โดยกลุ่มประชาชนที่มีพลังเข้มแข็งเท่านั้นที่จะต่อกรและพิสูจน์ความจริงให้ปรากฏต่อสาธารณชนได้

> วันนี้มีปัญหาเรื่องที่ดินสาธารณะมากมาย ภาคประชาชนจับทุจริตได้หลายราย แต่รัฐไม่ได้จับ ประชาชนเป็นฝ่ายตรวจสอบช่วยจับให้ จับทุจริตได้ พ.ศ. 2550 ซึ่งรัฐธรรมนูญ 50 บอกว่าประชาชนมีสิทธิฟ้องร้องได้เอง แต่ในทางปฏิบัติจริงก็ต้องผ่านตำรวจ ตำรวจบอกฟ้องร้องที่ที่ดินให้ส่งเรื่องไปที่อำเภอ นายอำเภอบอกให้ตั้งงบประมาณสอบเขตที่ดิน เรื่องนี้เป็นเรื่องจับทุจริต ทำไมต้องเสียเวลา เสียเงินกับเรื่องไม่เป็นเรื่อง ประชาชนต้องฟ้องร้องได้เอง ไม่ใช่ใช้ช่องฟ้องผ่านข้าราชการ ซึ่งล่าช้าและอาจละเลย ละเว้น ในที่สุด สิ่งที่ทำได้คือพึ่ง ป.ป.ช. กว่าจะผ่านระบบ การแจ้งเรื่อง กว่าจะจัดการตามขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ได้ รัฐธรรมนูญเปิดกว้างให้ประชาชนใช้สิทธิตรวจสอบ ใช้ดุลพินิจประชาชนว่าโครงการนี้มันเดือดร้อน ใช้สิทธิชุมชนได้ แต่เอาเข้าจริงกฎหมายอาญา บุกรุก เราเข้าไปเพื่อจะห้ามเขา อย่าเพิ่งขุดนะ ทำ EIA ยังไม่เสร็จนะ ขุดยังไม่ได้นะ ความจริงที่เห็นคือถ้าโครงการใดเห็นชอบโดย สผ. พื้นที่นั้นห้ามแตะต้อง เอกชนขุดเลยไม่สน พอเราห้าม เขาแจ้งความข้อหาบุกรุก[58]

ปัญหาอุปสรรคที่ชาวบ้านต้องเผชิญแสดงให้เห็นว่าแม้กฎหมายจะรับรองให้ประชาชนมีสิทธิฟ้องร้องหน่วยงานรัฐได้ แต่ช่องทางดำเนินการแทบมองไม่เห็นว่าชาวบ้านจะทำได้อย่างไร ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานต้องคิดหาช่องทางด้วยตนเอง โดยประสบการณ์ที่พวกเขาผ่านมาแล้วนั้น ถือว่าเป็นบทเรียนทรงคุณค่าให้กับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ กลุ่มอื่นได้ศึกษาเป็นแบบอย่างในการเคลื่อนไหวโดยชอบธรรมบนพื้นฐานหลักนิติรัฐ

---

[58] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

6.3 การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย (civil disobedience)[59]

6.3.1 กฎหมู่ กับ กฎหมาย

จุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมาจากความไร้เดียงสาและเชื่อฟังผู้นำท้องถิ่นในชุมชน ผู้นำทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พวกเขาปฏิบัติตามกระบวนการกฎหมายทุกขั้นตอน จนกระทั่งประสบการณ์ได้หล่อหลอมทำให้พวกเขาเติบโตขึ้นกลายมาเป็นชุมชนเข้มแข็งที่ยืนหยัดได้ด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง กำหนดชะตาชีวิตของพวกเขาเอง หลายประเด็นในการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดจนถึงโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่กล่าวมาทั้งหมดแล้วนั้น จุดร่วมเดียวกันที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนก็คือชาวบ้านจะเริ่มจากการทำหนังสือไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อสอบถามข้อเท็จจริง ขอทราบข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และพัฒนาการไปจนถึงการชุมนุมยื่นข้อเรียกร้อง การคัดค้านประชาพิจารณ์ที่ไม่ได้ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และที่สำคัญที่สุดคือกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตนเอง อันได้แก่ การจับเท็จ EIA และตรวจสอบทุจริตที่ดินสาธารณะ

ภายใต้กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาชนที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มอนุรักษ์ฯ หรือนักเคลื่อนไหวกลุ่มอื่น ๆ สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกก็คือพวกเขาเห็นคุณค่าของการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ แต่ไม่ได้เกรงกลัวกฎหมายว่าจะมาทำร้ายพวกเขา เพราะสิ่งที่พวกเขากลัวอยู่เหนือความกลัวกฎหมาย นั่นคือความกลัวที่จะไม่มีที่อยู่ที่ทำมาหากินให้ตนเองและลูกหลาน พวกเขาให้ความสำคัญกับการศึกษากฎหมายและฟังแกนนำถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเพื่อนำกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความยุติธรรม จักรพันธ์ แสงทอง[60] เป็นบุตรชายคนเดียวของนิรันดร์ แสงทองและเป็นคลื่นลูกใหม่ที่ชาวบ้านหลายคนแนะนำให้ผู้วิจัยมาสัมภาษณ์ เขาเป็นแกนนำเยาวชนของบ้านกรูดในการทำหน้าที่เป็นวิทยากร

---

[59] การดื้อแพ่งต่อกฎหมายหมายถึง การกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายโดยสันติวิธี เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เป็นการประท้วง หรือคัดค้าน คำสั่ง กฎหมายของผู้ปกครองที่อยุติธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาลที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้อง ดูรายละเอียดใน Ronald Dworkin. Taking Rights Seriously, (Massachusette : Harvard University Press, 1978) p.206. อ้างใน สมชาย ปรีชาศิลปะกุล, *การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543), 24.

[60] จักรพันธ์ แสงทอง อายุ 21 ปี นักศึกษา, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

พี่เลี้ยง ซึ่งถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการต่อสู้ของชาวบ้านรุ่นพ่อแม่ให้คนรุ่นหลังฟัง ในช่วงเวลาที่สัมภาษณ์ (พ.ศ. 2556) เขาบวชเป็นพระอยู่ในช่วงปิดภาคการศึกษาระดับปริญญาตรี เขาเล่าว่าเขาทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้ชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดในทุกเวทีที่เขามีโอกาส "ก่อนหน้านี้ เราต่อสู้กันโดยไม่รู้กฎหมายเลย การดำเนินคดี ทำให้เราโตขึ้น รู้กฎหมายมากขึ้น รู้สิทธิตนเองก็เพราะการประท้วง กฎหมายเกิดจากข้อตกลงของสังคม เรามีเหตุของเราในการประท้วง การรู้กฎหมายทำให้เรารอดตัว" เขามองว่ากฎหมายไม่ได้ให้โทษกับชาวบ้าน ถ้าชาวบ้านใช้กฎหมายเป็น แม้ว่าหลายคนที่ต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายข้อหาบุกรุก พกอาวุธ หรือหมิ่นประมาทในระหว่างการเคลื่อนไหวต่อสู้ แต่ไม่ใช่ว่ากฎหมายไม่ยุติธรรมกับพวกเขา เพียงแต่กฎหมายถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการพวกเขาโดยผู้มีอำนาจเหนือกว่าที่ต้องการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติมาจากชาวบ้านในชุมชน "เราต่อสู้โดยรู้กฎหมายอย่างเดียวไม่ใช่ว่าจะชนะ เราจะต้องต่อสู้ด้วยสัญชาตญาณของคนในชุมชนด้วย" ผู้วิจัยสรุปความคิดเห็นของจักรพันธ์ได้ว่าการรู้กฎหมายอาจทำให้ชาวบ้านกลัวได้ในบางสถานการณ์ แต่สิ่งที่จักรพันธ์กล่าวเน้นย้ำก็คือว่า "ถ้าสัญชาตญาณของชาวบ้านแรงกล้ากว่า จะทำให้ลืมกลัวการทำผิดกฎหมาย และต้องทำเพื่อให้ได้ชัยชนะ กฎหมายจึงอาจต้องเอาไว้ทีหลัง ถ้าความยุติธรรมมันเหนือกว่า จากนั้น ค่อยมาแก้ปัญหากันภายหลัง" ซึ่งสะท้อนการต่อสู้ของชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี และนี่คือที่มาของความคิดชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานว่าทำไมในบางสถานการณ์ พวกเขาจึงต้องกระทำการบางอย่างที่เป็นการดื้อแพ่งต่อกฎหมาย

การกระทำที่แสดงให้เห็นถึงการดื้อแพ่งต่อกฎหมายของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งจะนำเสนอต่อไปนี้ มีความสอดคล้องกับความหมายที่ Barker ให้ไว้ว่าการดื้อแพ่งต่อกฎหมายคือการปฏิเสธการกระทำที่เฉพาะเจาะจงของผู้มีอำนาจ ในขณะที่โดยทั่วไปแล้วก็ยอมรับความชอบธรรมของผู้มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งกล่าวได้ว่าการดื้อแพ่งเป็นวิธีที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มมีความซื่อสัตย์ต่อความยุติธรรมที่สถิตย์เหนือกว่ากฎหมาย[61] ตามนัยนี้ มีความหมายสอดคล้องกับคำกล่าวของจินตนาที่ว่า "ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด" อันแสดงให้ให้เห็นว่ากลุ่มชาวบ้านที่กระทำการดื้อแพ่งต่อกฎหมายยอมรับที่จะอยู่ภายใต้กระบวนการกฎหมาย โดยยอมให้กฎหมายมีผลบังคับใช้กับพวกเขาเพื่อแสดงให้เห็นถึงนิติสำนึกในความยุติธรรมที่เหนือกว่ากฎหมายนั่นเอง

จากคำพูดของจินตนา แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ซึ่งเน้นย้ำเสมอว่าใบอนุญาตให้ก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดออกโดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหมดแล้ว แต่หากปราศจาก

---

[61] Elliot M. Zashin, *Civil Disobedience and Democracy*, (New York : The Free Press,1972), 82.

ใบอนุญาตของประชาชน โครงการพัฒนาก็ไม่สามารถเกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนได้ จากการตรวจสอบข้อมูลเอกสารหลักฐาน พบว่า อบต. ธงชัยมีมติอนุญาตให้ก่อสร้างโรงไฟฟ้าในพื้นที่แล้ว ใบอนุญาตของกรมเจ้าท่าให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ[62] และใบอนุญาตจัดตั้งโรงไฟฟ้าของกรมโรงงานอุตสาหกรรม ก็ออกให้บริษัทเอกชนเจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเรียบร้อยแล้ว สำหรับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด สิ่งที่เกิดขึ้นนี้คือการมัดมือชกและการใช้อำนาจของหน่วยงานรัฐร่วมกับทุนมาปิดปากประชาชนในพื้นที่ ทั้งที่ทราบแล้วว่าประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมตนเองเลย แต่เมื่อพิจารณาจากกระบวนการต่อสู้ของพวกเขาแล้วจะเห็นได้ว่าในการเรียกร้องความยุติธรรมตามสิทธิชุมชนของพวกเขานั้นเป็นไปตามกระบวนการกฎหมายมาโดยตลอด แม้กระทั่งการที่พวกเขากล้าเสี่ยงที่จะกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายแต่เต็มใจที่จะยอมรับโทษ โดยไม่ได้หลบหนีกระบวนการยุติธรรม ก็เป็นสิ่งชี้วัดให้เห็นว่าพวกเขายังอยู่ภายใต้หลักนิติรัฐที่ถือกฎหมายเป็นใหญ่ และยอมตกเป็นจำเลยเพื่อยอมรับโทษตามกระบวนการกฎหมาย

ในหัวข้อการดื้อแพ่งต่อกฎหมายนี้เป็นการนำเหตุการณ์การต่อสู้คัดค้านบางช่วงบางตอนที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 และบทที่ 6 6.1 และ 6.2 มาประมวลให้เห็นถึงนิติสำนึกของพวกเขาที่ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมอยู่เหนือกฎหมาย หลายเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการดื้อแพ่งต่อกฎหมายของพวกเขา โดยแต่ละเหตุการณ์เป็นเรื่องที่พวกเขาทราบดีตั้งแต่แรกแล้วว่าอาจเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย แต่พวกเขาก็เลือกที่จะทำเพื่อให้สังคมและเจ้าหน้าที่รัฐฟังเสียงเรียกร้องความยุติธรรมของพวกเขา เหตุการณ์ที่พวกเขาหลายคนมักเล่าตรงกันคือการชุมนุมปิดถนนเพชรเกษมบริเวณสี่แยกบ่อนอก ซึ่งเป็นการปะทะกันระหว่างประชาชนที่มาชุมนุมกับตำรวจ โดยตำรวจพยายามเข้ามาสลายการชุมนุมของกลุ่มผู้คัดค้าน ชาวบ้านหลายคนเล่าว่าพวกเขาถูกไล่ตี ผลัก ดัน และทำให้แตกกระเจิง แต่เพียงชั่วเวลาไม่นาน กลุ่มชาวบ้านที่ถูกทำให้สลายตัว ก็กลับมารวมกันชุมนุมปิดถนนใหม่ในจำนวนที่มากกว่าเดิมหลายเท่า ราวกับว่าเป็นการเติมเชื้อไฟให้คุโชนอีกครั้งด้วยความโกรธแค้นที่ได้ยินข่าวปากต่อปากบอกกันมาว่าญาติพี่น้องเพื่อนฝูงถูกทำร้าย จึงชักชวนกันออกมาช่วยให้กลุ่มมีพลังมวลชนเพิ่มมากขึ้น

---

[62] ใบอนุญาตเลขที่ 143/2540 (แบบ บ.109) ของกรมเจ้าท่า ใบอนุญาตให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ ออกให้บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2540 หมดอายุวันที่ 16 ตุลาคม 2542.

บุญเรือง แช่มสะอาด[63]เล่าให้ฟังเกี่ยวกับประสบการณ์ในช่วงเหตุการณ์ปิดถนนเพชรเกษมว่า "เวลาเคลื่อนขบวน ปิดถนนบริเวณสี่แยกบ่อนอก รู้ว่าผิดกฎหมาย มีอยู่ครั้งหนึ่ง เราไปอีกเที่ยวหนึ่ง หลังจากปิดบ่อนอกแล้ว นอนขวางถนน ฝนตก มันเหนื่อย เราแกล้งนอนกัน ฝนก็ตก เราก็เฮ ๆ อยู่ตรงนั้น เราจะเดินไปที่ประจวบ ไม่มีรถวิ่ง ปิดถนนแล้ว รถวิ่งเลนเดียว อีกเลนเราก็นอนขวางกันไว้" นอกจากเหตุการณ์การชุมนุมปิดถนนบริเวณสี่แยกบ่อนอก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในสมัยนั้น เธอเล่าว่าเธอยังเคยร่วมชุมนุม ณ ที่ทำการ อบต. เพื่อขอดูใบอนุญาตการก่อสร้างโรงไฟฟ้า "ชาวบ้านไปรวมตัวกันที่นั่นหลายร้อยคนเพื่อขอดูใบอนุญาตที่ อบต. อนุมัติให้ก่อสร้างโครงการ" ที่ผ่านมา ชาวบ้านทำหนังสือขอให้ อบต. ชี้แจงแต่ไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจน ชาวบ้านหลายคนอาจจะจำเหตุการณ์ครั้งนั้นไม่ได้ละเอียดนัก แต่จินตนาจำได้แม่นยำ เพราะเธอต้องเดินทางไปเล่าเรื่องประสบการณ์การต่อสู้ เป็นทั้งวิทยากรและพี่เลี้ยงกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทั่วประเทศ เธอเล่าว่า

> EIA ผ่าน ประชาพิจารณ์ผ่าน ใบอนุญาตผ่านหมดเลย กฎหมายไม่ติดอะไร ติดแค่ชาวบ้านไม่ยอม เราก็สืบค้นข้อมูลมาหมดเลย ช่าง อบต. จบ ปวช. ปวศ. โครงการนี้ตั้งหกหมื่นกว่าล้าน มีศัพท์เทคนิคภาษาอังกฤษ ความรู้ระดับนี้ ไม่ใช่วิศวกรอนุมัติโครงการขนาดใหญ่ไม่ได้ แสดงว่าใบอนุญาตที่ผ่านมาไม่ชอบ ชาวบ้านก็มาชุมนุมกันทันที ก่อนชุมนุมก็ทำหนังสือถึงหน่วยงานราชการ ขอเข้าห้าคน อีกนับร้อยก็ล้อมไว้ ชุมนุมกันตั้งแต่เช้าจนค่ำมืด ล้อม อบต. ให้เป็น เราเคยเห็นเอกสารมาก่อนแล้ว แต่เขาไม่ยอมรับว่าตนเองอนุมัติ เขาไม่ยอม เราก็นั่งทำกิจกรรมส่วนตัวไป บ่ายสามจึงยอมให้ค้นลิ้นชัก เจอใบอนุญาต เราก็ได้ยินข่าวว่าเขาจะขนตำรวจมาเจ็ดคัน เตรียมสลายชุมนุม เราก็ประสานจังหวัดให้ลงมาแก้ไขปัญหา จังหวัดก็กลัวจะเกิดความรุนแรง พอเราเจอเอกสาร อบต. ก็มีมติยกเลิกการอนุมัติตอนนั้นและทำหนังสือลงชื่อร่วมกันว่าคนที่อยู่ในที่นี่มาอยู่พร้อมหน้ากันเพื่อจะแก้ไขปัญหาชุมชนที่กำลังบานปลาย บุคคลตามรายชื่อต่อไปนี้มีความสมัครใจที่จะอยู่พร้อมกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาให้แล้วเสร็จ ไม่มีใครที่จะถูกกักขัง ตำรวจมาก็ถามคำแรกเลยว่าท่านมีสิทธิในการแจ้งความว่าท่านถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว ท่านถูกกักขังหรือถูกบังคับขืนใจหรือไม่ เหมือนที่เราคิดไว้เลย เราก็แสดงบันทึกให้ดูว่าทุกคนมีสติสัมปชัญญะ เพิ่งบันทึกกันแล้วเสร็จ ตำรวจเห็นใบนั้นก็

---

[63] บุญเรือง แช่มสะอาด อายุ 52 ปี อาชีพประมง, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

ทำอะไรไม่ได้ ส่วนหนึ่งก็ต้องยอมรับว่า อบต. ผิดที่ปิดกั้นข้อมูลไม่ให้ชาวบ้านรู้[64]

นอกจากการปิดล้อมที่ทำการ อบต. เพื่อขอดูใบอนุญาตก่อสร้างโรงไฟฟ้า ยังมีกรณีการเดินทางไปชุมนุมที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ซึ่งได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้วว่าบุญเรืองและจิรพงศ์ สองแม่ลูกเล่าประสบการณ์ครั้งนั้นว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้เดินทางไปปล่อยตัวเงินตัวทองที่หน้าทำเนียบ พวกเขาสองคนไม่ได้สะท้อนให้ฟังว่าสิ่งที่ชาวบ้านทำลงไปนั้นผิดหรือถูก แต่พวกเขารู้สึกว่าการกระทำนั้นเป็นการระบายความคับแค้นใจที่ผู้นำทางการเมืองระดับประเทศผิดคำมั่นสัญญา ในขณะที่พงษ์ศักดิ์เห็นว่าการไปชุมนุมเพื่อปล่อยตัวเงินตัวทองนั้นเป็นการชูให้เห็นถึงประเด็นสาธารณะที่รัฐบาลจะต้องเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหา แม้ว่าสังคมภายนอกอาจจะไม่เข้าใจในสิ่งที่พวกเขาทำ อย่างน้อยก็ตั้งคำถามว่าชาวบ้านแสดงออกถึงความไม่พอใจรัฐบาลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

> เราเรียกร้องตั้งแต่ต้น สิทธิที่เรามีตามรัฐธรรมนูญ การใช้กฎหมายของชาวบ้านทุกวันนี้ ใช้เป็นมากขึ้น รู้ทางหนีทางไล่ สมัยก่อนถูกหลอกตลอด เช่น นายกชวนมาบางสะพาน ชาวบ้านดีใจ บอกว่าน้องไม่เอา พี่ก็ไม่เอา ยังเคลื่อนขบวนกลับไม่ถึงบ้าน สผ. อนุมัติตามหลัง อนุญาตทุกเรื่องที่เราคัดค้าน พอสมัยทักษิณมาที่บ้านกรูด ชายทะเล บอกพี่น้องนั่งลง ผมจะดูปลาวาฬขึ้น พี่น้องไม่เอา ผมก็ไม่เอา เสร็จธุระแล้ว ผมจะนอนกางเต็นท์ชายหาด บ่ายไปบ่อนอก บ่อนอกมีหมึกปูตัวใหญ่ ก็ต้มให้กิน กลับไปกรุงเทพ แถลงออกสื่อต้องเดินหน้าต่อ ไม่อย่างนั้นนักลงทุนเสียหาย ก็เลยเอาเหี้ยไปโยนทำเนียบ ชาวบ้านบ่อนอก บ้านกรูดก็ยกขบวนไปโยนเหี้ยกัน โยนไปสาม เข้าไปสอง ที่บอกเดินหน้าต่อคือสร้างโรงไฟฟ้า เราก็สานไม้ไผ่เป็นรูปเหี้ยเอาหน้าใส่ แห่กลองยาวไป เช้าไปเย็นกลับ โยนเสร็จก็กลับวันนั้น ข่าวนี้ดังมาก โยนเหี้ยหน้าทำเนียบ ไอ้ตัวที่วิ่งออกมาข้างนอก เราก็ตะโกนบอกว่าวิ่งเข้าไปหาพวกมึงซิ มันก็ตื่น ต้องจับมันใส่กรงขึ้นรถบัสกลับไป ไปปล่อย ครั้งนั้นคนไปเป็นพัน มีสามสิบบัส ไม่มีแจ้งข้อหาอะไร[65]

---

[64] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

[65] พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์ อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

ส่วนจิรพงศ์ น้อยผล[66] ที่ร่วมชุมนุมกับแม่ของเขาตั้งแต่วัยสี่ขวบ ซึ่งเป็นเด็กที่สุดในสมัยนั้น เขาได้เห็นกระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านมาอย่างยาวนานโดยตลอดและเป็นคนที่ไม่กลัวใคร จนบุญเรืองผู้เป็นแม่เป็นห่วง เขาเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ชุมนุมครั้งหนึ่ง ซึ่งจำไม่ได้ว่าครั้งไหน แต่เขารู้ว่าเขาได้ใช้ไม้ธงเขียวตีหัวตำรวจเพื่อปกป้องเครื่องเสียง ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการชุมนุมเอาไว้

> เหนื่อย ไปชุมนุมกับแม่ตั้งแต่ 4 ขวบ เห็นการต่อสู้ของพวกเราชาวบ้านมาโดยตลอด แทบไม่เคยหยุด ต้องคอยเฝ้าระวัง เราไม่อยากให้ทำร้ายบ้านเกิดธรรมชาติเป็นอย่างนี้ก็ดีอยู่แล้ว ตอนเคลื่อนขบวนชุมนุม ตำรวจถือโล่มาดันเรา เราก็ดันกลับ เอาธงตีหัวเลย ตอนนั้น อายุ 17-18 ปี เรายืนอยู่บนรถกระบะคุมไม่ให้ตำรวจมายึดเครื่องเสียง เราป้องกัน ตรึงไว้ เราเอาธงตีหัว แล้วก็กระโดดลงจากรถหนีไป ตอนนั้น พ่ออยู่ข้างล่าง คนที่ปกป้องเครื่องเสียงมีหลายคน มีเราคนเดียวที่เอาธงตีหัว เราก็ไม่รู้ ว่าตีใครบ้าง เรารู้ว่าทำตำรวจ ผิดกฎหมาย แต่เราก็ต้องทำ ปกป้องของ ๆ เราไว้

ชาวบ้านเพียรพยายามอย่างเต็มที่ที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนของตนเองตามกระบวนการกฎหมาย แต่ไม่อาจต้านทานกับอิทธิพลและอำนาจของรัฐและกลุ่มทุนที่เหนือกว่าทุกด้าน จนในที่สุด เส้นทางบางเส้นทางที่เลือกเดินต้องยอมเสี่ยงต่อการรับโทษตามกฎหมาย และอาจถูกตราหน้าว่าใช้ “กฎหมู่” ได้แก่ การชุมนุมปิดการจราจร และการชุมนุมปิดล้อมสถานที่ราชการดังกล่าวข้างต้น รวมถึงการล้อมกรอบนักวิชาการที่ชาวบ้านเข้าใจว่าจะมาใส่สารเคมีทำลายปะการังในทะเลของพวกเขา ซึ่งกล่าวไว้แล้วในบทที่ 5 5.3 “จับเท็จ EIA”

---

[66] จิรพงศ์ น้อยผล อายุ 20 ปี อาชีพประมงเรือเล็ก, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

ภาพที่ 6.18 ชาวบ้านล้อมกรอบกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งถูกชาวประมงต้อนขึ้นมาบนฝั่งโดยมีตำรวจมาถึงที่เกิดเหตุบริเวณชายหาดบ้านกรูดแล้วและกำลังเจรจาขอให้ชาวบ้านเปิดทาง[67]

ชาวบ้านค้นเจอหลักฐานกล่องสารเคมีในเรือประมงที่นักวิชาการว่าจ้างให้พาไปสำรวจทะเลบ้านกรูด จึงเป็นเครื่องยืนยันว่าชาวบ้านมีเหตุอันควรให้สงสัยว่านักวิชาการอาจมีเจตนาไม่ดีต่อทะเลบ้านกรูดของพวกเขา ท่ามกลางความชุลมุนและการแสดงออกถึงความโกรธแค้นไม่พอใจของกลุ่มชาวบ้านนำไปสู่การทำร้ายร่างกายนักวิชาการที่ไม่ทำให้เกิดการบาดเจ็บแต่อย่างใด ซึ่งชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักและเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ได้เล่าว่า “พวกเราไม่ได้ทำให้บาดเจ็บ มีแผล ขอยืนยัน แต่เราทำให้เขาอับอาย” ดังรายละเอียดที่กล่าวในช่วงเหตุการณ์ “จับเท็จ EIA” แล้วนั้น ทั้งนี้แม้มีตำรวจเข้ามาถึงที่เกิดเหตุ ชาวบ้านที่ล้อมกรอบไว้ก็หาได้สลายตัวออกไปไม่ จนต้องมีการเจรจาเพื่อพาตัวนักวิชาการไปที่สถานีตำรวจ ส่วนชาวบ้านก็ตามไปด้วย โดยไม่ได้กลัวว่าพวกเขาจะถูกแจ้งข้อหาทำร้ายร่างกายและถูกจับกุมกักขัง “คุกไม่พอขังพวกเราหรอก” ชาวบ้านหลายคนพูดเป็นเสียงเดียวกัน

> เราทำถูกกติกา ทำตามกฎหมายมาโดยตลอด แต่เรามีความจำเป็นในบางสถานการณ์ เราต้องทำเพราะไม่ให้เขาสร้าง สิ่งที่เราทำ เช่น วางตะปูเรือใบน้ำวาฬ ปิดถนนระยะสั้น ๆ หลังจากนั้น เราก็ไม่เคยปิดอีก เราเคยปิดห้องประชุม อบต. ขอดูเอกสารว่าอนุมัติโรงไฟฟ้าได้อย่างไร เมื่อไหร่ ปิดเพื่อให้เขาบอก ถ้าชาวบ้านไม่ใช้กฎหมู่ เขาก็ไม่ยอมบอก เราอาจถูกจับข้อหากักขังหน่วงเหนี่ยว แต่เราก็ยอมรับสภาพ แลกกับข้อมูลที่เขาปกปิดเรา ข้อมูลที่มีผลกระทบต่อเรา เรามีสิทธิรู้ ตำรวจใส่เครื่องแบบก็รวมกระจุกอยู่มุมหนึ่ง ไม่รู้จะเอายังไง นายก็ลงมา

---

[67] ภาพถ่ายโดยกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด พ.ศ. 2542 จินตนาอธิบายว่าภาพนี้จัดอยู่ในสภาพดี แม้ว่าจะมีร่องรอยการถูกน้ำท่วม เมื่อ พ.ศ. 2548

> ไม่ได้อยู่บ้านพักชั้นสอง เสียงชาวบ้านดังหวีดวิ้ว เสียงประทัดดังเป็นระยะ ผู้การมาขอว่าให้ย้ายตำรวจนายนั้นตอนเก้าโมงเช้าได้ไหม ชาวบ้านบอกว่าจะนอนแล้ว ขอให้ย้ายให้เสร็จเลย จะได้ไปนอนไม่งั้นนอนไม่ได้ ไม่อยากมาอีกรอบ เขาก็เลยแฟกซ์ด่วนย้ายคืนนั้นเลย เขาก็แดกดันว่างั้นให้จินตนารักษาการแล้วกัน เราทำแบบนี้ อยู่ร่วมกันไม่ได้ก็ย้ายไป จากเดิมโรงพักมีเจ็ดสิบกว่าคน ตอนนี้เหลือ 26 คน นอกนั้นช่วยราชการหมด ด้วยเหตุผลเดียวว่าเกลียดจินตนา พี่มีความสุข อยากอยู่กับคนที่อยู่กับเราได้ ถ้าเข้าใจเรา ก็อยู่กันได้ ที่บ้านกรูดทุกวันนี้มีแต่คดีมโนสาเร่คุยกันได้หมด นี่คือสิ่งที่เราทำ[68]

จินตนาสรุปให้ฟังว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีความเข้มแข็งมาก ถ้าพวกเขาเห็นว่าตำรวจมีปัญหาก็จัดการตำรวจ นายอำเภอมีปัญหาก็จัดการนายอำเภอ ผู้ว่าราชการมีปัญหาก็จัดการผู้ว่าราชการ "ถ้าคนใช้กฎหมายไม่นิ่ง ไม่เป็นกลาง ก็ทำให้เราติดคุกได้" ก่อนที่ชาวบ้านจะตัดสินใจอะไร จะต้องประชุมหารือกันก่อน และใช้วิธีไปชุมนุมเพื่อเจรจาแก้ไขปัญหาร่วมกัน

> ในช่วงแรก ๆ ต้องยอมรับว่าตำรวจถูกเชื่อว่าเป็นสาวกของโรงไฟฟ้า ชาวบ้านช่วยกันคิด ใช้วิธีให้ช่างไม้ทำโรงพักจำลองขึ้นมาและก็เขียนว่า สภ ยูเนี่ยนเพาเวอร์ ให้เหมือนเลย มีบันไดขึ้นลง ทาสีเหมือนเลย แล้วตั้งไว้กลางแจ้ง ชาวบ้านก็ชุมนุม ปราศรัยไปด่าไป พฤติกรรมมันไม่ดีอย่างไรต้องปรับเปลี่ยน เข้าออกโรงไฟฟ้าวันละกี่รอบ เข้าไปกี่ชั่วโมงออกมาไปกินข้าวแล้วยังเหลือเวลาอีกเข้าไปทำอะไร ทำจนเขาอาย เราก็บอกว่าถ้าตำรวจไม่เจรจา เราจะเผาโรงพัก กระจายข่าวไปถึงจังหวัด ถึงระดับภาคว่าผู้ชุมนุมจะเผาโรงพัก จริง ๆ เราจะเผาโรงพักจำลอง เขาก็ฮือฮากันมากเลย พี่ได้ยินเขาประกาศข่าว วิทยุส่งข่าวกันว่าม็อบจะเผาโรงพักบ่ายโมง รถหวอมา การข่าวตำรวจไม่ทัน คิดไปเอง บางทีเราบอกว่าจะปิดถนน ก็ไม่รู้กันว่าถนนไหน ก็เกณฑ์กำลังมา สำหรับกรณีนี้ เขาก็เตรียมตัวกันใหญ่ เตรียมกล้องจะถ่ายว่าใครเผาโรงพัก วางเพลิง ตำรวจที่ทำงานกับพี่เล่าให้ฟังว่าเคยถูกใช้ให้ไปถ่ายรูป ชาวบ้านก็วางการ์ด พอเขาเห็นชาวบ้านก็ตกใจ ตกสระน้ำทั้งคน ทั้งกล้อง อยู่ในน้ำ ต้องเงียบๆ ไม่กล้าส่งเสียงอะไร กลัวชาวบ้าน

---

[68] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

หากจะมองว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่รู้จักใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการต่อสู้คัดค้านแสดงให้เห็นถึงความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยใช่หรือไม่ ก็คงตอบว่า “ใช่” บนพื้นฐานของการยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่ตามหลักนิติรัฐ แต่ในอีกด้านหนึ่ง พวกเขาจำเป็นต้องใช้กฎหมู่เพื่อให้มีอำนาจบังคับนำความยุติธรรมเข้าไปตรวจสอบกฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้อ้างอิงหรือใช้จัดการกับพวกเขา กรณีการเคลื่อนไหวของพวกเขา “กฎหมู่” จึงใช้คู่กับ “กฎหมาย” เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสิทธิชุมชน

6.3.2 “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” เส้นแบ่งความยุติธรรมกับกฎหมาย

การกระทำบางอย่างนอกกฎ กติกาไปบ้าง แต่สิ่งที่พวกเขาทำนำมาซึ่งความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน ทั้งนี้ การกระทำอันแสดงถึงการดื้อแพ่งต่อกฎหมายของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดที่กล่าวมาแล้วอาจจะมีผลกระทบที่ตามมาไม่มากนัก จนกระทั่งมาถึงจุดแตกหักครั้งสำคัญที่ส่งผลให้แกนนำของพวกเขาต้องติดคุกใน “คดีล้มโต๊ะจีน” ดังบทกวีที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ในช่วงนั้น เหตุเกิดเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2544

ร่ายอิสรีย์

13 มกรา 2544 ครบ 3 ปี ของบริษัท ยูเนี่ยนฯ จัดเลี้ยงฉลองใหญ่
อีกไม่นานโรงไฟฟ้า ค่ากำไรแน่นอน
ก่อนหน้านั้นรัฐบาล ฝ่ายค้านยังไม่มี
โครงการที่เกิดขึ้นใหม่ โกงกินเท่าไรไม่รู้
จึงนักต่อสู้ผู้หญิง ฤาอาจนิ่งดูดาย
หลายหญิงชายคนเสื้อเขียว ใจเด็ดเดี่ยวไม่ยินยอม
ย่อมลือลั่นกันให้ขรม ล้มโต๊ะจีนไว้ชื่อ
คือวีรกรรม หน่อย จินตนา[69]

ก่อนถึงวันงานเลี้ยงฉลองครบรอบ 3 ปีของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ชาวบ้านได้ทราบข่าวการทำหนังสือเชิญนักลงทุนต่างชาติมาร่วมงานนี้ด้วย

> เราเห็นทางอินเตอร์เน็ตว่าเขาทำหนังสือเชิญทางแม่โขงวอชท์ เชิญญี่ปุ่น นักหนังสือพิมพ์มาหมดแล้ว มาตั้งหมื่นสองหมื่นคน คนมาเห็นคงคิดว่าคนสนับสนุนเยอะ ชาวบ้านก็เลยทิ้งใบปลิวบอกกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไปว่า อย่าไปกินนะ ถ้ากินเสร็จ ลูกหลานเราอยู่ไม่ได้นะ 90 เปอร์เซ็นต์เป็นเงินต่างชาติ เงินจะ

---

[69] ไพทูรย์ พรหมวิจิตร, จินตกวีนิพนธ์ จินตนาการแห่งทระนง ณ ธรณี, 125.

> เข้าประเทศไทยแค่ 10 เปอร์เซ็นต์ แค่ทำใบปลิวชี้แจงไม่ได้ด่าใครเลย แล้วก็เกิดปฏิบัติการน้ำปลาวาฬล้มโต๊ะจีนเข้า ไม่มีอุจจาระอย่างที่เป็นข่าวเลย ปลาวาฬตัวตั้งหมื่นโล น้ำมันพอคว่ำงานเลยนะ[70]

หลังจากการทราบข่าวการทำหนังสือเชิญนักลงทุนต่างประเทศ จินตนาก็ได้เล่าเหตุการณ์การเคลื่อนไหวก่อนมีปฏิบัติการล้มโต๊ะจีนของชาวบ้านจนถึงผลของคำพิพากษาดังต่อไปนี้

> ยื่นหนังสือหลายครั้ง ยื่นทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ภาษาญี่ปุ่น ทั้งสามภาษา บอกกลุ่มทุนทั้งหลายว่าเราไม่เห็นด้วยนะ การเลี้ยงครั้งนี้เป็นทางลัด ระดมเงินมหาศาล เอาคนมาจากไหนไม่รู้ไม่ใช่คนในพื้นที่ สนุกสนานเฮฮา มีตลกมาเล่นให้ดู ดนตรีดังมาเล่น กินฟรี สนุกฟรี ทุกข์ที่ทิ้งไว้คือเงินหกหมื่นล้าน จะอนุมัติทันที เราคิดในใจว่าขนาดเงินไม่อนุมัตินะ เรายังเกือบตายน่ะ เราโดนไล่ล่า เราไม่มีอิสระในการไปไหน เราถูกควบยิง เราต้องหนีตายกระเซอะกระเซิง ถามว่าหกหมื่นล้านมาจะยังไงหรือ ไม่ได้แล้ว เราต้องยื่นหนังสือ แต่มันเป็นสิทธิของเขา เขาอยากเลี้ยงก็ต้องเลี้ยง จริง ๆ พี่ทำอะไรไม่ได้อยู่แล้ว เรื่องใหญ่ขนาดนั้น ปรากฏว่าตอนนั้นวาฬบลูด้ามาเกยตื้น ชาวบ้านลากขึ้นฝั่ง วันที่ 25 มีค. 43 ซึ่งไม่เกี่ยวกับโต๊ะจีนเลย ฝังเพื่อจะเก็บซากชิ้นส่วน โครงกระดูก ฟัน ให้ครบร้อยเปอร์เซ็นต์ เพื่อจะบอกสังคมว่าเราอุดมสมบูรณ์นะ นี่ไงวาฬ ขนาดใหญ่ 1 หมื่นกิโลนะ มาอยู่บ้านเรา เราก็ฝังไว้ แจ้งศูนย์ชีววิทยาภูเก็ต 9 มค. 44 จะมาขุดซากวาฬ เพราะได้เวลาแปดเดือนแล้ว ไว้นานจะไม่ครบเปอร์เซ็นต์เพราะมันย่อยสลาย ขณะนั้นเราไม่รู้หรอกว่าวาฬตัวนี้จะเป็นประวัติศาสตร์ เราช่วยกันขุดวาฬ ที่ฝังอยู่ใต้ทรายมีน้ำทะเลเดิน กำลังเน่า ชาวบ้านรู้สึกว่าเอาน้ำวาฬที่เน่าไปหยอดโต๊ะจีนเขาจะกินเลี้ยงไม่ได้ นี่คือวิธีคิดของชาวบ้านนะ ถ้าพูดกันตรงนี้จะเชื่อหรือเปล่าไม่รู้นะ แต่บอกว่าพี่ไม่ได้รู้เรื่องวาฬ แต่พี่ก็ไม่ได้ห้ามที่คนคิด เพราะคนที่ต้มวาฬก็คือคนชุดหนึ่ง ต้มแล้วมันเหม็นนะก็ใช้ได้ มาใช้ในส่วนของโต๊ะจีน เราไม่ได้ทัดทาน เมื่อเราทำหนังสือ เขาไม่สนใจยังจัดเลี้ยง ชาวบ้านก็เอาน้ำวาฬไปราดโต๊ะจีน เราถูกฟ้องเกือบสิบคดี ฟ้องโดยเจ้าของโต๊ะ เจ้าของข้าวแกง น้ำแข็ง ทุกคนฟ้องหมดเลยว่าเสียหาย คืนเดียว เราถูกฟ้องหลายคดี เราไม่มีสิทธิอุทธรณ์ว่าไม่ใช่ฉันนะ ไม่เป็นไร ไม่มีสิทธิบอกด้วยว่าคนไหน แล้วโดนคดีบุกรุก หมิ่นประมาท ทำให้เสียทรัพย์ ทำให้เกิดกลิ่นเน่าเหม็น เราก็รับหมดทุกข้อหา ศาลก็

---

[70] “ดร. จินตนา แก้วขาว : ศัตรูตัวกลั่นของโรงไฟฟ้าหินกรูด,” *โลกสีเขียว* ปีที่ 10 ฉบับที่ 5 พฤศจิกายน – ธันวาคม 2544, 26.

> ยกหมด ตัดสินว่าฟ้องซ้ำ เพราะคดีนี้ มีอยู่คดีหนึ่งได้ไปถึงศาลสูงแล้ว ขณะที่ศาลชั้นสูงยกฟ้อง โดยให้ถือคดีที่ศาลสูงเป็นคดีเดียว เราชื่นชมศาลชั้นต้นที่ตัดสินเป็นคดีแรก ๆ ที่ใช้ดุลพินิจนำรัฐธรรมนูญมาประกอบการพิจารณาตัดสิน โดยบอกว่าจำเลยมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการชุมนุม จำเลยมีสิทธิในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดูแลจารีตประเพณี จำเลยใช้รัฐธรรมนูญในหมวดที่สาม พิพากษามาว่าไม่สามารถสืบให้เห็นได้เลยว่าจำเลยเป็นผู้ทำ สืบไม่ถึง ก็ยกประโยชน์ให้จำเลย พิพากษายกฟ้อง[71]

ชาวบ้านหลายคนที่ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “จินตนาไม่ได้ทำหรอก แต่เขาติดคุกในฐานะแกนนำแทนชาวบ้าน” ป้าติ๋มเป็นคนหนึ่งที่จำเหตุการณ์ช่วงนั้นได้ดี

> เขาไปยื่นหนังสือ ชาวบ้านสบตากันแล้วเอาเลย เราประชุมกันหลายครั้งแล้วก่อนลงมือ พอไปถึงที่นั่น มีหัวหน้าเป่านกหวีด พวกเราก็ลงมือปฏิบัติเลย ตอนนั้นยังไม่มีประสบการณ์กัน เข้าไปกันหมดเลย คนทำเสร็จแล้วก็มารอด้านนอก ไม่มีการ์ดเลย ใครจะเข้าไปกิน เราก็ต่อว่าคนที่เห็นแก่กิน เขาไม่คิดว่าเราจะไปก่อน รีบทำรีบออก เขาคิดว่าเราจะไปดักหน้างาน คนที่ไปเข้าไปถึงก่อนก็ลงมือทันที เปิดฝาหม้อได้ก็หยดใส่ลงไปในหม้อเลย เหม็นมากๆ ไม่เคยเหม็นอะไรแบบนั้นเลย ปลาเน่าคิดดู ล้างสบู่แล้วกลิ่นก็ยังไม่หาย

จากคำพูดของป้าติ๋มที่บอกว่าจินตนาไปยื่นหนังสือนั้น ขอทบทวนเหตุการณ์ในขณะนั้นก่อนหน้านี้ว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ร่วมกันตรวจสอบที่ดินสาธารณะของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดและอยู่ในช่วงการเดินทางไปยื่นหนังสือตรวจสอบที่ดินสาธารณะ

> เราตรวจสอบที่ดินสาธารณะมาก่อนหน้านี้ พอดีมีเรื่องซ้อนกันกับโรงไฟฟ้าจัดเลี้ยงโต๊ะจีนสองพันโต๊ะ เราไม่ได้มองว่าเป็นการอยากกิน ไม่ได้มองแค่งานเลี้ยงทั่วไปแต่เป็นเรื่องของการรวมคนที่รู้และไม่รู้มากินสองหมื่นคนและให้นักลงทุนต่างประเทศเข้ามาดูว่าสองหมื่นคนที่มาที่นี่เห็นด้วยกับการสร้างโรงไฟฟ้า มีป้ายผ้าข้างทางว่าครบรอบสามปีโรงไฟฟ้าอยู่ร่วมกับชุมชน คือเรามองว่าแหล่งทุนอนุมัติแน่ ปี พ.ศ. 2544[72]

---

[71] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, *ตอบโจทย์*, สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

[72] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 12 สิงหาคม 2555.

จินตนาให้ข้อสังเกตว่าที่ดินอยู่ในระหว่างการตรวจสอบ การจัดเลี้ยงโต๊ะจีนจึงน่าจะเป็นไพ่ใบสุดท้ายที่เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าประสงค์จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนต่างชาติเห็นว่าโรงไฟฟ้าอยู่ร่วมกับชุมชนได้ ในขณะที่ชาวบ้านก็ต้องตัดสินใจครั้งสำคัญในชีวิตที่จะกระทำการละเมิดต่อกฎหมายและยอมรับบทลงโทษตามกฎหมายที่อาจจะเกิดขึ้น "ในขณะที่ 2540-2541 เราสู้เกือบตาย สู้เพื่อมิให้เขาอนุมัติเงิน สู้เพื่อไม่ให้โรงไฟฟ้าเดินหน้า การเลี้ยงโต๊ะจีนครั้งนี้จะส่งผลให้โรงไฟฟ้าเดินหน้าแน่ ๆ เงินมาแน่ ๆ หกหมื่นล้านบาท ถามว่าเวลานั้นเราจะคิดอย่างไร เราก็คิดว่าทำอย่างไรก็ได้ไม่ให้มันเดิน" นั่นคือสิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดคิดตรงกันและเป็นที่มาของขบวนการล้มโต๊ะจีน จินตนาเล่าว่าตอนนั้นชาวบ้านยังไม่รู้เรื่องแผนพัฒนาจังหวัด "รู้แต่ว่ามีโรงไฟฟ้าที่บ้านเรา หลังจบโรงไฟฟ้าค่อยมีเรื่องแผนพัฒนาเข้ามาในหัว แค่บ้านเราเองทำอย่างไรไม่ให้มันเกิด เราต้องหาทางบอกแหล่งทุนให้ได้ว่าไม่ใช่ภาพที่เขาเห็น เขาไม่ควรอนุมัติ" แต่ภายหลังเธอและชาวบ้านทราบว่าแผนพัฒนาจังหวัดสามารถปรับปรุงได้ทุกสี่ปี พวกเขาจึงได้ร่วมกับเครือข่ายประจวบ 8 กลุ่ม เข้าไปมีส่วนร่วมในการทบทวนแผนพัฒนา ฉบับ พ.ศ. 2553 – 2556 ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 5 ชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดชะตากรรมชุมชนตนเองภายหลังผ่านประสบการณ์สิบกว่าปีจนตกผลึกทางความคิดว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวมิใช่เพียงแต่แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ยังต้องมีวิสัยทัศน์ในการร่วมกำหนดแผนพัฒนาจังหวัดและผังเมืองรวมชุมชนด้วย

สำหรับช่วงเหตุการณ์ล้มโต๊ะจีน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดบางคนกล้าเล่าประสบการณ์ให้ฟังว่ามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพราะพวกเขาเห็นว่าคดีนี้ยุติลงแล้ว

> หนูไปขว้างโต๊ะจีน ไม่โดนคดี แฟนพากลับบ้าน สองคนถือกระหรัวมีหูหิ้วสองข้าง ไปถึงก็โยนใส่ถุงละโต๊ะ เราขว้างไปที่เวทีไม้ ตำรวจยืนกอดอกดู ไม่ทำอะไรเลย ตำรวจเยอะนะ ไม่ได้กันเราเลย เขาอยู่ในซุ้ม เราก็เดินผ่านไปตามถนนขว้างแล้วก็ออกอีกทาง เข้าไปตั้งแต่บ่ายสาม ไม่รู้ใครเป็นใคร ตาโป่งขับรถน้ำแข็งมา เราก็ขว้างใส่กัน ตาหวัดสัปเหร่อที่ตายไปแล้ว เขาจะเงื้อมไม้ตีคนที่ขวางไม่ให้โยน หมาเล็กเร่งให้หนีกลับบ้าน บางคนกลัวโดนก็คลานหนี เราไม่ต้องการให้ถูกคน แค่อยากให้ถูกของ

ในที่นี้ ขอนำเสนอข่าวเหตุการณ์ช่วงศาลฎีกามีคำพิพากษาให้จินตนาติดคุก ดังนี้

> ศาลฎีกาสั่งจำคุก จินตนา แก้วขาว แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด 4 เดือน ไม่รอลงอาญา หลังสู้คดีนาน 9 ปี ลดจากศาลอุทธรณ์ 1 ใน 3 เหตุมอบตัว ขณะศาลชั้นต้นยกฟ้อง ด้านชาวบ้านฮือรับหน้าเรือนจำ เผยเตรียมนอนคุกกลางแจ้ง
> วันนี้ (11 ต.ค.2554) เวลาประมาณ 09.15 น. ห้องพิจารณาคดี 6 ศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้อ่านคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 13005/2554 คดีหมายเลขดำ อ. 3283/2546 ที่พนักงานอัยการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ฟ้อง จินตนา

> แก้วขาว แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ข้อหาบุกรุก รบกวนการครอบครองที่ดินของ บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอบเม้นท์ จำกัด เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83[73]

คดีนี้ จินตนาเล่าให้ฟังว่าเธอทราบแต่แรกแล้วว่าต้องติดคุก "พี่ถูกตั้งข้อหาบุกรุก ทำให้เสียทรัพย์ ทำให้สิ่งของเปรอะเปื้อน ในเหตุการณ์เดียวกันเจอคดีเต็มไปหมดเลย รู้อยู่แล้วโดน แต่ถามว่าเราต้องการให้มันจบใช่ไหมล่ะ เมื่อวันจบโรงไฟฟ้า มันก็ไม่ต้องสู้ต่อ นี่คือการตัดสินใจ" เธอบอกว่าการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของมวลชน ไม่ใช่ของเธอคนเดียว หากถามว่าสืบพยานตามกระบวนการกฎหมาย "เราไม่ได้ทำผิดหรอก ถ้าจะสืบว่าใครเอาน้ำวาฬไปหยอด เราไม่ได้ทำ เราก็ไม่ผิด คดีฆ่าคนตาย สืบว่าไม่ได้ทำ ยังไม่ผิดเลย แต่คดีพี่ ศาลสั่งว่าแม้ว่าจำเลยจะไม่ได้เป็นผู้กระทำ แต่เป็นเรื่องที่จำเลยต้องรับผิดชอบในฐานะแกนนำกลุ่ม" สำหรับจินตนา การติดคุกของเธอเป็นเรื่องการปรามไม่ให้ชาวบ้านลุกขึ้นต่อสู้มากกว่า "เรื่องนี้มันปรามกันไม่ได้ พี่เชื่อว่าพี่ติด พี่บอกสื่อมวลชนว่าเชื่อเลยว่าพี่ติด แต่การติดคุกของพี่จะต้องทำให้พี่น้องยิ่งสู้ไม่ใช่ยิ่งกลัว"

ภาพที่ 6.19 เสื้อเขียวที่แสดงถึงอุดมการณ์ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

---

[73] "ศาลฎีกาสั่งจำชาวบ้านนักอนุรักษ์ \จินตนา แก้วขาว\ 4 เดือน ไม่รอลงอาญา," ประชาไท, 11 ตุลาคม 2554, http://www.prachatai.com/journal/2011/10/37344 (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2558).

เธอบอกว่า “ไปค้นหาคำว่าไม่ตายก็ติดคุกได้เลย พี่วางแผนการอยู่ในคุกไว้แล้ว ส่วนชาวบ้านเขาก็ตัดไม้ไผ่ทำคุกจำลองและชุมนุมกัน เขาอยากติดด้วย เราสั่งงานได้จนเข้าเรือนจำ เขายังไม่ริบโทรศัพท์ เราให้ชาวบ้านต่อไฟให้คนที่มาชุมนุม ตำรวจมาดูความปลอดภัยชาวบ้านที่มาชุมนุม แสดงให้เห็นว่ามีแกนนำเต็มไปหมดเลย เราเห็นศักยภาพของชาวบ้านที่มาชุมนุมกันหน้าคุก”

ภาพที่ 6.20 ชาวบ้านชุมนุมหน้าเรือนจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รอให้กำลังใจจินตนา ซึ่งกำลังถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ พ.ศ. 2554 ภาพจากจินตนา แก้วขาว

ภาพที่ 6.21 จินตนากำลังถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ พ.ศ. 2554 ภาพจากจินตนา แก้วขาว

จินตนานำกรณีที่ชาวบ้านทำคุกจำลองและผลัดกันเข้าไปอยู่ในคุกจำลองนี้เป็นตัวอย่างเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านรู้สึกว่าแกนนำของพวกเขาไม่ได้รับความยุติธรรมและในอีกด้านหนึ่งคือแม้ว่าแกนนำจะติดคุกอยู่ พวกเขาก็มีลักษณะของแกนนำอยู่ในตัวเองที่จะช่วยกันคิดและสานต่ออุดมการณ์ต่อไปได้ โดยจินตนาได้สะท้อนประเด็นดังกล่าวนี้ในรายการตอบโจทย์

พี่น้องประจวบรู้สึกว่าคนที่ติดคุกไม่ผิด เขาก็ชุมนุมกัน สร้างคุกไม้ไผ่จำลอง เป็นสัญลักษณ์ว่าพวกเขาน่ะทำผิด ถ้าพวกเขาทำผิด พวกเขาก็ขอติดด้วย เขาก็ติดคุกข้างนอก ผลัดเปลี่ยนกันจำคุกไม้ไผ่มีโซ่ล้อม แล้วชุมนุมกันอยู่หน้าเรือนจำ นี่เป็นสิ่งที่เรารับรู้จากผู้คุม แม้จะมีบางคนไม่เห็นด้วย สื่อสารไปว่าชุมนุมไม่ได้นะ ทางเรือนจำไม่มีใครชุมนุม แต่เราก็รู้สึกว่าไม่ใช่หน้าที่เรา เราก็คุยกับผู้คุมเรือนจำ ว่าไม่ใช่หน้าที่เรานะ สถานะเราคือนักโทษ เราคือผู้ต้องขัง เราไม่ใช่แกนนำ ชาวบ้านที่จะไปสั่งห้ามชุมนุมนะ นั่นคือดุลพินิจของคนที่ชุมนุม เขาย่อมมีแกนนำของเขาในแต่ละครั้ง แต่ละกิจกรรมการชุมนุม เพราะฉะนั้นไม่ใช่หน้าที่เรา[74]

ภาพที่ 6.22 คุกจำลองหน้าเรือนจำประจวบคีรีขันธ์ที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ผลัดกันไปนั่งและนอน พ.ศ. 2554 ภาพจากจินตนา แก้วขาว

กรณีที่จินตนาต้องติดคุกเพราะกระบวนการดื้อแพ่งต่อกฎหมายของชาวบ้านโดยการล้มโต๊ะจีนนั้น กล่าวได้ว่าเป็นผลที่ตามมาจากต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ซึ่งหลังจากที่จินตนาติดคุกและออกมาจากคุกแล้ว ปรากฏว่าเธอได้รับหมายศาลให้ไปเป็นพยานโจทก์ในคดีร่วมกันทุจริตที่ดินสาธารณะ ซึ่งก็คือที่ดินเดียวกันกับที่ชาวบ้านถูกกล่าวหาว่าบุกรุกเข้าไปเทน้ำวาฬ

มีคุก ตารางที่ขังคนที่ไม่ผิด มีเรื่องราวมากมายที่นำไปสู่การเห็นชัดเจน อย่างหมายศาลที่เราได้รับ ศาลตัดสินวันที่ 11 ตุลา 54 เมื่อวันที่ 11 ตุลา 55 เราออกจากเรือนจำแล้วแหล่ะ หมายศาลนี้มาถึงเรา ให้เราไปเป็นพยานโจทก์ในคดีที่นายคนนี้คือข้าราชการของกรมที่ดิน กับข้าราชการในกรมเจ้าท่า เป็นจำเลย ซึ่ง

---

[74] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, *ตอบโจทย์*, สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

> ถูกกล่าวหาว่าร่วมกันทุจริตออก น.ส. 3 ออกเอกสารสิทธิที่ดิน หาดทรายชายทะเล และเราเป็นพยานโจทก์ ถามว่าคุณูปการที่เราทำมันเพิ่งออกมา แต่สิ่งที่ติดคุกก็ติดในประเด็นที่เราสู้เรื่องที่ดินสาธารณะ ในประเด็นที่เราบอกว่าอย่าเพิ่งสร้าง ในประเด็นที่เราบอกสังคมให้ย้อนกลับมาฟังทุกกระบวนการก่อนตัดสินใจก่อนอนุมัติทุน มาถึงวันนี้มันชี้ให้เห็นว่าคนเหล่านี้ทุจริตต่อหน้าที่ แล้วคนเหล่านี้ไม่ได้ถูกจับจากกระบวนการของรัฐ แต่ถูกจับจากประชาชน เป็นประชาชนที่ลุกขึ้นมาตรวจสอบประเด็นนี้กับสังคม[75]

หลังจากที่จินตนาออกมาจากคุก กระแสสังคมด้านสิทธิชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้การยอมรับเธอเป็นอย่างดี เธอได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรบรรยายในเวทีต่าง ๆ และได้รับรางวัลเกียรติยศมากมาย พร้อมกันนั้น ในเวทีที่เธอไปบรรยายและผู้วิจัยได้ร่วมสังเกตการณ์มากกว่าสิบเวที ล้วนแล้วแต่มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทั้งสิ้น สำหรับในส่วนของบทบัญญัติกฎหมาย อาจมีบางประเด็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไข แต่บทสรุปสุดท้ายที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ มีความเห็นร่วมกันว่าต้องแก้ไขก่อนอื่นคือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมนับตั้งแต่ตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษา รวมทั้งเจ้าหน้าที่สังกัดกระทรวงและกรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งทั้งหมดนี้ชาวบ้านบอกว่าส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับรองการมีสิทธิชุมชนของประชาชนในพื้นที่ตามความเป็นจริง

ภาพที่ 6.23 จินตนา แก้วขาว เป็นวิทยากร ปาฐกถา 39 ปี 14 ตุลา ประจำปี 2555 หัวข้อ “ประชาธิปไตย กับ การปกป้องทรัพยากรชุมชน” ถ่ายเมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2555

---

[75] เรื่องเดียวกัน.

กล่าวได้ว่าคดีล้มโต๊ะจีนเป็นการดื้อแพ่งต่อกฎหมายของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์การต่อสู้ของพวกเขา หลังจากนั้นเป็นต้นมา สิ่งที่ปรากฏแก่สายตาของผู้วิจัยคือชาวบ้านมีช่องทางในการต่อสู้มากขึ้น มีพันธมิตร เครือข่ายมากขึ้น มีการใช้กฎหมายมากขึ้น และจินตนาก็ได้ยอมรับตรงจุดนี้ "จากการต่อสู้ ทำให้ชาวบ้านโตขึ้น การต่อสู้ที่ผ่านมาสร้างความชอบธรรมในสิ่งที่ชาวบ้านทำ จึงไม่จำเป็นต้องออกนอกกรอบ นอกกติกา ตราบเท่าที่เจ้าหน้าที่รัฐฟังเรา" อย่างไรก็ดี คู่ต่อสู้รายใหม่ของชาวบ้านก็ย่อมต้องมีชั้นเชิงที่เหนือกว่าขึ้นเรื่อย ๆ จากตัวอย่างความเข้มแข็งของชุมชนที่ทำให้โครงการของกลุ่มทุนไม่ประสบผลสำเร็จ

พงษ์ศักดิ์เปรียบเทียบให้เห็นว่ากรณีโรงถลุงเหล็ก กลุ่มทุนพัฒนาการไปไกลกว่าโรงไฟฟ้ามากในเรื่องการใช้กฎหมาย

> พวกเขาใช้กฎหมายมาดำเนินคดีกับชาวบ้านมากขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น กรณีโรงถลุงเหล็ก ชาวบ้านติดคดีเยอะ หาหลักประกันไม่ทัน ผมโดนหนึ่งคดี ข้อหาบุกรุกพร้อมอาวุธ บริษัทบอกว่าจะถอนฟ้อง หลักฐานอ่อน เขาเตรียมหลักฐานเอง ผมไม่ได้เอามีดไป กระบวนการยุติธรรมชั้นสอบสวนแย่มาก อย่างเช่น เราเข้าไปในพื้นที่จนกลับออกมาแล้ว เขาก็ค่อยเอาป้ายมาติดว่าที่ดินส่วนบุคคล ห้ามบุกรุก แล้วถ่ายรูปไว้ประกอบเป็นพยานหลักฐานว่าเราบุกรุกที่ดิน มาฟ้องเรา มันเกิดขึ้นกันคนละวัน ตำรวจเรียกเราไป อัยการสั่งฟ้องเราได้อย่างไร ตอนเราเข้าไปไม่เขียนป้ายอะไรเลย ป้ายมาติดอีกวันแล้วไปถ่ายรูปไว้ เราเข้าไปเพราะเจ้าหน้าที่เรียก มีมีดอยู่ตรงนั้น ตรงนี้ เก็บยังไม่หมด เขาต้องการให้เราพัวพันคดี วางหลักทรัพย์ไม่ได้ ขึ้นศาลตลอด เดี๋ยวศาลนัด โรงงานเดินหน้า เราก็มัวแต่ยุ่งกับคดี ไม่มีเวลาไปชุมนุมเรียกร้อง[76]

สำหรับประเด็นที่ชาวบ้านมักจะโดนคดีมากขึ้น จินตนามักกล่าวในหลายเวทีว่า

> การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนเป็นเรื่องส่วนรวม เวลาเกิดคดีขึ้นมา ชาวบ้านต้องไปศาลด้วยกัน แม้ใครจะโดนคดีคนเดียว ชาวบ้านก็ต้องไปด้วยกันทั้งหมด เราต้องทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องชุมชน ไม่ใช่คดีส่วนตัว ไปคนเดียว จะท้อถอย แล้วเราก็จะแพ้ ศาลบอกให้เข้าได้เฉพาะผู้เกี่ยวข้อง มันเกี่ยวข้องกันทั้งชุมชน เราก็ต้องเข้าไปให้หมด

---

[76] พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

คำอธิบายนี้มีความชัดเจนอยู่ในตัวเอง จากกรณีที่จินตนาติดคุกและมีชาวบ้านสร้างคุกจำลองแล้วผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปนั่งและนอนในคุกจำลองหน้าศาล การต่อสู้ของชาวบ้านกับโครงการพัฒนาของรัฐยังคงมีอยู่ต่อไป โดยอาจทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านการใช้อำนาจตามอำเภอใจของรัฐ ถึงตอนนั้น อาจมีคำถามตามมาว่าหากชาวบ้านดื้อแพ่งต่อกฎหมายโดยยอมรับโทษ

แต่ไม่ยอมรับผิดเฉกเช่นจินตนา คุกจะมีพื้นที่พอขังพวกเขาหรือไม่ เพราะนิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมของพวกเขานั้นมีค่าเหนือกว่ากฎหมาย ตราบใดที่ยังไม่มีความเป็นไปได้ของความยุติธรรมในกฎหมาย ตราบนั้นชาวบ้านก็จะใช้กฎหมายลำดับที่สูงกว่าเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมต่อไป

บทที่ 7
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บนเส้นทางการต่อสู้ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานตลอดระยะเวลานับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2558 รวมระยะเวลากว่า 18 ปี ซึ่งแม้ว่าผู้วิจัยเข้าไปมีประสบการณ์ร่วม 3 ปี ในช่วง พ.ศ. 2555 – 2558 แต่ก็มีโอกาสได้เห็นภาพความทรงจำของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชน เห็นเอกสารหลักฐานหนังสือโต้ตอบระหว่างกลุ่มอนุรักษ์ฯ กับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนหรือองค์กรต่าง ๆ เห็นภาพถ่ายการเคลื่อนไหวในอดีตที่พวกเขาเก็บรักษาไว้ และที่สำคัญคือการได้เห็นภาพปัจจุบันขณะที่พวกเขายังคงเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จึงทำให้ได้ข้อสรุปว่าไม่ว่าระยะเวลาจะล่วงเลยไปกี่เดือนกี่ปี พวกเขาก็สู้ไม่ถอย แม้ว่าระหว่างทางในการต่อสู้ของพวกเขา จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ล้มหายตายจากไปบ้างแล้วก็ตาม ชาวบ้านหลายคนบอกกับผู้วิจัยว่า “สู้จนหมดลมหายใจ” มันเป็นเช่นนั้นจริง ๆ เนื่องจากผู้วิจัยได้เคยไปร่วมงานศพของสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ซึ่งแม้ไม่ทราบประวัติการต่อสู้คัดค้านของเขาหรือเธอผู้นั้นมาก่อน แต่สังเกตจากพี่น้องสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่ร่วมกันใส่เสื้อเขียวอันเปรียบเสมือนชุดเครื่องแบบที่ให้เกียรติวีรบุรุษ วีรสตรีของพวกเขา และการรวบรวมเงินบริจาคช่วยเหลืองานศพและร่วมทำบุญในงานศพ จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าพวกเขาไม่เคยทอดทิ้งกันแม้ยามที่ไม่มีลมหายใจร่วมต่อสู้ การจากไปของคนใดคนหนึ่งในกลุ่มเป็นการปิดฉากการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อปกป้องชุมชนของพวกเขา ขณะเดียวกันก็เป็นการส่งต่ออุดมการณ์ให้ลูกหลานหรือคนรุ่นหลังสืบทอดเจตนารมณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่อไป ตราบใดที่ทุนไม่มีวันตายและรัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีและใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมหรือเจตจำนง (self determination) ในชุมชนตนเองได้อย่างแท้จริง

ก่อนนำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะ ขอยกคำกล่าวของจินตนา แก้วขาว แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานเพื่อสะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ของชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนพวกเขาไว้

> เรารู้จักสิทธิของเราตั้งแต่เรายังไม่รู้จักรัฐธรรมนูญ เรารู้สึกว่าเราต้องต่อสู้ ความสุขที่เราได้สู้ ความสุขที่เราจะเลือกมีวิถีชีวิตของเรา ความสุขที่เราจะอยู่อย่างคนเล็กคนน้อย ความสุขที่เราอยากออกเรือเล็ก ๆ ความสุขที่เราเป็นแม่ค้าที่อยากขายหรือไม่ขายก็ได้ มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เต็มเปี่ยม อันนี้คือความสุขที่เราได้สู้เพื่อกำหนดชะตาชีวิตเราเอง[1]

---

[1] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

คำกล่าวของจินตนาแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานรับรู้และเข้าใจว่าพวกเขามีสิทธิชุมชนมาก่อนที่รัฐธรรมนูญจะรับรองสิทธิดังกล่าวเอาไว้ การรณรงค์เคลื่อนไหวต่อสู้ของพวกเขาเป็นการนำสิทธิที่ได้รับการรับรองว่ามีมาใช้อย่างชอบธรรมและเป็นรูปธรรมเพื่อเป้าหมายในการกำหนดชะตากรรมชุมชนตนเอง ซึ่งสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองนี้ไม่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดแจ้งมาก่อน แต่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานสามารถใช้สิทธิของชุมชนทั้งที่มีบทบัญญัติและไม่ได้มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญให้เกิดผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ได้จริง การขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรมของพวกเขาเป็นการต่อสู้โดยนำกฎหมายมาสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้และอยู่ภายใต้กระบวนการกฎหมาย (legal process) ซึ่งในการนำเสนอบทสรุปที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นการนำสาระสำคัญของเนื้อหาที่กล่าวมาแล้วมาประมวลสรุปเชิงวิเคราะห์ วิพากษ์และสังเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนด พร้อมทั้งข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

7.1 บทสรุป

7.1.1 นิติสำนึกว่าด้วยสิทธิของชุมชนท้องถิ่น

7.1.2 ใบอนุญาตจากประชาชน

7.1.3 รัฐกับชุมชนบนหลักนิติรัฐ

7.1.4 “ยอมรับโทษแต่ไม่ยอมรับผิด” กับความเป็นไปได้ของยุติธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะ

การนำเสนอบทสรุปในแต่ละประเด็นจะอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 – 6 ประกอบกับการสนับสนุนข้อมูลด้านเอกสารหลักฐาน ภาพถ่าย เรื่องเล่าประสบการณ์ของชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล และการทบทวนวรรณกรรมมาขยายความเพิ่มเติมให้ประเด็นมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การตอบโจทย์นิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานกับความเป็นไปได้ของความยุติธรรมในสิทธิชุมชน ในตอนท้ายบท จะเป็นการสรุปภาพรวมและข้อเสนอแนะ

7.1 บทสรุป

7.1.1 นิติสำนึกว่าด้วยสิทธิของชุมชนท้องถิ่น

ภายใต้กรอบแนวคิดนิติสำนึกของเองเกล ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) กรอบคิดด้านพื้นที่และเวลา 2) จักรวาลวิทยาและความเชื่อทางศาสนา 3) อัตลักษณ์และตัวตน 4) ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมชุมชน 5) ความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมและวิธีพิจารณาความ ดังรายละเอียดที่นำเสนอในบทที่ 3 จากการพิจารณากรอบคิดด้านพื้นที่และเวลา จะพบว่ากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้อ้างอิงความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของบ้านกรูดโดยอาศัยร่องรอยทางประวัติศาสตร์คือพระปรมาภิไธยย่อ "จปร." ของรัชกาลที่ 5 ที่เพดานถ้ำในวัดถ้ำคีรีวงศ์ โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นข้อต่อสู้กับหน่วยงานรัฐให้ยอมรับความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของบ้านกรูดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานย้อนไปถึงสมัยราชกาลที่ 5 หรือยาวนานกว่านั้น ซึ่งเป็นคำกล่าวอ้างที่ปรากฏอยู่ในหนังสือร้องเรียนหลายฉบับของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด[2] ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับความหมายของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมตามระบบกฎหมายไทยที่กิตติศักดิ์ ปรกติอธิบายว่าหมายถึงชุมชนที่มีอยู่เดิมก่อนที่ชนชาติไทยจะตั้งอำนาจรัฐขึ้นเหนือดินแดน โดยปรากฏหลักฐานทางมานุษยวิทยาและทางประวัติศาสตร์ในระยะใกล้ที่สุด นับเวลาได้ในสมัยรัชกาลที่ 5[3] ประกอบกับคำบอกเล่าของชาวบ้านที่อ้างอิงประวัติถ้ำคูหาสวรรค์ที่เป็นที่ปรากฏร่องรอยพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ว่ามีการสร้างวัดขึ้นที่นี่เมื่อ พ.ศ. 2412 ในยุคสมัยเดียวกันกับรัชกาลที่ 5 ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดจึงเห็นพ้องต้องกันว่าการแสดงถึงสิทธิชุมชนบนพื้นฐานหลักฐานทางประวัติศาสตร์จะทำให้พวกเขาใช้กล่าวอ้างเพื่อเรียกร้องสิทธิของชุมชนได้

อย่างไรก็ดี หากพิจารณากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (International Convention on Economic, Social and Cultural Rights 1966) ที่ประเทศไทยร่วมเป็นรัฐภาคีเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2544 แล้ว พบว่าในมาตรา 1[4] ได้บัญญัติสิทธิของบุคคล โดยมีสาระสำคัญในการรับรองสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองหรือสิทธิอัตวินิจฉัย และสิทธิในการใช้ประโยชน์และอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการดำรงชีพ และหลักการสำคัญเกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองยังได้ปรากฏอยู่ในมาตรา 3[5] ของ

---

[2] หนังสือชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 6 สิงหาคม 2541 เรียนเลขาธิการสำนักนโยบายพลังงานแห่งชาติ เรื่องให้พิจารณายกเลิกการสร้างโรงไฟฟ้าของบริษัทยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด.

[3] กิตติศักดิ์ ปรกติ, *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: บริษัทมิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด, 2550), 105.

[4] International Covenant on Civil and Political Rights 1966, Article 1

“All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.,” United Nations Human Rights, http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx (accessed July 12, 2014).

[5] United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 2007, Article 3 “Indigenous peoples have the right to self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic,

ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนพื้นเมือง ค.ศ. 2007 (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 2007) จึงเป็นประเด็นชวนให้พิจารณาว่าการอ้างความเป็นชุมชนท้องถิ่นพื้นบ้านของประชาชนในพื้นที่ก็เพื่อต้องการยืนยันความคิดของพวกเขาว่าพวกเขามีสิทธิ แต่สิ่งสำคัญเหนืออื่นใดคือการได้ใช้สิทธิในนามชุมชนในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

ดังนั้น เมื่อนำหลักคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในระดับสากลกลับมาพิจารณาข้อเท็จจริงของกรณีที่ว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้พยายามอ้างความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมบนเงื่อนไขของพื้นที่และระยะเวลาที่ยาวนานไปนับร้อยปีตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงรุ่นพวกเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มายาวนานก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าพวกเขามีสิทธิดั้งเดิมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสิทธิประเภทหนึ่งของสิทธิชุมชนที่กิตติศักดิ์ ปรกติ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1. สิทธิดั้งเดิมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม 2. สิทธิมีส่วนร่วมของบุคคลทั่วไปในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับรัฐและชุมชน เพื่อความปลอดภัยในการดำรงชีพและคุณภาพชีวิตของตน[6] โดยเมื่อพวกเขาอ้างการมีสิทธิชุมชนจากความเป็นชุมชนท้องถิ่นพื้นบ้านแล้ว สิทธิที่พวกเขาเคลื่อนไหวเรียกร้องมาตั้งแต่มีการรับรู้ว่าโครงการพัฒนาจะเข้ามาในพื้นที่ก็คือสิทธิมีส่วนร่วมในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันกับรัฐและชุมชน โดยสิทธิประเภทที่สองนี้จะกล่าวถึงในข้อ 7.1.2 ต่อไป

สำหรับความเป็นชุมชนท้องถิ่นพื้นบ้านที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด พยายามอ้างอิงร่องรอยประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ในความเป็นจริงแล้ว จากการพิจารณาวิถีชีวิตดั้งเดิมของพวกเขาที่ยึดโยงกับทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล จะพบว่าชาวบ้านเลประกอบอาชีพประมงมาแต่เดิมนับแต่ตั้งชุมชนมาเท่าที่คนที่อายุมากที่สุดรับรู้คือชาวบ้านเลจะออกทะเลโดยใช้อวนในการจับปลาเป็นหลัก[7] และการที่ชาวบ้านสามารถก่อร่างและพัฒนาชุมชนของตนมาได้โดยตลอดบนพื้นฐานความ

---

social and cultural development.," the Universal Declaration of Human Rights and international human rights law.," http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf (accessed August 27, 2014).

[6] กิตติศักดิ์ ปรกติ, *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: บริษัทมิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด, 2550), 181.

[7] ดร. เลิศชัย ศิริชัยและคณะ, *สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้*, บรรณาธิการโดย ชลธิรา สัตยาวัฒนา, สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.), (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546), 50.

อุดมสมบูรณ์ของทะเล ก็เพราะชาวบ้านมีระบบภูมิรู้หรือภูมิปัญญาของตนเองที่จะอยู่กับทะเลได้อย่างปลอดภัยสามารถจับสัตว์ทะเลมาใช้บริโภคได้ ในขณะที่ยังสามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทะเลไว้ได้[8] จากคำบอกเล่าของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่มีอาชีพเป็นชาวประมงพื้นบ้าน ได้แก่ ชัยณรงค์ น้อยผล ชาวประมง วัย 55 ปี (พ.ศ. 2558) ผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านชาวประมงร่วมกันเป็นเครือญาตินับย้อนกลับไปได้สามรุ่นแล้ว นงพล แสงสุวรรณ วัย 58 ปี (พ.ศ. 2558) ตัวแทนกลุ่มชาวประมงเรือเล็ก ผู้ซึ่งติดตามปู่ย่าของเขาออกเรือหาปลาตั้งแต่ยังเด็ก และลุงช่วย เนตรอนงค์ ชาวประมงวัย 80 ปี (พ.ศ. 2558) ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านประมงริมชายหาดทะเลบ้านกรูดมานานกว่า 50 ปีแล้ว แม้ว่าลุงช่วยจะไม่ใช่คนในพื้นที่โดยกำเนิด แต่เมื่อเขามาอยู่ที่นี่ ก็พบว่าหมู่บ้านประมงแห่งนี้มีมาช้านาน ทะเลบ้านกรูดแห่งนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะชาวบ้านในชุมชนบ้านกรูดเท่านั้นที่จะมาหาปลา อาจเป็นชาวประมงจากพื้นที่อื่นเข้ามาหากินในพื้นที่นี้ก็ได้ บนผืนทะเลเดียวกันนี้ ไม่มีหลักเขตแบ่งกั้นเป็นหมู่บ้าน ตำบลเหมือนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ มีข้อตกลงเพียงข้อเดียวคือวิธีการทำมาหากินในรูปแบบประมงเรือเล็กตามวิถีพอเพียง ซึ่งเรื่องเล่าเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านของพวกเขาตรงกัน และไม่แตกต่างไปจากผลการศึกษาสิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ของเลิศชัย ศิริชัยและคณะที่สรุปให้เห็นถึงการที่ชุมชนเข้ามาดูแลเรื่องสิทธิในการทำมาหากินและการใช้ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชน โดยความหมายของสิทธิชุมชนมีคำอธิบายไว้ดังนี้

> สิทธิชุมชนประมงพื้นบ้านจะมีขอบเขตเกี่ยวเนื่องในสองลักษณะ คือลักษณะแรกเป็นความเกี่ยวเนื่องภายในชุมชนระหว่างสิทธิชุมชนกับสิทธิบุคคล ลักษณะที่สองเป็นความเกี่ยวเนื่องระหว่างชุมชนกับชุมชน สำหรับภายในชุมชนสรุปได้ว่าชุมชนจะเป็นเจ้าของสิทธิในปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการผลิตเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้เท่าเทียมกัน โดยการจัดระเบียบให้บุคคลมีสิทธิต่อสิ่งนั้นเฉพาะระหว่างการทำกิน เลิกทำกินสิทธิก็หมดไป และการใช้สิทธิดังกล่าวต้องไม่เป็นการทำลายสิทธิคนอื่น ส่วนระหว่างชุมชนนั้น แต่ละชุมชนจะเคารพสิทธิของชุมชนอื่น แต่บนพื้นฐานของการทำกินเป็นสำคัญไม่ใช่บนพื้นฐานของการครอบครองอาณาเขต สิทธิของแต่ละชุมชนดังกล่าวได้ทำหน้าที่สำคัญให้คนแต่ละชุมชนเข้ามามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเป็นเครือข่ายของท้องถิ่นที่กว้างขวาง เพราะเป็นการให้คนได้ตระหนักว่าตนต้องอยู่ร่วมกับคนในลักษณะของการแบ่งปันและพึ่งพาซึ่งกันและกัน[9]

---

[8] เรื่องเดียวกัน, 48.

[9] เรื่องเดียวกัน 61.

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของชุมชนจึงเป็นสิ่งชี้วัดที่สำคัญว่าประชาชนในชุมชนมีสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง สำหรับทะเลบ้านกรูดและอ่าวแม่รำพึงถือได้ว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน ชาวประมงพื้นบ้านหรือชาวประมงเรือเล็กได้หากินในทะเลผืนเดียวกันนี้โดยไม่มีเส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์ การแบ่งเขตหมู่บ้านและตำบลเกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายบนท้องทะเลแห่งนี้มีมาอย่างช้านาน แม้ว่าจะมีอาณาเขตหมู่บ้านมาจำกัดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แต่สำหรับบนท้องทะเล ชาวบ้านต่างหมู่บ้านสามารถออกเรือหากินไปมาข้ามเขตกันได้ อาศัยเขตเกาะ ทิวเขา หรือแนวทิวไม้บนบกพอให้รับรู้ว่าตนกำลังหากินอยู่ในหมู่บ้านอื่น ซึ่งไม่มีการหวงห้ามกัน นั่นเพราะโดยสภาพของขนาดเรือเล็ก และเครื่องมือที่ใช้จับกุ้ง หอย ปู ปลา สะท้อนถึงการหาเลี้ยงชีพแบบพอเพียงที่ไม่กระทบหรือลิดรอนสิทธิผู้อื่น

จากคำอธิบายลักษณะสิทธิชุมชนท้องถิ่นของชุมชนบ้านกรูดและแม่รำพึงในอำเภอบางสะพานจะเห็นได้ว่าจุดยึดโยงชาวบ้านในชุมชนไว้ด้วยกันคือทะเล ดังนั้น เมื่อมีโครงการพัฒนาใดที่เข้ามาในชุมชน กลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันได้มากและเป็นเครือข่ายกว้างขวางก็คือชาวประมง รวมถึงชาวบ้านที่ต้องอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ตำบลอะไร การเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐจะอยู่บนฐานคิดของการปกป้องทะเลอันเป็นสมบัติร่วมกันของพวกเขา

ภาพที่ 7.1 ชาวประมงและชาวบ้านกรูดนำเรือประมงขนาดเล็กนับพันลำจอดเรียงรายอยู่หน้าอ่าวประจวบฯ ประกาศต่อต้านโรงไฟฟ้าในช่วงประชาพิจารณ์ เมื่อวันที่ 23-24 กุมภาพันธ์ 2543[10]

---

[10] ภาพโดย บันสิทธิ์ บุณยะรัตเวช, “เหตุเกิดที่ประจวบคีรีขันธ์,” *สารคดี,* http://www.sarakadee.com/feature/2000/11/images/coal_03.jpg (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2557).

จินตนากล่าวย้ำให้ผู้วิจัยฟังว่า “ชาวบ้านที่ออกมาเคลื่อนไหวมากที่สุดคือชาวประมง ตำบลธงชัยและแม่รำพึง ส่วนชาวบ้านตำบลอื่น เช่น ชัยเกษม ร่อนทอง ทองมงคล พงศ์ประศาสน์ ที่ไม่ได้ติดทะเล ก็ออกมาเคลื่อนเพราะพื้นที่เขาเป็นเป้าหมายการก่อสร้างบ่อขยะ หรือเขื่อน เพื่อรองรับโครงการ หรือว่าบางคนก็ออกมาเคลื่อนเพื่อช่วยญาติ ช่วยเพื่อน” อย่างกรณี ชาวบ้านตำบลร่อนทองคนหนึ่งที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้าน ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปเยี่ยมบ้านของเขาที่ตำบลร่อนทอง เขาเล่าให้ฟังว่าหมู่บ้านของเขาติดกับชายแดนพม่า “เดินไม่กี่ร้อยเมตรก็เข้าไปในพม่าได้แล้ว ตำบลนี้ขึ้นชื่อเรื่องทองคำบริสุทธิ์ จะขุดทองก็ต้องทำพิธีบวงสรวง เซ่นไหว้ สมัยบรรพบุรุษบอกต่อกันมา สมัยนี้ ทองไม่มากเหมือนเมื่อก่อน ชาวบ้านที่นี่ปลูกกาแฟเป็นอาชีพหลัก”[11] เมื่อสอบถามแรงจูงใจที่ออกมาเคลื่อนไหว คำตอบที่ได้ก็คือ “มาช่วยพี่หน่อย (จินตนา) พี่หน่อยช่วยเหลือคนตำบลอื่น ๆ เอาไว้เยอะ” การช่วยเหลือของจินตนา แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานจะมีลักษณะให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้านด้วยกันเอง รวมไปถึงการที่ชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรมในกรณีต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นการสร้างและสานสัมพันธ์แบบเครือข่าย

การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างชุมชนในอำเภอบางสะพาน ขยายเครือข่ายออกไปสู่ระดับจังหวัด ดังคำกล่าวของจินตนาที่ว่า “เครือข่ายประจวบเป็นพันธะสัญญา 8 กลุ่ม[12] ที่ว่าใครมีเรื่องก็ถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เรื่องเล็ก ๆ ช่วยตัวเองก่อน ถึงที่สุด วิกฤติ ทุกคนในเครือข่ายต้องออกไปช่วยกัน” จินตนาเล่าว่า “เวลาที่กลุ่มประมงเรือเล็กคั่นกระไดมีปัญหาในพื้นที่ พี่ก็เคยเข้าไปช่วย พี่อ้างสิทธิชุมชน เพราะพวกเรามีบรรพบุรุษเดียวกันคือตาม่องล่ายกับยายรำพึง พี่เป็นหลานยายรำพึง[13]” เมื่อพิจารณาจากคำบอกเล่าของจินตนา จะทำให้เห็นว่าเครือข่ายประจวบ 8 กลุ่ม ส่วนใหญ่คือชาวประมงที่รวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลในชุมชนของ

---

[11] ยศ พันธุ์วงศ์ (นามสมมติ) อายุ 42 ปี อาชีพเกษตรกร, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลร่อนทอง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 12 สิงหาคม 2556.

[12] เครือข่ายประจวบ 8 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก กลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก กลุ่มรักษ์บ้านเกิดอ่าวน้อย กลุ่มประมงเรือเล็กคั่นกระได กลุ่มอนุรักษ์ห้วยยาง กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นกุยบุรี-สามร้อยยอด กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน

[13] ตำนานหมู่บ้านชาวประมง ที่อ่าวน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตาม่องล่ายและยายรำพึงสองสามีภรรยามีบุตรสาวสวยงามมาก เป็นที่หมายปองของชายหนุ่มทั่วไป แต่ตาม่องล่ายกับยายรำพึงต่างคนต่างเลือกเจ้าบ่าวให้กับบุตรสาวตนเองคนละคน และมีการยกขันหมากมาพร้อมกัน จึงเกิดการทะเลาะวิวาทกันระหว่างสามีภรรยา ซึ่งเป็นที่มาของชื่อเรียกสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เช่น เขาแม่รำพึง เขาตาม่องล่าย เป็นต้น จากตำนานนี้ จึงทำให้ประชาชนที่ใช้ชีวิตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเป็นสมบัติร่วมกันเชื่อว่าพวกเขามีบรรพบุรุษเดียวกัน

พวกเขาไว้ อัตลักษณ์และตัวตนร่วมของพวกเขาก็คือจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทะเล ซึ่งทำให้พวกเขาเสียสละและพึ่งพิงตนเอง อันเป็นการขับเคลื่อนจากภายในกลุ่มออกไปสู่ภายนอกโดยปราศจากการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานใด ถือว่าเป็นจุดแข็งที่ทำให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐมาได้ 3 โครงการตลอดระยะเวลา 18 ปี (2540 - 2558)

มาถึงตรงนี้ จะเห็นภาพความหมายของชุมชนที่ไม่ได้ยึดติดกับอาณาเขตพื้นที่เพียงอย่างเดียว หากมุ่งเน้นจำกัดความเพียงหลักแบ่งเขตทางภูมิศาสตร์ จะทำให้ไม่เข้าใจรากเหง้าประวัติศาสตร์ที่มาของชุมชน และไม่เข้าใจถึงความเป็นชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีประชาชนมาอาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลายาวนานได้นั้น นอกจากความเป็นเครือญาติที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างกันไว้แล้ว ความหมายของชุมชนยังรวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกันในแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสมบัติส่วนรวม โดยนัยนี้ สมาชิกแต่ละคนในชุมชนไม่ได้มีเจตนารมณ์ที่จะยึดถือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ส่วนใดส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติ แต่เป็นการใช้ประโยชน์อย่างแบ่งปัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยและปฏิบัติตามกฎ กติกาในการใช้ประโยชน์จากสมบัติส่วนรวม ดังนั้นหากเราสามารถทำความเข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตและการทำมาหากินที่ผูกพันแน่นแฟ้นกับฐานทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขา เราก็จะเข้าใจความเป็นชุมชนภายใต้บริบทนั้น ๆ เพราะชุมชนสะท้อนอัตลักษณ์ และอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนก็ไม่เหมือนกัน เช่น ชุมชนภาคใต้มักจะอธิบายด้วยวิถีชาวเล ชุมชนภาคเหนือมักจะอธิบายด้วยป่าชุมชน เป็นต้น

ความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่สมาชิกแต่ละคนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน นั่นเพราะพวกเขาแต่ละคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การมีสิทธิโดยไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ แต่มีสิทธิที่จะใช้ ดูแลรักษา อนุรักษ์และปกป้อง จากคำกล่าวของจินตนาที่ว่า “เรารู้จักสิทธิของเราตั้งแต่เรายังไม่รู้จักรัฐธรรมนูญ” สะท้อนให้เห็นว่านิติสำนึกของพวกเขาก่อตัวขึ้นพร้อมกันกับความรู้สึกร่วมของความเป็นชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน สิทธิที่ชาวบ้านอ้างถึงไม่ใช่สิทธิทางกฎหมาย (legal right) ที่ต้องให้กฎหมายมารับรอง แต่เป็นสิทธิทางธรรมชาติ (natural right) ที่พวกเขามีกฎ กติกาตกลงกันภายในชุมชนเอง แต่เมื่อไรก็ตามที่บุคคลภายนอกพยายามเข้ามาแทรกแซงวิถีชีวิตปกติสุขของพวกเขา และพวกเขาจำเป็นต้องต่อสู้เพื่อที่จะยืนยันในสิทธิที่พวกเขามี จึงเป็นที่มาของการอ้างอิงสิทธิชุมชนตามที่กฎหมาย (รัฐธรรมนูญ) รับรอง เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อสู้ จินตนาและแกนหลักหลายคนยืนยันว่าพวกเขาเริ่มเคลื่อนไหวทันทีที่ทราบข่าวว่าจะมีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเกิดขึ้นในตำบลธงชัย ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 หลังรัฐธรรมนูญประกาศใช้ พวกเขารณรงค์เรื่องสิทธิชุมชนเพื่อสร้างมวลชนและบอกกับทุกคนในสังคมว่าพวกเขากำลังใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญอยู่ ในมุมกลับกัน พวกเขาทำให้เห็นว่ารัฐและทุนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับพวกเขานั้นกำลังอ้างอิงนโยบายสาธารณะในพื้นที่ชุมชนที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก่อนเลย

การก่อตัวเป็นกลุ่มอนุรักษ์ฯ ของชุมชนบ้านกรูดและบางสะพานจากคนไม่กี่คนขยายเพิ่มขึ้นเป็นนับพันนับหมื่นคนมาจากฐานความรู้สึกร่วมกัน สองประการ ประการแรกคือจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทะเล และประการที่สองคือนิติสำนึกในการรับรู้ว่าพวกเขามีสิทธิชุมชนและประสงค์ที่จะใช้สิทธินั้นเพื่อกำหนดชะตากรรมชุมชนตนเอง ประเด็นการต่อสู้คัดค้านที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 และ 6 จะเห็นได้ว่าพวกเขาได้กำหนดประเด็นพื้นที่ทะเลที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และสวยงามเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว รวมไปถึงป่าชายเลน ป่าพรุ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เมื่อพิจารณาข้อได้เปรียบในเชิงพื้นที่แล้ว จึงไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นสถานที่ก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน และโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน จึงมีความเชื่อว่าแม้ว่าหน่วยงานของรัฐและกลุ่มทุนจะอ้างนโยบายสาธารณะและอ้างว่าการก่อสร้างโรงไฟฟ้า โรงถลุงเหล็กได้รับใบอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องครบถ้วนแล้ว แต่พวกเขามีความเชื่อมั่นว่าหากไม่ได้รับใบอนุญาตจากประชาชน เสาต้นเดียวของโรงไฟฟ้าหรือโรงถลุงเหล็กก็ปักลงพื้นที่ชุมชนของพวกเขาไม่ได้

ความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมและการใช้สิทธิชุมชนของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่กล่าวมาตั้งแต่บทที่ 3 จนถึงบทที่ 6 ทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพิงตนเองของชุมชน อันนำไปสู่ผลสำเร็จที่ว่าโครงการพัฒนาไม่สามารถเกิดขึ้นในพื้นที่ได้แต่เบื้องหลังของภาพความสำเร็จนั้น พวกเขาบางคนยังคงถูกดำเนินคดีอันเป็นผลสืบเนื่องจากการต่อสู้คัดค้าน ในประเด็นนี้ จินตนากล่าวในหลายเวทีที่ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรว่า

> การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนเป็นเรื่องส่วนรวม เวลาเกิดคดีขึ้นมา ชาวบ้านต้องไปศาลด้วยกันแม้ใครจะโดนคดีคนเดียว ชาวบ้านก็ต้องไปด้วยกันทั้งหมด เราต้องทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องชุมชน ไม่ใช่คดีส่วนตัว ไปคนเดียว จะท้อถอย แล้วเราก็จะแพ้ ศาลบอกให้เข้าได้เฉพาะผู้เกี่ยวข้อง มันเกี่ยวข้องกันทั้งชุมชน เราก็ต้องเข้าไปให้หมด

คำกล่าวของจินตนาอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ว่าเธอเคยติดคุกและมีชาวบ้านสร้างคุกจำลองแล้วผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปนั่งและนอนในคุกจำลองหน้าศาล ชาวบ้านในชุมชนทำตัวเสมือนเป็นจำเลยที่ถูกตัดสินลงโทษเช่นเดียวกับจินตนา คำว่าชุมชนในความหมายนี้ไม่เพียงแค่มีสิทธิและใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมชุมชนตนเอง แต่ยังรวมไปถึงการร่วมชะตากรรมเดียวกันอีกด้วย

7.1.2 ใบอนุญาตจากประชาชน

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 บัญญัติหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ แต่ในทางปฏิบัติประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งตามความหมายของคำว่านโยบายสาธารณะก็คือแนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลเพื่อประโยชน์ของประชาชน หรือมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชน กรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่ปรากฏตัวขึ้นในชุมชนบ้านกรูด ตำบลธงชัย ในเวลาก่อนที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ได้ไม่นาน ชาวบ้านทราบข่าวอย่างไม่เป็นทางการว่าบริษัทเอกชน เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้ายื่นเรื่องขออนุญาตจัดตั้งโรงไฟฟ้าหินกรูด และ อบต. ธงชัย มีมติเห็นชอบการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าในพื้นที่เมื่อเดือนมิถุนายน 2540 ในเดือนกันยายน ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้ไปสอบถามกำนันตำบลธงชัย ซึ่งตอบว่าไม่ทราบเรื่อง จนในที่สุด ชาวบ้านต้องสืบหาข่าวด้วยตนเองและทราบข้อมูลจากหนังสือสัมมนาของ อบต. ที่ อบต. อ่างทอง จัดทำขึ้น ระบุว่า อบต. ธงชัยมีมติเห็นชอบการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดเรียบร้อยแล้วเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2540 จากนั้น ข้อมูลการอนุญาตให้ก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดก็ทะยอยปรากฏขึ้นให้ชาวบ้านได้เห็นทีละใบ ทีละเรื่อง เช่น ใบอนุญาตให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ[14] ออกโดยกรมเจ้าท่า ใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานสร้างโรงไฟฟ้าออกโดยกรมโรงงานอุตสาหกรรม และรายงาน EIA ซึ่ง สผ. มีหนังสือแจ้งอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม[15] ว่าเห็นชอบแล้ว

ใบอนุญาตที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดในพื้นที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐอย่างไม่เปิดเผยให้สาธารณชนและประชาชนในชุมชนได้รับทราบ ในความเป็นจริงแล้ว ย้อนหลังไปก่อนหน้านั้น แม้กระทั่งการเกิดสัญญาโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก-หินกรูด ระหว่างรัฐกับทุน ชาวบ้านในพื้นที่ก็ไม่ได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลใด ๆ มาก่อนด้วยเช่นกัน ทั้งสัญญาและใบอนุญาตที่รัฐทำหรือออกให้บริษัทเอกชนคือสิ่งบ่งชี้ว่ารัฐไม่ได้ให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะที่ดำเนินกิจกรรมออกมาในรูปแบบโครงการพัฒนา ทั้งนี้ เพราะคำว่า “พัฒนา” ของรัฐ แตกต่างกับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่เล็งเห็นว่าเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของพวกเขา

---

[14] ใบอนุญาตกรมเจ้าท่าเลขที่ 143/2540 ให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ ลงวันที่ 17 ตุลาคม 2540.

[15] หนังสือสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ที่ วว 0804/7229.1 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2541 เรียนอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน “หินกรูด” ของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด.

การกีดกันประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไปและการสร้างกลไกทางกฎหมายเพื่อกำหนดนิติสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาสองฝ่ายคือรัฐกับทุนสะท้อนให้เห็นคำว่า “นโยบายสาธารณะ” ที่รัฐนำมาอ้างไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานโต้ตอบรัฐกลับไปก็คือการเคลื่อนไหวที่สื่อให้เห็นว่า แม้ “ใบอนุญาตผ่านหมดแล้ว EIA ก็ผ่าน แต่ใบอนุญาตประชาชนไม่ผ่าน” ซึ่งคำกล่าวของจินตนานี้เป็นการสรุปรวบยอดให้เห็นถึงภาพการต่อสู้คัดค้านทั้งหมดของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่ใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญขับเคลื่อน จนทำให้หน่วยงานของรัฐและทุนต้องถอยร่น กระทั่งในที่สุดต้องประกาศยกเลิกโครงการในพื้นที่

สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทำ เมื่อทราบว่าหน่วยงานของรัฐทำสัญญาและออกใบอนุญาตเพื่อให้เกิดการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดโดยไม่ฟังเสียงประชาชน ก็คือการชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องไปยังหน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- กรณีสัญญาโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก-หินกรูด พวกเขายื่นหนังสือไปถึงนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอตรวจสอบสัญญาโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก-หินกรูดและขอให้รัฐยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน
- กรณีมติ อบต. ธงชัยเห็นชอบการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด พวกเขายื่นหนังสือขอดูมติ อบต. และทำหนังสือถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมไปถึงการปิดล้อม อบต. เพื่อเจรจาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ จนนำไปสู่การยกเลิกมติเห็นชอบการก่อสร้างโรงไฟฟ้า
- กรณีกรมเจ้าท่าและกรมโรงงานอุตสาหกรรมออกใบอนุญาตการก่อสร้างส่วนใดส่วนหนึ่งของโครงการ พวกเขาทำหนังสือขอทราบข้อมูลการอนุญาต ขอให้ชี้แจงเหตุผลพร้อมทั้งลงท้ายว่าการออกใบอนุญาตนี้เป็นการออกที่มิชอบด้วยกฎหมาย ส่อไปในทางทุจริต ละเมิดต่อรัฐธรรมนูญ

หนังสือร้องเรียนทุกฉบับจะอ้างอิงสิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในเรื่องสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ สิทธิของประชาชนในการฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐ นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวคัดค้านของพวกเขายกระดับถึงขั้นการชุมนุมปิดถนนเพชรเกษมบริเวณสี่แยกบ่อนอก ซึ่งเป็นที่มาของคำสั่งรัฐบาลที่ให้ทำประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด แต่การแก้ไขปัญหาของรัฐบาลด้วยวิธีนี้ไม่ใช่การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลอย่างแท้จริง ชาวบ้านร่วมกันตรวจสอบพบว่ามีรายชื่อคนพิการและคนเสียชีวิตเป็นผู้สนับสนุนโครงการ กรณีที่รัฐสร้างกฎ กติกาการทำประชาพิจารณ์ขึ้นมาและหน่วยงานของรัฐฝ่าฝืนกฎ กติกานั้นเอง เป็นการกระทำที่ขาดความชอบธรรม และที่สำคัญคือการขาดความเชื่อร่วมกันว่ากฎ กติกานั้นจะเป็นหลักประกันความยุติธรรมได้ ดังนั้น การไม่ร่วมประชาพิจารณ์ของกลุ่มผู้คัดค้านก็ดี หรือการจัดเวทีคู่ขนานกับเวทีประชาพิจารณ์ก็ดี จึงถือไม่ได้ว่ารัฐได้จัดทำประชา

พิจารณ์สำเร็จลุล่วงแล้ว เนื่องจากขาดการยอมรับหรือการเห็นชอบร่วมกันของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่

คำว่า “ใบอนุญาตประชาชนไม่ผ่าน” ที่จินตนากล่าวมานั้น ในความเป็นจริงก็คือการขาดการมีส่วนของประชาชน กรณีการคัดค้านประชาพิจารณ์ ชาวบ้านมีจุดมุ่งหมายแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเทียม และนำผลการมีส่วนร่วมนั้นไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมโครงการพัฒนาที่รัฐเห็นชอบให้เป็นนโยบายสาธารณะ

ความล้มเหลวในการจัดทำประชาพิจารณ์กรณีโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ทำให้โครงการพัฒนาของรัฐถูกตั้งคำถามว่าเป็นการพัฒนาเพื่อประชาชนโดยส่วนรวมหรือไม่ และที่สำคัญที่สุดคือประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนได้ส่วนเสียรับรู้ เข้าใจและยอมรับโครงการพัฒนาดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร นอกจากกรณีการคัดค้านประชาพิจารณ์ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้ช่วยกันตรวจสอบรายงาน EIA ทั้งกรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด โครงการโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน โดยจากการพิจารณาวัตถุประสงค์ของการจัดทำรายงาน EIA ก็เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้ประกอบการพิจารณาโครงการว่าสมควรให้ดำเนินการหรือไม่ แต่ผลการศึกษาการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกรณีการจับเท็จ EIA ทำให้เห็นว่าหากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดการตัดสินใจในโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขาแล้ว โครงการพัฒนาใดก็ยากที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่นั้นได้

กรณีโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ชาวบ้านทราบว่า สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) โดยคณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติเห็นชอบรายงาน EIA แล้ว แต่ก็ใช้ความพยายามกว่า 1 ปีในการทำหนังสือร้องขอและรอจนกระทั่งได้รายงาน EIA จากหน่วยงานราชการมาตรวจสอบ พวกเขาขอให้ผู้เชี่ยวชาญภาษาอังกฤษแปลและชาวบ้านจัดประชุมร่วมกันบ่อยครั้งเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาสาระในรายงาน EIA ชาวบ้านที่เป็นชาวประมงเป็นแกนหลักสำคัญที่ตรวจพบข้อมูลอันเป็นเท็จในรายงาน ได้แก่ ข้อความที่ระบุว่าแนวปะการังหินกรูดเป็นเพียงแนวหินโสโครกและระบุให้ “ดอนหอย”แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ทะเลทางธรรมชาติเป็นจุดทิ้งตะกอนทรายจากการขุดลอกเพื่อก่อสร้างท่าเทียบเรือขนถ่ายถ่านหิน ชาวบ้านใช้เวลาพอสมควรในการรวบรวมข้อเท็จจริงที่ได้รับการพิสูจน์จากผู้เชี่ยวชาญทางทะเลเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในภูมิปัญญาที่ชาวบ้านทราบดีอยู่แล้ว จนกระทั่งนำไปสู่การเปิดเผยต่อสาธารณะผ่านสื่อมวลชนและการให้สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในเวทีต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของการเพิกถอนใบอนุญาตบริษัทที่ปรึกษารับทำ EIA เป็นเวลา 8 เดือน ในข้อหาประมาทเลินเล่อ ไม่นำเสนอข้อมูลการประเมินผลกระทบต่อปะการัง แต่กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมก็ได้สรุปในตอนท้ายของการพิจารณาตัดสินเพิกถอน

ใบอนุญาตว่าเห็นสมควรให้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมเฉพาะแนวปะการังใหม่อีกครั้ง ซึ่งตามข้อเท็จจริง ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานบอกว่า นักวิชาการหน้าเดิมไปอยู่บริษัทใหม่ที่จะเข้ามาสำรวจอีก จึงไม่ไว้วางใจและช่วยกันล้อมกรอบป้องกันไม่ให้ไปใส่สารเคมีในทะเลเพื่อทำลายปะการังของพวกเขา ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาที่ไม่ได้รับการยืนยันว่าเป็นความจริงหรือไม่ เนื่องจากข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการที่จะเข้าไปสำรวจทะเลได้เป็นอันยุติด้วยการต่างฝ่ายต่างถอนแจ้งความในคดีความผิดอันยอมความกันได้ อย่างไรก็ดี จินตนาบอกว่า "ชาวบ้านจำหน้าได้ เห็นหน้าก็ไล่ออกจากหมู่บ้านเลย เขามาปรึกษาว่าที่นี่ควรเป็นอะไร ก็บอกเขาไปว่าไม่ต้องศึกษาหรอก ที่นี่เหมาะกับแหล่งท่องเที่ยว คนแปลกหน้าเข้าออกไม่ได้ ทำ EIA ไม่ได้ เข้าหมู่บ้านไม่ได้"

ข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดเจนจากกรณีการจับเท็จ EIA ของชาวบ้านก็คือการทำรายงาน EIA ที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม คำพูดของนงพล ชาวประมงที่ใช้ชีวิตอยู่กับทะเลบ้านกรูดตั้งแต่เด็ก สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ประสบการณ์ในทางปฏิบัติที่กว้างและลึกซึ้งกว่านักวิชาการที่มีความรู้เน้นหนักในทางทฤษฎี

> ผมกินอยู่ทะเลมาตั้งแต่เกิด ผมดำน้ำได้ถึง 10 เมตร ไม่ต้องใช้เครื่องประดาน้ำ ผมเจนจัดเรื่องทะเล จะไปบอกว่าตรงนั้นไม่มีปะการังไม่ได้ จะบอกว่าเป็นปะการังเสื่อมโทรมแถวนั้นไม่มีปลา แถวนี้ปลาไม่อุดมสมบูรณ์ ไม่ได้ ผมไม่เชื่อ ผมหากินของผมอยู่ แนวปะการังอยู่ไม่ลึก แต่ดอนหอยอยู่ลึก ผมดำน้ำทะเลตั้งแต่เด็ก ดำได้ลึกถึง 10 เมตร สำหรับความลึกระยะ 5 เมตร มีหอยเปลือกบางหอยกระติก ผมก็มีส่วนอนุรักษ์เหมือนกัน ถ้ามีเรือใหญ่เข้ามา ผมจะออกเรือขับไปไล่ ไม่ให้มาดำหอย

การอ้างอิงความรู้ทางวิชาการที่ขาดความรู้จริงในพื้นที่จะด้วยเหตุผลทางการเมืองที่มุ่งเอื้อประโยชน์ให้เกิดการก่อสร้างโครงการพัฒนาในพื้นที่หรือไม่ก็ตาม ได้ถูกชาวบ้านผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นทำลายความน่าเชื่อถือเรียบร้อยแล้ว

> ในบางพื้นที่ที่สามารถก่อสร้างโครงการได้ก็มิใช่ว่าได้สร้างการยอมรับจากประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ แต่เราจะเห็นว่าเมื่อกลไกต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อรัฐเดินหน้าโครงการ ข้อสงสัยของชาวบ้านที่ตามมาคือนักวิชาการเหล่านั้นได้ใช้ความรู้ความสามารถเต็มที่โดยสุจริตแล้วหรือไม่[16]

---

[16] จินตนา แก้วขาว, *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2556), 51-52.

การขาดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่โครงการพัฒนาของรัฐมีผลกระทบต่อชุมชนพวกเขานั้น ย่อมทำให้รายงาน EIA ขาดความน่าเชื่อถือ และรัฐขาดความชอบธรรมในการดำเนินโครงการพัฒนาในชุมชนนั้นต่อไป และบทเรียนที่ได้รับจากกรณีดังกล่าวนี้ก็คือการประกาศยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดที่ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สำหรับกรณีโครงการโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่เกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกันโดยใช้พื้นที่ก่อสร้างเดียวกันนั้นมีความเกี่ยวข้องกัน เนื่องจากโครงการโรงถลุงเหล็กประสบปัญหากรณีทุจริตที่ดินสาธารณะ ไม่สามารถดำเนินโครงการต่อไปได้ เจ้าของโครงการจึงจัดทำบันทึกความร่วมมือกับ กนอ. เพื่อจัดตั้งโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ซึ่งจะทำให้ใช้อำนาจตามกฎหมายการนิคมอุตสาหกรรมที่เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของเอกชนและใช้ประโยชน์ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้ การจับเท็จ EIA ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานสำหรับสองโครงการนี้จึงใช้เหตุผลข้อเท็จจริงเดียวกันในการเคลื่อนไหวคัดค้าน นั่นคือปัญหาการออกเอกสารสิทธิที่ดินสาธารณะ ป่าชายเลน ป่าพรุโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การจับเท็จ EIA ครั้งนี้ ชาวบ้านได้ช่วยกันจัดทำหนังสือแถลงข่าวให้สื่อมวลชนนำไปเผยแพร่ มีข้อความสำคัญดังนี้

> การทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโรงถลุงเหล็กเครือสหวิริยา หนึ่งในโรงงานอุตสาหกรรมของเขตนิคม ถูกจับโกหกกรณีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ปัจจุบันขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับประเทศแล้วว่าเป็นเพียงป่าบึงน้ำจืดเป็นป่าเสื่อมโทรม เป็นประเด็นคาใจในความไร้มาตรฐานทางวิชาการของกระบวนการทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของเจ้าของโครงการที่ปัจจุบันทั้งนักวิชาการและบริษัทที่ปรึกษา ผู้ทำรายงานเท็จยังลอยนวลไม่มีบทลงโทษจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด

ความพยายามของชาวบ้านในการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐในที่สุดแล้วนำไปสู่ผลสรุปที่ชาวบ้านตั้งหน้าตั้งตารอคอยคือ กนอ. ได้ประกาศยกเลิกข้อตกลงความร่วมมือกับบริษัทเอกชนในการก่อสร้างโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานในเดือนพฤศจิกายน 2555 โครงการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นไม่สามารถเกิดขึ้นในชุมชนบ้านกรูด ชุมชนแม่รำพึง อำเภอบางสะพานได้ อาจพิจารณาได้ว่าเป็นเพราะรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ได้ให้สิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดการตัดสินใจนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขา จากคำพูดของจินตนาที่กล่าวว่า “ที่นี่ใบอนุญาตผ่านหมดแล้ว EIA ก็ผ่าน แต่ใบอนุญาตประชาชนไม่ผ่าน เขาซื้อที่ดินแล้วก็ทำ EIA เลย ทำตั้งแต่ชาวบ้านยังไม่รู้เรื่อง พอเราเห็นข้อมูลไม่เป็นจริงหลายอย่าง เราก็รีบค้านจนสำเร็จ” อย่างไรก็ดี หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าการขาดการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในพื้นที่ที่โครงการพัฒนาของรัฐจะไปดำเนินการนั้น เป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นทั่วไปหลายชุมชน ไม่ใช่ว่าชาวบ้านในชุมชนยินยอม แต่บางพื้นที่ชาวบ้านไม่ทันได้ตั้งตัว และบางพื้นที่ชาวบ้านรวมตัวกันไม่เข้มแข็งพอจะต่อสู้กับอำนาจที่เหนือกว่าทุกด้านได้ จินตนาบอกว่า "การจับเท็จก็ดี การตรวจสอบการละเมิดต่อกฎหมายก็ดี กลายเป็นว่าไม่ใช่หน้าที่ของตำรวจ ไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐนะ แต่เป็นหน้าที่ของชาวบ้าน" หมายความว่าหากชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่มและไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจการใช้กฎหมายตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่รัฐบางคน ชาวบ้านก็จะสามารถลุกขึ้นต่อสู้อย่างเข้มแข็งและใช้สิทธิมีส่วนร่วมในการเข้ามาปกป้อง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของพวกเขาได้ ซึ่งเป็นสิทธิของชุมชนประเภทที่สองตามที่กล่าวถึงไว้แล้วในข้อ 7.1.1 ข้างต้น ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าการใช้สิทธิของชุมชนที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้เป็นการใช้สิทธิร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชน แต่เป็นการใช้สิทธิของชุมชนเพื่อความปลอดภัยในการดำรงชีพและคุณภาพชีวิตของตนโดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ

7.1.3 รัฐกับชุมชนบนหลักนิติรัฐ

การเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 และ บทที่ 6 แสดงให้เห็นถึงนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายตามกรอบแนวคิดนิติสำนึก 3 รูปแบบของอีวิคและซิลบีย์ อันได้แก่ ทุกคนอยู่เบื้องหน้ากฎหมาย เราใช้กฎหมาย และเราต่อต้านกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้ในรูปแบบใดก็เป็นไปตามกระบวนการกฎหมายและยึดหลักนิติรัฐ[17] อย่างไรก็ดี ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 3 วรรคสอง บัญญัติคำว่าหลักนิติธรรมไว้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกว่า "การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม" การใช้คำว่าหลักนิติธรรมในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 วรเจตน์ ภาคีรัตน์ อธิบายว่าผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญร่างแรกได้ใช้คำว่า "หลักนิติรัฐ" ไม่ใช่ "หลักนิติธรรม" แต่ไม่ปรากฏเหตุผลในการจัดทำรัฐธรรมนูญว่า เหตุใดในเวลาต่อมา ผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญจึงได้เปลี่ยนแปลงคำว่า "หลักนิติรัฐ" เป็นคำว่า"หลักนิติธรรม" และไม่ปรากฏการอภิปรายว่าผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญเข้าใจหลักการทั้งสองว่าอย่างไร[18] หลักนิติธรรม (The Rule of Law) มีที่มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศกฎหมายตามจารีตประเพณี (Common Law) ส่วน "หลักนิติรัฐ (Legal State)" มีที่มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศกฎหมายลาย

---

[17] หลักนิติรัฐ หมายถึงการปกครองที่ถือกฎหมายเป็นใหญ่ หรือรัฐที่ปกครองโดยกฎหมายไม่ใช่โดยมนุษย์

[18] วรเจตน์ ภาคีรัตน์, "หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม,"*จุลนิติ*, ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2555), 8.

ลักษณ์อักษรหรือประมวลกฎหมาย (Civil Law)[19] พิจารณาศึกษาเอกสารเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ของคณะกรรมาธิการวิสามัญที่ได้บันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญแล้ว ไม่ได้อธิบายถึงความแตกต่างของหลักทั้งสอง คงมีเพียงการอธิบายว่า "หลักนิติธรรม" กับ "หลักนิติรัฐ" มีความคล้ายคลึงกัน 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 ถ้าไม่มีกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจกระทำการใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะถ้าดำเนินการไปแล้วอาจกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ประการที่ 2 หลักที่ว่าเมื่อกฎหมายกำหนดขอบเขตไว้เช่นใด ฝ่ายปกครองก็ใช้กฎหมายไปตามขอบเขตนั้น จะใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้[20]

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ไม่ว่าจะใช้หลักนิติรัฐและนิติธรรมในการปกครองประเทศ หลักทั้งสองดังกล่าวมีจุดร่วมเดียวกันคือจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงได้เฉพาะในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชนเท่านั้น

อย่างไรก็ดี อุกฤษ มงคลนาวินได้สรุปความแตกต่างประการหนึ่งของหลักนิติรัฐกับหลักนิติธรรมไว้ว่าหลักนิติรัฐเป็นการยอมรับความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ในขณะที่หลักนิติธรรมยอมรับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภา[21] ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอใช้คำว่า "หลักนิติรัฐ" ตามแนวคิดกลุ่มประเทศกฎหมายลายลักษณ์หรือแนวคิดยุโรป ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้รัฐตกลงที่จะยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่หรืออยู่ภายใต้กฎหมาย โดยจะใช้อำนาจได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนด หรือที่เรียกว่า **"ไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ"**

---

[19] กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย, "หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย," *จุลนิติ 9*, ฉ.1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2555): 1-2.

[20] โปรดดูรายละเอียด คณะกรรมาธิการวิสามัญบันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ, "เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550," 2550, 3 อ้างใน อุกฤษ มงคลนาวิน, "หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย," *จุลนิติ*, ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2555), 8.

[21] อุกฤษ มงคลนาวิน อธิบายคำว่า "หลักนิติรัฐ" กำเนิดและพัฒนาในสกุลกฎหมาย Romano-Germanic ซึ่งยอมรับการแบ่งแยกกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน ยอมรับความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ในขณะที่หลักนิติธรรมกำเนิดในสกุลกฎหมายแองโกลแซกซอน ซึ่งไม่มีการแบ่งแยกกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน ไม่มีการแบ่งแยกศาลยุติธรรมและศาลปกครอง และยอมรับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภา (Suprematie du Parlement) อ้างใน อุกฤษ มงคลนาวิน, "หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย," *จุลนิติ*, 9.

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักนิติรัฐเพื่อนำไปสู่หลักการต่อสู้ของชาวบ้านที่โต้ตอบรัฐด้วยการใช้รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ไม่ว่าชาวบ้านจะต่อสู้ประเด็นอะไรก็ตาม เช่น สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ สิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงาน EIA การแสดงความคิดเห็นในประชาพิจารณ์ และเสรีภาพในการชุมนุม ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานจะอ้างอิงรัฐธรรมนูญ เพื่อเรียกร้องให้รัฐถือปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญที่รัฐประกาศรับรองสิทธิชุมชนไว้แล้ว ชาวบ้านกลุ่มบ้านกรูด-บางสะพานเริ่มใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญทันทีที่รัฐธรรมนูญประกาศใช้เมื่อเดือนตุลาคม 2540 เนื่องจากก่อนหน้านั้นไม่กี่เดือนพวกเขาตื่นตัวกันแล้วกับข่าวการมีมติอนุมัติของ อบต. ธงชัยให้ก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดในพื้นที่ สำหรับกรณีการใช้กฎหมายสูงสุดของประเทศขับเคลื่อนในการต่อสู้คัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐ จินตนายืนยันกับผู้วิจัยว่า

> ชาวบ้านประชุมหารือและคิดวางแผนเคลื่อนไหวกันเอง ไม่มีแบบอย่างให้เดินตาม ชาวบ้านที่นี่เข้มแข็ง เราเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นสู้เอง เพราะรัฐกับทุนอ้างกฎหมายกับเราก่อน พวกเขาใช้กฎหมายกับเราได้ เราก็ใช้กลับไปได้ด้วยเช่นกัน สมัยนั้น ไม่มีกระแสนิยมในเรื่องสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชนน้อยรายมากที่จะสนใจหยิบยกประเด็นการต่อสู้ของชาวบ้านมาพูดถึงอย่างเข้าใจและให้คุณค่า ต้องเข้าใจว่าเราสู้ของเราเอง ไม่ได้รับอิทธิพลอะไรจากใคร ไม่มีใครเป็นตัวอย่างให้เราเดินตาม เพราะสมัยนั้นหลายโครงการเกิดปัญหากันหมดแล้ว โรงไฟฟ้าขึ้นแล้ว เขื่อนเกิดแล้ว ไม่มีกลุ่มชาวบ้านใดที่ต่อสู้ชนะก่อนที่มันจะเกิด[22]

จินตนาเล่าว่าเธอและชาวบ้านแกนหลักได้เดินทางไปขอคำปรึกษากับกลุ่มชาวบ้าน และนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิชุมชนให้รัฐแก้ไขปัญหาหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาของรัฐ แต่เธอบอกว่าไม่มีคำตอบที่พวกเธอจะนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ในพื้นที่ชุมชนของเธอได้โดยตรง เธอและชาวบ้านชุมชนบ้านกรูดเริ่มต้นต่อสู้จากการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง ไม่มีต้นแบบ ไม่มีแรงบันดาลใจ แต่อาจจะมีกำลังใจและคำปรึกษาจากเครือข่ายที่ต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชน พลังงานและสิ่งแวดล้อมมาก่อนหน้าพวกเธอ ดังนั้น เธอจึงยืนยันว่าวิธีการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานไม่ได้เดินตามรอยใคร ไม่ได้เลียนแบบใคร “ไม่มีอะไรซับซ้อนมากไปกว่าเมื่อถูกใช้กฎหมายมา เราก็ใช้กฎหมายกลับไป” หลักการต่อสู้แบบตาต่อตาและฟันต่อฟันทางกฎหมายนี้ ชาวบ้านในชุมชนใช้กันมาก่อนแล้ว จินตนาเล่าย้อนไปก่อนที่จะมี

---

[22] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระหว่างการเคลื่อนไหวยื่นหนังสือคัดค้านเวสเทิร์นซีบอร์ดต่อปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 11 สิงหาคม 2558.

ปัญหาโครงการโรงไฟฟ้าเกิดขึ้นในพื้นที่ว่า “ชาวบ้านขี่มอเตอร์ไซด์ไม่สวมหมวกกันน็อค ตำรวจจับปรับชาวบ้านบ่อยมาก ชาวบ้านก็ไม่ว่าอะไร แต่พอเห็นว่ามันสองมาตรฐานนะ มีบางคนไม่จับปรับชาวบ้านก็เลยดักจับเมียตำรวจขี่มอเตอร์ไซด์ไม่สวมหมวกกันน็อคไปจ่ายตลาด เอาตัวไปส่งโรงพัก ต่อมาตำรวจก็ไม่กล้าเลือกปฏิบัติ” นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายตัวอย่างที่จินตนาเล่าให้ฟัง เพื่อให้เป็นข้อสังเกตว่าโดยพื้นฐานของชาวบ้านในชุมชนมีความเคารพกฎ รักความยุติธรรม มีความแข็งกร้าวและไม่ยอมใครแม้จะมีอำนาจที่เหนือกว่า เมื่อเข้าสู่กระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้า พวกเขาจึงเป็นผู้เล่นในเกมส์ กฎ กติกาที่มีความเข้มแข็งในการโต้ตอบฝ่ายตรงข้ามที่ถูกถือว่ามาบุกรุกแย่งชิง หรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขา การโต้ตอบของพวกเขารวมไปถึงการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ถือกฎหมายอยู่ในมือ ยิ่งไปกว่านั้น ในบางสถานการณ์ พวกเขาได้แสดงออกให้เห็นด้วยคำพูดที่รุนแรง และท่าทีที่ก้าวร้าว นั่นเพราะพวกเขามีภาพประสบการณ์ของชาวบ้านแม่เมาะและมาบตาพุดที่ถูกละเมิดสิทธิจนตัวใกล้ตาย อุตส่าห์พาร่างกายที่เจ็บป่วย บางคนมีท่อออกซิเจนช่วยหายใจมาด้วย เพียงเพื่อมาบอกกล่าวเล่าขานเป็นวิทยาทานให้ชาวบ้านชุมชนอื่นรับรู้ว่าพวกเขาถูกละเมิดสิทธิชุมชนอย่างไร สรุปด้วยคำพูดสุดท้ายว่า “เสาตนเดียวก็อย่าให้ลงสู่ผืนแผ่นดินชุมชนของเราได้” จากประสบการณ์อันมีค่าของชาวบ้านที่ถูกปฏิบัติอย่างไร้ค่าถ่ายทอดส่งต่อมาให้ชาวบ้านกรูดที่เพิ่งเริ่มกระบวนการต่อสู้ได้รับรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าการเคลื่อนไหวคัดค้านก่อนโครงการพัฒนาจะเกิดขึ้นในพื้นที่มีความสำคัญยิ่งกว่าการเรียกร้องสิทธิเยียวยาความเสียหายภายหลังที่เสาสิ่งปลูกสร้างลงรากลึกในผืนดินเรียบร้อยแล้ว

ก้าวแรกของการขึ้นสังเวียนบนเวทีของคู่ต่อสู้ที่มีความแตกต่างทางอำนาจอย่างสิ้นเชิงคือชาวบ้านแกนหลักของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ช่วยกันประกาศสิทธิชุมชนทันทีที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ พวกเขารณรงค์ชูป้ายสิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญนานนับเดือน พร้อมทั้งเชิญอาจารย์ นักวิชาการด้านกฎหมายมาให้ความรู้กับชาวบ้านและให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจไปด้วย คำพูดของพงษ์ศักดิ์อธิบายเหตุการณ์ช่วง พ.ศ. 2541 ซึ่งมีเชิญนักวิชาการมาให้ความรู้ชาวบ้าน

> ชาวบ้านเชิญนักวิชาการมา อ. สมชาย ก็เคยมา พอตำรวจรู้ว่าจะมีอาจารย์มาให้ความรู้ ก็เตรียมตั้งด่าน เตรียมโล่ กระบอง อาจารย์มาพูดอธิบายรัฐธรรมนูญให้ชาวบ้านฟังบนเวทีหลังสถานีรถไฟ อาจารย์บอกว่ากฎหมายเปิดให้ชาวบ้านชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ เจ้าหน้าที่ไม่ควรจะขัดขวาง อาจารย์พูดแล้วตำรวจก็เดินแถวขึ้นรถออกไปเลย [23]

---

[23] พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์ อายุ 48 ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

หลังจากที่ชาวบ้านตระหนักรู้ในสิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญจนเกิดความมั่นใจมากยิ่งขึ้นว่าการต่อสู้ตามกระบวนการกฎหมายเป็นการขับเคลื่อนที่ถูกต้องชอบธรรม พวกเขาก็เริ่มโต้ตอบกลับไปแทนที่จะนิ่งเฉยเหมือนที่เคยเป็นมา เช่น กรณีเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งด่านสกัดการเดินทางไปชุมนุมในเวทีที่ชาวบ้านจัดขึ้น สิ่งที่ชาวบ้านทำก็คือการตั้งด่านชาวบ้านตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าเป็นไปด้วยความโปร่งใสหรือหน่วงเหนี่ยวกลั่นแกล้งมิให้มีผู้เดินทางไปร่วมชุมนุม ชาวบ้านพลิกสถานการณ์ให้ดูเหมือนว่าตำรวจปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับประชาชน

ในเรื่องของการชุมนุมสาธารณะ ก่อนที่ชาวบ้านจะไปรวมกลุ่มชุมนุมในสถานที่สาธารณะหรือสถานที่ราชการ แกนนำกลุ่มจะส่งหนังสือแจ้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องก่อนทุกครั้ง สาระสำคัญในหนังสือที่แจ้งให้ทราบ ประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ของการชุมนุม สถานที่ชุมนุม ช่วงระยะเวลาการชุมนุม ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพในการชุมนุมที่ต้องมีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่รัฐทราบล่วงหน้า จึงเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านได้ต่อสู้คัดค้านตามกระบวนการกฎหมาย ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงในนิติฐานะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านแล้ว

> เมื่อก่อนชาวบ้านไม่ได้ศึกษากฎหมาย เดี๋ยวนี้รู้กฎหมายหมด เราสามารถอ่านรัฐธรรมนูญได้ ตรงไหนที่จะฟ้อง เราศึกษา ตามเจ๊ไปประชุมตลอด รู้สิทธิชุมนุม ทำอย่างไรจะไม่ผิดไม่เสี่ยง หรือจะเสี่ยงทำผิด ป้องกันไว้อย่างไรบ้าง ดังนั้น ในการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง สำคัญคือต้องศึกษากฎหมายด้วย

คำพูดของสุรชัย ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานอธิบายให้เห็นว่าชาวบ้านในกลุ่มรู้และใช้กฎหมายมากขึ้น เขาปฏิบัติหน้าที่การ์ดดูแลเครื่องเสียงและดูแลชาวบ้านขณะชุมนุมในที่สาธารณะหรือสถานที่ราชการ เขาบอกว่า “เราดูก้าวร้าวในเป้าหมายของเรา แต่คนที่เขาไม่รู้เรื่อง หรือคนที่เราจะไปติดต่อด้วย สมควรที่จะได้รับความเคารพจากเรา เพราะสิ่งที่เราทำอาจเป็นการรบกวนเขา” เสียงสะท้อนของเขาเกี่ยวกับการชุมนุมในที่สาธารณะสรุปได้ว่าในบางครั้งพวกเขาต้องพบกับอุปสรรคเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างกฎหมายกับพวกเขา กล่าวคือชาวบ้านอ้างสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการชุมนุมสาธารณะ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็อ้างพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535 กับพวกเขา อย่างไรก็ดี หลายครั้งที่พวกเขาได้รับอนุญาตให้ชุมนุมในที่สาธารณะหรือสถานที่ราชการเพราะแกนนำกลุ่มจะทำหนังสือแจ้งการใช้สถานที่ให้เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้า

การให้ความสำคัญกับกฎหมายของพวกเขาพิจารณาได้ในหลายกรณีดังที่กล่าวในบทที่ 5 และบทที่ 6 ซึ่งไม่ว่าเป็นประเด็นอะไรที่พวกเขาจะต่อสู้ พวกเขาจะประชุมหารือร่วมกันและศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องก่อนการเคลื่อนไหว อย่างเช่นในช่วงการต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก ชาวบ้านจะประชุมหารือและทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับกฎหมายการนิคม

อุตสาหกรรมโดยศึกษากรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและการเวนคืนที่ดินประชาชนในพื้นที่ก่อนการเคลื่อนไหวไปชุมนุมที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย มักกะสัน

การเคลื่อนไหวของพวกเขาอยู่ภายใต้กฎ กติกาตามกระบวนการกฎหมายมาตั้งแต่เริ่มแรกของกระบวนการต่อสู้คัดค้าน พวกเขาพยายามศึกษากฎหมาย ปฏิบัติตามกฎหมาย และอ้างอิงรัฐธรรมนูญในการต่อสู้ ซึ่งเป็นการใช้กฎหมายโดยชาวบ้านธรรมดาสามัญที่มีเจตนารมณ์จะนำรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่าทุกด้านให้ลงมาต่อสู้หรือเล่นในเกมส์ กฎ กติกาเดียวกันตามหลักนิติรัฐ ซึ่งถือกฎหมายเป็นใหญ่ มิใช่การใช้อำนาจตามอำเภอใจ การเคลื่อนไหวของชาวบ้านโดยการใช้กฎหมายรวมไปถึงการตรวจสอบการใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ยกตัวอย่างเช่น กรณีการตรวจสอบทุจริตที่ดินสาธารณะที่เจ้าหน้าที่รัฐออกเอกสารสิทธิให้บริษัทเอกชนเจ้าของโครงการโรงถลุงเหล็ก ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้เดินทางไปชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องเฉพาะประเด็นการตรวจสอบที่ดินสาธารณะอย่างน้อยเดือนละสองครั้ง เช่น

- การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อกรมอุทยานให้ตรวจสอบการขอเช่าใช้ในที่ดินในเขตวนอุทยานแม่รำพึง และตรวจสอบการออกเอกสารสิทธิที่ดินเขตวนอุทยานแม่รำพึงว่าถูกต้องหรือไม่
- การยื่นหนังสือต่อที่ดินจังหวัดประจวบฯ คัดค้านการรังวัดสอบเขต โฉนดที่ดิน นส.3 บริเวณพื้นที่ป่าพรุ โดยไม่มีตัวแทนของคณะกรรมการสิทธิฯ และชาวบ้านเข้าร่วม
- การยื่นเรื่องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ชุดคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง แร่ และสิ่งแวดล้อมเข้าตรวจสอบปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในกรณีที่มีการดำเนินโครงการของบริษัทเอกชน

การเคลื่อนไหวยื่นข้อเรียกร้องที่กล่าวมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวในการตรวจสอบทุจริตที่ดินสาธารณะ ชาวบ้านดำเนินการคู่ขนานไปกับการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเฝ้าระวังป่าพรุไม่ให้มีการบุกรุกไถและถมที่ ชาวบ้านเฝ้าป่าพรุตั้งแต่ปลายปี 2549 จนกระทั่งทราบว่าป่าพรุขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแล้วในปี 2551 หลังการประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ชาวบ้านอยู่ในป่าพรุต่ออีกหกเดือน จึงค่อยออกมาจากป่าพรุ ชาวบ้านเชื่อว่าปัญหาทุจริตที่ดินสาธารณะจะทำให้โครงการโรงถลุงเหล็กไปต่อไม่ได้ แต่ในเวลาไม่นานนักโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กก็ค่อย ๆ ปรากฏตัวขึ้นมาให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับรู้ ซึ่งในความเป็นจริงเป็นโครงการที่บริษัทเอกชนกับ กนอ. ทำบันทึกความร่วมมือไว้นานถึง 5 ปีแล้วกว่าที่ชาวบ้านจะทราบเรื่องอย่างเป็นทางการ ชาวบ้านจึงใช้ประเด็นเดิมที่เคยคัดค้านโครงการโรงถลุงเหล็กเป็นข้อต่อสู้ นั่นคือปัญหาข้อพิพาททุจริตที่ดินสาธารณะ ป่าชายเลน และป่าพรุเพื่อให้ กนอ. ยกเลิกบันทึกความร่วมมือกับบริษัทเอกชน

การตรวจสอบที่ดินสาธารณะโดยภาคประชาชน จากคำกล่าวของจินตนาทำให้เห็นว่ากฎหมายไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับชาวบ้าน แต่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจใช้กฎหมายที่เป็นปัญหา

ใหญ่ “วันนี้มีปัญหาเรื่องที่ดินสาธารณะมากมาย ภาคประชาชนจับทุจริตได้หลายราย แต่รัฐไม่ได้จับประชาชนเป็นฝ่ายตรวจสอบช่วยจับให้”

การเรียกร้องความยุติธรรมโดยเคลื่อนไหวบนกฎ กติกาเดียวกันระหว่างหน่วยงานรัฐและประชาชนภายใต้หลักนิติรัฐ ทำให้เห็นว่าความยุติธรรมจากนิติสำนึกของชาวบ้านเหนือกว่ากฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐนำมาใช้อ้างกับชาวบ้าน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานอ้างอิงรัฐธรรมนูญที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่หน่วยงานรัฐที่ต้องการผูกขาดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติกลับใช้กฎหมายลำดับต่ำกว่า ช่องว่างระหว่างกฎหมายที่ชาวบ้านใช้กับหน่วยงานรัฐใช้อ้างอิงจะลดลงได้ เมื่อชาวบ้านใช้กฎหมายในการขับเคลื่อนตามนิติสำนึกของตนเองโดยทำให้ความยุติธรรมปรากฏขึ้นมาเพื่อตรวจสอบกฎหมายที่หน่วยงานรัฐนำมาปรับใช้ ผลสรุปของการใช้ความยุติธรรมที่ปรากฏในนิติสำนึกมาตรวจสอบการใช้กฎหมายของหน่วยงานรัฐ จะพบว่าสิ่งที่หน่วยงานรัฐเลือกปฏิบัติขัดต่อหลักนิติรัฐโดยมักจะกล่าวอ้างว่าเป็นไปตามกฎหมาย แท้จริงแล้วเป็นการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งไม่ได้ปฏิบัติกับทุกคนที่อยู่เบื้องหน้ากฎหมายอย่างเสมอภาคกัน

“เราสู้ตามกติกา แต่กรรมการช่วยโกง” แม้ว่าจินตนาและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานจะสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่ชาวบ้านต้องเผชิญอยู่เสมอคือการต่อสู้ภายใต้หลักกฎหมายเป็นใหญ่แล้ว แต่กลับได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม แต่จินตนาก็ยืนยันทั้งคำพูดและการกระทำว่า “ไม่ว่ากฎหมายจะยุติธรรมหรือไม่ แต่ชาวบ้านจะต้องอยู่ในกติกาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับชาวบ้านเอง” หมายความว่าเจ้าหน้าที่รัฐ หน่วยงานรัฐ หรือรัฐจะปฏิบัติต่อพวกเขาแตกต่างจากที่ปฏิบัติต่อกลุ่มทุน จากคำพูดที่ว่า “กรรมการช่วยโกง” แต่พวกเขาก็ยังคงเล่นในเกมส์ กฎ กติกาที่ถือกฎหมายเป็นใหญ่ หลักคิดในการต่อสู้นี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญาอย่างโสเครติส (Socrates) ที่มองว่ากฎหมายแม้ว่าไม่ยุติธรรม (unjust) ก็ยังต้องปฏิบัติตาม ในมุมมองของนักกฎหมาย ความชอบธรรมอาจไม่ใช่เรื่องของความยุติธรรมเป็นสำคัญ แต่เป็นเรื่องของความถูกต้องสมบูรณ์ของกฎหมายเพื่อให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ได้กับทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติ สิ่งที่ชาวบ้านแสดงให้สังคมและรัฐเห็นก็คือว่าพวกเขาปฏิบัติตามกฎหมาย และไม่ได้รับการยกเว้นโทษเมื่อกฎหมายตัดสินว่าผิด แต่เจ้าหน้าที่รัฐในฐานะผู้ออกและใช้กฎหมายมีอภิสิทธิ์ที่จะไม่ตกอยู่ภายใต้กฎหมายที่มีผลบังคับใช้ตามหลักนิติรัฐ

7.1.4 “ยอมรับโทษแต่ไม่ยอมรับผิด” กับความเป็นไปได้ของยุติธรรม

จากข้อสรุปที่ว่าการต่อสู้คัดค้านของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางะพานอยู่ในประเด็นเดิมและมิติเดิมที่มาจากความไม่โปร่งใสของหน่วยงานรัฐและกลุ่มทุนที่ร่วมมือกันกำหนดโครงการพัฒนาที่ไม่ผ่านความเห็นชอบจากประชาชนในพื้นที่ และเมื่อพวกเขาต่อสู้ภายใต้กฎ

กติกา แล้ว กลับพบว่า “กรรมการโกง” ในบางสถานการณ์ที่พวกเขาเห็นว่าการใช้กฎหมายตามขั้นตอนกระบวนการปกติอาจไม่ได้ผล พวกเขาก็จะจำเป็นต้องใช้รูปแบบการต่อสู้ที่เป็นการต่อต้านกฎหมาย ในความเป็นจริง สิ่งที่พวกเขาต่อต้านไม่ใช่ตัวบทกฎหมาย แต่คือเจ้าหน้าที่รัฐผู้ใช้อำนาจกฎหมาย ดังข้อสรุปที่เคยกล่าวว่าชาวบ้านอาจไม่ใช่ผู้เชื่อฟังเจ้าหน้าที่รัฐที่ดีอีกต่อไป หากว่าสิ่งที่เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติต่อพวกเขาไม่ถูกต้องชอบธรรม แต่พวกเขายังคงเป็นผู้เชื่อฟังกฎหมายโดยไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังเจ้าหน้าที่รัฐ สอดคล้องกับคำกล่าวของธเนศ อาภรณ์สุวรรณที่ว่า

> การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย...หากดำเนินไปอย่างเหมาะสมถูกต้อง คือเป็นการต่อต้านฝ่าฝืนกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมโดยสันติวิธี ไม่ทำร้ายและไม่ทำลายทรัพย์สินทั้งของส่วนเอกชนและของส่วนรวม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สาธารณชนได้ตระหนักรับรู้ถึงความไม่ถูกต้องและไม่ยุติธรรมของกฎหมายบ้านเมืองที่ใช้กันอยู่ด้วยแล้ว หากเป้าหมายทั้งหมดนี้บรรลุ ผมว่า**การกระทำที่ดื้อแพ่งต่อกฎหมายนี้ ในที่สุดแล้วไม่ใช่การฝืนและละเมิดกฎหมายแต่อย่างใด ตรงกันข้ามการดื้อแพ่งต่อกฎหมายนี้ กลับเป็นการแสดงถึงการเคารพในกฎหมายอย่างลึกซึ้งทีเดียว**[24]

จากบทสรุปผลการศึกษาข้อ 7.1.3 การใช้กฎหมายของชาวบ้านตามหลักนิติรัฐเป็นไปเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม ในทางกลับกัน ก็สะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้ใช้กฎหมายลำดับต่ำกว่ารัฐธรรมนูญไปจนถึงกฎลำดับรองในทางที่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญจัดการกับพวกเขา โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิชุมชนของพวกเขา การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานไม่เพียงแต่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างกฎหมายสูงสุดของรัฐ ได้แก่ รัฐธรรมนูญที่ชาวบ้านนำมาใช้ กับกฎหมายลำดับต่ำกว่ารัฐธรรมนูญที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในทางปฏิบัติ แต่ยังแสดงให้เห็นว่ากระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านโดยการใช้กฎหมายในการขับเคลื่อนตามนิติสำนึกของตนเองสามารถทำให้ความยุติธรรมปรากฏขึ้นได้ ในขณะเดียวกันชาวบ้านก็สามารถโต้ตอบรัฐได้ด้วยการดื้อแพ่งต่อกฎหมาย หากกฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐนำมาใช้บังคับมิได้ตอบสนองต่อความยุติธรรม

การแสดงออกถึงการดื้อแพ่งของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ได้แก่ การปิดล้อม อบต. เพื่อให้แสดงหนังสือมติที่ประชุม อบต. ที่อนุมัติให้มีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าในชุมชน การชุมนุมสาธารณะ ซึ่งพวกเขาเรียนรู้จากประสบการณ์ว่าไปชุมนุมทุกครั้งต้องได้รับคำตอบ “เรากำหนดการต่อสู้ในการยื่นหนังสือที่หน่วยงานต่าง ๆ ไม่ใช่ยื่นแล้วกลับบ้าน ต้องยื่นแล้วให้ได้

---

[24] สมชาย ปรีชาศิลปกุล, *การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543), 11.

คำตอบว่าจะเอาอย่างไรกับเรา หากไม่ได้คำตอบ ชาวบ้านจึงนำไปสู่การปิดถนน”[25] ซึ่งการปิดถนนในครั้งแรกที่เกิดขึ้นที่ถนนเพชรเกษม สี่แยกบ่อนอกไม่ได้เป็นเจตนารมณ์ตั้งแต่แรกของชาวบ้านผู้มาร่วมชุมนุม แต่เป็นเหตุการณ์บานปลายจากการที่พวกเขารอคอยให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองมาเจรจาและรับข้อเรียกร้องของพวกเขา แต่ผู้มีอำนาจคนนั้นผิดคำสัญญา นอกจากนี้ ยังมีกรณีการยึดที่ดินสาธารณะของชาวบ้าน ซึ่งจากคำบอกเล่าของชาวบ้าน ทราบว่าบริษัทเอกชน “ใช้วิธีซื้อที่คร่อมที่สาธารณะเพื่อจะเอาที่ดินสาธารณะไปเป็นของตนเอง พวกเรารู้ว่าตรงนั้นเป็นที่สาธารณะ เราจึงรวมตัวกันไปปลูกต้นไม้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าเป็นที่สาธารณะ เขาจะได้เอาของเราไปไม่ได้ จริง ๆ เราตั้งใจชวนกันไปปลูกต้นไม้ เราถูกกล่าวหาว่าบุกรุก แต่ก็ไม่กลัว” ชาวบ้านหลายคนตัดสินใจร่วมกันที่จะเข้าไปยึดที่สาธารณะก็เพื่อให้เกิดการตรวจสอบโดยรัฐเพราะที่ผ่านมารัฐเพิกเฉย ไม่สนใจเสียงเรียกร้องของพวกเขา “มีตำรวจมาขู่ เราไม่สน เราปลูกต้นไม้ ปลูกต้นสน ไม่ล้อมรั้ว เพราะยังไม่ได้พิสูจน์รังวัดที่ดินและไม่รู้ว่าเขาจะอ้างอะไรมาจัดการกับชาวบ้าน เขาน่ะฮุบซื้อที่ดินคร่อมทางสาธารณะไปเลย หมกเม็ด แต่เราไปแบบเปิดเผย รู้ว่าเสี่ยงอาจถูกจับกุมข้อหาบุกรุกที่สาธารณะ แต่เราไม่มีทางเลือก และหมดความกลัวแล้ว”

สุกัญญาบอกว่า “ถ้าชาวบ้านไม่ทำแบบนี้ ที่ดินสาธารณะที่ถูกเอกชนบุกรุก ไม่มีวันถูกตรวจสอบ” จินตนาขยายความให้ฟังเกี่ยวกับการยึดที่สาธารณะของชาวบ้านว่า

> ชาวบ้านยึดพื้นที่เพื่อให้เกิดการตรวจสอบ เราทำหนังสือถึงนายอำเภอ ผู้ว่า นายตำรวจ เข้าใจว่าเรารุกล้ำ เราบอกให้มาชี้เขต แจ้งเพื่อให้รู้ว่าทำแค่ไหน โรงไฟฟ้าไปแจ้งความ ก็จะชนกับจดหมายเราที่เราได้แสดงความบริสุทธิ์ใจไว้แล้วว่าทำอะไรแค่ไหน พอตั้งกรรมการ ก็ถอนออกหมด เราไม่ได้ยึดเอาเป็นเจ้าของ พื้นที่นั้นก็ถูกตรวจสอบตั้งแต่นั้นมา กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่มีใครเคยรู้เลยว่าเป็นทางสาธารณะ วันที่ ป.ป.ช. มาตรวจสอบ ไม่รู้ว่าตรงไหนที่สาธารณะ ทุกคนมาถึงกันหมดทุกคน แต่อบต กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังไม่มาเลย ไปรออีกเส้นหนึ่งในที่ที่โรงไฟฟ้าเปิดทางให้ โดยไม่รู้ว่าตนเองอยู่ไหนกันแน่

จินตนาเล่าประสบการณ์การยึดพื้นที่เพื่อการตรวจสอบให้ฟังว่า

> ตอนยึดพื้นที่ เพื่อให้มีการตรวจสอบว่าที่ของใครกันแน่ ยกกระท่อมไม่มีฝา ปลูกกระต๊อบสิบสี่หลังในที่สาธารณะที่โรงไฟฟ้าอ้างว่าเป็นที่เขา อยู่ที่นี่ 23 วัน เขียนตรงปากทางว่า **“เราไม่ยึดครอง แค่ร้องขอความเป็นธรรม”** ในเมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เราจะออกไปทันที ทำหนังสือถึงผู้ว่า ถึงตำรวจว่าเราจะมาปลูก

---

[25] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

สร้างบ้านเรือน เราไม่ได้ปิด เราเปิดเผย บุกรุกก็บุกรุกนะ ขอให้ตรวจสอบ เราก็แจ้งโรงไฟฟ้า ถ้าโรงไฟฟ้าเข้าใจว่าเรารุกล้ำ ให้มาบอกชี้เขต ถ้าไม่มาที่เขตภายใน 3 วันถือว่าไม่รุกล้ำ เขาไม่มา เราก็รู้ว่าเขาไม่มา คนของเราเป็นพัน ถ้าเขาเกณฑ์คนมาก็ม็อบชนม็อบ อีกอย่างเชื่อว่าเขาก็ไม่รู้แนวเขตที่แท้จริง สิ่งที่เราทำวันหนึ่งข้างหน้าจะเจอคดี เราได้แจ้ง อบต. นายอำเภอ ให้มาดูแลความปลอดภัยด้วย บอกให้รู้ว่าจุดประสงค์เราทำแค่ไหน

จินตนาเผยความรู้สึกในใจให้ฟังว่าหลายครั้งที่ชาวบ้านประชุมกันและหาทางออกร่วมกันว่าจะทำอย่างไร ผลการตัดสินใจที่ออกมา ถามว่าพวกเขารู้ไหมว่าเสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมาย บางคนรู้ บางคนไม่รู้ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่กลัวและเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ใจของพวกเขาเอง ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้นำเรื่องตรวจสอบทุจริตที่ดินสาธารณะของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดยื่นให้ ป.ป.ช. และอยู่ในระหว่างการตรวจสอบของ ป.ป.ช. ซึ่งยังไม่ได้ข้อสรุป คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติให้ยกเลิกการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดบ่อนอก-บ้านกรูด เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2546 ละม้าย ปักษี[26] บอกว่า “แม้ว่าจะยกเลิกโครงการไปแล้ว แต่งานของเรายังไม่เสร็จ พวกเราหลายคนยกขบวนเดินทางไปที่ ป.ป.ช. บ่อย ๆ เพื่อติดตามเรื่องนี้ ความสำเร็จหลายอย่างที่เกิดขึ้น ไม่ได้ได้มาเปล่า ๆ ต้องลงทุนลงแรง” จนในที่สุด ก็ถึงวันที่ ป.ป.ช. ชี้ให้บริษัท ยูเนี่ยนฯ อดีตเจ้าของโรงไฟฟ้าบ้านกรูด คืนที่ดินสาธารณะชายทะเลให้ชาวบ้านชุมชนบ้านกรูด ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดรู้สึกภูมิใจ ในขณะเดียวกันก็เรียนรู้ว่าไม่ว่าประเด็นการต่อสู้เรื่องอะไรก็ตาม ไม่มีสักครั้งเลยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะยื่นมือเข้ามาจัดการให้โดยที่ชาวบ้านเพียงแค่แจ้งความหรือยื่นข้อเรียกร้องเท่านั้น แต่ชาวบ้านต้องนำตัวเองเข้าไปเสี่ยงต่อการถูกดำเนินข้อหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพิสูจน์ข้อเท็จจริง ดังเช่นกรณีการติดคุกของจินตนาในคดีล้มโต๊ะจีน

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับนิติสำนึกในเรื่องสิทธิชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเด็นการดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ซึ่งมีกรณีของจินตนาถูกตัดสินให้จำคุกในคดีล้มโต๊ะจีนด้วยนั้น พบว่าเป็นงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “นิติสำนึก ‘โทษจำคุก’ ของพลเมืองผู้ดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”[27] โดยกฤษณ์พชร โสมณวัตร ซึ่งได้ศึกษานิติสำนึกต่อ “โทษจำคุก” ของประชาชนผู้ดื้อแพ่งต่อ

---

[26] ละม้าย ปักษี อายุ 57 ปี อาชีพเย็บผ้า, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

[27] กฤษณ์พชร โสมณวัตร, “นิติสำนึก ‘โทษจำคุก’ ของพลเมืองผู้ดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555), 171.

กฎหมาย เน้นสองประเด็นหลัก คือนิติสำนึกของประชาชนว่าให้ความหมายต่อ “โทษ” หรือสภาพบังคับของรัฐอย่างไรและนิติสำนึกดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไรภายใต้บริบททางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมตามแนวคิดนิติสำนึกของเดวิด เอ็ม. เองเกลที่ใช้ศึกษากลุ่มเป้าหมาย 3 ขบวนการคือ

1) ขบวนการคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ้านกรูดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2) ขบวนการปฏิรูปที่ดินโดยประชาชนในจังหวัดลำพูน

3) ขบวนการคัดค้านการทำเหมืองทองคำที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ทั้งสามขบวนการมีจุดร่วมเดียวกันคือเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ต้องโทษคดีอาญา ผลสรุปของการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ยอมติดคุกเพื่อท้าทายกฎหมาย ไม่ยอมก้มหัวให้อำนาจแห่งสภาพบังคับของกฎหมายไม่ได้เกิดจากกระบวนการที่ไร้ที่มาและไม่ได้เกิดจากลักษณะเฉพาะบุคคล แต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 7 ด้าน ได้แก่

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจที่มั่นคงขึ้น
2. โครงสร้างทางการเมืองที่เปิดรับประชาชนมากขึ้น
3. สาธารณูปโภคและการสื่อสารที่กว้างขวาง
4. ประสบการณ์ในการเผชิญหน้ากับความรุนแรงทั้งทางตรงและทางโครงสร้าง
5. ประสบการณ์ทางกฎหมายของพลเมือง
6. การได้รับการยอมรับจากสาธารณชน
7. ความสำเร็จและประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการเคลื่อนไหว

การปรับตัวด้านสำนึกต่อกฎหมายเป็นหลักฐานของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของ “ชาวบ้าน” จากความไม่รู้กฎหมายพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองเต็มรูปแบบ

งานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ยอมติดคุกเพื่อท้าทายกฎหมาย ไม่ยอมก้มหัวให้อำนาจแห่งสภาพบังคับของกฎหมาย เป็นประเด็นน่าสนใจที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องกับการดื้อแพ่งต่อกฎหมายของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ไม่เพียงเฉพาะตัวแกนนำกลุ่ม แต่ผู้วิจัยหมายรวมถึงชาวบ้านส่วนใหญ่ในกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน อย่างไรก็ดี สำหรับประเด็นที่กฤษณ์พชรสรุปว่า “ไม่ได้เกิดจากลักษณะเฉพาะบุคคล แต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” นั้น จากข้อค้นพบของผู้วิจัยที่เข้าไปมีประสบการณ์ร่วมในกระบวนการต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กและการเคลื่อนไหวต่อเนื่องของชาวบ้านตลอดระยะเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2555-2558) ผู้วิจัยเห็นว่าการยอมตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นธรรมก็ดีหรือตกเป็นจำเลยในสายตากฎหมายก็ดี เพื่อนำไปสู่การตั้งคำถามต่อกฎหมายที่นำมาบังคับใช้นั้นเป็นบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวด้วย พิจารณาประกอบจากข้อเท็จจริงที่จินตนายืนยันว่าในเหตุการณ์ล้มโต๊ะจีน มีคดีที่นำขึ้นสู่ศาลสองคดี

ในคดีแรก เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าเป็นโจทก์และจินตนาเป็นจำเลย และคดีที่สองคือกลุ่มร้านค้าที่ไปจัดงานเลี้ยงโต๊ะจีนเป็นโจทก์และชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด จำนวน 13 คน รวมทั้งจินตนาเป็นจำเลย คดีที่สอง มีการไกล่เกลี่ย ชาวบ้าน 12 คนยอมรับสารภาพและถูกพิพากษาในศาลชั้นต้น รอลงอาญา 2 ปี และถูกปรับ โดยศาลชั้นต้นยกฟ้องจินตนาเพราะเห็นว่าฟ้องซ้ำกับคดีแรก ซึ่งในที่สุด คดีแรก ศาลฎีกาได้พิพากษาตัดสินให้เธอจำคุก ทั้งที่เธอยืนยันว่าเธอไม่ได้ทำและไม่ได้ผิด และในความเป็นจริงชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานหลายคนก็บอกว่าแกนนำไม่ได้ลงมือกระทำ แต่ต้องรับโทษแทนพวกเขา การยืนยันที่จะต่อสู้ตามกระบวนการกฎหมายโดยที่ไม่ยอมรับสารภาพเพื่อให้เกิดการลดโทษนั้นมาจากความเชื่อมั่นของเธอว่า **"ยอมรับโทษได้ แต่ยอมรับผิดไม่ได้"** เพราะการยอมรับผิดก็เท่ากับเป็นการยอมรับว่ากฎหมายที่บังคับใช้กับเธอมีความยุติธรรม ซึ่งในความเป็นจริง กรณีที่เกิดขึ้นกับเธอนี้ เธอค้นพบว่า "กฎหมายไม่ยุติธรรม"

ความแน่วแน่ที่จะพิสูจน์ว่า "กฎหมายไม่ยุติธรรม" โดยเพียงลำพังคนเดียวขณะที่ชาวบ้านที่ถูกดำเนินคดีด้วยกันยอมรับสารภาพผิดเพื่อให้เกิดการลดโทษนั้น เพราะเธอปรารถนาที่จะแบกรับภาระการพิสูจน์ความยุติธรรมที่อยู่เหนือกฎหมายด้วยตนเอง โดยไม่ให้สมาชิกในกลุ่มต้องเดือดร้อนไปด้วย "ทุกคนมีครอบครัว มีภาระต้องรับผิดชอบ พี่ก็มี แต่คนในครอบครัวพี่เข้าใจและสนับสนุน" ขณะเดียวกันสมาชิกในกลุ่มหลายคนที่ตกเป็นจำเลยก็ไม่อยากทำให้ครอบครัวของพวกเขาลำบากไปด้วย และต่างก็ชื่นชมในความเสียสละของแกนนำกลุ่ม คำอธิบายที่กล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นว่าการยอมติดคุกเพื่อท้าทายกฎหมายของเธอเป็นบุคลิกลักษณะเฉพาะตัว จินตนายืนยันกับผู้วิจัยว่าไม่มีใครทราบหรอกว่าผลตอบรับจะเป็นอย่างไร สังคมอาจจะประณามก็ได้

ในประเด็นการยอมรับจากสังคม จากการพิจารณาผลการศึกษาของกฤษณ์พชรที่กล่าวว่าการยอมติดคุกเพื่อท้าทายกฎหมายเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 7 ด้าน ซึ่งหนึ่งในเจ็ดด้าน ได้แก่ "การได้รับการยอมรับจากสาธารณชน" สำหรับจินตนาแล้ว เธอกล่าวว่าขณะที่เกิดเหตุการณ์ขึ้น นักกฎหมาย นักเคลื่อนไหวด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อนที่ร่วมเครือข่ายเดียวกันติดต่อเธอมาและแสดงความไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ชาวบ้านและเธอได้กระทำลงไป

> ขณะที่ชาวบ้านตัดสินใจและผลที่ตามมาหลังจากนั้นไม่นาน พวกเราถูกประณามว่าใช้กฎหมู่เหนือกฎหมาย ไม่มีใครเข้าใจว่าเราได้พยายามชี้แจงแล้วทุกช่องทาง ไม่มีใครฟังเรา **ถ้างานเลี้ยงโต๊ะจีน 2,000 โต๊ะเริ่มขึ้น จะเรียกนักลงทุนต่างชาติให้เข้ามาลงทุนโครงการนี้ สิ่งที่เรียกร้องมาตลอดก็จบสิ้นลง และก็ไม่มีทางถอนเสาโรงไฟฟ้าออกจากที่ดินสาธารณะได้** เพราะไม่มีการพิสูจน์และได้กลายเป็นของเอกชนโดยปริยายแล้ว[28]

---

[28] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัด

คดีล้มโต๊ะจีนถือได้ว่าเป็นการดื้อแพ่งต่อกฎหมายครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์การต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน หลังจากที่จินตนาติดคุกและออกจากคุกแล้ว ปรากฏว่าเธอได้รับหมายศาลให้ไปเป็นพยานโจทก์ในคดีร่วมกันทุจริตที่ดินสาธารณะ ซึ่งก็คือที่ดินเดียวกันกับที่ชาวบ้านถูกกล่าวหาว่าบุกรุกเข้าไปเทน้ำวาฬ ที่ดินที่ชาวบ้านและเธอพยายามห้ามปรามไม่ให้เอกชนเข้ามาครอบครองและใช้เป็นพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้า

> มีคุก ตารางที่ขังคนที่ไม่ผิด มีเรื่องราวมากมายที่นำไปสู่การเห็นชัดเจน อย่างหมายศาลที่เราได้รับ ศาลตัดสินวันที่ 11 ตุลา 54 เมื่อวันที่ 11 ตุลา 55 เราออกจากเรือนจำแล้วแหล่ะ หมายศาลนี้มาถึงเรา ให้เราไปเป็นพยานโจทก์ในคดีที่นายคนนี้คือข้าราชการของกรมที่ดิน กับข้าราชการในกรมเจ้าท่า เป็นจำเลย ซึ่งถูกกล่าวหาว่าร่วมกันทุจริตออก นส. 3 ออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หาดทราย ชายทะเล และเราเป็นพยานโจทก์ ถามว่าคุณูปการที่เราทำมันเพิ่งออกมา แต่สิ่งที่ติดคุกก็ติดในประเด็นที่เราสู้เรื่องที่ดินสาธารณะ ในประเด็นที่เราบอกว่าอย่าเพิ่งสร้าง ในประเด็นที่เราบอกสังคมให้ย้อนกลับมาฟังทุกกระบวนการก่อนตัดสินใจ ก่อนอนุมัติทุน มาถึงวันนี้มันชี้ให้เห็นว่าคนเหล่านี้ทุจริตต่อหน้าที่แล้ว คนเหล่านี้ไม่ได้ถูกจับจากกระบวนการของรัฐ แต่ถูกจับจากประชาชน เป็นประชาชนที่ลุกขึ้นมาตรวจสอบประเด็นนี้กับสังคม[29]

อาจกล่าวได้ว่านิติสำนึกที่จะใช้กฎหมายอย่างไรนั้น เกิดขึ้นได้ในทุกคน การดื้อแพ่งต่อกฎหมายโดยยอมเสียสละตนเองให้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการกฎหมายที่ไม่ยุติธรรมเพื่อตั้งคำถามกับกฎหมายที่รัฐใช้อยู่นั้น อาจไม่ได้เกิดขึ้นกับชาวบ้านนักต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนทุกคน นั่นเพราะเป็นบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวที่จะ “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” ในที่สุด เมื่อความจริงปรากฏขึ้นแล้วว่าสิ่งที่เธอและชาวบ้านต่อสู้มาโดยตลอดไม่ใช่เพียงเพื่อต่อต้านนโยบายสาธารณะที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่เป็นการนำความยุติธรรมมาตรวจสอบกฎหมายที่มีปัญหาจากผู้ใช้อำนาจตามอำเภอใจ ผลที่เธอได้รับก็คือกระแสสังคมด้านสิทธิชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้การยอมรับเธอ เธอได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรบรรยายในหลายเวทีและได้รับรางวัลเกียรติยศมากมาย โดยเฉพาะรางวัลเชิดชูเกียรติอันดับหนึ่งจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ป.ป.ช.) เพื่อเป็นรางวัลตอบแทนการให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแสอันเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและ

ประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2557.

[29] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, *ตอบโจทย์*, สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

ปราบปรามการทุจริต โดยเธอได้รับรางวัลเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2558 หลังจากคดีล้มโต๊ะจีนเป็นต้นมา ชาวบ้านมีช่องทางการต่อสู้มากขึ้น มีพันธมิตร เครือข่ายมากขึ้น มีการใช้กฎหมายมากขึ้น และจินตนาก็ยอมรับตรงจุดนี้ว่า “จากการต่อสู้ ทำให้ชาวบ้านโตขึ้น การต่อสู้ที่ผ่านมาสร้างความชอบธรรมในสิ่งที่ชาวบ้านทำ จึงไม่จำเป็นต้องออกนอกกรอบ นอกกติกา ตราบเท่าที่เจ้าหน้าที่รัฐฟังเรา”

ภาพที่ 7.2 จินตนา แก้วขาวได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรการเสวนาเรื่อง “ปฏิรูปประเทศไทย: การกระจายอำนาจอย่างไรให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง” ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

กล่าวโดยสรุปว่าการดื้อแพ่งต่อกฎหมายเป็นการกระทำที่อยู่ในกระบวนการกฎหมาย เนื่องจากผู้กระทำรู้ดีว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดกฎหมาย ไม่ได้ปฏิเสธบทลงโทษทางกฎหมาย ไม่ได้หลบหนีผลที่ได้รับเมื่อฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ดังคำอธิบายของคาร์ล โคเฮ็น (Carl Cohen) ที่ว่า พลเมืองทุกคนมีมากกว่าหน้าที่ทางกฎหมาย (legal obligation) ที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย (laws) หน้าที่ของเขาในการเชื่อฟังนั้นเป็นหน้าที่ทางศีลธรรม (moral duty) ที่เกิดขึ้นจากบทบาทของการเป็นพลเมือง[30] โดยนัยนี้ หมายความว่านิติสำนึกที่ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพวกเขาโดยการใช้สิทธิชุมชนบนฐานความยุติธรรมมีค่าเหนือกว่ากฎหมายที่เจ้าหน้าที่รัฐบังคับใช้กับพวกเขา สิ่งที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคือสิทธิทางธรรมชาติที่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 การต่อสู้ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานตลอดระยะเวลา 18 ปี (พ.ศ. 2540 – 2558) เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่าความเป็นไปได้ของความยุติธรรมในสิทธิชุมชนเกิดขึ้นได้ เมื่อชาวบ้านมีนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมาย (legal mobilization) ต่อสู้ตามกระบวนการกฎหมายและยึดหลักนิติรัฐ

---

[30] Carl Cohen, Civil Disobedience, (New York and London : Columbia University Press, 1997), 5.

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษากฎหมายกับสังคม

จากการพิจารณาในเชิงทฤษฎีที่นำแนวคิดการรื้อสร้างของแดร์ริดามาใช้เป็นกรอบการวิจัยคู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายในทางปฏิบัติ (law in action) กับความยุติธรรมในสิทธิชุมชนที่ชาวบ้านเรียกร้อง จะพบว่านิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงลักษณะของ “double bind” คู่ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมที่ดูราวกับเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงไม่ใช่สิ่งเดียวกัน สองสิ่งนี้เป็นคนละสิ่งและอยู่ตรงข้ามกัน กฎหมายมีสภาพการบังคับใช้ในขณะที่ความยุติธรรมไม่จำเป็นต้องมีผลบังคับใช้ กฎหมายสามารถประกอบสร้างขึ้นได้และรื้อสร้างได้ ในขณะที่ความยุติธรรมไม่สามารถรื้อสร้างได้ ในชั้นแรกเราจะเห็นว่ากฎหมายอยู่เหนือกว่าความยุติธรรม จากกรณีที่รัฐประกาศนโยบายสาธารณะ หน่วยงานของรัฐขานรับนโยบายและออกใบอนุญาตทุกประเภทให้บริษัทเอกชนดำเนินโครงการพัฒนา แต่ในกรณีที่มีการเรียกร้องสิทธิและขับเคลื่อนกฎหมายบนฐานความยุติธรรมโดยกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน ความยุติธรรมก็จะกลับมาเหนือกฎหมาย ซึ่งก็คือลักษณะของ “double bind” ที่คลี่คลายให้เห็นว่าความยุติธรรมอยู่เหนือกว่ากฎหมายได้อย่างไรบนพื้นฐานข้อเท็จจริงจากการเคลื่อนไหวของชาวบ้านผู้ใช้กฎหมายขับเคลื่อนเรียกร้องความยุติธรรมดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 5 และบทที่ 6 การรื้อสร้างตามแนวคิดของแดร์ริดาคือความยุติธรรม ซึ่งชาวบ้านใช้ความยุติธรรมรื้อสร้างกฎหมายที่รัฐใช้บังคับกับพวกเขา

งานวิจัยครั้งนี้จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานมีจิตสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมผ่านการตีความเรื่องสิทธิชุมชนและการต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชนโดยกระบวนการทางกฎหมาย เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมตามที่ชาวบ้านเข้าใจ อันสะท้อนถึงนัยความยุติธรรมตามนิติสำนึกของชาวบ้าน ซึ่งมีความแตกต่างกันกับความยุติธรรมตามบทบัญญัติกฎหมาย โดยได้ข้อสรุปที่ว่านิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรมของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างความแตกต่างระหว่างกฎหมายที่ถูกนำมาบังคับใช้กับความยุติธรรมที่พวกเขาเรียกร้อง แต่ยังสะท้อนให้เห็นว่าการเรียกร้องความยุติธรรมของพวกเขาโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนได้สร้างความมั่นคงในนิติฐานะของพวกเขา ซึ่งสุดท้ายแล้วพวกเขาได้แสดงให้เห็นว่าความยุติธรรมนั้นอยู่เหนือกฎหมาย และกฎหมายก็สามารถถูกรื้อสร้างได้

จากการทบทวนวรรณกรรมในประเทศและต่างประเทศที่เป็นเอกสารภาษาอังกฤษเกี่ยวกับกรณีการนำกรอบแนวคิดการรื้อสร้างและแนวคิดนิติสำนึกมาปรับใช้ร่วมกันนั้นยังไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยใดศึกษาโดยใช้สองแนวคิดนี้ร่วมกันมาเป็นกรอบในการวิจัย ผู้วิจัยได้นำทั้งสองแนวคิดดังกล่าวมาใช้ศึกษา พบว่าสามารถตอบโจทย์การเคลื่อนไหวของชาวบ้านเพื่อความ

ยุติธรรมในสิทธิชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงเป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้วิจัยที่สนใจศึกษาประเด็นกฎหมายกับสังคม หรือการเคลื่อนไหวทางสังคม ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เป็นธรรมในสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมและกฎหมาย สามารถที่จะนำแนวคิดการรื้อสร้างและแนวคิดนิติสำนึกไปทำการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ต่อไปได้ และจะเป็นคุณูปการสำหรับงานวิจัยด้านกฎหมายที่มีประชาชนในฐานะผู้กระทำการทางกฎหมาย (legal agent) เป็นศูนย์กลางของการศึกษาแทนที่จะมุ่งเน้นการศึกษาบทบัญญัติกฎหมาย สถาบันทางกฎหมาย หรือผู้มีอำนาจในการใช้กฎหมายเท่านั้น

7.2.2 การใช้สิทธิชุมชนและการยึดหลักนิติรัฐของชาวบ้านในชุมชน

ผลของการศึกษาจากงานวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้ กล่าวคือความยุติธรรมที่ปรากฏผ่านนิติสำนึกของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน เป็นการรื้อสร้างและตรวจสอบกฎหมายในทางปฏิบัติที่เจ้าหน้าที่รัฐหน่วยงานรัฐ และรัฐใช้กับประชาชนในชุมชน และนิติสำนึกในการขับเคลื่อนกฎหมายของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ดังกล่าวได้ผลักให้ความยุติธรรมอยู่เหนือกฎหมาย ผลของการต่อสู้ที่แสดงให้เห็นว่าความยุติธรรมได้อยู่เหนือกฎหมายแล้วนั้นไม่เพียงแค่การประกาศยกเลิกการก่อสร้างโครงการพัฒนาในพื้นที่ แต่เป็นการทำให้เห็นว่าสิทธิชุมชนท้องถิ่นตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ไม่ใช่ตัวอักษรอันว่างเปล่า สามารถใช้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ ชาวบ้านใช้สิทธิชุมชนได้ด้วยตนเอง ดังต่อไปนี้

1. สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการและสิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่อหน่วยงานรัฐในการอนุมัติโครงการที่จะมีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. สิทธิในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
3. สิทธิของประชาชนในชุมชนที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อฟ้องร้องรัฐที่ละเมิดสิทธิของตน
4. สิทธิในการกำหนดชะตาชีวิตตนเอง

โดยเฉพาะสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองนั้น กล่าวได้ว่าเป็นสาระสำคัญของสิทธิชุมชนและกำหนดไว้ในปฏิญญาสากลหรือกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 เลย ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานก็ได้สร้างปรากฏการณ์ในการใช้สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม พิจารณาได้จากการมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การมีส่วนร่วมในการนำเสนอความเห็นเข้าสู่กระบวนการพิจารณาผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูดและบางสะพาน เป็นต้น

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) แม้ว่ารัฐธรรมนูญถูกยกเลิกไปแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ถูกประกาศใช้แทน แต่ศาลปกครองสูงสุดได้วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับสิทธิชุมชนไว้ โดยสั่งรับคำฟ้องคดีของชาวบ้านดงมะไฟที่ฟ้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนใบอนุญาตใช้ป่าสงวนแห่งชาติป่าเก่ากลอย-ป่านากลางเพื่อทำเหมืองแร่หิน คำสั่งศาลปกครองสูงสุด[31] วางหลักการสำคัญไว้ดังนี้

1. สิทธิชุมชนตาม มาตรา 66 และ 67 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยและไม่สิ้นสุดไปตามการรัฐประหาร และมีผลใช้บังคับในปัจจุบันตามมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557

2. เมื่อสิทธิชุมชนถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทย ดังนั้นต่อไปแม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้โดยชัดแจ้ง สิทธิชุมชนก็มีผลบังคับใช้คู่กับชุมชนในฐานะเป็นกฎหมายจารีตประเพณีที่สำคัญประการหนึ่งในระบบกฎหมายไทย

3. สิทธิชุมชนตามมาตรา 66 และ 67 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญด้านสิ่งแวดล้อม[32]

จากหลักสำคัญในคำสั่งศาลปกครองสูงสุดดังกล่าว ดูเหมือนเป็นหลักประกันให้กับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทั้งหลายว่าสิทธิชุมชนได้รับการยืนยันชัดเจนแล้วว่ามีผลบังคับใช้คู่กับชุมชนในฐานะเป็นกฎหมายจารีตประเพณีที่สำคัญในระบบกฎหมายไทย การยกประเด็นนี้มากล่าวเพื่อสรุปให้เห็นว่าไม่ว่าจะมีบทบัญญัติรับรองสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ก็ตาม ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ต่างได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนของตนเองว่าเป็นสิทธิดั้งเดิมตามธรรมชาติ ชัยชนะของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถยุติโครงการที่ล่วงละเมิดสิทธิในท้องถิ่นของพวกเขาได้นั้น แท้จริงแล้ว มิใช่สิ่งอื่นใดแต่คือความสำเร็จในการประกาศความมีอยู่ของสิทธิชุมชนให้สาธารณชนรับรู้และตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ตัวอย่างการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยของพวกเขาแสดงถึงความสามารถในการใช้สิทธิกำหนดชะตาชีวิตตนเอง อันเป็นสิทธิที่ไม่อาจเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ หากชาวบ้านไม่เรียกร้องและใช้สิทธิด้วยตนเอง สิ่งที่พวกเขาทำแสดงให้เห็นว่ากฎหมายนั้นย่อมมีขึ้นเพื่ออำนวยความยุติธรรมหากกฎหมายไม่ยุติธรรมหรือมิได้ถูกใช้บังคับ

---

[31] ดูรายละเอียดใน นายหนูชาย พลซา และพวก รวม 78 คน กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ 1 อธิบดีกรมป่าไม้ ที่ 2 รองผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำภู ที่ 3, คำสั่งศาลปกครองสูงสุด คส. 48 (ศาลปกครองสูงสุด 2557).

[32] “บรรทัดฐานใหม่สิทธิชุมชน! ศาลรับฟ้องเพิกถอนใบอนุญาตใช้ป่าทำเหมืองแร่หินที่ดงมะไฟ,” 18 มีนาคม 2558, http://www.citizenthaipbs.net/node/4972 (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2558).

อย่างยุติธรรม ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายขึ้นใหม่หรือใช้กฎหมายจารีตประเพณีบนพื้นฐานของความยุติธรรมที่เหนือตัวบทกฎหมาย อันเป็นความยุติธรรมตามนิติสำนึกของตนเอง

> สิ่งที่ตั้งปณิธานจากการต่อสู้ครั้งนี้คือเราจะเป็นชาวบ้านที่เรียกร้องการต่อสู้ ขอเพียงแค่เรารักษาบ้านเรา รักษาความเป็นชุมชนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญอาจเขียนไม่ได้ครอบคลุมเท่ากับเรา แต่สิทธิของเรา มีความเป็นคน มีสิทธิในการปกป้องบ้านของเราเอง เรามีสิทธิกำหนดอนาคต ความคิดของเรา บทเรียนที่เราได้มาอาจมากกว่าคนอื่น เรารอดจากความตาย แม้เราเข้าไปอยู่ในคุก เราก็ยังได้เห็น ขณะที่เราได้ไปดูในสิ่งที่เราติดขัด เรายังกลับไปได้ บทเรียนเหล่านี้นำไปสู่การระมัดระวังในการต่อสู้กับทุน ทุนมีอำนาจเยอะมาก ทุนมีรัฐ มีเงิน ชี้เป็นชี้ตาย สิ่งที่เราทำตอนอายุ 35 ปี เราทำเราอาจจะยั้งคิดไม่มาก แต่วันนี้เราอายุ 51 ปี เราต้องใช้สติในการยั้งคิด อดีตให้อะไรเรา แต่ที่สุดเราสร้างลูกหลานเรา เมื่อเกิดความไม่เป็นธรรม เราจะรักษาบ้านเราอย่างไร เราสร้างกลไกต่อไป และพยายามใช้อำนาจรัฐให้เป็นประโยชน์ อย่างเช่นตอนนี้พี่น้องชาวประจวบร่วมกันกับจังหวัดประจวบกำหนดแผนยุทธศาสตร์ โดยโครงการขนาดใหญ่ทิ้งไปในแผนสามปี แล้วมาว่ากันเรื่องทรัพยากรพื้นที่ เรื่องท่องเที่ยว พืชเปลือกแข็ง การเกษตร สังคมมิตรไมตรี ตอนนี้เราทำสำเร็จ เราใช้บทเรียนที่ทะเลาะกันมามากมาย นำไปสู่การพูดคุย นำไปสู่การแลกเปลี่ยนในการพัฒนา เราอาจจะยังไม่ทำให้รัฐ ครม. สภาพัฒน์เห็นในมุมของการพัฒนา เห็นด้วยกันเรา แต่อย่างน้อยเราทำให้จังหวัดเห็นด้วยกับเรา สิ่งที่พี่น้องจังหวัดประจวบสู้ และวันนี้เรากำหนดชะตาชีวิตเราได้แล้ว[33]

จากคำให้สัมภาษณ์ของจินตนา แสดงให้เห็นว่ากระบวนการต่อสู้ที่ผ่านมาของชาวบ้านได้ปรากฏผลเป็นรูปธรรมแล้ว พวกเขาต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมที่เหนือกว่ากฎหมาย นั่นคือสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง โดยที่รัฐธรรมนูญก็ยังไม่ได้รับรองไว้ และการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยที่รัฐหรือหน่วยงานรัฐไม่เคยให้โอกาสในทางปฏิบัติมาก่อน แต่พวกเขาก็สามารถแทรกตนเองเข้าไปมีส่วนในการทบทวนแผนพัฒนาจังหวัด และสิ่งที่ชาวบ้านยังคงใช้ความพยายามอยู่ในขณะนี้คือการใช้สิทธิในการมีส่วนร่วมกำหนดผังเมืองชุมชน ซึ่ง

---

[33] จินตนา แก้วขาว, สัมภาษณ์โดย ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, *ตอบโจทย์*, สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

จะต้องมีการทบทวนตามระยะเวลาของกฎหมาย จึงเป็นประเด็นที่ชาวบ้านยังคงเฝ้าระวัง ติดตามข่าวสาร ประชุมทุกวันจันทร์ และเคลื่อนไหวอยู่เสมอไม่มีจุดสิ้นสุด

การเคลื่อนไหวต่อสู้ของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ในหลายชุมชนยังคงดำเนินอยู่ต่อไปตราบที่พวกเขาไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาชีวิตชุมชนของพวกเขาเอง ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนกลุ่มอนุรักษ์ฯ หรือกลุ่มใด ๆ ก็คือว่าการเคลื่อนไหวนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักนิติรัฐที่ถือกฎหมายเป็นใหญ่และอยู่บนพื้นฐานความยุติธรรม กล่าวคือจากกรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ชุมชนของพวกเขามีความเข้มแข็ง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และมีลักษณะของการพึ่งพิงตนเอง มีการขับเคลื่อนจากภายในสู่ภายนอกโดยปราศจากการสนับสนุนแหล่งทุนทางการเงิน หรืออำนาจหนุนหลังจากองค์กรใด ๆ สิ่งสำคัญที่สุดคือพวกเขามีนิติสำนึกว่าด้วยความยุติธรรม สร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มอนุรักษ์ฯ ด้วยการใช้กฎหมายขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จึงทำให้เห็นว่าความเป็นไปได้ของความยุติธรรม หรือช่องว่างที่ลดลงระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมนั้นเกิดขึ้นได้ คำกล่าว “ยอมรับโทษ แต่ไม่ยอมรับผิด” ของจินตนา และปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อชุมชนของพวกเขาแสดงให้เห็นถึงการใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ซึ่งเป็นสิทธิธรรมชาติดั้งเดิมที่ไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สิทธิดังกล่าวนี้คือความยุติธรรมในสิทธิชุมชนที่พวกเขาเรียกร้องและมีนิติสำนึกในการใช้กฎหมายขับเคลื่อน นำพาตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย

ภาพที่ 7.3 ผู้วิจัยร่วมประชุมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2555

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

กิตติศักดิ์ ปรกติ. *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน.* พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: บริษัท มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด, 2550.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. *สิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน.* กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. *ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย*, กรุงเทพฯ: ซัคเซสมีเดีย, 2544.

เกษม เพ็ญภินันท์. *"October 10 Justice Issue." Political Economy & International Relations.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ openbooks, 2554.

จรัญ โฆษณานันท์. *นิติปรัชญา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539.

จรัญ โฆษณานันท์. *นิติปรัชญาแนววิพากษ์.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2555.

จรัญ โฆษณานันท์. *รัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ "จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์" สู่ "ธัมมิกสิทธิมนุษยชน."* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.

จินตนา แก้วขาว. *ประชาธิปไตยกับการปกป้องทรัพยากรชุมชน. ปาฐกถา 14 ตุลาคม ประจำปี 2555.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2555.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน.* กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2553.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. *แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ, 2554.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์.* พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

ปรีดี เกษมทรัพย์. *นิติปรัชญา.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

พนัส ทัศนียานนท์. "ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ." *วารสารอัยการ*, ปีที่ 3, ฉบับที่ 27 (มีนาคม 2523).

ไพบูลย์ พรหมวิจิตร. *จินตนาการแห่งทระนง ณ ธรณี.* เชียงราย: สำนักพิมพ์สิงหนวัติ, 2556.

ไพสิฐ พาณิชย์กุล. "สิทธิชุมชน ปัญหาและพัฒนาการทางความคิด." *สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิมล้านนา กรณีศึกษาชุมชนลั้ว ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงรายและเชียงใหม่.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546.

ยศ สันตสมบัติ. “สิทธิชุมชน : พัฒนาการและการปรับกระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา.” ใน *พลวัตรสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา.* ชลธิชา สัตยาวัฒนา บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน), 2546.

ร. แลงกาต์. *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2526.

เลิศชัย ศิริชัยและคณะ. *สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้.* บรรณาธิการโดย ชลธิรา สัตยาวัฒนา สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2538.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. *สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543.

วันชัย วัฒนศัพท์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนของสังคมไทย.” ในธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการด้านสิ่งแวดล้อม. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย ดร. คุณหญิงสุธาวัลย์ เสถียรไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, 2544.

สมชาย ปรีชาศิลปะกุล. *การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543.

สมชาย ปริชาศิลปะกุล. *นิติศาสตร์ไทยเชิงวิพากษ์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2549.

สมยศ เชื้อไทย. *นิติปรัชญาเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 14 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2554.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. *การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. “คำให้การเรื่องท่อแก๊สจากพม่ามาไทย.” *รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติยาดามา ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย.* กรุงเทพฯ: บริษัท พีเอ.ลิฟวิ่ง จำกัด, 2541.

โสภารัตน์ จารุสมบัติ. *นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. *กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.

บทความวารสาร

กนกวรรณ วงศ์กวี. “ความเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนตาม กฎหมายไทย พื้นที่และมุมมอง: เรื่องของไท (ย) ถึงสากล.” *วารสารไทยคดีศึกษา.*

กรรณิกา สุทธิประสิทธิ์. “สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานทางปกครอง.” *วารสารวิชาการศาลปกครอง* ปีที่ 13, ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2556).

กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย. “หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย.” *จุลนิติ 9*, ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2555).

จิรดา กุลประเสริฐ. “ใครบุกรุกป่าพรุผืนสุดท้ายขอที่บางสะพาน ช่วยบอกที?!!!.” *โลกสีเขียว* ปีที่ 5, ฉบับที่ 6 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2550).

“ดร. จินตนา แก้วขาว : ศัตรูตัวกลั่นของโรงไฟฟ้าหินกรูด.” *โลกสีเขียว* ปีที่ 10, ฉบับที่ 5 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2544).

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. “หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม.” *จุลนิติ* ปีที่ 9, ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2555).

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. “ทำไมชาวบ้าน ไม่เอาโรงไฟฟ้า.” *สารคดี,* 201 พฤศจิกายน 2544.

วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์. ม.ล. “ความเคลื่อนไหวทางวิชาการ สันติวิธี : ตัวอย่างจากผลการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่องสิทธิชุมชน.” *วารสารไทยคดีศึกษา* 3, 2 (เมษายน – กันยายน 2549): 260-291.

ไพศาล ลิ้มสถิต. “การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายไทย กรณีโรงไฟฟ้านิวเคลียร์: ปัญหาและแนวทางแก้ไข.” *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* ปีที่ 41, ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2555): 132-164.

นันทวัฒน์ ปรมานันท์. “รัฐธรรมนูญกับการกับการออกเสียงแสดงประชามติ.” *วารสารกฎหมาย* ปีที่ 19, ฉบับที่ 1 (มกราคม 2542).

“แม่เมาะ เมืองในหมอก (มลพิษ).” *โลกสีเขียว,* (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2546).

“สิทธิชุมชน : มิติใหม่ของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 67.” *จุลนิติ* ปีที่ 7, ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม – มิถุนายน 2553).

สิริโฉม พรหมโฉม. “เสรีภาพในการชุมนุมและหลักสากลในการยุติการชุมนุม.” *จุลนิติ* ปีที่ 10, ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557).

อิทธิฤทธิ์ ประกำทอง. “โรงไฟฟ้าถ่านหินริมหาด สิ่งมหัศจรรย์ของประจวบคีรีขันธ์?.” *โลกสีเขียว* (กรกฎาคม – สิงหาคม 2541).

อุกฤษ มงคลนาวิน. “หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย.” *จุลนิติ* ปีที่ 9, ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2555): 3-14.

บทความหนังสือพิมพ์

ชำนาญ พึ่งเจาะ. *หนังสือพิมพ์ประจวบ,* วันพฤหัสบดีที่ 16 ตุลาคม 2540.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “รัฐทิ้งเวทีความชอบธรรม.” *มติชน*, 30 มิถุนายน 2546.

“เงื่อนงำนำกังขา อบต. งุบงิบเซ็นอนุมัติสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินก่อนทำประชาพิจารณ์.” *ไทยโพสต์*, วันพฤหัสบดีที่ 1 เมษายน 2542.

“ฮือ ไล่ อบต. ตัวการอนุมัติ ‘โรงไฟฟ้า’ ชาวบ้านฮือไล่ อบต. ตัวการมุมมิบอนุมัติโรงไฟฟ้าประจวบฯ ระบุส่อความไม่โปร่งใสทั้ง ๆ ที่อยู่ระหว่างทำประชาพิจารณ์.” *ข่าวสด,* วันศุกร์ที่ 2 เมษายน 2542.

วิทยานิพนธ์

กฤษณ์พชร โสมณวัตร. “นิติสำนึก ‘โทษจำคุก’ ของพลเมืองผู้ดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.

ขรรค์เพชร ชายทวีป. “ผู้ทรงสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กฤษฎา ศุภวรรธนะกุล. “ผังเมืองรับผังบางสะพาน ยกคำร้องบริษัทสหวิริยาฯ.” *ศูนย์ข่าว TCIJ* 11, ตุลาคม 2556. http://tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=3209 (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2557).

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557 - 2561), กันยายน 2556. http://www.rlpd.moj.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/2556/thaigov_Plan3/1plan3.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2557).

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. บทวิพากษ์ “การเมืองภาคประชาชน ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่.” *ฟ้าเดียวกัน.* https://thaipoliticalprisoners.files.wordpress.com/2009/01/fadiewkan_20091.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557).

"แกะปมขัดแย้งโรงถลุงเหล็กสหวิริยา บทพิสูจน์น้ำยาสิทธิชุมชนตามรธน.50." *ผู้จัดการออนไลน์,* 28 มกราคม 2551. http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9510000011029 (สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2557).

"กลุ่มอนุรักษ์ฯ โวยสหวิริยาขอตั้งนิคมอุตสาหกรรมบางสะพาน." *ASTV ผู้จัดการออนไลน์,* 25 มีนาคม 2555. http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000037968 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2557).

บันสิทธิ์ บุณยะรัตเวช. "เหตุเกิดที่ประจวบคีรีขันธ์." *สารคดี.* http://www.sarakadee.com/feature/2000/11/images/coal_03.jpg (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2557).

บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์. "บันทึกการเมืองสีเขียวในปี 2555." 3 มกราคม 2556. http://www.measwatch.org/writing/4381 (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2557).

ณัฐดนัย ใหม่ซ้อน. "แม่เมาะฟ้องเลิกกองทุนไฟฟ้าชุมชน-ศาลยกฟ้องกลุ่มบางสะพานเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ป่าพรุ."*ศูนย์ข่าวเพื่อชุมชน สำนักข่าวอิศรา,* 15 สิงหาคม 2555. http://www.isranews.org/south-news/1-community/15775-2012-08-15-10-02-54.html?pop=1&tmpl=component&print=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2557).

"คนประจวบฯ ตื่นอีกค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน 4,000 เมกกะวัตต์." *ประชาไท,* 25 พฤศจิกายน 2549. http://www.prachatai.com/journal/2006/11/10666 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557).

"จากคดีจินตนา...ถึงเวลาปรับกระบวนการยุติธรรม?." *ilaw* (15 ธันวาคม 2554). http://.or.th/node/1310 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2555).

"ชาวบ้านบางสะพานค้านเปลี่ยนสีผังเมืองทำโครงการอุตสาหกรรม." 25 มิถุนายน 2555. http://www.mcot.net/site/content?id=4ff672da0b01dabf3c020871#.VRF0MPmsWcw (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2556).

"บรรทัดฐานใหม่สิทธิชุมชน! ศาลรับฟ้องเพิกถอนใบอนุญาตใช้ป่าทำเหมืองแร่หินที่ดงมะไฟ." 18 มีนาคม 2558. http://www.citizenthaipbs.net/node/4972 (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2558).

"ป.ป.ช.สั่งโรงไฟฟ้า คืนหาดบ้านกรูด." *ข่าวสดรายวัน* ฉบับที่ 6922, ปีที่ 19 11 พฤศจิกายน 2552. http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROd01ERXdPVEV4TVRFMU1nPT0 (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2556).

"ผู้ว่าฯ กนอ.ลงพื้นที่ติดตามกรณีคัดค้านจัดตั้งนิคมฯเหล็กบางสะพาน." *ThaiPBSNEWS,* 22 กันยายน 2555. http://news.thaipbs.or.th/content/ผู้ว่าฯ กนอลงพื้นที่ติดตามกรณีคัดค้านจัดตั้งนิคมฯ เหล็ก บางสะพาน (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2557).

ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 83, 362, 365. *สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.* http://web.krisdika.go.th/data/law/law4/%bb06/%bb06-20-9999-update.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2558).

พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522, มาตรา 36 และมาตรา 36/1. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%a156/%a156-20-9999-update.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2556).

"ม็อบต้านโรงถลุงเหล็กจี้"นอภ.-ผกก."ระงับเช่าที่สาธารณะ-ถอดถอน กต.ตรง." *มติชนออนไลน์,* 30 กรกฎาคม 2551. http://www.en.mahidol.ac.th/thai/news/2008/07/30_05.html (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2558).

สุรยุทธ์ ยงชัยยุทธ. "'สวนมะพร้าวอินทรีย์' ที่บางสะพาน สร้าง 'สมดุล' ระหว่าง 'อาชีพ-ธรรมชาติ'." http://www.oknation.net/blog/print.php?id=333206 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558).

สุรีรัตน์ แต้ชูตระกูล. "บทความ : บทเรียนอีไอเอจากแนวปะการัง "หินกรูด" ถึงป่าชุ่มน้ำ "แม่รำพึง." *ประชาไท,* 2 กุมภาพันธ์ 2551. http://www.prachatai.com/journal/2008/02/15627 (สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2558).

"ศาลฎีกาสั่งจำชาวบ้านนักอนุรักษ์ \จินตนา แก้วขาว\ 4 เดือน ไม่รอลงอาญา." *ประชาไท,* 11 ตุลาคม 2554. http://www.prachatai.com/journal/2011/10/37344 (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2558).

"ศาลปค. ยกฟ้องชาวบ้านฟ้องอบต.แม่รำพึง." *Independent News Network,* 15 สิงหาคม 2555. http://www.innnews.co.th/shownews/show?newscode=398126 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2557).

"อุตสาหกรรมสั่งเบรกนิคมเหล็กบางสะพาน." *ไทยโพสต์,* 6 พฤษภาคม 2556. http://www.ryt9.com/s/tpd/1643490 (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2557).

ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. http://prachuapkhilikhan.kapook.com/ (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2555).

http://www.beta.ryt9.com/s/tpd/1643490 (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2557).

http://www.oknation.net/blog/oakvanda/2007/10/08/entry-1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2556).

http://www.midnightuniv.org/globalization-and-legal-consciousness (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555).

http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/ article/ article_20120829143243.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2557).

เอกสารอื่น ๆ

กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด. “ชาวบ้านกรูดฟ้องประชาชน.” ใน *เอกสารเผยแพร่*.

กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน. “ขอเชิญมวลชนร่วมทำข่าว ผังเมืองบางสะพานเจ้าที่ประชุม 1 วันก่อนคณะกรรมการหมดวาระ ชาวบ้านกลัวบอร์ดทิ้งทวน ย้ำห้ามมีอุตสาหกรรมในพื้นที่ป่า.” ในเอกสารเผยแพร่.

กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด. เอกสารแนบท้ายลำดับที่ 2 ลำดับการต่อสู้โรงไฟฟ้าของกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. *แนวนโยบายในการรับซื้อไฟฟ้าผู้จากผลิตไฟฟ้าเอกชนในรูปของ Independent Power Purchase (IPP).* กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, พฤษภาคม 2537.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน : กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจากโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546.

จินตนา แก้วขาว. ข้อความใน Facebook กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2558.

ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการประชาพิจารณ์ฯ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เอกสารประกอบการประชุม คณะกรรมการประชาพิจารณ์ กรณีโรงไฟฟ้าที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครั้งที่ 12/2542 ณ ห้องประชุมเดช สนิทวงศ์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542.

ทะเบียนราษฎร์อำเภอบางสะพาน พ.ศ. 2552.

บทประพันธ์โดยสุกัญญา ชุมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อเดือนธันวาคม 2541.

บทประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2542.

บทประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2545.

บทประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2543.

บทประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2549.

บทประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2552.

บทประพันธ์โดยสุกัญญา ชมภูวรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2555.

บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด. “การมีส่วนร่วมของชุมชน โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.” ใน *เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์*.

บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด. “ นโยบายการจ้างงาน ประกาศ ณ วันที่ 30 มีนาคม 2542.” ใน *เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์*.

บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์. “กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมในระยะเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย” ใน สถาบันพระปกเกล้า เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 10 การเมืองและวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2551.

บันทึกข้อตกลงระหว่างการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2555.

ใบอนุญาตเลขที่ 143/2540 (แบบ บ.109) ของกรมเจ้าท่า ใบอนุญาตให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ ออกให้บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2540 หมดอายุวันที่ 16 ตุลาคม 2542.

หนังสือกรมป่าไม้ ที่ ทส 1602.3/16105 ลงวันที่ 13 สิงหาคม 2552 เรื่อง บริษัทประจวบพัฒนาดิเวลลอปเมนท์ จำกัด ขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

พระปกเกล้า ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่าย. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทย ก้าวไกล หรือไล่หลัง.” เอกสารประกอบการสัมมนา ลำดับที่ 9, วันจันทร์ที่ 27 พฤษภาคม 2556.

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 114 ตอนที่ 46 ก (10 กันยายน 2540).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 283 วรรคสอง. *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 114 ตอนที่ 55 ก (11 ตุลาคม 2540).

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548, ข้อ 5. *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา* เล่มที่ 22 ตอนพิเศษ 55 ง (27 กรกฎาคม 2548).

หนังสือกรมโรงงานอุตสาหกรรม ที่ อก 0411/(ส.5) 10180 ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2541 เรียนผู้แทนชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด เรื่องอนุญาตตั้งโรงงานและประกอบ

หนังสือกลุ่มผู้คัดค้านการจัดตั้งโรงงานไฟฟ้า ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2540 เรียนประธานกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เรื่องขอเชิญชี้แจงการมีมติเห็นชอบสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน.

หนังสือกลุ่มผู้คัดค้านการจัดตั้งโรงงานไฟฟ้า ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2540 เรียนประธานสภาและคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เรื่องขอแสดงความคิดเห็น.

หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2541 เรื่องขอใช้สถานที่ในการชุมนุม.

หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 7 กันยายน 2541 เรียนเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เรื่องการกำหนดรูปแบบการจัดทำประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 8 มีนาคม 2542 เรียนรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี.

หนังสือกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ลงวันที่ 12 พฤษภาคม 2542 เรียนนายกรัฐมนตรี เรื่องขอให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและขอให้ตรวจสอบกรณีการทุจริตที่ดินสาธารณะ.

หนังสือคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2537 เรื่องมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติในการประชุมครั้งที่ 3/2537.

หนังสือตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้ร้องเรียน ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2540 เรียนอธิบดีกรมเจ้าท่า เรื่องขอร้องเรียนให้ยกเลิกอนุญาตให้ปลูกสร้างสิ่งล่วงลำน้ำ.

หนังสือตัวแทนกลุ่มประชาชนผู้คัดค้านโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2540 เรียนประธานกรรมาธิการยุติธรรมสภาผู้แทนราษฎร เรื่องกลุ่มประชาชนขอให้ยกเลิกการตั้งโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน.

หนังสือชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2541 เรียนประธานองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย เรื่องไม่เห็นด้วยกับการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในตำบลธงชัย.

หนังสือชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2541 เรียนรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องให้ยกเลิกหรือย้ายโรงไฟฟ้าพลังถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเลล้อปเม้นท์ จำกัด ไปสร้างในที่ที่เหมาะสมกว่านี้.

หนังสือชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 6 สิงหาคม 2541 เรียนเลขาธิการสำนักนโยบายพลังงานแห่งชาติ เรื่องให้พิจารณายกเลิกการสร้างโรงไฟฟ้าของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด

หนังสือชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2541 เรียนอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่อง 1. ขอให้ยกเลิกใบอนุญาตโครงการไฟฟ้าพลังความร้อนที่ออกให้แก่บริษัท ยูเนียน พาวเวอร์ ดีเวลลอปเมนต์ จำกัด 2. ขอรับทราบข้อมูล เอกสารต่าง ๆ พร้อมคำชี้แจงของทุกฝ่ายหารือกันจนมีผลให้มีการออกใบอนุญาตแก่บริษัท ยูเนียน พาวเวอร์ ดีเวลลอปเมนต์ จำกัด.

กิจการผลิตกระแสไฟฟ้าของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดิเวลลอปเม้นท์ จำกัด.

หนังสือแถลงข่าว... นิคมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ คือการเอาพื้นที่มีความสำคัญทางนิเวศไปให้อุตสาหกรรมใช้ ข้อเท็จจริงจากผลงานการตั้งอุตสาหกรรมเชิงนิเวศบางสะพานของนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรีสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร 1206/5503 ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2537.

หนังสือสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ที่ วว 0804/7229.1 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2541 เรียนอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน “หินกรูด” ของบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวล ลอปเมนท์ จำกัด.

หนังสือสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี ที่ ศธ 0708.08/760 ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2541 เรื่องรายงานผลการตรวจสอบการพบลายพระหัตถ์ รัชกาลที่ 5 ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

หนังสือสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ นร 0114 (สร.7)/พ. 37 ลงวันที่ 10 สิงหาคม 2541.

หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปธ 73801/95 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2540 เรียน อุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรื่องการอนุญาตตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า

หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปข 73801/197 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2540 เรียน อุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรื่องการยกเลิกมติที่ประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย.

หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปข 73801/178 ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2540 เรียนหัวหน้ากลุ่มผู้คัดค้าน เรื่องกำหนดวัน เวลา ชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องโรงไฟฟ้า.

หนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย ที่ ปข 73801/พิเศษ ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2540 เรียน หัวหน้ากลุ่มผู้คัดค้าน เรื่องชี้แจงการพิจารณาเห็นชอบต่อโครงการโรงไฟฟ้า.

หนังสืออุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ ปข 0034/469 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2541 เรียน ประธาน อบต. ธงชัย เรื่องขออนุญาตตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า.

สถาบันวิจัยสังคม ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อกองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. โครงการศึกษาพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. สิงหาคม 2544.

สถาบันพระปกเกล้า รวมกับองค์กรภาคีเครือข่าย. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทย ก้าวไกล หรือไล่หลัง.” เอกสารประกอบการสัมมนา ลำดับที่ 9, วันจันทร์ที่ 27 พฤษภาคม 2556.

สภาตำบลธงชัย. เอกสารแผนพัฒนาตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2538.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 725/2537.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. “คำให้การเรื่องท่อแก๊สจากพม่ามาไทย.” รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติยาดามา ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท พีเอ.ลิฟวิ่ง จำกัด, 2541.

อรฉัตร จันทรรัตน์. สิทธิการมีส่วนของประชาชน ในกระบวนการพิจารณาโครงการของรัฐ : ศึกษากรณีโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม, 2549.

เอกสารแผนพัฒนาตำบล 5 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) ของตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

เอกสารการทบทวนแผนพัฒนา พ.ศ. 2553-2556 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ที่ปรับปรุงใหม่)

เอกสารแผนพัฒนาตำบล 5 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) ของตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 17.

เอกสาร Executive Summary โครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน หินกรูด” “ข้อเท็จจริงกรณีที่สาธารณะโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน “หินกรูด” บริษัท ยูเนี่ยนเพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด.

คดีทางกฎหมาย

นายกิตติภพ สุทธิสว่างและพวกรวม 17 คน กับ กรมเจ้าท่า (กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี เดิม) ที่ 1 คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านโครงการโครงสร้างพื้นฐานและอื่น ๆ ที่ 2 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เดิม) ที่ 3. คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.963/2556 (ศาลปกครองสูงสุด 2556).

นายคำ อินคำปาหรืออินจำปา โดยนายดิบ อิ่นคำปาหรืออินคำปา หรืออิ่นคำปา หรืออินจำปา ผู้เข้าแทนที่คู่กรณีซึ่งถึงแก่ความตาย กับ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. 730-748 (ศาลปกครองสูงสุด 2557).

นายเจะเด็น อนันทบริพงศ์ และพวก รวม 30 คน กับ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 1 จังหวัดสงขลา ที่ 2 กระทรวงมหาดไทย ที่ 3. คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ. 711 (ศาลปกครองสูงสุด 2555).

นายหนูชาย พลซา และพวก รวม 78 คน กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ 1 อธิบดีกรมป่าไม้ ที่ 2 รองผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำภู ที่ 3. คำสั่งศาลปกครองสูงสุด คส. 48 (ศาลปกครองสูงสุด 2557).

พนักงานอัยการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับ นางจินตนา แก้วขาว. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13005 (ศาลฎีกา 2553).

พนักงานอัยการจังหวัดอุบลราชธานี กับ นางสาววนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ 1 และนายทองเจริญ สิหาธรรม ที่ 2. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5553-5554 (ศาลฎีกา 2556).

พนักงานอัยการจังหวัดศรีษะเกษ กับ นายไพจิตร ศิลารักษ์. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7644 (ศาลฎีกา 2555).

พนักงานอัยการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับ นางจินตนา แก้วขาว. คำพิพากษาศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 3283 (ศาลชั้นต้น 2546).

พนักงานอัยการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับ นางจินตนา แก้วขาว. คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 7 2355 (ศาลอุทธรณ์ 2548).

พนักงานอัยการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับ นางจินตนา แก้วขาว. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13005 (ศาลฎีกา 2553).

พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด กับ นายเสน่ห์ เหล็กล้วน ที่ 1, นายประจวบ หินแก้ว ที่ 2, นายธนูหรือนรสภณ หินแก้ว ที่ 3, นายมาโนช หินแก้ว ที่ 4, นายเจือ หินแก้ว ที่ 5. คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ 22467 (ศาลอุทธรณ์ 2555).

สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนและพวก รวม 36 คน กับคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ที่ 1 เลขาธิการสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแลด้อม ที่ 2 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ 3 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ที่ 4 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ที่ 5 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ที่ 6 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ที่ 7 และการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ที่ 8. คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 592 (ศาลปกครองสูงสุด 2552).

การสัมภาษณ์

กวงเล้ง ศรีช่วงประเสริฐ อาชีพชาวสวนมะพร้าว. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 21 กรกฎาคม 2555, 1 มิถุนายน 2556 และ 10 สิงหาคม 2556.

แก้วตา ชนะชัย (นามสมมติ) อาชีพเกษตรกร. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

โกศล ทองแท้ อายุ 35 ปี อาชีพช่างไม้. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข. ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

จรัญ กลิ่นหนู. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

จินตนา แก้วขาว. สัมภาษณ์โดย ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา, *ตอบโจทย์*, สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

จินตนา แก้วขาว. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, บ้านแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2555, 21 กรกฎาคม 2555, 5 มกราคม 2556, 1 มิถุนายน 2556, 13 กรกฎาคม 2556, 10 สิงหาคม 2556, 12 สิงหาคม 2556, 28 กันยายน 2556, 2 พฤศจิกายน 2556 และ 1 กุมภาพันธ์ 2557.

จินตนา แก้วขาว. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระหว่างการเคลื่อนไหวยื่นหนังสือคัดค้านเวสเทิร์นซีบอร์ดต่อปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 11 สิงหาคม 2558.

จิรพงศ์ น้อยผล อายุ 20 ปี อาชีพประมงเรือเล็ก. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

จักรพันธ์ แสงทอง อายุ 21 ปี นักศึกษา. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

ชวน ไทยเทพ อายุ 69 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

ช่วย เนตรอนงค์ อายุ 77 ปี อาชีพชาวประมง ชาวสวนและช่างไม้. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

ชัยณรงค์ น้อยผล อายุ 53 ปี อาชีพชาวประมงเรือเล็ก. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

ดวงพร พิมพ์แก้ว (นามสมมติ) อายุ 57 ปี ครูโรงเรียนแห่งหนึ่งของอำเภอบางสะพาน. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

ทาริกา โกสิทธิ์ อายุ 53 ปี. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข. ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

ธนู ณรงค์กร (นามสมมติ) อายุ 42 อาชีพชาวสวนมะพร้าว. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

นงพล แสงสุวรรณ อายุ 58 ปี อาชีพชาวประมงเรือเล็ก. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

นิรันดร์ แสงทอง อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 พฤษภาคม 2556 และ 10 สิงหาคม 2556.

บรรจบ สวัสดิ์ภพ (นามสมมติ) อายุ 68 ปี ข้าราชการเกษียณและเจ้าของที่ดินหาดบ้านกรูด. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

บัวผัน เจิดมณี (นามสมมติ) อายุ 45 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

บุญส่ง มีศรี (นามสมมติ) อายุ 54 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

บุญเรือง แช่มสะอาด อายุ 52 ปี อาชีพประมง. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 กันยายน 2556.

พงษ์ศักดิ์ บุตรรักษ์ อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, และ 1 มิถุนายน 2556.

พิสมัย ชมจันทร์ (นามสมมติ) อายุ 56 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556

พงษ์ณรินทร์ ชมภูวรณ์ อายุ 42 ปี อาชีพค้าขาย. สัมภาษณ์โดยภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 พฤษภาคม 2556.

มาลัย เยื้อนน่าน (นามสมมติ) อายุ 71 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

ไมเคิล วัตสัน (นามสมมติ) อายุ 28 ปี อดีตอาสาสมัครหน่วยสันติภาพของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและปัจจุบันเป็นครูที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอบางสะพาน. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 มกราคม 2556.

ยศ พันธุ์วงศ์ (นามสมมติ) อายุ 42 ปี อาชีพเกษตรกร. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลร่อนทอง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 12 สิงหาคม 2556.

รี (นามสมมติ) อายุ 70 ปี อาชีพเจ้าของเรือประมง. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. 4 พฤษภาคม 2556.

ละม้าย ปักษี 57 ปี อาชีพเย็บผ้า. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

หวีด ขาวพวง อายุ 53 ปี อาชีพเกษตรกร. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

สมคิด เหล่าตึก อายุ 56 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

สมคะเน หนูเล็ก อายุ 67 ปี. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 10 สิงหาคม 2556.

สมบูรณ์ สินสอน อายุ 41 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าวและสับปะรด. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

สมศรี รอดโพธิ์ (นามสมมติ) อายุ 56 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 4 พฤษภาคม 2556.

สุกัญญา ชมภูวรณ์ อาชีพแม่ค้าร้านก๋วยเตี๋ยว. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 5 พฤษภาคม 2556.

สุธน ทาจันทร์ อายุ 46 ปี อาชีพชาวสวนมะพร้าว. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 1 มิถุนายน 2556.

สุรชัย ชื่นจิต (นามสมมติ) อายุ 43 ปี อาชีพชาวสวนสับปะรด. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

สุริยาวดี กาญจนรัตน์ อายุ 48 ปี อาชีพชาวสวนเกษตรอินทรีย์. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 13 กรกฎาคม 2556.

เสวก พิมสอ อาชีพชาวประมงและชาวสวนมะพร้าวเกษตรอินทรีย์. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 11 สิงหาคม 2556.

อิสรา แก้วขาว อายุ 51 ปี อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจสหกรณ์โคนม. สัมภาษณ์โดย ภิรัชญา วีระสุโข, ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤศจิกายน 2556.

Books and Book Articles

Bell, John. “Justice and the law” in *Justice: interdisciplinary perspective*, edited by Klaus R. Scherer, New York: the Press Syndicate of the University of Cambridge, 1994.

Cohen, Carl. *Civil Disobedience*, New York and London : Columbia University Press, 1997.

Derrida, Jacques. “Force of Law: The “Mystical Foundation of Authority” in *Acts of Religion*, edited by Gil Anidjar, New York : Routledge, 2002.

Engel, David M. “How Does Law Matter in the Constitution of Legal Consciousness.” in Bryant G. Garth and Austin Sarat (eds), *How Does Law Matters?*, Northwestern University Press, 1998.

Engel David M. and Engle, Jaruwan S. *Tort, Customs and Karma: Globalization and Legal Consciousness in Thailand*, Stanford University Press , 2001.

Ewick, Patricia and Silbey, Susan S. *The Common Place of Law: Stories from Everyday Life*, Chicago: University of Chicago Press, 1998.

Ian Ward, *An Introduction to Critical Legal Theory*. London : Cavendish Publishing Limited, 1990.

Morrison, Wayne *Jurisprudence: from the Greeks to the post – modernism*. London: Cavendish Publishing Limited, 1997.

Phenpinant, Kasem. *The Seduction of Jacques Derrida: Deconstruction and the Ethicalization of the Political*, April, 2004.

Zashin, Elliot M. *Civil Disobedience and Democracy*, New York : The Free Press, 1972.

Articles

Balkin, J. M. "Deconstructive Practice and Legal Theory." *Yale Law Journal*, (March 1987).

Beth, Nielsen, Laura. "Situating Legal Consciousness: Experiences and Attitudes of Ordinary Citizens about Law and Street Harassment." *Law and Society Review* 34(4) (2000).

Cowan, Dave. "Legal Consciousness: Some Observations." *The Modern Law Review*, Vol. 67, No. 6 (November, 2004).

David M. Engel and Frank W. Munger. "Rights, Remembrance, and the Reconciliation of Difference." *Law & Society Review*, Vol. 30, No. 1 (1996).

Hertogh, Marc. "A 'European' Conception of Legal Consciousness: Rediscovering Eugen Ehrlich." *Journal of Law and Society*, 31, 4 (2004).

Hoffmann, Elizabeth A. "Legal Consciousness and Dispute Resolution: Different Disputing Behavior at Two Similar Taxicab Companies." *Law and Social Inquiry*, Vol. 28, No. 3 Summer, 2003.

Hull, Kathleen E. "The Cultural Power of Law and the Cultural Enactment of Legality: The Case of Same-Sex Marriage." *Law & Social Inquiry*, Vol. 28, No. 3 Summer, 2003.

McCann, Michael. "Law and Social Movements: Contemporary Perspectives." *Annual Review of Law and Social Science*, (June 5, 2006).

Marshall Anna –Maria. and Barclay, Scott. “Introduction: In Their Own Words: How Ordinary People Construct the Legal World.” *Law & Social Inquiry*, vol. 28, no. 3 (Summer, 2003).

Nielsen, Laura Beth. “Situating Legal Consciousness: Experiences and Attitudes of Ordinary Citizens about Law and Street Harassment.” *Law and Society Review*, 34 (2000): 1055-1090.

Silbey, Susan S. “After Legal Consciousness.” *Annual Review of Law and Social Science*, no. 1 (2005).

Valverde, Mariana. “Derrida's Justice and Foucault’s Freedom: Ethics, History, and Social Movements,” *Law and Social Inquiry*, (Summer, 1999).

Electronic Media

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src= TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en, (accessed March 20, 2014).

United Nations Human Rights, http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx (accessed July 12, 2014).

United Nations Human Rights, http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx (accessed August 25, 2014).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ลำดับเหตุการณ์ในช่วงการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
13 พฤษภาคม 2537	คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ มีมติครั้งที่ 3/2537 (ครั้งที่ 46) เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2537 ในการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนในรูปของ Independent Power Producer (IPP) โดยเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ เป็นผู้ลงนามในหนังสือ ที่ นร (กพช.) 0901/906 ลงวันที่ 15 พฤษภาคม 2537
31 พฤษภาคม 2537	คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติโดยมีแนวนโยบายในการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนในรูปของ Independent Power Producer (IPP) ตามหนังสือสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร 1206/5503 ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2537
19 กรกฎาคม 2539	บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ดิเวลล็อปเม้นท์ จำกัด ได้ลงนามสัญญาซื้อขายอย่างย่อกับ กฟผ. และลงนามสัญญาภายหลังการตรวจสอบรับรองสัญญาจากสำนักงานอัยการสูงสุด เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2540
6 มิถุนายน 2540	องค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย (อบต.) มีมติเห็นชอบให้บริษัท ยูเนี่ยนฯ สร้างโรงงานไฟฟ้าหินกรูด ในการประชุมสมัยวิสามัญ ครั้งที่ 7/2540 เรื่องการอนุญาตตั้งโรงงานผลิตกรแสไฟฟ้า โดยยังไม่มีการชี้แจงให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบมาก่อน
10 มิถุนายน 2540	อบต. ธงชัย มีหนังสือ ที่ ปข 73801/95 ถึงอุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรื่องการอนุญาตตั้งโรงงานผลิตกรแสไฟฟ้า
สิงหาคม 2540	ชาวบ้านทราบว่า อบต. ธงชัยอนุมัติการสร้างโรงไฟฟ้าในพื้นที่ จึงไปถามประธาน อบต. ธงชัยว่าอนุมัติให้สร้างโรงไฟฟ้าแล้วหรือยัง ประธาน อบต. บอกว่าไม่ทราบเรื่อง ชาวบ้านจึงไปถามเจ้าหน้าที่ อบต. ได้คำตอบว่าอนุมัติไปแล้ว ชาวบ้านจึงเรียกร้องให้ อบต. เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นชาวบ้านเพื่อให้ข้อมูลด้านดีและไม่ดีเกี่ยวกับโรงไฟฟ้า แต่ อบจ. ไม่จัดเวทีให้ ชาวบ้านจึงเรียกร้องไปที่จังหวัด เพราะ ไม่ไว้วางใจ อบต. แล้ว และทางโรงไฟฟ้าได้มาให้ข้อมูลแก่ชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านไม่ยอมรับ
กันยายน 2540	ชาวบ้านสอบถามกำนันที่งานเลี้ยงสถานีตำรวจภูธรธงชัย เกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้าที่บ้านโคกตาหอม เนื่องจากชาวบ้านทราบว่ามีการกว้านซื้อที่ดินไปเป็นจำนวนมาก จึงถามกำนันว่ากำนันและ อบต. ธงชัยเห็นด้วยกับเรื่องการสร้างโรงไฟฟ้าหรือไม่ อนุญาตไปหรือยัง กำนันตอบว่าไม่ทราบเรื่องและยังไม่ได้ทำอะไรเลย

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
4 ตุลาคม 2540	ชาวบ้านไปพบสมาชิก อบต. ธงชัย ที่บ้านหลังวัดถ้ำคีรีวงศ์ ซึ่งให้ความร่วมมือโดยมอบหนังสือสัมมนาของ อบต. โดย อบต. อ่างทองเป็นผู้จัดทำขึ้น หนังสือสัมมนามีข้อความระบุว่า อบต. ธงชัย มีมติเห็นชอบโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดไปแล้ว
ตุลาคม 2540	ชาวบ้านเริ่มขึ้นป้ายคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าเป็นครั้งแรก 6 ป้าย “รวมพลัง รวมใจต้านภัยโรงไฟฟ้า” “เราต้องการธรรมชาติที่สดใส ไม่ใช่โรงไฟฟ้าถ่านหินมลพิษ” “ชาวประมงจะอับจนเพราะโรงไฟฟ้าทำลายที่ทำกิน” “โรงไฟฟ้าสร้างมลพิษ บั่นทอนชีวิต เยาวชน” “เราไม่ต้องการ โรงไฟฟ้าถ่านหินมลพิษ” “ขออากาศบริสุทธิ์ ไว้ให้ลูกหลานหายใจเถอะครับ”
ตุลาคม 2540	**เวลา 06.30 น.** - ปราศรัยที่ตลาดนัดบ้านกรูดเรื่องผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าและสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 รวมถึงการตัดสินใจของ อบต. เรื่องการเห็นชอบให้สร้างโรงไฟฟ้าที่บ้านกรูด - แจกใบปลิวเรื่องผลกระทบที่เกิดจากโครงการ - ลงชื่อคัดค้านมติ อบต. ธงชัยเรื่องการเห็นชอบให้สร้างโรงไฟฟ้าที่บ้านกรูด **เวลา 10.00** น. - ชาวบ้านยื่นหนังสือคัดค้านมติ อบต. ต่อประธานบริหารสภา อบต. ธงชัย - ขอให้ยกเลิกมติ อบต. ธงชัยที่เห็นชอบให้สร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและให้มีการทำประชาสัมพันธ์ก่อนการตัดสินใจมีโครงการพัฒนาในชุมชน - ให้มีการทำประชาพิจารณ์เพื่อให้ชาวบ้านรับทราบข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยก่อนการทำโครงการในพื้นที่
ตุลาคม 2540	อบต. ธงชัย มีหนังสือตอบขอเลื่อนวันชี้แจงต่อชาวบ้านบ้านกรูด
15 ตุลาคม 2540	ชาวบ้านยื่นหนังสือที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) คัดค้านการตั้งโรงไฟฟ้าของบริษัท ยูเนี่ยนฯ โดยขอให้ตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นและเรียกร้องให้ทำประชาพิจารณ์ก่อนการอนุญาตก่อสร้างโรงไฟฟ้า พร้อมทั้งแนบรายชื่อผู้คัดค้านมติ อบต. ธงชัยที่อนุญาตให้สร้างโรงไฟฟ้ามาด้วย
ตุลาคม 2540	ชาวบ้านร้องเรียนรายการสะเก็ดข่าว ช่อง 7 สี เรื่องมติสภา อบต. ธงชัย เห็นชอบการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดโดยไม่ได้ชี้แจ้งให้ประชาชนในพื้นที่ทราบก่อนและควรให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมตัดสินใจ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
ตุลาคม 2540	การชุมนุมครั้งที่ 1 เวลา 17.00 – 20.00 น. หลังสถานีรถไฟฟ้าบ้านกรูด มีผู้ร่วมชุมนุมประมาณ 2,000 คน เรียกร้องให้ยกเลิกมติสภา อบต. ธงชัย ที่เห็นชอบการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด และให้ทำประชาพิจารณ์ก่อนทำโครงการ รวมถึงมีการลงชื่อคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ตุลาคม 2540	- ชาวบ้านยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (นายประสงค์ พิทูลกิจจา) ให้ยกเลิกโครงการตามความเห็นชอบของ อบต. ธงชัย ภายใน 15 วันและห้ามทำการก่อสร้างใด ๆ เกี่ยวกับโรงไฟฟ้าในตำบลธงชัย โดยผู้ว่าราชการบอกว่าเรื่องนี้ไม่เคยทราบเรื่องมาก่อนเลย
ตุลาคม 2540	- ชาวประมงที่ทำมาหากินชายฝั่งตำบลธงชัย เข้าแจ้งความที่ สภ. ต.ธงชัยเกี่ยวกับความเสียหายจากทุ่นสำรวจของบริษัท สยามเมโทเน็ค จำกัด ที่บริษัท ยูเนี่ยนฯ จ้างมาสำรวจชั้นของดิน ซึ่งกีดขวางการทำการประมง ทำให้อวนของชาวประมงเสียหาย
29 ตุลาคม 2540	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รับหนังสือจาก อบต. ธงชัยตามหนังสือที่ ปข 73801/178 เรื่องกำหนดวันเวลาชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับโรงไฟฟ้า โดยกำหนดวันที่ 15 พฤศจิกายน 2540 เวลา 18.00 น. ณ หน้าสถานีตำรวจภูธรตำบลธงชัย ทั้งนี้ ทาง อบต. ได้ประสานหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่รับผิดชอบ ได้แก่ อำเภอ จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด กระทรวงวิทยาศาสตร์ กรมควบคุมมลพิษ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต และบริษัทยูเนี่ยนฯ เพื่อมาร่วมชี้แจงและตอบข้อซักถามของประชาชนในพื้นที่ที่สนใจ
3 พฤศจิกายน 2540	- กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รับหนังสือจาก อบต. ธงชัย ให้จัดหาตัวแทนร่วมซักถามปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด - ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่ออธิบดีกรมเจ้าท่าเรียกร้องให้ยกเลิกการอนุญาตให้สร้างสิ่งล่วงล้ำน่านน้ำ พร้อมแนบรายชื่อผู้ร่วมเข้าชื่อร้องเรียน
4 พฤศจิกายน 2540	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทำหนังสือถึงหัวหน้าสำนักงานประถมศึกษาอำเภอบางสะพานให้ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนทราบถึงผลกระทบของการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน
พฤศจิกายน 2540	เวลา 10.00 น. ชาวบ้านประมาณ 500 คนมาชุมนุมที่ทำการสุขาภิบาลบ้านกรูด และยื่นหนังสือต่อสภา อบต. ธงชัย ขอเปิดประชุมสมัยวิสามัญ เพื่อยกเลิกมติ อบต. ตามข้อเรียกร้องของประชาชนในพื้นที่ ในเหตุการณ์นี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้กล่าวกับชาวบ้านว่าจะอยู่เคียงข้างประชาชน หากชาวบ้านไม่ต้องการให้มีโรงไฟฟ้า ก็สร้างไม่ได้
12 พฤศจิกายน 2540	กลุ่มอนุรักษ์ฯบ้านกรูดยื่นหนังสือต่อประธานกรรมาธิการยุติธรรม สภาผู้แทนราษฎรให้ยกเลิกการก่อตั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยน ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด และกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดขอเข้าพบ ดร. ริชาร์ด เจแฟรงเคิล ผู้จัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อซักถามการทำรายงานและผลกระทบที่เกิดจากโครงการ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
13 พฤศจิกายน 2540	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รับหนังสือยกเลิกมติที่ประชุม อบต. ธงชัย เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2540 โดยให้เป็นเรื่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่ต่อไป
14 พฤศจิกายน 2540	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รับหนังสือจาก อบต. ธงชัยขอเลื่อนการชี้แจงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2540 ออกไป
15 พฤศจิกายน 2540	การชุมนุมครั้งที่ 2 หลังสถานีรถไฟบ้านกรูด ชี้แจงผลการยกเลิกมติเห็นชอบให้สร้างโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูดของ อบต. ธงชัย
21 พฤศจิกายน 2540	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อ อบต. ธงชัย และขอสำเนาการยกเลิกมติ อบต. ธงชัย ต่ออุตสาหกรรมจังหวัด
23 พฤศจิกายน 2540	ประธานบริษัท ยูเนี่ยนฯ นายกมล คูสุวรรณ มาพบกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดผู้คัดค้าน และได้มีการซักถามปัญหากันที่บ้านเลขที่ 168 หมู่ 3 ต. ธงชัย อ. บางสะพาน จ. ประจวบคีรีขันธ์ โดยนายกมลฯ แจ้งว่าการปิดบังการซื้อที่ดินนั้น เพราะกลัวว่าจะมีการโก่งราคาที่ดิน
28 พฤศจิกายน 2540	การชุมนุมครั้งที่ 3 ชุมนุมที่วัดบ่อนอก เวลา 17.00 – 20.00 น. ผู้ร่วมชุมนุมประมาณ 3,000 คน
14 ธันวาคม 2540	บริษัท ยูเนี่ยนฯ จัดประชุมชี้แจงที่วัดธงชัยเรื่องการก่อสร้างสิ่งล่วงล้ำน่านน้ำต่อชาวบ้านหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 มีการซักถามปัญหาและทางบริษัท ยูเนี่ยนฯ ตอบปัญหาไม่ตรงประเด็น ส่วนที่ตอบไม่ได้ แจ้งว่าจะรับไว้พิจารณา ชาวบ้านจึงไม่ร่วมประชุมต่อ
17 ธันวาคม 2540	คณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎรมีการประชุมพิจารณาเรื่องร้องเรียนขอความเป็นธรรมของราษฎรกรณีโครงการโรงไฟฟ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีผู้แทน สผ. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตเข้าชี้แจงข้อมูลด้วย
1-15 มกราคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดช่วยกันซ่อมเปลี่ยนป้ายคัดค้านที่ชำรุด และติดตั้งป้ายเพิ่มอีก
3-6 กุมภาพันธ์ 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร่วมประชุมรับฟังคำชี้แจงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ณ ศูนย์สมานมิตร
12 มีนาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร่วมประชุมกับ อบต. ธงชัย และบริษัท ยูเนี่ยนฯ เพื่อขอให้ชาวบ้านรับฟังคำชี้แจงจากบริษัท ยูเนี่ยนฯ ที่มาชี้แจงต่อชาวบ้านทั้ง 11 หมู่บ้านซึ่งชาวบ้านรับปากว่าจะรับฟังโดยสงบ
16 มีนาคม 2541	คณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านโครงสร้างพื้นฐาน สผ. มีมติเห็นชอบรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือของโรงไฟฟ้าหินกรูด
25 เมษายน 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย ณ ที่ทำการพรรคประชาธิปัตย์ สาขาบางสะพาน คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด เพราะบ้านกรูดเป็นสถานที่ที่สวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยว ไม่เหมาะสมที่จะสร้างโรงไฟฟ้า

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
25 พฤษภาคม 2541	ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเข้าพบนายอดิศร เพียงเกษ รองประธานคณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎรเพื่อติดตามเรื่องโรงไฟฟ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
27 พฤษภาคม 2541	- กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือติดตามผลการทำงานของคณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน ที่รัฐสภา เรื่องโรงไฟฟ้าในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ - กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเข้าพบ ดร. ศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช ที่ สผ. เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการเห็นชอบรายงาน EIA โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด
28 พฤษภาคม 2541	นักข่าวส่วนกลางลงมาดูพื้นที่ที่บ้านกรูด
29 พฤษภาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดทราบว่า สผ. มีหนังสือแจ้งอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรมตามหนังสือที่ วว 0804/7229.1 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2541ว่าคณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติเห็นชอบรายงาน EIA โครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน “หินกรูด” แล้วเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2541
มิถุนายน 2541	ชาวบ้านรอรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเทพฯ ที่โครงการแก้มลิง คลองใหญ่ จังหวัดชุมพร และกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดร้องทุกข์ขอให้ย้ายโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหินให้ไกลจากชุมชนพื้นที่การเกษตร การประมงและแหล่งท่องเที่ยว
4 มิถุนายน 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อ อบต. ธงชัย คัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเนื่องจากทราบข่าวว่าจะมีการพิจารณาขออนุญาตจัดตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ตามที่อุตสาหกรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีหนังสือสอบถามมา
กรกฎาคม 2541	อนุกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนสภาผู้แทนราษฎรเดินทางมาดูพื้นที่โครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด และสภาพพื้นที่ทั่วไปโดยการนำของนายถาวร เสนเนียม และ ดร. บุญมาก ศิรินวกุล เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการพิจารณาของกรรมาธิการ พร้อมให้สัมภาษณ์ว่าบ้านกรูดเป็นพื้นที่ที่สวยงามน่าส่งเสริมการท่องเที่ยว
กรกฎาคม 2541	การชุมนุมครั้งที่ 4 เวลา 17.00 – 20.00 น. ณ หลังสถานีรถไฟบ้านกรูด มีผู้ร่วมชุมนุมประมาณ 2,000 คน
14 กรกฎาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อรัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี ให้ยกเลิกหรือย้ายโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ไปสร้างในพื้นที่ที่เหมาะสมกว่านี้
5 กรกฎาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเข้าพบรองผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตพร้อมยื่นหนังสือคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูด
3 สิงหาคม 2541	กรมโรงงานอุตสาหกรรมอนุมัติใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานสร้างโรงไฟฟ้าแก่บริษัท ยูเนี่ยนฯ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
6 สิงหาคม 2541	ชาวบ้านกรูดและชาวบ่อนอกประมาณ 300 คน เข้าพบรองผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) ยื่นหนังสือคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าเอกชน (IPP) ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เวลา 11.30 น. ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเข้าพบ ดร. ปิยะสวัสดิ์ อมรนันท์ เลขาธิการสำนักงานนโยบายพลังงานแห่งชาติ ยื่นหนังสือให้ยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าของบริษัท ยูเนี่ยนฯ ซึ่งทางเลขาฯ แจ้งว่าเรื่องนี้ต้องเป็นไปตามขั้นตอนและเงื่อนไข หากรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ไม่ผ่านการพิจารณา โครงการก็ทำไม่ได้ เวลา 14.00 น. ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเข้าพบรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ ดร. สาวิตต์ โพธิวิหค ที่รัฐสภา ซึ่งบอกว่าจะดูแลเรื่องนี้ให้
7 สิงหาคม 2541	รัฐมนตรีสาวิตต์ โพธิวิหค ส่งหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เพื่อให้มีการชี้แจงต่อประชาชนผู้คัดค้าน
11 สิงหาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้รับหนังสือที่ส่งมาจากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) เรื่องการเสนอให้ทำประชาพิจารณ์และการส่งเรื่องคัดค้านโรงไฟฟ้าต่อกรมโรงงานอุตสาหกรรม โดยแจ้งว่าข้อเสนอของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้มีการนำเสนอคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงาน EIA ด้านโครงการอุตสาหกรรมเพื่อพิจารณาในคราวประชุมครั้งที่ 28 พฤษภาคม 2541 ซึ่งมีมติให้สผ. ประสานงานกับบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจนเนอเรชั่น จำกัด และบริษัท ยูเนี่ยนฯ เพื่อจัดทำประชาพิจารณ์โดยให้บริษัททั้งสองดำเนินการส่งรายงาน EIA ให้ตัวแทนชาวบ้าน และคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ จะเดินทางไปตรวจสอบพื้นที่ที่ตั้งโครงการทั้งสองแห่งก่อนการประชุมเพื่อประกอบการรับฟังความคิดเห็นและการประชาพิจารณ์ ทั้งนี้ สผ. ได้แจ้งมติดังกล่าวให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อประกอบการพิจารณาจัดตั้งโรงไฟฟ้า
20 สิงหาคม 2541	- ชาวบ้าน 2,000 คน เดินขบวนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า - กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อสื่อมวลชนที่มาสัมมนาด้านสิ่งแวดล้อมที่โรงแรมหาดทอง อ. เมืองประจวบฯ เพื่อให้รับทราบปัญหาการสร้างโรงไฟฟ้าและขอความอนุเคราะห์ในการสำรวจปะการัง โดยในหนังสือแจ้งว่าตามที่กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ทราบข่าวจากรายการวิทยุ FM 100.25 MHz ว่ามีผู้สื่อข่าวและสื่อมวลชนหลายแขนงมาร่วมสำรวจปะการังที่เกาะทะลุ จึงขอให้มาช่วยสำรวจปะการังบริเวณเกาะลำร่าด้วย เพราะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและมีปะการังมากมาย และบริเวณนี้เป็นจุดก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินของบริษัท ยูเนี่ยนฯ โดยจะสร้างสะพานขนถ่ายถ่านหินตรงบริเวณที่มีปะการังและบริษัท ยูเนี่ยนฯ อ้างว่าปะการังบริเวณเกาะลำร่าเสื่อมโทรม จึงต้องการพิสูจน์ความจริงเรื่องนี้

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
26 สิงหาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อประธานคณะกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม โดยเข้าพบแผนกฎีกา ขอชี้แจงข้อเท็จจริงในการคัดค้านการสร้างโรงงานไฟฟ้า
28 สิงหาคม 2541	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์รายงานสถานการณ์การชุมนุมคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินต่อปลัดกระทรวงมหาดไทย
7 กันยายน 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดส่งหนังสือถึงรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบการจัดทำประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามหนังสือสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) ที่ วว 0804/10902 ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2541 ที่ สผ. ส่งมา
กันยายน 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและกลุ่มรักท้องถิ่นหารือกับทางจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด โยธาธิการจังหวัด กรมเจ้าท่า ตัวแทนบริษัท ยูเนี่ยนฯ ตัวแทนบริษัท กัลฟ์ฯ ตัวแทน กฟผ. นายอำเภอบางสะพาน นายอำเภอทับสะแก นายอำเภอเมือง ยื่นข้อเสนอให้บริษัททั้งสองร่วมลงนามกับจังหวัดว่าจะไม่ดำเนินการก่อสร้างใด ๆ เกี่ยวกับโรงไฟฟ้าหากยังไม่ได้รับอนุญาตโดยสมบูรณ์ ซึ่งทางบริษัท ยูเนี่ยนฯ จะรับไปพิจารณา โดยเสนอต่อประธานบริษัท ในขณะที่บริษัท กัลฟ์ฯ ไม่รับไปพิจารณาและในที่ประชุมเสนอให้มีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำประชาพิจารณ์โดยให้ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมี มล. วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์เป็นผู้ประสาน
4 กันยายน 2541	กระทรวงมหาดไทยส่งหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อหามาตรการแก้ไขปัญหาการชุมนุมคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
7 กันยายน 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือคัดค้านถึงรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องการกำหนดรูปแบบการจัดทำประชาพิจารณ์โครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยอ้างถึงหนังสือ สผ. ที่ วว 0804/10902 ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2541 ซึ่งแจ้งกำหนดเวลาและรูปแบบการจัดทำประชาพิจารณ์ โดยเชิญผู้แทน กฟผ. และผู้บริหารโครงการโรงไฟฟ้าทั้งสองมาประชุมเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2541 เพื่อแจ้งให้ส่งรายงาน EIA ให้ตัวแทนชาวบ้าน และสรรหาบุคคลที่เป็นกลางที่เป็นที่ยอมรับทุกฝ่ายในการเข้าร่วมประชุม กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยืนยันว่าไม่เห็นด้วยเนื่องจากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมด้วย แต่เป็นการกำหนดร่วมกันระหว่าง สผ. กฟผ. และผู้บริหารโครงการโรงไฟฟ้าสองแห่ง พร้อมทั้งได้เสนอให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรับรู้ทุกขั้นตอน เพื่อความโปร่งใส

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
16 กันยายน 2541	กระทรวงมหาดไทยมีหนังสือที่ มท 0214.2/12793 ลงวันที่ 16 กันยายน 2541 เรื่องการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อ้างถึงหนังสือจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ ปข 0017.3/16112 ลงวันที่ 28 สิงหาคม 2541 ที่ขอให้กระทรวงมหาดไทยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการจัดทำประชาพิจารณ์ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539 เรื่องการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อบรรเทาปัญหาจากการชุมนุมประท้วงของราษฎร ซึ่งทางกระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาแล้วเห็นว่าหน่วยงานที่จัดให้มีการทำประชาพิจารณ์ในกรณีนี้คือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ตามระเบียบข้อ 7 และ 9
ตุลาคม 2541	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ประกาศเชิญชวนรับฟังการบรรยายความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและวิธีการจัดทำประชาพิจารณ์โดยอาจารย์แก้วสรร อติโพธิ์ ณ ศูนย์สมานมิตร
ตุลาคม 2541	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ทำหนังสือหารือกฤษฎีเกี่ยวกับพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม 2535 ว่ารายงาน EIA ของโครงการโรงไฟฟ้าเอกชน ควรนำมาตรา 47 หรือ 48 มาปรับใช้
ตุลาคม 2541	แผนกฎีกาลงมาดูพื้นที่
ตุลาคม 2541	- กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือคัดค้านการออกใบอนุญาตของกรมเจ้าท่าเรื่องการสร้างสิ่งก่อสร้างล่วงล้ำน่านน้ำของบริษัท ยูเนี่ยนฯ และบริษัท กัลฟ์ฯ ต่ออธิบดีเจ้าท่า - กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดติดตามเรื่องที่สำนักงานกฤษฎีกา (ที่ท่าช้าง) เรื่องกรณีจังหวัดทำหนังสือหารือเกี่ยวกับพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม 2535 ว่ารายงาน EIA ของโครงการโรงไฟฟ้าเอกชน ควรนำมาตรา 47 หรือ 48 มาปรับใช้ - กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือคัดค้านการออกใบอนุญาตของกรมโรงงานอุตสาหกรรมที่ออกใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานให้แก่บริษัท ยูเนี่ยนฯ และคัดค้านการออกใบอนุญาตของบริษัท กัลฟ์ฯ
16 พฤศจิกายน 2541	การชุมนุมครั้งที่ 5 เวลา 18.00 – 20.00 น. ที่ตลาดคลองวาฬและเวลา 20.30 – 21.30 น. ที่ตลาดห้วยยาง
25 พฤศจิกายน 2541	- กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด 500 คน ชุมนุมหน้ากรมโรงงานอุตสาหกรรม ให้ยกเลิกการอนุมัติการออกใบอนุญาตตั้งโรงงานไฟฟ้าหินกรูดแก่บริษัท ยูเนี่ยนฯ และขอข้อมูลในการพิจารณาทั้งหมดแต่อธิบดีกรมโรงงานแจ้งว่าไม่มีอำนาจในการยกเลิกและให้ข้อมูลมาเพียงอย่างเดียว - กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเรียกร้องให้ปฏิบัติตามข้อกฎหมาย - กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้พบนายอลงกรณ์ พลบุตร เลขานายกรัฐมนตรี เพื่อติดตาม

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	เรื่องการคัดค้านต่อนายกชวน หลีกภัย ซึ่งนายอลงกรณ์ฯ รับปากว่าจะดูแลให้ - เวลา 15.00 น. กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อผู้นำฝ่ายค้านและผู้แทนราษฎรจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ฝากเรื่องไว้ที่เลขาผู้นำฝ่ายค้าน
8 ธันวาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดมีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2541 เรื่องขอใช้สถานที่ในการชุมนุม เพื่อดำเนินการดังนี้ - ชี้แจงผลกระทบเกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินทั้ง 3 โรงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการแสดงความคิดเห็นติดตามรอฟังผลสรุปของคณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนที่จะมาสรุปกับประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นรูปธรรม - ขอให้รัฐบาลยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินทั้ง 3 โรง
ธันวาคม 2541	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ชาวบ้านในพื้นที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน 3 โรงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์หากหัวหินไปจนถึงบางสะพานน้อย
ธันวาคม 2541	ชาวบ้านประมาณ 10,000 คน ชุมนุมคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าทั้ง 3 โรงในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อให้ส่งต่อถึงนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบมารับข้อเสนอให้คณะรัฐมนตรีทบทวนมติและยกเลิกโครงการและรอผลการสรุปจากคณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนสภาผู้แทนราษฎร และรอคำตอบจากรัฐบาลที่ศาลากลางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ธันวาคม 2541	ชาวบ้านรอคำตอบจากคณะกรรมาธิการยุติธรรมและตัวแทนจากรัฐบาลจนถึงเวลา 12.00 น. ก็ยังไม่ได้รับคำตอบจากทางรัฐบาล จึงเคลื่อนขบวนเดินเท้าจากศาลากลางจนไปถึงหน้าทางหลวงประจวบคีรีขันธ์แล้วขึ้นรถไปชุมนุม ณ สี่แยกบ่อนอก จนกระทั่งปิดถนนเพชรเกษม เนื่องจากได้รับความกดดันจากรัฐบาลที่ไม่ได้สนใจแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านได้ต่อสู้เรียกร้องตามขั้นตอนอย่างสันติวิธีมาเป็นเวลา 14 เดือน ในการชุมนุมครั้งนี้ชาวบ้านได้อดทนรอเป็นระยะเวลา 36 ชั่วโมง แต่รัฐบาลไม่มีความจริงใจที่จะลงมาแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน จากนั้น ได้มีการติดต่อกับทางรัฐบาลแจ้งว่า 17.30 น. รัฐบาลจะส่งรัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์และกระทรวงอุตสาหกรรมลงมาเจรจา แต่ก็ไม่มีใครมา 18.25 น.ชาวบ้านยังรออยู่ เจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างว่าได้รับคำสั่งให้ทำการเปิดช่องทางการจราจรให้ได้จึงเข้าแย่งพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จนเกิดความเสียหายแล้วใช้กำลังเข้าทุบตีชาวบ้านที่ชุมนุมอย่างสงบ ปราศจากอาวุธ และร้อง

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	ขออย่าใช้ความรุนแรง จนชาวบ้านได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก และได้ทำการล้มเต้นท์ ตีไฟสปอร์ตไลท์ แล้วใช้รถ 10 ล้อ และรถ 18 ล้อ วิ่งฝ่าผู้ชุมนุมจนแตกกระเจิงแต่ไม่สามารถสลายการชุมนุมได้ เจ้าหน้าที่ได้กลับมาสลายผู้ชุมนุมใหม่โดยไล่ตีประชาชนอีกจึงได้มีการปะทะกัน โดยชาวบ้านโต้ตอบด้วยการปาก้อนหินที่หาได้ตามถนนใส่เจ้าหน้าที่ตำรวจจนเจ้าหน้าที่ตำรวจล่าถอย แล้วกลับเข้ามาตีใหม่ แต่ไม่สามารถสลายการชุมนุมได้ จากนั้นชาวบ้านได้นำผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาลกุยบุรี
ธันวาคม 2541	รัฐบาลได้ส่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยนายพินิจ จารุสมบัติ ลงมาเจรจากับผู้ชุมนุมและได้ทำหนังสือรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะไม่อนุมัติให้มีการก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าทั้งสามโครงการ ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยเด็ดขาด เนื่องจากประชาชนในจังหวัดได้รวมตัวกันคัดค้านมาตลอดระยะเวลา 2 ปีเต็ม และให้นำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีทบทวนและยกเลิกโครงการ ไม่ดำเนินคดีทุกเรื่องทุกกรณีแก่ผู้ชุมนุมและแกนนำ และให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย และเอาเรื่องสอบสวนทางวินัยกับตำรวจผู้สั่งการให้ทำร้ายประชาชน ขอรับรองโดยเอาตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประกัน ทำให้กลุ่มชาวบ้านพอใจและสลายการชุมนุม
ธันวาคม 2541	คณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนสภาผู้แทนราษฎรส่งผลสรุปการพิจารณาของคณะกรรมาธิการกรณีก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ต่อกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด
17 กุมภาพันธ์ 2542	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกฯ สมัยนั้นได้มีคำสั่งแต่งตั้งกรรมการ 11 คน กำหนดหน้าที่ให้ดำเนินการจัดทำประชาพิจารณ์ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ โดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ.2539 ภายใน 120 วัน
พฤษภาคม 2542	ผลจากการร่วมมือกันของชาวบ้านกรูดและนักวิชาการเพื่อค้นหาข้อมูลใน EIA ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงนั้น ทำให้ สผ. ได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ให้ทำการตรวจสอบ EIA ของโรงไฟฟ้าบ้านกรูดในประเด็นปะการังเพราะในรายงานปกปิดว่าเป็นเพียงแนวหิน จนนำไปสู่การยกเลิกใบอนุญาตการทำ EIA ของบริษัท สร้างสรรค์ คอนซัลแตนท์ จำกัด เนื่องจากมีการยืนยันที่ตรงกันว่ามีปะการังอยู่จริง และมีความสมบูรณ์ที่อ่าวบ้านกรูด
12 พฤษภาคม 2542	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเรื่องขอให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและขอให้ตรวจสอบกรณีการทุจริตที่ดินสาธารณะ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
กรกฎาคม 2542	เอกอัครราชทูตฟินแลนด์ประจำประเทศไทยเดินทางไปสถานที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ้านกรูดและร่วมรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มคัดค้านและกลุ่มสนับสนุนโรงไฟฟ้าบ้านกรูด พร้อมระบุ จะนำข้อมูลทั้งหมดส่งให้กับบริษัท ไอวีโอ ของฟินแลนด์ หนึ่งในผู้ถือหุ้นของโรงไฟฟ้าบ้านกรูด
9 เมษายน 2542	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดยื่นหนังสือต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพื่อขอให้ตรวจสอบรายงาน EIA ของบริษัท ยูเนี่ยนฯ โดยหนังสือดังกล่าวมีสาระสำคัญว่า สผ. อนุมัติรายงาน EIA เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2541 แต่รายงานดังกล่าวไม่ได้ระบุแนวปะการังน้ำตื้นระดับความลึก 5 – 8 เมตร ซึ่งอยู่หน้าสถานที่ที่จะดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้า จึงแสดงให้เห็นว่ารายงาน EIA ไม่น่าเชื่อถือ
กันยายน 2542	เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยได้เข้าพบนายสาวิตต์ โพธิวิหค เพื่อสอบถามความคืบหน้าและเร่งให้รัฐบาลไทยรีบดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ้านกรูด-บ่อนอก
กุมภาพันธ์ 2543	การทำประชาพิจารณ์โรงไฟฟ้าบ้านกรูดดำเนินไปอย่างเงียบเหงา ราบเรียบ ค่อนข้างไปในทิศทางเดียวและเสร็จสิ้นก่อนกำหนด โดยที่กลุ่มคัดค้านไม่ได้เข้าร่วมในเวที พร้อมทั้งได้ชุมนุมอยู่ด้านนอก
เมษายน 2543	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดชุมนุมหน้าสถานทูตสิงคโปร์เพื่อเรียกร้องให้บริษัทสิงคโปร์เพาเวอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล ถอนตัวออกจากการเข้าร่วมทุนในโครงการโรงไฟฟ้าบ้านกรูดแทนบริษัทจากฟินแลนด์ และได้เดินทางไปยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ให้เร่งตรวจสอบการทุจริตเกี่ยวกับลำห้วยสาธารณะและทางสาธารณะที่โรงไฟฟ้าบ้านกรูดบุกรุก และยื่นหนังสือถึง กฟผ. ให้ยกเลิกสัญญาการซื้อขายไฟฟ้ากับทั้งสองโรงไฟฟ้าที่จังหวัดประจวบฯ
10 ตุลาคม 2543	คณะรัฐมนตรีมีมติว่า "ให้ยังคงนโยบายการรับซื้อไฟฟ้าจากภาคเอกชน ตามข้อผูกพันเดิม รวมทั้งกระจายประเภทของพลังงานเพื่อผลิตไฟฟ้า และการใช้พลังงานถ่านหิน แต่เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ จึงให้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว โดยประกอบไปด้วยผู้แทน 3 ฝ่าย คือ ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนของประชาชนในพื้นที่ และผู้แทนของบริษัทผู้ประกอบการ" โดยระหว่างที่คณะกรรมการทำการศึกษาผลกระทบ และทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ ทั้งสองบริษัทยังจะยังไม่สามารถก่อสร้างโรงไฟฟ้าได้ แต่ดำเนินการขอใบอนุญาตต่าง ๆ ให้แล้วเสร็จได้

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
13 มกราคม 2544	บริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ขนาด 1,400 เมกกะวัตต์ ลงทุนประมาณ 1,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 50,000 ล้านบาท) เนื้อที่ 1,200 ไร่ บริเวณบ้านโคกตาหอม หมู่ 9 ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จัดเลี้ยงฉลองโครงการครบรอบ 3 ปี และชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้นำของโสโครกไปขว้างปาและเทลงบนโต๊ะอาหาร ถังน้ำแข็ง และเวทีจัดงานเลี้ยง จากเหตุล้มงานเลี้ยงครั้งนี้นำไปสู่การฟ้องร้องคดีอาญากับจินตนา ประธานกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ข้อหาบุกรุก โดยไม่ได้รับอนุญาตและไม่มีเหตุอันสมควร เข้าไปในบริเวณงานของบริษัท แล้วนำของโสโครกไปขว้างปาและเทลงบนโต๊ะอาหาร ถังน้ำแข็ง และเวทีจัดงานเลี้ยง อันเป็นการรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของผู้เสียหายโดยปกติสุข
พฤษภาคม 2544	กรรมาธิการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา เสนอรายงานการศึกษาโครงการของรัฐที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนต่อที่ประชุมวุฒิสภาว่า สมควรเสนอให้รัฐบาลทบทวนโครงการ หรือหากยังจำเป็นต้องดำเนินการก็มีข้อเสนอแนะ คือ 1. พิจารณาหาสถานที่อื่น เพราะที่ตั้งในปัจจุบันไม่เหมาะสมในด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคม 2. หากยืนยันจะตั้งในสถานที่ปัจจุบัน ควรเปลี่ยนเชื้อเพลิงจากถ่านหินเป็นก๊าซธรรมชาติ
8 มกราคม 2545	นายจาตุรนต์ ฉายแสง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีกล่าวว่าได้ตรวจสอบ พบความไม่ชอบมาพากลของสัญญาสัมปทานของโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด ที่ทำกับ กฟผ. เพราะตรวจพบว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายเสียเปรียบคู่สัญญาในทุกกรณี โดยรัฐบาลเข้าไปรับประกันความเสียหายให้กับผู้ลงทุนคือบริษัท กัลฟ์ฯ ผู้ลงทุนโรงไฟฟ้าบ่อนอก และบริษัท ยูเนี่ยนฯ ผู้ลงทุนโรงไฟฟ้าหินกรูด ไม่ว่าความเสียหายจะเกิดจากคู่สัญญาหรือภาครัฐบาลก็ตาม รัฐบาลต้องจ่ายค่าเสียหายทุกกรณี ซึ่งไม่ถูกต้อง
24 มกราคม 2545	พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี พร้อมรองนายกฯ และคณะฯ ได้เดินทางลงพื้นที่บ่อนอกและบ้านกรูด เพื่อรับทราบข้อมูลแล้วจะนำไปพิจารณาโดยยึดหลัก 3 ข้อคือ ผลประโยชน์ของประเทศชาติ คำนึงถึงวิถีชุมชนว่าได้รับผลกระทบแค่ไหน และพิจารณาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
8 กุมภาพันธ์ 2545	นายจาตุรนต์ ฉายแสง รมต. ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เปิดเผยว่าได้ทำหนังสือถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อส่งทีมงานซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาและคณะทำงานฝ่ายข้าราชการที่เป็นกลางเข้าร่วมในการจัดตั้งคณะทำงานศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก-หินกรูด เพื่อที่จะได้รวบรวมข้อมูลอย่างจริงจังและได้ผลเร็วขึ้น

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
15 กุมภาพันธ์ 2545	จินตนา ประธานกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด แถลงว่าที่ผ่านมาชาวบ้านเรียกร้องให้มีการเปิดสัญญาต่อสาธารณชนมาโดยตลอด กรณีที่รัฐจะเปิดสัญญาโรงไฟฟ้าต้องเปิดทั้งหมด และต้องดูว่าใครเป็นคนเปิด ใครเป็นคนพิจารณา
24 เมษายน 2545	ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด กลุ่มเยาวชนรักษ์บ้านกรูด ประมาณ 300 คน ได้เข้ายึดที่สาธารณะ โดยจินตนา ประธานกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเปิดเผยถึงการยึดพื้นที่ว่า บริษัท ยูเนี่ยนฯ ได้ซื้อที่ดินบริเวณชายหาดบ้านกรูดจำนวน 300 ไร่ จากนายหน้าขายที่ดิน จากนั้นได้ทำการปรับที่ดินโดยทำการตัดต้นมะพร้าวและปรับหน้าดินเพื่อเตรียมการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ส่งผลให้ทัศนียภาพและสภาพแวดล้อมในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงและเกิดผลกระทบตามมาโดยทางกลุ่มได้ยื่นหนังสือคัดค้านต่อทางจังหวัด แต่ไม่มีการดำเนินการใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น จึงทำให้ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบรวมตัวกันและบุกยึดที่บริเวณชายหาด เพื่อต่อต้านการก่อสร้างที่อาจจะเกิดขึ้น
3 พฤษภาคม 2545	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและตัวแทนชาวบ้านบ่อนอกได้เชิญ นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ทำพิธีเปิดป้ายหมู่บ้านแก้วปะการัง
10 พฤษภาคม 2545	รัฐบาลได้ตัดสินใจให้มีการเลื่อนโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูดออกไป 2 ปี เนื่องจาก กฟผ. รายงานว่าในขณะนี้ไฟฟ้าสำรองยังคงมีเพียงพอที่จะรองรับความต้องการใช้ในประเทศ จนถึง พ.ศ. 2550
16 พฤษภาคม 2545	ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ได้ร่วมกันรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างภายในบ้านแก้วปะการังที่ตั้งอยู่บริเวณที่ดินสาธารณประโยชน์และมีมติว่าจะร่วมกันตรวจสอบความคืบหน้ากรณีทุจริตที่ดินสาธารณะทุก 30 วัน พร้อมทั้งผลักดันให้มีการรังวัดพื้นที่จริงเพื่อความโปร่งใส โดยจินตนา ประธานกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเล่าว่าที่ผ่านมาชาวบ้านได้แสดงเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการชุมนุมบริเวณที่ดินสาธารณะ โดยมิได้หวังยึดครองเป็นสมบัติของชาวบ้านผู้คัดค้าน แต่เพื่อรอการตรวจสอบหาผู้กระทำผิดและผลักดันให้มีการรังวัดขนาดทางและลำห้วยสาธารณะจำนวน 17 ไร่ ซึ่งบริษัทเอกชนเตรียมจะขอเช่าใช้ประโยชน์ ชาวบ้านจึงต้องการให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและต้องการความโปร่งใส อีกทั้งประเด็นการทุจริตที่ดินสาธารณะสามารถนำไปสู่การยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าได้
3 มิถุนายน 2545	สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง กรณีการทำสัญญาและการบริหารสัญญาในโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด ในประเด็นต่างๆ เนื่องจากพบความไม่โปร่งใส โดยมีคณะกรรมการจำนวน 11 คน

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
6 มิถุนายน 2545	นายเสน่ห์ จามริก ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและคณะ ได้เข้าพบ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เพื่อเรียนให้ทราบถึงแนวทางหลักการของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ โดยเฉพาะเรื่องโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซียและโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด โดยรัฐบาลจะต้องให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วม เพื่อดูว่าโครงการมีความเหมาะสม ยุติธรรมหรือไม่
11 กรกฎาคม 2545	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดได้ทำหนังสือถึงประธานคณะกรรมการตรวจสอบสัญญาโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด โดยระบุว่า กรณีที่คณะกรรมการตรวจสอบฯ ได้ลงพื้นที่ดูสภาพพื้นที่ที่จะก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอกและโรงไฟฟ้าหินกรูด เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม โดยไม่ได้มีการนัดหมายประสานงาน เพื่อพบกับกลุ่มผู้คัดค้าน ทั้งนี้เพราะหากจะตรวจสอบโรงไฟฟ้า โดยอาศัยการให้ข้อมูลจากโรงไฟฟ้าและหน่วยงานราชการที่สนับสนุนโครงการแต่เพียงด้านเดียวนั้น คงยากแก่การตรวจสอบได้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่ดินสาธารณะในโรงไฟฟ้าหินกรูดเป็นประเด็นที่สำคัญที่จะนำไปสู่การยกเลิกโครงการโดยที่ กฟผ. ไม่ต้องเสียค่าปรับและทางกลุ่มขอให้มีการบันทึกไว้ด้วยว่าถนนสาธารณะที่เจ้าหน้าที่โรงไฟฟ้าหินกรูดและผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบฯ ได้นำคณะกรมการตรวจสอบฯ เข้าไปดูถนนสาธารณะปลอม ซึ่งเป็นถนนที่โรงไฟฟ้าหินกรูดได้สร้างขึ้น ในเขตที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของโรงไฟฟ้าหินกรูดเอง
31 กรกฎาคม 2545	ตัวแทนชาวบ้านบ่อนอก-บ้านกรูด เกือบ 1,000 คน ได้เดินทางมารวมตัวกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และเดินมายังทำเนียบรัฐบาล โดยตัวแทนได้กล่าวปราศรัยว่านายกฯ เคยรับปากกับชาวบ้าน ในพื้นที่ว่าจะดูแลวิถีชีวิตชุมชน แต่ขณะนี้กลับมีพฤติกรรมที่จะส่อไปในทางที่ว่าดูแลวิถีชีวิตของนายทุนมากว่า ดังนั้นการเดินทางมาครั้งนี้ไม่ต้องการที่จะยื่นหนังสือถึงรัฐบาลอีกแล้ว เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาชาวบ้านขอให้ยกเลิกโครงการทั้งสองแห่งแต่ไม่เป็นผล วันนี้จึงมายื่นหนังสือถึง ป.ป.ช. ขอให้ตรวจสอบรองผู้ว่า กฟผ. กรณีบริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัด ที่เป็นบริษัทลูกของ กฟผ. ไปถือหุ้นในบริษัท กัลฟ์ฯ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก โดยไม่ผ่านบอร์ด กฟผ.
11 ธันวาคม 2545	ชาวบ้านบ่อนอกร่วมกันจัดงานครบรอบ 4 ปี "วันเลือดทาแผ่นดินบ่อนอก" เพื่อรำลึกถึงวันที่ 10 ธันวาคม 2541 ที่ชาวบ้านถูกเจ้าหน้าที่สลายการชุมนุมทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บหลายคน ณ วัดสี่แยกบ่อนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยในตอนเช้าชาวบ้านร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนในเวลา 16.30 น. ชาวบ้านบ่อนอกได้เดินทางไปยังถนนเพชรเกษม เพื่อทำพิธีรำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
กรกฎาคม 2546	นายสิทธิพร รัตโนภาส ผู้ว่า กฟผ. รายงานผลการเจรจากับบริษัท ยูเนี่ยนฯ ว่าทางบริษัทจะย้ายโรงไฟฟ้าไปที่ จังหวัดราชบุรี ส่วนโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอก จะย้ายไปที่จังหวัดสระบุรี
20 กันยายน 2546	ศาลชั้นต้นได้ตัดสินยกฟ้องคดีล้มโต๊ะจีน โดยอ้างอิงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในขณะนั้นว่าตามหมวด 3 มาตรา 39 อันว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เช่น การพูด การเขียน การพิมพ์ ฯลฯ รวมถึงการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น นอกจากนี้ คำพิพากษายังอ้างถึงมาตรา 44 วรรคหนึ่งที่ให้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ และมาตรา 46 สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์จารีตประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมอันดี และการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลนอกจากนี้ คำพิพากษาศาลชั้นต้นยังตั้งข้อสงสัยในความเที่ยงแท้ของคำให้การพยาน จึงล้วนมีเหตุให้ไม่อาจฟังความได้แน่นอนทั้งสิ้น ดังนั้นศาลจึงพิพากษาว่า "พยานหลักฐานของโจทก์ก็เท่าที่นำสืบมาทั้งหมดยังไม่พอฟังว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง"
26 พฤศจิกายน 2546	ในการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 3/2546 (ครั้งที่ 95) ครม. มีมติเห็นชอบให้กระทรวงพลังงานรับข้อสังเกตของคณะรัฐมนตรีไปพิจารณาดำเนินการ ได้แก่ การพิจารณาย้ายที่ตั้งโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอกไปอยู่จังหวัดสระบุรี และโรงไฟฟ้าบ้านหินกรูดไปอยู่จังหวัดราชบุรี
1 สิงหาคม 2548	ศาลอุทธรณ์กลับมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยให้จำคุกเป็นเวลา 6 เดือน ไม่รอลงอาญา โทษฐานมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 365 (2) ประกอบด้วยมาตรา 362 และ 83
11 พฤศจิกายน 2552	- คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) แถลงว่า ที่ประชุม ป.ป.ช.มีมติชี้มูลความผิดวินัยร้ายแรง และความผิดทางอาญาเจ้าหน้าที่ที่ดิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์กรณีรังวัดออกโฉนดที่ดิน และ น.ส.3 ก. รุกล้ำแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์บริเวณชายหาดบ้านหินกรูด ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ตามที่จินตนา ประธานกลุ่มนุรักษ์ฯ บ้านกรูด ร้องเรียนมา พร้อมกันนี้ ป.ป.ช.ส่งเรื่องให้กรมที่ดินเพิกถอนโฉนดที่ดินที่ออกโดยมิชอบ - ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีกับบริษัท ยูเนี่ยนฯ ข้อหายึดครอบครองที่ดินรัฐ และให้บริษัทยูเนี่ยนฯ อดีตเจ้าของโรงไฟฟ้าหินกรูดคืนที่ดินสาธารณะชายทะเลภายหลังชี้มูลการรังวัดออกเอกสารสิทธิที่ดินโดยมิชอบไปกว่า 4 ไร่

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
11 ตุลาคม 2554	ผู้พิพากษาศาลประจวบคีรีขันธ์อ่านคำพิพากษาศาลฎีกาพิพากษาให้จินตนา แก้วขาว ประธานกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด จำคุก 4 เดือน ในข้อหาบุกรุกและรบกวนการครอบครองที่ดินของเอกชน และนำของโสโครกเปรอะเปื้อนบุคคลและทรัพย์ มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหลังจากจินตนาได้นำชาวบ้านกลุ่มเสื้อเขียวบุกรุกเข้าไปในงานเลี้ยงโต๊ะจีน จำนวน 2,000 โต๊ะ ของบริษัท ยูเนี่ยนฯ เจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าหินกรูด ที่บ้านโคกตาหอม ตำบลธงชัย เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2544 ทำให้ทรัพย์สินเสียหายและบริษัทต้องยกเลิกการจัดงานดังกล่าว
13 ตุลาคม 2554	คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (Asian Human Rights Commission: AHRC) ออกแถลงการณ์ต่อกรณีศาลฎีกาพิพากษาเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2554 ที่ตัดสินลงโทษจำคุก 4 เดือน ไม่รอลงอาญาจินตนา แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด โดยระบุว่ารู้สึกสลดใจกับคำตัดสินของศาลฎีกาไทย ที่สั่งให้ลงโทษจินตนา ซึ่งได้พยายามใช้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนตนเอง โดยได้ร่วมกับสมาชิกกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก – หินกรูด ต่อสู้โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน และโครงการพัฒนาที่ทำลายสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในพื้นที่หินกรูดและบ่อนอก มากว่า 10 ปี จนกระทั่งประสบความสำเร็จ สามารถป้องกันไม่ให้เกิดการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในชุมชนได้ “แต่ในตอนนี้เธอถูกศาลสั่งจำคุกเป็นเวลาสี่เดือน ในข้อหาบุกรุกที่ดินของบริษัทที่พยายามสร้างโรงไฟฟ้า หลังจากผ่านไปแปดปี ศาลฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีของเธอ ซึ่งเป็นการยืนยันว่า สิทธิของประชาชนชาวไทย ในการประท้วงและปกป้องชุมชนจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย” แถลงการณ์ชี้แจงด้วยว่า AHRC ต้องการเน้นย้ำในประเด็นนี้ เนื่องจากภายหลังรัฐประหารปี 2549 AHRC ได้ทำนายว่า จะเกิดการฟื้นคืนของอำนาจทหาร และลัทธิธรรมนูญนิยมจอมปลอม ซึ่งย่อมจะนำไปสู่แนวคิดและแนวนิติศาสตร์ที่ต่อต้านสิทธิมนุษยชน (ข้อมูลประกอบจาก http://www.prachatai.com/journal/2011/10/37456)
14 กรกฎาคม 2558	กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมชุมชนบ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. 2558 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยกำหนดให้ (1) ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นชุมชนเกษตรกรรมการค้าและการบริการ (2) ส่งเสริมและพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมให้สอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนและระบบเศรษฐกิจ (3) ส่งเสริมและพัฒนาการบริการทางสังคม การสาธารณูปโภคและการสาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน (4) ส่งเสริมและพัฒนาการประมงให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ (5) ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีการพัฒนาอย่างสมดุลและสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม และ (6) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลำดับเหตุการณ์ในช่วงการต่อสู้คัดค้านโครงการโรงถลุงเหล็กและโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็ก บางสะพาน ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
2547	มีการกว้านซื้อที่ดินในพื้นที่ เขตตำบลแม่รำพึง และตำบลกำเนิดนพคุณ เป็นจำนวนมาก โดยมีการให้ข้อมูลกับชาวบ้านในพื้นที่ว่าจะมีการสร้างโรงงานประกอบรถยนต์ แต่บริษัทที่ทำหน้าที่เป็นนายหน้าในการกว้านซื้อที่ดินใช้ชื่อที่มีการจดทะเบียนบริษัทว่า บริษัทบางสะพานการเกษตร
18 มกราคม 2548	คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบนโยบายอุตสาหกรรมเหล็กขั้นต้น (โรงถลุงเหล็ก) และให้ภาครัฐให้การสนับสนุนในส่วนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น จัดหาแหล่งน้ำในการผลิต จัดหาไฟฟ้าเพื่อป้อนในการหล่อและกระบวนการอื่น จัดสร้างถนนหนทาง และท่าเรือน้ำลึกเพื่อการขนส่งแร่เหล็ก ฯลฯ ทั้งที่ ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และที่ตำบลแหลมช่องพระ อำเภอประทิว จังหวัดชุมพร
2549	มีการจัดทำประชามติชาวบ้านหมู่ 7 ตำบลแม่รำพึง เพื่อขอความเห็นชาวบ้านในพื้นที่ กรณีบริษัทเอกชนขอเช่าที่สาธารณะประโยชน์ (ป่าช้า) หมู่ 7 ตำบลแม่รำพึง จำนวนเนื้อที่ 11-0-01 ไร่ เพื่อการก่อสร้างโรงถลุงเหล็ก ที่ประชุมมีมติไม่เห็นชอบเป็นเอกฉันท์ให้เอกชนใช้พื้นที่ เนื่องจากที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์แห่งเดียวของหมู่บ้านที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงเห็นควรเก็บสงวนรักษาไว้ให้ลูกหลาน
สิงหาคม 2549	มีการจัดประชุมชาวบ้านหมู่ 7 อีกครั้งโดยมีตัวแทนบริษัท สหวิริยาฯ เข้าร่วมประชุมชี้แจงเกี่ยวกับความจำเป็นในการขอใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ และรับรองว่าจะรับผิดชอบปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการประชุมครั้งนี้มีชาวบ้านเข้าร่วมประชุม 69 คน ใช้วิธีลงประชามติแบบลับ ปรากฏว่าที่ประชุมมีมติให้เช่า 40 ต่อ 29 เสียง
กันยายน 2549	- มีกลุ่มคนเข้าบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าพรุชุ่มน้ำ และนำเครื่องจักรเข้าปรับพื้นที่บางส่วนของป่าพรุ ชาวบ้านพบร่องรอยการเคลื่อนย้ายหลักหมุดโฉนดที่ดินป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองแม่รำพึง และหลักหมุดโฉนดที่ดินชาวบ้านบางส่วน จึงมาปรึกษาชาวบ้านที่บ้านกรูดในฐานะที่มีประสบการณ์การต่อสู้กับกลุ่มทุนมาก่อนเพื่อให้ช่วยลงพื้นที่ดูความผิดปกติของการบุกรุกที่ดิน หลังจากนั้นชาวบ้านมีการตั้งกลุ่มกันเพื่อป้องกันการบุกรุกเพิ่มเติม - ชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานรวมตัวกันยื่นหนังสือถึงอธิบดีกรมทรัพยากรและชายฝั่ง ให้ทำการตรวจสอบแนวเขต รวมถึงสงสัยว่าจะมีการออกเอกสารสิทธิของเอกชนทับพื้นที่ป่าชายเลนใน ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน หลังร้องเรียน

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	ได้มีการส่งเจ้าหน้าที่มาทำการตรวจสอบพื้นที่รวมกับชาวบ้าน และหัวหน้าสถานีฯ ป่าชายเลนที่ 8
ตุลาคม 2549	- บันทึก จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่จากสถานีทรัพยากรป่าชายเลนที่ 8 สรุปว่าน่าจะมีการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะออกเอกสารสิทธิได้ หัวหน้าสถานีจึงแนะนำให้ชาวบ้านไปยื่นหนังสือต่อ นายก อบต. แม่รำพึง และที่ดินส่วนแยกบางสะพานต่อไป - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯบางสะพานยื่นหนังสือต่อนายก อบต. ที่ดินส่วนแยกบางสะพาน นายอำเภอบางสะพาน ที่ดินจังหวัด และผู้ว่าราชจังหวัดประจวบฯ เพื่อให้ตรวจสอบการออกเอกสารสิทธิในที่ดินสาธารณะ และคัดค้านการบุกรุกแผ้วถางป่าพรุ ป่าจาก ป่าเสม็ด ในเขต หมู่ 1 และพื้นที่ หมู่ 7 ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน เนื่องจากเป็นที่ดินสาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์และหาอยู่หากินมาตั้งแต่อดีต - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน เข้ายื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรณีที่มีการบุกรุกแผ้วถางที่ดินป่าพรุ ป่าเสม็ด ป่าจาก หลังจากนั้น จินตนาได้ทำจดหมายเร่งรัดให้กรรมการสิทธิเร่งลงพื้นที่ก่อนเกิดเหตุรุนแรงในพื้นที่หลังจากในพื้นที่เริ่มมีเหตุการณ์ที่มีกลุ่มคนติดอาวุธเข้ามาข่มขู่ชาวบ้านในพื้นที่ พร้อมทั้งกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ส่งคนเข้าข่มขู่ชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง
พฤศจิกายน 2549	- บริษัท ประจวบฯ ยื่นเรื่องขอเช่าที่ดินสาธารณะประโยชน์ ป่าช้าสาธารณะประโยชน์ รวมพื้นที่ 4-3-45 ไร่ และ 11-0-01 ไร่ เพื่อใช้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเหล็กขั้นต้น - เจ้าหน้าที่จากทรัพยากรจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ติดต่อมายังเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน โดยอ้างว่ามาจากบริษัท สหวิริยาฯ เพื่อให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ ยินยอมให้เอกชนเช่าใช้พื้นที่ทั้งทางและป่าช้าสาธารณะได้ แต่เครือข่ายฯเห็นว่าควรมีการเปิดรับฟังความเห็นของประชาชนเสียก่อนจึงมีการนัดหมายให้มีการเปิดเวทีรับฟังความเห็นของประชาชนในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2550 แต่เมื่อถึงกำหนดทางบริษัทไม่มาตามนัด และทางเจ้าหน้าที่ทรัพยากรจังหวัดไม่ได้มาชี้แจงตามที่นัดหมายแต่อย่างใด
ธันวาคม 2549	- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชฯ ลงพื้นที่สำรวจพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำ มูลนิธิคุ้มครอง และ สผ. ลงสำรวจพื้นที่ป่าพรุ ตำบลแม่รำพึง เพื่อเตรียมนำเสนอให้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ตามที่ สผ. มีหน้าที่รับผิดชอบ - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ และชาวบ้านในพื้นที่พบว่ามีการติดประกาศขอเช่าที่สาธารณะในพื้นที่ไว้ที่ที่ว่าการอำเภอบางสะพาน ซึ่งในวันที่ติดประกาศเป็นช่วงที่พ้นจาก 30 วันไปแล้ว เพราะก่อนหน้านี้ชาวบ้านได้คอยตรวจสอบการขอใช้ และระยะเวลาการติดประกาศอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ไม่พบการติดประกาศแต่อย่างใด

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	- เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯบางสะพาน ยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบฯ เพื่อยื่นคัดค้านการให้บริษัท สหวิริยาฯ เช่าใช้ แต่ผู้ว่าได้ชี้แจงต่อชาวบ้านว่าเป็นหน้าที่ของทรัพยากรจังหวัด เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าชายเลน ชาวบ้านจึง ชาวบ้านจึงร้องต่อเจ้าหน้าที่ของทรัพยากรจังหวัดประจวบฯ แต่ได้รับการปฏิเสธจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้านจึงนำหนังสือดังกล่าวไปยื่นต่อสำนักงานที่ดินจังหวัด
กุมภาพันธ์ 2550	- เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน และเครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดประจวบฯ ได้รวมตัวกันคัดค้านการประกาศนิคมอุตสาหกรรมที่บางสะพาน และในพื้นที่จังหวัดประจวบฯ หลังทราบข่าวว่าจะมีการย้ายฐานการผลิตจากมาบตาพุดมายังภาคใต้โดยเป้าหมายหลักเป็นพื้นที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยรวมทั้งบ้านกรูด-บ่อนอก-กุยบุรี-ทับสะแก-บางสะพาน อ่าวน้อย-หนองไม้แก่น-ขั้นกะได และในวันเดียวกันในพื้นที่มีการนำเครื่องจักรกลขนาดใหญ่ลงบุกรุกแผ้วถาง เพื่อแบ่งซอยพื้นที่ให้กลุ่มผู้รับเหมาก่อสร้างแบ่งพื้นที่ในการถมพื้นที่เพื่อรองรับการก่อสร้าง โดยในส่วนของคนงานที่มาบุกรุกนั้นทุกคนล้วนสวมหมวกไหมพรมปิดบังใบหน้าพร้อมอาวุธครบมือมาทำงาน และ และมาควบคุมพื้นที่คอยข่มขู่ไม่ให้ชาวบ้านเข้ามาห้ามปราม และขัดขวางการไถป่าพรุ ในวันนั้นกลุ่มทุนสามารถทำลายพื้นที่ป่าประมาณ 200 ไร่ - คณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติเห็นชอบรายงาน EIA โครงการโรงถลุงเหล็ก
มีนาคม 2550	- เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานเข้ายื่นหนังสือที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คัดค้านการใช้พื้นที่ป่าพรุของบริษัท สหวิริยาฯ ที่ขอใช้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรม และขอให้ตรวจสอบเอกสารสิทธิในที่ดินดังกล่าว - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานเข้ายื่นหนังสือกับอธิบดีกรมที่ดิน คัดค้านการขอเช่าใช้พื้นที่ป่าช้าและทางสาธารณประโยชน์ซึ่งมีเขตติดต่อกับป่าพรุแม่รำพึงและชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการก่อสร้างโรงถลุงเหล็ก - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน และเครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยื่นหนังสือต่อ สผ. เพื่อขอข้อมูลรายงาน EIA ของโครงการโรงถลุงเหล็กหลังชาวบ้านทราบว่าผ่านการเห็นชอบแล้ว - คณะอนุกรรมการสิทธิลงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินโดยมีมติที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้ตั้งคณะกรรมการจังหวัดขึ้นแก้ไขปัญหา 4 ฝ่าย แต่บริษัทไม่ให้ความร่วมมือ วันต่อมาฝ่ายบริษัทเกณฑ์คนกดดันผู้ว่าราชการจังหวัด และคัดค้านการตั้งคณะกรรมการในวันนั้นด้วย รวมถึงประกาศไม่ยอมรับผลการตรวจสอบ
เมษายน 2550	- เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ให้เร่งรัดการตรวจสอบพื้นที่ป่าพรุตามข้อตกลงในการประชุมร่วมของสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องและตั้งตาม

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	มติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในวันที่ 19 มีนาคม 2549 เพราะยังไม่มีความคืบหน้า - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานพร้อมชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงร่วมกันตั้งจุดตรวจสกัดไม่ให้กลุ่มบุคคลนำเครื่องจักร และคนเข้าบุกรุกแผ้วถางในพื้นที่ป่าพรุ โดยมีชาวบ้านผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเฝ้าเวรยามตลอด 24 ชั่วโมง - เครือสหวิริยา จัดประชุมชี้แจงชาวบ้านเรื่องโครงการโรงถลุงเหล็ก และผลิตเหล็กกล้าครบวงจรที่ อบต. แม่รำพึง - มีการเกณฑ์คนประมาณ 2,000 คน โดยกลุ่มผู้นำท้องถิ่นมาร่วมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติโดยอ้างว่าเป็นโครงการของ สนช. แต่ชาวบ้านในพื้นที่ทราบว่าเป็นโครงการของบริษัท สหวิริยาฯ แต่เชิญนายมีชัย ฤชุพันธ์มาเป็นประธานในพิธี แต่หลังจากที่มีการคัดค้านของชาวบ้านแล้ว พบว่าชาวบ้านบางคนที่ไม่รู้มาก่อนว่าเกี่ยวข้องกับ บริษัท สหวิริยาก็ขอแยกตัวออกมา เพราะไม่อยากให้ความร่วมมือกับบริษัท สหวิริยาฯ - บริษัท สหวิริยา มีหนังสือถึง สผ.เพื่อขอถอนรายงาน EIA โครงการโรงถลุงเหล็ก ซึ่งผ่านความเห็นชอบออกจาก คจก. แล้ว เพื่อนำไปปรับปรุงข้อมูลพื้นที่โครงการให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของโครงการ เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนของโครงการ - ชาวบ้านและเครือข่ายกว่า 400 คนได้ร่วมทำพิธีเปิดหมู่บ้านบริเวณกลางป่าพรุ หมู่ 1 ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานของชาวบ้านที่จะมาเฝ้าดูแลพื้นที่ป่า - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานได้เข้ายื่นหนังสือต่อสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้ศึกษานโยบายที่ขยายพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเหล็ก และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนิคมอุตสาหกรรมเหล็กต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน เพื่อเสนอต่อรัฐบาลให้ทบทวนนโยบายดังกล่าว
พฤษภาคม 2550	- เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานยื่นร้องเรียนต่อกรมอุทยานให้ตรวจสอบการขอเช่าใช้ในที่ดินในเขตวนอุทยานแม่รำพึงว่าดำเนินการถูกต้องหรือไม่ รวมทั้งตรวจสอบการออกเอกสารสิทธิในที่ดินเขตวนอุทยานแม่รำพึงว่าออกมาถูกต้องหรือไม่ - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานและชาวบ้านในพื้นที่ยื่นหนังสือถึงที่ดินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์คัดค้านการรังวัดสอบเขต โฉนดที่ดิน นส.3 บริเวณพื้นที่ป่าพรุ โดยไม่มีตัวแทนของคณะกรรมการสิทธิและชาวบ้านเข้าร่วม - มีการประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการของ สผ. มีมติยกเลิกการให้ความเห็นชอบรายงาน EIA ของโครงการโรงถลุงเหล็ก เนื่องจากเจ้าของโครงการขอถอนรายงาน EIA

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	เพื่อปรับปรุงโครงการใหม่ - สผ.ทำหนังสือแจ้งยกเลิก รายงาน EIA โครงการโรงถลุงเหล็กต่อกรมโรงงานอุตสาหกรรม
มิถุนายน 2550	ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ 8 กลุ่มรวมตัวกันที่ศาลากลางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภายหลังทราบข่าวว่าจะมีการขุดดินถมดินในพื้นที่โครงการโรงถลุงเหล็กพร้อมกับนำกำลังทหารจากหน่วยสันตินิมิตรลงพื้นที่จำนวนมากเพื่อเคลียร์พื้นที่การคัดค้านของประชาชน ทางจังหวัดรับปากว่าจะจัดการปัญหาที่นำมาสู่ความขัดแย้ง และหลังจากนั้นจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แจ้งต่อชาวบ้านว่าไม่สามารถระงับการถมดินได้เนื่องจากบริษัทมีเอกสารสิทธิถูกต้อง และแนะนำชาวบ้านให้ทำการตรวจสอบโดยการทำแผนที่พิพาทขึ้นในกรณีมีข้อโต้แย้ง
มิถุนายน 2550	กรมชลประทานลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ดอนสำราญ ตำบลแม่รำพึง โดยชาวบ้านได้เข้าสอบถามจึงทราบว่ากรมชลประทานมีโครงการเกี่ยวกับการแก้ปัญหาน้ำท่วมอำเภอบางสะพาน โดยการขุดลอกคลองบางสะพาน และขุดคลองระบายน้ำแห่งใหม่เพื่อระบายน้ำออกสู่ทะเลบริเวณบ้านดอนสำราญ โดยโครงการดังกล่าวใช้งบประมาณ 2,000 ล้านบาท และมีการอ้างว่าเป็นโครงการในพระราชดำริ แต่ชาวบ้านมีข้อสังเกตว่า โครงการดังกล่าวนี้ไม่สามารถแก้ปัญหาน้ำท่วมบางสะพานได้ เพราะเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกจุด หลังจากนั้นมีการยื่นเรื่องให้กรรมการสิทธิชุดทรัพยากรน้ำและชายฝั่งเข้าตรวจสอบปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนกับการดำเนินโครงการของบริษัทสหวิริยาฯ เช่น 1. โครงการนิคมอุตสาหกรรมของเครือสหวิริยาที่ก่อสร้างทับป่าชายเลนและทางระบายน้ำ ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมบางสะพานบ่อย ๆ 2. ท่าเทียบเรือของบริษัท สหวิริยาฯ ที่มีอยู่เดิม และที่จะก่อสร้างใหม่ สร้างผลกระทบกับชุมชน และประชาชนที่ไม่มีส่วนร่วม 3. โครงการโรงถลุงเหล็กทับพื้นที่ชุ่มน้ำ 4. โครงการขุดลอกคลองระบายน้ำแห่งใหม่ ซึ่งประชาชนไม่มีส่วนร่วม และส่งผลกระทบแก่ชายฝั่งและอาชีพประมง
13 สิงหาคม 2552	กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพานขอสำเนาหนังสือกรมป่าไม้ ที่ ทส 1602.3/16105 ที่มีถึงผู้ว่าราชการจังหวัด กรณีไม่อนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นนิคมอุตสาหกรรมเหล็กครบวงจร (เพื่อก่อสร้างเส้นทางขนส่งวัตถุดิบและผลผลิต)

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
3 พฤศจิกายน 2552	มติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ป่าพรุแม่รำพึงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติควรแก่การอนุรักษ์
24 มิถุนายน 2554	ชาวบ้านและเครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 8 กลุ่ม ได้ยื่นหนังสือคัดค้านพื้นที่สีม่วงแม่รำพึง เนื่องจากจะทำให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยว การประกอบอาชีพประมง พื้นที่รับน้ำแห่งใหญ่ของบางสะพานในช่วงฤดูน้ำหลาก และพื้นที่ชุ่มน้ำแม่รำพึง หลังจากนั้น ชาวบ้าน เครือข่ายพันธมิตรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 8 กลุ่ม ทราบว่าคณะกรรมการที่ปรึกษายกคำร้อง จึงรวมตัวกันไปคัดค้านและให้ข้อมูลเพิ่มเติมในที่ประชุมคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัดที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีรองผู้ว่าฯ เป็นประธานในที่ประชุม ซึ่งสรุปความเห็นว่าคณะกรรมการผังเมืองระดับจังหวัดมีมติให้ปรับแก้พื้นที่สีม่วงที่ประกาศทับเอกสารสิทธิและที่ทำกินของชาวบ้านกลับมาเป็นพื้นที่สีเขียวตามความเป็นจริง
8 สิงหาคม 2554	คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ 453/2554 ผู้ร้องสอดเป็นชาวบ้านชุมชนบางสะพาน ร้องสอดคดีที่บริษัทเอกชนเป็นโจทก์ฟ้องหน่วยงานรัฐกรณีที่กรมที่ดินเพิกถอนเอกสารสิทธิที่ดินที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ป่าชายเลนติดกับคลองแม่รำพึงของเอกชน ชาวบ้านในชุมชนบางสะพานที่ร้องสอดเข้ามาในคดีได้อ้างฐานะผู้ทรงสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 66 และมาตรา 67 ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งให้ร้องสอด โดยพิจารณาว่าผู้ร้องสอดมีภูมิลำเนา ประกอบอาชีพและอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว ย่อมมีสิทธิใช้ประโยชน์ที่ดินตามกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน
21 สิงหาคม 2554	เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ร่วมกันทอดผ้าป่า สืบเนื่องจากความจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมากในการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจัดขึ้นที่ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านหนองมงคล หมู่ 7 ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน ประธานผ้าป่าได้แก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ประกอบด้วย 1. ชาวตำบลแม่รำพึง 2. ชาวตำบลกำเนิดนพคุณ 3. ชาวตำบลพงศ์ประศาสน์ 4. ชาวตำบลธงชัย 5. ชาวตำบลชัยเกษม 6. ชาวตำบลร่อนทอง 7. ชาวตำบลทองมงคล รองประธานทอดผ้าป่าได้แก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด, กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก, กลุ่มอนุรักษ์ฯ ทับสะแก, กลุ่มรักษ์

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	บ้านเกิดอ่าวน้อย, กลุ่มอนุรักษ์ฯ กุยบุรี-สามร้อยยอด ซึ่งจะทำการทอดผ้าป่าร่วมกับพี่น้องชาวอำเภอบางสะพานและชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
19 มีนาคม 2555	กนอ. ได้มีหนังสือตอบมาที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติระบุถึงพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่บางสะพานว่าได้มีการทำสัญญาร่วมดำเนินการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กครบวงจรกับบริษัท เครือสหวิริยา จำกัด เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2550 โดยอ้างมติ อบต. แม่รำพึงสมัยวิสามัญที่ 4 ประจำปี 2549 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2549 มีมติเห็นชอบการนำพื้นที่ของบริษัทและบริษัทในเครือสหวิริยาทั้งหมดจัดตั้งเป็นนิคมอุตสาหกรรม โดยอยู่ในระหว่างการดำเนินการจัดทำรายงาน EIA และปรับปรุงรายงาน EIA ตามความเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงาน EIA สผ.
28 พฤษภาคม 2555	กนอ. มีหนังสือถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2555 สรุปว่าขอแก้ไขข้อเท็จจริงโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน จาก “อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดทำรายงาน EIA และปรับปรุงรายงาน EIA ตามความเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สผ.” เป็น “อยู่ระหว่างการพิจารณาทบทวนรายละเอียดโครงการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่มีมาตรฐานระดับสากลและสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยิ่งยืน”
4 กรกฎาคม 2555	ชาวบ้านบางสะพานได้รวมตัวกันประมาณ 300 คน ไปยื่นหนังสือต่อผู้ว่า กนอ. โดยมีข้อตกลงร่วมกันดังนี้ 1. รับทราบข้อเรียกร้องของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานว่าปัจจุบันที่ดินบางส่วนของบริษัท ประจวบฯ และบริษัท เครือสหวิริยา จำกัด ได้ถูกเพิกถอนเอกสารสิทธิของกรมที่ดินเรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่วันที่ 18 สิงหาคม 2553 ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองแม่รำพึงและเขตวนอุทยานแม่รำพึง และให้ทราบว่า อบต. แม่รำพึงให้ความเห็นชอบการอนุญาตให้ประกาศเป็นเขตอุตสาหกรรมโดยไม่ได้เปิดรับฟังความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่จะประกาศให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมตามขั้นตอนแต่อย่างใด รวมทั้งที่ดินดังกล่าวเคยถูกชี้มูลโดย ปปช. เมื่อ พ.ศ. 2549 ซึ่ง อบต. ทราบดีว่าที่ดินดังกล่าวมีปัญหาการครอบครองที่ดินอยู่ก่อนแล้ว การให้ความเห็นชอบให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวประกอบการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม จึงเป็นความเห็นไม่ถูกต้อง 2. กนอ. ห้ามมิให้บริษัท ประจวบฯ และบริษัท เครือสหวิริยา จำกัด นำสัญญาไปใช้ประโยชน์อ้างอิงเพราะพื้นที่ที่อ้างในข้อตกลงความร่วมมือยังไม่ได้มีการประกาศเขตนิคมอุตสาหกรรม และให้ กนอ. มีหนังสือแจ้งบริษัทผู้ร่วมดำเนินงานโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน งดเว้นการใช้ชื่อ “นิคมอุตสาหกรรมเหล็กบาง

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	สะพาน” และการกล่าวอ้างถึงขอบเขตพื้นที่โครงการพัฒนาดังกล่าวในวาระและโอกาสต่าง ๆ 3. ที่ดินป่าเสม็ดรูปปีกนก 18 แปลง กรณีพื้นที่ 18 แปลงในพื้นที่ชุ่มน้ำแม่รำพึง ซึ่งชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันมาตั้งแต่ในอดีตกว่า 100 ปี และมีหลักฐานพิสูจน์ได้จากผลการตรวจสอบชั้นดินทางวิทยาศาสตร์ของเจ้าหน้าที่กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งตรงกับ สผ. ที่ว่าชั้นดินมีเปลือกหอยอายุกว่า 300 ปี ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านมีการนำเปลือกเสม็ดมาทำไต้ใช้จุดไฟส่องสว่าง ใช้ไม้เสม็ดมาสร้างบ้าน ใช้ใบจากมาเย็บเป็นวัสดุมุงหลังคา จับปลามาเป็นอาหารและขาย ใช้พืชชนิดอื่น ๆ มาเป็นสมุนไพร เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ร่วมกันโดยไม่มีการแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินในบริเวณป่าเสม็ดรูปปีกนกว่าเป็นของผู้ใดผู้หนึ่ง จากสภาพความเป็นจริงของที่ดินและมีการยื่นเรื่องให้ตรวจสอบพื้นที่โดยมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชพบว่ามีความหลากหลายทางชีวภาพ มีพันธุ์ไม้เสม็ดขาวขึ้นหนาแน่นรวมกันทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กในบริเวณรูปพื้นที่ปีกนก มีพันธุ์ปลาหลายสิบชนิด มีพืชน้ำชนิดอื่น ๆ อีกหลายชนิด มีสัตว์ปีกและสัตว์เลื้อยคลานหลายชนิด พื้นที่มีน้ำท่วมขังเกิน 80 เปอร์เซ็นต์เป็นระยะเวลานาน มีลักษณะเป็นนิเวศน์ 3 น้ำตรงตามคุณสมบัติของพื้นที่ชุ่มน้ำ ต่อมาได้มีการนำเสนอต่อ สผ. ให้ทำการสำรวจอย่างจริงจังเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ และฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน จนเป็นที่มาของการประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติในปี พ.ศ. 2552
14-16กรกฎาคม 2555	จินตนาได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรโครงการอาสาสมัครพิทักษ์สิทธิมนุษยชน (ภาคใต้) จัดโดยอนุกรรมการด้านสิทธิชุมชน ที่โรงแรมไดอิชิ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
11 สิงหาคม 2555	ผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานอยู่ในขั้นเตรียมการเสนอข้อสรุปต่อคณะกรรมการผังเมืองเพื่อพิจารณาคำร้องเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการผังเมืองระดับประเทศ
14 สิงหาคม 2555	เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 8 องค์กร และชาวบ้านเสื้อเขียวกว่า 200 คน ร่วมกิจกรรมที่ศาลหลักเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยนำหัวหมู ไก่ ผลไม้ ดอกไม้ ธูปเทียนมาถวายเพื่อเป็นการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอช่วยดลบันดาลให้ชาวประจวบฯ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการปกป้องป่าพรุแม่รำพึงเพื่อลูกหลานสืบไป ก่อนเดินทางไปฟังคำพิพากษาศาลปกครองกรณีหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการไม่ชอบด้วยกฎหมาย ละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ โดยปล่อยให้มีการนำพื้นที่ป่าพรุ ป่าชายเลน หรือป่าเสม็ด ไปออกเอกสารสิทธิ พร้อมร้องขอให้กรมที่ดินมีคำสั่งเพิกถอนเอกสารสิทธิที่ดินของบริษัทในเครือ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	สหวิริยา จำนวน 18 แปลง รวมเนื้อที่ 310 ไร่ 74 ตารางวา โดยมี บริษัท ประจวบฯ เป็นผู้ร้องสอด
15 สิงหาคม 2555	ศาลปกครองกลางนัดอ่านคำพิพากษาคดีที่สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนและชาวบ้านอำเภอบางสะพาน รวม 51 คน ฟ้องร้องหน่วยงานรัฐ 11 หน่วยงาน เมื่อเดือนธันวาคม 2551 กรณีหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐละเลยต่อหน้าที่โดยปล่อยให้มีการออกเอกสารสิทธิพื้นที่ป่าพรุ ป่าชายเลน หรือป่าเสม็ด พร้อมร้องขอให้กรมที่ดินมีคำสั่งเพิกถอนเอกสารสิทธิที่ดินของบริษัทในเครือสหวิริยา จำนวน 18 แปลง ศาลปกครองกลาง มีคำพิพากษายกฟ้อง โดยระบุว่า ศาลพิเคราะห์คำฟ้อง ข้อกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องทั้งหมดแล้ว ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า การออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์จำนวน 18 แปลง เป็นกรณีการขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์เป็นการเฉพาะราย ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 59 จำนวน 8 แปลง และกรณีการขอออกตามโครงการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองทำประโยชน์ตามมาตรา 58 จำนวน 10 แปลง
4 กันยายน 2555	จินตนานำชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานเดินทางไปที่กรมโยธาธิการและผังเมืองเพื่อคัดค้านการประกาศใช้ผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานฉบับใหม่ที่อาจเปิดโอกาสให้สามารถจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่พร้อมสอบถามเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงของผังเมืองใหม่บางสะพานว่าจะเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนหรือต่อประชาชนในพื้นที่ หลังจากนั้น เดินทางไปที่ กนอ. เพื่อเรียกร้องให้ กนอ. ยกเลิกสัญญาร่วมดำเนินงานจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานกับบริษัทเครือสหวิริยา
21 กันยายน 2555	ผู้ว่า กนอ. และคณะลงพื้นที่บางสะพานกรณีเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานคัดค้านการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานที่บริษัทขนาดใหญ่ร่วมกับ กนอ. ลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมจัดตั้งเนื้อที่ประมาณ 6,400 ไร่ในอำเภอบางสะพาน เนื่องจากพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นป่าพรุชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ และเป็นจุดรับน้ำจากเทือกเขาตะนาวศรี หากมีการก่อสร้างเกรงจะขวางทางน้ำจนทำให้เกิดน้ำท่วมใหญ่
29 ตุลาคม 2555	เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน เดินทางไปยัง กนอ. ถนนนิคมมักกะสัน กรุงเทพฯ เพื่อเรียกร้องให้ยกเลิกสัญญาร่วมดำเนินการกับบริษัทสหวิริยาในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่อำเภอบางสะพานเนื่องจากที่ดินที่จะใช้ในโครงการบางส่วน ได้มาโดยมิชอบ กล่าวคือนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน มีเนื้อที่ประมาณ 6,400 ไร่ ในพื้นที่อำเภอบางสะพาน มีปัญหาการออกเอกสารสิทธิมิชอบ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตวนอุทยาน โดยกรมที่ดินมีคำสั่งให้เพิกถอนเอกสารสิทธิจำนวน 52 แปลง รวม

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
	เนื้อที่ประมาณ 712 ไร่ ตั้งแต่วันที่ 18 สิงหาคม 2553 แต่จนถึงปัจจุบัน กนอ. ยังคงไม่ทบทวนสัญญาที่ทำไว้กับบริษัท สหวิริยาฯ
28 พฤศจิกายน 2555	มติคณะกรรมการ กนอ. เห็นชอบให้ยุติโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กที่บางสะพาน เนื่องจากไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และท้องถิ่นและปัญหาที่ดินที่พิพาท
18 ธันวาคม 2555	กนอ. มีหนังสือแจ้งไปยังประธานเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน ระบุว่าภายหลังจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานมีหนังสือถึงประธานคณะกรรมการ กนอ. เพื่อขอให้พิจารณายกเลิกสัญญาร่วมดำเนินโครงการนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพานและได้นำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพพื้นที่และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นให้ทราบ ทาง กนอ. ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฯ ขึ้นมาเพื่อพิจารณาข้อเสนอดังกล่าว จากการประชุมของคณะอนุกรรมการฯ ร่วมกับทางบริษัท ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องร่วมกันว่าควรยุติโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน และต่อมาทางคณะกรรมการ กนอ. ได้มีมติจากการประชุมเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2555 เห็นชอบให้ยุติการดำเนินโครงการแล้ว
2 พฤษภาคม 2556	- ชาวประมง เกษตรกร และผู้ประกอบการท่องเที่ยวขนาดย่อมประมาณ 120 คนจากอำเภอบางสะพานเดินทางมาชุมนุมหน้าสถานทูตญี่ปุ่น ถนนวิทยุ เพื่อทวงถามความตระหนักของนักลงทุนญี่ปุ่นในการลงนามบันทึกข้อตกลงระหว่างบริษัท JFE Steel บริษัท Marubeni-Itochu Steel Inc.(MISI) บริษัท สหวิริยาสตีลอินดัสตรี และบริษัทเหล็กแผ่นรีดเย็นไทย เพื่อขยายอุตสาหกรรมเหล็กในพื้นที่ชุ่มน้ำและป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีเจ้าหน้าที่ทูตสายเศรษฐกิจลงมารับข้อร้องเรียนจากชาวบ้านว่าจะนำข้อมูลไปให้นักลงทุนญี่ปุ่นพิจารณาประกอบการตัดสินใจลงทุนดังกล่าว - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานยื่นหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อคัดค้านการขออนุญาตจัดตั้งเขตอุตสาหกรรม เขตประกอบการอุตสาหกรรม ชุมชนอุตสาหกรรม
9 ตุลาคม 2556	- ชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพานมาชุมนุมเพื่อชี้แจงเหตุผลและข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการผังเมืองก่อนลงมติอนุมัติผังเมือง จินตนาและตัวแทนชาวบ้านประมาณ 6 คน ร่วมประชุมการพิจารณาผังเมืองของคณะกรรมการผังเมืองระดับประเทศ - มติคณะกรรมการผังเมืองให้ลดพื้นที่อุตสาหกรรมในร่างผังเมืองรวมชุมชนบางสะพาน จาก 2,600 กว่าไร่ เหลือ 800 ไร่เศษ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
7 เมษายน 2558	เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ฯ บางสะพาน และกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูดเข้าพบผู้ว่า กนอ. และปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมที่สำนักงาน กนอ. และเข้าพบรองอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมืองที่สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมืองเพื่อยืนยันคัดค้านโรงถลุงเหล็กอุตสาหกรรมต่อเนื่องและนิคมอุตสาหกรรมเหล็กบางสะพาน หลังรัฐบาลโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนไทยและต่างประเทศว่าจะส่งเสริมการลงทุนโครงการเหล็กต้นน้ำและอุตสาหกรรมเหล็กครบวงจรของเครือสหวิริยาในพื้นที่ อำเภอบางสะพานและแผนพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันตก (เวสเทิร์น ซีบอร์ด)
26 พฤศจิกายน 2558	ผลการประชุมพิจารณาผังเมืองรวมชุมชนบางสะพานของที่ประชุมคณะกรรมการผังเมือง ปรากฏว่าคณะกรรมการฯ เห็นชอบคืนพื้นที่ที่ชาวบ้านถือกรรมสิทธิ์ที่ดินจากที่เคยเป็นพื้นที่สีม่วงให้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อเกษตรกรรม

หมายเหตุ: ข้อมูลจากการรวบรวมข่าวสาร การบันทึกเหตุการณ์การเคลื่อนไหว และการจัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สื่อมวลชนนำไปทำข่าว จัดทำโดยกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน และผ่านการตรวจสอบลำดับเหตุการณ์โดยแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านกรูด-บางสะพาน (จินตนา แก้วขาว) เรียบร้อยแล้ว

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวภิรัชญา วีระสุโข
วันเดือนปีเกิด	18 ธันวาคม 2512
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2534: ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2540: วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2543: Master of Arts (English for Careers) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2548: นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2551: นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2552: ใบอนุญาตให้เป็นทนายความ สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีการศึกษา 2558: ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่ง	ผู้จัดการงานกฎหมาย กองนิติการ บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด
ประสบการณ์ทำงาน	2553-ปัจจุบัน ผู้จัดการงานกฎหมาย งานที่ปรึกษากฎหมายและกฎหมายการเดินอากาศ กองนิติการ บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด 2547-2552 ผู้จัดการงานบริหารงานทั่วไป งานจัดซื้อต่างประเทศ กองการพัสดุ บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด วิทยากรอบรมนพลักษณ์กับการพัฒนาจิต นักแปลอิสระ